

EMİN NİHAT EFENDİ

MÜSÂMERET-NÂME

(Metin-Sözlük)

Hazırlayan

Yrd. Doç. Dr. Salih Okumuş

ŞÜLE YAYINLARI
Kasım 2002

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	9
A. Türk Edebiyatında Hikâyenin Doğuşu	9
B. Ermen Nihat'ın Hayatı ve Eserleri	18
C. Mûsâmeret-nâme	19
CİLT: I BİRİNCİ HİKÂYE:	33
Binbaşı Rifat Bey'in Sergüzeşti	34
Cilt: II-III İKİNCİ HİKÂYE:	62
Kapı Kethüdası Behçet Efendi ile Makbûle Hanım'ın Sergüzeşti	63
Cilt: IV ÜÇÜNCÜ HİKÂYE:	137
Bir Osmanlı Kaptanının Bir İngiliz Kızıylavukâ' Bulan Sergüzeşti	138
Cilt: V DÖRDÜNCÜ HİKÂYE:	187
"Gerdanlık Hikâyesi"	189
Cilt: VI BEŞİNCİ HİKÂYE:	214
Vasfı Bey'le Mukaddes Hanımın Sergüzeşti	215
Cilt: VIII-IX ALTINCI HİKÂYE	276
Fâ'ik Bey ile Nurdîli Hanım'ın Sergüzeşti	277
Cilt: X - XII YEDİNCİ HİKÂYE	369
İhsan Hanım yahut Atıye Hanımın Sergüzeşti	370
SÖZLÜK	475
KAYNAKÇA	516

ÖNSÖZ

Hikâye, Türk edebiyatında çok kullanılan zengin türlerden biridir. Bu tür, hem geleneksel Türk edebiyatında hem de yeni Türk edebiyatında çokça kullanılmıştır. Edebiyatımızda Tanzimat'la başlayan köklü değişiklikler, hikâye türünde de kendini hissettirmiştir. Bu dönem hikâyelerinde dil, üslûb ve muhteva açısından halka doğru bir gidiş vardır. Müsâmeret-nâme'de de bu özellikler mevcuttur. Müsâmeret-nâme, eskiden yeni hikâyeye geçişte önemli bir yere sahiptir. Eski hikâyelerin bazı özelliklerini üzerinde taşımakla beraber; konu, dil ve üslûb bakımından büyük bir yenilik göze çarpar. Türk hikâyesini memleket dışına çıkarması, sosyal hayatı işlemesi ve halka yönelik sade bir dille yazılmış olması bu yeniliklerin başında gelir. Ne var ki, bu dönemin Türk hikâyesi lâyk olduğu ölçüde incelenmemiştir. Bu durumu gözönünde bulundurarak, Türk hikâyesinin ilk eserlerinden sayılan, Emin Nihat Bey'in "Müsâmeret-nâme" adlı eserinin günümüz edebiyatına kazandırılmasını uygun bulduk.

Ne yazık ki, bu güne kadar klasik hikâyeden modern hikâyeye geçiş temsil eden; Muhayyelât-ı Azîz Efendî, Letâif-i Rivâyet ve Müsâmeret-nâme gibi eserler üzerinde pek fazla durulmamıştır.

Geçiş dönemi ürünlerine ilk kez 1970'li yıllarda Tercuman'ın 1001 Temel Eserler serisinde rastlamaktayız. Ancak burada, adı geçen eserlerin içerisinden seçilen nümüneler, çevrilerek (sadeleştirilerek) okuyucuya sunulmuştur. Bu nedenle metinlerin ilmi çalışmalarda kullanılması olanaksız bir hâl almıştır. Son yıllarda ise, bu alanda yapılan çalışmalar ümit vericidir. Dr.Fazıl Gökçek ve Dr. Sabahattin Çağın tarafından hazırlanan Letâif-i Rivâyet'in tam metni ilmi esaslara göre hazırlanmıştır. Bu küçük ammâ güçlü adım, bu alandaki geniş boşluğu doldurma adına önemli bir çabadır. Metinlerin yayınlanması ile beraber, inceleme ve araştırmalar da hız kazanmıştır. Doç. Dr. Recep DUYMAZ'ın "Muhayyelat Üzerine Bir İnceleme"

ile "Muhayyemat ile sözde Kızlar'ın Karşılaşılması" adlı çalışmalarına buna güzel bir örnektir.

Bizler, yıllardır, derslerimizde kullanacağımız materyallerin eksikliği nedeniyle sıkıntı çekmekte idik. Bu eksikliğin giderilmesi adına, ortaya koymaya çalıştığımız bu eser, umuyoruz ki, bizim gibi diğer meslektaşlarımızın da sıkıntısını biraz olsun hafifletecektir.

Bu arada eserin incelemesine yönelik çalışmalarınızın da ikinci basarıya yenşeceğini umuyoruz.

Yaptığımız çalışmada bazı hususlara dikkat etmeye çalıştık. Toplam yedi hikâyeden oluşan eseri, günümüz alfabesine aktarıldıktan sonra, eserle ilgili kısa bir değerlendirmeye de sunduk.

Ayrıca, eserin günümüz alfabesi ile yazılması sırasında bir takım problemlerle karşılaştık. Bunların başında baskı ve zaman aşımını nedeniyle okunmasında tereddüt hasıl olan kelimeler gelir. Bunları ulaşılabildiğimiz sözlükler yardımıyla aşmaya çalıştık. Eserde kullanılan imlânın tutarlı olmayışı diğer bir problemi teşkil etti. Çekim eklerini günümüz imlâsıyla yazmaya ve bir imlâ birliği sağlanmaya çalıştık. Bütün bunların yanında okunmasında tereddüt hasıl olan kelimeleri de orjinal şekliyle vermeyi uygun gördük. Son olarak, bilinmeyen kelimeler için küçük bir lügatçe hazırladık.

Bu metin üzerinde çalışmalarımız ilerledikçe, bu problemlerin de çözüleceğini umuyoruz. Ayrıca eserde rastlayabileceğiniz maddî ve şahsî hatalar için şimdiden özür diler, bu hataların tarafıma bildirtmesi hususunu dikkatlerinize arz ve rica ederim.

Eserin günümüz alfabesine aktarılmasından sonra yapılan kontrollerde değeri yardımcıları bizden esirgemeyen Araştırmacı/yazar Sayın Murat YÜKSEL ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ordu Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat bölümü Öğretim Üyesi Sayın Yrd. Doç. Dr. N. Fazıl Duru'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

1 Temmuz 2002
Ordu

GİRİŞ

A. TÜRK EDEBİYATINDA HİKÂYENİN DOĞUŞU

Klasik ve halk hikâyelerini bir tarafa bırakırsak, "hikâye ve roman" türü ülkemize "Tanzimat Edebiyatı" ile girmiştir. Tercümelele başlayan bu tür, daha sonra "taklit" ve "tanzir" yoluyla ilk yerli ürünlerini vermeye başlar. A. Mithat'ın "Letaf-i Rivayet" serisinin ilk ciltleri, Emin Nihat'ın "Müsâmeret-nâme"si bu türün ilk örneğini oluşturmuştur. Halit Ziya'nın küçük hikâyeleri ile bu tür gelişerek bu güne kadar ulaşır.

a. İlk Tercümeleler:

Türk okuruna tanıtılan, ilk batılı yazarlar ve eserler şunlardır¹:

1. Fenelon, "Tercüme-i Telemak," 1862, Çev. Y. Kâmil Paşa. Aynı eser, daha sonra, A. Vefik Paşa tarafından da çevrilmiştir (1881).
 2. Victor Hugo, "Mağdurun Hikâyesi," Rûzname-i Ceride-i Havadis, 14 Rebiul ahır, 1862, no:481.
 3. Victor Hugo, "Sefiller," 1880, çev. Şemsettin Sami.
 4. Victor Hugo, "Notre Dame de Paris," 1875, Çev. Aziz.
 5. Victor Hugo, "Bir Mahkûmun Son Günü," 1876, çev. Ali Nihat.
 6. Daniel Defoe, "Hikâye-i Robenson," 1864, çev. Vakanüvist A. Lütfü Efendi.
- Aynı eser daha sonra Şemsettin Sami tarafından "Robenson" adıyla çevrilmiştir (1884).
7. Chateaubriand, "Son Serac'ın Sergüzeşti," 1860, çev. Kırkor

¹ Bu tasnif, A. Hamdi Tampınar'ın 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi ile M. Nihat Özön'ün "Türkçede Roman" kitapları esas alınarak hazırlanmıştır.

- Çilingiryan. (Ermeni harfleriyle İzmir'de basılmıştır.)
8. Chteaubriand, "Atala," 1872, çev. R. Mahmut Ekrem.
 9. Chteaubriand, "İbn-i Sırac-ı Ahır," 1880-1881, çev. A. Tahir.
 10. Chteaubriand, "Rene," 1893, çev. Mehmet Celâl.
 11. Saint Pierre, "Paul ve Virginie," 1873, çev. Siddik.
 12. Voltaire, "Hikâye-i Hikemiye-i Mikromega," 1871, çev. Ali Bey.
- Aynı eser, A. Vefik Paşa tarafından "Hikâye-i Feylosofiye-i Mikromega" adıyla tekrar çevrilmiştir (1871).
13. Alexandre Dumas Pere, "Monte-Cristo," 1873, çev. Todor Kasap.
 14. Swift, "Gülliver'in Seyahat-nâmesi," 1872, çev. Mahmut Nedim.
 15. Lesage, "Topal Şeytan," 1872, çev. Kadri.
 16. Lesage, "Sergüzeşt-i Jil Blas," 1880-1881, çev. İstapan.
- Bu eser, A. Vefik Paşa tarafından "Gil Blas Santulla'nın Sergüzeşt-i ismiyle tekrar çevrilmiştir (1885).
17. Lamartine, "Graziella," 1871, çev. Ali.
- Bu eser, Yusuf Neyyir tarafından yedi yıl sonra tekrar çevrilmiştir (1878).
18. L'Able pevost, "Monon Lescout," 1879, çev. Mahmut Şevket.
 19. Alexandre Dumas Fils, "La Dameaux Camelias," 1880, çev. A. Mithat Efendi.
 20. Ovtave Fevillet, "Bir Fakir Delikanlının Hikâyesi," 1880, çev. A. Mithat Efendi.
- Bu dönemde, bir yandan da, Paul de Kock, Xavier de Montepin, Eugene Sue gibi polis romanı yazarlarının bazı eserleri de Türkçeye aktarılmaya başlamıştır.
- Böylece 1860-1880 arasındaki yirmi yıllık bir dönemde, batı edebiyatının bir kaç klasik romancısı dışında, genellikle, romantik

yazarların belli başlı eserleri Türkçeye çevrilmiştir.

1880-1896 yılları arasında da, Concourt kardeşler, Alphonse Doudet, Emile Zola, Mau Passant gibi Realist ve Naturalist yazarlardan çeviriler yapılmaya devam edilmiştir.

b. İlk Telif Eserler:

Bizde Batı tarzında ilk Hikâyeler², 1870'de A. Mithat Efendi'nin "Kıسادan Hisse" ve "Letaif-i Rivayet" serilerinin ilk beş cildi ile başlar. Bunu 1871'de neşrine başlanan Emin Nihat'ın "Müsâmeret-nâme" si takip eder (1871-1875).

1872'de Şemsettin Sami'nin "Taaşuk-ı Talat ve Fitnat," 1876'da da Namık Kemal'in "İntibah" adlı romanları neşredilir. Ardından N. Kemal'in "Cezmi" si çıkar (1880).

Bunu, 1889'da R. Mahmut Ekrem'in "Araba Sevdası" (Tabî 1898'de yapılmıştır), Sami Paşa Zade'nin "Sergüzeşt" (1888) ve "Küçük Şeyler" i (1890) takip eder.

1886-1896 yıllarında Nabizade Nazım'ın eserleri tamamlanır. A. Mithat'ın "Letaif-i Rivayet" serisi içerisinde yayınlanan ve Türkçe'de ilk tarihi roman olan "Yeni Çeriler" (1871) ile örf ve adetimizde başlayan ikiliği konu alan "Felatun Beyle Rakım Efendi" (1875), bu tarihlerde yayınlanan önemli eserlerdendir.

Bu yıllarda Halit Ziya'nın "Nemide" (1889) ve hikâyenin esaslarını anlatan "Hikâye" (1889) adlı eserleri dikkate değerdir³.

c. Müsâmeret-nâme'ye Kadar Türk Hikâyesinin Gelişimi:

Modern Manada hikâye, bize, Tanzimat Edebiyatı ile birlikte batıdan gelmiştir. Ancak Türk Edebiyatında Tanzimat'tan önce de hikâye vardır.

² Bu devirde hikâye ile roman arasındaki farkı ortaya koyacak belirleyici ölçüler yoktur. Bu yüzden hikâye ve roman birlikte ele alınmıştır.

³ Bu tasnif, A. Hamdi Tanpınar'ın "19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi" ile M. Nihat Özön'ün "Türkçe'de Roman" kitapları esas alınarak hazırlanmıştır.

Çilingiryan. (Ermeni harflerleyle İzmir'de basılmıştır.)

8. Chteaubriand, "Arala," 1872, çev. R. Mahmut Ekrem.

9. Chteaubriand, "İbn-i Sırac-ı Ahır," 1880-1881, çev. A. Ta-hir.

10. Chteaubriand, "Rene," 1893, çev. Mehmet Celâl.

11. Saint Pierre, "Paul ve Virginie," 1873, çev. Sıddık.

12. Voltaire, "Hikâye-i Hikemiye-i Mikromega," 1871, çev. Ali Bey.

Aynı eser, A. Vefik Paşa tarafından "Hikâye-i Feylosofiye-i Mikromega" adıyla tekrar çevrilmiştir (1871).

13. Alexandre Dumas Pere, "Monte-Cristo," 1873, çev. Todor Kasap.

14. Swift, "Gülliver'in Seyahat-nâmesi," 1872, çev. Mahmut Ne-dim.

15. Lesage, "Topal Şeytan," 1872, çev. Kadri.

16. Lesage, "Sergüzeşt-i Jil Blas," 1880-1881, çev. İsteban.

Bu eser, A. Vefik Paşa tarafından "Gül Blas Sanatlı'nın Sergü-zeşt'i" ismiyle tekrar çevrilmiştir (1885).

17. Lamartine, "Graziella," 1871, çev. Ali.

Bu eser, Yusuf Neyyir tarafından yedi yıl sonra tekrar çevril-miştir (1878).

18. L'Able pevost, "Monon Lescout," 1879, çev. Mahmut Şev-kef.

19. Alexandre Dumas Fils, "La Dameaux Camelias," 1880, çev. A. Mithat Efendi.

20. Ovtave Fevillet, "Bir Fakir Delikanlı'nın Hikâyesi," 1880, çev. A. Mithat Efendi.

Bu dönemde, bir yandan da, Paul de Kock, Xavier de Montepin, Eugene Sue gibi polis romanı yazarlarının bazı eserleri de Türkçe'ye aktarılmaya başlanmıştır.

Böylece 1860-1880 arasındaki yirmi yıllık bir dönemde, batı edebiyatının bir kaç klasik romancısı dışında, genellikle, romanlık

yazarların belli başlı eserleri Türkçe'ye çevrilmiştir.

1880-1896 yılları arasında da, Concourt kardeşler, Alphonse Douder, Emile Zola, Mau Passant gibi Realist ve Naturalist yazar-lardan çeviriler yapılmaya devam edilmiştir.

b. İlk Telif Eserler:

Bizde Batı tarzında ilk Hikâyeler², 1870'de A. Mithat Efendi'nin "Kırsadan Hisse" ve "Letâif-i Rivayet" serilerinin ilk beş cildi ile başlar. Bunu 1871'de neşrine başlanan Emin Nihat'ın "Müsâmeret-nâme" si takip eder (1871-1875).

1872'de Semsetin Sami'nin "Taassuk-ı Talat ve Fıtnat," 1876'da da Namık Kemal'in "İntibah" adlı romanları neşredilir. Ardından N. Kemal'in "Cezmi"si çıkar (1880).

Bunu, 1889'da R. Mahmut Ekrem'in "Araba Sevdası" (Tabii 1898'de yapılmıştır), Sami Paşa Zade'nin "Sergüzeşt" (1888) ve "Küçük Şeyler"i (1890) takip eder.

1886-1896 yıllarında Nabizade Nazım'ın eserleri tamamlanır. A. Mithat'ın "Letâif-i Rivayet" serisi içerisinde yayınlanan ve Türk-çe'de ilk tarihî roman olan "Yeni Çerler" (1871) ile örf ve adeti-mizde başlayan ikiliği konu alan "Felatun Beyle Rakım Efendi" (1875), bu tarihlerde yayınlanan önemli eserlerdendir.

Bu yıllarda Halit Ziya'nın "Nemide" (1889) ve hikâyenin esasla-rını anlatan "Hikâye" (1889) adlı eserleri dikkate değerdir.³

c. Müsâmeret-nâme'ye Kadâr Türk Hikâyesinin Gelişimi:

Modern Manada hikâye, bize, Tanzimat Edebiyatı ile birlikte ba-ndan gelmiştir. Ancak Türk Edebiyatında Tanzimat'tan önce de hi-kâye vardır.

² Bu devirde hikâye ile roman arasındaki farkı ortaya koyacak belirleyici ölçü-ler yoktur. Bu yüzden hikâye ve roman birlikte ele alınmıştır.

³ Bu tasnif, A. Hamdi Tanpınar'ın "19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi" ile M. Nihat Özön'ün "Türkçe'de Roman" kitapları esas alınarak hazırlanmıştır.

Tür Hikâyesinin temeli Batı'da olduğu gibi destanlara dayanır. İslamiyetten evvel henüz göçebe hayatı yaşayan "ozan" lar bir çeşit halk hikâyeciliği vazifesini görürlerdi.

Ozanların anlattıkları, gerçek vak'alarından ziyade, eski Türk kahramanlarının destansı hikâyeleri idi. Bu tarz, İslamiyetten sonra da uzun zaman devam etmiştir.

İslamiyetten sonra hikâyelerimizde Hint, Arab ve İran tesiri görülmeye başlar. İlk konuların kaynaklarında görülen bu değişiklik, klasik hikâyelerle yeni bir kimlik kazanırlar.

Bu arada halk hikâyeciliğimizin için önemli bir yere sahip olan saz şairleri (Aşıklar), gölge oyunu (Karagöz), Orta Oyunu ve Meddahların bu türün farklı versiyonlarını ortaya koydukları da bir gerçektir.

M. Nihat Özön, "Türkçe'de Roman" adlı eserinde eski hikâyelerimizi şöyle tasnif eder:⁴

- I- Klasik edebiyatımızın manzum hikâyeleri
- II- Klasik edebiyatımızın mensur hikâyeleri
- III- Halk arasında yazılışından okunan hikâyeler
- IV- Halk arasında ağızdan ağıza dolaşan hikâyeler
- V- Zümrelerin kendi maksat ve gayelerine uygun hale koydukları hikâyeler

d. Klasik Edebiyatımızda Hikâyeler:

Türklerin İslam uygarlığının etkisine girmesinden sonra, İmparatorluğun kültür merkezlerinde yeni bir çeşit hikâyeye inkişafa başlar. Farslar örnek tutularak meydana getirilen bu hikâyeler, manzum ve nesir olarak iki gruba ayrılır. Manzum hikâyeler, klasik edebiyatın muayyen ve değişmeyen nazım şekillerinden meydana gelir. "Mesnevi" diye bilinen bu türde, şekil gibi konularda Muayyendir.

Bu hikâyelerin en önemlileri şunlardır; Yusuf ve Züleyha, Leyla

4 M. Nihat Özön, "Türkçe'de Roman," İletişim Yay., İst. 1985.

ve Mecnun, Vamık ve Azra, Gül ve Bülbül, Etem ve Huma, Hüsnü ve Aşk, Hüsnü ve Şirin.

Bu hikâyeleri, şekil bakımından klasik edebiyatımızın şiir anlayışından ayırmaya imkân yoktur. Klasik şiirdeki mazmunlar ve söz sanatları bu hikâyelerde daha çok kullanılmıştır.

Klasik edebiyatın nesir hikâyeleri de, ana hatları itibarı ile manzum hikâyelerle aynıdır. Yalnız manzum hikâyelerde şairi harekete geçiren "Manzum olduğu halde nesirlerde bu işi "Seci" görmekte-
dir.

Bu türün önemli hikâyeleri de şunlardır; Meşakür'l-uşşak (Nergis'in Hamsesinden); Kamili'l-âsar Hikâye-i Cihanlar (Resme Sancağı Mutasarrıfı Abdunnafi);⁵ Hüsnü ve Dil.

e. Halk Edebiyatında Hikâye:

Halk Edebiyatında hikâyeye geleneği; Eski Türklerdeki "Ozan" ların söyledikleri destansı hikâyelere bağlanabilir. Bu gelenekler bu günkü saz şairleri (aşıklar) tarafından hâla devam ettirilmektedir. Gölge Oyunu, Orta Oyunu ve Meddah geleneği halk hikâyeciliğinin ulaştığı mesafeyi göstermektedir.

Klasik edebiyatımızın hikâyeye ürünleri dışında manzum ve nesir olarak gelişen halk hikâyeciliği, kendine mahsus bir takım şartlar ve kalıplar içindedir. M.Nihat Özön, Halk hikâyelerini üç gruba ayırmaktadır. Bunlar;

1. Halk Arasında Ağızdan Ağıza Naklolan Hikâyeler:

Bunlar yazıya geçmemiş veya yazıya geçse bile, halk arasında, anonim muhayyilenin müdahalesiyle değişik şekiller almasından meydana gelen hikâyelerdir.

Bu hikâyelerdeki farklılık, daha çok hikâyelerin anlatıldığı şahıs ve toplulukların hikâyeye üzerinde yaptıkları değişikliklerden kaynaklanır.

5 1874 (1291) Şubat Hanyada Girit Vilayeti Mat. basılmıştır.

2. Zümrelerin Kendi Maksat ve Gayelerine Uygun Hale Koydukları Hikâyeler:

Bu tür hikâyelerin bir kısmı doğrudan doğruya bir maksat uğruna icat edilmiştir. Diğer bir kısmı da herhangi bir amacı içermektedir. Bunları şöyle ayırmak da mümkündür:

Dimî-tasavvufî Kahramanlık hikâyeleri ile Hükûmet ve idare adamları hakkında anlatılan veya bir moral telkinine yararmak için yapılanlar; Mevlit, Ahmediye, Evliya Menkıbeleri, Hz. Ali Cenkleri, Koroğlu, Batıl Gazi Destanı bu gruba giren hikâyelerdir.⁶

3. Halk Arasında Yazılışından Okunan Hikâyeler:

Bunlar manzum ve mensur hikâyeler dışında büyük bir halk tabakasına yayılmış, çoğu zaman yazarı belli olmayan ve meclislerde okunup dinlenen hikâyelerdir. Bir kısmı, Binbir Gece, Birbir Gündüz ve Tuhi-nâme gibi eserlerden nakledilmiştir. Diğer bir kısmı da klasik manzum hikâyelerin açık ve sâde olarak nesir halinde yazılmasından meydana gelmiştir.

Binbir Gece hikâyeleri çeşitli hikâyelerden oluşmuştur. Kadınların hile ve sadakatsizliğine karşı onlara hiç güvenmeyen bir hükümdarın başından geçenler anlatılmıştır.⁷

Aynı tip büyük hikâyelerden biri de, Binbir Gündüz hikâyeleridir. Kısmîr Hükümdarının evlenmek istemeyen kızı için dadısının söylediği, ders verici, tuhaf ve eğlenceci bir çok hikâyeden oluşur. Bu hikâyelerin amacı, Hükümdarın kızını erkeklerin vefasızlığı hususundaki saplantısından caydırmaaktır. Bunların en ünlüleri; Ebu'l-Kasım, Ridvan Şah, Vezir-i Mağmûn, Seyfîmülük, Ebu'l-Faris, Adut ve Abî, Mansur ve Dilbennigâh'dır.

Bu hikâyelerle aynı nitelikleri taşıyan diğer bir hikâye de *Tuhi-nâme*'dir.⁸ Tuhi-nâme, bir tüccarın yolculuğa çıkarken evinde bıraktığı genç karısının, bir gençle gece buluşmak üzere çıkacağı sırada

⁶ M. Nihat Özön, a.g.e., s. 100.

⁷ Binbir Gündüz, 4 cilt, Harbiye Mat. 1867 (ikinci. Bas. 1873).

⁸ Tuhi-nâme, 1841.

aklı danıştığı tutisinin (papağan) onu bu işten alı koymak için kendisine belli etmeden, sabahı eritip ertesi akşam karanlık basınca gene bir hikâyeye başlaması ve böylelikle kocasının dönüşüne kadar kadını düşeceği ihanet çukurundan kurtarmasının hikâyesidir.

Muhayyemat-ı Aziz efendi,⁹ binbir gece ve binbir gündüz üslûbu ve havası içinde yazılmıştır. Eser üç hayâl üzerine kurulmuştur. Başlıca olan her bölümde, hikâye içinde yeni bir hikâye doğar. Ancak şahıs kadrosu değişmeden baştan sona bir bütünlük arz eder.

Aziz Efendi, ön sözünde, bu kitapları konuları "Hülasatü'l-Hayâl" adlı bir kitaplan aldığını söyler. Muhayyemat'ta konu ve olaylardan ziyade, "hayaller" önemli yer tutar. Bunun yanı sıra, çok kuvvetli akıl, mantık, ahlak, din tasavvuf, aile öğütleriyle, dostluk, arkadaşlık, vefâkârlık, dürüstlük, namus ve iffete bağlılık telkinleri de ustalıkla verilmiştir. Bu ibretler hikâyelerin akışı içerisinde eritilmektedir.

Aziz Efendi, Osmanlı sarayını ve saray yaşantısını son derece iyi tanıdığından, hikâyelerinde bunları başarı ile kullanmıştır.

Hikâyelerde perli, cınlı, büyütlü, aklıdışı ve olağanüstü vakalarla kişilerin yanında, müşahadeye dayalı gerçekçi unsurlar da vardır. Olağanüstü motifler içinde insân yaşayışları esas tutulmuştur.

Üslûbta, hiçbir zaman basitliğe ve çirkinliğe düşmeyen Aziz Efendi, eserin diyalog bölümlerinde sade dili kullanmış fakat ilmi ve tasavvufî telkinler içeren bölümlerde ise, "münşiane" denilebilecek ağır ifâdelere girmiştir. Tasvirlerde bol kelime kullanması, seçtiği terim ve unsurların Osmanlı medeniyetine dayalı bulunması da anlatışını ağırlaştırıcı sebepler arasındadır.¹⁰

Hançerli hikâye-i Garibe'i IV. Murat zamanında İstanbul'da yaşayan soylu ve zengin bir ailenin oğlu olan Süleyman Bey, güzel-

⁹ Muhayyemat-ı Aziz Efendi, Matbaa-i Amire, 1852.

¹⁰ Ahmet Kabaklı, Muhayyemat-ı Aziz Efendi, K.B. 1000 Temel Eser Sertisi, Ank. 1990.

¹¹ Hançerli Hikâye-i Garibe, Cende-i Havasisi Mat. 1852.

liği ile aleme ün salmıştır. Babasının ölümü üzerine, etrafını saran birkaç kişi onun parasını yemek için kumpanya kurar. Süleyman Bey, bu arkadaşlarıyla her gün Beyoğlu, Galata ve Boğaziçindeki eğlence yerlerinde sefa sürer. Nihayet babasından kalan servet tükenir. Eski dostları onu terkedince Süleyman Bey, kendini içkiye verir. Bir yıl sonra babasının arkadaşı vasıtasıyla, bedesten'de bir dükkânda çalışmaya başlar. Bir gün işe giderken süslü bir araba içinde bir hanım görür. Yanında da bir cariye vardır. Hanım Süleyman'a, Süleyman Cariyeye aşık olur.

Hanım Süleyman'a, Sultanahmet'te bir konak döşetir ve onu işten alır. Bir gün Süleyman'ı cariyesi Kamer'le öpüşürken yakalar. Bunun üzerine cariyesine olmadık eziyetler yapar ve onu öldürmeye kalkar. Her defasında kurtulur. Olay Hükümdarın kulağına gider. Hükümdar, olaya derhal el koyarak, bu işin içindekilerini cezalandırır.

Letaifnâme:¹² Letaif, Haçerli Hanım'daki Süleyman'ın sevgilisi Kamer'in adıdır. Letaifnâme, tema yönünden Haçerli Hanım'ın aynıdır. Yalnız kişilerin bazı durumları değiştirilmiş, bir takım yan hikâyeler, kimi bağlar kurularak eklenmiştir.

*Tayyarzâde*¹³ IV. Murat zamanında olmuş gibi kişi ve yer gösterilerek anlatılan hikâyelerden biridir.

Hikâye, Defterhânkâr'ın açığa kalmış olan Hüseyin Efendi ile gayet güzel, zarif tabiatlı, Arapça, Fransızca bilen, tanbur çalan müşkişinas bir genç olan Tayyarzâde arasında geçer. Hikâyenin sonuna doğru Geherli Hanım ortaya çıkar. Bir kaç paşa ile evlenmiş fakat dul kalmış ve evini batakhane haline getirmiştir. Pençesine düşürdüğü zengin kişilerin parasıyla zevk ve sefa süren bir kadındır.

Cevri Çelebi Hikâyesi; Bu da IV. Murat zamanında geçen hikâyelerdendir. Çavuşzade Abdi ve Cevri Çelebi resimde gördükleri bir kıza aşık olurlar. Bu yüzden bir birine darılan iki arkadaş, ailelerinin

yardımları ile kızı aramaya koyulurlar. Abdi, Rukiye adındaki bu kıza evlenir. Cevri Kalfa'ya başka bir kız verilip düğünleri yapılır.

Bu hikâyelerin dışında: Kerem ile Asit, Asuman ile Zeycan, Şah İsmail ve Gülizar Hanım gibi hikâyeler de vardır.

Bu tip hikâyelerin ortak bir kompozisyon biçimi, belirli bir coğrafyası, değişmeyen bir dünyâ ve hayat görüşü vardır.

¹² Letaifnâme, 18 Haziran 1852.

¹³ Tayyarzâde, 1873.

B. EMİN NİHAH'T'İN HAYATI VE ESERLERİ

a. Emin Nihat Bey [? - 1975 (?)]:

Emin Nihat Bey'in hayatı hakkında, bir tek kaynak dışında hiçbir bilgiye sahip değiliz. Elimizde, daire arkadaşı olduğu anlaşılan Yusuf Neyyir adında birinin "Gülzâr-ı Hayal" [1289-"1873"] adlı hikâyesinin başına yazdığı bir "takriz" mevcuttur.¹⁴ Bu takrizden onun "Meknûbi-i Hariciye Hulâfâsından" olduğu anlaşılmaktadır.

Yazarın son kitabı 1875'te yazıldığına göre o tarihten sonra -fa-kat bilinmeyen bir yılda- öldüğü anlaşılmaktadır.

b. Eserleri:

Müsâmeret-nâme: Emin Nihat Bey'in başlıca eserleri olup (1871-1875) yılları arasında neşredilmiştir. Eser on iki ciltten oluşur. İçinde irili ufaklı toplam yedi hikâye mevcuttur. Bunlar:

1. Binbaşı Rifat Bey'in Sergüzeşti (7 Temmuz 1288/1871)
2. Kapı Kehîdâsı Behcet Efendî ile Makbule Hanımın Sergüzeşti (15 Mart 1289/1872)
3. Bir Osmanlı Kaptanının Bir İngiliz Kızıyla Vuku' Bulan Sergüzeşti (21 Temmuz 1289/1872)
4. Gerdanlık Hikâyesi (17 Ramazan 1290/1873)
5. Vafî Bey ile Mukaddes Hanımın Sergüzeşti (2 cilt, 9-25 Şevval 1290/1873)
6. Faik Bey ile Nuriddil Hanımın Sergüzeşti (2 cilt, 15 safer 1292/1875)
7. İhsan Hanım -yahut- Atife Hanım'la Uşşâkının Sergüzeşti. (3 cilt, 21 Şaban-Ramazan 1292/1875)

¹⁴ Neyyir, Yusuf, "Gülzâr-ı Hayal," A. Mithat Efendi Matbaası, İstanbul, 1289/1873.

C. MÜSÂMERET-NÂME

Tanzimatla birlikte edebiyatımıza giren nev'ilerden biri de hikâye ve romandır. Tercümelele başlayan bu nev'i; Ahmed Mithad'ın "*Letâf-i Rivayer*" ve Emin Nihad'ın "*Müsâmeret-nâme*" si ile ilk yerli ürünlerini vermiştir.

Gelenegimizde eski ve önemli bir yere sahip olan hikâyeler Türklerin İslamiyeti kabulünden önceki devirlere kadar gider. Bu devirlerdeki destanlar ve Şamanist ozanların söyledikleri manzum ve mensur eserler, bu türün ilk örnekleri olarak düşünülebilir.

İslamiyetten sonra ise, Dede Korkut'tan başlayarak içine; Hint, İran, Arap gibi doğu ve İslam unsurlarının karıştığı halk hikâyeleri ile divan edebiyatının manzum ve sembolik mesnevi tarzı hikâyelerini de ilave etmek yerinde olur.

Modern Türk hikâyesinin başlamasında hiç şüphesiz tercümenin rolü büyük olmuştur. Herseyden önce, batının o zamana kadar aşına olmadığımızı bıraktım meseleleri gündeme gelmiştir. İkinci olarak da tercümeleler, eski inşa tarzını zorlayarak nesir diline daha bir rahatlık getirmiştir.

Avrupa hikâyelerinin bu tür tesirlerine yerli klasik unsurların da eklenmesiyle, ilk hikâye denemeleri 1870-1875 yılları arasında görülmüştür. Bunlardan, ilki A.Mithat Efendî'nin "*Letâf-i Rivayer*" adlı hikâyesinin ilk beş cüz'üdür. Modern Türk hikâyesinin ikinci önemli hikâyesi de, Emin Nihad Bey'in "*Müsâmeret-nâme*" adlı eseridir. (1871-1875)

Müsâmeret-nâme, mevzu itibarıyla Türk hikâyesinde yeni ufuklar açar. Vak'a, konu, dil ve üslup açılarından bırakım yenilikler getirirken, sosyal meseleleri de hikâyenin içine sokar. Hikâyenin geçtiği alanı genişleterek, Türk hikâyesini ülke dışına çıkarır.

1. Müsâmeret-nâme Üzerine Yapılan Çalışmalar:

Modern Türk hikâyesinde önemli bir yere sahip olan Müsâmeret-nâme hakkında yaptığımız araştırmalarda, şimdiki kadar yapılmış

müstakil bir çalışmaya rastlayamadık. Edebiyat tarihlerinin birçokunda, Müsâmeret-nâmeden kısaca bahsedilip geçilmiştir.

Edebiyat tarihleri içerisinde en geniş bilgiyi "19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi"nde buluruz. Tanpınar, eserinde Müsâmeret-nâmeye kısa bir bölüm ayırmıştır. Burada Müsâmeret-nâme'nin Türk hikâyesine getirdiği yenilikler ile vak'a, konu, dil ve üslup açısından kısaca bir inceleme sunulur.

Tanpınar bu inceleme sırasında, Müsâmeret-nâme ile diğer hikâyeler arasındaki isim benzerliğine dikkat çeker. Kuruluş açısından, eskiden beri şarkta ve garpta benzerleri görülen ve topluluk önünde anlatılan bir yapıya sahip olduğu ve bu yapının eski meddah hikâyelerinin bir devamı olduğunu söyler. Tanpınar'a göre Müsâmeret-nâme, muhteva açısından, Türk hikâyesine büyük bir yenilik getirir. Hikâye mevzuunda yeni ufuklar açar. Ve hikâyeyi memleket dışına çıkarır. Müsâmeret-nâmenin üslubu, eski halk hikâyeleri ile Ahmed Mithad'ın ilk hikâyelerindeki halk konuşmasına yakın, çözümlenme arzusuyla vücut adeta şekilsiz bir üslup arasındadır.¹⁵

Nihat Sami Banarlı, "Resimli Türk Edebiyatı" adlı eserinde, Tanzimat Edebiyatında hikâye ve roman konusunu işlerken, Müsâmeret-nâme'yi de ilk telif hikâyeler arasında saymaktadır.¹⁶

Cevdet Kudret, "Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman" adlı eserinde, Müsâmeret-nâme'ye, "Emin Nihad" başlığı altında kısa bir bölüm ayırmıştır.¹⁷

Yazarın hayatı ve eserleri ile ilgili kısa bilgiler vererek başlayan bu bölümün devamında, Müsâmeret-nâme ile ilgili kısa bir tahlil de verilir. Burada Emin Nihad'ın hikâyeleri ile klasik ve halk hikâyeleri arasındaki benzerlikler anlatılır. Son olarak Müsâmeret-nâme

içinde yer alan iki hikâyeden örnek parçalar sunulur.

Mehmet Kaplan, "Yol Mecmuası"nda "Binbaşı Rifat Bey'in Ser-güzeşti"ni latin harflerine aktararak yayınlıdır.¹⁸

Bu konuyla ilgili önemli çalışmalardan biri de M.İsmet Uzun'un "Gece Hikâyeleri"¹⁹ adıyla yayınladığı eserdir. Eser, Müsâmeret-nâme'nin 1., 5., ve 7. hikâyelerini sadeleştirerek hazırlanmıştır. M. Uzun bu çalışmada, önce Batı'da ve bizde roman-hikâyenin doğuşunu anlatmış, ardından Emin Nihad Bey ve eseri üzerinde bilgiler vermiştir. Yazar, eser hakkında bilgi verirken, 12 ciltten oluşan 7 hikâyenin özeti vermiş, bir de eseri genel olarak tanıtmıştır.

Müsâmeret-nâme'ye dair ulaştığımız son çalışma Orhan Okay tarafından yapılmıştır. Okay, "Tanzimat Edebiyatı"²⁰ adlı ders notlarında "Müsâmeret-nâme" başlığıyla kısa bir bölüm ayırmıştır. Yazar burada, Müsâmeret-nâme'nin "Binbir Gece" ve "Decameron" hikâyeleri arasındaki benzerliğine temas ettikten sonra, dil ve üslup incelemesine yer vermiştir. Eski hikâyelerle Müsâmeret-nâme arasındaki benzerlikler ve farklar üzerinde durmuştur.

Bu arada, Müsâmeret-nâme ile ilgili ulaştığımız başlıca çalışmalar şunlardır:²¹

Boratav, P.Naili, "Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği," Ankara, 1946

Özon, M. Nihat, "Türkçe'de Roman" İletişim Yayınları, İstanbul, 1985 2. b.

Türk Dili Dergisi, "Roman Özel Sayısı I," Sayı:154, Ankara, Temmuz 1964

¹⁸ Kaplan, Prof. Dr. Mehmet, "Yol Mecmuası," 25 Şubat 1966, Nu:2, s.15.

¹⁹ Uzun, M. İsmet, "Gece Hikâyeleri," Tercuman 1001 Temel Eser serisi, İstanbul, 1973.

²⁰ Okay, Orhan, "Tanzimat Edebiyatı," A.Ü. Fen-Ede. Fak. Yay., Etzurum 1990.

²¹ Bu eserler müstakil birer çalışma olmadıkları için sadece adlarını saymaktayız.

Bunların yanında bazı ansiklopedilerde de bu konudan bahsedilmiştir.²²

"Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi," c. 3, s. 32 ve c. 6, s. 480, Dergah Yayınları, İstanbul, (2.b.)
"Türk Edebiyatı Ansiklopedisi," Atilla Özkırımı, c. 3, s. 887, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993 (2.b.)
"Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi," c. 5, s. 2940, Görsel Yayınları, İstanbul, 1984
"Grolier International Americana Ensydopedia," s. 318, Medya Holding A. Ş. İstanbul, 1993
Buraya kadar yaptığımız çalışmalardan, Emin Nihad Bey ve Müsâmeret-nâme hakkında akademik bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir.

2. Müsâmeret-nâme:

Müsâmeret-nâme Emin Nihad Bey'in başlıca eseri olup 1871-1875 yılları arasında neşredilmiştir. Eser on iki ciltten oluşur. İçinde itili ufaklı toplam 7 hikâye mevcuttur. Bunlar:

1. (Cilt I) "*Bımbaşı Rıfat Bey'in Sergüzeşti*," 7 Temmuz 1288 "1871," 55 sayfa, Hacı Murat Efendi Mat. Bas.

Bu hikâyede yazar, ilk olarak belli klasik konuların dışına çıkarak orijinal bir mevzûya temas etmiştir. Bu, müslümanları hıristiyan emneye çalısan Avrupalı bir kadının çarpasık oyunlarından son dakkada kurtulan bir Türk gencinin hikâyesidir.

2. (Cilt II-III) "*Kapı Kethüdası Behçet Efendi ile Makbule Hanım'ın Sergüzeşti*," 15 Mart 1289 "1872," 144 sayfa, Hacı Mustafa Efendi Mat. Bas.

Bu eser, Divan edebiyatı mesnevîlerinden "Leyla ve Mecrûn" hikâyesinin zamanına uydurulmuş bir tekrardan ibarettir. Aynı mahâlde oturan ve aynı mektebe devam eden Behçet Efendi ile Mak-

²² Daha geniş bilgi için bahsedilen ansiklopedilerin "*Emin Nihad*" veya "*Müsâmeret-nâme*" maddelerine bakınız.

bule Hanım birbirini severler. Dedikodunun artması ve hocanın ailelerine şikâyeti üzerine mektepten alınarak, birbirinden ayrılırlar. Bilâhare nişanlımlarsa da Behçet Efendinin pederinin vefatı üzerine iş tehir edilir. Bu tehir esnasında araya bazı hadiseler girerek iyice birbirinden uzak düşerler. Kahramanlarımız imparatorluğun geniş coğrafyası üzerinde birbirlerinden ayrı bir müddet dolaşıktan sonra birleşirler. Fakat Behçet Efendi, Makbule Hanım hasta olduğu için vuslata eremeden onu kaybeder. Makbule Hanım'ın vasiyetine uyarak onun ardından kimse ile evlenmez.

3. (Cilt IV) "*Bir Osmanlı Kaptanın Bir İngiliz Kızı ile Vukû Bulan Sergüzeşti*," 21 Temmuz 1289 "1872," 100 sayfa, Hacı Mustafa Efendi Mat. Bas.

Bu hikâyede, İngiltere'deki tahsili -kaptanlık stajı- sırasında bir İngiliz kızyla evlenen Türk kaptanın başından geçenler anlatılmaktadır. Ayrıca bu evlilikten doğan problemler anlatılarak, yabancılarla evlenme meselesine dikkat çekilmektedir. Eser, Doğu-batı medeniyetleri arasındaki ilişki, etkileşim ve çelişki üzerinde durması açısından önemlidir.

4. (Cilt V) "*Gerdanlılık Hikâyesi*," 17 Ramazan 1290 "1873," 55 sayfa, Hacı Mustafa Efendi Mat. Bas.

Hanendesi, Hamparsun Ağa; Müstensihî, Emin Nihattır. Alexandre Düma Filsten tercüme bir hikâyedir. Asıl adı "Kraliçenin Gerdanlılığı"dır.

5. (Cilt VI-VII) "*Vasfi Bey ile Mukaddes Hanım'ın Sergüzeşti*" 9-25 Şevval 1290 "1873," 140 sayfa, Hacı Mustafa Efendi Mat. Bas.

Birbirinin devamı olarak iki ciltte neşredilen bu hikâyede, o zamanki evlenme geleneği incelenmiş, aksayan taraflar ortaya konulmuştur. Aile baskısı neticesinde yapılan evliliklerin olumsuz sonuçları üzerinde durulmuştur.

6. (Cilt VIII-IX) "*Faik Bey ile Nuridil Hanım'ın Sergüzeşti*," 15 Muharrem - 15 Safer 1292 "1875," 210 sayfa, Kırk Anbar Mat. Bas.

Bu hikâye, Tanzimat edebiyatında çokça kullanılan esaret ve insân ticareti teması üzerine yazılmış ilk örneklerdendir. Kabiliesinden

kaçırılarak İstanbul'a götürülen genç bir Çerkes çocuğunun hayatı anlatılır. Yazar esaret hakkında Çerkes'ler arasında yerleşen "Çi-
handa Çerkes'ler için fevkalade bir bahtıyarlık varsa, o da ancak
esaretle İstanbul'a gidenlere müyesser olduğu ..." telakkisinin ters
neticelerini işlerken, bir yandan da Osmanlı'nın esirlere karşı ada-
letli ve insafli davranışlarını da över.

7. (Cilt X-XI) "*İhsan Hanım yahut Atiye Hanım'ın Sergüzeşti*,"
21 Şaban - 25 Ramazan 1292 "1875," 216 sayfa, Tasvir-i Efkâr Mat.
Bas.

Toplam üç ciltten oluşan bu hikâyede, evlenme gelenegi ele
alınmış ve evleneceklerde aramulan vasıflar üzerinde durulmuştur.
Ailede kadın ve erkeğin birbirine karşı vazifeleri anlatılarak, evlili-
ğin devamında saygı ve sevginin şart olduğu belirtilmiştir.

Bu hikâyenin en önemli tarafı, o yıllarda toplum hayatına yeni
giren bir takım müesseselerin, adetlerin cemiyet bünyesinde ve aile
hayatında bıraktığı tahripkâr neticelere dikkat çekmesidir. Beyoğ-
lu'ndaki gece hayatı, tiyatrolar, kumarhaneler, kafeler vs. erkeği yu-
vasından uzaklaştıracak en tehlikeli yerler olarak gösterilir.

İşte Müsâmeret-nâme yukarıda belirtilen bu 7 hikâyeyi ihtiva
etmektedir.

Müsâmeret-nâme ismi altında neşredilen eser, 12 ciltten mey-
dâna gelmiştir. Her cilt "Müsâmeret-nâme" umumi adıyla birlikte,
bir cilt numarası ve ayrıca, içindeki esere göre bir başka isim de al-
maktadır. İlk cilt 1288 "1871" tarihinde neşredilen, "*Binbaşı Rifat
Bey'in Sergüzeşti*" isimli hikâyedir. Sekizinci hikâyeden itibaren cilt
yerine cüz ismi kullanılmaktadır. Basiret Gazetesi'nde ilk cildin
neşri ile ilgili ilanda şöyle denilmektedir:

"*Erbâb-ı dirâyet ve hamîyyetten bazı zevânın gayet garip ve ib-
ret-âruz sergüzeştlerinden ibâret olmak üzere Müsâmeret-nâme
namıyla tab' ve neşri mütasavver olan risâleden asılâdegân-ı va-
tandan Binbaşı-yı merhûm Rifat Bey sergüzeştini hâvi cild-i evvel
tab' olunarak Şehzadebaşı kiraathânesi'nde ve Çemberlitaş'ta Celil
ve Bağçekapısı'nda Hasan Ağa'ların dükkânlarıyla, Üsküdar Kira-*

*atihânesi'nde ve bazı gazete müvezzitlerinde üç kuruş fiyatla fûruht
olunmaktadır.*"²³

Yine Müsâmeret-nâme'nin ilk cildinin başında şu ifadelerle rast-
lanmaktadır:

"*Leyâl-i fasl-ı şîta bir müsaîit mevsim-i müsâmeret-pirâ olan
hem o avân-ı bürûdet nişânı bir hoşça innrâr etmek ve hem de geçen
zamandan istifade eylemek üzere hem efkâr olan bazı ehîbbâ-yı ha-
kikat-âşînâ ile bi'l-ittifâk münâvebeten her akşam bir mahâlde
ictimâ' ve her gece gûn-a-gûn cerîde-i mebâhis-i müffide endâhte-i
mevki'-i beyân ve istima' olunup olanların mütâlâ'a ve tetkikiyle
ifâde ve istifâde olunmaktaydı. Bir eyyam şu vechile güzêrân etik-
ten sonra bazı gecelerin de ibretü's-samî'in-i huzzârdan her birer-
lerinin gençlik münâsebetiyle vukû' bulan sergüzeştlerinin hikâye-
sine inhisârı kararlaştırılmış olmasıyla...*"²⁴

Bu sözlerden bir evde toplanan kafa dengi bir takım insânların
(dostların) eğlenmek ve vakitlerini geçirmek için, gazete okudukla-
rını, bir zaman sonra da dinleyenlere ibret olması için, gençlikle-
rinde başlandıktan geçen maceraların anlatılmasına karar verdiklerini
anhyoruz.

İlk cildin sonuna konan bir notta ise;

"*İş bu Müsâmeret-nâme vakâyı'-ı sahâhadan olmak üzere ibret-
âmiz on adet fikarâtü hâvi olup bunların beş cilt üzerine terribi
mütasavver idtise de mütâlâasına tenezzül ve râğbet buyuran zevâta
işurasını teşhîl için yalnız iş bu sergüzeşt birinci cilt ittihaz olun-
muştur. Derûnunda bulunan sehviyyat ve hatâyânın damen-i aף ü
faziletle mestûr buyurulmak ricâsıyla ikinci ve üçüncü ciltlerinin
tab' ve neşri der-dest bulunduğu arz olunur.*"²⁵ diyerek Müsâmeret-
nâme'nin gerçek hadiselerden oluşan, ibret verici on adet hikâyeyi
ihtiva ettiği bildiriliyor.

²³ Basiret Gazetesi, 5 Zilhicce 1289, Nu: 846, 850, 853 ve 856.

²⁴ Emin Nihat, "Müsâmeret-nâme," c.I, s.2.

²⁵ Emin Nihat, "Müsâmeret-nâme," c.I, s.54.

Bu notlardan anlaşılacağına göre, toplanmaya katılan herkes –on kişi- her gece bir hikâye anlatmış ve böylece on gecede on hikâye anlatılmış gibi gösterilir. Bu olayla, hikâye türünün kurucusu Boccaccio'nun "Decamerone" adlı eserinin meydana gelmesi arasındaki benzerlik dikkat çekicidir.

Ancak on adet olması gereken hikâyelerin yedide kaldığı görülmektedir. Yazar bunun sebebini on ikinci cildin sonunda şöyle belirtmektedir:

"İş bu Müsâmeret-nâme, on cilt olmak üzere yedi parça sergüzeştten ibâret olup cild-i evvelin zeylinde on adet fikarât gösterilmiş idiyse de, üçünün tahripleri malûmları olmak üzere erbâb-ı kalem-den bazı zevât-î fâzilet-simât tarafından taahhüt olunmuştu. Eser-î kemterânenin ikbâl ve nâil-i nazar-ı itibar olabilmesi ancak zevât-î müşarun ileyhim'in himem-i âli-rakam-î edibânelerinden münazar olduğu halde her nasılsa taahhüdâr-î mebhûseden hiçbirisi keşfe-i sahîfe-i husulîi olmanması iş bu Müsâmeret-nâme'yi mahsullî hâme-i aca-i câme'ye munhasır bırakmıştır.

Ma'âmfih şu daire-i aca-i bahirede vekâyi-i gayri mesrûrenin tasviri dahi nâ-mümkün değlise de gerek terciine ve gerek telif olarak kiratihâne-i yadîğara vaz' olunâî âsâr-î dâire-i esâtirâne me'âl olanlardan kat-ı nazar cümleşi bihakken hayret-eğzâ-yı kari'in-i ruzgâr ve Müsâmeret-nâme eshâb-î sergüzeştini bile hayrân ve lâl edecek derecelerde müteber ve kymenâdâr.

Şu cihette bir iki ciltten ma'adâsı dikkat-î mütemâdiye altında büyüülen kymeti bahçe mahsullü gibi emsâlî içinde olmayan iş bu eser-î nacizanenim fevka'l-had mazhar olduğu râğbet-i umûmiyye nazaran noksan bırakılması revâ görülmediği misillü tasâvüvât-î ibtidâ'îyeyi vicdânyenin tevsihi dahi ber-vech-i ma'rûz Per-der-pey rekessir eden emsâl-î kymet-iştimal arasında şeb-rab-ı mehâb gibi beyhûde ve abes kalacağından iş bu sergüzeşt hatime add olunup bunun ve eczâ-yı mesbâkasının ekseriyet-i münderecâi olan harf'ân ve sehviyâta nazır-î âliye-i hata-püşâne ile bakılması müntâ'asına renezül ve râğbet buyuranlardan rica olunur." 26

Bu ifadelerden yazara birer hikâye vermeyi taahhüt edenlerden üçünün sözlerini yerine getirmediğini ve bu yüzden yedi hikâye neşredildiğini, tamamlamak mümkünse de artık bu tarz gayet kıymetli eserlerin neşrolunmasıyla, yazarın buna lüzum görmediğini anlıyoruz. Bu sözler, aynı zamanda, yazarın bir iddia taşımadığını ve eserini bu nevi için bir ilk ve örnek olarak meydana getirdiğinin de delilidir.

Müsâmeret-nâme, ilk ciltten itibaren gittikçe değişen bir takım şekiller arz etmektedir. Ebadı 10 x 16.5 cm dir. İlk beş ciltte; ilk sayfada yazarın ismi, basıldığı yer ve tarih yazılmıştır. Mabaa ismi yoktur. Sadece her cildin sonunda bir tarih vardır. Yine bu ilk ciltlerde noktalama yok denecek kadar azdır ve gelişigüzeledir. Daha önceki ciltlerde, konuşma cümleleri normal cümlelerden ayırt edilemeyecek şekilde yazılmışken, 4. ciltten itibaren konuşma çizgileriyle başlanmıştır. Son hikâyelere doğru noktalamalara dikkat edilmiş, tertip ve düzen getirilmiştir. Vak'alar birbirinden fasıla çizgisıyla ayrılarak tasrih edilmiştir.

Ayrıca son hikâyelerde ilklerine nazaran teknik bir üstünlük kendini göstermeye başlamıştır. Bütün hikâyelerde romantizmin yanında az da olsa bir realizm göze çarpmaktadır. Realizme sadık kalmamak istenildiğinden, hikâyeleri anlatan şahıslar, vak'a içinde kendilerinin müdahil oldukları hadiseleri anlatırken dipnotta "hikâyeyi nakleden zar" şeklinde gerçeğe bağlantı kurulumak istemişlerdir.²⁷ Yabut hadisenin bilahare ne şekilde sona erdiğine dair bir not eklenir.²⁸ Bütün hikâyeler -Fransızca'dan tercüme edilen Çerdanlık hikâyesi hariç- ana hatlarıyla İstanbul'da geçer. Bu bakımdan devrinin İstanbul hayatı için enteresan bir müşâhedeler mecmuası olarak kabul edilir.

Ermin Nihad'ın hikâyelerinde, modern Türk hikâyesinin ana çizgilerinin yanında, halk ve divan edebiyatındaki klasik hikâyelerin

²⁷ Ermin Nihat, "Müsâmeret-nâme," c. X, s. 81 (Dipnot)

²⁸ Ermin Nihat, "Müsâmeret-nâme," c. VI-VII, s. 53 (Muharririn notu)

etkisi açıkça görülmektedir. Bu etkiyi Cevdet Kudret; "Eskiden yene niye geçişin bu ilk ürünlerinde eski ile yeninin özellikleri her noktada yan yana ve iç içe yürümektedir." ²⁹ diyerek belirtir.

Tanpınar, bu özelliklerden bahsederken, ilk hikâyelerin isimlerine dikkatli çeker. Ahmet Mithad'ın "Letaif-i Rivayet" i bir çok hikâye içinde en güzelinin seçildiği izlenimini bırakır. Emin Nihad'ın "Müsâmeret-nâme" sinin de gece sohbetleri anlamına geldiğini ve böylelikle her iki muharririn de eski meddah hikâyelerini devam ettirdiklerini belirtir. ³⁰

Kuruluş açısından da; "Eskiden beri şarkta ve garpta emsâline tesadüf edilen şekilde ahbab topluluğunda anlatılan şahsi bir macera veyahut uzaktan seyir ve takip edilen bir vak'a gibi anlatılan hikâyelerden oluşur." ³¹ diyen Tanpınar, bu şekilde eski hikâyelerin Müsâmeret-nâme üzerindeki etkisini gösterir.

Müsâmeret-nâme'nin muhteva açısından, Türk hikâyesine büyük bir yenilik getirdiği göze çarpar. Tanpınar bunu şu şekilde belirtir:

"Garpta munâsebetimizin az çok derinleştiği bir devirde hikâyeci muhayyilesine ilk ilham edecek şeyler olan iki mevzuu da kâçırmaştır. Bunlardan birisi, Müslümanları Hristiyan etmeğe çalışan bir Avrupalı kadının çaprazlık oyunlarından son dakikada kurtulan bir Türk gencinin hikâyesidir. İkincisi ise İngiltere'deki tahsili esnasında bir İngiliz kıızı ile sevişen bir Türk kaptanın başından geçenlerdir." ³²

Bu hikâye ile ülkemizde yavaş yavaş mesele haline alan "Be-yoğlu" hikâyemize girer ve hikâyemiz memleket dışına çıkar.

Memleket dışına çıkan hikâyeler için Tanpınar, "Gözleri kapalı zihni bir seyahat, bir ufuk değiştirme" diye bahseder.

²⁹ Kudret, Cevdet, "Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman," İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1987, c. 1, s. 67

³⁰ Tanpınar, Prof. Dr. A. Hamdi, "19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi," Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 1985, s. 289.

³¹ Tanpınar, (1985:289).

³² Tanpınar, (1985:290).

"Bu hikâyelerde, ne Londra Londradır, ne İngiltere İngiltere. Bununla beraber, ne olsa bu hikâyede öf ayrılığı, dış alem tasviri, kızın babası gibi ikinci, üçüncü derecede şahısların potreleri, hatta hususiyetleri edebiyatımızda başlangıç sayılabilecek şeylerdir." ³³

Realiteye uygun, göze derhal çarpan olayların yanında, konusunun eski klasik hikâyelerden alan ve tesadüflerinin yardım ettiği aşk vak'aları sık sık göze çarpar. Bunların çoğunda kahramanlar esirdir. Bazen de komşu çocukları birbirini sever.

Tanpınar'a göre, Emin Nihad'ın kahramanları, adeta otomatlar gibi içleri boş olarak sevişirler. Hiçbir psikolojik realiteleri yoktur.

Müsâmeret-nâme'deki hikâyeler, imparatorluğun geniş coğrafyası üzerinde cereyan eder. Birtakım sosyal olaylardan gayri tabii harem eğlencelerine varıncaya kadar devrin yaşayış tarzını az çok aksettirir.

3. Dil ve Üslûb:

Bu ilk tecrübelerde, ne psikoloji, ne canlı karakter, ne de etraf-taki hayatı canlandırmak endişesi yoktur. Fakat vak'aların tertip şekli, kahramanlarla etraf arasında kurulmak istenilen alâkalar, hadiseler üzerinde duruş tarzı ve bazı müşâhade sızınları ile eski hikâyelerden de çok ayrılırlar.

"Müsâmeret-nâme'nin üslûbu, Emin Nihad Efendi'nin ilk hikâyelerinin halk konuşmasına çok yakın ve vüzûh arzusu ile çözümlü, adeta şekilsiz üslûbu ile, eski halk hikâyelerinin üslûbu arasındadır.

Ma âmâfih son hikâyelere, hafif bir Namuk Kemal tesiri karışır." ³⁴

Dil itibarıyla, eski seçli nesirden tekillüfsüz yazı diline geçiş için çalışıldığından bir karışıklık görülmektedir. Bu arada İstanbul halkının konuşma dili başarı ile verilmiştir.

³³ Tanpınar, (1985:290).

³⁴ Tanpınar, (1985:289).

Müsâmeret-nâme dil ve üslûp açılarından "geçiş dönemi" özel-
liğine taşır. Yer yer halk diline yakın, sade bir dille yazarken, yer yer
de Divan Edebiyatının seçili ve söz sanatlarıyla örülmüş inşaa tarzını
devam ettirir. Halk diline yakın olan bölümlerde cümleler oldukça
kısa ve anlaşılır; Divan Edebiyatının inşaa tarzını andıran bölümler
ise oldukça ağır, sanatlı ve anlaşılmasız seçili terkip ve tanımlarla
doludur. Cümlelerin bazen bir sayfayı bulduğu olur.

Hikâyelerin çeşitli bölümlerinde Arapça, Farsça sözcüklerden
başka, İngilizce ve Fransızca bir takım kelimeler telaffuzları paran-
tez içinde olmak üzere kullanılmış ve bunların anlamları da dipnota
verilmiştir.

Ermin Nihad'ın hikâyeleri görünüşte tek bir kahramanın serüveni
gibi görünmesine rağmen çeşitli kişilerin birbiri içine giren serü-
venlerinden oluşmuştur.

Yazar hikâyelerinde, yalnız olayları anlatmakla yetinmeyip kah-
ramanların ruh yapılarını da anlatmaya çaba göstermiştir. Bunu ya-
parken de Divan Edebiyatının kalıplarını sıkça kullanmıştır. Ancak
kişilerin psikolojik derinliklerine inemmiştir.

Kişi potrelerini tasvir ederken Divan Edebiyatında sıkça kulla-
nılan; "dâhî-i perî-pekîr," "gonce-i nev-küşâde," "hâsî-i dil-
ârâ," "simâ-yı leâfî-pirâ," "şimşâd" ve "serv-i refîâr" gibi kalıp-
laşmış sözlerle anlatırken, bir yandan da kişilerin dış görünüşleriyle
ilişki kurmaya çalışmıştır.

Hikâyelerde baş kahramanların yanında ikinci, üçüncü derecede
rolü olan kişilerin potreleri ve özellikleri de anlatılmıştır.

Yer tasvirlerinde, bir yandan eski edebiyatın; "af-tâb-ı cihan-
râb," "ru-yı zemîn," "envâr-ı didâr" gibi kalıplaşmış manzûmlarını
tekrarlamış, bir yandan da, bu yolda soyut anlatımlardan kurtularak
gözlemlerinden yararlanmıştı.

Eserde bir takım ata sözleri ve deyimler kullanılmıştır. Bunların
çokluğu dikkat çekicidir:

"Bilmediğin anı almaktansa, istediğin kasragı almak yeğdir."

(Bir Osmanlı Kapısının Bir İngiliz Kızı ile Vukû Bulan Sergüzeşti,
s.154)

"Dizleri Kesilmek, Ayakları suya ermek," (Bir Osmanlı Kapa-
nının Bir İngiliz Kızı ile Vukû Bulan Sergüzeşti, s.151)

Bunlardan başka, konuşma dilinde, özellikle İstanbul ağzında,
kimi sözlerin asıllarından uzaklaşarak aldıkları şekilleri yazıya ge-
çirmiş ve bu tür sözlerin doğrusunu dipnota göstermiştir.

Ermin Nihad'ın hikâyelerinde "romantizm" akımının birçok
özellikleri görülmektedir.

Yazar, eserde kendi kişiliğini gizlemez. "Ey kaarı," "Ey kaarie"
diye okuyucuya seslenir. Konuyu yanında keserek kendi fikir ve
düşüncelerini söyler. Bu yöntem meddahlının hikâye anlatma tek-
niklerine çok benzeyer. Yazar tıpkı onlar gibi, seslendiği toplumun
dikkatini konu üzerinde toplamak için hikâyelerini okuyucularla ko-
nuşa konuşa yitirir. Kırmızı zaman kendi kendine seslenir, kırmızı za-
man da hikâyesini anlattığı kişilere kendisi de kızar, acır, yapılan
hareketleri beğenir veya beğenmez ve böylece vak'anın akışına sık
sık karışır. Yazar, hikâyeleriyle bireyi eğitime ve toplumu düzeltme
amacını gütmektedir. Hikâyelerinin sonunda iyiler mutluğa ulaşır,
kötüler cezalandırılır. Eserde okuyucuya yönelik "kassadan hisse"
çıkarma amacı ön planda tutulmuştur.

4. Sonuç:

Müsâmeret-nâme, Tanzimat Edebiyatının hikâye türündeki ilk ve
önemli eserlerinden biridir. Yazarı Ermin Nihad Bey'dir. 12 ciltten
oluşur. Bu ciltlerde toplam 7 hikâye bulunmaktadır. (1871-1875)

Müsâmeret-nâme, konusunu günlük hayatın alan, realiteye uy-
gun fakat zaman zaman tesadüflerin yardım ettiği aşk vak'alarıyla
takviye edilmiştir. Mevzu açısından, Türk hikâyesine yeni ufuklar
açarken, hikâyemizi de memleket dışına çıkartır. Müsâmeret-nâme
eski ile yeni arasında renkli bir çizgi yakalamıştır. Bu bakımdan
Müsâmeret-nâme ye bir "geçiş dönemi" ürünü demek yanlış olmaz.

Hikâyeler şekil itibariyle eksik ve yetersizdir. Son hikâyelere doğru teknik bir gelişme göze çarpmaktadır. İlk hikâyelerdeki imla hataları, diyaloklardaki tutarsızlık vb. bir takım eksiklikler son hikâyelerde kendilerini düzene, intizama bırakırlar.

Müsâmeret-nâme kahramanlarını toplumda yaşayan insânlar içinden seçer. Hikâyelerin tamamı genel olarak XIX. yüzyıldır. Me-kân olarak İmparatorluğun geniş coğrafyası kullanılır. Hatta ülke dışına çıkar.

CİLT: I
BİRİNCİ HİKÂYE:
‘BİNBAŞI RIFAT BEY’İN SERGÜZEŞTİ’*

* Birinci def'a olarak Ahmed Midhat Efendi Matba'asında tab' olunmuştur. Fî 17 Temmuz. Sene 1288.

BİNBAŞI RİFAT BEY'İN SERGÜZEŞTİ

Leyâlî-yi fasl-i şîâ bir müsâ'id mevsim-i müsâmeret-pirâ olup hem o âvân-ı burdeler-nişâmı bir hoşca imrâr etmek ve hem de devrânından istifâde eylemek üzere hem-efkâr olan ba'zı ehîbbâ-yi hakikat-âşînâ ile bi'l-ittifâk münâvebeten her akşam bir mahâlde, ictimâ' ve her gece gûn-a-gûn ceride-i mebhâhis-i müfide endâhce-i mevki'-i beyân ve istima' olup, onların mütâlâ'a ve tedkikiyle ifâde ve istifâde olunmakta idi. Ber eyyâm şu vechile güzerrân etikden sonra, ba'zı gecelerin de ibretü's-sâmî'in-i huzârdan her birerlerinin gençlik münâsebetiyle vuku' bulan sergüzeşlerinin hikâyesine inhisârî karârlaştırılmış olmasıyla işbu karârın birinci gecesi olmak üzere zâbihân-ı 'askeriyeden (...) Paşa-zâde Binbaşî Rifat Bey ser-

güzeşini şu vechile averde-i mevki'-i beyân eyledi ki:
Cend sene mukaddem, evvel-i baharda bir pazar günü berây-i te-nezzüh Boğaziçi'ne azîmet etmişim. Fakat şu azîmet-i fevka'l-me'mûl havanın birdenbire kesb-i safvet ve leâfât edîşinden neş'et eylediğinden, sabahleyin erkence bir münâsib refîk tedâriki için ehîbbâdan pek seydiğim bir iki zata arz-e-i teşvikiye takdîminde bulunduğum ise de, tesâdüfen birer mevânî-i kavîyye ile mukayyed bulduğularından bahisle beyân-ı te'essüfî hâvî cevap alarak, hiçbi-bulduğularından bahisle beyân-ı te'essüfî hâvî cevap alarak, hiçbi-risinden eser-i müvâfakat görmediğim, vehliten revnak-şiken-i sevk-i 'azîmet olmuşıdı. Lâkin hasbe'l-mevsim oraları pek çok zevân ragbet ve ictimâ'ından gayr-ı hâli olacağı ve belki çoktan beri mütehasssır-ı şeref-i müsâhabeti olduğum ba'zı ehîbbânın tesâdüfî bile, siyâb-ı ihtimâlden sâde ve âri olmayacağı ümîdî, şem'-i 'azîmeti be-tektar iş'âl eylediğinden, yalnızca gidivermeğe niyyet ve köprüden sa'at iki buçuk vapuruna râkben tahrîk-i çarh-i azîmet eyledim. Havanın da o günkü revnak ve leâfeti gûyâ lîsân-ı hâl ile halkı mesîre ve çemen-zâra da'veti îlân eylemekte idi. Çünkü o güne kadar havalar mütemâdiyen gayet rutûbetli ve mağnûmâne murûr ve aftâb-ı cihân-tâb ise rû-yi zemîni bir müddet envâr-

didârından mehcûr etmiş ve o cihede Der-sa'âdet halkının ekserisi kuyru ve nezâretsiz hâne ve meşâllarında bunaltıp kaldıkları, canlarına yetmiş olduğuğundan, o gün pek çoğu kemâl-i 'inâ ile gıyınip bezenmiş ve gezip tozmağa bir derece özenmiş idiler ki, yalnız köprüden binen yolcuların kesreti vapuru doldurmakta gereği gibi hakımı vermiş bir halde idi. Ben gerek köprüde ve gerek vapura girer girmez mevâki-i mevcûdeye müraca'atla her ne kadar etrâfa niğhendâz-ı tefahhus oldum ise de o mikdar mesîre-hevesân içinde matlûba muvâfık bir bildiğe tesâdüf müyesser olamaması en kıymetli olan birinci ümîd-gâhı boşa çıkardığından, şu birbirini te'âkub eden muvâfakiyetsizliğim sebebini tâli'-i nâ-sazıma harml ile şu mukaddemât-ı nâmusîbeden o günkü gün benim için bir netice-i müfîde hâsıl olamayacağıma istidlâl ederek, o yolda ba'zı mülâhazalar etikçe tâbiş-i neyyir-i niyyet mütevâfî-i sehâb-ı ye's ve nedâmet olmuş idi.

Sıfat-ı askeriyem iktizâsı serpeştiği sever isem de pek de tanımadığım kimselerle bilâ münâsebe tilfet ve ihtilâu samt ve sükûnete tercih etmek de, usûl-i mütehezemîn hilâfı olduğu halde, âlâde-i gubar-ı kasvet olan efkâr-ı kalbiyemi ta'dil için yolculardan birisiyle sahîce olsun ba'zı âfâkî müsâhebe mecbûriyet gelerek, yanımda bulunanları mûzân-ı dikkâten geçirdim ise de, onları da tavr-ı kıyâ-feterine nazaran revîş ve refîrâma denk ve sûret-i efkârına hem-reng görmedim. Hele sağ tarafında oturanın garâbet-i hey'eti câlib-i dikkat olup, kendisinin nerehî ve ne makule adam olduğunun cihet-i teşhîsine kuvve-i imtikaliyemi sevke çalıştığımda, evsâf-ı mütehâlifeyi câmi' olmasî ihtimâlât-ı adâdeye karine verdiğinden, ta'yîn-i şahsında mütereddid kaldım, çünkü nâsiye-i hâli elîlbeş ya-şından aşağı göstermeyip kir ve kabaca sakallı ve beşeresinden eser-ri ve za'f-ı pîrî zâhir ve nümâyân olduğu halde, bıyıklarının gayet burulu ve dimdik duruşu meşreb ve efkârının zinde ve gençliğine delâlet ederdi. Kafa ve gecesinin şekli ü hey'eti ve başındaki fesin sâ-ret ve vaziyeti bir ecnebi olduğunda şüphe bırakmadığı halde, yele-ğinde ve gömleğinin kollarında bulunan düğmeler sarı olup üzerleri

asker-vârî kabartmalı ayla yıldız şekilleriyle müzeyyen idi. Ve bir de gözündeki altın gözlük gayet nârin ve saat kordonu filan kont-İngiliz kâfî pek kibârî bir şey olup, kullandığı sevâdlî gümüşten gayet musenna' ve kapâğının üzeri Napoli ve Sicilya cezirelerindeki yanardağların resimleriyle müzeyyen olduğu halde içüğü tütünün acı acı kerih kokusundan yanında bulunanlar ta'cîz olmakda idi.

Bununla beraber elindeki bir paket gazetenin elisine-i müteferrika-yı hâvî olmasından, kendisi bir fazilet-mende benzediği gibi bir aralık koynundan çıkararak ağır karıştığı defterli bir cüzdanın ba'zı sahifelerinde Türkçe ve Fransızca yazılar olup, bir hâli varakına kurşunkalemiyle yazdığı birkaç kelimeyi Türkçe olarak tahfîr eylemesi Lisan-ı Osmaniye dahi aşinâliğime delâlet eylediğinden, bir sûretle münâsebet aldırarak kendisiyle mükâleme edivermeğe kalben râğbet hâsıl olmadı değil ise de, şâyed müstağnî-meşreb ise evsâf-ı mutehâlifesine ta'acübde kaldığım bir adamın nazarında küçük düşmüş olmamak için râğbet-i musâhabet öylece kuvvede kaldığından, bâri diğer bir münâsib kimse ile olsun biraz mükâleme etmek için yer değıştirmek murâd ederek, etrâfa göz gezdirdiğimde, herkes yerlerinde gayet mülâsik oturduklarını ve kesret-i izdihâmdan yerli yerinde ustunç gibi durduklarını gördükçe, mah-rûmiyet-i refâkatten nâşi, dûtçâr-ı ye's ü kasvet ve olduğum mevki'de çâr-nâçâr mukayyed-i zencir-i sabr u sükûnet olup kalmış idim.

O günkü gün semere-i azimetimin en ziyetli partisi de sevâhili muhît olan zümridin cibâl-i müteselsile ve üzerlerinde şa'sa'a-endâz olan erguvân-ı gül-fâm ve sair eşcâr-ı şükûfe-dâr ile gün-â-gün ezhâr-ı mütecehizenin temâşâ-yı ferah-fezâsı idi ki, Ortaköy önlerine doğru varır varmaz nesîm vezân oldukça şemûm-i nev-bahar vapur halkının dirnâğını bir sûret-i âliyyede vâyedâr eylediğinden, halk ilcâât-ı tabi'yye ile neş'e-i hissiyyât-ı kalbiyyelerini hazmedemeyerek, halâvet-i bahar-ı letâfet-nisân yekdiğerine tebşîr ve herkes birbirlerinin aşinâ-yı kadîmi gibi yekdiğerine mütebessimâne bakışarak izhâr-ı mâfî' z-zamîr etmeğe başladıkları halde, ben tütün-

den başka müşâfehe edecek bir şey bulamadığımdan, bir sigara daha sarmâğa başladığımda, henüz yapıp tekmîl etmeksizin yanımdaya bulunan ma'hût fazilet-mend koynundan güzel bir ufak kutu çıkararak içinden bir kokulu kav yakıp, ikrâmen elimde tutuşturmasıyla ne derece memnûn oldum, tarif edemem. Vâkî'a bu ikrâm pek küçük bir şey ise de bilâ taleb zuhûru evvelce kendisiyle kalbimde sûret bulan arzû-yı musâhebet hâ'il olan perde-i mülâhazâtı ref' ve imhâ ve kendisinin dahi kalben benimle hem-hâl olduğunu imâ eylediğinden, hemen ben de şu ikrâma teşekkür-i fi'lî olan yalnız hafifce bir temennâ ile bırakmayıp işte tamam sırası geldi diyerek ifâ-yı teşekkürü beyân-ı memnuniyetle karışık gayr-ı muhtasar iki cümle ile edâ eyledim. O dahi lüzümlü lüzümsüz ba'zı ifâdât ile daha uzunca mukabelede bulunduğundan şu hal, beynimizde bir güzel mukaddime-i hasbihâl oldu. Meğer kendisi de musâhabetsizlikden bana yakın bir halde bîzâr ve yarım sa'atden beri benimle mükâlemeye azrû-keş ve minnetdâr olup, şu efkârını lisân-ı Türkî ve tercüme şiveleri ile ifâde etmesi benim kendi mecbûriyetimi beyâna hâcet bırakmadığından, şu cihetle dahi başkaca memnun olarak, işte artık kendisiyle yavaş yavaş lâkirdiya koyulduk. Me'âl-i ifâdâtına nazaran kendisi çokdan beri İstanbul'da bulunmuş ve Osmanî'larla dahi pek çok ülfet ve ihtilâat etmiş ve Dersa'âdetce ma'rûfîn ve meşhûrinden haylice zavâtın isim ve resimlerini ârif ve ekserisinin hâl ve şânlarına dahi, gereği gibi vâkif olduktan başka, sahil-hânelerden de ekserisinin kimlerin olduğunu bilmesi ve bundan mâ'adâ birazının sahiblerinin de Beyoğlu'nda vesâ'ir mahellerde bulunan konaklarına varıncaya kadar an'anesiyle ta'rîf etmesi nazari'te 'accübümü celb eyledi. Ma'a-mâ-fih gerek Türkçe ve gerek Fransızca lisânında görülen hâl-i halâvet ve hususiyete efkârındaki tavri-tarâvetden kendisinin gerçekten bir fazilet-mend olduğuna büsbütün kanâ'at hâsıl olmasıyla, sûret-i mukâlemede mu'amele-i ihtiramiyye-yi derece derece artırmağa mecbûriyet geldi. Ve bir taraftan da bunun kim olduğunu ve ne makule zevâtdan bulunduğunu anlamağa ziyâdesiyle merak sardıysa da böyle tesadüfi olarak görüştülen zâtn

kim olduğunu kendisinden sū'âl, muhâlif-i terbiye ve 'âdet bir hâl olduğundan, bunun zât ve mahiyetine husûl-i ma'ûmânı biraz müddet daha mecnû'a-i kelîmân dahilinde araştırmaya ta'îk eyledim.

Vapur da iskelelere uğraya uğraya gitmekte ve netice-i maksûda vîsûlî bir yandan te'mîn eylemekte olup Bebek koyu dolayılarak Anadolu ve Rumeli Hisarı ve derece derece Boğaziçi'nin yekdiğeline fâ'ik olan yemîn ve yesârî görülmeye başladıkça, fazilet-mend, tezyîn-i dide-i tenezzüh eden mevâkı'-i nefîsenin her birlerini birer güne takdir ve tavsîf eyledikden sonra:

“— Şu sevâhli-i laiffenin her kese bir dürlü ferah-bahş olduğunu bilirim. Lâkin bu kadar tezyînât-ı hukkiyye ve sun'iyeye ile muhâf olan şu kal'aların cihana mu'âdil olan kıymetlerini takâdrde kendimi pek mütehayyir bulurum.” demesiyle ben kendisinin bir feylesof olduğuna zâhib olarak:

“— Niçin?” dediğimde:
“— Efendim, rû-yı zemînde İstanbul gibi bir mevki'-i dilârâ ve böyle bir sâhli-i halâvet-bahşâ bir daha halk olunmuş mu ki? Bu kadar şöhrat ve şerefi hâ'iz olan bir hadîka-i lâ-nazreyi sukkânî eline bir demet gül gibi takdime vesile olan şu mukaddes kal'aların temâ'sâsı, her nazrede vicdanımı başka türlü vesâ'il-i hikemiyeye sevk ile kuvve-i müdrikemi hayrette bırakmış olmasın” deyince:

“— Demek ki, İstanbul'dan pek memnûsunuz? “ dediğimde:
“— Efendim şüphe mi var? Pek ra'nâ bilirsiniz ki şu kubbe-i firûze-fâm altında, hiçbir belde İstanbul'a kıyas olunamaz. Çünkü İstanbul mevki'-i coğrafîsi iktizasınca Avrupa ile Asya kıt'alarının merkez-i içimâ'i olduğu gibi bahr-i sefîd ile bahr-i siyahın dahi mecrâ-yı itihadıdır. Bundan başka 'arz ve tül cihetleriyle de bir belde-i mütevassıta bulunduğu gibi harâfeten ve burûdeten dahi bir nokta-i mu'tedile olup fusûl-i erba'a dahi üzerinde lâykıyye hükümünü icrâ etmektedir. Eğer şu vasıflardan bazılarıyla Akdeniz Boğazı da tevsîf olunabileceği iddî'â olunur ise de beyenlerinde fark-ı 'azîm olduğu meydândadır. Çünkü İstanbul bir belde-i cesime olup

cihat-i 'adîdesinde bu kadar imââr-ı kesîre ve âsâr-ı kadime-i vefre mevcûd olduktan başka, letâfet-i âb u hava cihetiyile dahi aslâ nisbet kabul edemez. Elhasıl İstanbul öyle bir şehri-şehîndir ki, ekâlim-i sâ'ireden hiçbirisiyle mukâyese olunamayıp evsâf-i ber-gü-zîdenin mecmua'ı ve muhsenât-ı arzîyenin menba'idir. Şu cihetlerle burada tavattun bilemlere göre cihanda en büyük bir muvaffakiyet 'addolunur.” demesiyle ben fazilet-mend hakkında evvelki zehâbımı cerh ile kendisinin bir ecebî olup mülkümüze nazar-ı reşk ü hasedle bakdığına zâhib olarak kalben biraz münfâ'îl oldum. Mâ'â-mâfîn muradım daha bir iyice anlamak üzere:

“— Kütre-i arzda bunca bilâd-ı ma'imûre ve ekâlim-i meşhûre mevcûd olduğu cihetle eğer İstanbul'un evsâf ve muhsenâtını tamamiyye câmi' olmaz ise de, daha başka nice nice vasıflara şayan ba'zı mevâkı'-i cemîle olmalıdır.” dediğimde,

“— Efendim muhlisiniz... Bu âlemde yirmi seneden ziyade seyr ü seyahat ettim ve kıta'ât-ı hamisenin mevâkı'-i meşhûresinden ekserisini gezdim. Lâkin hiçbirisini İstanbul'a müşâbih görmedim. Ve meşhûdum olmayan bilâd-ı sâ'irede, gördüklerim kadar dahî muhsenâtı hâ'iz olmadıkları harita-şinâsân-ı cihânın ma'ûmlarıdır. Velhasıl, İstanbul şerefi-i bilâd ve sukkânî dahi mehâsin-i 'üvâd olduğu müsellemdir. Fakat bana nihâyet derecede hayret veren orasıdır ki, bu keyfiyyet-i 'ulviyye ebnâ-yı vatânın muttasîf oldukları tab'-ı selim iktizası mudur, yoksa ekseriyetle mutcehalik oldukları 'akaid-i mukaddeseleri liçâ'âtı mudur?” demesiyle, ben yine hâtura-i ahreyi dahi tahvile mecbûr olarak, bu zat “ya mühedî, veyahud ihtidaya müteheyyi' olmalıdır” diyerek yavaş yavaş kendisine muhabet etmeye başladım. Ve buna mümâ'îl ahâli-yi İslâmîyye hakkında ba'zı istifâişler daha der-mıyan etdikden sonra ben kendisinin ne tarafda oturduğunu ve ne ile meşgul bulunduğu su'âl ettiğimde, kıç günleri Beyoğlu'nda ârâm ederek, mevsim-i sayfi Boğaziçi'nde geçirdiğini ve kendisi zaten Avrupalı olup, orada mâlik olduğu, iki tane genç kerimelerinden birisi Fransa'da mukaddema ağırca bir şürette nâ-mizac ve tebdîli-âb u havaya muhtâc olmasınayla etibbâ

tarafından diğer ba'zı mahâllerle götürülmesi tensib olunmuş olduğu halde, kendisi hiçbir tarafı teviz etmeyerek oradan aldığı gibi doğruca İstanbul'a getirmiş ve Der-sa'âdet'in âb u havası mu'avenetliyle bilâ-tedavi onun hayatını ve bundan başka familyası eczasından bulunan diğerlerinin dahi kemâl-i 'afiyet-i bedeniyelerini yeniden kazanmış olduğunu ve şu cihetle İstanbul sâye-i iclâinde müreffehen vatan olup bundan böyle lisanlarının sâye-i iclâinde mu'âzam-ı şân u ta'ayyüş eyledikleri, saltanat-ı seniyyenin du'â-yı devam-ı şân u ikbâlîne borçlu bulduklarını ifade etmesiyle, ben yine hâturayı tebdil ederek kendisinin bir ecnebi olup, mülkümüzde misafir bulunduğunu anlayarak, fakat zât ve mahiyeti her ne ki olur ise olsun, kendisine tahsis eylediğim muhâbbet-i kalbiyemde sebât ederek hâl ü şânını tahsin ve revîş ü efkârını takdir ile hakkında mu'amele-i ihtirâmîyede bulundum. Kendisi dahi buna ziyadesiyle hurmet ve ri'âyet gösterdiğinden, o sırada vapur da Büyükdere'ye yanaşdığı halde biz yine konuşarak birlikde iskeleye çıktık ise de, kesret-i izdihamdan bir aralık kendisini kaybederek kalabalıkta göremez oldum. Ben yine bir ahbab araştırmak üzere doğruca gazinoya girip etrâfa bakımdıktan sonra üst kata çıkıp dolaştım ise de, izdihamdan durup oturacak yer kalmamış ve dönüp aşağı inerek bahçeyi filan dolaştım. Her taraflar insânla dolmuş, ya'ni ortalık "iğne atılsa yere düşmeyecek" bir hâle gelmiş olduğu halde oralarda dahi me'yûs bir bildiğe tesâdüf edememişim, ben ikinci ümidimden dahi me'yûs bırakıldığım artık oradan Sarıyer'e gitmek üzere bahçeden dışarı çıkarken, ma'hûd fazilet-mend bana müntazır olduğu halde gözüme âşinalığa müntazırdır zannıyla uzaktan kendisine hürmetlice bir temenna ederek, güç hâl ile kalabalığı söktüp yola doğru çıktım bir de baktım ki fazilet-mend arkam sıra gelip yetişerek elimden tuttu. Ve ne tarafa gideceğimi su'âl edince, ben Sular'a doğru çıktığımı beyân eylediğimde, daha sa'at henüz dörtte olup Sular'a gitmek için vakit pek erken olduğunu ve yollar dahi şimdilik gayet sikkak olacak cihetle tab'a ziyadesiyle sıklet vereceğini ve hatâret-i

şemsin zevâline kadar Büyükdere'de bulunan ba'zı eğlencelerle vakit geçirilmesi daha münâsib olacağını ifade ile, beni yolumdan alıkoymak sûretlelerini teklif etmesiyle, o vakit ben bunun halini evvece anlayamadığıma te'essüf ederek kendisinin bir bulaşık adam olduğuna zâhib oldum. Ve bunu yanımdan def' etmek üzere, Sarıyer'de birisiyle buluşacağımdan bahisle o tarafa gitmeğe mecbûr olduğumu beyân ettim ise de, kendisi benimle musâhabetten aşırı memnûn kalmış olduğunu ifade ile, bu kadarcık ülfete kanâ'at edemediğinden, Büyükdere'de Fisukluk'ta bulunan hânesinde ikrâmını tasdim eylediği bir sütlü kahveden dest-i tenezzülün geri alınmasını ve kerimelerinin dahi talifiyle onların da memnûn bırakılmasını rica etmesiyle, ben yine zannımı değiştirip "bu zât gayet mükrim ve ülfet-perver bir adam olmalıdır" dedim. Lâkin da'vetine icabette de bir be'is yok idiye de, böyle tesadüfî görüşülen bir zâtın da'vetine icabette mahcûb ikrâmı olmakta da bir mâ'nâ olmadığını ve henüz üzerime hukuku tecâvüz etmeyen bir ecnebinin ikrâmını kabul etmemekle vazife-i insânîyede kusur etmiş olmayacağımı mulâhaza ile "ikrâmınıza müteşekkiren vakt-i ahirde mahsûsen gelirim, sizi ta'ciz ederim" diyerek geçiştirmek istedim ise de, iltimas-ı icâbeti gayet mübremâne tekrar ve muvâffakat hususunda beni muztar ve nâ-çâr bıraktığından bi'z-zarur avdetle birlikte hânesine 'azîmete mecbur oldum.

Sûret-i icâbet ve muvâffakatimden beyân-i mahzûziyetle hakikimde fevka'l-'ade ri'âyet ve hürmet gösterdikçe, ben de kendisine mu'amele-i mutekabilede bulunarak Fıstıklık yokuşuna gelinceye kadar Osmanlı'nın hal ve şânları ve cihet-i i'tikadiyede olan zehâb ve 'irfanları hakkında güzel güzel ba'zı fıkralar beyân ettikten sonra, Hinstiyanlıkta fâ'idesiz bir şey olmadığını ve husûsiyle sahibi pek büyük olup, bu keyfiyyet kütub-i İslamiye ile dahi müsaddak bulunduğuna dâ'ir ba'zı sözler karıştırmak istedi ise de, ben sadedi de-ğıştirmek üzere ahîr sözlerle ifadâtının önlerini kestirerek yavaş yavaş yokuşu çıktık. En üst başta bulunan yüksekcek bir hânenin orta katındaki mehtabiyeden ikisi bir örnek giyinmiş kızların bize bakış-

tıkları görülmeyiyle onların kendi kerimeleri olup, bize müntazır bulunduklarını ta'rif etmeğe başladı. Biz, evin önüne gelir-gelmez, gürlütlüce bir "çan" sesiyle kapı açıldıkda, ikrâmen beni ileri düşürerek içeri girdik ve yeni yıkanmış büyücek bir avludan geçerek merdivene vardığımızda, üst başından kızlar bizi istikbâl ettiler. Ben, henüz takdim olunmadığım kızlara ne mu'âmele olunacağına inutâla'a ederken, beni nazar-ı kabul ve ihirâma almaları için fâzilet-mend arkamdan kızlara Fransızca bazı tavsiye ve ta'limât verdiğinden yukarı çıkar-çıkamaz kızlar tebessüm ederek "buyurunuz" gibi rûy-ı kabul ve beşâset göstermeleriyle ben, usulümüz vechile birer tamennâ eylediğimde, ikisi de mukabele ettikten sonra, büyüğü beni ve küçüğü pederini alıp bızı müzeyyen bir salondan geçirerek denize nâzır bir odaya aldılar.

Pederleri kızlarına beni "prezante" eyledikde, onlar da ibrâz-ı memnûniyetle resm-i hoş-âmediyi ifâ ve mu'âmele-i ihtirâm-kâriyi icrâ eylediler. Kızlardan birisi yirmi iki, yirmi üç ve diğeri onsekiz, ondokuz yaşlarında kadar olup, ikisi de gayet güzel ve pek ağır sûretle giyinmiş ve kuşanmışlardı. Lisan-i Türkî'de dahi epeyce te-kellüme muktedir olup, lâkin küçük kız daha ziyade sevimli câzibeli idi. Evin içerisi gayet muntazam olduğu gibi döşeme ve kanepeler de gereği gibi ağır sûrette olup, orta yerde bulunan sofranın üzeri bir çok asâr-i garibe ve edevât-ı nefîse ile müzeyyen olduktan başka ortallığın sâ'ir tecemmülân dahi gereği gibi mükemmel idi. Fazilet-mend, beyrimizde zuhûra gelen ülfet ve münâsebeti kızlarına muhtasarca ifade eylediği sırada, üstü başı temizce bir uşak ağırca bir takımla sütü kahve getirmesiyle, küçük kız kahve ve sütü usulü tüzere fincanlara takdim ve benden başlayarak peder ve henşi-resine de takdim eyledi. Bu suretle bir çeyrek kadar oturulduktan sonra, ma'hûd iri sesi çan iki def'a kuvvetlice çalınıp, iki üç dakika geçer-geçmez oda kapısından beyaz fistanlı genç bir hizmetçi görünürek, bir işaretle fazilet-mendi dışarı çağırmasıyla yerinden kalkıp giderek, biraz sonra odaya gelip yerine oturmaksızın;

— Efendim afvınızı dilerim çünkü bu âlemde münâsebetisizlik

büsbütün ortalktan kalkmaz, ma'lumunuzdur ki şu pazar günlerimiz ta'rif ve istirahat mahsûs olduğu halde, dostlarımdan iki üç zât bir iş zımında biraz görülmek için Büyükdere'de bendenize müntazır olduklarına da'ir haber göndermişler. O cihetle, yarın sa'at kadar gidip gelmek üzere müsa'adenizi rica ederim. Ve kerimelerimin terbiyelerine güvendiğimden me'mul ederim ki ben gelinceye kadar sizi rahatsız etmeyip, hizmetimizde de kusur etmezler" demesiy-le, ben kendisine teşekkür ederek:

— Ne be'is var teşekkür etmelsiniz, lâkin ben de bu derece mahar-ı ikrâmınız oldum. Ve zaten sizden müsaade almak üzere bulunduğumdan hazır sizinle birlikte gideyim. Oraya kadar da yine refâkatınızla teşekkür etmiş olayım" diyerek ayağa kaldım ise de:

— Efendim kerem ediniz, siz muvâzelerle birlikte oturup biraz istirahat ediniz. Bendeniz de belki bir çeyreğe kadar gider gelirim. Ve hem de sabah olalı henüz bir şey yemedim. Ve vakit erken olduğu cihetle umarım ki zâmanında öyle olabilirsiniz. Aşağıda bir güzel balık hazırladıklarını gördüğünden tenezzül buyurduğunuz halde geldiğim gibi ta'ama hep birlikte ra'bet olunmasını rica ederim" dedi. Ve kızlar da biraz o yolda ba'zi teklif ve sûret-i ibrâm gösterdiklerinden bi'z-zarûre yine muvâfakat eyledim.

Fazilet-mend giderek kızlar odaya gelip oturdular. Büyüğü her ne kadar ağır ve pür-edeb ise, küçüğü de fevka'l-âde güzel ve gâyet sâh-mesreb idi. Ve kendisi bir aralık orta yerde bulunan sofra üzerinden bir sigara alıp bana ikrâm eyledi. Ben o vakte kadar ecnebi-lerle bu misillî dahi ihtilâf etmemiş olduğumdan, madamlar yanında sigara içmemek bir ri'âyet-i mahsûsa olduğunun bilemediğim cihetle teşekkür ederek aldığım halde sûret-i kabulümden beyân-ı memnûniyet eyledi. Ve bunu müte'âkib bir güzel kutu ile getirdiği kibritten sigarayı yakmak üzere bir kaç tane çaktıysa da bir türlü ateş alınamadı. Nihayet on-onbeş kadar kibrit sarf ettikten sonra bakım olmayacak, kutuyu isteyip elimne alarak bir tek kibrit sürer sürmez yakıp, sigarayı ateşlendirdiğim gibi kendisi:

— Ben yakamadığıma sizden mahcûb oldum" diyerek, kutuyu

alıp gülererek şavuştu.

Büyük kız pederinin faziletiyle beyne'n-nâs ha'iz olduğu kadar ve haysiyetinden bahs etmekte olduğu halde, küçük kız da Osmanlılarla olan kesret-i ülfet ve ihtilâfından ve hususiyle zâbâtân-i 'askerîsi haklarında olan şiddet-i meyî ü râğbetinden bast ve hikâye eyler. Ve hem de bu sözleri kızın ifâdâtına munâsibi vechile cevap veriyor idi. Ben büyük kızın mukabele müşkülce olduğundan, onun mekte idiysem de, küçük kızla sözlerle geçişirir idim. Bu ise kendisini yalnız "evet" filan kılıklı sözlerle geçişirir idim. Bu ise kendisini lâyıkıyla dinlememekte olduğuma zâhib olarak, biraz yanına sokulup ifâdâtını tekrar ve zâbâtân-i 'askerîden genç ve hem de zâdegân olur ise, artık onlar hakkında olan temayulât-ı kabiyesinin derece-i nihâyede olduğunu beyân ve izhâr ettikçe, ben idâre-i lisân etmekte âdeta daralmağa başladım. Bir de büyük kız kalkıp dışarı çıkmayıyla, kendisi daha ziyade yanibaşıma sokularak:

"— Mösyö sizden pek memnun oldum" diye kılıcımın püskülülüyle oynamağa başladığı gibi, o vakit ben de efkârından beyân-ı mahfuziyetle hakkımda olan nazar-ı muhabbetinden müteşekkür olduğumu usûlletle anlattım. Lâkin kendisine arz-ı mahfuziyet edilişinden daha ziyâde memnun olarak, bir kaç derece daha mu'amele-i serbestâne göstermesiyle hemşiresinden ihtirâzen biraz sıkılmağa başladığımdan tamamıyla mu'amele-i mütekâbile göstermek uymayacağımlı anlayarak, ben biraz kendimi tutarak ağırca davranmağa başladım.

Biraz sonra kendisi dışarı çıkararak büyük kız içeri geldiğinde, hemşiresinin ba'zı serbestâne mu'ameleleri güvâ beni ta'ciz etmekte olduğundan bahsile, fakat yüreği temiz olup, kendisi de daha pek toy olduğu cihette arz-ı ihtirâm kasdiyle ettiği hareket-i lâ'ubâliyyânesi gençliğine haml olunarak kusuruna bakılmamasını ifade ve o yolda ba'zı i'tizâr etmesiyle ben:

"— Hayır matmazel, o ne demek? Hakkımda gösterdiği mu'amele-i nevâzîş-kârdiden fevka'l-'âde memnun oluyorum" dediğimde:

"— Teşekkür ederiz, vâkı'â muktazâ-yı mürüvvetiniz bu gibi

şeyleri ma'zûr tutacağına şüphe yoktur. Lâkin bir halden anlamayan olsa hemşiremin tasdi'ândan mahcûb kalır idim" deyip gitti. Ba'dehu küçük kız içeri gelerek:

"— Mösyö hemşirem size ne söyledi? Yoksa size beni mi şikâyet etti?" diyerek yanına oturdu. Ben:

"— Hayır matmazel, sizi niçin şikâyet etsin" dediğimde:

"— Evet, evet biliyorum, o beni çekemez. Lâkin kendisi serbestliğinden ziyâde muhibbidir. Şu kadar ki, yeni götüştüğü bir zât olur ise birdenbire açtlamaz, ben de bir türlü onun halini yapamam. Sizin gibi pek mu'teber bir zâtı görüp de sevdiğim gibi derhal muhabbet-i kalbiyemi izhâr ederek mazhâr-ı iltifâtı olmağa çalışırım. Eğer bu cihette ta'ciz ediyor isem, afvınızı dilerim" deyince ben:

"— Matmazel, niçin böyle söylersiniz, hakkımdaki mu'amele-i lütfiyenizden pek aşırı memnûn olduğumu demince arz etmedim mi?" dedim. O zaman teşekkür ederek:

"— Lâkin Mösyö, size bir kaç kadeh mey takdimini arzu ediyorum, ne içer siniz?" dedi. Ben:

"— Teşekkür ederim, fakat zahmet almayınız, hiçbir şey istemem ve hem de bu vakitlerde içemem" dediğimde:

"— Niçin? Şimdi pederim de geldiği gibi bir kaç kadeh şey içeceğinden elbette size de arz edecektir. Ve zaten bir kaç türlü hafif şeylerle de hazırlanmışlar duruyor. Hangisinden içersiniz, söyleyiniz?" demesiyle ben:

"— Hele pederiniz de gelsin de bakalım" dediğimde:

"— Mösyö hiç zararı yok. Siz biraz kendisinden evvel başlamış olursunuz. Lâkin hangisinden içeceğinizi bilemiyorum. Mevsim münasebitle marul ile pelin mi, yoksa konyak mı, apsent mi, ne istersiniz?" dedikde ben:

"— Matmazel, şimdilik dursun pederiniz gelsin de onlar ne içer ise belki ben de kendisine refâkat ederim" dediğimde derhal dışarı çıktı ve biraz sonra:

"— Pederimin mu'tâdı bu mevsimde biraz pelin içer, size de işte ondan getiriyorlar" demesini mute'âkîb fakfon bir tepsi üzerinde

meze ile bir küçük sirahi pelin hizmetçi kızın elinde içeri girdi. Tepsiyi masanın üzerine bırakıp girmesiyle bir kadeh doldurup bana verdi. Ben:

“Teşekkür ederim matmazel. Lâkin pederinizi beklemeli idik” dediminde:

“Evet onlar da şimdi gelecek ve sizin evvelce başlamış olduğunuzdan daha ziyâde memnûn olacaktır” dedi. Sabahleyin ‘işret benim hilâf-ı mizâcım ise de kabul etmemem me’vâs olacağımdan çar-nâ-çar red edemedim. Ve kendisi dahi karşıma geçip oturarak bir takım fıkradâklıklar etmeğe başladı. İftiğim kadeh pek büyük değil ise de, ağız ağza doldurmuş olduğundan ve üç beş dakika sonra bir daha doldurup verdiğinden iki tanesi epeyce neş’e vererek kendisiyle daha serbestce eğlenip durur iken, büyük kız içeri gelerek hemşiresine hitaben:

“Camım ne içeceklerini kendilerinden su’âl etmeden niçin bundan getirdiniz? Belki kendileri daha başka bir şey istek ederler idi” ve bana hitaben:

“Efendim işte zatınıza evvelce arz ettim ya, bunun halî biraz hafifedir. Rica ederim kendisinin kusuruna bakmayınız” dedi. Ben:

“Hayır matmazel, evvelce su’âl ettirler ve getirdikleri pelin de pek güzel bir şey imiş. Ondan da pek ziyâde memnûn oldum” dediminde:

“Yal Oyle ise peki buyurunuz” diyerek bir kadeh de kendisi doldurup ikrâm eyledi. Ben alıp içtikten sonra:

“Mösyö yanınızda çok duramadığımdan afvınızı dilerim. Çünkü öteki odada misafirim olan bir madamla hi-maslahatın biraz görülmekteyim. O cihetle zâmnıza vazife-i mühimândârî icrâsıyla her dakika teşerüf edemiyorum.” Ben:

“Hayır matmazel. Bunun için i’üzâra hâcet göremem, ikrâmınızdan pek müteşekkirim” dedim. Ve bu yolda beni talîfe dâ’ir bir kaç sözler söyledikten sonra iki karındaş birer birer dışarı çıktılar.

Ben, evin sûret-i idare ve tezyînatıyla kızların hisan ve erkârca terbiye ve ikrâmılarından kendilerinin oldukça ehl-i servet ve erbâh-

namus ve ‘iffet bir aileye olduklarını istidlâl eyledim ise de, gelirlenemez fazilet-mendin beni bırakıp girmesini ve küçük kızın o derece serbestlik göstermesini ve bir de hemşiresinin yanımdan savuşarak arasına gelip küçüğü hakkında serbestliğin i’üzâr etmekle beraber daha müsa’id ba’zı mu’âmeleler ibrâz etmesini yekdiğerleriyle mukayese ettikçe, lâykıyla bir ma’nâ veremediğimden haklarında ba’zı şüphelere zâhib oldum. Ma’a-mâ-fih fazilet-mendin halini de nazar-ı mütâla’aya alarak sıfat-ı vesâleti de bir türlü kendisine yakıştıramadığımdan öylece mütehayyir kalmış idim.

Ben bu mülâhazada iken, bir de küçük kız tekrar içeri gelerek:

“Mösyö, bu odaya pek sıcak bastı. Buyurunuz üst kata çıkalım, orası daha ferahlıdır. Ve yukarıki salondan rüzgâr hiç eksik olmaz” dedi. Ben:

“Ne hâcet burası da fenâ değil ve şimdi pederiniz de gelmek üzere. Ba’debu onlarla beraber çıkartız” dedim ise de:

“Efendim pederim mu’teber bir kaç zât tarafından çağırılmış olduğundan bir mühim işleri olmalıdır zannederim. O cihetle bir sa’attan evvel gelebileceğini me’mûl edemem. Buyurunuz gidelim. Ve hem de size yatak odamı gezdireceğim” diye ibrân ederek beni alıp üst kata çıkardı. Vakı’a yukarıki salon pek güzel ve daha ziyâde nezaretili ve havadar olup, deniz tarafından biraz etrâfi temâşâ etmekten sonra ben duvarlarda asılı olan ba’zı musenna’ resimleri seyredenken kendisi yanıma gelip koltuğuma girerek her birisini başka başka ta’rif ettikten sonra bir güzel kızla gayet yakışıklı bir delikanlının yekdiğerini ‘âşikane der-âğuş eylemiş olduklarının resmine geldiklerimizde, onların Fransa asıl-zâde-gânından olup, birbirlerinin afeş-i muhabbetiyle suzân olduklarını ve fırtak ve vuslatlarına da’ir beyanlarında sebkât eden ba’zı macera-yı hayret-engîzi muhtasarca naklî ile onların ‘aşk ve muhabbeti üzerine tanzîm olunan bir (Opera) Fransa tiyatrolarında mevki’-i temâşâyâ konularak ragbet-i umûmiyyeye mazharıyetinde âsâr-ı sâltife sebkât eylediğini ve kendi ise zaten ‘aşk ve muhabbet oyunlarına ziyadesiyle mecbûr olduğu halde bunların sergütüşlerinden aşın derecelerde müe’essir olmakta bulun-

dugunu ifade ettikten sonra, salonda bulunan piyanonun başına geçerek gayet süzülüşlü ve mü'essir bir şey olan o "opera"yı ve daha sa'ir alafrağa bir kaç havaları güzel güzel çalıp bana dinletti. Ondan sonra beni yatak odasına götürüp gezdirir iken, hizmetçileri de yine bir sûrahi pelin ile bazı tuzluca mezeler donatılmış diğer bir tepsiyi getirip orada bulunan küçücük bir masa üzerine bırakıp gitti . Ben bunu görünce:

"— Matmazel, artık bunların tekrar tazelenmesine hâcet var mıydı?" dedim:

"— Ne be'is var, eğer zâtınıza çok gelir ise size ben de mu'âvet ederim" diyerek, iki kadeh doldurup birisini bana vererek birisini de kendisi içti. Yatak odası da arka tarafa doğru koruluğa nâzır olup, tezyinâtı da epeyce ve karyolası falan da gayet süslü ve geniştir. ce... oldugu gibi odanın içinde bir de kitaphâne olup derûnunda bazı tarih misillü Türkçe kitaplar dahi mevcûd idi. Bana her birilerini seyrettirdikten sonra zarif bir kutu içinden bir takım fotoğraf-kâri resimleri çıkarp arasında bulunan bir çok kız resimlerinden en güzeli hangisi olduğunu benden su'âl eyledikde, ben her birini başka başka nazâr-ı dikkatten geçirip fi'l-hakîka en güzeli yine kendisinininkini oldugundan:

"— En güzeli işte budur" diyerek kendi resmini gösterince, güllerine alıp:

"— Mösyö, bu kadar resimlerin içinde en güzeli bu mu dur? Yoksa siz iyi dikkat etmemiş olmalısınız? Çünkü bunların içinde daha güzelleri vardır. Niçin siz böyle en 'âdisini beğendiniz?" dedi.

Ben:

"— Hayır Matmazel. Ben hepsine lâykıyla dikkat ettim. Hakîkaten en güzeli odur" dedim, hemşiresinin resmini çıkarp:

"— Bana kalır ise bu ondan güzel olmalıdır" demesiyle ben:

"— Vaki'a o da aşırı güzel ise de, öteki hiçbirisine nisbet kabul etmez sùrettedir" deyince resimleri toplayıp kaldıracak kendisi de dışarı çıktı. Bir de büyük kız yanıma gelerek:

"— Mösyö, sakın canınız sıkılmasın. Bir şey ister misiniz?"

dedi. Ben:

"— Hayır Matmazel. İkrâmınızdan pek mahcûb oluyorum. Lâkin pederiniz geciktiriler. 'Acaba nerede kaldılar?' dediğimde

"— Evet, vaki'a biraz geciktiriler ise de, eğer mutlaka ister iseniz şimdi haber gönderip getirtebiliriz" demesiyle ben:

"— Hayır, kendilerinin işine mâni' olmak istemem. Ve hem de o gibi tekkelife hâcet göremem" dedim:

"— Bu kadar te'ehhür edışı sizi eğlenmektedirler ümûdine mebnî olmalıdır. Yoksa kendilerinin gelip gelmemesi bizim elimizdedir. Daha sa'at altıyı da pek geçmedi. Biraz daha gecikecek olur ise, haber gönderip getiriniz. Siz müsterih olunuz" diyerek gitti. Lâkin ben bu sözlerden hiçbir şey anlayamadım. Çünkü evvelce yarım sa'ate kadar gelmek üzere gittiği halde ben ne vakit geleceğine da'ir su'âller ettikçe; "Yok büyücek ba'zı zevât tarafından çağrıldı," "yok bi sa'attan evvel geleceği me'mâl değil," "yok daha sa'at altıyı da pek geçmedi," "yok gelip gelmemesi bizim elimizdedir" ya'ni her sùrede geleceğinin bir derece ağırlaşması ve gide gide şüphelere düşmesi beni hayrette bıraktığından hasbe'r-ri'âye büyük kızdan şularını sorup anlayamadım ise de, küçük kız geldiği gibi şu pederinin gecikmesiyle geleceğinin şüphelere düşmesine dâ'ir söylenen sözlerin neden neş'et eylediğinin sebeplerini su'âl etmeği tasnif ederek kendisini beklemekte iken kendisi de kapıdan içeri girdi.

Lâkin bir de bakdım ki, soyunup dökmüş ve arkasına gayet ince beyaz ketenden gecelik gibi hafifçe bir şey giyinmiş. Ve başındaki ince zarf çiçeklerle müzeyyen o gâyet süslü hotozu falanı çıkarmış. Ve saçlarını hemen şöyle sadece tarayıp toplayıvermiş olduğu halde:

"— Mösyö afedersiniz. Zîra sıcağın pek sıkıldım ve biraz pelin de içtiğimden 'âdetâ terledim. O cihetle biraz hafiflemek için soyunmağa mecbûr olduğumdan yanınıza bu halde geldim" diyerek, gelip bir kadeh daha doldurarak beraber içtik. Ve pederinin gecikmesi hakkında ettiğim su'âllere de büyük hemşiresinden bir kaç derece daha gevşekçe cevaplar verişinden artık fazilet-mend hakkın-

daki zehâbılarını büsbütün çürüterek herfin 'âdetâ kibarvârî bir vâsıtâ olduğuna hükmettim. Fakat kendisinden gördüğüm faziletlerle beraber, şu hâl-i mezelle-i iştimalî kabul etmesine de ziyâdesiyle de acıdım. Bununla beraber artık öyle bir yerde uzun uzadıya oturup kalmâğı kendimce münâsîp görmediğimden kalkıp gitmeyi istedim ise de, derhal gitmeğe kalkışım biraz sakilce olacağını ve kendileri her ne kadar anladığım yolda dahi olsalar serbestlikleri bir dereceye kadar olabılıp ondan ilerisine kendileri dahi gidemeyecekleri cihetle, bana bir mazarratları olamayacağını tefekkür eylediğimden bir mü-nâsebet aldirarak vedâ' etmek üzere biraz daha oturmağa mecbûr oldum. Fakat bundan sonra ve gider iken kızlara ne mu'âmele etmek lazım geleceğini düşünüp dururken, küçük kız yerinden kalkıp bana bir kadeh doldurup bir de sigara ikrâm ederek, bu sefer yanına pek yakınca oturup ve dizlerini dizlerime dokundurumağa başladı. İşte bu sûrele sâkıten beş alı dakîka geçtikten sonra:

“— Beyefendi, aman bu günkü sıcaklık nedir? Ortalık birdenbire pek fena bir halde ısındı” diyerek, yanımdan kalkıp karyolanın muttasıl olduğu duvarda bulunan pencereyi açıp:

“— Oh! Buradan biraz rüzgâr geliyor. Hele siz de şöyle buyurunuz” diyerek, yanına gelip kılıcını almak istedi. Beni:

“— Teşekkür ederim mamazel. Lâkin artık gitmek üzere bulduğumdan afedersiniz kılıcım dursun” dedim ise de, reddolunamayacak derecelerde sûret-i nevâziş ve istirhân gösterdiğinden, ben artık “Lâ-havle” diyerek kılıcını çıkarıp eline teslim etmekten başka çarem kalmadı. Onu alıp köşeye dayayarak setremi de arkamdan çikip kanepenin üzerine koyduktan sonra, beni de ziyâdesiyle ibrâm ederek açtığı pencerenin önüne oturmak üzere karyolaya çıkardı.

Bunun üzerine ben artık zuhûrata muntazır olduğum halde kendisi de karyolaya gelerek:

“— Efendim benim karyolanı zînetçe pek 'âdi bir şey ise de, hey'etçe pek dar olmadığından yanınıza gelip isem sizi o kadar rahatsız etmiş olmam” diyerek, büsbütün yanına sokuldu ve biraz dikkatlice yüzüme baktıktan sonra:

“— Efendim ben her husûsda ferahlık ve serbestliği severim. Siz de şu boyun bağınızı filan çıkarınız da, ben de soyunmuş olduğumdan dolayî yanınızda mahcûb kalmış olmayım” diyerek, kendi elleriyle boyun bağını çıkardı. Ve görünüşünün düğmesine bakar gibi elleriyle biraz oynadıktan sonra bir taneşini çözüp diğerini de çözümeğe başlayınca ben:

“— Matnazel, onlar şimdilik dursun. Çünkü setreyi filânı da çıkararak birdenbire pencerenin önüne geldim. Belki rüzgâr dokunur” dedim:

“— Efendim böyle sıcakta rüzgârın ne te'siri olur? Hususiytle siz 'asker olacaksınız’ dedi. Ben:

“— 'Acayip, askerlerin vücûdu başka mıdır? Velev öyle bile olsa burada o misillî fedakârlığa ne mecbûriyet var?’ dediğimi müte'âkıb:

“— Mösyo'ö siz evli misiniz?’ dedikde, ben:

“— Hayır değilim” dedim.

“— Te'ehhülü arzu etmez misiniz?’ dedikde,

“— 'Acayib! Öyle arzuda bulunmayan insân mıdır?’ dedim.

“— Ey şimdide kadar niçin te'ehhül etmediniz?’ deyince, ben 'askerlik münasebetiyle kaç senedir mevki'-i muhârebede bulunup İstanbul'a yeni gelmiş olduğumu söyledim. O zaman:

“— Evet, işte ben 'askerleri böyle fedakârlıkları için çok severim. Lâkin ekserisi de cihandan nâ'il-i merâm olamadan gittikleri için kendilerine pek çok acırım” deyince, ben:

“— Niçin? 'Asker olan nâ'il-i merâm olamaz mı? Yoksa her 'asker olmayanlar mutlaka mazhar-ı merâm olabilirler mi?’ dediğimde:

“— Evet öyle ise de farkı pek göktür. Meselâ, siz beni sevmiş olsanız 'asker olduğunuz için sizi nâ'il-i merâm etmeyeğe kıyamam. Lâkin 'asker olmasanız size o kadar acımadım. Ve bir de şunu 'arz ederim ki, ben Paris'te ölümlü derecelerinde hasta olup İstanbul'a gelmekle i'ade-i hayata nâ'il olduğumdan, muhabbet-i kalbiyemi İstanbul'un fatihleri evlatlarına hasrettığım halde, onlardan da yalnız 'askerlere tahsîs etmek şerefini intihab ettim” demesiyle, ben:

“— Lâkin matmazel size acıyorum, kendinizi aldatmışsınız” deyince:

“— Niçin?” dedi. Ben:

“— Ya ‘askerler âlüfte-i harp ve zafer olup tâ’ife-i nisâ ile o kadar ülfet-perver olmadıklarından sizin kadar ve kıymetinizi o derece bilemezler. O cihetle kendinize yazık etmişsiniz” dedim:

“— Ya benim onların kıymetini bilişim bence az şeref midir? Ve hem de ‘askerlerden gördüğüm mu’âmele-i lütfiyeyi henüz başka bir sınıftan görmedim” dedi. Biz bu sözleri ederken, büyük kız gülerek:

“— Mösyö! Pederimiz biraz geciktiğinden kendisinin orada yemeğe alkonmuş olduğunu me’ûl ediyorum. Eğer râğbet buyurulur ise yemek hazırdır, siz buyurunuz” dedi. Ben sa’ata baktım, altı buçuğa gelmiş ise de yemek için vakit büsbütün gecikmiş olmadığından:

“— Madem ki gelirim dediler, biraz daha beklemeliyiz” dedim:

“— Geleceğini me’ûl etmem. Lâkin siz bilirsiniz. İstedığınız halde biraz daha bekleriz” dedi. Ben, küçük kızın mu’âmele-i tahrîkiyesinden tek durmayıp beni tecvüvî hareketle mecbûr edeceğine havâs-ı memnûniyetle hissetmeğe başladım ise de, pederi gibi bir mihmândâr-ı fazîlet-nisârin vesilesiyle böyle bir duhter-i perî-peklerin dâm-ı teşvîkine tutuluşum ve o derece mukaddime-i garibe ile böyle bir netice-i iğfâlâta giriftâr oluşum, matmazole olan mecbûriyetime fütûr getirdiğinden, hazır büyük kızın tekrar pederinin gelmeyeceği ümidinde bulunmasını vesîle edinerek şu bahane ile ellerinden kurtulmak üzere, ben:

“— Madam! Ben tuzluca mezelere ziyâdece gitmiş olduğumdan şimdilik iştihâm büsbütün kesildi. Madem ki pederiniz de biraz gecikecekler imiş, o halde kendilerine ‘arz-ı hulûs bırakarak mü-sâ’adenizi isterim” dedim ise de:

“— Mösyö! Size cebr edemeyiz, lâkin sizi koyverdiğimiz için bizi pederimizin duçâr-ı sadme-i tekdîri etmiş olursunuz. O cihetle

har ne kadar bîzâr oluyorsanız da lütfen biraz daha ârâm etmenizi rica ederiz” diyerek, ikisi birden yalvardıklarından bi’z-zarûr biraz daha oturmak lazım geldi. Büyük kız hemşiresine hitaben:

“— Öyle soyunup dökünüp yanyana oturuyorsunuz, bari pençerinin perdesini yarım olsun indirseniz de hâriçten birisi seyredecek olur ise ikinizi birden görmüş olmasın” diyerek gitti. Lâkin ben o zamana kadar küçük kızın meylimi celbedecek yolda gösterdiği hande-i câzibânesine karşı kendimi gayet ağır tutar ve cevher-i if-fetimi pek pahalı satar idiysem de hemşiresi gider gitmez, perdeyi kapayarak kendisi karyolaya uzanıp gözlerini süzerek beni de yanına da ‘vet yollu işaretler etmesi sabr-ı tahammülümü ‘âciz bırakacak raddelere getirdi. Bununla beraber ben yine anlamazlığa (v)urarak:

“— Matmazel, galiba pelerin sizi çarptı? Gözlerinize bakılırsa yukunuz geldi gibi anlaşılıyor. Ben kalkayım da siz biraz istirahat ediniz” dedim.

“— ‘Acayib! Halâ mazhar-ı meyl ü râğbetiniz olamadım. Yattığımı uyukum olduğuna mı hamlediyorsunuz? Hemşirem bile beni o kadar çekemez olduğu halde eğlenmemize müsâ’ade gösterdi. Sizin yüreğiniz ne kadar insâfsız ki, halime zerre kadar merhamet etmiyorsunuz. Lâkin bir’erkeğin nisâdan artık bundan ziyâde müsâ’adeye muntazır olmaktan büyük gaddarlıkta olamaz” demesiyle, şu benim aklıma bozacak derecelere getiren temayulât-ı beşeriyemi güç bela men’ etmekten de geri durmamak istemekte idiysem de, kızın da bu sözleri hem beni düçâr-ı tehlike-i hahiş ve râğbet ve hem de nazar-ı merdâneni ve gayrette giriftâr-ı şerm-sârı ve mahcûbiyet eyediğinden, ne halt edeceğimden mütehayyır olduğum halde öylece düşünüp durur iken kız:

“— Mösyö sorarım size, zatınız erkek değilmisiniz?” demesiyle:

“— O ne demek?” dedim.

“— Canım öyledir de, ne düşünüyorsunuz?” deyince ben:

“— Ya! Siz matmazel değil misiniz?” dedim. O vakit kendisi:

“— Canım hâlâ benden uzak duruyorsunuz” diyerek elimden tutup beni yanına aldı. Ben yine zahiren sûret-i sükûnet göstermek-

ten hâli olamadığımdan, elleriyle kalbimi üzerinden dinleyip yüreğimin çarpmağa başlamış olduğunu hissetmesiyle:

“— Ay! Ben de sizi gerçekten bana meyletmemiş zannediyor idim. Meğense, sizin kalbiniz benden ziyâde temiz ve râğbet-kârîmiş” diyerek bir takım mu’amele-i nâz ü nevâziş göstermeğe başladığı sırada büyük kız içeri gelerek:

“— Ay! İstirahat mu?” diyerek kapıyı çekip gitti. Ben o vakit şu musâ’ade-i tammeyi görmekle muvâfakat etmemekte muztar kaldım. Lâkin hakkımda gösterilen bu kadar ikrâm ve ihtifâma bedel, kendilerine ne verilmeğe lâzım geleceğini bilemediğimden ve yadığında ise beş lira ile otuz kırk kuruş bozuk paradan başka bulunmadığından şayet mu’aharen daha ziyâde mesâhîf teklîf olunur ise nazarlarında mahcûb olup küçük düşmemek mütlâ’a’asıyla tereddütte kalarak yine kendisini dest-i râğbetle der-âğuş edemedim. Kız:

“— Canım niçin bu kadar sükûnet ve mücânebet gösteriyorsunuz” demesiyle, kendisine her ne vereceğini bir sûret-i zarfânede anlamak üzere biraz sözler dolaştırmak istediğinden:

“— Ya hemşireniz gelmez mi?” dedim.

“— Mösyö görmediniz mi? O kapıyı kapayıp gitti. Hiç artık bir daha gelir mi?” dedi.

“— Ya pederiniz gelirse” dediğimde;

“— Oo! Haber gönderilmedikçe geleceğini aslâ me’ûl etmeyiniz” dedi.

“— Ya! Gelecek değil miydi?” dediğimde

“— Efendim, gelse bile yanımıza çıkmaz” dedi.

“— Ya bizim kendi yanına gitmeyişimizden bir şey anlamamaz mı?” dediğimde:

“— Anladığı halde ne olur? Bizim gibi iki evladının vücûdu onun da gençliğinde bizden ziyâde mecbûr-ı huzûzât-ı nefsâniye olduğunun isbata kâfi değil midir?” dedi. Ben:

“— Vakti’â öyle ise de, onun ki bizim gibi sûret-i gayr-ı memdûhede olmayıp usûl-ı makbûle da’iresinde bulunduğundan o fi’ilden müttehem değildir” dediğimde:

“— Evet biz ikimiz de pederimin zaten bir sevgilisinden mütevellide olup, pederim validemizi mu’ahheren nikâhlanmışır” dedi. Ben:

“— Velev öyle de olsa, bizim için bu derece musâ’ade göstermesinden kendisine ne istifâde me’ûldür?” diyerek, şu sözlerle benden ne miktar şey talep edeceklarını anlamak istedim. O zaman:

“— Evet Mösyö, şimdi muradınızı anladım. Eğer siz harris-i kesbî kâr ve vuslat-fürûş-ı rûzgâr olan nisâlardan zannederseniz yarılıyorsunuz. Zîrâ bu muvassalat için sizden maddenen hiçbir şey talep olunmayacaktır. Ondan yana müsterîh olunuz” dedi. Ben:

“— Hayır Madam, bir şey de talep olursa nazarımda şâyân-ı takbîh değildir. Ve belki daha ziyâde memnûn olurum. Ve siz de beni o misillü fedâkârlıktan ihtirâz eder zannederseniz. Onda da kendiniz yanılıp hata etmiş olursunuz. Benim muradım da o değildir. Lâkin bu derece ikrâmınızın da altında kalmakla bîsbütün karşılıksız mahcûbiyete tahammül edemem. O cihetle sizin memnûn olacağınız sûreti de anlamak ister isem, onun için de nefsu’l-ennirde ma’zûr tutulurum zannındayım” dedim. O zaman:

“— Mösyö! Bizim muradımız ancak bir muhabbetir. Ve hakkımızda ne mertebe hayır-hâhlık arzusunda bulunduğumuzu ta’rîf edeyim de, size olan muhabbetimizin derecesini anlarsınız” demesiyle, ben:

“— Buyurunuz?” dedim.

“— Lâkin Mösyö! Siz beni gerçekten nazar-ı kabule aldınız mı?” deyince, artık benim her yüzden gönülüm emin olduğu cihetle:

“— Daha şüphe mi ediyorsunuz?” diyerek, kendisine derece-i kabul ve mahzûziyetimi ‘arz eyledim. O zaman gömleğinin düğmelerini gevşetip bana ‘arz-ı sîne-i muvâsalat etmesiyle, benim de çerâğ-ı sabr u tahammülüm sîrân olarak kendisini der-âğuş ile tek tük mütlâ’abe ve mütlâafa ettikten sonra, yüzüne pek tatlı bir tebessüm ederek:

“— Mösyö! İşte ben size kendirü taslîm etdim. Her ne ki murad ederseniz, benden aslâ muhâlefet görmeceksiniz. Lâkin ben de

sizden bir şey rica edeceğim. Kabul ettiğiniz halde beni kendinize mahsûs bilerek her vakit sizi bu vechile hoşnut edeceğime şüphe etmemelisiniz. Ve hem de kabul ettiğiniz sizce en hayırlı bir şey olmaktadır” demesiyle ben:

“— Nedir, buyurunuz?” dedim.

“— Lâkin reddetmemelisiniz. Zîrâ hem beni me'yûs ve hem de kendinizi öyle bir şereften mahrûm bırakmış olursunuz” deyince, ben:

“— Madam, artık beynimizde tekliif teklülf kaldı mı? Her ne ise buyurun, emrediniz. Ve hem çabuk söyleyiniz ki, böyle en nâzik ve kıymetli vaktimizi zâyî etmiş olmayalım” dedim.

“— Mösyö, size tahsîs ettiğim mecbûriyet öyle az bir şey değildir” deyince, ben:

“— Evet anlıyorum ve bundan dolayı kendimi teşekküre pek borçlu tutarım” dedim.

“— İşte o cihetle ‘arz edeceğim şey’in kabulü ricâsını tekrar ederim” dedi.

“— Canım niçin böyle uzatıyorsunuz. Emrediniz demedik mi?” dedim. O vakit:

“— Teşekkür ederim, işte sizin ‘akl ü dirâyetinizin meftûnu yalnız ben değilim. Ve şöyle biliniz ki, zatınıza familyaca muhabbet etmekteyiz. O cihetle şu ‘âlemde bizim nâ’il ve şeref-yâb olmakta bulunduğumuz istifâde-i ma’neviye ve istifâza-i mukaddese-i diniyeden sizin mahrûm kalmış olmanızı şefkat-i kalbiyemiz aslâ revâ görememektedir. Binaen ‘aleyh dâ’ire-i mezhebimize sizi de alarak bundan böyle zaunızın da sâ’adet-i ebediyyeye mazhariyetinizi arzu etmekteyiz” demesiyle, ben bu sözden birdenbire munfa’îl oldum ise de, bulunduğum hâl ve mevki’ madamın hakkımda izhâr eylediği şiddet-i muhabbetine hamlettirerek nazarımda te’sîr ve ehemmiyetini tahfîf eylediğinden işi laffıfeye buluşturarak:

“— Madam, hakkımdaki nazar-ı muhabbetiniz fevka'l-âde bâ'is-i mahzûziyettir. Ma'a hazâ bu derecesi de benim için kâfi olup ondan fazla olan merhamet-i kalbiyenize daha o kadar da şâyeste ve

müstehak değilim. Ve hem de şu halde o gibi ri'âyeti elzem olan bahsa ne lüzûm var?” dedim.

“— Evet, işte derhal kabul ile beni fevka'l-âde memnûn bırakmanıza muntazırım” demesiyle:

“— Madam, bu keyfiyyet sonraya terk olursa daha münâsîp olmaz mı?” dediğimde:

“— Hayır Mösyö beni ma'zûr tutunuz. Olamaz! Çünkü bu iş mutlaka şu arzumuza muvâfakat etmenize mütevakıftır. Onun için kabul ederek bizi memnûn ve kendinizi dahi mes'ûd etmiş olmanızı ricâ ederim” dediği gibi, benim o zaman ayaklarım suya erip fazilet-mend'in bir daha dönmemek üzere kim olduğunu anlayarak ve şu mu'âmele-i bârîdeden derece-i nihâyede kaibem nefret hâsıl olarak sûret-i meyl vü râğbet derhâl dîde-i mecbûriyetten mubâ'adet ve huzûzât-ı beşeriyem büsbütün mütevârî-i perde-i 'ismet ve münâfere-ret oldu. Bununla beraber kızın tekliif-i hande redîfi ne yolda olacağına ve bilmezlikte düşmüş olduğum şu dâm-ı igfâlâtun delâ'il-i ik-nâ'yesi neden 'ibâret bulunduğuna olsun vâkif olmak üzere:

“— Madam tekliif edeceğiniz şey neden 'ibârettir?” dediğimde:

“— Hıristiyanlık bir fazîlet-i 'âliyedir. Sâhibi pek büyüktür. Kaitolıklar ise Cenâb-ı Mesîhin en sevgili evlatlarıdır. Ve bu keyfiyet, kütüb-i İslâmiye ile dahî musaddaktır” diyerek, pederi yolda ağız kullandıkda, ben:

“— Madam cümle-i ifâdâtunuzdan bizce yalnız Cenâb-ı Mesîhin şân-ı nübüvveti musaddak olup fakat diğerleri delâ'il-i sâ'ireye muhtaçtır” dediğimde:

“— Mösyö, işte Cenâb-ı Mesîhi tasdik ediyorsunuz. O halde ona teba'iyyet cihânda en büyük şeref ve sa'âdetdir. O cihetle ondan başka din tanumağa ne ihtiyâç kalır” demesiyle, benim ejder-i salâbet-i dîniyyem tuğyân ederek hemen kendisini oracıkta fir'avn-asâ bahri-ahmer hûnna gark etmek derecelerine geldim ise de, bunu hakîmâne ilzâm ve iskât, da 'vâyı 'adâlet ve hakkaniyyeti daha ziyâde izhâr ve isbât eyleyeceğinden ol sûreti ihtiyâr ile mülzimâne ve müskitâne ba'zı cevaptar der-hâur eyledim. Ma'amâ-fih bu misillü harekât-ı

meşdedet-kârâneyi kendilerine sermaye edinmiş olan mu'annidelikle o yolda mübâhise hiçbir sûretle netice-pezîr olmayacağını ve beyhûde yere müdâvele-i efkâr için bir müddet daha yanlarında oturup kalmaya tenezzül lazım geleceğini mü'tâla'a ederek, derhâl hânelerini terk etmek üzere kendimi karyoladan aşağı anp pür-hiddet telaşlıca giyinmeğe başladım.

Bir de büyük kız kapıyı açarak içeri girdi. Şüphe olunmaz ki öyle bir mühim vakı idare için kendisi de kapının dış tarafında bizi dinlemekte bulunmamış olmasın. Ben aslâ yüzüne bakmayarak hiddetinden kaşlarını çatmış olduğum halde odanın içinde ayrı ayrı gezinerek giyinmekte olduğumu görmesiyle:

“— Mösyö, beş dakika evvelki muhabbetiniz sine-süz-i hased-i yâr ve ağyâr olduğu halde niçin böyle birdenbire dargınlık çıkardınız?” dedi. Ben kendisine aslâ iltifât emeyerek daha ziyâde sûret-i şiddet gösterdim. Tekrar:

“— Mösyö bu ne kadar hiddet?” deyince ben:

“— Madam! İyi biliniz ki, hiddetimden daha size bir eser göstermedim” dediğimde, o da hiddetlice:

“— Mösyö mösyö! Bizim gözlerimiz hiç kimmeden hiddet görmez” demesiyle, benim daha ziyâde canım sıkılarak:

“— Acâyibi! Göstersem de hakkım yok mudur?” dedim. Ve hem de o zaman esvâbılarını tamam giyinmiş ve henüz kılıcını da alıp kuşanmışım. Hemmen kabzasına dayanıp kızların ikisini de yukarıdan aşağı birer kere gazûbâne süzdüm. Küçük kız evvelce karyoladan inerken gözlerimin dönüşünden korkmuş olduğu için bir hâl-i sükûnet içinde durmakta idi. Büyük kız da, öyle gazûbâne durup baskısından havf ile derhâl mu'ameleyi değiştirerek:

“— Mösyö 'afvınızı dilerim. Lâkin hemşîterimin size 'arz etmiş olduğu keyfiyyet cümlemizin halisane kabul etmiş olduğumuz bir hakikatır” demesiyle ben:

“— Evet evet! Karyola vizitesinde teklif olunmuş da 'ulviyyetine şüphe bırakmadı?” dedim. Yine:

“— Hayır Mösyö! Öyle demeyiniz, bu yolda pederimizle görüş-

melisiniz. Ve hem de kendisinin ne fazilet-kâr olduğunu anlamalısınız” dedi. Ben:

“— Evet Madam, pederinizin ne müfsid bir çizvit olduğu anlaşıldı. Lâkin ben sattüğünüz şey'in alıcısı değilim. O cihette artık görüşmeğe hâcet kalmadı” dediğimde:

“— Mösyö iyi biliniz, pederim cihânda herşeye muktedirdir. Ve fazla olarak dâ'ire-i itihadımıza dâhil olanlar için türlü mu'âvenet etmeğe hazırdır ve size o dereceye kadar söyleyebilirim ki, dostluğunuzu kazananların cihânda görmedikleri iyilik ve imdâd kalmamıştır” dedi ve daha bana mü'mâsil bir takım sûret-i imnâ'iyeye görmesiyle ben:

“— Madam, sâye-i saltanat-ı seniyede benim bir şey'e ihtiyâcım yoktur, velev olsa bile, değil sizler gibi meşdedet-kârın, ecnebi-lerden hiçbirisinin mu'âvenetine tenezzül 'indimizde en büyük denâ'etir” dedim. Ve de artık gitmek üzere kapıya doğrulduğumda:

“— Mösyö biraz daha oturmanızı rica ederim. Eğer ifâdâtına nazar-ı im'ân ile bakacak olursanız, hemşîterimin teklifi üzerine sizinle biraz bahsedelim” diyerek, beni koyvermemek istedi. Ve hem de oda kapısı önündeki ba'zı ifâdeleri ma'nen iknâ' edemeyeceklerini anladıkları kimseyi maddeten imnâ' sûretlerini göstermekte olduklarına delâlet eyledi. Ben:

“— Madamlar herkesi kendiniz gibi şaşkın mı zannedersiniz? Bir ecnebiye 'arz-ı nefis eden sizin gibi 'iffetsizlerle artık uzunca mülkâlemeye tenezzülü edemem. Şu kadar söyledim ki, üç beş liralık mesârifle husûlü mümkin olan bir muhzu'zive-i serf'atü'z-zevâil için, teklifinizi kabul eden ahırakların sizce ne kadar hayır ve menfa'atı olacağını düşünmelisiniz. Ve bundan başka, o misillü hamiy-yesizlere bile 'arz-ı nefis etmekle kendinizi ne derece muhakkar etmiş olduğunuzu anlamalısınız” dedim. O zaman küçük kız:

“— Mösyö mösyö! Bize artık o kadar 'âdi nazarla bakmaya aslâ hakkınız yoktur. İyi biliniz ki, bizi tahkîre hiç kimse cesaret edemez” dedi. Ben:

“— Evet evet, 'iffeti maumazel. İşte bu sözde gök hakkınız var.

Çünkü bu gibi en çirkin hakaretler nazarımda pek büyük şeref sa-
yıldıkça, 'âlemde sizi hiç kimse tahkîr etmiş olamaz" dedim.

"— Mösyo 'afedersiniz! İşte size beyân ederim ki, zâtımız aslâ
hakikat-perver değilsiniz. İşte biz, erbâb-ı dirâyeti tarik-i hakka
da 'vet için 'ırzını fedâ eden günâhsız melekleriz" demesiyle ben:

"— Evet günâhsız melekler evet, Hıristiyanlıkla İslamiyyet bey-
nindeki muhabbet salonlarını pek güzel tezyîm edebiliyorsunuz. O
cihetle 'ismetinizi serf'an tebrik ederim. Lâkin irtikâb etdiğiniz
mefsedetî Hıristiyanlık kabul etmeyeceğinden de aslâ şüphe oluna-
maz." İşte artık bir daha görüştürmek üzere (adiyo) diyerek aldım
yürüdüm.

Çünkü, şu bâtul sözlere nihâyet vermek için evvelce bir kaç kere
pûse-çün olduğum gerden-i kâfîru, sadme-i şemsîr-i sitem-gîr ile
alûde-i hûn-ı gülğünü etmeğe mecbûriyet geldiğinden, biraz daha
durursam elimden bir kaza çıkacak ve şayet öyle bir hal vukû' bulsa
büyük kız da kendisini i'dâma mecbûr edecek mu'âmelede buluna-
cak, onu da telef etsem uşakları ve hizmetçileri yukarı hücum ile et-
râfımı alacaklar. Ve mahâret-i seyfiyem sayesinde onları da bitir-
mek bir şey değilse de, artık evin içinde kütâl-i ta'addüd edecek ve
bu kızlar ise hakikaten papağan gibi söylediği sözlerin ma'nâsını
bilmez bir takım ücretli çığırtağlar olduğundan, işin o derecesi de
beni dâ'ire-i insâniyetten 'adûl ile mu'âmele-i vahşiyâne ve gaddâ-
rânede bulundurmuş olacak. İşte bu misillü zülüm ve ta'addiyâtı ise
vıcdanım aslâ kabul etmeyeceğinden, o günkü gün benim için Bo-
ğaziçi'ne 'azîmetten bir netice-i müfîde hâsil olamayacağımı daha
sabahki mukaddemât-ı nâ-müşbden istidlâl eylemiş olduğumu der-
hâtür ile "katelehümullah"³⁵ diyerek kapıdan dışarı çıktım. Ve işte
bilmediğim bir adamın ülfet ve fazîletine kapılmakla, o günkü gün
şu vak'a-i garîbeye müsâdif oldum.

İşte Rifat Bey sergüzeştine bu sûretle hitâm vermiş ve öyle bir
mevki-i müşkülde ibrâz eyledi ki, hamiyet ve dirâyet huzzâr tara-
findan tahsîn ve tebrik olunmuştur.

³⁵ "Allah onları kahretsin."

İş bu müsâmeret-nâme vekâyı-i sahîhadan olmak üzere 'ibret-
âmiz on 'adet fikarâtı hâvî olup bunların beş cild üzerine tertîbî mü-
tasavver idiyse de mütâla'asına tenezzül ve rağbet buyuran zevâta
iştirâsını teshîl için yalnız iş bu sergüzeşt birinci cilt ittihâz olun-
muştur. Derûnunda bulunan sehviyyât ve hatu'âtın dâmen-i 'afv ü
faziletle mestûr buyurulmak ricâsıyla ikinci ve üçüncü ciltlerinin
tab' ve neşri der-dest bulunduğu 'arz olunur.

Fi 7 Temmuz, 1288 sene.

Cilt: II-III

İKİNCİ HİKÂYE:

KAPI KETHÜDASI BEHÇET EFENDİ İLE
MAKBÛLE HANIM'IN SERGÜZEŞTİ

KAPI KETHÜDASI BEHÇET EFENDİ İLE
MAKBÛLE HANIM'IN SERGÜZEŞTİ

Nevbet-i hikâyet huzzârdan Kapı Kethüdâsı Behçet Efendî'ye geldikde, muharrefât-ı sergüzeşti ni şu vecihle makâm-ı 'arz ü beyâna takdîm eyledi ki:

“— Ben gençliğimde Makbûle Hanım nâmında bir kızın âteş-i aşkıyla süzân ve mihnet-i muhabbetüyle girvân ü ser-gerdân olup, hâlâ tahassür-i ebedisiyle nâlide ve firkat-i ciğer-süzüyle mütte'es-sir ve dil-âzûrde olmaktayım.”

Pederim Asmalı tüccârından Girit'li Hâşim Ağâ nâmında mu'teber bir zât olup hânemiz Fatih'te Boyacıkapısı civârında olmak münâsebetüyle, hîn-i sabâvetimde Fatih'teki Taş mektebe devam eder ve Makbûle Hanım'la orada ülfet ve ünsiyet ederek kendisini gâyetle sever idim.

Vâkı'â henüz Mekteb-i Sibyân'a devam eden ma'sumların birbirtini sevişi ve meyî ü mahabbeten dem (v)uruşu birden bire çocuk oyuncu gibi görünüyör ise de, bundan elli sene mukaddem Mekteb-i Rüşdiye'ler henüz küşâd olunmuş ve nisâyâ mahsûs olan mektebler dahî te'sîs ve teşkîl kılınmamış olduğundan sibyân mekteplerinde ekseriyâ şâkirdândan onaltı, onyedî yaşlarına kadar erkek çocuklardan kalanlar olur ve onüç ondört yaşlarına kadar da kız çocuklardan baş örtüsüyle devam edenler bulunur idi. Şu iki cins çocukların o çağlarına kadar mahlûten bir mahâlde bulunmaları o vakitler dahî pek revvîz olunamaz idiyse de, o 'asrın terbiye-i umûmiyyesi de eftâlin ekserisini had-i bülûğa kadar “*veled, nâfe-i mâderden zühûr eder*” yollu sözlere kandırmak ve “*amaya babaya karsı gelenler taş olur*” kılıklı kelâm-ı 'ibret-encâm ile Sultanahmet meydanındaki dikilitaşın aşağısında mahkûk olan insân sürelerini oradan geçtiğe göstererek korkutup inandırmak gibi hâlâ ile ârifet-i kalb dâ'iresinde muhâfaza etmekten hâif değîl idi.

Bununla beraber her şey'in müstesnâsı da olmak emri-i tabîî ol-

* Sanılan Mühaller: Tenbâğuci dükkanında, Şehzadebaşında Kırâ'at-hânece,

Bağçekapısında Tenbâğuci dükkanında, Şehzadebaşında Kırâ'at-hânece,

Üsküdar Kırâ'at-hânesinde ve ba'zı gezete mevzi'lerinde.

Birinci def'a olarak Bâb-i Ali civârında Hacı Mustafa Efendi Matba'asında tab' olunmuştur.

Tab' ve neşri hukukı muharririne 'âittir.

Fî 15 Mart Sene 1289.

duğu gibi, işte Makbûle Hanım da terbiye-i 'umûmiyyenin o misilli te' sîrâtına kuvve-i müfekkiresini aslâ mağûb etmez ve fart-ı zekâsı sayesinde her şeylere 'aklı erdiğinden öyle sâf-derûnluk zemînlerine hûmâ-yı zekâsının gölgesini bile düşürmez idi. Fakat ben o kadar ince fikirli değil idiysem de, akrânım derecelerde de sâde-dil ve sâf-meşreb olduğundan Makbûle Hanım ekseriyâ benimle ülfet eder ve ünsiyet ve musâhabetimi akrânımız olan çocukların cümlesine tercih eyler idi.

Dediğim tarihlerde sinnim onüçüne davranarak mekteb derslerinde oldukça okuyup yazmayı ilerletmiş ve tab'an dahî güzeli çirkinî fark etmek derecelerine gelmiş olduğum halde, Makbûle Hanım bizim mektebe verilerek kalfalığı bi'z-zât bana tahsîs olunmuş idi. Çünkü ben Girit'li bir familya eczâsından bulunduğum cihetle Rumca tekeallüm edebiliyordum. Makbûle Hanım da lisân-ı Türkî'den ziyâde şive-i zebân-ı Rûmî'ye âşinâ idi. Buna da sebep, pederî mülkiye me'mûriyyetle hayli müddet Bahr-ı Sefîd adalarında gezmiş, o birkaç senelerde ahâlisi sırf Hıristiyan'dan olup, mekâtib-i İslâmiye bulunmayan mahâllerde eğlenmiş olduğundan, Makbûle Hanım da pederîyle bulunup oralarda Türkçe mu'allim bulunmadığı cihetle kendisi tahsîsiz kalmamak üzere on yaşına kadar Türkçe'ye bedel Rumca tahsîlde bulundurulduğundan ve bundan başka vâlidesi dahî zâten Sakız'lı olmak cihetlele mukâlemeleri tabî'i Rumca'ya münhasır gibi olduğundan el-hâsıl Makbûle Hanım Türkçe tekeallümde 'âdetâ bir mübtedî hükmünde bulunduğu halde pederî vefât ederek vâlidesiyle beraber İstanbul'a 'avdetle mektebe verilinceği sırada her nasıla benim Rumca bilişim haber alınarak, şu münâsebetle kalfalığım dahî Makbûle Hanım'ın vâlidesi tarafından tenşib olunmuş idi.

Lâkin Makbûle Hanım gerçekten güzel ve mektebde bulunan yirmi kadar kızların en güzellerine nisbetle de bî-bedel idi. Hele güzelliği de şöyle dursun, yâ fikirdaklığı her kime olsa kendisini sevdirdiğinden, ben bunu kemâl-i dikkat ve hâhişle okutur ve gösterdiğim dersleri de tekeallüfsüz belledikçe, fart-ı zekâsına da başkaca

hayrân kalırdım. Gerek sîmâ-yı lefâfet-pîrâ ve gerek Rûmî şîvelerle güftâr-ı halâvet-bahşâsı beni kendisine gündün güne iki başlı mahabbet ettirdiğinden artık nasıl şevk ve gayretle okutmuşum bilemem. Onun da kâbiliyet ve isti'dâdî bir taraftan yardım etmesiyle, iki sene zarfında heycâ-yı Türkçe'yi sökerek ve benim de kendisini hâlisâne ve muktedirâne okutuşumun kadriyi bilerek, o da benim kalfalığıma ziyâdesiyle mecbûriyyet hâsıl etmiş idi. İşte bir taraftan beynimizdeki mecbûriyyet derece derece yol almakta, bir taraftan da hissiyât-ı tabî'iyemiz gün-be-gün hadd-i kemâle yaklaşmakta olduğundan, ülfet ve sohbetinde bulunduğum lezzet, git-tikçe nazarımda kesb-i kıymet ve ehemmiyyet eyler idi. Böyle böyle hâsıl olan mahabbet-i kalbiyyeme oralıkta kendisine açmak niyyet eder idiysem de, kalfalık sıfatına mugâyir olduğu cihetle cebr-i nefis eder ve 'arz-ı mahabbetten kendimi güç belâ men' eylerdim. Lâkin daha sonraları ba'zı kere yüzüne baka baka kendimden geçerek içimi çekip göğüs geçirdikçe hâlimi hisseder ve dikkatlice yüzüme bakarak tebensüm eylerdi. İşte gide gide o bakışlar, bir kat daha şevk ve cesâretimi artırdığından, câ-be-câ efkârımı lisân-ı hâl ile kendisine çîtlatur ve onu da revîş ü refârandan kendime müşâbih bir halde gördükçe, artık büsbütün meftûn ve mecbûr olur kalırdım. Bunun üzerine yine yalnız mektebde görüşdüğüme kanâ'at edemeyerek âzâd olduğumuz gibi kendisiyle hânesine kadar birlikte gider ve yollarda esrâr-ı kalbiyyemi derece derece halden hâle dökerdim.

Ben, o zamanlara kadar 'aşk ve 'alâka sözlerini oralıkta işitsem de hakîkati ne demek olduğunu lâykıyla bilemez idim. Fakat Hayri Efendî nâmında bir refikim var idi ki, kendisi 'amca-zâdem olup ve hem de pederimin yazıcısı olduğu cihetle geceleri bizde yatar kalırdı. İşte bu zât, o tarihte yirmi beş yaşında kadar olup, geceleri ekseriyâ Leylâ ile Mecnûn ve Ferhâd'la Şîrîn misillü meşhûr olan 'âşık-ı üffâdelerin sergüzeşt-nâmelerini okur ve her birinin hâlet-i vuslat ve hasret ü firkatlarına dâ'ir süzüşü ve mü'essir fikraları geldikçe uzun uzun şerh ederek, sa'atlerce bana anlatır dururdu. Ben bunları dinledikçe yüreğim hoplar ve derhâl ilcâ'ât-ı tabî'iyye ile Makbûle Ha-

numî hâurlayarak sirtşk-i mahabbetle gözlerim dolardı. Bir de ba'zî kere Hayrî Efendî benim yüzüme bakıp gözlerimin yaşadığını görecek sebebinî su'âl etkiçe, ben yalnız hissiyât-î 'âdiyye ve te'essürât-î tabî'iyye-i bî-tarafânedan neş'et eylediğinden bahsedersen de, bir gece şiddet-i te'essürden kendimde aslâ idâre-i hâl ve hisâna mecâl kalmayarak mânend-i enhâr, katarât-ı eşk-i geçimmi etrâfa isâle ve nisâr etkiçe, Hayrî Efendî hâlimi görerek ve ahvâl-i mahabbet-işümâlimi anlayarak:

“— Behcet a çocuk! Meğer sen de benim gibi dertli imişsin” diye, kendisinin Girit'i bir kızın âteş-i 'aşkıyla süzân olduğunu yana yana hikâye eyledi.

Ben işte o vakre kadar 'aşıkların sergüzeşlerini kitâplarda gör-dükçe, mübtedilîk hâliyle yalnız hikâye olarak dinler ve gûyâ onları tabî'at-ı beşerîyye fevkinde bir hâle mübrelâ olmuşlar zann ve kıyâs eylerdim. Bir de Hayrî Efendî'nin bi'zzât giriftâr olduğu hâl-i pür-melâlimi hikâye etmesi ve benim de kendisi gibi pençe-i mahabbete şîkâr olduğumu fehmederek 'aşk ve 'alâka ne demek olduğunu şerh ve tafsîl eylemesi, beni hâb-ı sabâvetten bî-dâr ve ahvâl-i mahabbet-işümâlimden lâyıkıyla haber-dâr eylediğinden ben artık hâlimi te-fekdür etkiçe, nazarımda o dillerde dâsitrân olan 'aşıklarla kendimin farkı azalıp, ondan sonra ben de kendimi onlara taklidde çalışarak, geceleri öğrendiğim o menâkıb-ı garîbeyi gündüzleri Makkûle Hanım'a gâyet mü'essirâne naklede ve o misillü sûzişî hikâyelerle rikkat-i kalbiyyesini tahrik ederek ba'zî kere onun dahî çeşm-i fitne-bâzının eşk-rîz olduğunu gör-dükçe iftîhâr eylerdim. Lâkin mektebde öyle uzun uzadıya vakti bulmadığından ekseriyâ 'avdetimizi bekler ve yollarda dahî şâyet bir kimse işitir diye halktan ihtirâzen Rumca olarak ifâde ve hikâye eylerdim. Biz bir gün yine bu sûretle Makkûle Hanım'la beraber hânesine kadar giderek kapıyı çalıp kendisi içeri girer ve ben vedâ' ederek geri dönerken hânelerinde bir 'acemi câriyeden başka kimse olmadığını anlamasıyla, derhâl beni çevirip içeriye alarak koluğuma girip yularına çıkardı. Tesâdüfen o gün de ma'îhûd hikâyelerden hâlet-i hasret ve iftîrâka dâ'ir gâyetle

di-lî-sûz bir fikra naklederek ikimiz de müte'essiren melâl ve mahzûn olmuş, fakat yolda gelirken halktan çekinerek lâyıkıyla ağlayama-mış olduğumuzdan bana hikâveyi tekrar ettirerek, o 'aşk-ı mihnet-zedelere taklîden bir müddet mahfîce doya doya ağlaştık. Ba'dehu bir sa'at kadar da esrâr-ı kalbiyyemizi tamamiyle birbirimize ifşâ ve muhabbeümüzün ismini orada 'aşk resmîye ederek varak-ı mîhr ü ve-fâyı tarafeynden imzâ eyledik.

Artık bu 'ahd ü peymân üzerine Makkûle Hanım'ı büsbütün be-nimseyerek, ba'dehu semere-i sa'y ü gayretimi dahî kendime 'â'id bilerek ta'îm ve tahsîli hakkında bir kaç derece daha cehd ü ikdâm eylediğim gibi kendisi dahî geceyi gündüze katarak çalıştığından üç sene zarfında okuyup yazmayı gereği gibi geliştirmiş idi. Şu hâli gö-rerek kendisinin vâlide ve sâ'ir ta'allukâtı Hoca Efendî'yi ara sıra ba'zî akçe ve 'avâ'idle telif emeleri, Hoca Efendî'nin ikimiz hak-kında dahî mazhar-ı tahsîn-i vâfirini celbeylediyse de, gerek böyle kemâl-i cehd ü gayretle az vakit zarfında Makkûle Hanım'ın tahsî-line muvaffakiyyet hâsil edişim ve gerek o münâsebetle familyası tarafından Hoca Efendî misillü ba'zî husûsî hediye ve taliflere nâ'îl oluşum, mektepte bulunan asıl muvazzaf kalfa efendîlerin ziyâde-siyle vaz' ve hasetlerine dokunarak, bu sûret hakkımda gün-be-gün garaz ve nefsanîyetlerimi da'vet eylediğinden, hakkımda bir ta-kım vâhî sözlerle Hoca Efendî'ye iştikâ-yı hâl ve daha ba'zî kâl ü kâl 'ilâvesiyle ifşâl eylediler. Hoca Efendî ba'zî mercebe işin hakkıki tarafına da himmet gösterdiyse de, Makkûle Hanım'la üfret ve kes-ret-i ihtilâmızda hakîkat-i hâli şüpheden kurtaramadığından Hoca Efendî gazûbâne kaşlarını çatarak halk içinde beni küşe-i tekdîre idhâl ve Makkûle Hanım'la beynimizdeki kalfalk münâsebetini resmen ve şedîden men' ve ihlâl eyledi. Ben şu mu'âmele-i bârîde-den nihâyet derecede mahcûb ve me'yûs olarak hemen oradan kal-kıp eve geldim. Lâkin hırs ve hiddetimi bir türlü yenemediğinden akşam oldukça ağlaya ağlaya pederime teşekkî-i hâl ve bu sûretle şerkat-i kalbiyyesini ishtisâl eyledimse de, ifâdâtını birden bire na-zar-ı 'ümâda alamayarak keyfiyyeti tahkik edinceye kadar bir kaç

günler mektebe gitmeğe bedel, usûl-ı ticârete dâ'ir ba'zı şeyler tah-sîlîyle iştiğâlimi tenbîh eyledi.

Onun üzerine ben gündüzleri Asmaaltı'na giderek mağazamız-daki alış verişe dikkat eder, geceleri de Hayri Efendî'den hesâb ve usûl-ı deftere müte'allik ba'zı şeyler tahsîl eyler idim. Bir kaç gün bu sûrette geçtikten sonra, bir gece Hayri Efendî mektepce hakkım-daki şikâyetlerin aslı olup olmadığını su'âl e başladî. Ben ise Mak-bûle Hanım'la beynimizde olan ülfet-i hâlisâne ve muhabbet-i 'is-met-kârâneneden başka bir şey olmadığını ve bunun hâricinde bir güne mu'âmelâtı gerek benim ve gerek Makbûle Hanım'ın aslâ kabul et-meyeceğimizi beyân eyledimse de, Hayri Efendî gülerek:

“— Canım ben seni de bilirim, sevdiğin kıızı da. Eğer beyninizde bir şey olduyorsa ketmeyleme, ben senin pederim değilim yâ. Bunda saklayacak ne var?” demesine ben yine hakikat-i hâli beyân ederek kendisini iknâ'a çalışmakta bulunduğum halde, Hayri Efendî tekrar tebessüm ederek:

“— A Behçet, sen bir erkek çocuksun. Bu şeyler sence yüz ka-rası değil el kınasıdır. Hem de öyle bir güzel kıza eğlenişin sence ifihâr edecek bir şeydir. Aslı varsa benden saklama. Çünkü senin Makbûle Hanım'ı ne derecelerde sevsigini ben bilirim. Senin gibi âteşli bir delikanlı Makbûle Hanım gibi gâyet güzel ve sanâ ziyâde-siyle muhabbetli öyle bir kıza her gün bir yerde bulunup da öyle sıkı fıkı görüşdüğünüz halde hakkınızdaki iştikânın aslı olmuş olsa ne lâzım gelir?” dedükde, ben:

“— Vâki 'â Makbûle Hanım'la her ne kadar ülfet ve ünsiyet etmekte isek de, beynimizdeki ülfet-i edbânenin buralara taham-müllü yoktur” sözlerini tekrar ederdim. Hayri Efendî sözlerini daha başka kılıklara dökererek ve bana gâyet mahremâne ve hayr-hâhâne görünerek tekrar tekrar su'âl ettikçe, ben artık dayanamayarak Mak-bûle Hanım'la beynimizdeki ülfet ve muhabbetin derecesini ve hâ-nesinde vukû' bulan bir def'aki-mahfice müâkâtumuzu ve tarafeyn-den 'akd-i muhabbetle sıdk ü sebâta karar verildiğini hikâye ile, fa-kat hakkımızdaki 'azviyyât ve isnâdât külliyyen aslı faslı olmadı-

ğını ifade eyledim. Hayri Efendî yine yüzüme gülererek:

“— A Behçet, işte mahremânede görüşmüştünüz. Öyle tenhâ bir mahâlde olsun beyninizde hiçbir mu'âmele-i tecâvüz-kârâne vukû' bulmadı mı?” diyerek, bu sözlerde ziyâdece isrâr eylediğinden, artık benim kanım başıma, canım dışıma sıçrayarak, işin bu derecelerine kadar beyândan murâdım hakikat-i hâli ifade olup, yoksa gerek be-nim muttasıf ve mukayyed olduğu cevher-i 'iffet ve gerek Makbûle Hanım'ın mütehâllik ve mükellef olduğu perde-i nâmûs ve 'ismet, ikimizi de hiçbir vehîle öyle zannettiği sû-i hareket vâdilerine aslâ sevk ve tenezzül ettirmeyeceğini lisân-ı hiddet ve şiddetle beyân ve hem dahî çehremi eğerek sorduğu su'âllere kendisini nâdim ve peşimân eyledim. Bunun üzerine Hayri Efendî artık sözü keserek ib-râz-ı ma'zeretle beni tatyîb ve taltife başladî. Ben Hayri Efendî'nin böyle uzun uzadıya su'âllerini beynimizdeki lâ'ubâliliğe hamleder-dim. Hayri Efendî ise önüme döktüğü şu bir takım mülâyim sözlerle beni iğfâl ve teşcî ederek hakikat-i hâli anlamak üzere pederim tara-fından beni mahremâne istintâka me'mûr olup, meğer pederim de yavaş yavaş gelerek bu sözleri oda kapısından dinlemekte imiş. Be-nim buralardan haberim yok. Bir de mükâlememiz nihâyet bulur bulmaz, pederimdir ansızın kapıdan içeri girmesiyle, ben ne derece-lerde mahcûb oldum ta'rif edemem. Bununla beraber söylediğim sözler mugâyir-i 'iffet ve insâniyyet-i hâl ve hareketlerim sîrf garaz ve olduğumu hârice çıkararak hakkımızdaki şikâyetlerin sîrf garaz ve nefsâniyyetten 'ibâret olduğuna pederimin kalbinde aslâ şüphe bi-rakmadığından, nâmûs ve 'iffetimi tahsîn ve tebrîk ile sûret-i ahvâ-limden fevkâ'l-'âde beyân-ı mahzûziyyet eyledi.

Ben pederimin şu taltîfine mağrûren mektepce ikmâl-i nâmûs için kalfa efendîlerin tekdîr ve te'dîb olunmalarını iltimâs eyledi-ğimde, pederim bir kere de işi öte taraftan tahkîk etmek üzere zâten mektebe gideceğini beyân ile ertesi gün erkence mektebe gidip gele-rek: Hoca Efendî'ye vukû' bulan murâcaatında meğer şikâyet-i vâki'anın bir ucu da zülûf-i yâre dokunarak, Makbûle Hanım da ben-den sonra derhâl hânesine 'avdet ve vukû'-i hâlden vâlidisine 'arz-i

şikâyet etmesi üzerine akrabasından bir kaç zât mektebe gelerek kemâl-i nâmûs için Hoca Efendî'ye hücum ettikleri gibi, bî-çâre cevâbtañ açiz kaldığı cihette kalfa efendileri meydâna atarak kendisi bî-taraflık göstermesiyle, hakikat-i hâl kalfa efendî'lerden su'âl olunduktâ, onlar da isbâr-ı müdde'â edemeyerek, yalnız ettiklerinden izhâr-ı nedâmet ve istifâ-yı cürm ü kusûra minnet ve mülsâra'at eylediklerinden garaz ve nefsanîyetleri meydâna çıkarak her birisi başka başka tekdîr ve tevbiñ edilmiş ve bu sûret iklimizce dahî ik-nâmî-i nâmûs ise de Makhûle Hanım tamam on dört yaşına gelip yetmiş ve artık mektebe devam etmek çağları geçmiş olduğundan, şu vesîle ile kendisi hânesine çekilmiş olduğu gibi, benim dahî simnim on yedisine yemmiş ve bundan sonra mesâlih-i ticâretle meşguliyetim zamanı gelmiş olduğunu ifade ve hikâye etmesiyle, gûyâ Makhûle Hanım'ın âteş-i iftirâkıyla ısınmış bir kaç kazan kaynar sular orada başından aşağı döküldüğünü duydum. Sanki tepeden tırnağa kadar vücûdum haslanarak olduğum yerde yıkılıp kaldım.

Benim böyle birdenbire kendimden geçişim, Makhûle Hanım'ın a olan muhabbetimin derecesini fâş ve fıkratî haberinden müte'essiren düşüp bayılmışım. Peder ve vâlidemi giriftâr-ı havf u telâş ederek zâten ikisinin de bir tanesi ve pek de kısmetlisi olduğumdan ve ah-vâl-i muhabbet-işümâlimi dahî kendilerinin ziyâdesiyle rikkar-ı kalbiyelerini tahrik eylediğinden, pederim bana:

“ — Behçet oğlum müsterih ol. Senin hâl-i pür-melâlin şeffakat-i pederânemi tahrik etmektedir. Söyle bil ki, sen vazife-i ferzendânemi lâyıktıyla icrâ eylediğin takdirde, senin sa'âdet hâline galışmak da benim borcumdur. Ve seni ber-murâd edeceğime aslâ şüphe etmemelisin” diyerek, dil-i mecrûhuma bu sûretle merhem-sâ-yı lutf ü mürüvvet olması, ol anda vücûduma 'âfiyet-bahş oldu. Pederime olan hürmet-i mahsûsama karşı bu lutfundan pek aşırı mahcûb da ol-dunsa da, kalben hâsıl olan şevk ü meserret her sûrete galebe et-meikle hemen kendisinin ayaklarına kapanarak gözlerimden dökülen katarât-ı eşk-i şâdi ile basdığı yerleri ıslattım.

Bunun üzerine bir kaç gün sonra temâzce pırlanta bir yüzük işitirâ

ile Makhûle Hanım'ı bana nişânladılar. Fakat iklimiz de o aralık yağ-ça mevsim-i tezevvüce ermemiş değil idiysek de, o vakitlerde ni-şânlılar be-heme-hâl bir zaman beklemek 'âdet olduğu ve bununla beraber kız tarafından mükemmel nişân takımı ve düğün filân gibi ba'zı ağrıca mesârifler teklif olunduğu cihetlerle cem'iyetimizin iki sene sonra icrâsına tarafeynden karar vermişiz.

Ben hele iş kuvve-i garıbeyle geldi diyerek bir taraftan sevincim-den ayaklarını yere basmaz, bir taraftan da iki sene nasıl tahammül edeceğimi düşündükçe derd-i hasret beni o vakte kadar sağ bıraka-çağımı 'aklım kesmez. Bir yandan ayları, günleri iplerle çekmekte, bir yandan da sayılı günler tez gelir geçer diye kendimi tesliyyet et-mekte ve öyle şevk ve fütür ile karışık bir fikirde bulunduğum hal-de, gündüzleri işime devam eder, geceleri de Hayri Efendî'yle dü-ğün lakırdısı ederek kesb-i telezüz eyler idim.

İşte bu sûretle gâh gülererek, gâh ağlayarak iki seneyi geçirdimse de, müddet-i hasret gün-be-gün uzadıkça ayları, haftaları saymaya mecbur olur ve günleri, sa'atleri, dakikaları bile hezâr minnet ve in-tizâr ile inrâr etmekte bulunurdum. Nihâyet müddet-i mühlet tekmiñ olarak iki taraftan olunan muhâbere üzerine yirmi gün sonra nikâh ve haftasında düğün olacağı karârlaşmasıyla, bizim taraftan gâyet mükemmel ve müzeyyen nişân takımı irsâl ve öte taraftan da kemâl-i i'tinâ ile nikâh cem'iyetine hazırlandığına dâ'ir haberler istihşâl olundu.

O vakit 'âdetleri de gelin odaları gâyet ağır döşemeler ser-â-pâ bürümekten askılar ve çiçekler ve iğreni şallarla tezyîn olunduktan sonra, evin üst katı sofalara varıncaya kadar telli pullu nakiller ve baştan başa ipeklî zarflarla donatılmıştı. İşte bizim düğün artık gün-be-gün takarrüb etmişçe, ben muntazır-ı husûl-i visâl, vâlidem dahî o misillü tezyînât-ı beytiyye ile pür-işügâl olduğumuz halde, bir de peder-i ümüd-perverim bir gün ansızın hastalanarak füc'eten verât etmesiyle dîde-i ümüd-i visâl, katarât-ı ye's ü mâtemle mâ-lâ-mâl ve dest-i ümüd-muşâr-ı emel, birdenbire bertde-i hançer 'aciz ü kesel ola-rak düğün filân hep yüz üstüne kaldı. “Ah ne yamân yerde gün ak-

şam oldu. İşte artık ağla hey gözlerim ağla!"

Vâlidem bir bî-çâre-i mâtem-gir, ben ise bir dîvâne-i bî-zencir

olup, hâlimiz diğer gün ve ağlamaktan eşk-i çeşmimiz hûn oldu.

Şu hâl-i melâmet-iştimal üzerine bir iki hafta sonra pederimin ortakları vesâ'ir 'alâka-dârâmı meydâna çıkararak muhâsebeleri görüldükde, merhûmun servet ve i'tibârına mukâbil her nasılsa me'mûlün gayrı külliyyetli borçları zuhûr ederek hâne ve eşyâımızda dört beş bin kuruş mirâstan başka elimizde bir şey kalmamasıyla şive-i kader, bizi o yüzden dahî me'yûs ve mükedder eyledi.

Hâlimizi tefekkür ettikçe, bir taraftan dîdelerim eşk-i mihnet dökmede, diğer taraftan Makbûle Hanım'ın âreş-i hasretü sînemi yakıp kül etmekte olduğundan, bir iki ay sonra bir gün vâlide ile dertleşerek artık hüzn ü mâteme nihâyet vermek ve biraz cem'iyet-i hâura nâ'il olmak için bâri düğünümüze başlamanın bir çâresine bakılmasını ricâ eylediğimde, bî-çâre hatunun dudakları bükülerek gözleri yaşarmaya başladı. Ben şu hâli birdenbire mâtem-i pedere haml ile biraz müddet pes-perdeden kendisine pey-rev oldumsa da, ba'dehu:

"— Ah vâlideciğim! Ne çâre, el-hükümü'lillah. Artık kazâya rızâ ile teskîn-i hüzn ü bukâ ve bundan sonra yâre-i mihnete neş'e-i cem'iyetimizle devâ etmeliyiz" dediğimde:

"— Ah tâli'siz Behçet, ah nâ-murâd evlâdım!" diyerek ve biraz müddet daha hazîn hazîn ağladıktan sonra gözlerini silerek, dedi ki:

"— Şu giriftâr olduğumuz hâlet-i melâmet, Makbûle Hanım'ın vâlidesi tarafından ta'ziye ve tesliyyet olunduğu sırada, söz düğüne intikâl ettikte, vâkı'â nişanımı sana vermekten geri dönmeyeceklerse de, mukaddemâ tarafımızdan kabul olunmuş olan bir takım ağırca tekfifler tamâmiyle icrâ olunmadıkça yâr ve ağıfâra karşı düğüne başlanmak kendilerince mümkün olamayacağı zarifâne anlattı. Ma'a-mâfih pederimin vefâtı ise bizde kudret ve servet bıraktı mı ki, bu aralık öyle bir büyük işe teşebbüs edelim?" demesiyle, işte ben o zaman tiz perdeden hiçkırâ hiçkırâ ağlamaya başladım. Lâkin çifâ'ide dökdüğüm sirişk-i melâl, bî-çâre vâlidemin yütüğünü hûn ile

mâ-lâ-mâl etmekten başka bir ma'nâya dal olmadığınan artuk her yüzden hâtur-ı meksûr ve çâr-nâ-çâr sabr ü sükûna mecbûr oldum.

Ba'dehu Hayrî Efendî'yle dertleştiğimde:

"— A Behçet, bu kadar ye's ve mühnetle genç yaşında kendini helâk etmenin ma'nâsı yoktur. Hem de seni helâke mecbûr edecek kadar da kız tarafından büsbütün cevâb-ı ye's verilmemiştir. Gençliğin var, tahsîl-i servet eylediğin halde yine merâm olabirsin" diyerek, müstağrak olduğum deryâ-yı me'yûsiyyetten beni biraz sâhil-i ümîd ve tesliyyete çıkardığından şu memnûniyyet üzerine ben artuk dâ'imâ kendisiyle istişâre ederek, yine me'lûf olduğum taraf-ı ticârete sülûk etsem, elde sermâye olmadığı ve husûsiyle pederimin zamanındaki i'tibâr dahî üzerimden sâkit olduğu cihetlerle ondan sarf-ı nazar, bir çâresini bularak der-i devlete intisâb ile birdenbire hâsil olacak i'tibâr sâyesinde belki husûl-i emele bir yol bulunur hülyâ-sıyla, ricâl-i devletten bir zâatn bâb-ı mürû'etine ilfîcâ ve onun eser-i himmetiyle mâliye hazîne-i celfilesi aklâmindan birine çerâğ olarak bir müddet kemâl-i hâhişle devama i'tinâ eyledim. Vâkı'â kitâbete sülûk edişim birdenbire hakkımda kız tarafının nazar-ı ragbet ve memnûniyyetlerini celbe medâr olduysa da, hazîne-i celfilenin işlerine dikkat ettikçe mesâlih-i devlet-i umûr-ı ticâriyyeye nisbet, ya'nî kitâbet revîşi, ticâret gidişine aslâ müşâbehet kabul etmediği ğrbi, o yolda tefeyyüz dahî haylice dirâyet ve ma'lûmâta muhtâc, ma'a-mâfih az vakit zarfında lüzûmu kadar ma'lûmât tahsîli için zekâ ve isti'dâdına pek de güvenemez değilsem de husûl-i merâmı te'mîn edecek kadar me'mûriyyet yüzünden istifâde lâ-ekal sekiz on sene devam ederek kesb-i kudemle muhtâc-ı ilâc olup, bizim cem'iyetinin ise üç dört seneden ziyâde tahammülü olmadığı da lâvıkıyla anlaşıldığından, artuk devam-ı me'mûriyyete dahî sarf-ı efkâr, bâ'is-i mahrûmiyyet visâl-i dil-dâr olacağı ve hem de şu me'mûriyyet iki buçuk ay zarfında okur yazarlığımın pek âdi derecede olup henüz umûr-ı ticâriyye fevkinde bir işe yaramayacağını hârice çıkardığından, artuk bana her yüzden ziyâdesiyle ye's ü fütûr gelmiş ve Hayrî Efendî'den başka hem-efkârım dahî kalmamış olduğundan, geceleri

onunla başbaşa verip düşünür ve o bî-çâre ile refk-i mihnet oldu-ğumuz için uzun uzun derleşerek sabahlara kadar yarıp yakılır idik. Çünkü Hayri Efendî'nin de zâten İstanbul'a gelişi, Girit'teki ma'sûkasını alabilmek için pederimden taleb-i mu'avenet olup, merhûmun vefâtı bencileyin dahî hâlini perîşân etmiş. O cihetle İstanbul'da eğlenmeğe benimle derleşmekten başka hiçbir vesîle bırakılmamış idi.

Şu hâl üzere bir kaç günler daha geçtikten sonra Hayri Efendî o vakte kadar tedârik edebildiği bir kaç bin kuruşla Girit'e 'avdet ve bundan sonra orada tahri-i defter-i ticâret edeceğimi, eğer ben de istek eder isem birlikte götürüp benimle 'akd-i şirket ederek oraca elinden geldiği mertebe hakkımda mu'avenet eyleyeceğini bir sûret-i müşfikâne ve teşvîkânede ifâde ve beyân etmesiyse, benim de gönüm zâten feleğe küsmüş, vatanım dahî büsbütün gözümünden düşmüş ve 'ale'l-husûs Hayri Efendî gibi hem-renk-i mihnetim olan bir yâr-i teslüyet-medân elden çıkarmak 'indimde en büyük zâyî'ât bulunmuş olduğundan onunla refâkat belki hakkımda mücib-i feyz ü rif'atır diyerek birlikte 'azîmete niyyet eyledim.

Şu hâl vâlideme açtığımda, evvelce her ne kadar rû-yı rızâ gös-termedi ise de, bundan maksad lüzûmü kadar akçe tedârikiyle karf-ben Der-sa'âdete 'avdet, bu da ancak sa'âdet-i hâlim için son derece bir sa'y ü gayret olduğumu beyân ile iknâ' ve irzâ ederek, fakat geride 'azîmetimin sebebi su'âl olunur ise kendimi kız tarafının gözle-rinden düşürmemek üzere ticâret için olduğumu ketim ile hazîne-i ce-âlîe tarafından me'mûren gönderilmiş olduğuma dâ'ir arnk münâsibi vechile idâre-i lîsân olunmasını sıkı sıkı tenbih eyleyerek ellerini öpüp vedâ' eyledikten sonra, Hayri Efendî'yle beraber 'azîmet ve o vakitler Osmanlı denizlerinde vapur bulunmadığı cihetle bir yelken gemisine binerek haftasında Girit'e muvâsalat eyledik.

Vâkı'â gider gitmez Hanya'da ticârete başlayarak gündüzleri çarşıda ârân ve ikâmet, geceleri Hayri Efendî'nin hânesinde beyül-ter ve istirâhatla iki sene zarfında fevka'l-me'mûl bir hayli temettü'â-âverde-i kîse-i husûl ve bunun üzerine Hayri Efendî ma'sûkasını

alarak nâ'il-i zevk-i vuslât-şümûl oldu. Şu hâl-i meseret-me'âl, benim de sa'âdet-i ahvâlime bir hüsn-i misâl olduğundan artık silsile-i ticârete dört elle sarılarak bir seneyi daha bu minvâl üzere geçirdim ise de, İstanbul'a yazdığım mektuplarda nişânıma olan 'âşkâne 'arz-i huşuslarına vâlidem ma'rifeüyle nâzikâne ve mütefekkâne cevâblar alarak diyâr-ı gurbette cerâha-i kırâk, ol sûretle merhem-pe-zîr-i iştiyâk olmakta iken, sonraları vâlidemden aldığım mektuplarda nişânım tarafından aslâ bahsolunmadığından ve mücerred onun tarafından muvazzar olduğum ilifâtın büsbütün ardi kesildiğinden, yine kâtib-i takdir vâlidemin yazamayacağı bir sûretle tesvîd-i takfir eylemiş olduğum nazarına 'arzetmeğe başladım. Sûret-i hâlin tahkik ve iş'ân niyâziyla Der-sa'âdette bulunan ehibbâdan bir zâta yazdığım mektuba aldığım cevâbta meğer kız tarafında bulunan bizim nişân takımı geriye gönderilerek, bu bî-çâre ile kat'-i münâsebet olunmuş. Bu haber-i mihnet-kîsteri ise mâder-i şefkat-perverimin bana bildirmeye gönlü rızâ vermemiş. Bir de ben şu hâl-i me'yûsiyyet-i şümûle vâkıf olduğum gibi külbe-i zihnim perîşân ve kâşâne-i ümûdüm harâb ve virân olarak artık benim için Girit'te durmak mu-hâl ve guyâ İstanbul'a 'azîmet vesîle-i imkân-i visâl olduğundan, hemen cânib-i vatana can'atmak arzusuna düşmekle Hayri Efendî'yle derhâl muhâseberniği görüp, otuz dört ay zarfında hisseme isâbet eden sekiz bin kuruşu alarak gâyet telâşlı bir vedâ' ile gemiye bindim. Lâkin yollarda gördüğüm o karışık rû'yâların ki, çirkin çirkin ta 'bîrleri üzerine olması, aklım başımdan alacak derecelerde idi. "Ah o neden güler? Bahsız neden anar?" Tesâdüfen yolda bir hayli boralar ve fırtınalara da tutularak, türlü tahlike ve muhâtaralarla bata çıka bir buçuk ayda güç belâ İstanbul'a gelebildim.

Ben gemiden çıkar çıkmaz, 'ale'l-'acele doğrucu hânemize gelip vâlidemle görüşerek en evvel Makbûle'mi sordum. Ve kat'-i münâsebetin aslı olup olmadığını ve sebebini dahî anladım. Anladım am-mâ ne fâ'ide? Ma'sûkam 'akıbet-i kebeden bir zâta nikâhlanarak iş-ışten geçmiş. Ve bu bî-çâre denizlerde tutulduğumuz o şiddetli bora ve fırtınalarda ölümlerden kurtularak bir ayak evvel İstanbul'a can

atmaya uğraşırken, meğer o hafta düğünleri dernekleri dahî olmuş bitmiş. İşte ben, mevtâları bile deryâ-yı bûkâya müstağrak eden şu kara haberleri işittiğim gibi kemâl-i ye's ü melâletimden sanki öldüm öldüm de dırıldım. Vâlideciğim dahî;

“— Ah nâ-murâd Behçet!” diyerek, hâlime acıyıp beni âğûş-ı rahm ü şefkâte alarak ağlamaya başladı. Ah benim gelirken gemide gördüğüm en sonraki o müsfbet vâkı'a ki; Koynumdan çıkardığım allı yeşilli bir güzel kuşu elimden uçurmuş idim. İşte 'ayniyle geldi çıktı.

“— Ah elimden o çıkacağına bâri kafes-i bedenimden şu mürg-ı canım çıksa olmaz mıydı? Ey baht-ı siyâh, beni bu kara günleri görmek için mi sâlimen vatamıma 'avdet ettirdin? Ah kaptan-ı kader, gelirken uğradığım o şiddetli fırtınalarda beni garfk-i girdâb-ı helâk etsen hakımda asıl câ-yı selâmet o değil miydi ki? Beni böyle ni-hâyeti görünmez sâhil-i mihnetlere eriştirdin. Ah zâlim felek, beni en sonra böyle mü'ebbeden âteş-i firkatlere yakıp kül etmek için mi bu süzişli felâketlere yetiştirdin?” diyerek, ağlamaktan eşk-i çeşmin hûn ve katarât-ı sirişkim dîde-i bârâna 'ibret-nümûn oldu.

İşte bu dest-i terbiyemle yetiştirdiğim bir goncanın bû-yı visâ-linden beni mahrûm-ı ebedî eden gülzâr-ı vatan, ondan sonra gözle-rime artuk ser-â-pâ beyâbân-ı diken olduğundan, o halde terk-i diyâr-ı yâr, muvâfik-i efkâr-ı dil-fikâr oldu. Evet, elbette bu vatamı terk edeyim, lâkin başımı alıp hangi diyâra gideyim? Çünkü Girit seferinden 'avdet büsbütün bâ'is-i hecr ü firkat olduğundan bu sefer de yalnızca Rumeli tarafına gitmeyi niyyet eyledim. Ah Girit'ten getirip te asıl yerine sarfedemediğim o hayrsız akçeden yalnız iki bin kurûş alarak küstürünü vâlideme terk ile mü'ebbeden vatana vedâ için ruhsâtını ricâ ve ba'demâ arkamdan hayır du'âsıyla meded-resim olmak üzere bâb-ı şefkâtime ilticâ eylediğimde, giriftâr olduğum hâl-i felâket-iştimâlime bakarak bi'z-zarûr merhameten izin ver-mekle, ben onun ellerini eşk-i vedâ-ı ferzen-dâne ile mâl-â-mâl, o dahî rikkat-i mâderâne ile benim saçlarını müstağrak sirişk-i hüzn ü melâl ederek hânemizden dışarı çıkıtm.

Lâkin 'âlemde hiçbir cihet, benim için dâ'iyye-i seyâhat olmayıp ancak murâd ve maksad terk-i vatan-ı dil-dâr ve gûş-i çeşnimden teb 'id-i havâdis-i yâr u âğyâr olduğundan yalnız yolca sûret-i suhû-let ve ehveniyet-i cihet-i meşakkat gözetilerel. Çekmece'ler tarif-kiyle doğruca Edime'ye vardım. Orada bir sene ikâmetten sonra Sofya'ya gittim. Orada da yedi sekiz ay kadar ârâm ederek Şum-nu'ya naklettim. Ba'dehu Eski Zağra filân bir iki sene de Tuna bo-yunda dolaşarak, mu'ahharan Avusturya memâlikinden olup Belgi-rad pîş-gâhında bulunan Bançu kasabasına uğrayarak Save nehri ta-rfkiyle dördüncü sene Bosna'ya dâhil oldum. Şu dolaştığım yerlerde gâh ticâret, gâh kitâbetle meşgul olarak gün-be-gün taşra ahvâline dahî kesb-i vukûf ederek derece derece tahsîl-i ma'lûmât eylediğim-den her nasılsa Bosna gümrüğünde ser-deftercilik me'mûriyyetine kabul olundum. Benim esas efkânım para kazanmak olmayıp mücer-red efkâr-ı kasvet-nigâr-ı vatamı ferâmûş etmek üzere bâzâr-ı gurbet-te işgâl-i vicdân ve nakdîne-nisyâna emti'a-fürûş-ı hicrân olmaktan 'ibâret olduğu halde, gezdiğim yerlerde ve husûsiyle me'mûr oldu-ğum gümrükte haylice de para kazanır ve ara sıra vâlideme mektub ve harçlık göndererek 'âfiyet haberini aldıkça o yüzden olsun kalben mütesellî olur idim.

İnsanda sürûr ve keder, cihânda her nereye gitse beraber oldu-ğundan hayâl-i sermedf-i firkat, dîde-i hicrân-dîdeden aslâ müfâra-kat etmez ise de, çâresizlik ta'dîl-i efkâra medâr ve ümûdsizlik dî-dâr-ı arzâya perde-dâr olduğu gibi imrâr-ı zaman ile tebdîl-i mekân, mümkün mer-tebe bâ'is-i teskîn-i ıztırâb ve halecân olduğundan her ne vakit âteş-i hicrân, derûnumda tuğyân ve galeyân etse hemen teb-dîl-i câ-yı ikâmet ve teodfd-i kâr ve meşguliyeti kendime çâre-i se-lâmet itihâz etmiş idim.

Bununla beraber, bu sene de ârâmım bir seneyi tecâvüz eylediği halde oradaki vaktim oldukça âsûde geçtiği, hem de Bosna eyâleti Rumeli kıt'asının İstanbul'a en uzak bir beldesi bulunduğu cihet-lerde, bence oradan sâ'ir mahâlle nakil ve hicret, gûyâ cânib-i vatana ihtiyâr-ı kurbiyyet gibi gelir. Ve oradaki sükûnet-i hâlim sanki İs-

tanbul'a mübâ'adeimden ileri gelmiş gibi görünürdü. Lâkin Bos-na'dan memnûniyetim tevekkeli değildi. "Ah Bosna'da geçirdiğim demler âh!" Meğer şâhid-i kader, sûret-i diğerte Orada cılıv-gerilecekmiş. Fakat gel gör ki, ne sürmediğim safâsı, ne de çekmediğim cefâsı kaldı. İnsân ahvâl-i âniyesini bilemediğinden mâverâ-i perde-i müstakbelden haberim yok. Benim yalnız oradaki hâl-i hazırım oldukça mihnet-i mu'tedile ile güzerrân ve çerh-i endişem dahî âheste âheste deverân etmekte olup şu cihetle Saraybosna'dan kalben hoşnûd olduğumdan oradan başka bir mahâlde giimeği aslâ arzû etmezdim

Gümrtlükümüüz de oranın hânedânından Zeynel Bey nâmında bir zât olup, fakat kendisi gâyetle hadîd-meşreb, ya'ni dâ'irede her gün kırıp geçirmedik me'mûr bırakmaz ise de, benim hakkımda fevka'l-âde mu'âmele-i lütfiyye ve tahsîniyye gösterirdi. Meğer bundan mu-râdı beni kendisine dâimâd etmek ister imiş. Vâkı'â benim de o tarhde gençliğimin en sa'âdetli bir zamanı idi ki, henüz yirmi altı yirmi yedi yaşlarımda bulunup, boylu bostlu, hem de pek yakışıklı ve gâyet gösterişli bir yığıttım. Bir gün baş kâûbimin vâstasıyla kerfmesini bana vereceğini teklîf eyledi. Ben ise biraz düşünüp taşıyıp 'âlemde efkârıma her şeyden ba'îd görünen evlenmeyi bir türlü zih-nime aldıramadığımdan, defa'aten cevâb-ı kat'î verecek oldumsa da, Gümrtlükü Bey'i de gücendirmek istemedim. Çünkü onu gücendirirsem hakkımda nazar-ı nefretini celbetmiş olacağımdan, o halde yalnız gümrüğü terketmekle şerinden kurtulmayıp be-heme-hâl Saraybosna'yı da terketmek mecbûriyetim evleviyyete idi. Bununla beraber eğer kabul edecek olsam kerfesinin bir sene sonra verileceği dahî beyân olunduğundan oraca hâsıl olan hâl-i asâvişimi birdenbire fedâ etmemek üzere işi öylece salıntıda bıraktım ve hîn-i hâcerde te'ehhül edemeyeceğimi beyân ederek çâr-nâ-çâr başka bir mahalle azîmeti gözüme almıştım.

Aradan üç ay kadar geçtikten sonra bir de bir gün vâlidenden aldığım mektûbda beni 'ale'l-'acele İstanbul'a çağırmış. Fakat ben de vatana 'avdeti efkârımcâ dünyâda en büyük bir mihnet 'addey-

lenmiş olduğum cihetle bunun sebebini anlamadıkça değil gitmek, o müsillü efkâr hâtr ve hayâle bile getirmeyeceğimden beni da'vete sebep ne olduğunun anlamak üzere derhâl vâlideye bir mektub yazdım. Cevâbını almıncaya kadar şu beni da'vete sebep ne olduğunun merak etmemiş değilsem de bence en ziyâde merak edecek cihet, olsa olsa vâlide'nin ağırca bir keyfisizliğine dâ'ir bir haber mücb-i küdürer olup, mektubun bidâyet me'âli ise, kendisinin sıhat ve 'âfiyyeti tebşîrâtını hâvî olduğu cihetle o yüzden gönülüm müsterh olduğundan ondan başka her ne ki olsa bâd-i gurbele hazân-ı sikkûnete yüz rıtınmış olan şecere-i efkâr âteş-bârına nisbetle nazarımda çör çöp gibi kalırdı.

Bir de otuz beş gün sonra aldığım cevâbda ne bakayım? Ah! O mecnûn zencîr-i zulf-i perîşânı olduğum Makkûle Hamım, düğünden beri rakûb-ı sa'âdet-hâlim olan zevceyle aslâ imtizâc edemeyerek nihâyet iki ay mukaddem büsbütün kat'î rişte-i münâsebet emmiş ol-masıyla beni İstanbul'a da'vetin sebebi işte bu müjde olduğumu dîde-i şevk-i memnûniyyetle görür görmez, kemâl-i neş'e ve surû-rundan mektubu yüzüme gözüme sürerek artık bu en kıymetli müj-de ümitsizliği sûret-i imkâna tebdlî ve efkâr-ı ye's-medânnı yeni baştan şevk ve hevese tahvîl etmekle sanki kâleb-i bî-râha can ve evvel ol anda beden-i bî-mâra kuvvet ve dermân geldi. Ve bu sefer de hoşnûd-ı kalbimi te'mîn eden Saraybosna gözlerime zindân ve hemen envâr-ı vatan nazarımda bir başka şevk ile dirahşân oldu. Bana kalsa kemâl-i hânişimden âşiyâne-i vatana kuş gibi uçacağım anâ, ne çâre, ki murg-i iradem rişte-i me'mûriyyetle mukayyed ve şehri-i azîmetim kabul-i isti'fâmla kayd u bend olduğundan derhâl bir isti'fâ-nâme yazıp Gümrtlükü Bey'e takdîm ettim. Bana kendisi hiçbir cevâb vermayerek bir sa'at sonra isti'fânnın sebebi su'âl olduğunda, ben hakikat-i hâlf ketmederek yalnız vâlidemin çağır-dığını beyân edince, böyle bir şey için isti'fâya hâcet olmayıp me'zâ-nen gidip gelmek münkün olduğumu ve fakat evvelce kerfmesiyile 'akdolunmamızı teklîf ile ba'dehu ruhsat verileceğini beyân ettikleri gibi, ben o vakit bi'z-zarûr te'ehhül hakkımda cevâb-ı kat'î vermeğe

mecbûr ve hem de bu sûret-i isti'fâmin rişte-i kabulünü 'ukde-i müşkilâta düşüreceğimi mülâhaza ederek bî-huzûr oldum. Vâkı'â tahmînim gibi verdiğim cevâb-ı kat'î üzerine Gümrukçü Bey ziyâdesiyle infi'âl ederek beni çağırıp bir haylice mu'amele-i tekdîriyyeden sonra gûyâ vazife-i me'mûriyyetim birden bire sekte-dâr olmamak bahânesiyle isti'fâmin kabulünü yerine bir münâsib me'mûr tedârîkine ta'lîk eyledi.

Ben böyle bir dar vaktte kafes-i nefsanîyyetten kurtulamadığımı tefekkür ettikçe, artık şah-bâz-ı kaderle pençeleşmeğe başladım. Bunun üzerine çâresiz bir kaç günler te'ahhur edeceğimi anlayarak bâri vatana gidinceye kadar âğyâra meydân vermeme ve vâsıl olduğum anda kendisini alacağımдан, hâk-i pâ-y-i ma'sûkaya bu def'a da bir başka rakîb yüz sürmemek üzere 'ale'l-'acele vâlideye bir mektub daha yazdım. Me'âlinde tarafımdan Makbûle Hanım'a 'arz-ı ahvâl ile benim için şeref-i zevciyyetini istihsâle çalışarak kendime nişânlımasım vâlidemden ricâ ettim. Ve hem de tez elden beş bin gurûş akça ile hamâm tası ve seyr-i âyinesi ve kahve takımı ve daha sâ'ir bu misillü Bosna-kâri gümüşten ba'zı hediyeleri dahî takdîm olunmak üzere mektubla beraber postaya verip gönderdim. Sekiz on gün daha târ-â-târ geçirerek istihsâl-i me'zûniyyet için tekrar Gümrukçü Bey'e murâca'at eylediğimde:

"— Evet hâtrımdasın, lâkin senin yerine henüz bir münâsib me'mûr da bulunamadı. O cihetle bir iki ay kadar daha ruhsat verilemeyecektir" demesiyle, ben hemen orada başımdan (v)urulmuşa döndüm. Lâkin bırakıp savuşmak da hasbe'l-me'mûriyye hakkında mes'ulîyyet-i 'azîmeyi dâ'vet ve şu vesîle büsbütün kendimi dâcâr-ı dâm-ı intikâm ve belki de giriftâr-ı mahbûsiyyet eyleyeceğimden bir ay kadar daha bağlanarak İstanbul'dan gelecek cevâba muhtazır oldum. Bir de ikinci def'a olarak aldığım mektubda ne bakayım? İmzâ, mahâlleniz imâmı Es'seyd Hâfız İsmâ'îl. "Ay bu ne demek?" diye okuduğumda, kırk gündür o çâr-ı çeşm ile muhtazır olduğum haber-i meserret nerede? Meğer bî-çâre vâlideciğim evvelki mektubu gönderdikten bir hafta sonra mu'tâdi vechile hamâma giderek

her nasılsa safrası hareket etmekle gözleri karardığından, ayağı ka-
yıp göbek taştan aşağı yüz üstüne düşmesiyle alını ve bümü pek zi-
yâde zedelenmiş ve hekim mekim her ne kadar uğraşmışlar ise de,
kanı dindirilemeyerek üç gün sonra müte'essiren vefât etmiş oldu-
ğundan, gönderdiğim mektub ile hediyeler der-i 'aliyyeye vâsıl ol-
muş ise de, kendisi o vakte yetişemediği cihetle İmâm Efendî tara-
findan ahz olunarak hâne vesâ'ir eşyâımızla beraber taht-ı emânet ve
muhâfazasında olduğu gösterilmiş. Ben bu haber-i musîbet-eseri alır
almaz, sanki kubbe-i âsmân başıma geçmiş gibi nerede olduğumu
kaybederek kendimden geçmişim. "Ah gaddâr felek! Henüz ma'sû-
kaman derd-i hasretinden kurtulamadan, bir de peder ve vâlidemin
âteş-i firkat-i sermedfleriyle beni mu'azzeb etmekteyin" diyerek, bir
müddet çehre-i gadr-ı behre-i felege redd-i sitem ve vâlidemin aci-
sıyla aşırı halde icrâ-yı hüzn ü mâtem eyledim.

Bununla beraber İmâm Efendî'ye de bir derece kızdım ki, ne bi-
leyim, nasıl? Çünkü bir an evvel ma'sûkâmi nişânlamak için takdîm
olunmak üzere gönderdiğim hediyeler mektubla beraber tamâmen
eline vâsıl olmuş. Bâri mektubu da aç da, her ne ki yazmışsam
mümkün meritebe icâbına bakarak ondan dolayı da bir cevâb gönder.
Belki me'âl-i mektub da pek müsta'cel bir keyfiyyetin icrâ ve iş'ârî
temennî olunmuştur. Hayır o yüzden aslâ bahıs yok. Bundan fazla
mektubu da açmadığımı ve istersem yine mühürle geri göndereceğini
uzun uzadıya beyân etmiş durmuş. Gûyâ ben ise mektubu i'âde olun-
mak için göndermişim gibi, oderece sa'y u gayret-i 'âcelemi kemâ-i
hamâkâiden hebâ etmiş oturmuş. Ya mahâlle imâmında da ne kadar
dirâyet olur? "çare ne? Artık felâğin bu sitem-i gadr-ı tev'emine de
katlanmalı" diyerek, hâlet-i buhrân ve husrânda kaldım.

Hele bu ye's ü küdürêt İstanbul'a ta'cîl-i azîmete son derece
mecbûriyyet verdiğinden hemen Gümrukçü Bey'i görüp ifâde-i hâl
ve bu sebeble Bosna'da duramayacağımı 'ilâve-i makâl eylediğimde,
beni sûretâ ta'zîye ve tesliyyette, fakat artık İstanbul'a gitmeğe hâ-
cet ve mecbûriyyet de kalmamış yolunda bir takım sözler söylemesi
ve biraz sonra yine baş kâtibi gönderip işte tam sırasıdır gibi sıkı sı-

kiya tekrar kerîmesini almamı teklif etmesi, beni büsbütün çıldırtacak râddelere getirdiğinden bakımı gördüm ki, olacak şey değil. Hemen oradan sühûlele yakamı ellerinden kurtarabilmek için, baş kâûbe:

“... Kismet ise ne diyebilirim ki? gibi muhâlefet göstermeyecek sözlerle geçirdimse de, artık “her-çi bâd-â-bâd” diyerek, ve öyle me'zûniyet ve mes'ûliyyete aslâ kulak vermeyerek bir ayak evvel civâr-ı cânâna vâsıl olmak için, o yolda her türlü fedâkârlığı gözüme aldım. Hemen odama gelerek gizlice taşı tarağı toplayıp ve bir aralık usûlele menzîl-hânedan başka birisi için gibi üç kira hayvânı bâzârlık ederek o gece bir hâlf vakti kollaştırmakta iken, her nasılsa sa'at üç râddelerinde fırsat bularak ve esyâımı pencereden aşırıp her-kesten habersizce ber-takrûb yola çıktım. Hava da az buçuk meh-tâb olduğu cihetle hayvânları sür'atlice sürerek ve şevk-i visâli cânân ile sabaha kadar lâ-yenkatı 'yol kestirerek Bosna'dan on sa'at kadar ayrıldığım halde, bir de yağmurdan kaçarken doluya tutuldum. Çünkü bir gün evvel Gümürükçü Bey'in kerîmesi halında vukû' bulan teklîfi kısaca geçiştirmek için o yarım ağır verdiğim cevâb, merâmılarına muvâfık olduğu cihetle tamamına deklenip, o gece kız familyası kendi kendilerine gelin güvey olarak işe büsbütün karar verirler. Ve o halde nikâh ve düğün müşâveresinden dolayı o gece bunların gözlerine aslâ uyku girmeyerek sabahleyin erkenden Gümürükçü Bey dâ'ireye gelir gelmez beni araştırr. Bir de derhâl odama bakılıp yazı çekmecem ve esyâlarımı kaldırılmış ve me'mûriyyetime müte'allik evrâk ve defâtir ile kat'-ı muhâsebeni hâvî oda da bulunan boş bir çekmece üzerine bıraktığım bir pusuladan başka bir şey kahtmamış olduğu görüldüğü gibi, bırakıp savuştuğum anlaşılacak ve bu sûret Gümürükçü Bey'in fenâ halde vaz'-ı hiddetine dokunarak derhâl Vâli Paşa'ya benden 'arz-ı şikâyetle çar-çabuk arkamdan iki zabıtyye saldırlınakla, benim alı sa'at evvel vâsıl olup uykusuzluk ve yorgunluktan hemen bir hana inerek serilip yatmış olduğum Çelebi Pazarı nam mahâlden beni çevirip, Hilikûmet Konagı'na getirtiler. Ertesi gün Gümürükçü Bey hazır olduğu halde, Vâli Paşa'nın

huzûruna celbolduğumda gâyet müte'azzim-âne bir kaç kelime ile mazhar-ı tekdîr ve 'râb olunduktan sonra, ben kamâlî-i 'acizimden fevka'l-âde hümmet ve ri'âyete kırk gün mukaddem resmen istıfâ etmiş olduğumu ve kabul olummayarak bu kadar müddet alıkonuşum vâlidemle en sonraki mülâkattan bu bi-çâreyi mahrûm bıraktığımı ve vefâh haberi ise büsbütün 'azîmete mecbûr eylediğini ifâde ile İmâm Efendî imzâsıyla aldığım mektub-i mâtem-üstâbu Vâli Paşa'ya 'arz ve irâ'e ederek, şâyeste-i 'afv u merhamet göründüm. Bunun üzerine Gümürükçü Bey, vazîfe-i me'mûriyyetince ba'zı mertebe uygunsuzluğumdan bahisle teşdîd-i şikâyetle kalkıştıysa da, derhâl defterler celbolunarak rû'yet olunan muhâsebeinde hiçbir kusurum olmadığı ve bununla beraber Gümürükçü Bey'in hakkındaki şiddet-i iştikâsi kerîmesini almadığımdan neş'et etme bir garaz olduğu dahî her nasılsa bir taraftan kulâğına aksetmiş olduğu cihetle, Vâli Paşa büsbütün tahvîl-i lisan ile bî-çâre vâlidemin ol sûretle hamâmda düşerek mecrûh-ı seng-i kazâ oluşundan dolayı mu'âmele-i ta'ziyye ve talîfiyye izhâr eyleyerek beni sûret-i firâzında ma'zûr ve garaz-kârın olan Gümürükçü Bey'e karşı mağrûr tutumaıyla, ben şu halden ziyâdesiyle cesâret ve memnûniyet alarak artık uzun uzadıya teşekkülter ve şifâyîşler eyledim. Sûret-i şükûr ve şifâyîşim Vâli Paşa'nın pek hoşuna giderek, asl u nesebimi ve terceme-i ahvâl ve sergüzeştim su'âl edince, ben işin tâ evveline girmeyerek hakikat-i hâl-i muhabbet-iştimâlimi dahî setr ile pederimin tüccâr-dan mu'teber bir zât olduğunun ta'rîfinden bed' ederek vefâtdan sonra geride vukû' bulunan seyhânatımı ve hasbe'l-ikâder mu'ahharan Rumeli'ye 'azîmetle gezip eğlendiğim mahâllerde şâyân-i dikkat olan ba'zı meşhûdâtımı tatlı tatlı hikâye ve bu kere vâlidemin vefâhı üzerine Der-sa'âdet'e 'azîmete mecbûr olduğumu gâyet edibâne ve mütevâzî âne ifâde eyledim. Gerek sûret-i takdîrimden ve gerek me-zâyâ-yı ser-güzeştimden Vâli Paşa daha ziyâde memnûn olarak beni huzûrunda oturttup bir de kahve emir ve ikrâm eyledi.

Vâli Paşa'nın o rütbe talîf ve ikrâmından Gümürükçü Bey'in ziyâdesiyle cânı sıkılıp bir aralık dışarı çıkmasıyla, Paşa hakkındaki

talifini bir derece daha artırarak benimle bir hayli müddet lâ'ubâli-yâne görüştü. Ve nihâyet biraz düşündükten sonra İstanbul'a gidişimin bir fâ'ide-yi mücib olmayacağını, eğer vâlide-i merhûmenin muhâlefâtı için ise işi bi'z-zât kendi Kapı Kethüdâsı'na yazarak işlediğim yolda tesviye ettireceğini beyân ile bu misillî maslahat terk-i me'mûriyyetle İstanbul'a kadar azîmet-i külfetlerini değmeyeceğini bir sûret-i nâsihâne ve hayr-hâhânedede ifade etmesiyle, benim vatana olan aslî mecbûriyyetimi çâr-nâ-çâr seyr etmekten geri duramadığım gibi seri'an azîmetten de bir türlü kendimi alamadığım dan, Paşa'nın bu sözlerine münâsib bir cevâp bulamayarak yalnız me'mûriyyetten infisâlimin 'indimde o kadar ehemmiyeti olmadığını ve fi'l-hakîka vâlidem dahî vefât etmişse de, nazarımda en mu-kaddes olan hâk-i sûz-nâkimi olsun ziyâret arzû-kerde-i çeşm-i hasret olduğumu beyân eyledim. O vakit, Paşa bana:

— Evet, böyle niyet-i hayriyyeyi ben de takdîr ve takdîs ederim. Lâkin senin daha gençliğin var. Her ne vakit olsa günün birinde vatana gider, merhûmenin hâkini ziyâret edebilirsin. Bununla beraber asıl vazife-i insâniyye her nerede olsa güzeste-ğâm hayr ile tezkâr ve ervâh-i mukaddeslerini hoşnûd ve neş'e-dâr etmelidir. Ve her birerlerimizin vatanda olan rişte-i efkârımızın bir ucu da işte oradadır. Lâkin me'mûriyyetten infisâlimin 'indinde o kadar ehemmiyeti olmadığını sebebi nedir?' dedi. Ben ise artuk cevâbdan 'âciz kalarak kendimin bi'-kes ve sebûk-bâr bulunduğum cihetle erbâb ve hirs-i tama'dan olmayıp ashâb-ı şükûr ve kanâ'atten olduğumdan bahisle, elde geçecek kadar beş on pare ile bir kaç kırıntı bulunduğundan, o halde bundan sonra ihtiyâr-ı gurbete ihtiyâcum olmadığını beyân eyledim.

Benim bu sözlerden murâdım mecbûriyyet-i hakîkiyyemi seyr ile ihtiyâcsızlığımı izhâr ederek oradan kolayca yakayı sıyırmak olduğu halde, meğer bu ifâdelerle Paşa'nın hakkımda nazâr-ı emniyyet ve i'timâdımı celb ile tâlî'siz başımın hizmetinde bağlanıp kalmasını da 'vet edermişim. Ben ise cânib-i dildâre olan şevk-i 'azîmet gözle rime kat kat perde-i gaflet olduğundan cihet-i ihtimâlât-ı sa'ireyi

aslâ görüp gözetmeyerek söyler idim.

Bir de Vâli Paşa nûbet-i takrîri lisan-ı tekrîre alarak, kendisinin Bosna'ya gelişi müddet-i 'ömründe ilk def'a seyhâhate çıkışı olup, o ana kadar İstanbul'dan dışarı çıkmamış, o cihetle dâ'iresinde henüz benim kadar olsun taşra ahvâline vâkif bir adam tedârîk edememiş olduğumu beyân ederek, beni mühür-dârlık sıfatıyla ma'iyyetinde alkoymak istediğini anlattığı gibi, benim bir kere yüreğim yerinden oynadı. Ve büstün ne söyleceğimi de şaşırp yalnız hakkımdaki hüsn-i teveccühünden ibraz-ı şükranîyyetle o misillî me'mûriyyet-i mühimmeye şâyeste dirâyetli bir bende olmadığımı 'arzederek 'avf ve müsâ'adesini ricâ eyledim ise de, bâri o yolda bir adam buluncaya kadar yanında muvakkaten kalmamı teklîf eyledi. Ben yine lüzûm-ı 'azîmet ve i'tizârımı tekrar eylediğimde, on beş güne kadar haremle-riyle beraber İstanbul'dan gelmek üzere bulunan iki tane emekdâr ağalarının virûdüne kadar dâ'irede müsâfîreten olsun bulunur-memi daha hükümlüce emir eyledi. Vâkı'â Paşa da Bosna'ya Vâli olalı henüz üç ay kadar olup, oraya gelişi de şiddet-i şitâya tesâdüf eylediğinden birlikte harem getirememiş idi. Ve dediği gibi, haremle beraber bulunan ağalanı gelinceye kadar bir iki hafta kalıvermek bir şey değilse de, benim gibi gece gündüz ma'sûkasının cihet-i mülâ-kâtını kible-gâh eden ve husûl-i vuslat-ı cânânıye pertâb ve prestîş eyleyen bir mecbûr-ı bi-sabûrun öyle Paşa'nın filânın lütfüyle mah-cûb ve emr u fermânyla mahkûm ve mağlûb olması dâ'ire-i tasav-vurumun hâricinde bulunduğundan ben yolundan bir dakîka geri kalmamak üzere 'âdetâ çıkıp cevâb vermeyi kurdum. Lâkin o vakit hâlinde ve vâlilerin nüfûz ve istiklâli şimdiki gibi kavânin-i 'adliyye ile mahdûd olmadığını ve vâkı'â kendilerinden hiçbir vakitte gadr-ı sırf dahî sâdir olmaz idiyse de, Tanzîmât-ı hayriyye henüz mevcûd olmadığı cihetle her birerleri keyfe-mâ-yeşâ o hükûm ü fer-mâna muktedir, ya'ni bir mazlûmun 'arz-ı hâlini diledikleri halde cellâdbaşıya kadar havâle edebilmek kudretiyle maznûn ve müştahir oldukları ve işte bu rûbe nüfûz ve iktidâr ile inzâr-ı 'umûmiyyeye dehşet vermiş buldukları cihetlerle çâr-nâ-çâr Paşa'nın emrine

imtisale mecbûr oldum.

İşte ben me'mûlun gayri bu râddede yakayı ele verdiğim gibi, eh artık şu beni vatana koyvermeyen tâlî'-i menhûsumun bağlarını elimi geçse hemen parça ederek, sadme-i intikâm ile pâ-y-mâl edeceğim, ammâ çâre ne? Bi'z-zarûr Paşa'nın emrini icrâya hazır ve ma'hûd emek-dârların gelmesine muntazir bulundum. Bununla beraber kendi maksadına hizmetten de geri duramayacağımdan, Makraber Hanım 'âlem-i tecerrüde 'avdet edeli hesabça beş aya varıyor. Bûle Hanım 'âlem-i tecerrüde 'avdet edeli hesabça beş aya varıyor. Şâyet bu fırsat da elimden gider, iftirâk-ı ebedî bu bî-çâreye yine 'avdet eder havfî de düşünülükçe aklıma dokunurdu. Dâ'irede kaldığım gün, bizim ma'hûd İmâm Efendî'ye 'acele bir mektub yazarak evvelce gönderdiğim hediyeleri tarafımdan nişân takımı olmak üzere kâmilen Makbûle Hanım tarafına takdîm ile alınacak cevâbın olarak tahrîr ve işâret eyledim. Ve onun me'âlinde de tarafımdan İmâm Efendî vâstasıyla takdîm olunan hediyelerin lütfen kabulüne tenezzül buyurulmasını ricâ ve bu üfâde senin şeref-i zevciyyetine intisâbım için as-tân-i lütf u mehâmetine 'âşkânê ilticâ eyledim. Hele kendim gidemedimse de hiç olmazsa şimdilik şu mektubu olsun bir ayak evvel yetiştirdim diyerek biraz mütesellî olurdum.

Bir de iki hafta sonra haremle beraber ma'hûd emek-dârlar da geldiler. Ben artık gideceğim diye sevinerek üç dört gün geçer geçmez Paşa'ya çıkıp izin istediğimde:

“— Canım Behçet Efendî ne kadar 'acele ediyorsun? Bu gelen herfler senin yerini tuabilirler mi? Bunlar 'âdetâ hizmet-kâr makûlesi şeylerdir. Ben senin yerine daha henüz bir adam tedârik edemedim. Ve senin hizmetinden pek memnûn oluyorum. Doğrusu beş on gün daha koyvermeyeceğim” demesiyle, ben artık bu ümûdden de me'yûs ve melûl olup çâresizlikten ne yapacağımı şâşırmuş olduğum halde mahbûs-i kafes olan murg-i bî-zâra döndüm. Vâki'â gelen emek-dârlar da gâyet menhûs iki tane çal gene herfler olup, bunların biri çocuk laüstî, birisi harem kethüdâsı idi. İkisi de

seyâhat olarak her nasılsa gençliklerinde memleketlerinden İstanbul'a gelebilmişler, lâkin mu'ahharan kal'a kapisından dışarı çıkmayıp bir kaç kapı doluşuktan sonra sürte sürte nihâyet Paşa'nın hânesine dama demişler. İşte bu adamların hâl ve şânları bu merkeзде olup kendilerinin sinleri iktizâsınca yâve-gûyâne sadâkâtın başka işe yarar hiçbir dirâyeleri olmadığından, Bosna ya gelinceye kadar harem halkına çekirdikleri envâ'-i meşakatten dolayı ardi arası kesilmeyen şikâyetlerden, gerek Paşa'nın ve gerek dâ'ire hal-kının artık kulakları dolup tıkanmak derecelerine varmış idi. İşte bana ruhsat verilmesinin mu'ahharan yerime bir adam bulunmasına ta'îl olunduğuna mücerred, şu uğursuz herflerin gösterdikleri hareket hemâkat-kârâneleleri sebeb olduğundan, ben bunların yüzlerini gördükçe düşman görmüş gibi olur ve yüreğimin sıkıntısından kendilerine her gün mu'âmele-i tahkîriye icrâsında bulunur idim.

İki hafta daha bu hâl üzere geçirdimse de artık leyl ü nehâr, şiddet-i işiyâkımdan bî-sabr u karâr olup yine isâhsâl-i ruhsat için tekrar Paşa'ya murâcaât eylediğimde:

“— A Behçet Efendî, bu kadar ta'cîle debep nedir? Ne yapalım işte senin yerine daha birisini bulamadık. Ve adamsızlıktan benim ne kadar sıkıldığımı görüyorsun. Eğer sen de halden anlamaz isen dünyâ da kime haber anlamalı? Allah'ı seversen iki de bir de şu gimme lakırdısını ortadan kaldır. Yoksa sana gerçekten hâurum kalır. Hem öyle İstanbul'a filân gideceğim ne demek? Madem ki sen bî-kes bir adamsın, biz nerede isek sen de orada olacaksın. Ve ben sana ne kadar mecbûriyyet gösteriyorsam, bi'l-'akıs sen bana daha ziyâde istîğnâ ediyorsun. Eğer İstanbul'a gitmekten murâdın te'ehhül etmek ise, müsterih ol ben seni burada da bekâr bırakmam. Allah 'aş-kına gitmemde de, biraz istirahat-ı kalb hâsıl edeyim. Zîrâ sen öyle iki de bir de gideyim gideyim dedikçe ben pek fenâ halde me'yûs oluyorum” demesiyle, ben artık 'aciz ü hayrette kalarak ne söyleyeceğimi şâşırdım. Çünkü öyle bir vezîrin hakkındaki râğbet ve ihtifân da başlıp geçilir bir ni'met olmadığından kendisini bir 'azîz vef-ni'met itihâz etmeğe mecbûr olumsa da, âh ne çâre ki, irâdem de

elimde olmadığı ve Makbûle'siz dünyâ ve mâ-fî-hâ çâr-sû-yı nazarımda bir pul kadar değmediği cihetle, ne yarıdan geçebilir ve ne de Paşa'nın lütfundan yüz çevirir bir hâle geldiğimden derhâl teşekkür ederek Paşa'nın emrine ferâmân-ber olup, fakat iki ay kadar olsun İstanbul'a gidip gelmekte gayetle mecbûr ve muztar olduğumu 'arz ve ifâde eyledim. Paşa da benim şu sûretle muvâffakatımı görünce fevka'l-'âde beyân-ı memnûniyyetle beni kendisine asâleten mü-hür-dâr nasbederek, yirmi güne kadar da İstanbul'a ruhsat vereceğini va'd ile beni te'min için harâc-râh olmak üzere ikiyüz elli 'adet de çîl yirmilik altın ihşân verdi.

"— Ve dâ'iremde herkesten ziyâde senin dirâyet ve sadâkatına güvendiğimden her kaç kurûş mâ'âş istersen öylece deftere yazdır, makbûlumdür. Ve mâbeynin üst katındaki küçük odayı sana verdim. Ve atlarımdan birisi her gün senin içindir. İşte her sûretle müsterîh ol" diyerek, hakkımda bu derece imtiyâz ve iltifât göstermesiyle, ben kendisine tekrar teşekkürler takdîm ederek artık misâfirlikten çıkıp eşyâ vesâ'ir edevâtım dahî Paşa'nın emriyle üst kata çıkarıldı. Lâkin ma'hûd herfler de şu hâle hasedlerinden hemen çatlamak derecelerine geldiler. Ben de bu kadar 'inâyet ve âufet üzerine artık Paşa'nın meş'ale-i hizmetinde pervâne olur ve bir taraftan da gece gündüz İstanbul'dan gelecek cevâba muntazır bulunur idim. Fakat işte tâlî-i bed-kâr, beni bu kere de Paşa'nın rişte-i taltfîyle mukayyed ve bî-zâr eyledi.

Ma'hûd hased-keşlerim ise hâlimi bilmedikleri ve beni kendileri gibi Paşa'nın hizmetleriyle müftehir zannettikleri cihetle nazar-ı i'tibârdan düşürecek sûrette hakkımda ba'zı sözler çıkarmak istedilerse de, Paşa bunların hiçbirisine aslâ kulak vermeyerek bil'l-'akis görüldüğüm hizmetten dolayı hakkımda her gün 'alenen beyân-ı memnûniyyet eylediğinden lisânım teşekkürden 'âciz kalır. Ve bana kendiliğinden izin vermesi için artık can fedâ edercesine hizmetine çağlırdım. Bununla beraber zâhirim Bosna'da Paşa'ya hizmet eder, derûn-ı muhabbet-i meşhûnum ma'sûka-i matûbeme hasret çekerdî. İşte şu cihetlerle bir yüzdün her ne kadar memnûn isem, diğer yüz-

den de o derece me'yûs ve mahzûn idim. Çünkü 'indimde feleğin hiçbir ikbâli, Makbûle Hanım'ın iştiyâk-ı visâline mu'âdil ve mü-sâvi olamadığımdan bana ruhsat vermek için Paşa'nın ta'lîk ettiği yirmi günü dest-i intizâr ile çeker ve arzû-yı vatan ise her lâhza gözlerimde tüterdi.

Bir de bir gece odamda yatarken, haniyâ beni bir vakit mu'ebbe-den ümitsizliğe düşüren rû'yâlarım yok muydu ki, Girit'ten 'av-detimde gemide görmüş idim. İşte bu sefer de onun 'aksi olarak ya'nı koyunumdan çıkarıp da elimden havâyâ uçurmuş olduğum "o allı yeşilli kuş" bu def'a cevâ-i havadan yavaş yavaş nazarıma zâhir olarak uça uça gelip de kendi kendine koynuma gürmez mi? Aman ya Rabbi! Az kaldı ki, sevincimden merg-i şâfiye uğrayacağım. İşte o halde hâsil olan şevk ve meseretimi kalbim hazmedemeyerek derhâl uykudan uyandım. Lâkin bu vâkı'anın bir türlü rû'yet ve temâsîsına kanamamış olduğumdan tekrar sıkı gözlerimi yumarak bir hayli vakit hayâl-i halâvet-iştimâlini nazarımda hifzetmekle müteleziz oldum. Mu'ahharan nakş-i hayâli derece derece zâ'il olduysa da, artık bunun ta'bîri 'aks-i misâli delâletıyla ma'lûm ve bî'z-zât kendi nefsimde mücerreb ve meczâm olduğundan bu rû'yânın hükümünden şüphesiz visâl-i dil-dâra muvaffak olacağımı istidlâl eyledim.

Ve ertesi gün şu humâ-yı memnûniyyet-i âsmân kalbimde pervâz etmekte iken, nâ-gehân İstanbul'dan da bir cevâb aldım. Artık ke-mâl-i sürûrümün ellerim titreye titreye mührünü açarak bir de ne bakarsın? İmâm Efendî bizim mektubu alarak yazdığım vechile ifâde ve ma'rûzâtımı tebliğ ve tefhîm için Makbûle Hanım'ın hânesine iki kere gitmiş. Bi'd-defa 'ât kâpiyi çalmışsa da tesâdüfen hânelerinde kimseyi bulamadığından, ben de karışlığımı ta'cîl ettiğim için ba'dehu alınacak cevâbi bilâ-te'hîr bildireceğimi yazmış. Ve bir de vâlidemin vefâtında hânemizde bulunan câriyemizi kendi evine alarak nafakası için şimdilik mahsûs bir defter tutmakta olup, câriye hakkımda satılmak veyâhûd âzâd edilmek şıklarından her hangisini murâd eylediğimin eş'ârına muntazır bulunduğunu uzun uzun an-

lârnus durmuş. Ben ise asıl cânânımdan muntazır olduğum cevâb-ı meserret-nisâba nâ'îl olamayınca "Ah İmâm, Allah müstehakımı versin!" diyerek, hurs ve hiddetinden mektubu kaldırıp yere çarp-
 tım. Lâkin çâre ne? Beş on gün daha Bosna'dan başını kurtarama-
 yacağımdan, nasıl olsa İmâm'ın vesâletine ihtiyâçtan beri olama-
 dım. Ve vâkı'â İmâm da beni büsbütün me'yûs etmeyecek bir kaç-
 güne kadar Makbûle cânibinden alacağı cevâbı ser'ân tarafına bil-
 direceğini dahî yazmışsa da herfin dirâyetine de güvenemediğim-
 den, efkârımı yeni baştan ber-tafsil te'kâd ederek câriyeyi de
 hediyeyle beraber oraya teşfîn etmesini ve kendimde yakında
 gelmek üzere olduğumu derc ile çâr-çabuk bir mektub daha yazarak
 o günkü postaya yetiştirdim. Birî birine zıdd-ı tân ile müşâbehet de
 çifte vâv gibi gördüğüm şu iki rû'yâdan evvelkisinin bir hafta zar-
 fında aynıyle çıkıp da sonrakinin hiç olmazsa mukaddimesine dâ'ir
 olsun bir emârecik zuhûrunu muntazır olduğum şu mektubdan bek-
 lerken, me'mûlümün yine bir taraftan çirkân çirkân 'aks ve çifte
 şüphelere kalp oluşu artık yine beni esb-i tâli'imle kokaşarak dö-
 ğüşüp yetişmeye başladı. Çünkü gelecek hafta be-heme-hâl İmâm
 Efendî'den bir cevâb daha almak gûyâ me'mûl ise de, me'âli ne yol-
 da olacağı ma'lûm olmadıgından ve hem de tamam altı aydır ay-
 ışığına pala salları gibi bu kadar sa'y u gayretin hiçbir semeresini
 görememekte olduğumdan pek me'yûs ve perîşân bir halde idim.

İki üç gün sonra Paşa beni çağırıp ba'zı iltifât etikten sonra:

"— Behçet Efendî, senin hakkındaki memnûniyetimi ta'rif ede-
 mem. Sana in-şâ' Allah pek büyük mükâfât etmek niyyetindeyim.
 Hemen bir sırasını gözetüyorum. Ve şimdilik de seni evlendirmek
 istiyorum. Lâkin, bu bâbda iki sûret-i beyân edeceğim. Birisi eğer
 mutlaka bakire istersen, Gümrükçü Bey'in kerfesi hazır elimde
 gibidir. Bunu bizim haremde de görmüşler pek senâ ediyolar. Ve
 alacak olduğun halde, pederi de pek aşırı memnûn olarak hakkın-
 daki buğz ve garazını terk ile sana evvelkinden ziyâde muhabbet ve
 ri'âyet edecektir. İkincisi, yok eğer seyyibeye tenezzül edecek olur-
 san, bize müte'allik haremde gâyet genç birisi var. Hele bunun ke-

mâli-terbiye vesâ'ir ahvâl-i hasenesi ise hakikaten öyle aranmakla
 bulunur ve mâlik olunur şeylerden olmadıgından, bunu da ya'ni ha-
 remden sana pek münâsib görüyorlar. Haydi bak, biraz düşün taşın.
 Her hangisini istersen, yalnız gel bana haber ver. Sen başka şey'e
 karışmayacaksın" deyince, Paşa'nın yanından dışarı çıkıp biraz
 düşündümse de, ben mihnet-i muhabbetine on beş senedir esîr ol-
 duğum ma'sûkamla şu aralık izdivâca tâlib olup da şu niyâzıma mu-
 vâffakatına dâ'ir akşama sabaha bir hayır habere muntazır olduğum
 halde, tutup da başkasını alayım. Ve hem de beni el-an Makbû-
 le'min visâhinden mahrûm ve hâlâ Bosna'da tevkîf ile derd-i hasret-
 le mağnûm eden gümrükçü'nün kızına tâlib olayım. Hâşâ! Bunun
 ihtimâli yok. Veyâhûd Paşa'nın hâtrı için dâ'iresinde bulunan bir
 seyyibe ile tezevvüc edeyim. Artık böyle münâsebetizliğim de hiç-
 bir kitâbda yer yoktur diye mülâhaza ederek, bu gibi imkânsız şey-
 leri düşünmeğe ne hâcet, doğru gider hiçbirisini kabul edemeyeceği-
 mi açıktan açığa söyledim. Eğer bunun için Paşa bana darlursa ken-
 disini bilir. Orası da aslâ vazîfem de değil. Ve hem de darlıp da ko-
 varsa, bence daha a'îâ. Bir de büyük büyük teşekkür ederim. Ve be-
 nim hakkımda bundan büyük bir ni'met de olamaz. Tamam tamam,
 hazır şu vesîle ile ellerinden kurtulur, bir an evvel İstanbul'a giderek
 mazhar-ı merâm olurum, diyerek oradan hemen Paşa'ya çıkıp
 te'ehül niyyetinde olmadıgından bu teklifâtı kabul edemeyeceğimi
 kendisine bi-lâ-pervâ anlattıgında;

"— Hayır hayır! Ben sana mutlaka al demedim. Şâyet öyle, o ef-
 kârda isen, sana te'ehül teklîf etmemiş olmamak için söyledim.
 Daha a'îâ, beni şu aralık biraz masâriften kurtardın. Ne be'is var?
 Elbette o efkârda bulunmadıgım halde hiçbirisini almazsın. Peki za-
 rarı yok" dedi. Ben hele sühûle geçişürdim diyerek odama gelip
 müsterih oldum.

Şu hâlî tekrar biraz düşündüm. Lâkin ben şu te'ehül hakkında
 kovaladığım şey'e yetişemeyip de Gümrükçü'nün kızı gibi kaçtığım
 şeylerden kurtulamadığım efkârımı ayaklandırmayıla:

"— Ah zâlim felek! İşte ben şu Bosna berzahlarından kellemi

kurtarıyorum. Mektub gönderirim, İstanbul'a varmadan mu'nim olacak bî-çâre vâlidemin başını yersin. Ve en sonraki ümîtlerimi de, merâm anlamaz beyinsiz bir imâm elime düşürsün. Ah kassâm-ı felek! Dest-i tevzî'in ne insâfsız? Ve sûret-i tedbîrin ne rûbte münâ-sebetsizdir ki, cânânımla benim âb u dânemizi hâlâ böyle uzak uzak müteferrik ve dağınık yerlere saçmaktasın. Ah bir de, o Gümrükçü Bey'in neresinden başlasam? Onun kızı değil mi ki, bunca müddettir Bosna'da ayaklarını bağı kalmaya sebep oldu? Ah bir de gözlerime dizlerime durası o Paşa'nın acı lütûfları değil midir ki, beni hâlâ vatanıma koyuvermiyor. Hem de yüzümü görmeden hışmına uğradığım bâkire-i gâddâreyi bana hâlâ teklîf ediyor. Bundan başka bından def' etmek üzere bana bir de seyyibe vasfetmekle büsbütün in'âmını burumdan getiriyor" diye, nefsikle güft ü şunîd etmeğe başladım. Ve şu hiddet-i me'yûsiyyet guttikçe vücudumda kesb-i kuvvet ve şiddet ederek, o gece yatağına girdiysemde uyukum kaçarak onurduğum halde, bir müddet kendi kendime tefekkür ederek artık Bosna'dan kurtulabilmek için başımın çâresini düşünmeğe vardım.

Lâkin her hangi cihetle mülahaza ettimse ilerisi çıkmayarak her birinde daha büyük müşkilâta tesâdüf eyledim. Şöyle ki; "Paşa bana va'd etti, elbette İstanbul'a izin verecek. Verecek amnâ, bir hâlf münâsib vakit bekliyor. İşte böyle olmadıkça beni koyvermiyor. Ve işlerin ise, ardi arası kesilmeyip gün-be-gün çoğalıyor. Hele bu gi-dişle bir hâlf vakit tesâdüf edeceği de aslâ me'mûl olunmuyor. İstanbul'a yazdığım mektublara imâmdan cevâb geliyor. Geliyor am-mâ, yalnız tesâdüfen cânânımın hânesinde bulunmadığı gibi aslâ işe yaramaz ve bir taraftan vakit kaybettireceğini bildiriyor. Ey buna çâ-re? Ben artık mutlaka İstanbul'a gitmeliyim. Ve hem de kendi işimi kendim görmeliyim. Madem ki, ben böyle gâyet dar bir haldeyim, ne yapıp yapıp şu el işlerinden elimi çekmeliyim. Lâkin İstanbul'a nasıl gideyim? Evet işte orasını gâliba bir türlü beceremeyeceğim. Çünkü bir başka bahâne bulsam, Paşa kulak vermez. Te'ehhül için desem, artık bu hiç olamaz. Hele şimdiki halde, ma'sûlkam tara-

findan hayır habere muntazım. Haber gelip de eğer İmâm Efendi Makbûle'mi bana nişânlayabilmiş ise, derhâl Paşa'ya çıkıp vatana ruhsat isterim. Eğer verirse sevincimden oynayarak giderim. Şayet yine izin vermediği halde, ey artık ne çâre? Nişânlı alacağımı söyle-rim. Lâkin te'ehhül edeceğime inanmazsa, gelen mektubu götürüp kendisine 'arz ederim. Yâ şâyet; "Ondan vaz geç, ben sana burada daha iyisini alırım ve teklîf ettiklerim bile her halde senin nişânlin-dan daha a'fâdir" filân derse? Ey o zaman ben de çekinip duracak değilim yâ! Nişânlımın zâten ma'sûlkam olduğunu söylerim. Vâkı'â o vakit bir diyeceği kalmamak lâzım gelirse de, ya o aralık buraca gâyet mühim bir iş zuhûr eder de yine beni burada avutmak isterse? O halde artık ben de, bana ihtiyâcı olan bir Paşa için neş'e-i canımı te'mîn eden cânânımdan vaz geçecek değilim yâ! Elbette ben de bir şey yaparım. Ey ne yapabilirsin? Ne yapacağım. Makbûle'min bu-roya celbolunmasını ricâ ederek Paşa'nın himmetiyle getirip tezevvüc ederek sâyesinde daha ziyâde râhat ederim. Vâkı'â bu pek güzel. Lâkin, şâyet Makbûle Hanım Bosna'ya gidemem deyip de gelmezse? Ey o zaman artık sıla benim üzerime İstâmın şartı gibi farz olacağından, Paşa'dan haccâ izin ister gibi isterim. Verirse, durmayıp giderim. Yine te'hîr edecek olursa, o vakit ben buradan bir gün habersizce İstanbul'a firâr ederim. Ey Gümrükçü Bey'in yoldan çevirttiği gibi Paşa da yolunu kesip geri getirirse! Evet orası varsa da, ben evvelce bir kere tecrübesini ettiğimden bir daha kaçar-sam, öyle bir vakitte ve bir sûretle savuşturum ki, ele geçmek ihti-mâllerini hep birer birer düşünerek ve her mâni' ve müşkülden başka başka başımı kurtaracak birer tedbîr bularak öyle giderim. Haydi tutalım ki, gâyet 'âkilâne ve müdebbirâne hareketle İstan-bul'a gidebildin. O vakit için iştir, ona diyecek yok. Fakat Makbûle Hanım 'âlem-i tecerrüde 'avdet edeli tamam altı aydır. Ya şimdiye kadar zülfi-dil-âvîzine diğer bir engel daha çengel olduysa? Evet, bak buna hiç çâreler çâresi yok. Çünkü burada akan sular durur. Ma'âzâllah eğer öyle olursa, o zaman işim duman. Ve artık büsbü-tün hâlim yamandır. Lâkin evvelkinin 'aksi olarak gördüğüm

ri'yânın mücerreb olan delâletine bakılırsa, bu sefer er geç her nasılı olsa ma'sûkam benim olacaktır zannederim. Pekî ammâ, şu ettiğin mü'tâla'alar üzerine nâ'î-i visâî olabilmek mutâka İstanbul'a gitmeğe mütevakkrif olduğu görünüür. Sen ise buradan kolayca firâr ederim etkârında bulunuyorsun. Lâkin bu gibi mühiim maddelerde bir kere de tâli'imın yardım edip emeyeceğini hesâba dâhli etmeli değıl mi? Çünkü, yâ senin firâr edeceğin sırada kullanacağın tedbirleri bozar ba'zı müşküller zuhûr ederse meselâ. Ne gibi? Evet, sen gece gündüz Paşa'nın hizmetinde olduğun cihetle dâ'irede herkesin gözü öntüdesin. Nihâyet sekiz on sa'at geçmez ki, senin dâ'irede bulunmadığın meydâna çıkmasın. İşte bu sûretle göz öntüden gaybûbein anlaşıldığı gibi emsâli delâletleriyle firâr etmiş olduğuna şüphe kalmaz. Ve hem de İstanbul'dan başka bir cihete gitmeyeceğini mü'lâhazaya hâcet bırakmaz. Vâli Paşa bu ya, her ne ki murâd ederse, sa'atiyle icrâya muktedirdir. Etrâfıa bulunan yollara süvâritler saldııp da hiç olmazsa birinden birisi arkandan yetişerek ewvelki gibi yakayı ele verisen, artık Paşa'nın müsellemlen olan af'v ve merhametine dehâlet ederim. Ey insân düşmansız da olamaz. Bâ-husûs ki senin Gümürükçü Bey'in gibi garaz-kârların merhamet ve insâfi bûsbütün elden bırakıp da bir de Paşa'nın âteş-i kahr u gazabını tahrik ederlerse, lâkin Paşa'nın hakkında nazar-ı muhabet ve merhameti, Gümürükçü Bey gibilerin tahrikât ü teşvikâtına bir derece daha galebe edebileceğinden pek de me'yûs değılim. O cihetle hiç olmazsa hakkında pek büyük bir gaddârlık olsun emez zannederim. Evet oradan da ümid kesilmezse de, başka bir cihet daha var ki; Şu hami yâ, Paşa'ya ta'alluku olan bir misâyı bi'z-zât kendisi teklif ettiğı halde kabul emediğinden dolayı harem halkını be-heme-hâl ziyâdesiyle gücendirmiş ve hem de aşırı derece nazar-ı nefretlerini kazanmış olduğunda şüphe yoktur. Ve hâfâzallah tâ'ife-i misâmın ahz-ı intikâma olan meyl ve heveslerini ise ta'rîf iktizâ etmez. İşte şu sebepten nâşî Paşa'nın şiddet-i gazabı arasında içerden Hanumefendiler filânlar da, tamamiyle fırsat bularak teşdâ-i hiddetle Paşa'ya senin i'dâmına kadar hükmetmeğe teşvik ederlerse, ey artık

o vakit işim Allah'a kalır. Lâkin Allah büyüktür. Elbette me'mlûtin gayri bir sebep halk buyurarak zâlimlerin şerrinden yine kurtulurum. Hay hay! Hakîkaten orasına hiçbir diyecek yok ise de kader hâfi bu yâ, almanın yazısı öyle olup da şâyet ecelin o yüzden ise, ey artık ne çâre? "El hükmi Lilâh," nâ-murâd olduğum halde mazlûmen helâk olur giderim." diyerek ve işte böyle daha bir takım münâsebetli münâsebetisiz hulyâ ve evhâma zâhib olarak fakat aklına gelen yollar ve her bir delik deşikler, nihâyet mezbele-i felâketimle tıkaadıkça "of of!" artık içime pek fenâ sıkıntılar bastı.

Sene 1289

İş bu hikâyenin zeyli üçüncü ciltte olup, pek tuhaf ve gâyet gariptir.

KAPI KETHÜDASI BEHÇET EFENDİ İLE MAKBULE HANIM'IN SERGÜZEŞTİ II

İş bu cild-i sâlis, cild-i sâni'den bed' eden Behçet Efendîyle Makbûle Hanım sergüzeşterinin zeyli olup, iki cild yerine merbût olduğundan, bunun garâbet ve letâfeti mutlaka evveliyâtını mütâla'a ile hâsil olacağından, şu hikâyeden tamamıyla müstefid ve neş'e-dâr olmak üzere cild-i sâlisten evvel be-heme-hâl cild-i sâni'nin mütâla'ası lüzûmü ihtâr olunur.

Kendi odam da zâten mukassî olup medd-i nazara meydân olmadığı ve kandil de cânsız cânsız bata çıka yanmakta bulunduğu cihetlerle, şu hulyâlar gide gide evhâma kalb olarak bir taraftan da vesvese-i şeytânîye aşırı halde galebe etmekle daha bir takım çirkîn çirkîn şeyler hâtırına gelerek büsbütün içim ve hem de nefesim daralmaya başladı. Kendim de yatağın içinde oda kapısına müteveccihen oturmuş olduğum halde kalben ba'zı şeyler okuyup üfleyerek ve lisanen "mel'ûn şeytân yıkıl oradan" der demez, gûyâ sözüme karşılık verilir gibi odanın kapısı "tık tık" (v)uruldu.

Ben zâten müstağrak-ı vesvese ve evhâm olduğumdan şu halden bir derece daha giriftâr-ı dehşet ü vahşet olarak hemen tüylerim ürperdi. Ve sanki oturduğum yerde donmuş gibi kalarak hiçbir harekete muktedir olmadığım halde öylece mütehayyir dururken, yine "tık tık tık" (v)urulmasıyla, ay o ne? 'Adetâ bunaldım. Çünkü bu ses kapının dış tarafından bir parmak ucuyla hafifçe (v)urulur gibi bir şey. 'Acâyib, böyle bî-vakt bu ne olmak lâzım gelir diyerek düşümdümse de, bir şey'e benzetemedim. Lâkin gözlerimi de aslâ kapıdan ayıramadım. Derken yine biraz canlıca "tık tık, tık tık!" etmesiyle, bu sefer gerçekten bir iş olduğuna şüphe kalamadığından, üstütle; "Kimdir o?" dedim. Lâkin cevâb yok. Biraz daha durup tekrar, "tık tık tık!" (v)urulmasıyla, evet elbette beni çağırıyorlar diye yine seslendimse de, hayır yine karşılık yok. Bir ma'nâ veremedim. Derken daha kuvvetlice "tık tık, tık tık!" etmesiyle, o zaman kalkıp kapıyı

açmak istedim. Lâkin öyle gece vakti hiç kimsenin gelmesi münâsebet almayacağından ve şâyet birisi gelse bile, sesli sesli çağrılmam lâzım gelip böyle iki def'a ben seslenmiş olduğum halde, karşılıksız bırakılmayacağımı der-hâtur ile, bu hâle bir ma'nâ veremediğimden biraz vehmederek birdenbire yerimden kalkmakta tereddüt eyledim. Derken yine, "tık tık tık!" (v)urulmasıyla, altuncısında be-heme-hâl kapının önünde birisi olduğuna kaviyyen hüküm ile, "Kimdir o?" diye, biraz derince seslenerek, hem de o zaman yerimden kalkıp kapıyı açmak üzere iken, odanın dîvân-hâne'ye nâzır olan penceresinin camı (v)uruldu.

Bir de şimdi tıkırtı o tarafa naklettiği gibi, ben de tabîi o tarafa teveccühe mecbûr oldum ise de, şu tıkırtının oradan oraya intikâlin-den vesvesemin rengi değişip tezâyüd etmekle, biraz ağırbaşarak yavaş yavaş pencerenin önüne varırmaz, yine kapı (v)urulduğu gibi, bendeki evhâm 'âdetâ hafv u dehşete münkalib oldu. Lâkin düşündüm, ne olmak ihtimâli var diyerek tekrar kapıya döndüm. Derhâl yine pencere (v)urulmasıyla oraya dönüp, işte böyle böyle bir kaç kere kapı (v)uruldu kapıya, pencere (v)uruldu oraya teveccüh ederek, odanın içinde 'âdetâ fırıl fırıl iki tarafa dönmeğe başladım. Derken baktım olmayacak, artık her-çi bâd-âbâd diyerek dışarı çıkarak üzere mumu yakıp ağır kapıyı açtım. İki tarafa bakınarak dîvân-hâne'ye göz gezdirdim ise de, tıkırtının sebebine dâ'ir hiçbir şey göremediğimden orta yere doğru ilerleyip köşeyi bucağı lâyıkıyla nazar-ı dikkatten geçirdim. Hayır hiçbir şey yok, ta'acüb ettim. Ve biraz daha cesâret alarak Paşa'nın odasını, müşâfir odalarını filân tekmül dolaşım. Hayır! Ba'dehu usûl usûl etrâfa kulak vererek dinlemedim. Fakat kemâl-i samt u sükûnetten başka hiçbir şey hissedemedim. Be-tekrar kapı arklarını filân bir iyice araştırdım. Hayır, yine hiçbir eser müşâhede edemedim.

Ba'dehu abdeste girmek için abdest-hâne kapısı önüne şam'dânı bırakarak içeri girdim. Bir iki dakîka sonra gûyâ birisi mumu üfler gibi bir hâl olup, mum sönmesiyle karanlıkta kaldığım gibi, o zaman vahşet-i zülmet, nazarıma yeniden başka bir dehşet 'arzeyledi. Lâkin

çâre ne? Ellerimle etrâfı yoklayarak duvarları tutuna tutuna dışarı çıkıp, bata çıka yammakta olan odadaki kandilin şevkinden istinâd edecek oldumsa da, ondan da hiçbir eser göremediğimden, sönmüş şâm'dân elimle alarak karanlıkta merdiven tarafına gitmemek üzere divân-hânenin orta yerinden tasarluya masaraya, kör kötürne yok-laştırarak gide gide hele ber-takrîb oda kapısı bulup yakaladım. Ve bakımda ki, fi'l-haqqta odadaki kandili de sönüp orası da zindân ke-silmiş. Yavaş yavaş içeri girip karanlıkta ellerimle kibriti araştırdım. Lâkin onu da yerinde bulamadım. Her ne hâl ise kandilin yanından sır olmuş. Artık kibritten de ümîd kesince, her tarafımı ziyâdesiyle dehşet alarak benim de elim ağağım kesildi.

Ben zâten o derece cesâretsiz değilsem de, akşamdan beri şu bir birimi müte'âkıb-ı zuhûr eden ahvâl-i garîbenin sebebi fark ile ne olduğunu bir türlü anlayamadığımdan, tabî pek aşır havf ve hay-rette kaldım. O cihetle aşağı inip mum yakmak niyet ettimse de, gece vakti o beni çekeneyen hefferin odalarına gidip bed-gehere ile kapıyı açmalarını da nefsim kabul ettiremedim. Hem de o çal çene heffer duyarlarsa, gece yarısı aşağı indiğime tırlı tırlı ma'nâlar vererek habbevi kubbe edceklerini mülâhaza etmekle, onların şer-lerinden ihtirâzen mum yakmaktan sarf-ı nazar ederek bâr-ı zulmeti tahammüle mecbûr olduğum gibi, şu hâl-i hevl-nâkin belki de onlar tarafından yapıma bir şey olduğumu ihtimâlden ba'îd göremedim.

Artık her ne hâl ise diyerek, biraz yatağın ayak ucuna oturmak istedim. Şöyle elimle yorgannın ucunu iki kat edeyim derken, sanki içinde bir şey var gibi bir ağırlık hisseyledim. Bundan da bir hafîfe huylanarak tekrar yoklamak istediğimde, bir de elimle bir şey dokunmasıyla bir kere ürktüm. Ve hemen elimi geri çekerek biraz dü-şünüp tekrar yokladığımda, "Ay ay ay!" ne bakayım? Bir ayak, hem de sâhibi tarafından biraz yukarı doğru çekildi. Alındı bir büyük korku daha. İşte o vakit evhâmm yeni baştan büsbütün tâze ve ziyâdelendi. Lâkin bunun kim olabileceğini biraz te'emüml ettimse de, bir vechile hükmedemedim. Şu kadar ki, yatağıma girenin ayak-larını geçişinden uzamp yatışına bakılırsa, hele bu bir düşman değil,

fakat kim? İşte orası da ma'lûm değil. O cihetle bir kaç sâniye havf u hayretten kendimi alamadım.

Mu'ahharan yavaş yavaş kendimi toplayıp biraz cesâretlenerek:

"— Yâhu sen kimsin?" dedim. Dedim ammâ, nasıl ses alacağımı bilmediğimden tüylerim ayağa kalkarak yüreğim de fenâ halde çarpmaya başladı. Bir de, gâyet hafif bir sesle:

"— Korkmayın, yabancı değilim" dedi. Sesinin tavrından er-kek olmadığımı anladığım gibi, havf u dehşet benden kâmiyen ber-taraf olduysa da, kim olduğunu ve ne için geldiğini merak eylediğim-den:

"— Yabancı değilsen, söyle bakayım bildiklerinden kimsin?" dediğimde, cevâp vermeyerek, bir de doğrulup ellerimden tutmak is-tedi. Ben derhâl kendimi birâz geri alarak:

"— Ayol söylesene sen kimsin? Buraya niçin geldin?" dedimse de, yine sükût ederek tekrar bana doğru uzanmaya başladı. Ben de ellerimle muhterizâne müdâfâ'a ederek ve hem de:

"— Söylesene ayol sen kimsin? Nedir murâdın?" dediğimde, daha hafîfe bir sesle:

"— Ay efendim, ben sizin kaçığımız kadar haz emeyeceğiniz bir şey' değilim" dedi. Bu sözleri söylerken revîş-i ifâdesinden ken-disinin genç ve gâyet nezâketli bir şey' olduğu anlaşılır ve bana doğru yaklaştıkça üzerinden güzel güzel râyhalar dahî hiss olunur-du. İşte şu hallerden kendisinin ne gibi şey olup odama gelişinden de niyeti ne olabileceğini bir dereceye kadar anladım da, ben şu halden emniyet ve memnûniyet şöyle dursun, daha ziyâde nefret ve mücânebete mecbûr oldum. Çünkü keyfiyyet, ya harem dâ'iresinde bulunan nisâlardan birisi cânbinden hakkımda bir râğbet veyâhûd beni ithâm için şâyet hased-keşim olan ma'hûd heffer tarafından müretteb bir desîseden ibâret olduğunu ihtimâlden pek de ba'îd gö-remediğimden, bunun gelişine ne tarafa olur ise olsun, pîrâhen-i be-ra'etimi dest-i tasallurundan ne sûrette kurtulabileceğimi mülâhaza etmek ve hem de kendisinden mümkün merbebe tebâ'üd eylemek üzere usûl usûl yanından büsbütün geri çekilerek biraz minder üye-

rine iliştim. Vâkı'â oda zifiri karanlık olduğu cihetle göz gözü gör-
mek ihtimâli yok ise de, gece hâlf, kemâl-i sarıt ü sükûnet-i ta-
bî'yye her tarafa müstevfî olduğundan bız oda içinde değil teneffüs
ve hareket-i insânîyye, kuvve-i hissiyye lâykıyla hasrolunur ise,
belki harekât-i mevziyye-i nevmiyye bile hissölunabileceğinden,
ben onu aslâ görmediğim halde, elleriyle bir kaç kere bana doğru
uzandığını esvâblarınun haffçe huşrtısından anladığım gibi, o da be-
nim kendisinden uzağa kaçarak milder üzerime çekildiğini fark et-
mesiyle yavaş yavaş olduğu yerden kalkıp yanuma gelerek her na-
sılsa elimden tuttu. Ben kendimi biraz çekerek geri almak istedimse
de, iki eliyle sıkı sıkı tutup koyvermedi. Bunun üzerine kolumu sil-
kip elimi kurtaracak olsam, öyle pek de kolaylıkla bırakmayacağımı
işrâb eylediğinden, zorladığım halde oda sarsılıp biraz gürültü ola-
cak ve şu hâl belki de alt kata 'aksederek duyulması melhûz bulun-
duğundan ona da cesâret edemedim. Ve yine oracıkta kim olduğunu
ve nereden geldiğini filân su'âl ettiğimde, bir vakit cevâb vermeye-
rek yalnız ba'zı mertebe mü'âmele-i nâz ü nevâziş göstermeğe baş-
ladı. Ben ise daha ziyâde merak hâsıl ederek:

“— Canım niçin cevâb vermiyorsunuz?” dediğimde:

“— Ay efendim, siz de ne kadar çok soruyorsunuz?” dedi. Ben
yine:

“— Acâyib! Böyle şey merak edilmez mi? Hem niçin söylemi-
yorsunuz?” dediğimde:

“— Çok şey, ne kadar meraklısınız? Hem o kadar çekinmeyiniz,
zârâ beni fenâ halde mahcûb ediyorsunuz. Hele Allah 'aşkına olsun
bir kere hâlime bakınız. Hicâbımdan kan ter içinde kaldım” dedi.
Ben:

“— Evet öyle ise, bâfî kendiniz bildiriniz de, beni şu meraktan
ve kendinizi de, o müşkülünden kurtarınız” deyince:

“— Kerem ediniz, o derece ihtirâzı terk ile câriyenizi nazar-ı ka-
bule almanızı ricâ ederim. Ve bu tekliffime müsâ'ade göstermedikçe
kendimi bildirmeğe cesâret edemem. Benim murâdım ancak zâti-
nızla biraz mükâleme-i 'ismet-kâranedir. Bunun sebebini de sonra

söyler ve hem de kim olduğumu o vakit 'arzeylerim” diye, bir takım
mü'âmele-i nâzikâne ibrâz eyledi. Ve buna mümâsîl daha ba'zı
mültefitâne sözlerle beni bir derece mevki-i müşkülde bıraktı ki,
artık ne yapıp ne edeceğimi şaşırđım. Hem de o zaman bunun mu-
kaddemce Paşa'nın bana tekliff eylediği nisâ olup, benimle tezevvü-
ce râğbet ve heves-kâr olduğu cihetle kabul etmemiş olduğumdan
nâşî gâliba bu sûrette meylimi celbetmek üzere gelmiş olduğuna
zâhib oldum. Bununla beraber sûret-i istiskâl göstersem, aslâ te'sfir
olmayacağı evvelce anlaşıldı. Ve elimi kurtarmak üzere kolumu
zorlayıp çeksem, gürültü olup aşağı aksedecek. Ve bir de, mahcû-
biyyeti zâten kendisine yetişen bir nisâyı o mertebe redd ve tahkîr
de, artık şî'âr-i insânîyyete büsbütün mugâyır düşecek. İşte şu mu-
tâla'alara mebnî zarûrî bir kaç dakîka karâr ve sükûnete mecbûr ol-
dumsa da, yâ benim kavlen hilâfında bulunduğum ünsiyyet-i ni-
sâ'iyeye böyle fi'ilen râğbet edişim ve bâ-husûs bu gibi sûret-i ga-
rîbede zuhûr eden bir bigâne tarafından tekliff-i ülfete muvâfakat
eyleyişim, mizâcımın hilâfı ve tasmiât-ı kalbiyyemin zıdd-ı tâmmı
olduğundan, yavaş yavaş elimi çekerek, ben de ona tekliffimin geri
alınmasını ricâ etmeğe başladım. Bana o zaman gâyet me'yûsâne
ba'zı sözler söyledi. Ammâ kemâl-i hüzn ü te'essüründen dili dola-
şır gibi bir şeyler olduğundan, ne demek istediğini lâykıyla anla-
yamadım. Çünkü söylediği sözler hem gâyet yavaş hem de kesik
kesik olup, hele yavaşlığı mahsûs ise de, kesikliği yüreğinin çarpın-
tıısından olduğu anlaşıldı. Ve ca'if olarak gösterdiği mü'âmele-i
serbestî arasında kemâl-i şerm u hicâb dahî başkaca hissölunurdu.
İşte şuraları beni daha beter vâdf-i hayretlere salarak elinden nasıl
kuruylacağımı hemen hemen tasavvur edemez bir hâle geldim. Ken-
disi de elimi güvâ kilitlemiş gibi tutar ve hiçbir sâniye gevşetmeye-
rek öylece durur, yatardı. Ben yine:

“— A canım, söyleyiniz siz kimsiniz?” su'âllerini tekrara başla-
dığımında:

“— İşte 'arzettim yâ! Mazhar-ı kabulünüz olacağıma te'mîn olu-
nursam, elbette söylerim” dedi. Ben bu sözleri nazar-ı ehemmiyete

alamadığımdan lâıykıyla bir hüküm çıkaramadımsa da, kendisinin hâl-i nezâket ve terbiye ve melâhat-iştimâline nazaran hele beni ihâm için böyle aşağıdan gönderilme bir şey olmayıp evvelce zannettiğim gibi harem tarafından gelmiş olduğuna aslâ şüphe bırakmadı. O cihelle kendimi daha ziyâde toplayarak:

“— Efendim siz mutlaka haremden gelmiş olmalısınız? O halde Paşa'ya müte'allik birisi bulunacağımızdan, her halde 'afvımıza de-hâlet ederek teklifinize muvâfakatla velî-ni' met hakkındaki sadâkâ-timi bozmuş olamayacağımı 'arz ederim' dediğimde:

“— Hayır, Paşa'nın mahremi değilim” dedi. Ben o vakit:

“— Evet mahremi olmadığımızı şüphe etmem. Lâkin her kim ol-sanız elbette Paşa'ya ta'alluktan hâlf edebilirsiniz. Belki de en ziyâde şeref-i ta'alluğuna hâ'iz bulunan olacağımızdan, hakkınızda ke-mâl-i hümrde beraber daha ziyâde icinâba mecbûriyyette ma'zû-rum' dediğim gibi:

“— O kimdir?” dedi. Ben:

“— Hayır bildiğim değildir. O kadar ki, Paşa geçende bir kere seyîbe diyerek ta'rif etmişti” dediğimde:

“— Evet işte bu câriyeniz hakkâten seyîbe değilim” diyerek, gençliği üzerine yemînler etti. Ben o vakit kendisini Gümürükçü'nün kerâmesi olup şâyet haremden musâferetle ber-takrîb şu hâle cesâret ihtimâline düşerek:

“— Öyle ise zâtınız, mutlaka Gümürükçü Bey'in kerâmesi olma-lı-sınız?” deyince:

“— Bu sözünüz zann üzerine olduğu cihette zâtınızı ma'zûr tuta-rım. Lâkin cihânda da Gümürükçü Bey'in uğursuz kızı olmadığım için, Cenâb-ı Hakk'a pek ziyâde 'arz-ı şükranıyet ederim' deme-siyle, her yüzdenden beni te'mîn ettiğinden, o vakit ben de kendisine cevâbdan 'âciz kaldım. Çünkü hem teklifini kabul etmemek ve hem de kendisini me'yûs etmekle nazarımda mahcûb düşürmeyerek bir sûret-i hasene ile def' etmek için başka bir yol bulamayıp:

“— Efendim, şeref-i teşrifinize teşekkülünden 'âcizim. Ve ne rütbe mahcûb-ı lütfânuz olduğumu ta'rif edemem. Lâkin lütfânuzu ibrâz-

ı memnûniyyetten başka ri'âyete muktedir değilim. Ve zâtınıza hür-met-i mahsûsada olan kusûrundan başkaca 'afvınızı ricâ etmekle beraber arık ravza-i lütfânuzun en sonraki deste-i teşekkülünü de takdime cûr'et ederim” deyince:

“— 'Acâyib! Ben sizin yalnız teşekkülünüzde muhrâc değilim. Hem de zâtınızdan bu misillü netice-i ri'âyet beklemezdim. Me'mû-lun hâricinde bu derece istîğnâ göstermenize aşır te'essüf ederim. Çünkü câriyenizi ziyâretinize sevk eden mecbûriyyet, pek şiddetli bir muhabbetir. O cihelle henüz mazhar-ı kabulünüz olmadan teşyîminize muntazır değil idim. Ve sûret-i istisikâlimizden ibrâz-ı şiddet-i te'essüfle beraber yine âsîrân-i mürtüvetimeze mürcâattan bir türlü kendimi alamayacağımı tekrar 'arz ederim” demesi ve hak-kında böyle şiddet-i muhabbetinden bahsetmesi, yavaş yavaş tasnî-mât-i kalbiyemi ihlâl eder gibi bir(i) olduğundan, artık burada be-nim de zihnim dolayıp ne yapıp ne edeceğimi şaşırarak 'âdetâ nut-kun tutulmaya başladı. Çünkü bu derece nazikâne ve câzibâne 'arz-ı mecbûriyyetle o gibi âteşli tekliflere, insânın yüreği taş olsa en' ve salâbet-i istikâmette demir olsa eğilirdi. Bereket versin ki, cihânda sevgili Makbûle'mden başkasına meyletmek ihtimâlim yok idi. Yoksa bunun da mu'âmele-i câzibâne ve dil-fırbânesi hakkâten in-sânda tâkat ve istikâmet bırakır şey olmadığımızdan, işte tabî'at-i beşe-riyyeyi her fedâ-kârlığa mecbûr edecek bir hâle getiren nazikâne mu'âmele ve müsâ'ade-i tahammülî sözüne gönülümün sâhibesi olan Makbûle'min muhabbeti siper olmaktaki idi. Lâkin kendisinin refîâr-ı halâvet-nisân da gereği gibi ma'sûkâmı andırduğundan, az kaldı ki, 'ukde-i sâyirem halel-nâk ü pûrâhen-i tahammülüm çâk çâk olmak derecelerine yaklaşmakta idi. Ma'a-mâ-fih mağâbiyyet-i beşerîyye-deki hicâb u 'âr, dâ'ire-i insânıyyet ve istikâmette sebât ve karâra pek büyük medâr olduğundan, ondan sonra bir teklif ve ibrâma daha mahâl kalmamak üzere:

“— Efendim kerem buyurun! Minnet-dâr-ı lütfânuz olduğum ci-hette zâtınızı aldatmak isemem. Kulunuz hakkâten nisâ ile ülfet ve insiyyeti her nasılsa nefisine harâm 'addetmiş olduğumdan, çâr-nâ-

çâr nazarınıza efkârında sebât etmekten başka hürmet 'arz edemem. Ve bu 'ahd-ı peymânemi bozdurmakla beni vicdânen mahcûb etmemenizi ricâ ederim" dediğinde:

"— Evet evet, ta rife hâcet yok. Orasını pek ra'nâ bilirim. Ve beni de size mecbûr eden işte bu fazîletinizdir. Lâkin ben müstesnâ-yım" demesiyle, ben çar çabuk:

"— 'Acâyib! Neden?" dedim.

"— Evet, işte ben niyyet-i kalbinizi keşfetmek iktidârna mâlikim" deyince, beni daha ziyâde hayret alarak:

"— Öyle ise çok şey, lâkin siz kimsiniz?" dediğimde, hafifçe bir gülerek:

"— Evet işte şimdi beni bildiniz. Lâkin pek korkmayınız. Öyle ben sizin gibi benî beşer değilim" dediği gibi, benim birden bire tüylerim diken diken oldu. Fakat kuvve-i müdrikemi bir kere tahrîk ederek böyle söze emniyyet hâsil edemediğimden:

"— Efendim, bu garîb sözleri niçin söylersiniz?" deyince:

"— Evet, hem de sizi severim" diyerek, sağ koluma acı acı bir çimdik atmasıyla, ben o vakit sahîhen bir kere ürktüm. Ve biraz durduğumda:

"— Yok yok, havf etmeyiniz. Lâkin tekrar söylерim ki, işte beni bildiniz" dedikte, ben:

"— Kerem ediniz, ya ben böyle söze nasıl inanayım" dediğimde:

"— İşte bu hükûmet dâ'iresi, yedi yıldır ma'nen benim zabıttadır. Hem de size, niyyetinizi keşfetmekle muhabbet ettim" dedi. Fakat buraları bana daha garîb göründüğünden aslâ i'timâd edemeyerek:

"— Efendim lütfediniz, eğer dediğiniz gibi siz perî olsanız cismi laüf olmanız iktizâ eder. O halde de her hangi kapalı bir yer olsa bilâ-mâni'-i hulûl edebilirsiniz. Ya niçin bu odaya öyle kemâl-i tekellüfle kapıdan girdiniz?" deyince:

"— Evet, sizi birden bire dîdâr-ı garâbet-medâmımdan korkutup vücûdunuza baygınlık vermeme üzere ol sûretle geldim. Yoksa benim için aslâ kapı baca olmayıp her sûretle gelmek mümkündür.

Eğer inanmazsanız, şimdi isbât-ı vücûd ederim. Lâkin sıhhatınız tehlikeye düşmesin. İşte!..." diyerek, hemen bir kere sıçramasıyla, ben bir gürlütü olmamak için:

"— Aman dur dur!" diyerek, kendisini tuttum. Hem de o zaman şüphe etmeğe başladım. Çünkü evvelce ben kendisini i'âde etmek üzere o derece istiskâl gösterdiğim halde, yanımda ârâm için o kadar minnetler ederek dönüp gitmeyib de isbât-ı vücûda gelince, o anda fırlayıp kalkması odamda oturmak mecbûriyyetini derhâl mahvediverdiğinden orada ben de durdum. Ve yine düşünerek:

"— Ey peki, madem ki bana muhabbet etmişsiniz, öyle mumları söndürüp, yâ niçin beni böyle zülmette bıraktınız?" deyince:

"— Hakkınız var, lâkin muktezâ-yı hilkat, aramızda 'anâsırca beynûnet ve muğâyret olduğundan yüzümü görseniz, belki tahammül edebilirsiniz de, birden bire gözlerime bakmaya pek de tâkât getiremezsiniz. O cihetle kararlıkta benden daha ziyâde hoşnûd kalırız." deyince, ben tâ çocukluğumda bir söz işitmiş idim ki, perifer insan sûretine temessül ederlerse de, gözleri gûyâ çift kanatlı dolap kapısı gibi yukardan aşağı uzunluğuna açılıp kapanır. O vakit hemen işte o söz hatırıma gelmesiyle, ben bunun yüzünü ve gözünü ve üstünü başını filân yoklaştırdığımda, kendisinin ağırca giyimli, koşumlu ve sîmâca gayet nâzik ve münâsib endâmı bir nâzenin olduğunu fark eyledim. Ve ben ellerimle üstünü başını tece-süs ederken, galibâ o da benden ba'zı merete mu'âmele-i nevâziş beklledi. Şundan anladım ki, kendisi de göğsünü ve düğmelerini çözüp gevşeterek bir taraftan bana 'arz-ı suhûlet ederdî. Ben ise dest-i ihtirâz ile yalnız şekil ve kıyâfetini sathîce tecessüsle benî beşer olmadığına dâ'ir kendisinde hiçbir güne eser-i vahşet ve 'âlâmet-i rûhâniyyet hiss edemediğimden her halde ebnâ-yı cinsim olduğuna kaviyyen hükmetmekten ber-vechile geri duramadığımdan tabîi içimden bir gülmeye gelerek:

"— Ah benî beşerden hiç fark olmayan perî, söyle bakayım, rûhânilerden kimin nesisin?" dediğimde:

"— 'Acâyib, siz hâlâ i'timâd etmeyerek, bir de beni istihzâya

kalkışmakasınız. Ben ise zânnızı sevdiğim için riâyeten cesâretinizi kaçırmak istemeyip, munsifâne sizi dahî kendimden memnûn etmek üzere cism-i latîf olduğum halde, vücûdumu benî beşer şûretinde 'arz etmekteyim. Lâkin 'adem-i emniyyetiniz, benî hilkat-ı nâriyyemle götürmeğe mecbûr edecektir" dedi. Ben bu sözlerden biraz şüphe etmekten de hâlf olamadım da, rûhânîlerin benî beşere bu derecelerde kesb-i münâsebet ve izhâr-ı muhabbet ve mecbûriyyet edebilmelerini de bir türlü dâ'ire-i 'akl ü 'îtinâda kabul etiremediğinden:

“— Allah 'aşkına kendinizi bildiriniz. Ve hem de ricâ ederim artık bu gibi ifâdât-ı garbeyi terkediniz” dediğimde:

“— Çok şey, siz hâlâ emniyyetsizlikte ısrâr ediyorsunuz. İnsânı noğlu işte böyledir. Hiçbir vechile iyilik yapamaz. Eğer sizi sevmesem, şu anda yapmayacağım yok idi. Lâkin hakkınızdaki hiddet ve şiddetime, yine zâtınıza olan fârt-ı muhabbetim hâ'îl olmaktadır. Ve sizi yeni baştan iknâ' için kalbinizi keşf edersem, daha şüpheniz kalır mı?” dedi. Ben şu hâle geçekten ta'acûble kendi kendime, hele dur bakalım, diyerek:

“— Hayır kalmaz” dediğimde:

“— Sizin tâ'ife-i nisâyı nefsinize harâm edişiniz, o kadar sebep-siz değildir. Hem de sizin vaktiyle bir ma'sûkanız olup ismi ise “Makbûle Hanım”dır. Öyle değil mi? Ve eğer daha isterseniz onunla beyinizde ne kadar macera geçiyse, kuvve-i istüfâciyenle keşfederek olduğu gibi size birer birer nakledeyim” demesiyle, bana o zaman gereği gibi durgunluk gelerek sükûte vardığımda, tekrar:

“— Ne durdun söylesene? O sevdiğimle vuslat ve firkatınızı dahî ta'rif edeyim mi? Şimdi beni işte gerçekten biliniz ve ikinzin de ser-güzeştü şu sa'at gözümün önündedir. Hem o seni hâlâ sever. Senin kalbini de bilmez değilim. İşte bana götürünüp duruyor. Söyle öyle öyle değil mi?” dediği gibi, ben Makbûle'min hakkımda olan muhabbetinin devamı müjdesinden artık derecesiz memnûn oldum. Fakat bunun da öyle sahîhen esrâr-ı kalbiyyeme vâkif olduğundan gereği gibi hayrette kalarak artık peñ olduğuna şüphe etmemekte

muhtar kaldım. Ve tekrar söylediği ba'zı sözler arasında “senin de hâlâ sevip sevrmediğini ben bilirim, nâfile saklarına” gibi su'âllerine hakikat-ı hâlf söylesem, belki kıskanır da beynimizdeki râbûâ-i muhabbete şâyet kuvve-i rûhânîyesiyile bir mazarrat îrâs ettirir havfiyle, mâ'sûkâmı canımdan ziyâde sevdiğim halde orada sükûte mecbûr oldum. Ve o yolda tekrar tekrar ettiği vâkifâne su'âllere, ben:

“— Artık şunun lakırdısını bırakınız” diyerek, o sözü kapamaya çalışıp ve'l-hâsıl “ben de el-an ma'sûkâmı severim” diyemedim. Ve hem de bir taraftan artık kendisine ne mu'âmele emeli ve teklîfînden kendirmi nasıl kurtarmalı diye, derñ derñ düşünmeye vardım. Derken bana:

“— İşte ben seni canım kadar severim. Artık sen de beni anladın ya. İşte bundan sonra geceleri benimle ülfet ve ünsiyyeti ta'ahhüd etmelisin” dedikçe, benim ise tüylerim diken diken olurdu. Kendisi de şu hâlimi hissederek:

“— Yok yok, korkmayınız! Benimle ülfet ve müsâhabete râğbet gösterdikçe vahşet-i hilkatından aslâ havfemeyiniz. İşte bundan sonra beni yanınızda bir peñ-i bî-zarar ve bir beşer-i melâhat-güster farzediniz.” Ve bana yine bir takım teşvîkâta dâ'ir ba'zı mu'âmele-i nevaziş-kârâne gösterdiyse de, Makbûle'min hakkımdaki devam-ı muhabbeti tebşîrî artık gönülümde yerleşikçe yerleşerek, 'akl ü fikrim dahî büsbütün onun ümîd-i visâline düşerek pîrâhen-i ihlâsıma şu peñ-i beşer-kânîm dest-i râğbet-i peyvesinden esirgedikçe, bana:

“— 'Acâyib, hakkınızda bu kadar râğbet ve mecbûriyyet gösterdiğim halde sizden hâlâ eser-i bürûdet ve sûret-i istîğnâ ve nefret görmekteyim. Lâkin bu derece müte'annidâne râğbetstizliğiniz narar-ı nefretimi celbetmekle âteş-i kahr u gazabıma püryân ve sonra elbette nâdim ve peşmân olacağız mukarrerdir” diyerek, bana ba'zı mertebe mu'âmele-i vahşet ve deñşet îbrâz eyledi. Lâkin benim peymâne-i kalbim zâten bâde-i muhabbele memlû ve âğûs-i ülfet ve ünsiyyetim ise âmnâde-i ma'sûka-i ferişte-rû olduğundan teklîfîne muvâfakata kendimde aslâ imkân görmediğimden ve mazarrata-

tundan icinâben hâlimi anlatmasını da istemediğimden, ne deyip ne söyleyeceğimden artık büsbütün 'âciz kaldığım halde bâri bu gece-lik olsun te'mînât i'tâsında ma'zûr tutulmamı pek şiddetli ricâ etmek tasavvurunda iken, bir de aşağı katta ba'zı sesler ve ufak tefek gezintiler peydâ oldu. Ve onu müte'âkib yakın bir yerden bir horoz sesi dahî işitilmesiyle kendisi derhâl sıçrayarak:

"— Ay, ben artık gitmeliyim" dedi. Ben şu halden aşırı memnûn oldumsa da, böyle ansızın gitmeğe kalkışının sebebinin(n) anlamını da merak eylediğimden:

"— Çok şey! Niçin, yoksa bana mı gücendiniz?" dedim.

"— Hayır aslâ! Çünkü bizim benî beşerle ihtilâtumuz, yalnız gece yarılarna münhasırdır. Horoz sesleri ise, vakt-i seheri i'lân ettiği gibi, bizim tabî'at-ı nâriyyemizi dahî bî-dermân eylediğinden, ben artık hemen sükkûnet-gâhuma çekilmeliyim" diyerek kalkıp gitti. Ben kendisinin ne tarafa gideceğini anlamak üzere beraberce kalkarak kapıdan dışarıya birlikte çıkmak istediğimden, gâliba niyetimi hissederek beni dîvân-hâneye çıkmaktan elleriyle men' etmekle kapıyı hâricinden kilitleyerek savuştu. Ben derhal ma'hûd pencereye koşarak hangi cihete 'avdet deçğini tecessüse gayret ettimse de, kendi telaşımından ve pencereyi açmak tıkırtısıyla o aralık alt katta zuhûr eden kuvvetlice gezintilerden ayagının sesini hissedemedim. Ve karanlıkta ne tarafa gittiğini dahî göremediğimden sûret-i gaybûbetini fark ve temyizden 'âciz kaldım. Ba'dehu pencereden dışarı çıkarak kapının kilitini açıp içeri girdikten sonra, iki sa'atten ziyâde devam eden şu mü'lâkât-ı garîbeyi bir müddet tefekkür eyledimse de, karî-nelerin ihlâfâtı cihetiyle hakikat-ı hâl ne olduğuna lâykıyla hükmedemedim. Çünkü doluya koydum almadı, boşa koydum dolmadı. Ma'a-mâ-flh şimdiki halde bana bir zararı olmadı diyerek ondan sarf-ı nazarla ben yine sebbâh-ı mefkûreyi deryâ-yı hayâl-i dil-dâra saldım.

O fikr-i lezzet-nisâr, mahzûziyyet-i kalbiyyemi te'mîne medâr olduğundan, yatağın içinde oturmuş olduğum halde ortalık ağardık-tan sonra kendimden geçerek biraz uykuya dalmışım. Bir de nazar-ı

hasret-i eser, Makbûle'min âğûş-i iştiyâkımda cilve-ger olduğunu müşâhade etmesiyle, geceki perf-i ünsiyyet-rehûnin, mu'âmele-i dil-firbânesine meyl ü râğbet etmediğimden ma'sûkam nazarında gâ-yetle makbûl ve meşkûr, hele tekîffine muvâfakatla Makbûle'mden mahcûb olmadığımı pek ziyâde müftehir ve mağrûr oldum. Ve iki sa'at sonra uyanarak o gün dahî posta günü olduğundan, İstanbul'dan muntazır olduğum mektub için posta me'mûruna bir zabtıyye gönderdimse de, posta gelmiş, fakat içinde bana mahsûs mektub zuhûr etmemiş olmasıyla, me'yûsen ertesi haftaya te'hîr-i me'mûl ettim.

Bir de üç gece sonra uykuda bulunduğum halde ma'hûd kapı tı-kırtısıyla uyandım. Fakat uyku hâliyle pek de lâykıyla anlayamadı-ğımдан biraz dinlendim. Evet o, hem de tâ kendisi. Ben artık bu se-fer akhımı başımı toplayıp evvelâ kandili kolayca söndürülmemek için duvarda bulunan yüksecik rafın üstüne koyarak ihtiyât olmak üzere şam'dânı da yatağın baş ucuna gizledikten sonra kibrit kutu-sunu da koynuma soktum. Lâkin kibrit kutusu da hemen en irice sa-bun kalbı kadar var idi. Çünkü o vaktin hâlinde şimdiki gibi kibritin envân'ı olmayıp, ekser mahâlde tepesi küktürlü bir nev'i çam kulla-nırdı. Ve o da duvara filân sürtmekle yanmadığından mutlaka kav-çakmağa muhtâc olup, o cihetle kibrit yanında be-heme-hâl kav-çak-mak kesesi de birlikde bulunduruldu. Ve hem de kibritler öyle makineden çıkma muntazam olmadığın dan artık rast gele her biri bir başka şekilde olup, o cihetle öyle çatal matal şeylerin müntazam kutusu olamayacağından, onu ekseriyâ kavanozlar içinde muhâfaza ederler idiyse de, ben mukaddemce hayli gurbet gezdiğimden o es-nâda tenekeden bir kutu yapılarak işte arada sırada o çam kibritlerin düzgüncelerinden seçerek mehmâ-emken müntazam sûrette isti'mâl ederdim. İşte o koca kutu benim koynumda olduğu halde telaşımдан aralıkta paldir küldür yere düşer. Ben derhâl alıp yine koynuma so-karak 'ale'l-'acele ihtiyâta müte'allik işlerimi tekml etmekle meşgul olup bir taraftan da kapı "tık tık tık!" (v)urulur. Lâkin ben yine karanlıkta kalmamak ve sâ'ir sûretle dahî ahvâl-i garîbe içinde

bulnamamak üzere ihtiyatımı kâmilien yoluna koymadıkça kapıyı açmak ihtimalim yok idi. Zâten mecbûriyetim de olmadıktan başka kemâl-i ihtirâz ve nefretim dahî der-kâr olduğundan, tekrar tekrar kapı (v)uruldukça ben boğazımı ayıklar gibi aralıkta hafifçe öksürmele seslenerek geçişttirdim. Ve bu kadar ağır davranışım, bir de aslâ gönlümün istemediği gibi men'ine dahî kudret yetmeyen (?) şu mülâkât-ı ecnebiyeyi yine bir sûret-i hekimâne de geçişttirmek üzere bu gecelik ne yolda mu'amele etmek lâzım geleceğini mütâla'a ederdim.

Bir taraftan da lâ-yenka'u 'kapı (v)urulmakta olduğundan bî'z-zarûr sürmeyi çekerek kapıyı açım. Açım ammâ bir de baktım ki, nazar-ı meyl ü hayreti .kaplayacak sûrette, gâyet müzeyyen bir hey'et, bir de ben bunu görür görmez gözlerimi kamaştırdı. Hele es-vâbca zîb u zînete nihâyet olmadıği halde kendisinde de boy pos ve gâyet mütenâsib enddâm yerinde: "Lâkin birkaç katı sıyâh bîtinçek-ten yüzüne çekmiş olduğu nikâb, âfâb-ı cemâlinin intisâr-ı envârına mâni' ve hicâb olmaktâ idi. Ben şu endâm-ı pür-intizâma karşı arkanda bulunan gecelik kıyâfetinden mahcûb oldumsa da, hemen kendisini kemâl-i hümmete içeri kabul etmeğe mecbûr oldum. Fakat kendisinden me'nûl ettiğim serbesü'î hâl, o gece büsbütün mebed-del vakâr u mekânet-me'âl olduğumu görünce, riâyeten koluğuna girerek gelin gibi köşeye oturup ben de çarçabuk boy kürkümü arkama takarak yanına geçip artık kendisini bildirmesini ve hem de 'arz-ı dîdâr etmesini ricâ ile ismini filân su'âle başladım. O zaman gûyâ bu gece söz söylemeyecek gibi parmağımı dudaklarına tutarak "sus" işâretini etmesiyle, ben bunun kim olduğunun ziyâdesiyle merak ederek ve evvelsi geceki gösterdiği teklîfât ve musâ'adâu mülâhaza ile büsbütün cesâret alarak artık herçi bâd-a-bâd diye, zar zor yüzün-deki örtüyü kaptdığım gibi bir de ne bakayım? Ay!....

O âteş-i 'aşkıyla nâlân ve giryân olduğum ma'sûka-i zelifnâ-nigârım "Makbûle Hanım" değil mi?

Ben ise bilâ-tekellûf âfâb-ı visâlinin böyle maşuk-ı nâgehânden tulu' ettiğini görünce:

"— Vay Efendim, vây şekerim! Bu bî-çâresini gökte ararken yerde bulversin!.. Aman bu ne ni'met? Aman bu ne sa'âdet? Tâli'imden böyle müsâ'ade aslâ me'nûl değildi ya Râb! 'Aceb ben bu devlete neden nâ'îl oldum? Ben bu sûrette ni'met-i visâle maz-hariyete şâyese hiçbir hayır işlemedim. İşte bu ihân mah-z-ı merhametindendir" diyerek, Cenâb-ı Hakka hezârân hamd ü senâ ile artık nihâyet derece şevk ve sürûrundan eşk-i şâdiye başladım. Ve kendisi dahî bana peyrev olarak mevkı'-i vuslatı çeşme-i firkate döndürdü. Ba'dehu:

"— Ey ma'den-i mürüvvet efendiciğim, kerem ve 'inâyet buyur. Söyle bakayım, bu vechile teşrifte sebep, sizi bu tarafa hangi rûz-gârlar attı? Yoksa zâlim feleğin çarkı kırılıp yerlere mi battı? Aman nasil oldu da böyle 'inâyet buyurdunuz? Hem de ansızın bu üftâde-nizin imdâdına yetişdiniz?" dediğimde, gülerek:

"— Artık efendim üzümünü buyurun da bağı sormayınız." demesiyle, hemen 'aşıkâne birbirimize sarılarak Onbeş senedir çektiğim derd-i hasret ve mihen ü meşakkatin o anda mazhar-ı mü-kâfâh oldum. Artık böyle bir 'inâyet-i nâ-geh-zuhûrdan binlerce te-sekkür ederek sûret-i teşrifini istifâr ve lütfen ifâdesine kendimi minnetdâr eylediğimde, şeref-i visâliyle canıma can katan ma'sûka-i vefâ-si'ârım meçhûlum olan semere-i ser-güzeştini şu vechile nihâde-i tabakçe-i beyân eyledi ki:

"— Mebde-i firâk ve menşe-i iştîyâk olan on iki seneden ya'ni varak-ı mîhr ü vefâyı imzâ eylediğimiz günden beri hakkınız da olan muhabbet-i kalbiyem aslâ halel-pezîr olmayıp gün-be-gün artmaktadır. Lâkin Girit'e azîmetinizden sonra beyrimizde vukû' bulan kat'-ı münâsebet-i suveriyenin men' ve ihlâlî hakkınızda gösterdiğim fedâkârlıklar tâkat-ı nisâiyye fevkinde idiyse de daha da ilerisine gitsen, cevher-i 'iffetim şüphesiz bâzâ-ı bühâna düşeceğini anladığımdan çâr-nâ-çâr silkûn ve karâra mecbûr ve artık husûl-i ümmîdi kudret-i ma'nevîyeden istihâmda bî kusûr oldum. Böyle böyle bir hayli vakitler geçer. O sırada tarafınızdan da ne haber ve ne de bir eser zuhûr etmediğinden, bir aralık tâli'-i nâ-sâz, bu

meftûne-i bî-çârenizi sûretâ ağıâr ile hem-râz eyledi. Vâkı'â şu tezevvücümde dolayî vukû' bulan töhmet, nazar-ı sadâkat-eserinde mecbûrenizi mu'ebbeden kal'a-bend-i mahcûbiyyet eylediye de, bu üftâde-i ma'zûreniz ise, rakîbe aslâ yüz vermemiş ve halka-i haclegâh-ı mahremiyyete kat'â el sürdürmemiş olduğumdan şu cihetle nezdinizde kendimi şâyeste-i 'avf ü merhamet görebilirim. Bununla beraber şu hâle de sebeb, vâlide-i bed-fermâ ile ta'allukât-ı sâ'iremin icbâr ve ilcâları olduğundan, o sırada tarafınızdan dahî zerre kadar sahâbet ve mu'âvenet görmüş olsaydım, yine ol vechile de töhmet-dâr ve şerm-sâr olmayacağıma vicdânen aslâ şüphe etmedüğimden, işte çâresizlikten neş'et eden şu kusûr, sebebiyyetlerinden dolayî familyama haml olunarak Makbûle'niz 'indinizde ma'zûr olmalıdır" dedi. Ben:

"— Ey benim gidâ-yı canım, vâý hakâkat-perver sultânım! Sana aslâ bî-vefâ diyemem. Ve o kusûru tâli'-i bed-kerdârımdan başkasına 'azvedemem" diyerek, Bosna'ya gelişinin sebebini su'âl ettiğimde, bakiyye-i ser-sergüzeştine devam ile:

"— Bir sene evvel vâlidem sizlere ömür, lâkin câriyeniz vefânı ganîmet addederek çehre-irrekâbet behresi 'indimde en büyük 'azâb-ı dûzah-ı 'itâb olan zevz-i menhûs-ı vahşet-i me'nûsî def' ile bir kaç aylar uğraşmakla, hele rişte-i münâsebeti 'ukde-i siklet ve rekâbetinden kurtardım. Lâkin bir taraftan elem-i hasretinizle bî-zâr ve vâlidem dahî olmadığı cihetle bir taraftan da hâne-i vahdet-i âşiyânem-de yalnızlık mihnetiyle bî-sabr u karâr olduğumdan bir mahâlde ârâm edemeyerek ara sıra ba'zı ehibbâya gider ve asl-ı maksadım da gizli gizli şundan bundan zâtınızın el-an nerede olduğunu tecessüs ederdim. Ve Paşa'nın harëmiyle dahî ülfet münâsebet-i kadîmem olmadığı cihetle ara sıra Hanımefendi ile görüşmeye gittiğimde, kendilerini henkesden ziyâde tab'a muvâfık buldukça sonraları ülfet ve ünsiyetimi büsbütün onların müâferet ve musâhabetlerine hasrettığım gibi, zâtınızın hâlâ Bosna'da olduğunuzu haber almış idiysem de, nerede ve ne me'mûriyyette bulunduğunuzu yerli yerliyle öğrenemediğimden, efkârımı da tarafınıza 'arz etmenin bir çâresi-

ne sarfetmekte iken, bir de Paşa Efendi'nin rütbe-i vezâretle Bosna'ya me'mûriyyeti zuhûr edince, "oh işte benim için tam fırsattır" diyerek, Hanımefendi'yle birlikte 'azîmete ziyâdesiyle hâhiş gösterdim. Ve bî-kesliğimden nâşî kendilerinin zâten ziyâdesiyle mazhar-ı sahâbeti olduğum misillî, kendileri de diyâr-i gurbette benim gibi tab'atlarına muvâfık bir hem-dem bulamayacaklarını bildiklerinden ve hem de benim gösterdiğim hâhiş ve râğbet ise, daha ziyâde canlarına minnet olduğundan, işte ol vechile Hanımefendi'yle beraber Bosna'ya geldim" dedi. Ben:

"— Ey masdar-ı dirâyet, vâý bâ'is-i şükranıyyet Efendim. Aramızda mâbeyn kapısı bir sedd-i mümâna'at ike-burasını teşrif ne vechile imkân buldunuz" dediğimde, yine ol gül-çehre dehân-ı gonca-feşânımı nesim-i nâz u nezâketle tahrîk ederek:

"— Bosna'ya gelir gelmez ne tarafta ve ne meşguliyette bulunduğunuzu haber almak kaydına düştim. Bir de Paşa'nın mühür-dân olduğunuzu işitüğim gibi, sanki dünyâlar benim oldu. Artık husûl-i mülâkâta bir çâre aramakta iken Paşa Efendi sizden pek memnûn olduğu cihetle rast geldiğine sizi vasfettiği gibi, haremde dahî beyân-ı mahzûriyyet eylediği sırada, zâtınıza sâ'ir mensûbâtı gibi tutmayıp, mâbeyn dâ'iresinin üst katında mahsûsen bir oda verdiğini rivâyet eylemesi, benim için mevki'-i mülâkâtı hâriçte aramak tevellüfünden dahî vâreste eyledi. O kadar ki, mâbeyn kapısının geceleri kilitli olması, ziyâretinize meydân vermediğinden geçen gün erkence ber-takrîb anahtarını alıp oralıkta hizmet için içeri gelip gitemekte olan işçi Rum karısı vâsıtasıyla bir iki sa'at zarfında gizlice bir eşini yapurttum. Eski anahtarını yine aldığım gibi yerine takarak ondan sonra geceleri düşecek vakt-i fırsata muntakilen bir odam olup orada benim de zâtınızın olduğu gibi, haremde müstakilen bir odam olup orada yalnız yatmakta olduğumdan geçen gece ortalığı yâr ve ağıyardan hâlî görerek, işte o anahtar vâsıtasıyla odamıza yol buldum" dedi. Ben yine:

"— Ey bâ'is-i hayâum ve sebeb-i surûr u neşâtim Efendim. Şeref-i kudûmenizin teşekküründen ne derece 'âciz olduğumu 'arz ve

beyhâna muktedir değilim. Lâkin evvelsi gece ne idi o gösterdiğiniz zulmet ve dehşet ki, bu üffâdenizi bir takım vesvese ve evhâna düşürmekle lezzet-i visâl ve temâşâ-yı envâr-i cemâhînzden şu sa'ate kadar çâkerinizi mahrum bıraktı." diyerek sebebinin hikâyesini ricâ eylediğimde, be-tekarar takrî-i dil-pezîrine sûret vererek:

"— Evet, o hâl-i zulmet-işûmâl, ihtiyârî bir şey yolmayıp o gece cârîyeniz dahî pek aşır müte'ezzî oldum. Çünkü Paşa Efendî mukaddemce beni size teklîf eylediği halde kabul etmeyişinizden, hakırında olan muhabbetinizin büsbütün mübeddel-i nefret olduğuna zâhib oldum. Ve bu hâlî de töhmet-i sâbıkama hamlederek size hak vermektен de geri duramadım ise de, şîne-i mecrûhama da merhem-vârlaşınızdan başka bir çâre olmadığından, kustuğumun 'avfını ümîd-i vârl olduğum ve bir haftadır sa'at yedilere sekizlere kadar terk-i hâb u huzûr ile muntazır-ı fırsat bulunduğum halde, nihâyet o gece orta lığı icrâ-yı merâna müsâ'id bulduğumdan, odamdan kalkıp yavaş yavaş dışarı çıkarak ve hursızlama sağlı solu etrafı dinleyerek, evvelâ yavaşca mâbeyn kapısını açtığımda pencerenin şu'lesinden yatak odanızı farkettim. Oradan garîbâne ve mahcûbâne boynumu bükerek kapınızın önüne kadar geldiysem de, geldiğimi ihtârâ bir türlü cesâret edemedim. Orada da bir hayli eğlenerek pek aşır icbâr-ı nefsettim. Lâkin perde-i şerm ü 'ismet mâni' olduğundan nâdimen 'avdele mâbeyn kapısı önünde bir çeyrek kadar pencerenizin şev-kini seyretmekle dîde-i iştiyâkı tenvîr eyledim. Ba'dehu dönüp odama giderken ortahğın nazarına 'arzettiği dem-i fırsat ve kemâl-i odanın tekrarı kapınıza geldim. Size olan far-ı muhabbetim, ikinci oradan tekrar kapınıza geldim. Size olan far-ı muhabbetim, ikinci def'a olarak beni odanızın önüne götürdüyse de, bu kere de hicâb ve töhmet kapınızı (v)urmayaya haylîlet eyledi. Be-tekarar me'yûsen dâ-nerrek yine bir müddet o hazîn hazîn görünen yatak odanızın temâşâ-sıyla teskîn-i nâ'ire-i hasret eyledim. Oraktık şü ma'nâ hâtr-gü-dâm zârim oldu ki, zânumıza olan şiddet-i mecbûriyet beni İstanbul'dan Bosna'ya kadar 'azîmet ve böyle gece vakti kilidi kapılardan yol açarak yatak odanızın kapısına-kadar gelmeğe cesâret ettirdiği hal-

de, ağır töhmet ve ne insâfsız 'ismete mâlikmişim ki, on beş senedir ancak sizin için beslediğim şu vücûd-ı mihnet-âlhâf bezm-i visâlini-ze takdîme set çekiyor. İşte buraları düşündükçe ve lâzım gelse uğurumuzda can verecek kadar fedâ-kârlıklara hazır olduğumu müllâhaza ettükçe, tecdîd-şevk-i cesâretle hemen gelip bilâ-te'emmül kapıyı (v)urdum. Lâkin yine pişmân olarak geri döndüm ise de, reh-güzâr-i cesâretimi mu'ahharan tenvîr eden neyyir-i müllâhazâî, derhâl şâ'sâ'a-nisâr-ı mevki-i müllâkât olmasıyla, o vakit dönüp ikinci ihtârâ müteccâsir oldum. Derken üçüncü, dördüncü ihtârâ da cür'et eylediğimde odanızın müstakilen zânumıza mahsûs olduğunu bildiğim cihette geceleri yalnız bulunabileceğimize şüphe etmez idiysem de, yanımızda şâyet birisi veya müstâfîreten olsun tesâdüfen bir başkası bulunmak ihtimâlî vârid-i hâtr olmasıyla, tekrar geri dönmek istedim. Lâkin içerden "Kimdir o?" sesini işittiğimi müte'âkib hissettığım ba'zı hareketler kapının açılacağına delâlet eylediğinden izimi belli etmemek üzere savuşabilmeye vakit kazanmak için başka çâre bulamayıp, kapının açılmasını biraz te'hîr etmek veyâhûd kapıyı açanı diğer sûretle işgâl eylemek maksadıyla hemen pencereyi (v)urdum. Bunun üzerine odadaki hareket de pencereye tevaccüh ettiğini anladığım gibi, o vakit ben de kendi telâşından karanlıktâ bulunduğumu unutarak, şâyet pencereden görürürüm havfıyla tekrar gelip kapıyı (v)urmayaya mecbûr oldum. Yine içerdeki hareketin kapı tarafına naklettğini hissederek korkumdan pencereyi (v)urdum. Lâkin odanın hârci dâhiline nisbette tab'i ve vüs'atlı olacağından, ben hâricen kapıdan pencereye gidip gelinceye kadar içerdekimin dâ-ha suhûletle iki tarafa hareket edebildiğinden artık pencereyi ikinci (v)urduğundan sonrakilere, kemâl-i telâşından ben de şaşırıp ne yapacağımı bilemediğimden neş'et eyledi. Mu'ahharan içerden hisseylediğim hareket bir şam'dân takrıtı olduğundan, muv yakmaya uğraşıldığını fark ederek işte tam fırsattır diye koşarak hareme kaçıp mâbeyn kapısını eğretice örtterek iç taraftan elimle tuttum. Zânumuz kapıyı açarak dîvân-hâneye çıkıp kapı arkalarına varıncaya kadar her tarafı dolayıp beni araştırdığımız vakitte, eğer mâbeyn

nuzdan dolayı minnet-dâr-ı 'avfım olmanız ne revâdir? Üftâdenizi talîf yolunda ihtiyâr ettiğiniz bunca mihnet ve meşakkatten nâşî ben sizin 'avfınızı diler ve âgûş-i hasretimi tezyîn için gösterdiğiniz o kadar fedâ-kârîkattan dolayı mahcûb-i iltifatınız olduğum halde der-kâr olan lütf u 'inâyetinizden tekrîr-i şükranîyyet eylerim" dedim. Ve hem de:

"— Ey masdar-ı nâz ü nezâket, vây maşuk-ı hürşîd-i melâhat efendîm. Şu âftâb-ı hüsnünüze zerrât-ı hûr u melek hayrân olduğu halde, kendinize perfîlik isnâd etmenize sebep ne idi?" dediğimde, yine güftâr-ı dîrer-bâriyb ile gençine-i isimâ'ı leb-rîz ederek:

"— Zâtınıza evvelce kendimi bildirmişim. Hakkımdaki infî'âl ve nefretiniz derecesini anlayınca kadar idiyse de, kim olduğumu su'âllerinizi müta'âkib şâyet Paşa'ya müte'âllik isem mazhar-ı kalbünüz olmayacağıma anlattınız. Mecbûreniz de sahîhen Paşa'nın mahremi olmadığuma te'mînât-ı kaviyye ibrâz eylediğimde, Paşa'ya ta'alluku bulunan nisâ olduğumu tahmîn eylediniz. Bununla beraber Paşa tarafından mukaddemce size teklîf olunduğunda, ismimi bil-meyerek başkası zannıyla kabul etmediğinizi bilemediğimden "O kimdir?" dediğimde, "Bildiyim değildir ve Paşa seyyibe diye ta'rif etti" demeniz; "Câriyenizden nefrette, âşınalıktan ihrâç eylediğinizi îtmâ eder gibi göstermekle beraber, bî'l-umûm tâ'ife-i nisâyı nefsi-nize harâm etmiş olduğunuzu beyân ettiniz. Ve şu sözler ise, hak-kımdaki nefret-i kalbiyenize dâ'ir bulunduğum havf u iştibâhı büsbütün te'yîd eylediğinden nazâr-ı kalmadıza mazhariyyet için daha başka münâsebetli hiçbir yol kalmadığı cihetle, kendimi perfîlikle tavşîfe mecbûr oldum. Lâkin işte şu desîselerim, tesâdüfen hasâyis-i cemîlenizden üç büyük muhassenâtın isbâtına bâ'is oldu. Evvelkisi, Paşa'nın mensûbatuna mu'âmele-i 'afet-kârânedan başka sûret gös-terememekle hak-ı velf-ni 'mette nihâyet derece ibrâz-ı sadâkat et-menizdir. İkincisi, 'âlem-i tecerrüd ve gurbet ve husûsiyle teşvîkât-ı nisâ'iyye dahîl munzam olduğu halde öyle bir dem-i fırsatta bile 'is-met-fedâlığa tenezzül etmemenizdir. Üçüncüsü, 'adem-i kabul ve rağbet şübhesiz mazeret-i rûhânîyyeyi da 'vet edeceği ihtâr ve tehdf-

kapısına da elinizle haffçe dokunmuş olsaydınız açık bulacaktınız. Hem de o zaman kendi ayagımızla üzerine gelmiş bulunacağımızdan Makbûle'niz de oracıkta 'arz-ı dîdâr ile dâmen-i 'avf u kabulünüze sarılmaktan geri duramayacağında şüphe yok idi. Ba'dehu abdest-hâne'ye girdiğinizde de meydâna çıkıvermek hâtra gelmedi değilse de, o halde de şu evhâma zâhib oldum ki, töhmet-i sâbıkamdan do-layı hakkımda infî'âliniz emr-i zarûr olduğu gibi, şâyet Makbû-le'nizden büsbütün nefrette belki bu sûretle 'arz-ı mecbûriyyet ve is-ti'fâ-yı cürm u kusûra dahîl cür'et edişimi de kabul etmeyerek mürâ-caatımı dahîl redd ve tahkîr etmeniz melhûz olduğundan "hâfazan-allah" böyle bir fikr-i nâ-sezâda görünecek olsanız, artık câriyeniz büsbütün şeref-i 'avf ü kabulünüzden mahrûm ve mü'ebbeden töh-met-i firakatla mahkûm olarak o halde pertev-i ümûdi zülmet-i ye's ü hicrâna değımiş olacağınızda işte şu cihetlerle ihtiyâten ilk def'a olsun kendimi karanlıkta 'arzederek, evvelce hakkımdaki niyyetinizi öğrenip şâyet câriyenizden müteneffir olup da, nefretiniz ümûd ver-meyecek derecede ise, bâri kendimi bildirmeyerek bir kerelik olsun şeref-i mülâkâtınızdan vâye-mend etmeyi, hem de şu vesîle ile belki merhametinizi celbeylemeyi mülâhaza etmekle çâresizlikten nâşî o hâl-i zülmeti ihtiyâr ettim. Ve sizin de o aralık zâten bir takım ves-ve ve evhâm ile efkârınız perîşân olduğumu bilemediğim gibi, câ-riyenizin gösterdiğim dehşeti dahî yanınıza gelerek meylinizi celbet-mekle çarçabuk def' edebilirim zannında bulunduğumdan, evvelce gelip abdest-hâne kapısındaki şam'dâni üfleyerek ba'dehu odamızda-ki kandilli söndürüp kibriti dahî saklayarak dehşet-i zülmetle zâtunızı iz'âc etmiş oldum. Ma'a-mâ-fih câriyeniz de naklettiğim vechile bir takım mülâhaza ve evhâm ile ne rûtbe mu'azzeb olduğumu ta'rif edemem. Ve bu halde yine vukû' bulan kusûr ve tasaddî'âtunun 'av-fına muntazırım" dedi. Ben:

"— Ey meftûn-i hüsn-i cemâli, vây mecbûr-i lezzet-i visâli oldu-ğum efendim. Bunca senedir fânûs-ı hecr ü iştiyâkınla zülmetiniz olan şekevât-ı kalbimi böyle ansızın şem'-i visâlimle şu 'le-dâr ettiğin halde, husûl-i mülâkât için beni iki sa'at karanlıkta bulundurduğu-

diyle beraber öyle bir hâl-i hübn ve ey şehen-şeh-i evreng-i hüsn ü ân, şu vukû' bulan teklif-i müvânesete (?) karşı ma'sûkanıza mahsûs olan âğûş-ı verânızı ağıyâra bâlın-ı safâ etmemek gibi en büyük fedâkâr-lık göstermek ve işte bu sûretle dâ'ire-i insânîyette hakîmâne ve müstâkîmâne sebât etmekle bu mecbûrenizi hamîyet ve sadâkatınıza esîr ermenizdir" dedi. Ben yine:

"— Ey sîrür-i hübn ve ey şehen-şeh-i evreng-i hüsn ü ân, şu mefûn ve hayrân olduğum dîdâr-ı melâhat-nisârınızı, bu gece o ni-kâb-ı siyâh ile pür-ihcâb ermenize sebep ne idi?" dedüğimde, yine lisân-ı hikmet-beyânımı hande-i nâz ü nezâketle tezyîn ederek:

"— Bu da iki sebep tahtında olup birisi, geçen gece hakkımdaki muhabbet-i kalbiyenizin devamını kekm ile zâhib olduğum vehm u günâhane vüdüd verdirerek o cihetle birdenbire kendimi bildirmeğe cesâret edemeyişimdir. Birisi de, bâb-ı visâle kendi ayâğıyla giden bir ma'sûka-ı bî-gârenin bâri sîmâ-yı 'iffet-nümâsı olsun, dest-i ib-râm-ı 'âşikâne ile açılmış olmasdır" dedi. İşte o gece kendisiyle iki sa'at kadar görüşülebilmekle bu misillü 'arz-ı ahvâl ile mütlâkâ hitâm verilip, şâyet esrârımız 'âyân ve dîde-i ağıyâra nümâyân olmak havf u ihtirâzıyla bakıye-i muvâsalat, ba'dehu düşecek vakt-i fırsata ta'akkül olunarak sanki canınla beraber çekilip gitmesiyle, ben odanda yal-nız kaldım. Lâkin onun visâli uğrunda mukaddemâ son derecelere kadar türlü türlü fedâkârlığı gözüme almış ve hemen hemen akşama sabaha icrâsına hazırlanmış olduğum halde, bu cihetle ansızın ve ke-mâl-i subûletle nâ'il oluşum hakîkâren gökte aradığımı yerde bulmuş gibi bir muvaffakiyete mazhariyet olduğundan, me'mûlun fev-kinde şu hâl-i sa'âdet-işümâlime teşekkiren ve tâli'min artık kesb-i ikbâl etmiş olduğumu tebrîken, sultân-ı kadîf lisân-i şevk-i şük-rânîyette alkışlar idim. İşte o mübârek ihtîrâ sayesinde biz gündün güne serbestleyerek ve daha sonraları bayağı her gece gibi birleşip görüşürdük. Artık bende öyle oda kapısı sürmelemek 'âdeti filân şöyle dursun, her gece sa'at sekizlere kadar mâbeyn kapısından muun-tazır olur ve ba'zan fırsat bulamayıp da ma'sûkanın gelemediği ge-celer, sabahlara kadar şeref-i kudûmünü bekler dururdum.

Lâkin ah, her vakti derler â, "düşmandan verâ zehirden şifâ" pek doğrudur. Hayfâ ki, tâli'min şu kadarcık müsâ'adesi, meğer beni mu'ahharan daha büyük gaddârlıklarla ta'zîb etmeğe bir bahâne imiş. Çünkü Paşa'nın evvelce bana 'Makbûle'mi teklifinde kabul etmeyişim mücerred ismini bilemediğimden onu bir başkası zan-myla reddetmiş idim. Ah, o sâ-i tesâdüf ah! Meğer Paşa'nın da bun-dan murâdî şâyet kabul etmezsem, kendi dâ'iresine müte'alilik bir nisânın bilâ-mücbib ismi hâricce bildirilmiş olmamak için bir hüsn-i mütlâhazadan ibâret imiş. Lâkin şu lisân-i şevk-i şük-rânîyette al-krışladığım tâli'-i nâ-sâz, işte yalnız hîn-i teklifte cânânımın ismini bildirmemek gibi, ufacık bir muzırlıkları beni yine bülbul-i şûfde-âsâ gülîstân-ı fırkate nagamât-ı derd ü mihnetle dem-sâz eyledi. Ah, şu tâli'-i bed-girdârımdan nasıl şikâyet etmem. Eyyvâh! Hakkımdaki cevri-dem-â-deminden ne vecihle dâd u feryâd eyleyem. Çünkü sevdiğimin ismini de bildirmekle büsbütün nâ'îl-i sa'âdet-i dâ'ima olacak iken, bildirilmediği cihetle kabul etmeyişim, mu'ahharan se-mender-veş gibi errâfımı âteşler içinde bıraktı. Ah, nâ-i hasretüyle sûzân ve hançer-i iftirâkına kurban olduğum Makbûle'ciğim ah! İşte ben kendisini evvelce kabul etmemiş olduğum için sonradan Paşa da tabû bir daha teklif etmeyeceğinden, tezevvüdümlüz mutlaka kendi tarafımızdan tegebûse muhtâc olduğu cihetle Makbûle'mle geceleri birleşükçe, her dakîka izdivâcımızın çâresini düşünür ve bu işin hu-sûlü için haremli selâmlıklı ricâ etmek üzere bir vakt-i münâsibine muntazır bulunur idik. Lâkin günler gelip geçükçe yüreğimde ba'zi büyük üzüntüler peydâ olmaya başladı ki, en büyüğü, tezevvüdümlü-ze bir hüsn-i sûret veremeden esrârımızın fâş olmak ihtirâzı idi. Bi-risi de, mukaddemki ricâlarının üzerine 'aksi olarak Paşa'nın bana İstanbul'a gitmek için ruhsat vermemek endişesi idi. Lâkin mu'ah-haran şurasını tetekkür eyledim ki; "Evet Paşa bana şâyet İstanbul'a izin verecek olur ise, ben de yüzümü kızdırarak tamamiyle hâl ve ihtiyâcımı söyler ve gitmeyeceğimden belki Paşa'yı memnûn bile ederek, hazır o münâsebetle Makbûle Hanım'ı tezevvüc eylerim. O sırada hem de vâlide-i mehîmenin muhaleffân için kapı kethudâ-

si'na göndermediği va'd eylediği tahfırâtı dahî yazdırır ve o yüzden de ilişkide bulunan gönlümü taht-i te'mîne aldırımım” diyerek, işte artık her sûretle kendimi bahıyâr 'âdederim.

Biz bu ermiyyet ve memnûniyyet üzerine geceleri fırsat buldukça birleşerek aradan iki üç ay kadar vakit geçtiği halde, Paşa bana ruhsat filân taraflarına aslâ yanaşmadığını gördükçe, ben daha ziyâde memnûn olmaktâ idim. Meğer Paşa ise, bir aydan beri bezm-i esrârımıza tamamiyle kesb-i vukûf etmiş, o cihetle bana İstanbul'a ruhsat vermekten büsbütün sarf-i nazâr eylemiş imiş. Şöyle ki, Paşa haremde bir gece bî-vakt abdeste kalkarak yatak odasından dışarı çıkıp, her nasılsa mâbeyn kapısının açık olduğunu görmesiyle, şu hâlî merak ederek ortalığı dolaşp bizim tarafa doğru da gelir. Usûletle ma 'hûd pencereden içeri bakarak bir de Makbûle Hanı' benim yanımdaymış gibi, hiddetinden ikimizi de şemsîr-i gazabına kurbân edecek olursa da, o vakte kadar şâyet haremde filân tesâdüfen olsun Makbûle Hanım'ın aslâ yüzünü görmemiş olduğundan, bir de dikkatlice görür görmez, hüsn-i dil-ârasına hayrân olarak hemen kendisini elimden alıp beni de hazır İstanbul'a izin vermek bahânesiyle Bosna'dan def' edecek olur. Lâkin hareminden kemâl-i ihtirâzla cihetle bu işin kendisine pek ağır ve müşkül olacağından oralara da cesâret edemez. Ve biraz daha seyrettikten sonra beynimizdeki muhabbet-i sâdıka ve mükâleme-i 'âşikâneye de vâkıf olarak birden bire ikimizi tefrîk etmeğe dahî kıyamaz. Ma'a-mâ-fîh beynimizi tefrîk ederse, Makbûle'yi görmeğe kendisince bir vesîle kalmayacağı dahî mülâhaza ederek tereddüde kalır. Bunun üzerine şu üçümüzün hâlî neye müncer olacağını haylice düşünürse de, bir çâre-i eslemîni bulamayarak öylece mütehayır kaldığı halde ondan sonra geceleri gizli gizli gelip pencereden gözeterek muvâsalat-ı 'ismet-kârânemizin seyr ü temâşâsiyle müteleziz olur durur imiş.

Bizim burarlardan haberimiz olmadığı cihetle kendi efkârımızla meşgul ve yâr u ağyârın esrârımıza vukûfu bize büsbütün meçhûl olduğu halde, bir de bir gece yine Makbûle'm mu'tâdi üzerine lütfen teşrîf ederek, ben onun gîsû-yı dil-ârasına hayrân o dahî benim

lemha-i iltirâtına 'arzetmekte olduğum rengârenk cevâhir-i ihlâsıma nigârân olduğumuz halde, zâlim avcuların ormanlarda canavar şerhinden canlarını kuytu ve izbe mahâllerde gizleyen çifte geyikleri ansızın âteş-i merge-şikâr ve gaddârâne kıyaklıklarla bî-çâreleri mecrûh ve dil-fikâr ettikleri gibi, biz de rakîb ve ağyardan kûşe-i ihtifâya çekilerek ya'ni o daracık odaya sığınp kapı kapalı, ikimiz de kemâl-i havf u ihtirâzdan nâşi diken üzerinde oturduğumuz halde, nâ-gehân, o ma'hûd penceden bir gürtültüdür kopmasıyla, ah bî-çâre Makbûlecğim, korkusundan derhâl kucağıma atladı. Ben kendisini sarıp sarmalayp; 'Efendim korkma bir şey yok" dedimse de, gürtültünün ardı arası kesilmeyip yanı başımızdan şangır şungur camlar kırılarak, pencereler bir hisimla içeri doğru açıldı. Hele sadmelerin şiddetinden üstümüz başımız cam kırıkları ve çar çöp parçaları içinde kalarak etrâfımız toz toprak kesildi. Derken bir de bak-
tam ki, kanşk kıyâfet, gözleri dönmüş beş altı kadar insân başı pencereden içeri hücum ettiler. Ah bî-çâre, bu dehşetten ödü kopacak derecelere geldi. O vücûd-i nâzenini sakır sakır titrer ve aşırı halde korkusundan yüreği çarpınarak bana doğru sokulup sokulup büzüldükçe, ben kendisini kucaklayıp muhâfaza ettiğim halde, şehremi eğerek pencereye dönüp, iri iri sesle:

“— Be herfler nedir zor? Bu ne cesâret? Biz müttehem değiliz. Yıkılm oradan. Kucağımdaki size nâ-mahremdir. Ne demek istersiniz” diye, gâyet cesûrâne müdâfa'a göstererek herfleri def' ettim. Lâkin onlar çekilir çekilmez üç beş sâniye geçmeksizin Paşa'nın başı da pencereden göründü. Ben o vakit ayağa kalkarak:

“— Efendim, sâyenizde bu benim zevcemdir. Şu halde merhateminizin bî-çâresiyim” dedim. Lâkin Paşa kaşlarını çatarak:

“— Aç kapıyı da sonra söyle!” demesiyle, Makbûle'mi derhâl yatak başına sararak çâr-nâ-çâr kapıyı açtı. Bir de ne bakayım? Dîvân-hâne insânla dolmuş. Ortalık 'âdetâ bir mahâlle baskını hey'etine dönmüş. Artık her kafadan bir söz, merâm anlaşılmaz dereceye gelmiş. Ah gaddâr felek! Makbûle'm ise korkusundan “aman aman” diyerek, benim koltuğuma sığınmış olduğu halde, Paşa'dır

hemen kapıdan içeri girerek bî-câreyi kolundan tutup zorlaya zorlaya çekerek elinden aldı. Lâkin ben de bir kolunu bırakmayıp arkalarına düşerek mâbeyn kapısına vardığımızda, Mâkbûle'min bir kercek elini okşamakla hele o gürtlü de kendisini teşyi' ettiğini anlattım. O da benim parmağımı sıkarak vedâ' ettiğini bildirdi. Paşa bunu alıp içeri gider gitmez, mâbeyn kapısı örtülüp kalabalık da bir harlı bir gürtlü ne olacağını anlayamadım. Bir de kavâsılar ertâ-fını alarak oracıka beni tutup muhkem iplerle sıkı sıkı ellerimi arkama bağladıktan sonra, artık envâ'i hakâretle beni ite kaka merdivenden aşağı indirdiler. Şamadan gürtlüden de merâm anlatmak mümkün değil. Ben şaşırđım hâlimi kime söyleyem? Binkeşasına iner inmez ayaklarımı da bağladıkları gibi, ben artık cellât başıyı gözlemeye başladım. Ve orada beni yaka paça tutup kaldırmalar üzerinde sürükleyerek çekmeğe başladıklarından, ben şiddet-i ıztırâ-bımdan tahammül edemeyerek biraz sızlanmaya başladım. Bunun üzerine beni toplayıp vücûdumu yerden keserek bahçe kapısına doğru götürdüklerinde, ben gâliba beni bağsedeki büyük havuza atacaklar zannettim. Ah, cânân gibi can dâhî tatlı olduğundan halâsım için kalben mazlâmâne Cenâb-ı Haktan istimdâd ederdim. Meğerse niyetleri öyle değilmiş. Beni kahve ocağı merdiven altında kömürlüğe hapsedecekler imiş. Benim ise o minnetler içinde 'âr ve zâ-rımdan canım çekilip zerre kadar kınmılamaya tâb ve mecâlim kalmamış olduğum halde, kömürlüğün de bir tarafı kaplama olduğum ciherle, benim için şâyet iplerini gevşetip ellerini çözer de tahtaları sökererek bir tarafa kaçar diye emniyet edemediklerinden, oradan tekerrâr sürtüye doğruca getirip tomruk dâ'iresine teslim ettiler. Ben artık: "Mücâzâtım ertesi güne kaldı. 'Acaba ne yapacaklar?' diyecek, kapıcıdan su'âl ederken Tomruk Ağası da yanına geldi. Bereket versin herif zâten ba'zı mertebe iyiliğini görmüş olduğundan benim hâlime acıyarak bağlarımı çözüp bir parça su filân içirdikten sonra:

"— Korkma korkma! Paşa Efendimiz seni sever. Hâline elbette acıyacaktır. O cihetle zannedesem seni birden bire öldürmez" ki-

lıklı, zâbit ağzı gûyâ bana biraz teselli verdi. Bir de ertesi gün oldu, bir şey yok. Daha ertesi günler yine öyle. Fakat ben akşam sabaha ne yolda cezâ göreceğime muntazır iken, tamâm beşinci günü beni menzile katarak İstanbul'a gitmek üzere sürtücüye tesellimen Bosna'dan tard ettiler.

"— Ah alımın kara yazıları ah! Ben vatana böyle mi gitmek istirdim? Hay gidi felek! Bana bir vakit çam sakızı gibi sarılıp koy-vermeyen Bosna, bu sefer de beni sapan taşı gibi bir harilde İstanbul'a fırlattı. Lâkin ben bu gidişle o gözlerime batan vatan'da ne yaparım? Ya sevgilimin hasretine nasıl dayanırım? Hiç olmazsa ma'sûkama mesken olan Bosna'nın hapis-hânelerine de mi lâyük değilim? Yoksa zindânlarının kara toprak yaygılarını mı çürütüp harâb ederdim? Ah Bosna ah! Ne seni sevmeden geri durulur, ne de cevr ü sitemine tahammül olunur" diyerek, şu hâl-i felâket-işimâlime ben de acırdım. Meğer bu felâket hased-keşim olan ma'hûd herfler tarafından hakımda mücerred bir ahz-ı intikâm imiş. O kara çalı surâtil teresler ma'sûka-i gül-geherle gizli gizli götürüşüğümü-zü her nasılsa duymuşlar, fakat şiddet-i garazlarından muhabbetimiz derecesiyle ahvâl-i 'iffet-işimâlimize aslâ dinleyip kulak vermemişler. Şu kadar ki, birden bire gelip bizi tedirgin etmeyecek tek-mil dâ'ire halkını topladıktan sonra orta kapıdan Paşa'ya da haber göndererek ba'dehu gelip mükerremel sûrette hücûm etmişler. Gece vakti Paşa'nın o sûrette haremnden çıkarılması pek de suhûletle mümkün olamaz idiyse de, kendisi de zâten bizi dinlemek üzere gelmek için uyanık bulunmuş olduğundan işte şu tertibler birbiri ni mütâ âkıben hemen tavı tavına husûle gelmiş. Vâki'â Paşa bizim esârımızda zâten vâkıf olduğum halde, hakkımızda gerek merhameten ve gerek zarûreten müsâ'ade musâmaha etmiş ise de, iş artık revâtüre vararak iğmâz-ı 'ayn edecek dereceleri geçmiş olduğu cihetle cârnâ-câr kendisi de tecâhülden gelerek beynimizi tefrik ile beni Bosna'dan tard ve teb'îde mecbûr olmuş. Bununla beraber şu görüp geçirdiğim hakâret ve işkencelere Paşa'nın rızâ ve emri olmadıgı halde, o gayret ve insâniyete ma'hûd herfler tarafından teberrü-

ken icrâ olunmuş. İşte o gâyet ahmak ve görgüsüz bildiğim heñfler, meğer ne dirâyetli şeylermiş. Ahz-ı intikâm için bana etmedikleri ezâ ve cefâ kalmadı. Sonra Bosna'dan menzile binerken hakkımda 'acabâ ne hakâretler etmediler. Hele zülm ve ta'addî husûsunda hiç bir noksân bırakmadılar. Bana kalırsa benden derecesiz intikâm al- dular. Lâkin sağ kaldığım için arkamdan pek çok te'essüf etmişler. Her ne hâl ise, ben canımı kurtarıp Bosna'dan İstanbul'a geldim. Ammâ, ah cânânım orada nasıl oldu bilmem? Ah zâlim felek! Ben onun yüzüne bakmaya kıyamazken kendisini ne hallerde bıraktım. Ah o zâlimlerin üzerimize ettikleri vahşiyâne hücumlar, ya Paşa'nın da sonradan içeri girip Makbûle'min o gâyet nâzik kollarını kırıp koparacak gibi zorlaya zorlaya çekerek elimden alışı, işte cânânımı benden ol sûretle gaddârâne ayırışı hiç hâtırmıdan çıkmaz. "Ah Makbûle'ciğim ah! 'Acaba ne hâldedir? Yoksa o da benim gibi hakâretlere mi lâyık oldu. Ah, o nâziktir dayanamaz. Hem nâmûs- ludur artık yaşayamaz. Hayfâ ki, bu felâketlere uğrayışı hep benim yüzümdendir. Ah ben onun böyle fedâkârâne haklarını nasıl öderim. Ve hem onun yüzüne bir daha ne sûretle bakarım? Ve nazarında kendimi şu mahcûbiyyetten ne vechile kurtarırım? Lâkin yok yok, o mürtüvettidir. Hem de bu üfâdesini geçekten sever. Umarım ki, her bir kusurumu 'avfedecektir. Evet evet, elbette bu bî-çâresini ma'zûr tutacaktır. Şüphesiz emem ki, bana her halde merhamet eyle- yecektir. Fakat 'acabâ dünyâ gözüyle kendisini görecektir miyim? Şu hicâblı yüzümü hâk-i pâyine bir daha sürecektir miyim? Yoksa ba'de- mâ kendisiyle mahşerde mi görüleceğim? Kusurumun 'avfi ricâsını orada mı 'arzedeceğim? Lâkin hasret kıyâmete kalırsa nasıl olaca- tır? Bu bî-çâre onun âteş-i firkatine nasıl dayanacaktır? Ah Makbû- lecîğim ah! Eğer iş mahşere kalırsa bak neler edeyim? Hasımın için mahkeme-i kübrâyı ne şikâyetler etmeyim? Sırayla düşmanlarımdan ne türlü intikâm alayım. Fakat gel gör ki, dünyâda bir daha seni nasıl göreyim? Ve bundan sonra ahvâlini kimden sorayım? Ah bî- çâre Behçet! Ah esîr-i dâd u firkat! Nedir bu senin başına gelenler?" diyerek, yollarda feryâd u figân ederek gele gele Edirnekapi'sı hâ-

ricine geldiğimizde menzillciler beni oradan salıverdiler. Lâkin vü- cûdum zâten hurd u hâş olduğu halde yollarda dahî ilgarla geldiği- miz cihetle artık aşırı derecede bî-tâb u dermân olduğumdan hemen Edirnekapısı hamâmına dar düşüp boylu buyuna bir yatağa uzan- dım. Orada beş altı sa'at ârâm ve istirahatla vücûdumu biraz dinlen- dirip topladuktan sonra sa'at on sularında kalkıp yavaş yavaş semti- miz olan Boyacıkapısı'na geldim.

Bir de evin anahtarını almak üzere İmâm Efendî'yi bulduğumda beni görünce:

"— Oo! Hoş geldin Behçet Efendî" diyerek, ben de karşılık ver- dikten sonra:

"— Geçmiş olsun, geçmiş olsun" deyince, ben:

"— Hayır ola?" dedim.

"— Siz Bosna'da bir kere yürüdüğünüz, öyle mi?" deme- siyle, benim bir kere yürüdüğümü oynadı.

"— Ne gibi kazâ?" dediğimde,

"— Yok, bilmem ammâ, sanki öyle işittim" dedi. Ben derhâl murâdına intikâl ettimse de, hicâbımdan bilmezlenerek:

"— Canım nasıl şey, neye dâ'ir?" su'âlime:

"— Vâki'â pek de 'akıl kesmediği cihetle, inanmadım ammâ, sanki sizin için orada baskın vermiş diyorlar" deyince, o vakit şap gibi dona kaldım. Fakat:

"— 'Acâyib, bunu kim söylüyor" dediğimde:

"— Demincek mahâlle kahvesinde işittim" dedi.

"— Ey ne yolda rivâyet ediyorlar?" diye, sorduğumda:

"— Beni bilirsiniz a. Öyle uzakta olup biten şeylere pek kulak vermediğimden lâyıkıyla anlayamadım. Şu kadar ki, Hükûmet Ko- nağı'nda güvâ sizi bir kan ile basıldığınız için Bosna'dan tard et- mişler diye kulağıma çalındı" demesiyle, ben kemâl-i şerm ü hayre- timden ne söyleyeceğimi şaşırıp cevâb veremedim. Yalnız;

"— 'Acâyib, çok şey!" filân diyerek taaccüb-künân bir halde anahtarını alıp eve girdim.

Lâkin İmâm'ın şu sözü bir derece zihnimde takındı ki, ne bileyim nasıl? Çünkü, ben Bosna'dan ilgârla geldim. Şu havâdis benden evvel nasıl gelip yetiştiğine şaşırım. Artık buna başka bir şey denemez. Besbelli biz Bosna'da o gürültü ile uğraşırken, havâdis de bir taraf-tan yola çıkmış olmalı. Hele bana en ziyâde garîb görünen orasıdır ki, ben evvelce bir kaç tane mufassal mektuplarla murâdımı lâyıkıyla İmâm Efendî'ye anlatamadığım halde, şu havâdisin benden evvel gelip yetişmesine ve hem de ağızdan ağrıza olduğu gibi duyulmasına hayrette kaldım. Şunu anlamalı ki, bu gibi muşbet haber ne tez duyuluyor ve hem de çarçabuk nereden nereye yayılıyor. Eğer bu iş bi'z-zât kendi başına gelmiş olmasa, buna ben de inanamazdım. İşte benden evvel gelip yetişen şu gırkın havâdis üzerine, İstanbul'da da kimsenin yüzüne bakamayacağımı anlattığımdan, Bosna'da vücudunun çok geldiği gibi, hep böyle felâketli günle-rimde içine düşüğüm vatana, ben de kendimi sığınsınamayacağım-dan, her halde bir tarafa daha çekilip gitmeyi kurdum.

Bunun üzerine eşyâyı filân tereke ederek evi de delâlâle verdim. İmâm Efendî'nin hânesinde bulunan câriye'yi de bir kaç kişiler elimden satın almak istedilerse de, bahaca pek az bir şey teklif eyle-dikleri gibi, natakası için İmâm Efendî'nin de munsifâne tuttuğu defter, beş ay zarfında câriyenin yarı bahasıyla beraber olduğundan, artık başının selâmeti için, onu da âzâd ederek İstanbul'dan çıkmak üzere evin satılmasına muntazır oldum. İşte bundan başka vatanda 'alâka ve mühâsebetim kalmayıp, hemen akşam sabaha çıkıp gideceğim, gideceğim amma, ne tarafa? İşte yalnız orası belli değil. O cihelde bir kaç günler düşünüp taşındım. Lâkin giriftâ olduğum ye's i melâiletle her ne tarafa gitsen, olabilirse de, şu başlıca muhtaç ol-duğum derdini dinleyecek hâlime acır bir dost bulamayacağımdan "Yine her ne kadar olsa halden anlar eski dostumdur" diyerek, Giri'ti teki 'amûca-zâdem Hayri Efendî'ye kadar gitmeyi zihnimde ka-rârlaştırdım. Hemen yakında geleceğimi kendisine bildirmek üzere Bosna'dan 'avdetimi şöyle üstü kapalı açarak evin satılmasını için beklemekte olduğumu beyân ile bir mektub yazıp Giri'te göndermek

üzere posta-hâneye indim.

Birde baktım ki, bizim İmâm da oralarda dolaşıyor. Ve yanında duran konuştuğu bir adama sıkı sıkı beni gösteriyor. Ben buna bir ma'nâ veremeyerek bakıp dururken, o adam hemen 'ale'l-'acele ba-na doğru gelerek:

— A Behçet Efendî, siz nerelerdesiniz? İki gündür sizi ararım" demesiyse, ben:

— "Acayip, sen kimsin? Beni niye aryorsun?" dediğimde:

— "Evet, siz beni bilmezsiniz. Lâkin ben Bosna Kapı Çukadarı-yım" deyince bir kere bekleddim.

— "Ey ne istersin, bir söyleyeceğin mi var?" dediğimde:

— "Evet, Vâlî Paşa Efendimiz şimdi çabuk sizi o tarafa istemiş. Hemen durmayarak Bab-ı 'Âlf'ye gidip bizim Kapı Kethüdâsını gör-rünüz. O size tafsilât verecektir. Ve şu tahrîrât da sizedir almınız" di-ye, elimde bir mektub tuttuğumla, benim orada gerçekten zihnim bulundu. Kapı Çukadarı'na renk veremeyerek yanından savmak için:

— "Peki şimdi giderim" filân diyerek, yanından savuştum. "Am-mâ yürüğüm de fenâ halde çarpmaya başladı. Çünkü bu iş bir hayır habere benzemediğinden, 'aceb belâların hangi türüstüdür?" diye-rek, onu düşünmeye vardım. Vâki'â Kapı Kethüdâsına gidip gitme-mek elimde ise de, sebep ne olduğunu bilemediğimden, bir taraftan onu düşünmekte, bir taraftan da mektubun me'âlini merak etmekte olduğumdan, oradan câmi' içine giderek tahrîrâtı açmak istedim. Lâkin gel gör ki, bir türlü elim varmıyor. Şöyle zarfı üzerine baka-rak bir de Paşa'nın mührünü gördüğüm gibi vücûduma bir âteştir yayıldı. Bununla beraber insân anlamaktan da geri duramıyor. "Acâ-ba nasıl edeyim? Ağsam mı, açmasam mı?" diyerek, biraz teredditle kaldımsa da, "Öyle de, her ne ise olmuş, madem ki, tahrîrât da yedi-me vüsûl bulmuş, artık her halde açıp anlamlıyım" diyerek, bir yandan korkumdan ellerin türeyerek zarfından çıkıp yine muşf-berler mübâreki diye okunmaya başladım. Tahrîrâtın hulâsa-i me'â-linde Paşa der ki:

— "Behçet Efendî, evvelâ senin hakkında meğer pek büyük gad-

rolunmuş olduğunu beyân ederim. Lâkin buna da sebep yine sen olduğunı i'tirâf etmelisin. Çünkü Makbûle Hanım'ı evvelce sana teklîf etmekle, bilmeyerek öyle bir niyyet-i hâliseye muvaffakiyetimden dolayı bu bâbda kendimi ma'zûr görmekteyim. Ve senin de bilâ-tahkîk mücerred kabul etmeyişin, bu işin vukû'una sebebiyet verdiğinde şüphe yoktur. Bununla beraber işte hakkında der-kâr olan nazar-ı hoşnûdu ve muhabbetim cihetiyle Makbûle Hanım'la beyninizde olan muhabbet-i kâmile ve muvâsalat-ı 'ismet-kârâneyi bî-hak-ı tedkîk ederek ikinizi dahî 'avf ile herbirinizi başka başka ta'ziyeye mecbûr oldum. Ve bundan başka sevgilini yine sana 'akdederek ve seni de ke-mâ-kân mühür-dârlıkta istihdâm etmekle ikmâl-i nâmtûs ve haysiyetiniz akdem-i âmâl-i hâlisamdan olup, keyfiyet bâ-tahrîrât Kapı Kethüdâmıza dahî bildirildikre hemen kendisini görüp lüzûmu kadar harc-ı râh alarak durmayıp serî'an Bosna'ya gelmelisin." Ben şu haber-i meserret eseri alır almaz sevin-cimden bir müddet eşk-bâr-ı meserret oldum. Ma'a-mâ-fih kalben ba'zı vesvese ve evhâmdan dahî hâli olamadım. Çünkü bu derece il-tifâta da kendimi lâyık göremediğimden, şâyet bu tahrîrât beni iğfâla bir sanf'a olup da ya'ni hakkımdaki tard cezâsına kanâ'at gelmeye-rek beni daha ağır sûrele mücâzâta giriftâr veyâhûd katl u i'dâmım-la yeni baştan ahz-ı sâr etmek için Bosna'ya kendi ayağımla celb ve ihzârâ bir desise olmasın dedimse de, tekrar düşündüm.

"— Adam haydi varsın bir de öyle olsun. Bu da bir şeref değil mi ki, sevdiğimin uğrunda öleyim ve belki de bir kerelik daha ce-mâlini göreyim? Ve hiç olmazsa al kanlarımı, bastığı kara topraklara dökeyim. Ve ihtimâl ki, vücûd-ı hûn-âlûdumu olsun gül yüzüne gös-tereyim." diyerek, artık nekbet ve ikbâlîme sûret-i mütesâviyede na-zar ederek, varsın Paşa'nın murâdî her ne olursa olsun, ikisini de hakkımda en büyük sâ'adet bilerek derhâl gidip Kapı Kethüdâsını gördüm. Lâkin kendisinde bendeki tahrîrâtın ziyâde tafsîlât olmadı-ğundan, yalnız biraz harc-ı râh aldıktan sonra İstanbul'a geldiğimin yirmi üçüncü günü yine menzile binerek işte artık kemâl-i sûtûr ve kederle karışık bir halde Bosna'ya dâhil oldum.

Hemen ayaklarımın tozuyla Paşa'nın huzûruna çıkıp ağlaya ağ-laya ayaklarına kapanarak, 'acabâ hakkımda ne mu'âmele göstere-cek diye mazlûmâne boynumu büküp karşısında durdum. Paşa'dır beni ve bir ay içinde sîmâca tagayyûr eden hâl-i pür-melâlimi gö-rünce, elindeki çevre ile gözlerimi silerek:

"— Behçet Efendî, ayol sen bizi dertli ettin. Senin gödişin hep-i-mize yürekler acısı oldu" demesiyle, bu derece sûret-i talîfinden be-nim de yüregime sular serpiliş, be-tek-râr yerleri öperek müteşekki-ren mahzûzâne bir çok du'âlar ettikten sonra:

"— Efendim, kulunuz için öyle te'essüfde olmayınız. Ricâ ede-rim o yüzden müsterîh olunuz. Çünkü Efendîmizin hakkımda her vakitki lûtf ve ihsânına nihâyet yoktur. Kulunuzun düçâr olduğum felâkete ise, hakîkaten yine sebebiyet kendimden olduğunı bilirim. Bununla beraber her ne yüzden olursa olsun, Efendîmiz'de zerre ka-dar hakkım varsa şöyle dursun, uğur-ı devletinizde kanım katlim da-hî helâl olsun" dedim. Hem de şu sözleri sevincimden hakîkaten hu-lûs-ı kalb ile söyledim. Derken Paşa'dır biraz sâkit-âne durup yüzü-me bakarak:

"— Eksik olma Behçet Efendî. Bilirim sen de benden aşırı hoş-nûdsun ve dediğin mâcerâdan dolayı belki kalben de bana o kadar dil-gîr değilsin. Ah, lâkin öylesi değil. Bir türlü dilim varmıyor, na-sıl anlatayım? Sen gideli Makbûle Hanım kederinden hastalandı. Ve gün-be-gün düşerek artık yataklara serildi" demesiyle, hemen orada benim 'aklim başımdan gidip nuika dahî mecâlim kalmayarak, yal-nız:

"— Aman Efendim!... Pek mi hasta söyleyiniz?" diye bildim. Bu-nun üzerine Paşa da benden beter meraklandığından, bükâyâ başla-yıp cevâb veremeyince, artık birbirimize bakışarak birkaç dakikalar ağlaştık.

Ba'dehu ben Paşa'nın yine ayaklarına kapanarak:

"— Aman velî-ni metim, artık sen bilirsin? İşte hayât ve memâ-tım senin elindedir" sözleri arasında, merhametini tahrîk için boynu-mu bükerek Makbûle'mi görmek istediğimi lisân-ı hâl ile anlattım.

Paşa o zaman:

“— Evet işte ben seni onun için getirttim” diyerek, beni alıp hareme getirdi. Ah bahı-ı nâ-fercâm âhi! Bir de beni bir oda kapısından içeri koyverdi ki, sağ tarafa bir yatak, sevgili Makbûle'm içinde yatıyor. Lâkin aslâ ses sedâ yok. Hem de kendisi dünyâdan bî-haber. Odanın içinde Paşanın Hanımefendi şala bürümüş ve bir kaç kadın daha yatağın baş ucunda bekliyorlar. Ben o hâli görünce yavaş yavaş yatağın ayak ucuna doğru sokuldum.

Bir de bakım ki, ma'sûkârın başı yasıtka olduğu halde yüzüne bir beyâz “örtücü” örtmüşler. Ben bunu görünce,

“— Ay o nedir? Aman Makbûlecigime ne oldu? Yoksa bir halim oldu?” dedim, kadınlar:

“— Hayır hayır merak etme, fakat hastadır” dediler.

“— Yâ o yüzündeki örtü nedir? Yoksa Makbûlecigim öldü mü? dediğimde kadınlar:

“— Yok yok daha sağdır. Lâkin size nâ-mahrem olduğu için yüzünü örttük” dediler. Ben:

“— Aman ricâ ederim. Allah 'aşkına olsun bir kere yüzünü göreyim” deyince, merhameten örtüyü kaldırdılar. Ah bir de gördüm ki, cânânımın o gül yüzü solmuş, o penbe penbe yanakların rengi uçmuş. Ah o vücûd-ı nâzenini ise eriyip hilâle döndüğü üzerindeki yazma yorganın dümdüz duruşundan hiss olunur. Ben:

“— Aman sevgilimin bu hâli nedir? Kendisinden hiçbir eser-i hayât müşâhede edemiyorum” dedim:

“— Biraz evvel yine nöbet geldiğinden, onun için böyle sâkit yatıyor” dediler. Ben artık bu hâli gördükçe iki gözlerim çeşme gibi akmakta ve kemâl-i hüzn ü iztirâbından dîvâne gibi yüzüne bakmakta iken, Paşa'nın Hanımefendi benim hâlime acıdığından:

“— Makbûle Hanım evlâdım, bak Behçet Efendi geldi. Hele azıcık gözlerini aç, sana bakıyor” dediye de, aslâ hareket yok. Bir kârâra öylece bî-tâb yatıyor. Bir taraftan da Paşa odanın kapısında imâm ve mü'ezzin ve beraber bir kaç kişi daha toplanarak, meğter Makbûle Hanım'ı bana 'akdedecekler imiş. O cihetle Paşa benim

vekâletimini istemesiyle, ben bir kere daha sevgilimin yüzüne hasr-ı dikkat ederek vechindeki o hâli bî-tâbı ve sükûneti görünce:

“— Efendim, artık oralara meydân kaldı mı?” dediğimde, oda da bulunan kadınlardan birisi yanıma sokularak artık çâre yok. Paşa'nın öyle 'ahdemmiş olduğunu ve birkaç gün evvel husûl-ı 'âfiyet için Makbûle Hanım'ı sevindirmek üzere, gûyâ beni gelmiş diyerek, müjde verilip meğter o sırada kendisinin vekâleti dahî alındığını usûl-ile kulâğıma anlardı. Ben ise şiddet-i te'essür ve melâletimden her ne derlense “pekî siz bilirsiniz” diyerek artık şaşkın şaşkın odanın içinde iki tarafa gezinmeğe başladım. Öyle derken hemen oracıkta, çarçabuk nikâh ve du'â ola(rak) erkekler çekilip gittiler.

Fakat hiç olmazsa el ele verlimeniz İmâm Efendi tarafından ten-sîb olunmuş olduğu haber verilince, beni yatağın yanına çektiler. lense de, Makbûle'mde elimi verecek hâl ve aslâ hâreket mecâl görülemediğinden ben onun elimi tutmak üzere, biraz yorganımı toplayıp beni yatağın kenarına sevk ettiler. O zaman ben yanına sokularak:

“— Ah bâ-is-i hayâtım efendim! Kerem et, söyle bakayım sana böyle ne oldu?” diyerek, sağ elini kendi elim aldım. Lâkin artık huçkura huçkura ağlamaktan başka daha ne hâllere geçiştirdiğimi aslâ fark edemez şirette derî-â-yı hüzn ü istirâbâ daldım. Bir kaç dakka bu hâl üzerine geçtikten sonra, bir de yavaş yavaş kendisinde biraz his ve hareket hâsıl olmaya başladı. Ve ben o hâli müşâhade ederek kemâl-i sürûr-ı inbisâtımdan kendisinin ba'zı merrebe şevk ve gayretini tahrik edecek sözler 'arz ve ifhâm eylediğimden, o vakit bir parça gözlerimi açar gibi oldu. Ve beni görünce, galibâ sevincinden biraz daha gayret ederek bir kerelik yüzüme gülümsedi. Ve hem de:

“— Maşallah, siz geldiniz mi?” demesiyle artık kesret-i neşâtımdan sanki dünyâlar benim oldu. Ben:

“— Evet efendicigim geldim” deyince,

“— Oh! Amân pek memnûn oldum” dedi. Ben yine:

“— Ah vef-ni'metim, hem geldim ve hem de sizin zevciniz oldum” dediğimde:

“— Oh ya Rabbi şükür. Bundan daha ziyâde memnûn oldum. Artuk nâmûsum kurtuldu mu?” deyince odanın içinde herkes birbirine baktılar. Öyle derken Hanımefendi:

“— Makbûle Hanım evlâdım, o ne demek? Senin nâmûsun her kesten ziyâde ber-kemâldir. İnşallah şu hastalıktan kurtulup karbîben ‘âfiyyet bulursun” demesiyle:

“— Teşekkür ederim, inşallah! Lâkin canımı o kadar aramam. İkrâmî-i nâmûsum için pek sevindim” dedi. Ben o zaman:

“— Ah iki gözüm efendim, öyle asılsız şeylerle kendini üzme. Biz sizin bir ayak evvel kesb-i sıhhatınıza muntazırız. Hem size böyle ne oldu, niçin bu kadar dermânsız kaldınız?” dedim:

“— Ah işte hâlimi görüyorsunuz. Lâkin sizin gelişinizden sahîhen pek mahzûz oldum. Ve kalbim de gereği gibi ferahladı. Beni tutunuz da biraz kaldırınız” dedi. Ben kendisini şöyle haffîçe tutup bıraktıktan, baktım ki tahammül edemeyecektim:

“— Efendim za ‘afnız var. Sizi rahatsız etmiş olmalıyım” deyince:

“— Hayır hayır, zaran yok. Biraz kaldırınız da bâri size o kadar çık olsun hürmet etmiş olayım. Ve zahmet olmazsa bir parça da kucağınıza alınız, hem de rahat-ı kalb ile öleyim” demesiyle, ben artık kendimi bir türlü tutamayarak ağlamaktan gözlerim sehâb-ı pâre-i nîsân tûfânına döndüğünden kendisini kadınlardan bir kaç haffîçe yazma yastıklarla usûl usûl tutarak, hele bir tarafını incitmeksizin kucağıma verdiler. O zaman ben de kendisini âğûş-ı mahremiyyete alarak kalben; “Ey gerdîş-i gaddâr, cânânımla müllâkâtı ben böyle mi isterdim? Vay dehr-i sitem-kâr, bezm-i visâlinde böyle küşe-gür-i ye’s ü mâtem mi olmak dilerdim? Yoksa, meserret-hâne-i visâlinde mersiye-hân-ı hecr ü müfâratat mı olmak arzu ederdim?” diyerek, kendi kendime güft-şünîd eylerdim. Kendisi ise o sırada bir kaç kere yüzüme gülerlek hâl ve hâtırını su ‘âl ettikten sonra:

“— Benim yüzümden pek çok meşakkat ve felâket çektiniz. Ricâ ederim helâl ediniz” demesiyle, artuk sûziş ve güryeden odanın için-

de kimsede hâl kalmadı. O zaman Paşa da gelip başucumuzda dikilip durdu. Ben Makbûle’me:

“— Niçin böyle söylüyorsunuz? Biz her birimiz ve husûsiyle Paşa Efendî bile karbîben şifâ-pezîr olmanıza muntazırız. Ve hem de, olsun, siz de o derece ne var ki, böyle kendinizden ümîd kesiyorsunuz?” diyerek, biraz tesellî vermek istediğimde, bana Rumca olarak:

“— Ah ikimizi de bu hâle koyan o Paşa değil mi? ‘Âkîbet beni irtihâle muheyyâ ve sizi de belâ-yı mâtem-i firkate mübtelâ eyledi” deyince, Ben:

“— Efendim kerem ediniz, Paşa’nın hakkımızda merhametkârlıktan başka bir niyyetini göremiyorum. O cihetle kendisine dil-gîr olmayıp şu ızturâb-ı hâlinize sebep bilmezlikle belki ben olduğumdan bu husûsta her ne kadar taksîrât vukû’ bulduysa, kâffesini bu mülnet-keşe hamletmelisiniz” dedim:

“— Ah Sevgilim, benim şu hâle girişime sebep aslâ siz değilsiniz. Çünkü sizin muhabbetiniz bana bir büyük eğlencedir. Ve hem de sizin yalnız lütfunuzun mahcûbu olup, cevrinizin şikâyetçisi değilim. Ve zâtınızdan şâyet ba’zı sitem-kârlık da görmüş olsam, hakkındaki sadâkatınıza karşı teşekkürden başka kendimde hiçbir hak bulamam. O cihetle zâtınız müsterîh olun. Ben şimdi Paşa’dan size ‘arz-ı iştikâ edeceğim” demesiyle, ben şu hâlî anlamaktan da geri duramamakta idiysem de, Paşa da baş ucumuzdan ayrılmamakta olduğundan şu şikâyeti mu’ahharan dinlemek üzere:

“— Efendim, şikâyetinizi dinlemekten bir sâniye geri duramam. Vâkî’â Paşa her ne kadar zebân-i Rumîyye âşinâ degülse de, kendisi yanbaşımızda bulunduğundan revîş-i ifâdenizden esrârimıza vâkîf olmasın” dedim:

“— Evet hakkınız var. Lâkin benim vaktim yoktur ve Paşa’nın bizden gözüntü ayırmaması, hiç şüphe etme ki size beyân-ı iştikâyâ meydan vermemek içindir. Bununla beraber, bu hicrânî size cesedim söylemezse, bir kaç sa’at sonra na’şım ‘arzedecektir. O cihetle Paşa bizim beynimize hâ’îl olamaz. Vakit kaybetmemek üzere hemen siz beni dinleyiniz” diyerek, şu vechile izhâr-ı derd-i derûn eyledi ki:

“— Sizin İstanbul’ a tardınızdan bir kaç gün sonra, bir gece anı- zın Paşa benim odama gelir ve bizim evvelce vukû’ bulan müllâkat-ı hafiyemize kesb-i vukûf ile beş on def’a gizli gizli gelerek yalnız pencereden bizi seyredip dinlemeğe mütelezziz olduğunı beyân ey- ledikten sonra, esrâmımızı ifşâ etmemesi mücerred benim için kal- binde sûret bulan meyl ü muhabbetinden ileri geldiğini bir çok ze- mîn ve zaman ile der-meyân eder. Bunun üzerine be-heme-hâl beni kendisine ‘akdemek niyyetinde olup, zâatınızı muhabbet-hâne-i dil- den ihrâç ederek bu husûsta niyyetine muvâfakat etmeni teklîfe kal- kıyor. Mecbûreniz tarafından kendisine derhâl sûret-i reddiyye göste- rilmesi üzerine, eğer teklîfine muvâfakat etmezsem, gûyâ töhmet-i vâkı amızı vesîle edinerek ikrimizin dahî helâkımıza kadar yürütüp elinden aslâ kurtuluş mümkin olamayacağından bahisle, tehdidâne sûret-i cebr u ibrâm göstermesiyle, bu câriyeniz ise kuvve-i gâlibe hükmünde olan şu beliyeden halâs için başka bir çâre bulamadım- ğımdan, gûyâ teklîfine muvâfakat o derece bâr u nefret olmadığım beyân ederek kendisini ol vechle iknâ’ ve iğfâl ile, hele güç belâ dest-i cebrinden yakamı kurtarıp ertesi gün firâra çalışırsa da her bir-harekât ve teşebbûsâtını taht-ı teyakkuz ve besirette gördüğüm- den, kendimi Paşa’nın mahbûs-ı nazar-ı ihtiyât-kâriyyesinde oldu- ğunı hisseylediğim gibi, çaresizlikle bir daha giriftâr-ı pençe-i tek- lif ve ibrâmı olmaya mahâl kalmamak üzere o akşam kendimi tes- mîn eyledim. Ve bir kaç sa’at sonra ansızın hastalanışından, Paşa hâli hissederek ‘ale’l-‘acele hekimler celbiyle bana pek çok edviye ve mukayyî şeyler içirilerek, semin şiddet-i te’siri kesirtilip biraz önu alınur gibi oldıysa da, vücûdumca sirâyeti büsbütün def’ edile- medüğünden işte şu hâl-i rihlet ve sızınle mu’ebbeden firkatime se- bep budur” dedi. Ben ise hakkât-ı mâcerâdan bin kat daha mü- te’essir ve melûl ve derhâl gazab-gûr-i intikâm-şumûl oldumsa da:

“— Ah bu bişe-zâr-ı ‘âlem ceylânını şikâr eden şîre de kalmaz. Amnâ ne çâre ki, dîde-i mâtem-dîdemi hasta ve bî-zâr eden gazalım geri gelmez” msdâkınca, artık iş işten geçmiş. Ve sefine-i kazâ işe giridâb-ı ser-nûşta baş göstermiş olduğundan nâ-hüdâ-yı ahz-ı sâir

Cenâb-ı Hüdâ-yı Münakim’e havâle ederek, deryâ-yı rzâyı tûfân-ı bûkâ ile imlâ eylemekte iken, ma’sûka-i vefâ-şî’ârın vücûdunca hisseylediği ba’zı emnâre ve ‘âlâmetlere nazaran hemen hemen bir kaç dakikalık ‘ömri ya kalıp ya kalmadığım anlattuktan sonra:

“— Ba’de-mâ siz beni arkamdan hayır ile yâd etkiğe, râhâniyye- tim sizden müteşekkîr olacaktı. Ben artık Cenâb-ı Hâlik’a münnâcât edeceğim” diyerek, harm-i kelâm edip gözlerini cihet-i a’lâya dikti. Ve isûğfâr ve ‘akâyide dâ’ir ba’zı şeyler okuyarak bir kaç dakika dudaklarını tahrîk ettikten sonra bir de hafîçe bir tebessümle mîrğ-ı rûhî lâne-i ‘arş-ı a’lâya pervâz eyleyip gitti.

Lİ-MUHARRİRİHİ

Demesiyle, Behcet Efendî dahî gözlerini yumarak şiddet-i bûkâ ile ne kendisinde hâl ve ne de huzzâr-ı mecliste mecâl bıraktığından, bakiyye-i sergüzeştü o gece kendisinden su’âl olunamadı. Lâkin mu- kaddemâ bir gün esnâ-yı musâhabette bir münâşebette Behcet Efen- dî’nin yetmiş yaşına kadar gelip de müddet-i ‘ömri içinde niçin te’ehhüle râğbet etmediğinin sebebi kendisinden su’âl olunduktâ, şu vechile beyân-ı mâ-fi’z-zamîr eylemişür ki:

“— Ben dâr-ı dünyâda te’ehhül etmemiş değilsem de, menkû- ham zâten ma’sûkam olup ‘akdimizi müta’âkiben her nasılsa vefât eylediğinden, ben dahî ardi sıra terk-i hayât ile kendisine peyrev olacağımı beyân eylediğim halde merhûma kendisinin hayr ile yâd olunması için idâme-i hayâtını niyâz ve vasiyyet eylediğinden, beni âreş-i hecr u firkatle ta’zib eden şu hâl-i hayâta mücerred o cihette tahammül etmekteyim. Ve işte mahzâ ma’sûkamın hâtrı için yaşa- mayı ihtiyâr etmiş olduğum bu ‘âlem-i fânide onun üzerine te’ehhü- lü vücûduma aslâ kabul etiremedim. Merhûme ile te’ehhülüm dahî vaktiyle bir müddet hizmetinde bulunduğum Bosna da bir Vâli Pa- şa’nın dâ’iresinde vukû’ bulup, kendisinin hastalığı dahî kazârâ Pa- şa’nın yüzünden ve pek sâzişi bir keyfiyyet olduğu cihetle o vak’a-i müte’ellime değil yalnız Paşa’yı ve dâ’iresi mensûbâtını, belki ser- â-pâ Saray Bosna halkını dahî melûl ve müte’essir bırakmış oldu-

ğundan, artık bunun üzerine ne Paşa beni ve ne de ben Paşa'yı münâzaraya tahammülümüz kalmadığı halde, benimle kat'ı münâsebeti dahî tecvîz edemediğinden hakkımda mükâfât olmak üzere beni kendi Kapı Kethüdâlığı'na ta'yîn ederek Bosna'dan İstanbul'a gönderdi. Bununla beraber "Bosna Bosna" denildikçe, benim bir kere yürüğüm sızladığından, aradan çok geçmeksizin Paşa da vefât ederek yerine ta'yîn olunan Vâli dahî, beni Kapı Kethüdâlığı'nda ibkâ etmek istediye de, o sebebe mebîf kendim isti'fâ ile yirmi senedir mültezimliği sülûk ettiğim halde, ahîbbâ-yı kadîme nazarında şu Kapı Kethüdâlık şöreti üzerimden zâ'il olamadığından, onlardan birisi lede'l-hâce yazdıkları tezkere zarfı üzerine ba'zı kere beni "Esbak Bosna Kapı Kethüdâsı" diye vasfeylediklerini görünce, aklima gelen hâlâtın aşırı müte'essir olmuştum. İşte o nâvek-i hecr ü firâk, el ân sîne-i tahassürü giriftâr-i âteş-i iftirâk etmektedir" dediği Behçet Efendî merhûmun cümle-i ifâdâtından olup, mütemimim-i sergüzeşti olmak üzere iş bu mahâlle zeyl ü 'ilâve kılınmıştır.

Fi 15 Mart, Sene 1289

Cilt: IV

ÜÇÜNCÜ HİKÂYE:

BİR OSMANLI KAPTANININ BİR İNGİLİZ
KIZILAVUKU' BULAN SERGÜZEŞTİ*

* Satılan Mühaller:

Bağçekapısı'nda Tenbâguci Hasan Ağa, Çenberlitaş'ta Celîl Ağa, Şehzadebaşı ve Üsküdar Kıra'at-hânelerinde, Köprübaşı barakasında, ba'zı gezete mevzi'lerinde dahî bulunur.

Birinci def'a olarak Bâb-i Ali civârında Hacı Mustafa Efendi Matba'asında tab' olunmuştur.

Tab' ve neşri hukûki muharririne 'âittir.

Fi 21 Temmuz Sene 1289

BİR OSMANLI KAPTANININ BİR İNGİLİZ KIZIYLA VUKU' BULAN SERGÜZEŞTİ

Nevbet-i hikâyet bahriye zabitanından Nâcid Bey'e geldikde, sefîne-i ser-güzeştimi şu vechile sâhil-i beyâne isâl eyledi ki:

“ Bendeniz bir vakit İngilizli bir kızın sefîne-i muhabbetine suvâr ve deryâ-yı aşkında yıllarca bî-karâr olup nihâyet cezâre-i vî-sâlinde pâyidâr olmuş idim. Bu mâcerâ şu vechile ârâyiş-bahş-î ibtidâ oldu ki, bendeniz ikmâl-i fûnûn-î bahriye için mukaddemâ İngiltere'ye gönderilerek alı sene tahsilde bulunmuş idim. Fakat biz evvelce bahriyye mektebinde tekmi'l-i ders ile birinci sınıf şehâdet-nâmesini alarak gemilere çıkıp on altı ay kadar da Donanma-yı Hümâyûn'da 'amelîyyât-ı bahriyye' gördükten sonra çend nefer refikimle beraber İngiltere'ye gönderildiğimiz de; İngiliz gemilerine mühendislik sıfahıyla kabul olunarak her birimizi bir gemiye dağıttıkları sırada, beni de henüz dest-gâhdan indirilmiş olan "Viktorya" nâmında bir iskor fırkateyn'e verdiler.

Ben zaten lîsân tahsiline ziyâdesiyle heveskâr olduğum halde böyle birden bire denize düşmüş gibi İngiliz'ler içine düşmüştüm. Ve kulakların Türkçe tekeliminden mahrûm olup İngilizce'den başka bir söz işitmemişim. Bana bir sene zarfında İngilizce'yi epeyce öğreterek bayağı ağır söyler bir İngiliz raddesine yaklaşırıp gemice vazife-i mahsûsânu idâre edebilecek bir hâle gelmiş idim. Bununla beraber şu biliş ve söyleyişim istilâhâr ve mu'âmelât-ı bahriyye'ye münhasır olduğundan karaya çıkınca gazino ve tiyatrolarda câ-be-câ cezâre-nişin olan İngiltere sıhan-verânıyla görüştüğçe onları bahriyelilerden pek başka bulur ve lîsânlarındaki şîve ve nezâkete mâ'îl ve mefûn olurdum.

Vâkı'â gemilerde de dâ'ima ders okunmaktan hâif bulunmaz idiyse de, bu da yine her halde fûnûn ve ma'lûmât-ı bahriyye'yi tev-sî'a medâr olur sûretten îbâret olduğundan, ben hem İngilizce'nin nezâket-i berîne ve dekâyk-ı edebîyesine kesb-i vukûf etmek ve

hem de başlıca meraklısı bulunduğum inşâ'ât-ı bahriyye'yi mükemmel bir hocadan tahsil etmek üzere Mr. Havel nâmında bir mu'allim bulup haftada iki def'a onun hânesine devam ederdim.

Mr. Havel altmışbeş yaşından ziyâde ve kendisi epeyce zengin, bir kaç fen'de aşırı mahâretü olup, bu cihetle millet mekteplerinin ikisinde mu'allim bulunduğu halde be-her gün fîâ-yı vazife etiketen sonra kendi istirâhâtına kalan akşamı sabahlı üç dört sa'at vakitimin hemen bir sa'atlık müddetüyle iktifâ ederek bâkîsini hânesinde yine tedrîs-î fûnûna hasretmiş idi.

Ma'a-mâ-fîh ben bir ay kadar kendisinden tederrîs etimse de, o aralık meşgale-i tedrîsiyyesi pek ziyâde olduğu cihetle 'ulûm-î inşâ'îyyeyi kendisi tedrîs ederek fakat tahsîl-i edebiyât için Elizabeth nâmında bir kerâmisi olup benim dersimi ona havâle eyledi. Fîl-hakkâ Elizabeth onsekiz yirmi yaşlarında olduğu halde bu da İngilizce, Fransızca, Almanca lîsân ta'îmine muktedir olarak her gün dört beş sa'at tedrîs-î edebiyât ile meşgule olmakta idi. İşte ben ol sûretle haftada iki def'a bunların hânesine gider Mr. Havel den inşâ'îyye dersi alarak ba'de kerâmisi Elizabeth'ten de edebiyât tahsîl ederdim.

Bunların usûl-î tedrîsiyyeleri bir sûret-i müntazamada olup, hânelerinde iki oda mahsûsen dersihâne itihâz olmuş olduğu halde tahsîl için gelenler evvelce diğer bir odaya alınarak derhâl ellerine hizmetçileri tarafından birer numara verilir ve iş bu numaralar ders için gelip bekleyenlerin sıra ve nöbetlerini ta'yîn ederek, her kimin nöbeti gelir ise o numara üzerine dersihânenen çan çalınır. Ve ders alanlar dışarıya çıkınca içeriden hangi numara üzerine çan (v)urur ise, o numaranın sahibi kendi dersihânesine girer. Ve vakt ü sırası gelerek çan ve numara ile dersihânenen da'vet olunmadıkça hiç kimse içeriye giremeyip, şâyet girse dahî kabul olunmayarak geri dönerdi. Ve hem de çan çalındıkda herhangi numaraya â'id ise sâhibi derhâl içeri girip ve şâyet biraz te'ahhur edip de iki dakikaya kadar dersihâneye giremez ise ma'hûd çan ondan sonraki numara üzerine (v)urur. Ve o halde te'ahhur eden kimseye bir cezâ-yı mahsûs olmak

üzere en sonraki numaraya zeyl olarak o günkü gün herkesin hitâm-i nöbetini bekler dururdu. İşte herkes şu üstülü bildiğinden nöbet odasında ekseriyâ beş altı kişi mevcûd olup derşhânelerden çan sesi-ne muntazır ve hangi numara üzerine çan (v)urulur ise sâhibi der-akab içeri girerek derse hazır bulunurdu.

Lâkin yarım sa'atlik bir ders için bu kadar tekellüf ve ekseriyâ ma' hûd nöbet odasında vaktına göre yetmiş seksen dakıkaya kadar tevakkuf biraz ağırca görünüyorsa da edebiyât hocamız olacak o sarı saçlı mâ'i gözlü meh-pârenin etvâr-i fazîlet-medân ve husûsiyle te-mâşâ-yı dîdâr-ı melahât-nisân, değil bir sa'at, belki bir gün, belki bir gece beklemeğe değer bir manzara-i pür-behçet idi. İşte şu cihet-le bana nöbet odasında beklemeden ziyâde esnâ-yı dersde zülif-i pîç-â pîçine dolaşan zihn-i perîşâmımı toplamak daha ağır ve müşkil-ter görünüyordu. Çünkü kendisinin 'ilim ve tedrisce fazl u mahâret-i ne ve bâ-husûs hâ'iz olduğı terbiye ve nezâketine meftûn olmamak ehl-i tabî'ata göre tahammülün hâricinde idi. O cihetle ben karşın-da şifteğ-i dil-i muhabbet mâ-ili güç hâl ile idâre eder ve fakat göz-lerime aslâ merâm anlatamayarak çaresizlikten artuk onları da kendi hâline terk eyler idim.

Üç beş hafta bu hâl üzere geçtikden sonra, bir gün benim nöbe-tim herkesten sonraya kalarak kendisiyle dersi bitirip 'avdet edecek olduğumda, beni koyvermeyerek biraz müsâhabet etmek üzere te-vakkufumu iltimâs etmesiyle ben ma'a'l-memnûniyye rû-yı muvâ-fakat gösterdiğimden beni alıp elimden tutarak derşhânedan kendi odasına getirdi. Hizmetçisiyle gâyet nefis bir sütlü çukulata ikrâm ile pürüş-î hâl ü hâurdan sonra:

“— Mister Miçmen³⁶, size ders vermek şerefiyle müftehirim. Ve kemâl-i zekâmızla tahsilce gösterdiğiniz verzâş ve ikdâm dahî be-ni başkaca arz-ı memnûniyyete mecbûr etmektedir.”

“— Misis³⁷ Elizabeth, hakkımdaki hüsn-i teveccühünüz bâ'isi-

şukrâniyyettir. Muhlisinizi bu rutbe taltif etmekle meftûn ve hayrânı olduğum müritvvet-i kalbiyenizi isbât ediyorsunuz.”

“— Hayır Miçmen, gerçek söyledim ki, gerek muhliseniz ve ge-rek pederim muhliseniz zâtunuzdan aşırı müteşekkir olduğumuzu aslâ ketmedemeyiz. Çünkü zâtınız İngiltere'de bir misâfir olup, bah-riyeye sûret-i resmîyede tahsilde bulunduğunuz halde bizi arayarak hânemizi teşrif ile muhlisenizden dahî derse tenezzül edişiniz bizce az şeref değildir. Bizi bu sûretle vâyemend-i mübâhât etmenize te-sekktüren size mahsûs bir vizite vermeğe kendimizi borçlu biliyoruz. Ve bu vazîfenin şimdiye kadar icrâsında bulunamadığımızdan da nazarımda kendimizi mahcûb 'adedederiz. Lâkin bu te'ahhur henüz bize vakit vermemiş olan kesret-i meşgalemizden neş'et eyledi. Ma'a-mâ-fih şimdiye kadar muhlisenizin hiç vaktim oldu değilse de, pederimle birlikte gütmeğe arzu eylediğimizden o cihetle kendisinin bir hâli vaktiyle benim meşgalesizliğim her nasılsa birbirine tesâdüf edemediğinden bundan dolayî zâtınıza arz-ı i'tizâr ile beraber, eğer yarınki pazar günü gemide bulunacak olduğunuz ve bizi kabule müsâ'id bulunduğunuz halde, vakt-i zevâlden bir sa'at evvelce pe-derimizle beraber gelerek i'âde-i viziteye hazırız.

“— Miss. Girl,³⁸ hakkımdaki tasvîmât-ı nevâziş-kârınızdan fev-ka'l-'âde müftehir olduğum halde, yarınki gün muhlisiniz gemide ve filikamız iskelede teşrifinize muntazır bulunacaktır” diyerek, bu sü-retle mülâkâta karar verilip, o yolda ibrâz-ı muhâlesata dâ'ir daha sâ'ir ba'zı mükâlemât-ı resmîyeden sonra vedâ' ederek 'avdet eyle-dim. Sûret-i hâli gemide “first captain”³⁹ ifâde ile ferdâsı pazar günü benim tarafımdan erkence iskeleye mahsûs bir “Cevliboat”⁴⁰ gönderilmesini iltimâs eylediğimden, ertesi gün vakt-i azîmetlerin-den bir sa'at kadar evvelce iskeleye ol vechile temiz bir filika gön-derilip, ben de güverteden vürûdlarına muntazır iken bir de, Eliza-

³⁷ “Misis”: Hanım demektir.

³⁸ “Girl”: Matmazel ya 'ni kız demektir.

³⁹ “Firs captain”: Süvari ya 'ni birinci kaptan demektir.

⁴⁰ “Cevlibat”: Dört çifte filikadır ki, kaptan ve büyücek zâbitân a mahsûstur.

³⁶ “Mister”: Efendi; “Miçmen”: Mühendis demektir.

beth pederiyle birlikte birerrek filka ile sa'ati sa'atine gemiye gelmekte oldukları görülmüştür. Kaptan vesâ'ir zâbitân dahî bunların gelmekte olduklarını bekletmiş oldukları nöbetçiden haber olarak yukarı çıkıp daha uzaktan seyir için âyıneleri sürdürdüler. Bir de Elizabet'in cenâli-i ferîsteh misâlini teşhîs eyledikleri gibi zâbitân birer kişiser gelip yanına toplanarak benimle beraber misâfirlerimi istikbâlâ hazır oldular. Ben kendilerini bir derece daha ileriden istikbâl etmiş olmak üzere merdivenden aşağı ta iskeleyle inerek filka yanına şır yavaşmaz ikrâmen evvelâ Elizabet'i ve ba'dehu pederi Mr. Havel'i koltuklayıp filkadan aldıktan sonra, pederini önüne katıp kızını da koluma takarak iskeleden güverteye çıkardığımda, kendilerini birinci kaptan'a ba'dehu sâ'ir zâbitâna "prezante"⁴¹ eyledim. Ben ise bunları kendi kamaramın mensûb olduğu küçük salona kabul ile haklarında gemice mevki' ve haysiyetimin müsâ'id olabileceği derece ikrâm ve ihtirâm tasavvurunda idim. İşte ben o niyyette iken, bir de o aralık kaptan'ın dikkatlice yüzüme bakarak hafiyen etmiş olduğu ufak bir işâret üzerine bunları alarak doğruca "büyük salolon"⁴² aldım. Ve bizi ta'kben birinci kaptan ile sâ'ir zâbitân cümlelen yanımıza gelerek kendilerine resm-i hoş-âmmedi icrâsıyla haklarında aşır hürmet ve memnûniyet gösterdiler.

Ben kendileri için evvelce tedârik etmiş olduğum "Cherry-wine"⁴³ ile ba'zı turlanda meyveleri çıkartırdım. Biraz sonra kaptan dahî ikrâmen önlerine düşerek geminin her bir tarafını ve fenerler yakutup makine visenini ve alt kat anbarlarını ve geminin yeni destgâhdan indirilmiş olduğu cihetle derûnunda bulunan o vakin âsâr-i cedîde ve edevât-i ihtirâ'iyyesini irâ'e ve imâ ile biraz da güverteye top ve silâh ve daha sâ'ir ufak tefek ba'zı nükteli ta'fimler icrâsıyla

41 "Prezante": Aız ve takdîm etmek.

42 "Büyük Salon": Ya'ni güverteye bulunan kıç salon ki, gemiler de en birinci mevki olup, mevâki'-i mevcüddeye nisbetle her geminin en zînetli mahalli olduğundan resmî da'vet ve ziyâfetlere mahsûstur.

43 Cherrywine: Elma şarabıdır. Bu şarap gâyet hafif ve mü'devî bir şey olduğundan İngilizler onu meyve ile isit'mâl ederler.

o sırada benim de gemice vazîfe ve mahâretimi kendilerine ru'yet ve temâşâ ettirdi. Ba'dehu yarım sa'at kadar daha ârâm ile hâl ve mevki'e münâsib ba'zı mükâlemeden sonra 'avdetlerinde kaptan dahî beraber kalkarak yine bir'i-cümle zâbitân ile birlikte kendilerini teşyî' ettiler ve gelip güttüklerinde güverteye bir takım 'asker dizerek büyük zâbitân misillî selâmlatıp haklarında her şürette hürmet ve riâyet gösterdi. Hele kaptanın o derece mu'âmele-i mihmân-nevâzi ve riâyet-sâzide bulunması misâfirlerimi ziyâdesiyle memnûn ve müteşekkîr ve beni de onlara karşı fevka'l-gâye mağrûr ve müflehîr bıraktı. O hâl üzerine bunlar kaptan ve zâbitâna vedâ' ile merdivenden indiklerinde ben kendilerini daha hürmetlice teşyî'e mecbûr olup iskeleyle kadar beraber girmek üzere birlikte filkaya bindim. Yolda giderken Mr. Havel kendisinin bir kaç sa'atlik diğ'er bir işi olduğundan bahisle, eğer benim bir mâni'am olmayıp da gezmek niyetinde isem kerîmesiyile refâkatimi ilimâs eyledi.

Bunun üzerine biz sahile çıkar çıkmaz pederinden ayrılarak Elizabet'le kol kola verip o gün akşama kadar kendisiyle birlikte gezip eğlendik. Eyselâ "Haystrit"⁴⁴ te büyük gazinonun balkonuna çıkıp o gâyet nezâretli müferrih-i nûzhether-gâhda bir müddet ârâm ile tenhâca bir hayli müsâhabet eyledik. Orada Elizabet bana, gemiye yalnız benim için geldikleri halde süvârî ve bir'i-cümle zâbitân tarafından gördükleri mu'âmele-i ihtirâmiyye, kendilerince bâ'is-i şük'râniyyet olmakla beraber gemi halkı nazârında benim o rütbe mahbûl ve muhterem olduğumu isbât eylediğini ve İngilizlerin o derece hüsn-i tevaccühlerini kazanmış kendilerinin dahî başkaca nazâr-ı memnûniyyet ve emniyyetlerini celbeylediğini beyân ile, işte kendisini birlikte gezmek üzere benim refâkatime verişî müccerred pederinin kalbinde sûret bulan eser-i mahzûziyyet ve emniyyeti

44 Haystrit: Bulduğumuz "Porsmis" tersânesine en yakın olan denize nâzur bir mahal olup, pek güzel bir çarşısı vardır ki, ağır ve temiz lokantalar ve pek nefis hoteller ve gâyet müzeyyen gazinolar ve güzel bahçeler mevcuttur. Orada çalgılar vesâ'ir her türlü eğlenceler eksik olmaz ve tersâneye kurbîyyeti cihetiyle bahriye zâbitânı ekseriyâ oraya gidip tenezzüh ederler.

fi'len isbâtta başka bir şey olmadığı zann-ı kavşinde bulunduğunu ifade eyledi. Ben bu sözden haylice şevk ve cesâret alarak biraz sonra müzika bağçesine inip piyasa mahâllinde gezindiğimizde câ-be-câ manzâr-ı çeşm-i ta'accübümüz olan ahvâl ile o kalabalıkta bir kaç mahâlde bizim gibi ba'zı gençlerin çift çift kol kola vermiş gezindiklerini gördükçe onları câ-yi bahs ederek şu vesilelerle kendisine olan muhabbet-i kalbiyyemden dolayı şöyle üstü kapalıca keşf-i zâmir edişim ve o yolda ettiğim cür'etlere kendisinden dahî eser-i müşâbehet ve memnûniyet görüşüm, ikimizce de medâr-i serbestî olup o günkü gün beynimizdeki teklifât-ı resmîyeyi bir dereceye kadar tahfîf eyledi. Ba'dehu kendisini hânesine kadar götürüp orada vedâ' ile ben gemiye 'avdet eyledim. O akşam sofraya oturduğumuzda kaptan vesâ'ir zâbitân Elizabeth gibi bir mu'allimeye muvaffakiyetimden dolayı bahâyârlığımu tebrîk ile kendisinin teveccühât-ı kalbiyyesini kazanmış olduğuma gıpta ettiler. Ve filika ile gemiye gelirken kendisinin hüsni üânını daha yüzelli küreklik mesâ-feden âyinelele müşâhede ve teşhîs eyledikleri bahsini hayliden hayli uzatılar. Ma'a-mâfih hakkında îbrâz eyledikleri mu'âmele-i ihtirâmîye o sebepten neş'et eylediğini ketmetmek istedikler ise de, hakâkat-i hâl daha Elizabeth için dönen ilk piyâlelerden istidlâl olun-

du. Ben Elizabeth'le iki ay zarfında ondört onbeş def'a görüşmüş olduğum halde artık kendisinin güzelliğini ve mecbûriyete şâyân olan ahvâl ve evsâfını hiç kimseden öğrenmeğe ihtiyâcum kalmamış idiyse de, ol gün umûm-i zâbitân tarafından hakkında olunan o rûtbe sitâyîş ve midhat Elizabeth'i sahîhen bir kaç derece daha takdîre sebebîyyet verdi.

Ondan sonra birkaç kere daha derse giderek bir gün nöbet odasında beklemekte iken İngiliz gençlerinden üç tane zâde-gân hey'et benimle beraber muntazır-ı nöbet oldukları halde başbaşa vermiş konuşuyorlardı. Ekseriyâ ecnebiler ve husûsiyle İngilizler bir münâsebetle yek-dîğere takdîm olunmadıkça bildik ve bilmediklerinden bir kimse ile görüşmek 'indlerinde pek büyük tenezzül 'addolunup

ben de şu hallerini bildiğim cihetle hod-be-hod ülfet ve ihtilâta râğbet göstermediğimden o kadar müddet nöbet odasında tesâdüf ettiklerimden hiçbirisiyle görüşmek müyesser olmamış idi. Ona mebnî orada bulunduğum vakitler benim için müşâhabet mefkûd olduğundan ben de o vakitlerimi ders mütâla'asıyla imrâr ederdim. Lâkin o genc bey-zâdelere evvelce bir kaç def'a daha tesâdüf eylediğimde yine öylece başbaşa verip konuşur oldukları halde gördüğüm ve mükâlemelerine havâle-i gûş-i dikkatle sözlerinin Elizabeth'e dâ'ir olduğunu fehmelediğim cihetle ne sûrette olduğunu merak ederek ve sözlerini dinlediğimi kendilerine bildirmemek üzere gözlerimi kitaba ve gûş u hûşumu onlara hasrettim. Bunların konuşmaları şundan ibâret idi ki; her birisi Elizabeth'ten ders alıp ders-hâneye girdiklerinde ne yolda kabul ve telakkî olduklarını ve haklarında ne vec-hile mu'âmele-i lütfîye ve hürmet-i mahsûsa gördüklerini beyân ve eğer Elizabeth kendilerine ders hâricinde taltîfi hâvî bir söz söyler ise haklarındaki hüsni-ı teveccühü ondan istidlâl ile yek-dîğere telâkî eyledikleri bir fâhür eylerdi. Asıl bahisleri de Elizabeth'ten telakkî eyledikleri bir kaç sözün derslerine ta'alluku olup olmadığını iddî'â ile bir kelime-den muhâtabı kendisine bir kaç türlü iltifât-ı istihrâc ederek müfte-hir olurlardı.

İşte şu genç bey-zâdelerin mükâlemeleri bundan ibâret ve birbirlerine etikleri mufâhare ise şâyân-ı ta'accüb ve dikkat olduğu cihetle ben muttasıl onları dinler ve fikirleri o noktadan ayrılmadığından bunların üçü de tahsîli vesile edinerek âdetâ Elizabeth'in kîsvân-ı 'anber-feşânından istifâdeye gelmiş olduklarına şüphe kalmadı. Bununla beraber Elizabeth'i böyle böyle râğbet ve mefûniyet-i umîmiyyeye mazhariyette gördükçe, kendisine olan mecbûriyetim derece derece izdiyâd ve şu bey-zâdelerin bir sözünden bin türlü iltifât çıkarmalarını işittikçe, Elizabeth'in ehemmiyeti nazarımda büsbütün i'tilâ ve istidâd eyledi. Ve bundan başka Elizabeth'in benim hakkımda gösterdiği mu'âmele-i ihtirâmîye ve müsâ'ade-i imtiyâziyyeye nazaran her kesten ziyâde nazar-ı kabulüne mazhar olduğumu hissederek seffne-i meyl ü hevesi deryâ-yı 'aşk ve muhabbetine yelken

kiirek yol vermek ister idiysem de, rüzgâr-ı cevri-i bi-vefâsini bilemediğim ve ne kadar olsa bir bahriyye-i ecnebîyye değil mi? Te-mevvüc-i insâfına pek de güvenemediğim cihetle cesâret edemeyerek çâr ve nâ-çâr, mersâ-yı te'emmîde merbût zencîre-i zabt ü karâr olurdum. Şu hâl üzere bir kaç hafta mûnûr etikenden sonra bir gün nöbet odasında beklemekte iken ma'hûd çan çalmıy yedindeki numarayî işâretle beni dershâneye da'vet eder, fakat yine o genç bey-zâ-delere orada bulunup Elizabet hakkında uzunca mükâlemeye girişmiş olduklarından ben bunları dinlemekten birdenbire kendimi mâni' edemeyerek çan sesine derhâl icâbet gösteremediğim cihetle, çan yine başlayarak benden sonraki numara üzerine (v)urur. Şu münâsebetle o günkü gün benim dersim herkesten sonraya kalmış idi. Bir de nöbet bana gelerek dershâneye girip usûli vechile evvelce elimdeki numarayı Elizabet'e gösterdiğimde:

— Vay Mr. Mâçmen! Te'hîr cezasına düşür olan bu gün siz mi idiniz? Ben sizi cezalandırmağın 'afedersiniz."

— Hayır Miss. Elizabet, haksız değilsiniz ve ben de mücâzâtınuzn şikâyetçisi değilim."

— Evet, vâki'â usûlümüz istisnâ kabul etmez. Lâkin sizi de herkesle bir tutmak elimden gelmez. O vechile tarzıye vermez isem vicdânen kendimi def'-i mahcûbiyyet emmiş sayarım."

— Teşekkür ederim. Fakat korkarım ki, bu istisnâ mihr ü muhabbetinize mâ'îl olan kalbimi büsbütün istilâ ile muhlisinizi bî-kâhber emmiş olmasın?"

— Hayır Mr., zannetme ki Elizabet sizi teşhîr edebilsin."

— Evet, hiç şüphesiz emmelmisiniz" dediğimde, mahcûbiyyetle beraber önüne bakarak:

— "Mr., hele dersimizi bitirelim" diyerek, derse başlamak istedi. Ben kendisinin gonca küşâ-yı mahcûbiyyet olan ruhsâr-ı âlîne büsbütün meftûn olup, mecbûriyyet-i kalbiyemî bir derece daha serh ve îzâh etmek istedimse de gösterdiği rû-yî hicâb, şâyet idâresizliğe bir hâl-i icinâbe inkılâb etmemek üzere:

— "Miss. Elizabet, sahîhen şüphesiz emmelmisiniz ki, esîr-i nezâ-

ket ve mübtelelâ-yı faziletinizim. Ve bunu tekrardan geri duramam" dediğimde, serbestiyerek derse başladı. Lâkin ben kemâl-i sîrâ-randan artık ne yapacağımı şaşırđım. Hele perşânî-efkârımdan o günkü gün ders nâmına hiçbir şey anlayamadım. Elizabet'in dahî zihni dolaşarak vazife-i tedrîsiyyeyi icrâ edemedi. Yalnız esnâ-yı derste bi'l-münâsebe geçen bir muhabbet kelimesini ele alarak muhabbetin mâhiyyet ve hâssiyetinden ve neş'et ve şerâ'tinden bahisle güvâ erbâb-ı muhabbetin ahvâlini ta'rîf için tâ'ife-i ricâlden beni ve nisâdan kendisini farz ü misâl itihâz ederek takrîrini ders şeklin-den çıkarp 'âdetâ bir mükâleme-i 'aşkânâe sûretine döktü. Ve lâyıkıyla anlaşıldı ki, onun bâd-bân-ı efkârı dahî benim gibi nesîm-i meyl ü muhabbetle memlû ve fakat esrâr-ı kalbiyesini işğâ için böyle bir hâl-i müsâ'id-kârâneye vesîle-cû imiş. Ma'a-mâññ ben evvelce bu hâmede emniyyet edip edememekte ba'zı mertebe tereddüt-te bulunduğumsa da söyledığı sözlerle endîşe-i muhabbetle bi-mâr olan o güzel gözleri dahî şehâdet eyler idi.

Bunun üzerine artık dersten sarf-ı nazarla o gün yine beni alkokuyarak odasına gidip bir sa'at kadar daha görüştük. Ve kendisinin ders hitâmında olan bir kaç sa'atlık vaktinin isirâhatına mahsûs olduğunun beyân ile ba'dehu benim dersimin en sonraya te'hîri mûmkün ise o sûrette gelerek dersten sonra her gün biraz müddet görüşmemizi temennî eyledi. Şu müsâ'âdeden ben daha ziyâde memmûn olarak mu'ahharan gidişlerimde herkesten sonraya kalıp ders hitâmında Elizabet ile görüşmek 'âdetâ usûl tahtına girdi. Ma'a-mâññ böyle böyle beynimizdeki tiffet ve ünsiyyet ve gündün güne terakkî bulan sûret-i mecbûriyyetin neye müncer olacağını düşünür ve aramızdaki keyfiyyet-i ecnebîyyeî mülâhaza ile o noktada biraz mütehayyir bulunur idim.

Bununla beraber daha somraları Elizabet beni yalnız ders için kabul etmeyip her karaya çıktıkça bana muntazır olması ve hânesine gitmemiş olduğum gün şâyet bir mahâlde rast gelecek olursa, kendisine uğramamış olduğumdan dolayı uzun uzun me'yûsâne sitemler eylemesi, beni gemiden her çıkışında kendisiyle mülâkâta mecbûr

ve her gidişimde bir güne riâyet ve müsâ'adetini arturarak beni büsbütün meftûn ve meshûr ederdi. İşte böyle böyle her karaya çıkıkça doğruca Elizabeth'e gittiğimden ve ba'zı kere birlikte tiyatro ve balo misillî eğlencelere gittikçe 'avdâten beni gemiye koyvermediğinden âdetâ Elizabeth hâneğliği hükümünü almış idim. Ve işte bana her sûretle gösterdiği âsâr-ı vedd-i vefâ, beynimizde bir itihâd-i dâ'imi husulünü işrâb ve îmâ eylediğinden ben de aruk herçi bâd-âbâd diyerek felek-i niyyet, Elizabeth'in lücce-i merâm ve müsâ'adesi-ne tamamıyla teba'iyet etmekte idi.

Lâkin zannolunmamalıdır ki, Elizabeth bir İngiliz olduğu halde hakkımdaki şiddet-i mecbûriyeti, ya kalbinin sâdeliğinden veyâhûd meyl ü muhabbetle ülfetinden; Yoksa kendisinin hâli ya meşrebinin mekânetsizliğinden veyâhûd terbiyesinin kifâyetsizliğinden. Hayır hayır! Elizabeth öyle sâhib-i melâhat, öyle sâhib-i mekânât ki ta'rif kabul etmez. Zekâvet onda, nezâket onda, letâfât onda, tarâvet onda... Hâsılı masdar-ı melâhat ve's-selâm.

Bununla beraber ahvâl-i muhabbet-iştimâlî tevekkelî miydi? Yok yok, o da değil. Lâkin bunun sebebi beyân için buracıkta bir ifâde-i mahsûsaya lüzûm görünüyor. Çünkü cümlelerin ma'îmudur ki, hasâyis-i insâniyyeden ba'zıları didâr-ı hakîkate perde-dâr olur. Mese-lâ bir êhl-i dirâyet halk nazarında muttasıf olduğu fazîlete nakfisa gelmemek için mütemmim-i kemâlât olan mahviyyet-i meşrebini terkederék muhassenât-ı zâtıyyesinden bahisle kendisini bir tavr-ı hod-pesendâne bulundurmak istemez. Ma'a-mâfih evsâf-ı mem-dâhesinin meskût ve mühmel kalmasında kâ'il ve mütehammil olamadığından çok kere durer-i muhassenâtını sadefçe-i mâ-fâ ya'ni-'aciz ü noksân ile setre kalkışarak muhâtablarının insâfına dokunmak ile gencîne-i cevâhir-i hasâyisinin keşf ü intişârını halktan bekler. İş-te insân maksadını o mertebeye getirmedikçe mâlik olduğu muhas-senâtı meydâna koymuş olamaz. Ona mebnî bendenizin İngiltere'de bulunduğum esnâda hâ'iz olduğum hasâyis-i mümtâza ne mertebeye varmış olduğunu bu mecliste bilen olmadığınan, Elizabeth'in bana olan şiddet-i mecbûriyetinin sebebinin beyânda, ya hakkât-i hâl mes-

tür kalacak veyahûd nazarınızda mahviyyet-i insâniyyem pür-kusûr olacaktır. O cihetle ser-güzeştümin bu noktasını mübhem geçelim" diyerek;

Sâhib-i ser-güzeşt esnâ-yı naklindê hikâyenin burasını sekte-dâr ederek mübhem geçmek istediye de huzzâr-ı meclisten birisi:

"- Efendim kerem ediniz! Murâdınız anlaşıldı. Bu husûta hakkınızı teslîm ile beraber şunu arz ederim ki, bulunduğunuz hâl-i zarûret sizin için elbette pîrâye-bahş-ı ma'zeret olacaktır. Bu halde hakîkât zâhîr olarak, mahviyyet-i insâniyyeniz de bâkî kalacaktır. Bunun için cümle-i zâtınıza ricâ ederiz" diye, îbrâm ve ilhâh etmesiyle, nâkil-i ser-güzeştinin bu noktasını dahi bi'z-zarûr ifâdeye kâ'il olup, devamı:

"- Bendeniz İngiltere'ye gittiğimde yirmi üç yirmidört yaşlarındâ olup, boy bos ve tenâsüb-î endâmına şu hâlim de delâlet edebili-yorsa da, o vakit vücûdum henüz tarâvet-yâb-ı kemâl olduğundan şimdiki gibi pâ-nihâde-i za'f u fütûr olmayıp, şîrâne kol salıp ayak atıkça besâlet ve mehâbetim cezâ-yı zemîni tazyîk eder. Hele şu omuzlarımmın genişiği ise gûyâ feleğe göğüs gererek burc-ı esedi pençe-i nazarında lertzân ederdi. İngilizlerin ekseriyâ omuzları dü-şük olduğundan tenâsüb-î endâmına hased ederlerdi. Bununla beraber âsâr-ı tarâvet üzerimde tâb-dâr u envâr-ı şebâbet-i vecimde şa'sa'a-nisâr olurdu. Her nasılsa İngiltere'nin âb ü havasıyla da hüsn-i imtizâc ederek vücûdca gereği gibi istifâde etmekle orada bir kat daha gelişip güzelleşmiş olduğumdan, hakîkaten yüzüme bak-maya kıyılmazdı. Ve hele dîde-i misâ ile bakılır ve nazar-ı seyr ü meylin ardı bırakılır şey değildim. İşte Elizabeth'in de bana ziyâde-siyle mecbûr eden şuralarıdır. Bundan başka giyim kuşam ve sûs ve intizâm husûsunda o derece i'tinâ ve ihtimâm ederdim ki, ma'âşim şöyle dursun, servet-i zâtıyyemin bir haylisini de terzi vesâ'ireye sarfederdim. Hâsılı bana sûs, zînet, tüvalet her türlü tezyîfât-ı şah-siyye ve rismiyyede İngiliz'ler bana taklîd ederlerdi. Ve hatta sakal koyvermek⁴⁵ üsûlünü evvela benden görünüp İngiliz gençleri o vakit

⁴⁵ Sakal koyvermek; Yanak üzerine doğru taramaktır. Bu ise zaten usûl olma-

bunu en güzel bir moda itihâz etmişlerdi.

Lâkin sakaldan bahsettik anıma, sâmi'in-i kirân beni şimdi bı-yıklı götürüp de ta'acûb etmemelidir. Çünkü İngiltere'ye vusûlumda her ne kadar genç idiysem de dört kaşlıdan aşağı ter-bıyıklı da de-gildim. İngilizler'de ise sakalsız bıyık külliyyen memnû' olduğundan gemi zâbitânı bana: "Ya sakalını koyver, ya bıyıklarını da traş et!" ve bir de "Ya başını aç, yâhûd kapala giy!" derlerdi. Ben bu teklifle-rin hiçbirini kabul etmek istemez idiysem de, gemi zâbitânıyla bir-likte öteye berneye gittiğimizde yanlarında beni gören dostları, bıyık-larından ve başımnda kapala olmadığımın ecebî olduğumu tanıya-rak, evvelâ beni sorarlar ve Türk olduğumu anlatırlarında, "Türkis-tan'a dâ'ir bir takım sözler çıkarak arkadaşlarının kendi hasbihâlle-rine vakit kalmayıp, hemen rast geldiklerine beni ta'rif etmeğe ve ondan sonra Türkistan hakkında bir çok mükâlemâta girişmeğe mec-bûr olurlardı. Arkadaşlarının bu külfeti ihtiyâra mecbûriyetlerinden bence bir zarar yok ise de, ba'izi kere balo ve üyatro ve resmî da'vet vesâ'ir eğlence ve ziyâfetlere gittiklerde bulunduğumuz meclislerde be-heme-hâl beni su'âl ile Osmanlı olduğum bildirildiği gibi, herkes tarafından Türkistan hakkında olan ma'lûmât-ı cedîde ve mazbûât-ı tarîhiyyeleri meydâna konulup bunun üzerine mükâlemât-ı sâ'ireden sarf-ı nazarla oturduğumuz müddet Türkiye'ye müte'allik mebâhis ve münâzaraya hasrolunurdu.

Hattâ bir gece med'aven gitmiş olduğumuz bir baloda zâbitân ile beraber otururken, "Lord"⁴⁶lardan birisi madama'sı koltuğunda olduğu halde refiklerimden birisiyle görüşmek üzere yanımıza gel-diler.

Olduğumuz salon gâyet vâsi' ve mükemmel ise de, kalabalık zi-yâdece olduğundan bulunduğumuz mevki'de bir boş sandalye ile benim oturduğum kanepede bir kişilik hâlî mahâlden başka oturacak

diği halde, benim yüzündeki tüylerin hâl-i tabî'sinden olarak kendiliğinden yüzümün üstüne koyverilmesi İngilizlerin aşırı hoşlarına giderek kendileri fakat terbiye ile koyverirlerdi.

⁴⁶ Lord; Asîl-zâde-gâna itlâk olunur.

yer yok idi. Lord yanımıza geldikde evvelâ hepimizle selamlaşkıtan sonra madama'sını yanındaki boş yere oturup, ba'dehu kendisi de tehlî bulunan sandalyeye oturdu. Hemen üç beş dakka geçer geçmez madama'sı yanından fırlayıp savuştu. Böyle pür-telâş kalkıp sa-vuşmasından birdenbire ne olduğunu anlayamadım. Fakat be-tektar bana doğru bakıp tebâ'üd eylemesinden, benim Türk bulunuşum-dan tevahuş eylediğini, yanımızda bulunurlar felân ü tehfîn eyledi-ler. Ben şu hâle aşırı ta'acubla beraber orada fenâ halde bozuldum. Madama'ya Türk olduğumu bildiren de söylediğine nâdim oldu.

İşte şu keyfiyet-i mücerred sakalsızlı'mdan neş'et etmiş idi ki, madama beni o halde görerek kim olduğumu sol tarafında bulunan dan su'âl eder. O da Türk olduğumu beyân etmesiyse, madama der-hâl yanımızdan kalkıp savuşur. Lâkin madama'nın şu hareketi halk nazarında soguk ve çirkin bir şey olup, kendisinin noksânî-i terbiye-sine mahmûl olduğundan dolayı zevce'i bulunan Lord dahî aşırı mahcûb olmasıyla, şu hâl-i bürûdet me'âlin indifâ'î zımınında kalkıp madamasını alıp koluna takarak tekrar yanımıza getirip içlâs eyledi. Bununla beraber beni tatyb için etrâftan i'tizâî hâvî bir haylice sözler tefevvüh olunduğu gibi madamamın ma'zûriyeti için dahî huzzâr tarafından Türkistan hakkında bir çok makâlâ der-meyân edildi. Ez-cümle bir kaç 'asır mukaddem ki ecebî tarîhlerinde Os-manlı'lar için göğüs ve baldırları çıplak vahşi bir kavm-i cengâver olup, sînelerine karış karış karlar yağdırarak sakal ve bıyıklarına buzlar dondurdukları ve tecrübe zımınında pazularına şişler ve bıçak-lar saplayıp diğer taraftan çıkan uçlarına soğan sarımsak takıntıları ve başlarına bir yığın sarıkla yarı göğüslerinden aşağı bir metre yer-lerine yük kuşakları sardıkları beyân olunup; Yunan tarîhlerine ge-lince, Türkler gerek tavr-ı kıyâfet ve gerek 'âdet ve milliyetçe en vahşi ve gâyet zor-bâz müstevilî adamlar olup, hatta Hıristiyanlar ya-kın vakte kadar çocuklarını Türk geliyor diye ihâfe eyledikleri rivâ-yet olunduğu câ-yı bahs oldu. Bununla beraber o misillî tarîhler şimdiki halde merdûd-ı nazar-ı i'tibâr ise de garâîb-i me'âlininden nâşî câ-be-câ mutâla'a olunmakta olduğundan ve madam ise Os-

manlı'larla ülfet ve ihtilâf ile kendilerinin ahvâl-i medeniyelerine henüz kesb ve vukûf edemediğinden neş'et eylediği beyân-ı 'tizâ-rında bulundular. Ve Osmanlı'ların merd u civân-merd, bir millet-i sâhib-i şecâ'at ve âzîmüde-i germ ü serd olduklarını ve medeniyet-çe kesb eyledikleri şeref ve meziyyet kendilerinin hiçbir vakitte bâ-diye-nişîn bâd-ı vahşet olmadığına delâlet eylediğini dahî bir cemîle olmak üzere 'ilâve ve i'tirâf ederek sûret-i tarziye gösterdiler.

Bunun üzerine madam Türk'lerden vehim-i vahşeti zâ' il olduğun-dan beni te'mîn için benimle biraz mükâleme etmek isteyerek hâl ve mevki'e münâsib bir kaç söz söyledi. Ben de iktizâsına göre cevâp verdikten sonra, madam bana:

“— Mr. Miçmen, Osmanlı'lar hangi mezhebe dirlertir?”

“— İslamdırlar.”

“— Acâyib! Şimdiye kadar bu mezhebi de iştemiş idim. O ne demek?”

“— Miss, Muhammedî (nizm)⁴⁷.”

“— Çok şey! Bu da sizden işitiliyor” demesiyle, canım sıkılarak kendisini iskât etmek istedimse de, arkadaşlarım karşı kendisinin evvelce gösterdiği çirkin mu'âmele gibi bir şey yapmış olmamak üzere bir hüsn-i sûretle ilzâm eylemek tasavvurunda iken, bir de sağ taraftan bir ses:

“— Miss. 'afedersiniz. Lâkin o bahsi bıraksanız fenâ olmaz” de-mesiyle, ben dönüp baktım. Bir de gördüm ki madam'ı nâzikâne is-kât edenler, sağ tarafında fakat biraz geride oumakta olan iki kişi idi ki; bunlar arkalarında bormozlar ve başlarında kefiyyelerle kır ve kabaca sakallı 'Arabıyyu's-simâ Cezayir ahâlisi hey'etinde iki şahs-ı mehâbet-nümâ olup, ben kendilerini evvelce dahî gördümse de ga-râbet-i hey'etlerinden balo için mahsûsen o kıyafete girip gelmişler zannında bulunmuş idim. Bana o sûretle hâricden taraftarlık göste-rişlerinden aşırı memnân olarak kendilerine bakıp birer âşinâlık ettim. Ve onlar da bana mukâbele ederek yanuma sokuldular. Biz

⁴⁷ Muhammedî (nizm); Muhammedî demektir.

kendilerine biraz yer açarak meclisimize kabul ettik. Ve kendileri İngilizce, Fransızca, Arabça ve Türkçe bildiklerinden, benimle Türkçe tekelîme başladılar. Biraz sonra madam Cezayir'lulara:

“— Aziz dostlarım, muhlisinizi demincek hâriçten niçin iskât ettiniz?”

“— Yok sevgili Miss, gücünmeyiniz. Lâkin İslâmiyet ehemmi-yetli bir keyfiyettir. Siz ise bilmeyerek tezyîf etmek sûretinde gö-ründünüz. O cihetle sizi hatâdan vikâye eyledik” dediklerinde, ma-dam ifâdesini tebdîl ile:

“— Hayır hayır, değil tezyîf ben tahfif bile etmek istemem. Yal-nız bilmediğim cihetle anlamak murâdında idim.”

“— Peki Miss, murâdınız anlamak ise şu kadar biliniz ki, biz 'âlemde cümle mezâhibi tefîş ve tecessüs eyledik. Eğer mezâhibden birini ihtiyâr etmiş olaydın İslâmiyette karâr ederdin” demeleriyi-le, madam sükût eyledi. Bunun üzerine ben kendilerinin kim olduk-larını merak eylediğimden, (ben) Cezayir'lulara:

“— Lâkin Efendiler, garâbet-i ifâdenizden murâdınız lâykıyla anlaşlamadı. Çünkü hem İslâmiyete taraftarlık gösterdiğiniz ve hem de kendinizi ondan hâriç tutunuz. Buna sebep nedir?”

“— Evet, biz zaten Afrika'lı olduğumuz halde, Avrupa'nın ted-kkât-ı mezhebiye cem'iyeti tarafından me'mûren kürre-i arzın ekser mahâllerini dolaştık. Yalnız Amerika'da çok gezmedikse de Avrupa'nın her tarafında ve hele Türkiye ve İran ve Hindistan cihet-leriyle, Mısır ve 'Arabistan'da hayli müddet seyâhat eyledik. Ve 'ale'l-husûs birimiz onsekiz ve diğerimiz oniki sene havâf-i Hicâzi-ye de bulunup, ahvâl-i İslâmiyeye kesb u vukûf ile mezâhib-i sâ'ireye tercîh hikmet bulunduğumuzdan onu takdîr ile mezâhib-i sâ'ireye tercîh eyleyiz. Fakat bizim maksadımız tahkîkât-i dîniyye olup, dehâlet ol-madığından yalnız hâriçten muhâbette kaldık” dediler. Ben bunla-rın hallerine ta'acçubde kaldım.

Her ne hâl ise, buraların tafsîle lüzûm yok ise de, bu misillü izâ-hâtın maksad her nerede bulunsam İngiliz bahriye zâbitânı hey'e-tinde Türk olduğum bilindikçe işte bu gibi lüzûmlu lüzûmsuz mübâ-

heselere sebebiyet verdiğinden şu hâl-i zartret-iştrînâle mebnî In-giltire' de yarım sakal koyvermiş idim.

İnsâna gençliğinde tezyinâta dâ'ir her ne olsa yakıştığundan o ma' hûd sakal da vechime bir hüsni-i diğ'er vermiş idi. Ve hatta Elizabeth'le ülfet ve muhabbeti arttırdıkça benim için hazırladığı zarf zarf boyun bağlarını bana kendi dest-i muhabbet-i peyvesi ile bağlar ve o sakalının nerrnî ve pîçîdeğî-i tabî'iyyesi de hoşuna gittiğinden aralıkda severek şâne-i gîsû-yı dilârâsıyla tarardı.

İşte biz Elizabeth'le her gün gibi görüşür ve birbirimize "volkan"⁴⁸ gibi yanar tutuşur idik. Biz bu halde gerek hânesinde tenhâ olarak ülfet ettiğimize ve gerek birlikte piyasa ve tiyatrolara gidip gezdiğimiz pederinin ma'îmân tahında olup, bu da beynimizdeki muhabbet-i sadıka ve mecbûriyet-i hâlisaya tamâmiyle kesb-i vukûf ederek emniyet-i kâmile eylediğinden Elizabeth'in öz ve üve-yi vâlide veya sâ'ir hiçbir kimseyi olmadığı cihetle Mr. Havel kerîmesini gezdirmek için, ya kendisi birlikte gider veyâhûd bana refik ve tevâfî ederdî. İşte Elizabeth'le beynimizdeki münâsebet, gide gide bu derecelere kadar kesb-i serbestî ve takviyyet eylediğinden kendisiyle pek kolay birleşir idiysek de, her ayrılışda vedâ' için el ele verdikten sonra, yarım sa'at kadar daha görüşmedikçe birbirimizi terk edemez idik. Bizim böyle Elizabeth'le bir familya efrâdından gibi sıkı fıkı görüşüp ve ekseryâ geceli gündüzlü beraber gezdiğimiz gemi arkadaşlarımızdan tesâdüfen balo ve tiyatrolarda görenler hâlime hased eder, beynimizdeki muhabbet-i 'iffet-kârâneyi bilemediklerinden eğip bükerek her biri bir yolda istedikleri gibi bin türlü ma'nâyâ çekerlerdi.

İşte ben bu sûretle mensûb olduğum firkaateyn ile bulunduğumuz Porsmeys limanında yirmi iki ay kadar eğlenip, gemide gün aşırı top, arma, silâh ta'îmlerinden hâif bulunmaz idiyse de ara sıra limandan çıkılarak deniz yüzünde onar onbeşer günlük ufak gezintilerle top, yelken, atış, yarış ta'îmlerinden büyücek manevralar icrâ

olunmakta idi. Biz Elizabeth'le dâ'ima görüştüğçe muhabbetimizin derecâim o kadar fark edemez idiysek de, ol sûretle limandan çıkışımızda Elizabeth'in işitvâkı her def'asında daha başka sûretle te'sîr ederdî. Ve 'avdeimde Elizabeth'ten işittüğim bees ü işikâ kendisinin dahî benimle hem-hâl olduğunu işrâb ve îmâ eylerdi.

Biz beş on kere ta'îm için limandan çıkarak epeyce gezinti ve manevralar icrâsında bulunduksa da, biz zaten İstanbul'da dahî deniz ta'îmlerince o müsüllü hareket-ı 'âdiyenin mübtedfisi olmadığımızdan yalnız İngiltere sevâhlinde dolaşmamız kifâyet edemeyip, kâffe'-i ahvâl-i bahriyeye kesb-i vukûf etmek üzere İngiliz'ler nazarında dahî en mu'tenâ olan seyr ü seyâhata gönderilmemiz dolunca matlûb ve mültezim olduğundan mu'ahharan beni Hind'e gitmek üzere yambasınızda donatılan iki kit'a Crowded'lerden birisine verdiler. Vâkı'â tahsîl için Hindistân seferi bir mu'tenâ ders olup, şu fi'liyâtu görmek üzere ta'yîn olduğum me'mûriyyet, hakkim da pek büyük bir ni'met ise de, bızce Elizabeth'le öyle on onbeş günlük tahassür ikimizi de şikâyete mecbûr edecek derecede mücib-i te'ssîr olduğu halde böyle bir uzun müddet kendisinden nasıl ayrılacağımı ve âçeş-i iftirâkına teveccihle tahammül edebileceğimi düşünürken, bir de Hind'e gitmek üzere üç güne kadar limandan harekete hazır olmamız "Admiral"⁴⁹ tarafından emir verildi.

Benim nakli-i me'mûriyyet ettiğim Crowded "Filtzgerald" nâmnında uskur bir sefîne olup, verilen emir üzerine hemen ertesi gün altı aylık peksimet ile geminin suyu ve kömürü ve levâzımât-ı sâ'ire-i seferyyesi alınmaya başlandı. Ben bir aralık karaya çıkarak doğru Elizabeth'e gidip iki güne kadar uzunca ayrılacağımızı haber verdim. Artık bunun üzerine ikimiz de fenâ halde me'yûs ve müte'ssîr olarak bir sa'at kadar görüştükten sonra birlikte kalkıp bir fotoğraf-hâneye giderek ayrı ayrı ve birlikte ikiser kit'a resimlerimizi aldırıp tekrar hânesine gelerek, yarım sa'at kadar da bir son mülâkât eyledik ve o vakit hazîn hazîn görüştüktükten sonra resimleri-

⁴⁸ Yanar dağ.

⁴⁹ Amiral; Ya'ni bahriye kumândaını demektir.

mizi birbirimize te'âfi ettigimizde, Elizabeth bana:

“— Sevgilim, işte şu kıymetsiz yâdıgân al. Bu sana bir imityâzdir ki, Elizabeth seni bekleyecek. Kimse ile eş olmayacaktır. Eğer 'avdetine ömrü vefâ etmezse, Elizabeth'inden sana işte yalnız bu hâ-tır-i nişân kalacaktır” dedi. Ona karşı ben de kendisinin muhib ve vefâ-dârı olduğuma söz vererek birbirimizi unutmayacağımıza mu'âhede eyledik. Bunun üzerine kalkıp vedâ' ederken, Elizabeth benim elimden tutarak o güzel yanaklarından iki pûse-i vedâ' ikrâm etti. Ben de sevinerek aldım, ağlayarak döndüm, ayrıldık.

Oradan gemiye gelip artık yol hazırlığı filân telâş ve meşguliyet içinde bulunduğumuz halde bir de baktım ki gideceğimiz gün 'ale's-seher Elizabeth gemiye geldi. Ben kendisini görünce birdenbire sevincimden şaşırđım. Hemen koşup elinden tutarak:

“— Sevgilim bana mı geldin?” dedim.

“— Evet sizi bir daha görmek istedim. Çünkü elem-i iftirâkınız bu gece beni hiç uyutmadı.”

“— Ah hakikat-pervirim! Emr-i vefâda bana sebat gösterişine nasıl teşekkür edeyim. Yalnız mahcûb-i lütfun olduğumu söyledim dedim. Ve pederi Mr. Havel de birlikte olup, hem de bana bir sandık hediye getirmişler. İçinde temiz keten takımı, ağır gömlekler, mendiller, peçeteler, fanûlalar daha sâ'ir bu gibi şeylerle memlû olduğu halde kamarama indirilmek üzere hizmetçiye teslim ettiler. Elizabeth gemice 'azîmet-i telâşımızı görmekte ziyâde duramayıp, bana sıkı sıkı:

“— Lâkin, seyâhatiniz ne kadar sürecek?” demesiyle, pederi bana cevâba meydân bırakmayarak derhâl:

“— Çok sürse sekiz on ay” dedi. Müddet-i seferi pederi bana söyletmek istemediğinden anladım ki, iki üç sene kalacağımızı söylesem gâliba Elizabeth daha ziyâde mülte'essir olacak. Ona mebnû ben de pederini tekzib etmeyerek:

“— Evet nihâyet bir seneye kadar İngiltere'de bulunacağımıza şüphe yoktur” diyerek, güyâ bu ma'lûmât aldığımız ta'fîmât iktizâsından olduğumu ilâve ile Elizabeth'i te'mîn eyledim. Vaktimizin

müsâ'adesizliği cihette Elizabeth'le uzunca görüşülemediğinden hemen bir kaç sözden sonra te'kîd-i 'ahd-i vefâ ile tekrar vedâ' eyledik. Lâkin o zaman ikimiz de kendimizi tutamadığımızdan pek süzişli bir halde ağlaşıp ayrıldık. O vakit pederi de dayanamayıp gözlerini silmeğe başladı. Bizim şu hâlimiz gemi halkının nazar-ı dikkatlerini celbederek müfârakatımızdan onlar dahî mülte'essir kaldılar. Ve o aralık vazifece kusûruma bakmayıp beni ma'zûr tuttuklarından, ben Elizabeth'i pederiyle beraber bir teşyî' etikten sonra güverteye çıkarak, Elizabeth ser-â-pâ siyeh-pûş ve elinde dest-mâl-i sefid sırışk-i nûş olduğu halde, bindiği filikada ser-nihâde-i düş-i peder-i tesliyyet perveri olarak 'avdetini seyretmekle ser-çeşme-i çeşmânımdan bir vakit isâle-i bârân-ı müfârakat eyledim.

Bunun üzerine biz çok geçmeksizim bulunduğumuz Porsmeys tersanesinden hareketle bahr-i muhîte doğru açıldık. Seffnemiz her ne kadar vapur ise de, gideceğimiz yolların uzaklığı ve o vakitler Suveyş Kanalı'nın küşâdına henüz mübâşeret bile olunmamış olduğu cihette, Afrika kıt'asını cenûben dolaşmaktan başka çâre olmadığın ve o kadar bu'd mesâfeye ise kömür yetmeyeceğinden İngiltere'den elli altmış mil açılır açılmaz, vapurun makinesini ta'fîl ile armalara tam yelkenleri donattık. Çünkü dış denizlerde bu'diyet cihetiyle kömür dayanmadığından o müsillü sefer-i ba'îdde herhangi vapur olsa makinesini ta'fîl ile bâd-bân-küşâ olur. Ve bir gemi nihâyet alabileceği iki üç haftalık kömürü şiddet ve muhâlefet havada sâhil ve limanlara sokulabilmek için saklamaya mecbûr bulunur. Biz iki ufak gemi enginlere düştükçe rû-yi deryâ'da saman çöpü gibi yüzer ve câ-be-câ hava sertleştiğçe dağlar gibi kabaran dalgaların cesâmet ve 'azametinden yirmi otuz sâniye yek-digerimizin yelken ve direk tepelerinden bile hiçbir eser göremeyerek giderdik. Ma'a-mâfîh arasına sükûn ve i'tidâl-i havâ, rû-yi deryâyı gündüzleri bir sath-i mutallâ ve geceleri ise mâh-i münîr ile bir âyîne-i sâf ve mücellâ ederse de, ba'zı kere fırtınaların şiddeti gark-âb-ı tûfanı andırır. Ve gulgule solan deryânın detşet ve mehâbeti ise insânî can ve ci-hândan usandırır idi. Lâkin şu hâl-i hatar-iştîmâl, İngiliz'lerin cesâ-

ret ve mekânelerini ihlâl edemeyerek gemicilikte mâhîrâne sebât ve deryâ-yı îbrer-inimânın her hâl ve mahâllinde mahâret-i bahriyyelerini tamamiyye îbrâz ve isbât ederler. Ve bununla beraber her nerede olsalar usûl-i medfnelerinden dahî hiçbirisi icrâsız kalmaz. Ve hele tezyînât-ı şahsiyye ve tertibât-ı şikem-perverâne husûslarında i'înâdan zerre kadar geri durulmaz. Ez-cümle en şiddetli havâda sofra takımları yine bir mukemmel ziyâfet şeklinde tezyînâta boğulur ve şu hâle o kadar i'tinâ olunur ki, mesalâ salıntıdan kadehler, sürahiler olduğu yerde duramaz olduğu halde, bu gibi şeyler "âg"⁵⁰ içine vaz' edilip edavât-ı sâ'ire dahî her biri bir sürele merbûten muhâfaza olunur. Tezyînât-ı şahsiyyeye gelince, bunda da aslâ ih-mâl olunmayıp İngiltere vesâ'ir bilâd-i medeniyede berren nasıl gezilirse esnâ-yı sefer ve şiddet-i telâumdan geminin kesbeylediği hâl-i hâturda bile aşırı ehemmiyet verilir. Ez cümle bir beyaz gömlek iki gün giyilmediği gibi bir günlük traş dahî ertesi güne bırakılmaz. Meselâ gemide salınat ve silkiniden ustura insânın 'arza'-i muhâtarât edecek dereceye getirdikde bile yalnız gene ve bıyıklan 'îbâret olan traş terkolunamaz, âyine karşısında tavadan asılı kordonlara kollanrı takıp ona abanılarak, ustura elde geminin yalpasyyla beraber sallanarak her sabah traş olmak mecbûriyetinde bulunur. İşte biz bu hâl üzere gitmekte ve gün-be-gün İngiltere'den tebâ'ud etmekte olduğumuzdan Elizabeth'in te'ssür-i fırkatını ezyâd ü semender-hâne-i dilde ikâ'-i nâ'ire-i iştidâd ederdi.

Bu geminin kaptanı da Mr. Vilyams nâmında gâyet gezejnci bir adam olup, kendisinin yirmi iki yaşında Flower isminde bir kız var idi ki, Hindistan seyâhâtı için onu da birlikte gemiye almış idi. Flower geminin her tarafında serbest gezerek herkesle ihtilât eder ve zâbitândan hakkında riâyet gösterenlere kendisi de mu'âmele-i lütfiyye îbrâz eylerdi. Ben ise gemide ecnebi olduğum ve husûsiyye Türk bulduğum cihette, Flower benimle ülfet erikçe usûl-i mütte-

⁵⁰ İpekten ma'mûl âdetâ balık ağı gibidir. Fakat bunun gözleri daha ince bir-yükü küçükü mühtelif sûrette olup, sofra üzerine getirilerek bilhur vesâ'irâ edevât-ı münkesire ve mütesâdime onun gözlerine vaz' ile muhâfaza olunur.

hizem vechile hakkında herkesen ziyâde mu'âmele-i ihtirâmîyyede bulunurdum. Ona mebnî Flower gemide herkesten ziyâde benden hoşnûd olup, benimle ülfet ve ihtilâta aşırı halde mecbûriyyet kesbeylenmiş idi. Benim de gerek Flower'e gerek sâ'ir İngiliz'lere hakkından ziyâde mu'âmele-i rifkiyye ve ihtirâmîyye de bulunuşuma sebep, çünkü o vakitler İngiliz'ler nazaranında Türk'lerin ahlâk ve etvâr vahşetle ittisâfdan daha pek de kurtulmamış olduğundan ben ze'm ve zehâblarında olan yanlışlığı fi'len isbât ile Osmanlı'lar hakkında nazar-ı emniyyet ve muhabbet-i kâmiyelerini celb ve imâle için gerek mu'âmelât-ı şahsiyye ve gerek vazife-i resmîyyede İngiliz'ler fevkinde izhâr-i mekânet ve mahârele hareket-ı cemî'e îbrâ-zına kendimi mecbûr 'addederdim.

Ben bu gemide dahî mühendislik sıfatında bulunmuş idiysem de, böyle ufkak gemilerde zâbitlerin azlığı cihette mühendislerin dirâyet-hiceleri zâbitân sırasında istihdâm olunarak esnâ-yı fâhda geminin sûret-i harekâtına müte'allik kumandanlık vekâleten bunlar tarafından icrâ olunup, ben de mühendislerin içinde mahâret ve istikâmetce aktânıma fâ'ik bulunduğumdan beni de bu sınıfa intihâb ederek, sırasıyla bana da nöbet bekletirlerdi. Şu kumandanlık vazifesi ise artık sırasına göre gece yâhûd gündüz üçer dönder sa'at igüvertede kaptan mevki'inde bulunup, gemiyi reh-nâmesi üzerinde isâre ile icâbına göre tedâbir-i bahriyyeyi derhâl icrâ etmekten îbârettir. İşte ol vechile sıra bana geldikçe nöbete girer ve vazifemin hüsn-i ifâsına kemâl derece dikkat ve i'tinâ eylerdim.

Ben her ne vakit nöbete girsem Flower kaptan mevki'ine gelip yanından ayrılmazdı. Bu kız da epeyce güzel olmakla beraber meşrebce biraz saf ve hem de oldukça hoş ve tuhaf bir şey olup, benimle o derece ihtilâta mecbûriyeti de iki sebeb tahında idi ki; Birisi benden Türkistân hakkında istihşâl-i ma'îûmât ile beraber ba'zı ahvâl ve vukû'ât beyân eylediğimde hasbe'î-iklâm Türkistân'ın ba'zı ahvâlî kendisine bir sûret-i garîbede görülmekle hoşuna giderek, istimâ'ından aşırı halde mütelezviz olurdu. İkkin diğerk cihetten dolayı da bana o derece infi'âl ederti ki, bir türlü hiddeini yenemeye-

rek yine gelip öfkelerini benden alırdı. Süret-i infi 'âline de sebeb şu idi ki, ben niçin Elizabeth' i severim. İşte şu iki sebepten dolayı benden hem ziyâdesiyle memnûn ve müteşakkir ve hem de aşırı derecede me'yûs ve müteneffir idi. Ma'a-hazâ Elizabeth' in lakırdısı oldukça bana o kadar canı sıkılır idi ki, öfkesinden bana küsererek derhâl protesto eder giderdi. Lâkin Elizabeth' e müte'allik mebâhisi de benden başkasıyla edemediğinden bir türlü efkârımı yenemeyip biraz sonra yine yanuma gelerek tarziyyeler vermekte benimle tekrar barış görüş olurldu. İş bu sûretle hem bana ziyâdesiyle darılır ve hem de başkasıyla edemeyerek yine bana gelip çam sakızı gibi sarılırdı.

Vâkı'â ben Elizabeth' i her ne kadar aşırı halde sever ve güzergâh-ı hayâlimden her dakîka imrâr edersem de Flower' e aslâ ondan bahsetmem. Lâkin kendisi tek durmaz, yanuma geldi mi, öteden beri den biraz müsâhabet edip dururken, bir münâsebet aldirarak sözü elbette o tarafa intikâl ettirir. Ben onu geçiştirmek için her ne kadar sözü başka tarafa çekersem de, hayır bırakmaz, illâ Elizabeth' ten bahsedecek. Ben onunun niyyetini bildiğimden o vakit sükûte başlarım. Lâkin bırakmaz, yavaş yavaş başlar:

“– Ey ‘Keptin’⁵¹ söylemiyorsun.”

“– Miss. Girl, sizi dinleyeceğim.”

“– İşte ben söyledim cevâb beklerim.”

“– ‘Afedersiniz anlayamadım, muntazırım.”

“– Lâkin Mr.! Artık Elizabeth lakırdısını da mı benden esirgiyorsunuz?”

“– Hayır Miss! Lâkin bırakmaz onun sözünü.”

“– Canım, sevgilin değil mi?”

“– Bilemiyorum.”

“– Evet evet, bilirim ben.”

“– İyi ammâ korkarım yine sizi gücendirmiş olmayım.”

“– Aa! Bana ne?”

“– Evet öyle ya!”

“– Lâkin Elizabeth' i niçin o kadar seversiniz?”

“– Hayır, siz o kadar büyütüyorsunuz?”

“– Aa! Yalan mı?”

“– Peki ama, neden anlarsınız?”

“– Aa! O ayrılaş..”

“– Tamam! İşte bitmiş demek.”

“– Ya o firkatınız!... Az muhabbet mi?”

“– Evet, ammâ insân ahbâbı için yapabilir.”

“– Lâkin biz de ayrıldık. Hem de vatanımızdan.”

“– Evet, bazı yürek çok müte'essir olur.”

“– Aman o ne sûziştî firkat, o ne ağlaşmak? Hiç görülmemiş!”

“– Za'f-i kalbden olmalı.”

“– İkinizinki de mi? Yok, yok! Ben gibta eden gözlerime yemin ederim ki, şiddet-i muhabbetir.”

“– Zann mı, ne demek? Ya o hediyele? Koca sandıkla...”

“– Evet ama, onlar pederindendir.”

“– Ya o dudakları titreyerek ellerinizi tutup da ağlayan kim idi?”

“– Evet Elizabeth, galiba beni biraz sever.”

“– Dinle, biraz değil...”

“– Ya o giderken dökdüğünüz gözyaşları?”

“– Ey hocamdır, zannederim biraz ben de onu...”

“– Dinle, az bir şey değil, âdetâ aşk ve'ssefâm.”

“– Olmamalı.”

“– Nasıl olmamalı?...”

“– Ah! Muhabbet insân için ba'îd değil.”

“– Lâkin sizinki çok ateş.”

“– Miss. Girl! Artık madem ki, öyle demek istiyorsunuz sizi cezâ etmek istemem.”

“– Yok öyle demeyiniz, çünkü ben muhabbeti aslâ ta'yîb etmem.

⁵¹ Kaptan demek, kaptan vekâleti vazifesinde bulunduğum halde bana bu ta'bir ile hitâb eder.

Lâkin siz Elizabeth'i o kadar neden sevdiniz?"

"- Vâkı'â öyle. Ben de hiç sebep göremiyorum."

"- Ey, neden sevdiniz?"

"- Bilmem. Galibâ Elizabeth olduğu için olmalı"

"- Çok şey! Elizabeth'in yalnız ismini mi sevdiniz?"

"- Su'âlinize nazaran o demek oluyor."

"- Tuhaf şey! Ya onun ismi Elizabeth olmasaydı."

"- O halde sevmeyecektmişim demek."

"- Ey, ya Elizabeth benim ismim olaydı?"

"- O sûrette sizi sevecektmişim demek. Öyle değil mi?"

"- Ah, keşke Elizabeth benim ismim olaydı!"

"- Lâkin! Sizin isminiz ondan daha güzeldir."

"- Ey ne fâ'ide. O hâssaya mâlik değil ki!"

"- Lâkin Miss. zannetme ki, o hâssa Elizabeth isminde olsun."

"- Hah! Demek ki sizin muhabbetiniz de Elizabeth'in ismine de-
ğil cisminedir."

"- Evet, vâkı'â bundan o çıkıyor."

"- Gördünüz mü? İşte sizi nasıl tuttum? Lâkin Elizabeth o kadar
da güzel değildir."

"- Nasıl değildir?"

"- Evet, gerçekten iddi'â ederim ki, 'âdetâ benim gibidir."

"- Nasıl bakayım?"

"- Evvelâ, Elizabeth İngiliz değil mi, ben de. Mâ'i gözli değil
mi, işte ben de. Sarı saçlı değil mi, işte ben de. Hele boylarımız bir
olmalı? Yaşlarımız da pek uzak değil. İstersen ben de o renk elbise
yapıtırm, o biçim giyerim. Oralarda gezerim. Onun dostlarıyla da
görüşebilirim."

"- Evet vâkı'â bu iddi'ânız pek doğrudur. Fakat Elizabeth beni
çok sever."

"- Ya ben? Daha ziyâde sevebilirim. Lâkin bırak bırak sen
Elizabeth'i seversin" diyerek, kıskancından öfkelenerek infî'âle
başlar. Ben o zaman kendisine:

"- Kerem et Miss. Gırtl! Ben sizi daha ziyâde severim."

"- Hayır hayır biliyorum, sen Elizabeth'i seversin. Onu unnu-
madıkça bana hayır etmezsin. İşte artık aramız uzak" diyerek, kalkıp
savuşur ve o halde arkasından çağırırsan da çevirmek kâbil olmaz.
Hem o zaman öyle istîgnâ eder ki, pek olsa bir kere dönüp bakarak:

"- Geçmiş ola. Artık uzak uzak" der, gider. Ben de mizâcımı al-
dığımдан hâline terk ederim. Lâkin çok duramaz, olsa olsa diğer nö-
betime kadar sabır edebilir. Çünkü bulunduğumuz denizlerde ve
husûsiyle hat-ı istivâ cihetlerinde harâret-i şemsden güverte pek sı-
cak olduğu cihetle yukarıda kimse kalmayıp hep anbara çekilirler.
Güverte de ekseriyâ dümenci ve nöbetçi karakoldan başka kimse
bulunmadığından Flower nöbete girdiğimde kaptan mevki'inde beni
yalnız bularak bu misilli muhâvere ve mücâdeleleri benimle orada
tenhâ bulunduğca edebildirdi.

Artık biz alışık. Ya ne vakit nöbete girsem bakırım ki, Flower
yukarı gelir. Eğer benimle dargın ise birdenbire yanıma gelmeyeip
şöyle etrâfıa dolaşmaya başlar. Karşıma tesâdüf etdikde, ben ked-
sini resmen ve memnûnen mevki'e kabul edeceğime dâ'ir selâm işâ-
reti edersen de aldırmaıyıp, küsüllü olduğunu bana anlatır. Lâkin öy-
le çok da uzakta dolaşmayarak nihâyet yanıma gelir. Çünkü asil
kaptan mevki'i ikiye katlı kalın tentelerle mesûr olduğundan şid-
det-i harâretten tabî'i onun hâricinde çok durulmaz ve cebr-i nefes
edererek durmak istese bile pederine olan hümmet ve muhâfazası hak-
kında verilmiş olan emr-i umûmiye itâ'aten dolayı nöbetçi soldad
kendini ihtâr eder. Ve hem de mevsim gün-be-gün bahar ve sayfa ve
inkulâb etdikçe yalnız tente altında tabî'i sıkılıp duramayacağından,
nihâyet yanıma sokulur. Ben o vakit her ne kadar kıyâm ve riâyet et-
sem güvâ dargınlıkta sebât göstermek için aslâ yüzüme bakmayarak,
egri bir gehre ile bana arkasını döner oturur. Ve biraz sonra yüzünü
dönmeyerek yalnız elini arkasına uzatıp:

"- Kaptan, müsâ'ade edermisiniz âyineyi?" diyerek, elimden
dörtbütü isteyip alır. Lâkin ekseriyâ sevâhilden eser görünmeyen
mahâllerde de böyle ettiğinden, ben sorarım:

“— Miss. Girl! Âyîne ile hangi cihete bakıyorsunuz?”

“— Evet butullara.”

“— Miss, o mâşâllah, siz hava kestirmek de biliyorsunuz?”

“— Ne demek? Bilirim ya!”

“— “Bravo”⁵², Miss. Girl bravo”

“— Thank you”⁵³

“— Ey, bakalım havayı nasıl buluyorsunuz?”

“— Çok fenâ çok!”

“— Ne gibi?”

“— Büyük fırtına, hem de süreklî. Korkarım hiç açılmaz.”

“— Hakımız var! Lâkin korkmayınız. Bu gemi İngiliz, kumandanı Türk bir kaptandır. Daha çok boralar geçer.”

“— Evet Miçmen, lâkin bu sefer size çok gücendim.”

“— Aa! Elbette, hem de haklı olarak.”

“— Her ne ise, işte bundan sonra zâtımızla ‘âdetâ dostluk, artık hususiyete dâ’ir hiçbir şey kalmadı.”

“— Aa! Sevgili Miss. O kadcarcık lütfunuzu da teşekkürsüz bırakmam.”

“— Hele sizinle Elizabeth sözü hiç etmeyeceğim.”

“— İyi gördünüz mü? İşte deminki haber verdiginiz fırtına geçti. Artık selâmeti bulduk.” Bunun üzerine Flower biraz düşünüp.

Ba ‘dehu bana:

“— Mr. gerçek size çok gücendim. Lâkin kalbim bir türlü ülfetinizden geçmiyor. Muhalisenizi ma‘zûr tutun, ricâ ederim.”

“— Miss! Bu gibi i‘tizâra hâcet göremem. Çünkü kalbimdeki muhabbetinizi pek çok kere âsârıyla görmektesiniz. İşte bu sizi te‘mîne kâfîdir zannederim.”

“— Evet, bilirim beni hiç sevmez değilsin. Lâkin kalbin başkasıdır. Ah Elizabeth’i sen o kadar niye seversin?” diyerek, yine lâ-

⁵² Aferin.

⁵³ Teşekkür ederim.

tîfe ile karışık hiddete başlar.”

“— Ey Miss, sen sahîfhan kalbim yalnız Elizabeth’in midir samirsin?”

“— Hayır, büsbütün o zanda degilim. Bilirim baba da muhabbetin hiç yok değildir. Lâkin madem ki Osmanlı değilimsin, sizin muhabbetiniz dörde kadar taksîm kabul eder. Şu hâle nazaran bundan üç kısmını da Elizabeth’e tahsîs etmiş olduğuna şüphem yoktur. Bu cihetle bana olan muhabbetin olsa olsa ancak bir kısımdır.”

“— Lâkin Miss, bizim muhabbetimizin dörde kadar taksîm kabul edeceğine dâ’ir ettiğin iddi‘âyî bir cihetle pek de reddetmek istemem. Bununla beraber, muhabbetimi Elizabeth’le mukâsemede tâ‘yîn ettiğin nisbet-i muhtelifeye de pek sahîh diyemem.”

“— Evet evet, o da sahîhtir.”

“— Neden?”

“— Ya ben kaç kere tecrübe ederek hânce çıkardım.”

“— Lâkin Miss, çok tuhaf kıyaslar yapıyorsun. Şöyle ki, ‘âdetâ beni bile inandırarak oluyorsun. Her ne hâl ise, şu Elizabeth’le muhabbetime müştereksin ya.”

“— ammâ ben öyle dörtte birine kâni‘ değilim.”

“— ammâ ne çâre? Elizabeth senden evvel tesâdüf ederek taksîmde çok hisse almış, ne demeli?”

“— Gördün mü bak! İşte yine tutum. Ah, şu sen Elizabeth’i o kadar niçin seversin?” derdi. işte ben kendisini gâh idâre ile geçiştiririm, gâhice mümkün olamayıp hiddetlenerek yine darılır giderdi.

İşte ben her vakit nöbetçi olduğumda Flower’le böyle ekseriyâ darıla barışa dem-güzâr olup, sâ’ir hâli kalan vakitlerimi de kama-rama çekilip tarîh mütâla‘asına hasrederdim. Ma‘a-mâ-fih o yolların bitmez tükenmez uzaklığı insâmî tabîi daha her türlü vakit geçiştirecek şeylerle istigâle mecbûr eylediğinden İngiliz’ler böyle yerlerde kendilerini türlü türlü letâif ve lu‘biyyâta verirler. Hele iskambil kâğıdı ekserisinin ellerinden düşmez. Ba‘zıları da ziyâdesiyle satranç meraklısı olduklarından sa‘atlerce meşgul olurlar. Satrancı öğrenmek ve oynaması uzunca hâfî vakitlere mütevakıf olduğundan ben

onu öğrenememiş olduğum gibi, iskanbilden ba'zı oyunlar biliyorsam da oynamasından o kadar mahzûz olmadım. Lâkin ba'zı kere hasbe'l-mevki' yirmi yırmibeş gün sahil-i deryâ gözden nihân ve niçûm u ârfâbın tulû' ve gurûbu sath-i deryâdan zâhir ve nümâ'yân olup, insân o misillî ebhâr u vahşet-zârda hiçbir şeyle devam üzere anlatılmadığından herseyden birer parça karıştırmaya mecbûr olur. Böyle de olmasa, o engin denizlerde can sıkıntısından boğulur durr. Ma'a-mâ-fih ben oyuncular içlerine karışmayarak ekseriyâ seyr ile vakit geçirmek ister idiysem de, hâlime bırakmayıp çok kere benimle oynamak isterlerdi. Ve ba'zı kere gerçekten isti'nâ gösterdiğimde; "Sevgili Elizabeth'in hâtırına" derlerdi. Çünkü Elizabeth ile beynimizdeki şiddet-i muhabbeti gemi halkı da öğrenmiş, bilimler ve hatra Flower ile ekseriyâ o kadar tek ve tenhâ götüştüğümüzü de ona mebnî sâde ve sathîce görüp aslâ ilişikte bulunmazlar idi. İşte zâbitân beni Elizabeth'i anmakla öyuna teşvîk etmiş ben de lâtiife olmak üzere birkaç kere bu söz için gûyâ dayanamayıp her halde fedakârlığa mecbûr olmak sûretlerini göstermiş olduğumdan ekseriyâ beni teşvîk de "Elizabeth'in hâtırına" derler idi. Lâkin sebep ne idi bilemem, lu'biyyânı epeyi bildiğimden mi? Yoksa oynamaya kemâl-i ibrâm ile mübâşeretinden mi? Her nasılsa tâl'im o yolda haylice müsâ'ade ederek iskanbil oynadıkça ekseriyâ İngiliz'lere galebe ederdim. Ve oyunlar ise yalnız eğlenceye münhasır olmayıp, hele iskanbil ve zar oyunları meydâna çıktığı gibi hayli İngiliz liraları da ortada döner idi. Ben ise bir kaç kere onar onbeşer lira kazanıp onu sermaye edinmiş olduğumdan kaybetsem dahî vazîfemde olmayarak belki de teşvîk ve ibrâmlarından kurtulmak ve yutulmak ve galebe etmekten dolayı şâyet hâsıl olan muhâsamatı üzerimden def' için şu kazandığım liraları yine sâhiplerine geçirmek ister idiysem de, lâkin zâbitândan bir kaç, hem zengin ve hem de ziyâdesiyle harîs olduklarından 'aksi olarak oynadıkça kendi zarlarıyla bana mağlûb olup filân derken şöyle böyle besyüzden ziyâde lira terâküm emiş idi.

Ma'a-mâ-fih İngiliz'ler nezdinde paramın o kadar kadri yoktur. Husûsiyle bizimki gibi seyâhat eden gemilerde, çünkü İngilizlere

devletinin me'mûrûn ve efrâd-i askeriyesine verdiği ma'âş üç nisbet üzerine olup muntaka-i mu'tedile, muntaka-i bârîde, muntaka-i hâtre i'tibârıyla bir-bir buçuk, iki misli ma'âş verildiğinden ve 'ale'l-husûs bizim gibi muntaka-i hâtrede bahren bulunup da aldığı iki kat ma'âşın mahâl-i sarfı dahî olmadığundan, artık gemi içinde herkes 'indinde paradan mebzûl bir şey yok idi. Biz oyun oynarken Flower yanımıza gelerek seyredir ve ba'zı kere de, "Mr. benim hâtırına oynar" diye, teklîf etmesi üzerine oynadığım vakitlerde tesâdüfen bir kaç kere beşer onar lira kaybetmiş olduğumdan nöbet mahâlinde tenhâ götüştükçe bana sitem eder, derdi ki:

"— Mr. gördün mü? Elizabeth hâtırına oynadığında kazanıp benim hâtırına geldikde kaybediyorsun. Fakat iyi bilirim ki, onun için istekli benim için isteksiz oynuyorsun." Ve her vakit durup durup:

"— Ah şu sen Elizabeth'i o kadar niye seversin?" diye, kıskancından kendisini yer bitirdi. İşte bu hâl ile yol giderek Afrika'nın cihet-i cenûbiyyesinde kâ'in "Ümid Burnu" ile cihet-i şarkîsinde vâki "Madagassar" cefresine uğrayarak, tamam yüzüymiyedi günde Hindistân'a vâsıl olduk.

Lâkin ben onbeş gün evvel yolda hastalanmış olduğumdan hîn-i vusûlümüzde yirmibeş gün kadar daha gemide kalıp hastahânedenden dışarı çıkamadım. Hastalığım da şiddetli bir hummâ olup, az kaldı ki ölmüş gitmiş idim. Çünkü İngiliz'ler 'indinde insândan kan almak hükmeten aslâ tevîz olunmadığından hummâyâ uğrayanların ekserisi şu zehâba fedâ olur. Savuşturablelenler de hastalığın hâtr-i hükümüne sûzân olup, hemen merthebe-i hâlet-i nez'a varır. İşte ben o halde âeşlere düşerek, hele bir hafta kadar şiddet-i hâtr u ızdırâmdan devam-ı hayâtımdan kat'î ümîd eyledim. Artık eşk-rîz-i gurbet ve fîkat olarak arasına gözlerimi açarak hâl ve etrâfına bakındıkça firâş ve meskenim bir keşf-i ecnebî ve vâdî-i gurbetle meşhedim dahî bahr-i muhî-i Hindî olacağını tahattur ederek nihâyet derece melûl ve müte'essir olurdum. Cenâb-ı Hakk'ın lutf-i garîb-i nevâzîsi her nerede olsa bî-gâre-gâna yâr ve yâver olduğundan o hâl-i melâlet-i iştimâlde dahî beni bir tesliyyet-i garîbe içinde bulundurdu. Ben

o hâl-i bîmârde kendimden geçmiş ve camundan ümîd kesmiş olduğum halde Flower baş ucumdan ayrılmaz ve çok kere hayâtımı Flower'in güzel kokulu mendillerle gözlerimin yaşını silmesinden ve nabızlarımla avuçlarıma elleriyle bürüdütsa-yı şefkat olarak def'i harâret ettirmesinden hissederdim. Ve hem de vusûlümüze dek on gün kadar pek ziyâde 'alev-rîz-i ızdırâb olduğum halde pervâne gibi baş ucumda dolanıp bana o derece hizmet etti ki, geminin içinde icrâ etmediği mu'âvenet kalmadı. Ve husûsîyle en sonra ki üç gün zarfında bir kaç kere kendimden geçip bî-hûş kaldığımda hâlime bakarak kemâl-i şefkatinden mukaddemki kıskançlığa dâ'ir hâl-i in-fi'âlini terk ile:

“— Mr. Miçmen, korkma korkma! Doktor “raport” veriyor, ölmeyeceksin. Daha beraber İngiltere'ye gideceğiz. Hem de sevgili Elizabeth'ine kavuşacaksın” diye, sîne-i bîmârıma kulağımdan ilkâ-yı tesliyyet ve meserret ederdi. Ve bir def'asında artık bâde-i elem-den pek ağırca mest ve bî-mecâl olduğumdan her ne yapıyorsa beni ihsâs edemeyerek kendisi dahî hayâtımdan ümîd kesmekle bi-çâre telâşından şaşırıp:

“— Aman Mr., ölme ölme!” diyerek, eşk-rîz-i te'essüf ve te'esür oldu. Ve bundan başka sandığımdan Elizabeth'in resmini çıkarıp göğsüme koyarak:

“— Mr., Mr.! Hele bir kere sevgilinin yadigâr-ı hazînine bak!” diye, nâçârlığımdan gûyâ beni ihsâs ve ihyâya çalıştı. Gemide zaten hekîm ve edviye mükemmel olduğu halde kendisi de bir kat daha sa'y ü gayret ederek, hele gemice icrâsı mümkün olan husûslarda bana hiçbir sûretle zarûret çekti. Ve Hind'e vusûlümüzde ibtî-dâ kendisi filikaya binip sahile çıkarak benim için tâze armut bulup getirmekle evvelâ teskîn-i harâretime bâ'is oldu. Ve ertesi gün Bombay hükûmet dâ'iresine giderek, İngiltere'den Akdeniz tarafıyla gelmiş olan posta evrâkı içinde Elizabeth'ten bana mektub olup olmadığını taharrî ederek, gelmiş olan bir mektubu bulmasıyla derhâl gemiye getirerek beni tesfirre çalıştı.

“Mektub”

“Sevgilim,

İn-şâ-Allah Hindistân'a sâlimen vâsıl olduk. Ve umarım ki, bu muhibbenizi unutmadınız. Selâmet haberinizi almadıkça gönülüm rahât edemeyecektir. Hele me'mûlüm gibi nâme-i 'âfiyyetinizle en-dîşe-i kalbime te'mîn edebiliyorsam da dem-â-dem didelerimi it'âb eden sirişk-i tahassürf teskîn edemeyeceğim. Resminizden başka mahrem-i râzım ve hayâl-i vefâkârınızdan mâ'adâ çâre-sâzım olmadığundan lisânım temennî-i sıhhatinizde müstemir ve çeşmân-ı fir-kat-nişânım ise sûret-i 'avdetinize muntazır olduğumu 'arz ile bekâ-yı teveccühünüzü ricâ ederim.”

Muhibbeniz Elizabeth

Bu mektubu okuyup hem ağladım, hem sevindim. Ve hâsıl olan meserretten vücûdum o anda 'âfiyyete yuz tuttuğunu hissettim. Flower de benimle beraber müte'essir olarak bana ve muhabbetimize hak vermeye mecbûr oldu. Ve benim yazı yazmaya mecâlim olmadığundan tarafımdan Elizabeth'e bir güzel de cevâb-nâme yazdı. Ve bunlardan mâ'adâ gemiye harîçten hekimler celbiyle sıhhatime çabalayıp, o hasta hâlimde bana bir derece meded-res oldu ki, Flower'in şu iyiliklerini aslâ unutamam.

Hamdolsun lutf-i hak ile 'âfiyet-pezîr olup ayağa kalkarak bir kaç günler yeni ayak gemide yavaş yavaş gezindikden sonra, Flower bir gün beni alıp koltuğuma girerek biraz tennezzüh için filika ile sâhile çıkarıp gezdirdi. Ve bu sûretle bir kaç günler beni alarak Bombay hükûmet dâ'iresine çıkarıp kâh oradan da araba ile bağçelere ve ba'zı güzel ve müferrih mevki'lere götürüp eğlendirerek ikmâl-i 'âfiyyetime de haylice uğraştı. Ben de öyle niyyet etmiş idim ki, Flower'den gördüğüm hayr-hâhlığa mukâbil iyi olduğum gibi kendisine ağırca bir hediye vereyim. O cihetle mu'ahharan artık yalnızca gezmeğe başladığımda bir gün kendi kendime çarşıya çıkarak mukaddemce gemide oyundan hâsıl olan liralarдан yüzelli liraya baştan baş bir değirmi top Lâhor şâl alıp kendisine takdîm ettim. Aman buna o kadar sevindi, o derece memnûn oldu ki, şu kendisi de

ehl-i servet bir familyadan olduğu halde kemâl-i mahzûziyetinden gûyâ dünyâda hiçbir şey görmemişesine izhâr-ı şûrûr eyledi. Ve bunun üzerine derhâl kamerasına çekilip saçlarını bir kat daha tezyîn ederek, úyatroya gider gibi ağır esvâblarından birisini de giyimp mücevherlerini takınarak o şâh da omuzlarından aşağı bürünüp pederinin yanına gitti. Ve oradan çabuk beni çağırarak verdiği teşekküre pederini de teşfîk eyledi. Pederi de kendisini gâyetle sevdiğinden her ne dese hâtırından çıkmazdı. Ben mu'ahharan kendisini gördüğümde:

“— Miss. Girl, öyle bir şâl için verdiğiniz tantanalı teşekkürden pederinize karşı fenâ halde mahcûb oldum.”

“— Aa! Mr. o ne demek? Siz bana bir imtiyâz şâh veresiniz de teşekkür etmeyelim, artık bu olamaz.”

“— Canım Miss., kerem ediniz! Hiç o kadar bir şey size nişâne-i imtiyâz olabilir mi? Onun ne kıymeti var ki, size lâyük olabilsin?”

“— Hayır, hayır! Her ne ise, bir gâyet memnûn olarak benim için tarafınızdan öyle kabul ettik. Lâkin bakalım bu sefer Elizabeth'ten gelen mektuba nasıl cevâb yazacaksınız? O bî-çâre ise sizi hâlâ kendi için bilir, öyle değil mi? ammâ sevgilim, gel beni imtiyâzladığımı Elizabeth'e daha bildirme. Bari İngiltere'ye gitinceye kadar o'şun kendisine verdiğiniz sözden nukûl ettiğinizi duyup da me'yûs olmasın. İyi olmaz mı? Çünkü daha denizler aşacağız. O sizin sâlimen 'avdetinizi temennî etmektedir. Hazır kazanılmış öyle bir hayır-hâhınızı niçin kaybetmelidir” diyerek, 'âdetâ lafifeyi gerek sûretine dökmeye başladı. Şu hâl beni günden güne mevki'-i müşkile îsâl etmekte beraber, Flower'le birbirimize o kadar alışmış ve o derece (وحد) olmuş idik ki, ne o bensiz eğlenir ve ne de benim onsuz kalbim rahat bulurdu. Çünkü Elizabeth için o derece yanıp tutuştuğum halde onun âteş-i iftirâkı mehnâ-enken teskîn ederdî. Ve hakâkaten Flower olmasa Elizabeth'e müte'allik yâd ve hâtırayı ben kiminle söyleşir ve şifegî-i dil-i muhabbet-mâ'îli o kadar müddet ne ile öyalayabıldım? İşte bereket versin Flower'le ve husûsıyla Elizabeth'e dâ'ir benimle ettiği uzun uzun mübâheselere

eğerci Elizabeth'i yâd etmesi kaskancından nâşi olup, şu münâsebetle bana da etmediği serzeniş kalmaz idiyse de, Elizabeth için ettiği cevır u sitem sevgilimin yâd u bahsinden dolayı cerîha-i tahassüse bir mehem-i şifâ-tev'em olurdu.

Ve hem de Elizabeth'i böyle ziyâdesiyle kaskanmayı bana olan temâyülât-ı kalbiyesini de madem imâ ve isbât ve câ-be-câ nihâl-i visâl-i tarâvet-iştimâlinde va'd-i semere-i mükâfât eylediğinden, ben de kendisine ağır mecbûriyet hâsil etmiş idim. Ve o kadar diyebilirim ki, Elizabeth'le görüşmemiş olsaydım Flower'in mîhr u muhabbeti onun yerine kâ'im olacagında şuphe yok idi. Hal böyle iken Elizabeth'le mükârebemizi keim u ihtfâ etmek istersem de, buna da bir çâre bulamazdım. Çünkü İngiltere'den gemiye gelen mektuplar muharrerât-ı resmîye ile beraber Hindisân postahânesinden doğruca kaptana gelerek ashâbına oradan tevzî' olunduğundan şu münâsebetle mektublaştığımızı vâkıf oldukça, bence olan umîtsizliğinden nâşi 'arz-i çehre-i melâl ve îbrâz-ı mu'âmele-i ye's u infi'âl ederdî. Ve Flower'in şu hâl-i hüzn-iştimâli beni o rûbe me'yûs ve müte'es-sir bırakır idi ki, bu husûsa gerek kendi nazarında ve gerek manzara-i vicdânında her vakit mahcûb kalırdım. Ma'a-mâññ işte bu noktada beni o derece sebâta mecbûr ve Flower'in muhabbetinden müctenib ve mehçûr eden Elizabeth'e verdiğim 'ahd-nâme-i vefâdan başka bir şey değildi.

Bununla beraber şu hâl beynimizde cây u makâl olup kendisine derdim ki:

“— Miss. Girl, Elizabeth'le henüz muhâbere ettiğimize gücümüziz şâyân-i ta'accubdur!”

“— Ay! Neden?”

“— Ya öyle değil mi? Elizabeth'in muhabbetinden sarf-ı nazar ettiğimi İngiltere'ye vusûlümüze kadar kendisine bildirme, çünkü daha denizler aşacağız, öyle bir selâmet-hâhınızı niçin kaybetmelidir demediniz mi?”

“— Evet dedim amma, onun temennisizle yaşayacak değiliz a!”

“— Orası öyle! Lâkin Miss. re'yinizle olan bir maddenin vu-

kû'undan dolayı dönüp infî'âl etmeği insâf mı sayarsınız?"

"— Peki ama, ben Elizabeth'le devam-ı muhâberenizi tavsiye etmemim. Yalnız o vakit için yazacağınız bir cevâb-nâmede bana intikâl eden muhâbbet-i kalbiyenizi kendisine bildirmekle bî-çâreyi şimdiden me'yûs etmiş olmamamızı ihtâr ettim.

"— Evet, işte ben de o vehile tasnûmât-ı ferâgat-kârânemi Elizabeth'e bildirmemek üzere o vakit yazdığım cevâb-nâmede mu'âmele-i sâbka-i vefâkârfide tenezzülât göstermediğimden bî-çârenin bir mektubunu daha almış oldum."

"— Lâkin Mr., artık bundan sonra Elizabeth'e aslâ cevâb filân yazmayacaksınız. Yoksa sizin üzerinizde tecrübe etmek istemediğim şiddet-i intikâma beni mecbûr etmiş olursunuz" demesiyle, ben biraz da Flower'den evhâm etmeğe başladım. Zîrâ İngiliz'ler nezdinde karıların serâ'ire dâ'ir erkekler hakkındaki şikâyetleri pek müsmir ve mü'esser olduğundan şâyet hakkımızda bir gâne ifk u iftirâ pederine o yolda 'arz-ı iştikâ etmemesi için Flower'i artık gücendirmemek mecbûriyetinde bulunmaya başladım.

Her ne hâl ise, ondan sonra Elizabeth'e bir cevâb daha yazmaya vakit ve hâcet kalmayarak İngiltere'ye 'avdete me'mûr olduk. İşte biz ol sûretle Hindistân'da on sekiz ay ârâmdan sonra İngiltere'ye 'avdete me'mûr olduğumuzda, Flower'e verdiğim şâl cinsinden bir tane Elizabeth'e ve bir de vâlideme alarak daha sâ'ir ba'zı emti'a-i nefise-i Hindiyeden aldığım hediyelerle beraber hele ber-takrîb Flower'den gizlice gemiye getirdim. Ve aldığımız emir üzerine çend gündün sonra Hind'den fevk-i lenger-i ikâmetle esnâ-yı râhda yine evvelki gibi Flower'le ülfet ve bi'z-zarûr kendi efkârına gösterdiğim muvâfakattan dolayı bana daha ziyâde izhâr-ı âsâr-ı husûsiyyet ederek gelmekde iken bir gün karamanın kapısından gelip bakarak benim mukaddem ki sandıktan başka Hind-kârfi diğer bir sandıkla daha sâ'ir ba'zı eşyâ ve paketlerin alabildiği kadarı raflara dizilmiş ve birazı da bir köşede istif olup yığılmış olduğunu görünce ve bunların kâffesini Elizabeth'e hediye olmak üzere almış olduğuma zâhib olarak birdenbir(e) yüzünün rengi dönüp ve hem de kâffesini görmek is-

tedi. Ben meydânda bulunan ba'zı kumaş toplarını açıp sandıkdakiler de kendime mahsûs elbise filân dedimse de iknâ' edemedim. Nihâyet sandığı dahî açtırıp mu'âyene ederek şâllar gözüne ilişmesiyle:

"— Mr. Miçmen, bunları kime aldınız?"

"— Birisini vâlideye, diğerini de hemştereye" dedimse de, inandıktan şâlları açıp birisinin çubuklu uzun top, diğerinin armalı değerini top ki, saçaklı omuz şâli olduğunu görmesiyle:

"— Mr., bu uzun topu yalan söylediniz diyemem. Lâkin şu değerimi şâl kimedir? Ve hem de sizin hemştereniz olmadığımı evvelce kendinizden işittim. Ma'a-mâfih Osmanlı hanımları bu hey'et de şâl kullanmazlar. Bu ise bana aldığınızın eşidir. Hiç şüphe etmem ki, işte bu Elizabeth için, öyle değil mi?"

"— Miss. kerem ediniz! Haydi tutalım ki dediğiniz gibi olsun, fakat böyle bir şâlin nesi olur? Elizabeth ki, benim hocam ve hem de hocam keşimesi olup, hakkımda az çok muhâbbeti dahî olduğu ve husûsen İngiltere'den azîmetimizde mükemmel bir sandık hediye getirmekle hem de beni mahcûb-ı mürüvveti bulundurduğu halde, artık Hindistân'dan büsbütün eli boş gitmek de lâyık mıdır?"

"— Mr. hayır! Ben önu çok gördüğümde değil, fakat muhlise gerek hastalığımızda gece gündüz hâb u huzûru fedâ ile sıhatımıza çalışması rakıbm olan Elizabeth'i Lahor şâllarla tezyîn ve mes'ûd ve bu uftâde Flower'in ise der-i umîdini mesdûd etmekle cihânda en bahtsız ve bî-çâ-relerden ma'dûd edecek" deyip de, kendisini tutarak mayarak orada hazîn eşk-bâr-ı melâlet u mahrûmiyyet olmaya başladığı gibi, ben de şiddet-i te'essürden o hâle geldim ki, şu noktâ-i cismimde icimâ' eden muhâbbetlerin ikisine de mukâbele nâ-kâbil olduğundan hemen kedimi kaldırp hüre ilkâ ve giriftâr-ı girdâb-ı muhâbbetleri olduğum iki İngiliz kızımın elinden kendimi bâri bu sûretle rehâ-intimâ etmeği tahattura başladım. Zîrâ sahîfen bekâsı Flower'in semere-i sa'y olan keşf-i vücûdumu rakıb-ı necâtî olan Elizabeth'in mersâ-yı visâline sevk ile bî-çâreyi mehcûr etmekten ise, hasta iken ölsem meşhedim bahr-ı muhît-i Hindî olacak değil miydi? Haydi sağ iken medfenim bahr-ı muhît-i cenûbî oluve-

ırise ne lâzım gelir?" dedim. Lâkin onu da düşündüm ki, bu fedânk da bir pula değmeyecek. Çünkü şu uğurdaki cân-sipârlığım ne Flower'i hoşnûd ve ne de hakîkatlı Elizabeth'e karşı beni vefâ-nûmûd edecek. Ve hem de bi'l-'aks ara yerde bî-cürm olan bu nefs-i vefâ-resi garîk-i lüce-i hüsrân ve sevgili Elizabeth'in ise sehbâ-i kebûdf-ı çeşmini menbâ-i tûfân-ı hicrân eyleyecek. O cihetle artık her lahza şâd ve is'âdine can attığım en kıymetli Elizabeth benim için rûz-i şeb-i muntazır 'avdet iken onun me'yûsiyyet ve mahrûm-miyyetine sebep olacak böyle bir cinâyeti irtikâbı vıcdânım aslâ kabul edemeyeceğinden, sabr u tahammüle mecbûr oldum. Lâkin Flower zâten serî'u'l-infi'âl ve o mâdde üzerine ben de kendisine sü-kûttan başka bir mu'âmele gösteremediğimden büsbütün infi'âli ber-kemâl olup, ba'dehu benimle kat'-i ülfet ü hasbihâl eyledi. İşre bu halde Elizabeth için sağ gözüm muntazır husûl-i visâl ve bî-câre Flower'in me'yûsiyyetinden dolayı sol gözüm dahî hiyre-sâz-ı melâl olarak İngiltere'ye vâsıl olduk.

Biz bu vechile İngiltere'ye vusûlümüzü müte'âkb Elizabeth'le münhasirâne mülâkât ve Flower ise gelir gelmez hânesine çekilerek onunla da şu sûretle ta'vîl-i münâzara ve minâsebat eyledik.

Ba'dehu Elizabeth'le pederi için ikiyüz yetmiş bu kadar lira sarfiyle Hindistân'dan almış olduğum hediyeleri kendilerine isâl ve hakkımdaki teveccühât-ı hazıralarını Elizabeth'ten su'âl eylediğimde, benden sonra kendisi de bir aralık ağırca bir hastalık geçirip o halde bencilenin hâyatından nevmûd olmasıyla, beynimizdeki muhabbet ve mu'âbedeyi pederine ber-tafsîl ifâde ile, eğer vefât edecek olur ise benim için yazıp çekmeceesinde sakladığı sâzişli bir vedâ'-nâmeyi çıkarıp tarafına tebliğ etmesini ricâ ve vasiyyet eder. Ol vakit pederi Mr. Havel de ledümiyât-ı ahvâlimize tamamiyle vâkıf olarak, fakat in-şâ-Allah oralara hâcet kalmayarak imtizân vechile iktisâb-ı sıhat ve 'âfiyyet-'âcile eyledikde kendisini dilediği sûrette behre-dâr-ı izdivâc edeceğimi vâ'd etmiş olduğumu bana tebşîr eyler. Bunun üzerine biz artık ikimiz de sevincimizden muvâffakiyyet ve bahtıyârlığımızı birbirimizle tebrik ederiz.

Bir kaç gün sonra ben Mr. Havi ile tenhâca görüştüğümde, bana: "— Mr. Mıçmen, Elizabeth serbesttir. İzdivâc hususunda kendisine verdiğim va'di geri almam ve size olan meyli hakkımızda der-kâr olan i'timâdımızdan neş'et ettiğini de iyi bilirim. Kendisiyle izdivâc edecek olduğunuz halde beynimizdeki ecebiyyet cihetiyle ne gibi "şurûr"⁵⁴ nâyete mecbûr olacağınızı benden sormazsınız. Lâkin Elizabeth bir öksüz kızdır. Pederinin de ondan başka kimesesi yoktur. O cihetle Elizabeth vatanından çıkarılabileceğinden kendisini almanın her halde İngiltere'de tavatununu ihtiyâr etmesi lâzım gelir. Bu sûretle muvâfakat eylediğimiz halde memnûn ve mes'ûd edeceğimiz yalnız Elizabeth değıldir" dedi. Ben Mr. Havi'in beni damatlığa memnûnen kabul edişinden aşırı mahzûz ve müteşekkir oldumsa da şu İngiltere'de ikâmete mecbûr olmak teklifi bana terk-i vatanı ihtiyâr ettireceğinden bundan dolayı da ziyâdesiyle me'yûs ve mütereddid kaldım. Bunun üzerine biraz düşünüp tefekkür ettim. Hayır, def'-i tereddüd mümkün olmadı. Çünkü ne gönlüm Elizabeth'ten geçer ve ne de vıcdânım terk-i vatanı ihtiyâr eder. Şu cihetle Mr. Havi'in teklifi beni bir derece mevki'-i müşkilde bıraktı ki, ne cevâb vereceğimi şaşırtdım. Ve şu etkâr-ı hayret-medâr üzerine bir hafta kadar ne hânesine gittim ve ne de Elizabeth'le görüşebildim.

Lâkin bir hafta zarfında hiçbir sûretle karar veremeyişim ve o kadar müddet Elizabeth'i dahî gidip göremeyişim beni bî-hâb u karar ve şiddet-i ye's ü keder dahî büsbütün melûl ve bî-mâr ederek, ben yine gemide hastahâneye serildim. Mr. Havi ile beynimizde vukû' bulan müzâkere üzerine cevâb tedârik edemediğim cihetle henüz bir karar verilemediğinden giriftâr olduğum hâl-i pür-melâli Elizabeth'e dahî bildirememiş idim. Kendisi de öyle beş on günler gidip göremeyişim ve pederinin muntazır olduğu cevâbı i'tâ edemeyişimden dolayı ziyâdesiyle endişede kalmış ve işi anlamak üzere kalkıp bana gelmeğe hazırlanmış ise de, şâyet keyfiyyet kendisini tezevvüdden sarf-ı nazâr ettiğinden neş'et etme bir hâlet olmasın gibi bir takım

⁵⁴ Şurûr; Demekle iki devlet teb'asının yek-diğerini izdivâçları hakkında Avru-paca mer'i olan şerâit-i 'akdiyyeyi murâd ve imâ eyledi.

vesveselere zâhib olarak bana gelmeğe de cesâret edememiş. Ben ise kendi derdimle meşgul ve hastalığım bir şey'e benzemediği halde i'âde-i sihatim nâ-me'mûl olup, hemen beş on gün zarfında pek fenâ bir hâle geldim. O vakit şu fikirde bulundum ki: "Evet, haydi tutalım ki, ben vatanımı terk ü fedâ edemem. Lâkin vatan benim sâha-i zuhûrum ise, Elizabeth benim kaşâne-i sürûrum olacaktır. Ve hem de vatan benim dâye-i vücûdum ise, Elizabeth benim bâ'is-i zindeğî ve sa'âdetim olacaktır." Ben şu mutâla'ada iken bir de baktım ki, Elizabeth kapıdan içeri girdi. Ve beni yatakta görüp hâlime hayrette kaldı. Ben ise sevincimden vücûdumda derhâl âsâr-ı 'âfiyyet hissederek kendisine ifâ-yi teşekkürde bulundum. Meğer kendisi o kadar vaktidir hânelerine ifâ-yi teşekkürde bulundum. Meğer kendisi etmeğe gelmiş ise de, bulduğum hâl oralara mahâl bırakmadığından yalnız hastalığımı kendisine bildirmedimden dolayı beni mahcûb edecek bir hâle getirdi. Ve bana:

"— Mr., ben hastalığımı size haber vermesem memnûn olur musunuz?"

"— Ah sevgilim bırak! 'Avfınızı ricâ ederim. Şu gönlümü biliyorsun ki, bundan sonra sağ kalırsam senin için yaşayacağım. Ve şu muhabbetimle memlû olan kalbimin sa'âdet hâlini senden bekleyeceğim. Fakat beni size mahcûb gösteren pederinizin son teklifidir ki, henüz cevâb veremediğim cihetle size hâlimi bildirmeğe hâ'il oldu."

"— Evet ben anladım. Ve bu gelişimde onun içindir. Lâkin bu teklif de o kadar ehemmiyet göremem."

"— Elizabeth kerem et! Bu muhibbin senin için İngiltere'de ikâmeti ihtiyâr etmez değildir. Lâkin vatan benden icrâ-yi vazife-i mahsûsa bekleyecektir."

"— Evet evet, biliyorum. Lâkin Elizabeth'e bu kadar i'timâdsızlığın neden? Eğer sen vazife-i vatanla mukayyed isen, ben de sana taba'iyet ve muvâfakatla mukellefim. Buna şüphe mi edersin?" demesiyle, sevincimden hemen alıp ellerimi öptüm.

"— Ah hakikat-perverim, mahcûb-ı lutfunum. Lâkin bu bâbda pederiniz?"

"— Evet, pederim benim için bir metbû'-ı muvakkattır" diyerek, pederinin yetmiş yaşında olup bir inkılâb ile kendisinin serbest kalacağını anlattı. Beni o halde gıyâfâr olduğum müşkilâtan kurtardı. Ve o gün 'avdetle ba'dehu gün aşım gelip beni yoklaması bir hafta zarfında ikmâl-i 'âfiyyetimi te'mîn eylediğinden, bir gün kâtip hânelerine giderek Mr. Havel ile yine tenhâ görüşüp teklifinden hiçbirisini reddetmeyeceğimi beyân eylediğimde, bir buçuk ay sonra ya'ni "Christmas"⁵⁵'tan sonra Elizabeth'le izdivâcımıza karâr verildi.

Biz artık şevk ve sürûrumuzdan evvelkinden ziyâde ülfet ve ihtilâta başladık. Bir gece birlikte tiyatroya gidertz, bir de tesâdtifen karşımızdaki "loca"ya Flower gelip oturur. Elizabeth'le beni birlikte görür görmez âyineyi bizden tarafa sürterek, lâ-yenkatı' beni göz hapsine almasıyla ben orada fenâ halde sıkıldım. Bir vakit görmezliğe (v)urarak ve Elizabeth'e de ba'zı şeyler irâ'e ve ifâdesiyle nazârını işgâle çalışarak, Flower'in bize hasr-ı nazar ettiğini anlatmamak istedimse de mümkün olamayıp her nasılsa Elizabeth şu hâli hissetmekle, bana:

"— Mr. o kimdir, çabuk söyleyiniz?" dedi. Ve hakikaten Flower'in bakışı da, kendisi ya bir sevdâlım veya bir belâlum şu ikiden hâli zannolunmazdı. Şimdi ben daha fenâ halde sıkılarak:

"— Evet sevgilim, onun bakışı sebebsiz de değildir. Lâkin merak edeceğiniz derece de bir şey olmadıktan sonra size tafsîlen 'arz ederim" dedim. Dedim anımâ, Flower Elizabeth'le beynimizdeki musâhebet-i âsûdeğî ve muhâlesât-kârânenin birdenbire mübeddel-i telâf ve tereddüd olduğunu görmesiyle, halimizi icrâ-yi merâm ve benden sevdâ-yı ahz-ı intikâmına müsâ'id bulup daha ziyâde bakmaya ve arada beni bırakıp Elizabeth'e doğru hasmâne kaş çatmaya başladı. Elizabeth bu halleri de görmekte artık sabrı ve tahammülü kalmayıp, bana:

"— Mr., ben artık oturamam" diyerek, olduğumuz locadan kalktı. Ben de ardi sıra dışarı çıkarak birlikte teneffüs-hâneye çekildik. Bir

⁵⁵ Protestanların yılbaşıdır ki, her sene o vakit üç gün bayram ederler.

de bakalım ki, Flower oraya da gelmez mi? Ben artık orada yüreğime inecek derecelere geldim. Lâkin düşündüm böyle olmaz, ne kadar olsa yüz yüzdən utanır hulyâsıyla, Flower'e hüsnüvîce bir âşinâhlıkla dehşâl orada elinden tutup kendisini Elizabeth'e takdîm eyledim. Ve artık kendisiyle bir gemide Hindistân seyâhâni vermiş olduğumuzu icmâlen hikâye ile bunları görüştürerek def'i husûmet ve rekâbet zımnında birbirlerine ısındırmak istedimse de ne mümkün; İksinin de İngiliz damarları tutarak soğuk soğuk bir bana, bir kendilerine bakışarak birbirlerinin kıymet ve ziyânetlerini süze süze hadde-i nazardan geçirdiler. Tesâdüfen o ma'âd gıfti gibi şâllar ikisinde arkasında idi. Flower, Elizabeth'in şâhını zaten biliyorsa da, Elizabeth Flower'inkini benim aldığımı bilmediğinden şâllardan dolayı Flower şâyet bir boş boğazlık eder diye çok korktum. Ama, ah Elizabeth ah! Daha değerli ve hem de dirâyet ve mahâretce daha ustalıkla olduğundan yalnız münâzara-i hânûşâne ile galebe ederek, Flower'i yanında küçültmeğe başladı. Elizabeth böyle böyle kendisini sıkıtkıca artık yanımızda duramaz olup hafîce bir vedâ' ederek çıktı gitti.

Bunun üzerine biz Elizabeth'le bir çok bahisler ederek her ne hâl ise Flower'le beynimizde Hindistân refâkatinden başka bir güne husûsiyyet olmadığına iknâ' edebildimse de, arasına bana:

“— Ey Mr., ne dersin? Şu Flower'in hâline el-ân kuvvetlice bir hüküm veremedim” dedikçe, pek ziyâde şıkıldım.

Bir de Christmas gelir, biz de haftasında tezevviç edeceğimizden düğün üzeri teşâdüf eden böyle bir yılbaşında nâmzedim olan Elizaber'e nasıl gidilir? Artık o gün-â-gün müzeyyen kuleli şekerlemeler ve birkaç türlü turfanda meyvelerle daha bu gibi tuhaf ve zarf hediyeler tertîb ederek ve o yolda bir takım ağırca masrâflara girerek güyâ sevgilimle bayramlaşmaya gittim. İşte minnet ve meşakkat dünyâyı o gün müşâhede ettim. Zîrâ İngiltere'de 'âdet şu yılbaşının ilk üç günü olan Christmas'da şehir postalarıyla mükâtebe husûsu gâyet serbest olup fakat bundan murâd-ı aslî beyne'n-nâs ikâ'-i leâ'if-i 'idi ise de, herkes bu noktada duramayıp ba'zı garaz-kârları o üç gün zarfında artık imzâlı imzâsız birbirlerine isedikle-

rini yazarlar. Şu halden ba'zı zevât müte'essir olursa da, o makâle mektuplar bit-tabî' imzâsız bulunacağından ya göndereni hissederek mukâbele etmeli veyâhûd o misillî gelen mektubu meydâna çıkar-mayarak mahveylemeli, yoksa daha başka çâresi yoktur.

İşte hâl böyle olduğu halde, ben Elizabeth'e gittiğimde ewvelâ beni gülererek karşılayıp ba'de'l-mu'âyede önüme bir paket şehir postası mektubu getirerek, bana:

“— Mr., hele şunları bir kere nazar-ı tedkîkten geçiriniz” diye-rek, kendisi de me'yûsâna bana muntazir kaldı. Ben mektuplardan birini alıp okudum. Lâkin ne bakayım? Elizabeth'i benden ve beni de ondan nefret ettirecek dünyâda ne kadar söz var ise cümlesi münderic, bu hâle aşırı ta'accübde kaldım. Birini daha mütâla'a et-tim. Oo! Daha yanlış. Çabuk bir başkasını daha alarak baktım. Me-ğer o daha beter. Bir diğerini daha aldım, aslâ tahammül olunur şey-ler değil ve hernen mecnû'î yirmi kadar da var. Lâkin imzâları ol-madığı halde me'âllerinden anlaşılın Flower'in işi olduğuna şüph'e yok ve yazıları da kendisinin. Ben:

“— Miss, Girl, bunları nereden aldınız?”

“— Bugün sabahdan beri şehir postasıyla birbirini müta'âkben gelmektedir. Ve daha ardi kesildiğini de bilemem. Lâkin câ-yî ta'accüb bunların sûret-i vürûdu değildir. Hele mütâla'anıza devam ediniz” dedi. Vâki'â kendisi okuyarak me'âlde birbirinden ağır olan-ları sıra ile dizip paket yapmış, benim aldığım ise en üzerinde olan hafîce ve ehvenceleri imiş. Ben sırasıyla bir kaçını okuduğumda me'âllerinin derecâtından anladım ya, bâkâsını okumaya ne hâcer:

“— Miss, bunları nazar-ı 'itbâre mi aldınız?”

“— Hayır ama, hele en somrakiler de Hindistân'da sizin bir sev-giliniz olup onunla bâde-keş-i 'ahd u vefâ ve kendisine imtiyâz ol-mak üzere benimki gibi bir şâl ihdâ eylediğinizi yazıyor. Ve diğer bir mektuba bunu isbât edeceğimi de vâ'd ediyor.”

“— Sevgilim kerem et! Kimdir vâ'd eden? Egger sandığımız o mektuplar ise imzâları nerededir?”

“— İmzâya ne hâcer? Sâhibi meçhûl değildir?”

“— Tamam işte, bildiğiniz için bunların hükmü olmaması lâzım gelir.”

“— Peki, şimdi bunlar yalan mıdır?”

“— Evet, bana sorarsanız öyle.”

“— Mr., ben size her halde i'timâd emeliyim. Lâkin bu gözler ki Flower'i gördü, sana ve bana o sert sert bakışları zihnime hayret verdi. Onun üzerine nasıl emniyet ederim ki? Onunla beyninizde artık hiçbir geçmişiniz olmasın?”

“— Oo! Miss. Girl, demek ki yedinizdeki imzâsız senedler bana olan emniyetinizi bozuyor? O halde hakkımdaki hüsn-i teveccühünüz de mubeddel-i tenezzül olacağında şüphe kalmadı? Sağolunuz, ruhsatınızla sizi vedâ' ederim” diye, kalktığım gibi, Elizabeth gösterdiği mu'âmeleden nâdim olarak pür-telâş:

“— Ay nereye? Ben sizi koyvermem” diyerek, ontıme geçmek istedi. Ben:

“— Hayır sevgilim, müsterfâ olunuz. Size verdiğim sözü bozmuş olmadığım halde, yine te'kîd ederek, fakat insân 'âlemde sevgilisi için yaşamağa ise nâmûsu için de ölmelidir. Ricâ ederim beni bırakınız ki bayram günü hâneniz bu üfâdenizin makteli olmasın ve sizi de esirgerim ki, yedinizdeki imzâsız mektubları i'dâmuma fetvâ ettiğinizden dolayı düşmanımız duyup da beynimizi tefrîk için me'râmuna muvaffak oluşundan memnûn olduğdan başka, benimle beraber size de gülmüş olmasın?” dedim. Ve hakikaten her fedâkârlığı da göze aldım. İşte o günkü gün, şu tehlike ber-teraf olmasaydı Elizabeth'le beynimizin te'fîfi aslâ kâbil değildi. Ve ben de o halde sar-sar-ı nâmûsa hebâ olmuş gümüş idim. Bereket versin ki yine Elizabeth, beni o hâl-i fedâkârde görmekte aşırı nâdim olduğundan hemen olduğu yerde diz çökerek bana “pardon” etti. Ve derhâl kalkıp mektubları yırtmak istedi. Ben o zaman:

“— Dur sevgilim, sana Hindistân'dan gönderdiğim ilk cevâb-nâmeyi çıkar. Ve o mektublarla tatbîk et ki ikisi başka yazı mıdır?” dedim. Ve o cevâb-nâmeyi Hindistân'da ben hasta iken tarafımdan Flower'e yazdırılmış idim. Elizabeth derhâl kitâbhânesinden cevâb-

nâmeyi çıkarıp beriki imzâsızların yazılılarıyla tatbîk ederek mecmû'î Flower'in el yazısı olduğunu anladığı gibi, ben o vakit:

“— Gördün mü sevgilim? Benimle bir geçmiş olduğu şüphe ettiğiniz Flower'in kendi hat-ı destiyefe, sana Hindistân'dan muhabbet-nâme göndermişim. Daha Flower'in sizinle beynimizdeki husûsiyyet ve mahremiyyete vâkîf olmamak ihtimâli kaldı mı? Ey, hâl böyle iken Flower'le aramızda ne gibi husûsiyyet geçebilir? Size muhabbetim olduğunu bilen bir kızı ben nasıl te'mîn edebilirim? Ha! Bunun hâricinde onun bana bir mecbûriyyeti varsa onu bil-mem? Ve o halde beni bir vakitte nazarinizde mes'ûl edemez?” dediğimde, Elizabeth tekrar “pardon” edecek oldu. Ben ise meydân bırakmayarak, hemen elenden tutup kaldırdım. Ve dedim.

“— Yok sevgilim, bu derece i'tizârınız da artık beni mahcûb et-mektür. Benim murâdim size vukû'-ı hâli beyândan ibârettir. Şimdi ben size teşekküre borçlu oldum ki, evvel ki i'tizârınızla yolunu bağlayarak fi'len bekâ-yı hayâtına sâhib oldunuz. Ve bundan başka sa'âdet-i hâlimi te'mîn eden visâlinizden ümidsiz bırakmadınız. Nasıl minnet-dâriniz olmayım?” dediğimde, Elizabeth de beni aşırı tat-yîb ve talîff ederek ruhsâr-ı melâhat-ı nisârından 'arz-ı pûse-i mu'â-yede eyledi. Hele şükür biz yine te'kîd-i rîşte-i muhabbetle rakîb-i nâ-şekîbi çatlattık. Bunun üzerine sekiz on gün geçer geçmez za-man-ı izdivâcımız hultûl etmekle Elizabeth'le vâye-dâr-ı visâl ve meyve-çîn-i şece-re-i âmâl olduk... Lâkin sûret-i izdivâcımızın ne sûretde olduğu merak buyurulmasın, çünkü Alafrangada öyle tanta-na ve tekkellüflü düğün filân olmayıp, bu usûller ekseriyâ şark taraf-larına mahsûs gibidir. Ser-â-pâ Avrupa'da ve husûsiyle Garb ta-raflarında bu gibi şeylere aslâ ehemmiyyet verilmez. Hele İngil-tere'de lord'lardan başkaları hakkında izdivâc-ı husûsi pek subûletli ve masârifsiz bir keyfiyyettir. Şu kadar ki, ba'de'l-'akd gelin güvey ve akrabalarından beş on zât birleşip bir meclisde bâde-keş-i tehmiyyet ve meserret olurlar. Ondan sonra, yâ o gece buldukları mahâl-de zifâf olur veyâhûd güvey ve gelin ikisi de huzzâra bi'l-'vedâ' bir şimendifere binip birkaç sa'atlik mesâfeye tebâ'üdle orada müzey-

yen hotellerden birisinde beyrûtet ederek hem birkaç gün tenezzüh ve teferric ederler. Ve hem de akraba ve hışânı nazarlarında mübtedilikten naşî hâsıl olacak tevellif ve mahcûbiyeti def' ile bir hafta on gün zarfında iki canlı gidip ekseniyâ üç canlı gelerek, ber-sâbık oldukları mahâlde kâr ü kesbleriyle iştiğâl eylerler.

İşte biz de ol vechile izdivâc ederek beynimizdeki âteş-i muhabbet ve mecbûriyetin bir dereceye kadar teskîni me'mûlünde iken bi'l-'akîs daha ziyâde şerâre-pâş-ı işti'âl olup, hemen birbirimizden bir dakfka ayırmaya tahammül edemez bir hâle geldik. Fakat benim için gemiye gitmemek mümkün olamadığından gündüzleri vazife-min başına gider ve akşam olduğu gibi hezâr-iştiyak ile 'avdet ederek Elizabeth'in visâl-i halâvet bahşasına bir türlü doyamadığımdan sabahlara kadar gehre-i hâb u sükûne 'arz-ı iştiğnâ ederdim. Bereket versin ki, evvelce izâ'a-i vakt etmeyerek lâzım olan fûnûnu tahsîl etmiş bulundum. Yoksa Elizabeth'i aldıktan sonra işden güçten bir derece âvâre oldum ki, artık hiçbir şey zihnimde girmeyip kâr ve efkârım her an Elizabeth'le mu'âşeret oldu. Bununla beraber mukaddemâ beni en ziyâde terbiye ve tahsîle sevkeden ve her yüzden ak-rânıma tefevvük edecek derecelere getiren Elizabeth'e olan mecbûriyetimin olduğunu da i'irâfıan gerî duramam. Zirâ hakkımdaki tevaccühünü kazanmak için terk-i hâb u râhla rûz-i seb isih-sâl-i hüner ve mâ'rîfet ve her hâl u mahâlde ibrâz-ı dirâyet ve izhâr-i hüsn-ı harekete mecbûr olurdum. İşte şu ahvâl-i terbiye ve perîşânıma bâ'is olan Elizabeth'i o kadar severim ki gıyâbından onu tahayyül eder ve ser-be-bâîh-i zânû-yı nâzi olsam ma'nâda yine onu müşâhade eylerdim. Hâsılı zikr ü fikrim ondan 'ibâret kalmış idi.

Biz bu hâl üzere sevişip görüşmekte olduğumuz halde, benim müddet-i tahsîliyyem kafr-ı hiâm olmuş ve âvâreligim dahî şüyû' bularak sefâret-i seniyyeye kadar 'aksemmiş olmasıyla bir gün beni çağırıp Der-sa'âdete 'avdetime emir veridiği gibi, hemen orada benim dizlerim kesilip ayakların suya erdi. Ve şu haber-i firkatî Elizabeth'e tebliğ eylediğimde bârân-i belâ gibi döküldü sırışk-ı fı-râk, o mâ'i gözlerinin erâfını misâl-i gülgün-i âfâk eyledi. Artık ben

de kendisinden beter bir hâle geldim ki, eğer bana gitme dese İngilizlere de kalacaktım. Çünkü Elizabeth'in dört aylık kadar hamli dahî bitirim ki başladığından kendisinin seyyâh-ı muhabbeti ârâm-gâh-ı vatan-ı sînemde öyle birleşip kalmış idi ki, vücûdumda vatanımı yâd ettirmez olmuş idi. Bununla beraber ya benim İngilizlere 'ye i'zâm oluştumdan maksûd hadfka-i ecebîyyeden der-dest edebildiğim ezhâr-i tahsîliyyeyi vaz'-ı şükûfe-dân-ı vatan-ı intizâr-nürmûd iken, ben şu vazife-i asîyye ve insânîyyeye muvaffakiyet şerefinden kendimi mahrûm edemedim. Artık bu nokta-i nazarı bir vechile hadde-i insâfdan imrâr edemedim. Ve vatanâ 'avdet Elizabeth'le mu'ebbeden mücüb-ı firkat olmayıp ikimizden birinin fedâkârlığı yine bâ's-ı mülâkât olabileceği tesliyyetle 'avdet için Elizabeth'in tuzâsına müvâcaat eylediğimde şu hâl-i zarûret-iştimâliime bakarak kendisi de, bana:

“— Sevgilim git git! Biraz da vatanına hizmet et. Sağ oldukça elbette yine görüşeceğiz. Ben mülâkâtımıza çâre-sâz olmamanı ardını kesmem. Sen de her hafta mektubunu eksik etme. İşte Elizabeth senindir ve İngilizlere 'de olan borçların da kânilen benimdir” dedi. Ben de tarafımdan lâzım gelen te'mînâtı verdikten sonra vapura kadar teşy' ederek orada artık terk-i cân eder gibi bir vedâ'-i sîne-sûz ve bir firâk-ı ciğer-dûz ile kendisiyle müfârikat eyledik.

Oradan Elizabeth hânesine 'avdetle ben İstanbul'a azîmet eyledim. Şu en sonraki mülâkâtımızda kabul etmiş olduğu borçlarımı yüzüymüş İngiliz lirası kadar var idi. Ma'a-mâ-fih ben bunları tevviyeden 'âciz değilsen de yanımızda bulunan akça hemen oralarda bir şey kalmış olup, İstanbul'dan bir kaç kere celb etmiş olduğum gibi biraz akça getirtmesi kâbil idiyse de aldığım 'avdet emri ansızın zühûr eylediğinden, 'indimde pek makbûle geçti. Ve bir de bu borç gerek benim ve gerek Elizabeth'in elbise filân bahalarından dolayı terzi vesâ'iraye olan bakıyye-i teslîmât kabîlinden olup, bunun çoğu yine kendi masârifî demek ise de te'diyesiyyle mükellef değildi ya. Hâsılı buraları beyândan murâd, Elizabeth'in muhtasif olduğu semâhat ve sadâkatı bildirmek olup, işte borçlarımı ta'âhhüd etmekle be-

nim İstanbul'a mu 'azzezen 'avdet ve vâlide vesâ'ir ba'zı ehibbâya bir haylice hediyyeler tedâfrikine muvaffakiyetimi te'mîn eyledi.

Her ne hâl ise, bir de İstanbul'a vâsıl olup vâlide ile mülâkât eylediğimde beni görür görmez o derece sevindi ki, bir sa'atten ziyâde eş-i meserretin ardını alamadı. Ben de kendisine Hindistân'dan aldığım o Lâhor şâlu ve İngiltere'den getirdiğim alnı kordonlu bir güzel "choronometre" sa'atle daha sâ'ir ba'zı hedâyâ-yı Hindfiye ve efrenciyeyi kendisine takdîm eylediğimde ziyâdesiyle memnûn olarak, hem de İngiltere'de iken birkaç kere kendisinden getirmiş olduğum paralara biraz hak verdi. Ve beni hakikaten aşırı sevdiğinden her yütüden mazhar-ı mu'âvenet ve müsâ'adeti olurdum.

Bir kaç gün sonra beni evlendirmek arzusunda olup münâsib bir kız araştıracağımı ifâde ile sîmâ ve endâmca ne gibi vasıflarda olmasını benden su'âl eyledi. Lâkin ben burada uzun uzun düşünmelere vardım. Zîrâ ben bir İngiliz kızı aldığımı nasıl söyleyirim? Hatta vâlideyi bıraktığım eski halde bile bulamadım. Ben yoğiken hacca gidip geldiğinden tavr u kyâfeü birkaç derece daha kâmilleştirilmiş, hele yanına vurdukça sahhâre gibi kokuyor. Her ne ise, bundan başka havâli-i Hicâziyye'de her ne aldiysa hiçbirisini yere koymayı tecvîz etmeyerek hânemizin üst kat salonu duvarlarına kadar ser-â-pâ çiviler kakturup teberrükten her birini bir tarafa asmış. Bu da a'lâ. Fakat ba'zen de evin içini âsâr-i ta'assubla doldurmuş. Meselâ benim Hindistân'dan aldığım o çifte kulplu müzeyyen fagfûr kavanozlarla İngiltere'den getirdiğim o nefis üç katlı billur sürâhîler Avrupa'dan geldiği için yerden yukarı kalkamaz; Fakat kendisinin Mısır'dan getirdiği altınşar paralık o ma'hûd delikli gurgırlar o bereketi i'tikâdiyle çiçeklikten aşağı inmez. Ve şâyet yanlışlıkla bunların biri de çiğşe câriyeler şiddetli tekdîr olunur. Bu halde ben Elizabeth'i aldığını söylemek, vâlidenin nazâr-ı in'î âlîni celbeyelemek ise de, bekâr olmadığımı bildirmedikçe beni evlendirmek arzusundan geçmeyeceği ve hazır şu kadar te'ehhül sözü meydânda olup şâyet vakt-i âhirde bu kadar münâsebet de düşmeyeceği hâtura-i mecbûresiyle Elizabeth'i bir başka zemînde çitlatmayı kurarak, dedim:

"— Vâlideciğim, şu lütfunuz gerçekten beni mahcûb ediyor. Lâkin siz benim cihânda en birinci şefkat-perverim olduğunuz için sizden hiçbir şey keşmetmek istemem. O cihetle madem ki beni evlendirmek arzusuyla, ne yolda güzel istediğimi su'âl ediyorsunuz, ne söyleyim? Şimdi her ne desem bilmediğim birisi olacaktır. Bâri böyle olmaktan ise gençlik hâlâ bu ya. Kızın birisiyle bir ilişik peydâ oldu. Eğer sırası gelirse ona himmet olursa 'indimde daha büyük lütuf etmiş olursunuz."

"— A evlâdım daha iyi ya. Benim murâdım ancak seni hoşnûd etmektir. Elbette, "Bilmediğin atı almaktan istediğin kısrığı almak yeğdir" derler, meşhûr meseldir. İstedğin her kim ise söyle hemen yarın ona gideyim."

"— Kerem edin! Beni ziyâdesiyle utandırıyorunuz. Fakat o burada değildir. İn-şâ'-Allah İstanbul'a gelir ise o vakt size ricâ ederim."

"— Lâkin evlâdım, ifâdeni anlayamadım. Bu dediğin kim? Ve İstanbul'a nereden gelecek?"

"— Acayib, anlayamadınız mı? Ben nereden geldim?" deyince, levni değişerek müteneffirâne:

"— Evet evet şimdi anladım. Lâkin evlâdım öylesini vâlideden beklemeye ne hâcet. Bak kendiceğin görüp beğenmişim. Eğer güzelliğinde şüphelen varsa erkeklerden sorabilirsin."

"— Canım vâlide, bu kadar nefret neden?"

"— Aa! Ne demek? Senin vatanında kız mı yok da, bir ecnebi kızı alsın?"

"— Yok vâlide yok, öylesi değil. Benim dediğim eğer İstanbul'a gelecek olursa, bak nasıl beğeneceksin? Kendisinin gerek güzelliğine ve gerek terbiye ve nezâketine bakıp da hayrân olacaksın. Ve o vakt i'tirâf edeceksin ki, dünyâda alınacak kız nasıl olurmuş? Ve hem de göreceksin ki, vatanımızda bir nazârî daha bulunur muymuş?"

"— Evlâdım ben sana olmaz demiyorum. Lâkin sen ebna-yı nev'ini ve hemşire-i vatanını bırak da, şecere-i sahshe ile müsbet olan nesl-i şerâfet-i aslımıza ecnebi karıştır. Bir de bana muhassenâ-

tundan bahsediyorsun. Sen İstanbul'da ne kızlar var gördün mü?"

"—Evet hakkımız var. Lâkin terbiyesi?"

"— Ha! Şu ahıbbâya 'arzolunamadıkları için mi?' diye, vâlide bana kızarak hiddetinden artık küplere binmesiyle, benim de ona bir derece canım sıkıldığı ta'rif kabul etmez. Çünkü kendisi "Asmadan başka yaprak, Kasımpaşa'dan başka toprak" görmediği halde bir Avrupa kızının terbiyesini beğenmeyiş'i ve işin aslını anlamayarak tâ bilmem nerelerden bahsedisi, beni fenâ halde me'yûs eyledi.

"— Lâkin, lâkin, o beğenmediğim vâlidemin sözleri meğer hikmesiz değilmiş. Ben kendisiyle şu beynimizde geçen münâkaşa üzerine evde Elizabeth lâkırıldısın kesmiş olduğum gibi, zâten hâricde de ona dâ'ir hiçbir kimseye renk vermemiş olduğum halde Elizabeth'le her posta mükâtebeden hâlî olmazdık. Çend mâh sonra bir gün aldığım mektubda bir de bakım ki evvelâ bir oğlum dünyâyâ geldiğini tebşîr ile, ismini "Henry" tesmiye eylediğini ve fakat yedi gün sonra vefât ederek büyük vâlidesinin yanına defnolunduğunu yazar. Ben bu kara haberi alır almaz bir kere gözleirim karârda. Lâkin evlâdımın vefâtu şöyle dursun, isminin Henry tesmiyesiyle "Protetan" makberesine defnolunmuş olması, beni ile'1-an tesliyyetsiz bıraktı. Hele daha evvelce hevâ ve hevesle o alafanga 'akd ü zıfâf mîsillî kabulünde ehemmiyet verilmemiş olan mü'nâsebetlilikler, yine başka onun üzerine ce'fde-i hamîyyeti bu gibi vakâyi'-i gayr-i memdûha ile tesvîd eylemekten muhabbet uğruna ölmek bin kat hayırlı olduğunu anlayarak, vâlide'ye de hak verdim. İşte bu keyfiyyet şimdiye kadar hiçbir kimseye açılmamış olduğu halde, çend senedir her nasılsa sükkûn-i intihâya yüz tutan bu vakî'a, mecmua-i 'ibrret olan şu meclisten esirgenmesi revâ görülememi" diye, Nacid Bey⁵⁶ sergüzeştine bu sûrele hiâm verdi.

Fi 21 Temmuz, Sene 1289

⁵⁶ Bu isim, merhûm sahîb-i ser-güzeştin mahlas-ı gayr-i meşhûrdür.

CİL: V

DÖRDÜNCE HİKAYE: GERDANLIK HİKÂYESİ*

Hanendesî: Hamparson Ağa
Müstensihî: Emin Nihad

* Saitan Mahaller:
Bağçekapısında Tenbağıcı Hasan Ağa, Çemberlitaş'ta Celil Ağa, Bâb-î 'âli civârında Marbû'ât-ı 'Osmaniy'e'de, Şehzâdebaşı ve Uskûdar kıra'athânele-
rinde, Köprübaşı barakasında, ba'zı gazete müvezzi'lerinde dahî bulunur. İş
bu müsâmeret-nâmenin cild-i evvelleri dahî zikr olunan mahallerde satıl-
maktadır.

Birinci def'a olarak Bâb-î 'âli civârında Hacı Mustafa Efendi Matba'asında
tab' olunmuştur. Tab' ve neşri ruhsat-ı resmîye tahtında olup iş bu hukuk,
sâhib-i esere 'âittir.
Fi 17 Ramazan, Sene 1290

MÜSÂMERET-NÂME

İş bu müsâmeret-nâme'nin cild-i evvelinde bulunan mukaddimedede zikrolunduğu vechile eshâb-ı müsâmere ser-güzeşleri nakl u hikâye olunan zevât-ı 'ibret-simâtian 'ibâret ise de, (Hamparson)⁵⁷ Ağa nâmında birisi olup, bu da erkân-ı müsâmereden bir zâtn hem-civâr ve umûr-güzân olduğundan nöbet-i ictimâ' o zâtn hânesine intikâl ettriğe, şu münâsebetle Hamparson Ağa da ba'zı kere meclis-i müsâmerede bulunurdu.

Bu yâdigar, kulağı delik ve hem de oldukça hoş-efkâr olduğu cihetle nevbet-i hikâyet bir gece de Hamparson Ağaya tevcih olun-dukta, kendisinin o misillî şâyân-ı 'ibret ser-güzeşti olmayıp, varsa da ufak tefek vâkı'alardan 'ibâret olduğunu ifade ile fakat nöbetine mukâbil olmak üzere âsâr-ı milliyelerinden en ziyâde mezâyâ-pe-send tab'ı olan bir "Gerdanlık Hikâyesi" tercümesini okuyup, garâbet-i me'âlınden hakikaten huzzârı memnûn bıraktı.

İş bu hikâye "Mecmû'a-ı kıta'ât-ı Tevârih" ünvanıyla Türkiyyü'l-'ibâre ve Ermeniyü'l-hurûf bir risâle olup, me'âlen ne kadar garîb ise makâlide bulunan ba'zı şiveler dahî ona garîb olduğundan ba'dehu bilâ-tağyîr aynen tahrîr ve tenshîyle bir 'ilâve-i lafife olmak üzere Müsâmeret-nâme'ye beşinci cilt ittihaz olunmuştur.

⁵⁷ Bu ismin doğrusu "Hamparsum" imiş.

'MECMÛ'A-I KITA'ÂT-I TEVÂRİH' 'GERDANLIK HİKÂYESİ'

Geçen dehrin ibtidâsından sonlarına kadar evvelâ Fransa Kral'ı Öndördüncü-Lui'nin⁵⁸ devam ettiği dehqetli cenkler ve inşâ ettirdiği cesîm ve müzeyyen saraylar, köşklər, kışlalar, bahçeler vesâ'ire ve sâniyen torunu Onbeşinci -Lui'nin haremce olan safâhât ve isrâfları Fransa hazînesini o derece bir muzâyakaya gıriftâr etmiş idi ki, tevârihde emsâli nâdiren müşâhede olunur. Fransa'nın dâhilen ve hâricen böyle tam bir inkırâz devrinde Onaltıncı-Lui tahta çıktı. Kendisi henüz vefî'-ahd iken, 1770'te meşhûr Avusturya İmparatoricesi Maria Terez'in kerîmesi Maria Antuanet ile evlenmişti. İkisi dahî sarayın uzakça bir dâ'iresinde tenhâ-nişin olup ihtiyâr Kral'in safâhatuna ve masârifli eğlencelerine dâhil olmayarak vakit geçirdiklerinden gençlikte görülen böyle bir kemâlât Fransa ahâlisinin aşırı derece hoşuna gidip cümlelerin ümidi bunların üzerinde idi.

Vâkı'â Onaltıncı-Lui tahta çıkar çıkmaz selefinin nefyettiği erkân-ı parlament'i itlâk u celb etti. Tanzîmât ve islâhâta teşebbüs etti. 'Âkil ve müstakîm zevâtan vükelâ tertîb edip meşhûr Mösyö Ne-ker'i mâliye nâzırı nasbetti. Ve iki üç def'a mü'teberân-ı meclisi celbettiyse de hükümet-i sâbıka esnasında Fransa'nın düzen-i ahvâli o derecede bozulmuş idi ki, bunlardan büyük bir şey istifâde olunamadı. Ve Kral'in yalnız dâ'iresine hüküm geçip sarayı bir güzel ta-sarruf u mazbûtiyyet tahtına alabildi.

1786 senesi fenâ 'alâmetler ile başladı. Bir çok evâletlerde zahîre günden güne çekilmekte olup mevcûd mâli madrabâzlar zabtederek Fransa 'âdetâ bir kıtlık hey'etinde bulundu. Hele Paris'in zahîre an-bân bütün bütün boş olup, Lui'nin gerek madrabâzlara karşı neşret-tiği emir-nâmeler, gerek kendi hazînesinden fukarâya ettiği i'âneler bir şey'e müffid olamadı.

⁵⁸ Bu zât "Borbon" sülâlesinden idi.

Vâkı'â nasıl ki, yukarıda zikrettik, Lui tahta çıkılı sarayı masâ-rifça güzel bir idâre ve mazbûtiyyet tahına almıştı. Lâkin sarayın tahsisâtı dahî mâliye hazînesinden geleceğinden ve bu hazîne ise son derece muzâyakada bulunup, bu tahsisâtı dahî edâ edemediğinden saray dahî gâyet darda idi. Ve akça killei o dereceye gelmişti ki, Kraliçe bir kaç parça elmas alacak olduğu halde taksit ile almaya mecbûr oldu. Harâ Kraliçe o kadar tasarrufa râyet etmiş idi ki, bir daha kendine bir parça elmas dahî alınmasını Kral'a def'a def'a ricâ etmiş olduğu mükerrenen tevâtür bulup elisine-i 'âmmede bu yüzden dahî medh ü senâ olunmakta idi. Fransa sarayında nice senelerden beri eseri mahvolmuş böyle bir idâre ve kanâ'at-ı umûmiye ne derece makbûl oldu ise oldu. Lâkin sarayın kuyumcubaşısı bulunan zâ-tın işine gelmezdi. Bu kuyumcubaşı Böhmer nâm zât idi. Son derece cesûr ve gözû pek bir adam olup ekseriyâ sinâ'atın en tehlikeli ve kimse'nin cesâret edemediği işlere atılır idi. Son senelerde bir gün deşil ise bir gün saraya çarım ümîdiyle o kadar elmas toplamış ve o kadar borç almıştı idi ki, bu elmasları ya satmalı ya yoksa iffâsa çıkmalı idi. (Ş)imdi nasıl ki dedik, sarayın bu idâre devrinde dahî ümîdini kar' etmemişti. Martia Antuanet'in taş ve temîz pirlan-talara mecbûriyetini Böhmer çoktan çakmış idi. (Ş)imdi, bir ümîde milyonlar sarfederek ağır bahâlara satın aldığı mücevherlerden en irilerini ve en temîzlerini seçip son derece usfalık ve sinâ'at ile öyle bir gerdânlık yapmıştı ki, o devirlerde belki şimdi de hiçbir sarayda ve hiçbir hükümdâr familyasında emsâli görülmemişti. Ve ilerde ba-şına gelen felâketle dahî dünyâda mu'ebbeden nâna-dâr oldu.

O vakit devrinde bu gerdânlığın mâli bir milyon altı yüz bin Franga olmuştu. Lâkin akçanın şimdiki kıymetine nazaran beş mil-yon Frank'tan ziyâde eder idi. Ya'ni bir elli bin keselik mücevher. Böhmer bu gerdânlığı alıp bir gün Lui'nin baş mâbeyincisine gös-terdi. Ve o da Kral'a gösterip, Kral'ın hemen hemen gönlü oldu de-nir "bu nâfide parçayı satın almaya". Lâkin başkaları da derler ki, "Kraliçe'nin kabul etmeyeceğini iyi bildiğinden kendisi öyle alacak gibi göründü ki, bunu Kraliçe kabul etmesin de, idâreye râyet et-

mek şerefi de Kraliçe'de kalsın". Ve vâkı'â Kraliçe'ye takdîm olun-duğu gibi yüzüne bile bakmayıp:

"— Hayır hayır, devletin böyle dar vaktinde böyle şey kabul etmem. O kadar paraya devlet ve Kral'ın hizmetini için koca bir kapak yapılır ve donatılır, istemem" diyerek, geri itti. Lâkin bu muhâlefet-ten Böhmer yandımadı. Bir kaç hafta sonra mahfâzayı koltuğuna (v)urup Kraliçe'nin huzûruna çıktı. Ve bir taraftan gözüne elmas parlatıp diğer taraftan da şefkat ve merhametini hakkında tahrik et-mek niyetiyle hemen Kraliçe'nin ayağına kapandı:

"— Aman efendim!" dedi. "Hayât ve memnûn elindedir. Eğer ki, bu elmas üzerimde kalırsa bana ölümdür. Ve hemen huzûrunuz-dan çıktıkda doğru gidip kendimi çaya bırakacağım" deyip, sel gibi göz yaşları dökmeye başladı. Kraliçe acıdı ise de, canı da pek sıkıldı. (Ş)imdi ters çehre ile cevâb verdi ve dedi:

"— Ayâğa kalk Mösüyö Böhmer! Ben böyle maskarahlıklardan hoşlanmam. Kâmil ve doğru adamlar hiçbir vakit bu derece alçakla-narak ve yüzlerini yerlere sürerek ricâ etmezler. Kendi kendini çaya atıp boğacağınışın, te'essüf ederim. Lâkin senin başına getireceğin felâketten ben mes'ûl değilim. Ben senden böyle bir gerdânlık iste-medikten mâ'ada başka her ne vakti bana mücevher teklîf ettin ise; "Bundan böyle bir elmas alacağım yoktur" diye, sana çok def'a de-medim mi? (Ş)imdi kabul etmem bu gerdânlığı. Kral alacak ki teşek-kür ettim. (Ş)imdi bir daha bunun lâkırdsını etme. Mür'ebbeden ağ-zına alma. Parçala, sat. Ne yaparsan yap. (Ve kerfemesini gösterip) "Bilmiş ol ki" dedi "Benim huzûrununda ve şu çocuğun huzûrununda böyle bir harekete cesâret ettiğine aşırı canım sıkılmıştır. Bir daha böyle şeyler görmeyeceğim. Haydi gir işine." Böhmer baktı ki, isrâr etse kuyumcubaşılıktan olacak, vazgeçti. Başka taraflara teveccüh etti. Her Kral'a ve her Kraliçe'ye gerdânlığı gönderdi. Lâkin hiçbirini öyle bir ağır bahâlı malı almaya cesâret edemedi. Kraliçe'ye de bu can sıkılacak şey'i unutturmak için; "Gerdânlık satılmak üzere şark tarafına gönderildi" diye, bir ses çıkardılar. Kraliçe de bu tevâtüre inandı. Nihâyet Böhmer kendini çaya atmadığından Kraliçe kimseye

İBTİDA-YI HİKÂYE

bir keder etmeyerek böyle bir idâre 'ibreti verdikten kemâl derece memnûn ve mesrûra olmuştu. İşte dünyâda bu derece nâm-dâr olan bu gerdanlığın⁵⁹ ta 'accubblî hikâyesidir yazacağımız. Lâkin iyice anlaşılması için bu hikâyeye dâhil olan zevât kımle ve ne makûle adamlar olduğunu evvelce ve muhtasaran beyân etmek farz olur.

Kardinal Rûhân, Rûhân prensleri fâmiyası, Fransa'nın en eski ve en büyük fâmiyalann biri ve hemen en mu'azzamı idi. Bu fâmiyadan olarak rûhânî ve dünyevîden pek büyük fazîlet ve pek büyük kabâhat sâhibi olanlar da olmuştu. İçlerinde devlete 'âsî olarak katlanan da var, 'azîzler sırasına geçenler de var. Fransa'da Rûhânların sürdüğü debdebe ve saltanat başka hiçbir fâmiyaya mahsûs olmamıştır. Ve dâ'ima Kral fâmiyasına ikinci sayılıp kendileri de dâ'ima böyle görünmek isterler idi. Hesapsız dirâyet sâhibi olup Rûhânların saraylarına, taklarına, dâ'irelerine zevk ve safâhatlarına Fransa'da kimse yetişemezdi. Okadara dek ki, her kesin ağzında Rûhânlar bir darb-ı mesel hükmünde idi. Ya 'nî "Kral'ın yapmak istemediğini, kral-zâdelerin yapamadığını, rûhânlar yapar." Hatta bunlardan birisi geçen dehrin ortalarında otuz kırk milyon Frank'la iflâsa çıktıkda te'essüf edecek yerde şöyle demiştir:

"— Be'is yok. Bütün dünyâ bilsin ki, kırk milyon ile iflâsa çikan, ya bir Kral olabilir, ya da bir Rûhân." İşte bunlardan biri idi. Kardinal Rûhân zevk ü safâhat⁶⁰ ve saltanatda fâmiyasında cümleden nâm-dârî ve yakışık ve güzelliğe Fransa'nın en dilber "kavalir"lerin⁶¹ biri... Gençliğinde Avusturya İmparatoriçe'si meşhûr Maria Terez'in nezdine Fransa elçisi ta'yîn olunmuştu. İmparatoriçe'nin nezdinde en yüzlü ve en nüfûzlu elçi bu idi. Bundan olarak o vaktin müverrihleri ba'zı başka fikiriere de zâhib olmuşlardır. Lâkin burası bahsimizden hâriçtir.

Onaltıncı Lui, bu Kardinal'i sarayına umûr-ı rûhâniye me'mûr nasbetmiş idi ki, o vakitler Fransa devletinin en büyük mensublarının biri idi. Ve sarayda mahsûs-i dâ'iresi olup her alayda ve her resm ü dîvânda, ziyâfete hazır bulunmalı idi. Lâkin bu kadar büyük

⁶⁰ Doğrusu; Sefâhet.

⁶¹ Erkek ma'nasına gelir.

⁵⁹ Doğrusu "gerdenlik" ise de, telaffuz olunduğu gibi yazılmıştır.

bir ikbâl arasında da bir şey Kardinal'in gözüne dâ'ima bir diken olup, Kardinal Rûhân'ı her an bî-huzûr eder idi. Şu ki, Kraliçe kendine ne söz ve ne de riâyet eder. Hatta kendine dâ'ima bed'çehre gösterir idi. Kraliçe Maria Antuanet nasıl ki dedik, Maria Terez'in kerimesi idi. Kardinal'a olan bu teneffürü mizâcına uymadığından mi idi? Yoksa vâhidesiyle olan ba'zı meçhûl mu'âmelelerinden nâşî derûnunda mahfûz olan bir garaza mebnû mi idi? Yoksa saraylarda 'âdet olduğu vechile hükûmdârın nezdinde makbul olan vârislerine dâ'ima girkin görüne geldiğinden mi idi ne idi? Her nasılsa doğrusu şu ki, Maria Antuanet Kardinal Rûhân'ı sevmeyiz idi. Ve bu birûdet dâ'ima Kardinal'in kalbine büyük bir derd olmuştu.

Madam Dolamut Gerdanlık lu'bunun en baş oyuncusu; Bu Madam Dolamut olduğundan cümleden evvel bunun ahvâline vâkîf olmak gerekir. Bu bir aslı nâ-ma'lûm kız evlât olup bir kibâr familyası ve himâyetiyle terbiye olmuş idi. Ve "size mi valva tesmiye olunan eski Fransız familyası sîsilesindenim" diye, tefahur ederdi. O devirde Fransa'da sahîb eski ve mu'teber asil-zâde familyalar ve cem'iyyetleri hizasında bir de ber-taklîd yâhût şüpheli asil-zâdegân gürûhu var idi. Vâkı'â bu şüpheli asil-zâdegân gürûhunun tavır ve hareketleri de şîret-i zâhirde kibârlara benzer ise-de, asılları ve ne-reden gelip nereye gittikleri nâ-ma'lûm bir takım madamlardan ve kavalirlerden mürekkep idi. Bunların kimi vâkı'â zengîn fakat ba-yağî âdem evlâtları olup, üzerlerine bir kibâr ismi alarak o tavır kullandırlar idi. Kimi dahî vücûdça güzelliğini bu sahte kibârliğe semnâye etmişler idi. Lâkin ekserisi devrin en usta dolandırıcısı ve fend-bâzlarından olup, işleri güçleri ve geçimlerini dâ'ima kibâr ya fend-bâzlarından olup, işleri güçleri ve geçimlerini dâ'ima kibâr ya esnâfın onu bunu dek ve dâbârâya getirerek kız alıp vermek, büyük oyunlar oynamak, nihâyet birer lu'b ile bunları dolandırmak ve ba-tırmaktan 'ibâret idi. Bu gürûhın en ustaları ba'zen büyücek kibâr ların dâ'irelerine de sokuşup, oralarda kabul bulurlar idi. Bu cinsten idi Madam Dolamut, ki; genç, dilber, şîrîn, dilîbâz ve husûsiyle son derece fend-bâz olup, karı erkek herkesin nabzına gürecek her esrâr-larını ağzılarından alır ve şeytânî bir fîne ve fesât ile ondan ona la-

kradı taşıyarak cümleyi birbirine düşürür. Etriği gibi banş görtiş eder ve her vukû'âtın kendine bir menfâ'at çıkarır idi. Bu cem'iyyetlerin birinde Dolamut nâm kibâr harâm-zâdesi bir delikanlı kavalire tesâ-dîf edip beğendi ve onun ile de evlenip Komtes Dolamut tesmiye olundu. Bu kavalir dahî hîle, fend ve riyâkârlıkta madamından aşağı kalır boylardan değil idi. O esnâda bütün Paris'e dehşet veren dolandırıcı kumpanyasına dâhil olduğundan karısını da bu kumpanyaya âlet edip, Paris'in içinde dönmedikleri oyun ve icrâ etmedikleri fesât kalmamış idi.

Kont Kalistero bu esnâda meşhûr sibirbâz ve müneccim Kalistero dahî Lorence nâm madaması ile Paris'te idi. Kalistero 'an-asıl Siciya'lı olup, gençliğinde her nasılsa bir aralık Suriye taraflarına düşmüş, ba'dehu oradan Mısır'a ve daha içlerine gitmiş ve seneler ile oralarda ikâmet etmiş idi. Bildiği Avrupa lisânlarından mâ'adâ bir nev'i 'Arapça ve Süryânice dahî tahsil edip, "uzun vakit Mısır"ın ve Sürye'nin rummâl ve bakıcı hocalarıyla üflet ederek sibir-bâzlığı dahî onlardan kemâlîyle tahsil etmiştir" der idi. Bu şöhritle Kalistero ve Avrupa'nın ba'zı taraflarını dolaştıktan sonra Fransa'ya duhû-lü bir büyük fîrûhâr oldu. Kalistero boylu boslu ve en güzel adamla-rın biri idi. Madaması Lorence'nin dil-bâzlığınâ ise diğ-ehl-i gürûhu dahî mâ'il olundu. Bunların ikisinin de yalnız hûşn ü endâmü cümle-nin dikkatini üzerine da'vet etmeğe kâfi iken Kalistero da aşır vâri-yet dahî olduğundan giyindiği ağır sırmalı şark elbiseleri ve madamasının Fransa'da misli görülmemiş şark melbûsâtı atlar, 'arabar, uşâklar Kalistero ve zevcesinin tabî'i hüsûne on kat daha revnak verip cümleyi mütehayyir ve hürmet ve riâyete mecbûr eder idi. "Bunlar 'âdi adamlar değillerdir!" denir idi. "Bunlarda gönüller ile üflet ve semnâvî kudret var; Kimi isterler ise ihyâ, kimi isterler ise harap ederler ve buna dâ'ir bir takım hikmetler" Kalistero Fransa'ya duhûli edeli epey ma'rifetler göstermiş ve epey ağır ve metrûk hastalardan birden bire düzeltilmiş. Epey esrârları meydâna çıkarmış. Epey olacak şeyleri de evvelden haber vermiş idi. Ve kimseden bir akçe almıyıp fukarâya cesm 'aniyyeler dahî verdiğinden ve kendinin ise

bir büyük Prens da iresi misillü ağır masrafı olduğundan herkes öyle zannedirdi ki, "film-i kimyâ ile altın dahî yapardı." Kalistero'nun sesi Onaltıncı Lui Kral'a kadar yetişip, o da inandı ve bu hikmetli zâti istihâbına aldı. Çünkü çokları da sihre şey'e inamayıp bunu bir usta dolandırıcı yerine komuşlardı. Lâkin Lui'nin "Kalistero'ya fenâ söyleyen, bana fenâ söylemiş olur" demesi, herkesin ağzını kapattı. O vakit görmeli idi Kalestero'nun da iresini; Prenslar, kardinaller, generaller, sarraflar, ikbâl arayanlar, müşkül esrârî, ya hastası olanlar... Hep Kalistero'nun ayağında idiler ki, hakkını söylemeli büyük bir prens gibi herkese şâh-vârâne ikrâm edip ekserisinin de derdine dermân olarak memnûn ederdi. Ve çünkü Kardinal Rûhân'ın yakın bir akrabası olan Prensî dahî kâffe'î hekimler "çâresizdir" diye yatakta terk etmişken Kalistero ayağa kaldırmış ve tekmil iyi etmiş idi. Kardinal Rûhân dahî gerek bunun şükranı için, gerek âhir bir sebebe mebnî Kalistero'nun salonlarına lâ-yenkâti' devâm edenlerden biri idi. Madaması Lorenca dahî kibâr familyaları ile ülfet ederdi. Başkaca da ire ve salonları olup da 'vet edip orada gâh kararlıkta ve gâh nîm bir şevk içinde türlü türlü kıyâfetler gösterir ve türlü türlü ta'acûbe şâyân sihir-bâzlıklar icrâ ederdi. Kalistero ve madamasına şu yüzden dahî cesîm-i ikrâm ve emniyet olurdu ki, bunların ikisi de "Allah adamı" 'addolunup ahlâkça temîz pâk ve her günâhtan maşûn birer melek sayılmışlardı.

Doğrusu bu bâbta şek ve şüphe hâsıl edecek bir halde de bulunmamışlardı. Yalnız Madam Dolamut bu 'akıldâ değil idi. Bu kadar dünyevî saltanat ve debede ile 'azîzliğin imtizâc edemediğini kendinden bilir idi. (Ş)imdi "Elbet bunda bir esrâr var" diyerek ve hem de bu esrârdan elbette kendine bir büyük menfa'at çıkarmak me'mûlîyle ne yaptı yaptı yolunu buldu. Ve Kalistero ve madaması ile telif peydâ etti. Ve pek az vakitte Kalistero ve madamasının nezdine en ziyâde ve en teklîfsiz sûrette giren çıkanlardan biri oldu. Bir gün pâkîze Lorenca'yı genç ve dil-bâz bir kavalier ile utanacak bir hey'ette yakaladı. Şeytan Dolamut görmezlikten gelip kavalier gittikten sonra Lorenca'ya yanaşıp "Madam" dedi;

"—Bundan sonra esrârın ve bu esrâr ile beraber canın, ırzın nâmûsun ve hayâtın benim elimdedir. Ya her ne dersem kabul edecek-sin, ya yoksa seni Paris'e, Fransa'ya, ve bütün dünyâya rezîl rûsvây ederim." Lorenca titreyerek Dolamut'un teklifini kabul etti ve söz verdi.

Dolamut'un teklifi bu idi; Her ne vakit isterse ve her ne vakit icâb ederse, Kalistero Dolamut'un emrine hazır bulunacaktır. Ve her ne derse onu tamâmıyla icrâ edecektir. Nasıl ki dedik, Lorenca söz verdi ve o günden Kalistero ve Lorenca şeytân karının çantasına girmiş oldular. Bunun eserini sonra göreceğiz. Dolamut şeytânı tasavvuruna böyle bir temîz alet bulduktan sonra başladı Kardinal Rûhânî kovalamaya. Saraylarda, suarelerde lâ-yenkâti' arkasına düşüp Kardinal ile şöbete girişirdi. En ziyâde Kalistero'nun salonlarında Kadinal'e sıkça tesâdüf ettiğinden Kardinali sa'at sa'at lakırdıya tutardı. Ve dil-bâzlığı ve oynaklığı ve fitne ve fesâdıyla o kadar etti ki, ahmak Kardinal'i ta tuzağına düşürdü. Ve artık Kardinal ve Dolamut biri birinden ayrılmaz oldular. Madam Dolamut ekseriyâ Kardinal ile sohbet ettirke lakırdıyı evirir çevirir Kraliçe Maria Antuanet'in üzerine götürür idi. Kendisini "Her gün gizli saraya gider ve tenhâda mahrem olarak Kraliçe ile görüşür" gibi Kardinal'e satardı. "Güyâ Kraliçe'nin en büyük esrârına vâkıf olup o makûle gizli hizmetlerini müstakil kendisi götür" gibi Kardinal'e yuttururdu. Ve sözünü tasdik etmek için bir takım düzme masâllar ve vukû'âtlar sıralar idi. Öyle dil-bâzlık, öyle ustalık ve öyle bir ma'rifetli nezâketle ki, Kardinal mütehâyir olup kalbinden emîn olmuş idi ki, "Dolamut Kraliçe'nin en 'azîz mahrem-i esrârlarından biri idi. Nezdinde büyük nüfûz sâhibi ve ifrât-ı hâtrılı" bu dil-bâzlığı ile Dolamut Kardinal'i böylece avlayıp vartasına düşürdükten sonra günün birinde lakırdıyı ma'lûm olan gerdanlığın üzerine getirdi.

"— Ne dersin?" dedi. Kardinal madam Dolamut'a:

"— Kraliçe'nin bu fazîletine buna da bir diyecek var mı? Öyle bir mücevheri hazînenin darlığına riâyet etmek için reddetmek bir Fransa Kraliçe'si için az bir fedâkârlık mıdır? Âferin Kraliçe! Âfe-

rin Maria Antuanet!" Dolamut dedi:

"— Bakarım ki Kardinal pek tevekküllüsün, bir dış ehli Kraliçe olsun. Kim olursa olsun, öyle bir parça mücevheri görüp de gönlü ve gözü tizerinde kalmamak olur şey midir? Dış ehlilerin kalbini sen bana sor; Maria Antuanet'in kalbi değil bir gerdanlığı istemeyen, illâ kisesi bu gün bir genişliği olsa eresi gün gerdanlığı bu yanarda görürsün." Kardinal Rûhân Dolamut'un bu muâla-asına mütehayır olup düşündükçe hak verdi, bu 'akıllı dış ehlinin hükümüne. Ve bu muâlâhaza ile Dolamut'a olan riâyetini daha ziyâde artırdı. Ve kendi dahî her esrârını açıp Kraliçe'nin kendinden yüz gevirdiğini, dâ'imâ soğuk davrandığını ve kendisi Kraliçe'yi hoşnûd etmek için elinden her ne gelir ise diñğ ememişken, hiçbirinin Kraliçe'ye makbûle geçmediğinden acı acı Dolamut'a yanardı. Bu ise şeyânî bir ri-yâ-kârlıkla Kardinal'i tesellî edip bir gün değılse bir gün elbette Kraliçe'nin nazarında bulunacağını envâ'-ı ilifâtına dahî mazhar olacağını ve sarayda nüfûzda birinci olacağına öyle bir kuvvet-i kalp ile Kardinal'e te'mîn ederdi ki, âşikâr âşikâr Kardinal'e:

"— Bunlar merak edecek şeyler değil. Bunlar benim elimdedir. Ve su içmekten kolay şeylerdir. Ben yapar bitiririm" demek idi. Kardinal inandı. Kalbinde ümîd ziyâları rûşen olmâya başladı. Ve o günden sonra Kardînal mesendi ve vâriyeti 'arz u nâmûsu ile dek-bâz Dolamut'un kapancasına tutuldu. Nasıl ki, zîrde göreceğiz bundan birkaç gün sonra bir iyi müjde götürücü hâlis dost gibi Madam Dolamut Kardinal'in nezdine geldi. Sürr-i kalbi lehgesinden numâ'ân olurdu. Kardinal'i götür görmez:

"— Gözün aydın Kardinal, gözün aydın! İşte sana Kraliçe ile barışmaya emniyete nâ'il olmaya ve kim bilir belki de a'îaca lûtfuna dahî şâyân olmaya a'îa vü yekâ'â bir fırsat." Kardinal böyle bir hayırlı havâdisten tahrik olunup isterdi ki, "Madam Dolamut bu müjdenin ne olduğunu bir an evvel kendisine beyân etsin." O vakit fiine Dolamut ince bir sinâ'atla örtülü hikâye düzüp nakletti Kardinal'e. "Nasıl Kraliçe'nin 'aklı fikri gerdanlıktâ olduğunu ve nasil-Kral'in hazînesine bir ağırlık vermeyerek takstî takstî kendi harçlı-

ğundan bu gerdanlığı almak istediğini." "Şu kadar ki" dedi Dolamut:

"— Şimdi bir ulu ve mu'teber zât lâzımdır ki, Kraliçe'nin kefaletini der'uhde etsin. Ve kuyuncubası'ı da iskât etsin ki, o gerdanlığı veresiyeye olarak teslim etsin." Ve bunu diyerek Kardinal'in yüzüne baka kaldı ki, "zâten Kraliçe ile barışmak lûtfuna nâ'il olmak ümîdiyle başı dönmeğe başlamış idi." Bir Fransa Kraliçe'sine böyle bir hizmet ibrâz etmek şerefine kim olsa aldanır ise de, bir Rûhân'ın böyle bir dâbârâya kapılmaması muhâl kabîlinden idi. Bu değıl müydi? Vâkı'â Rûhân'ların hülyâsı ki, "Kral ailyasından sonra kendileri ikinci idi." Bu hülyâ ile Kardinal Rûhân dahî fikrin-den der idi:

"— Bunu Madam Dolamut iyi düşünmüştü. Çünkü bir Kraliçe kalbine güç gelmeyerek Rûhân'lardan mâ'adâ kime böyle bir esrâr açabilirdi?"

(Şimdi hemen Madam Dolamut'a teşekkürler edip:

"— Bundan sonra sen benim sa'âdet meleşimsin" dedi. "İşte bugün vâriyetimi bu uğura koymuşum. Ve hazırım gerdanlığı alıp Kraliçe'ye takdîm etmeğe." Bu cümle ile Kardinal Rûhân her ne kadar battâl zengin bir ailyayadan ise de ailyanın vâriyeti îrâdda olup, Kardinal Rûhân ise o kadar cesîm îrâdda ancak Kral'a mânen dâ'iresinin masrafını kapatabildiğinden mevcûdu yok idi. Ya'nî bir milyon altıyüz bin Fransı kuyuncubası Böhmere sayamazdı. Lâkin kemâl-i mesrûriyetinden birden bire bu kadar akça gözüne bir şey gözükmedi. Halbuki Madam Dolamut bunu da düşünüp şeyânî fikriyle öyle bir tertib düşünmüştü idi ki, o tertib icrâ olduktâ ortada hiç bir müşküllât kalmayacaktır:

"— İlk def'a Kraliçe'yi gördüğümde" dedi, Kardinal'a; "Kendine haber vereceğim ki, Kardinal her emrinize hazırdır." Kardinal da kuyuncubası'ya keffî olarak takstî takstî beş altı "bono" imzâlayıp kuyuncuya verecekti. Kraliçe dahî söz verecekti ki, her takstînin edâsı gününden evvel akçayı tedârik edip Madam Dolamut'a, o dahî Kardinal'a verecek idi. Çıl ve temîz para. Şöyle ki; Kardinal'in kesesinden bir para çıkmayarak Kraliçe'ye dahî büyük bir hizmet et-

miş olacaktı. Kardinal bu tertübe hayrân oldu. İllâ Dolamut:

“Üç güne değin bu tertübi Kraliçe'ye kabul ettirir ve cevâbını sana getiririm” dedi; Kraliçe şimdiden kendisini sa'âdet deryâsında keşti-süvâr olmuş 'adedip şu sa'âdet mülküne def'a def'a vâfir teşekkürler sundu. Dolamut Kardinal'i bu vechile tuzağına düştürdükten sonra koştı başka bir tertübin icrâsına çalışmaya ki, şeytân 'akıllı ve şeytân fesâdi dahî bu kadarnı düşünmezdi. İlk evvel şunu bildi ki, Dolamut'un murâdı Kardinal'in kuyumcubaşı'ya vereceği taksitlerin birini kapıp da bir tarafa savuşmak değil idi. Dolamut şikârin tekâmülünü kapatılabilirken bir parçasına kanâ'at eden şaşkın dolanduncılardan değil idi. (Ş)imdi Dolamut'un asıl murâdı bütün o meşhûr gerdanlığı ele geçirmek idi. Lâkin böyle bir battâl hileyi yalnız başa çıkaramayacağından, şimdi vaktidir henüz karanlıkta kalan iki şerhîni dahî meydâna çıkarmaya: Bunların birisi, Kont Dolamut ki, kendi kocası idi. Sâbıkalı eski meşhûr dolandırıcı ki, vâkı' olan bir takım hîle-fesâd ve hîle-bâzlukları ile Paris'te kâffe'i dolandırıcı kumpanyaları beyninde gâyet mu'teber ve nâm-dâr idi. İkincisi, yine o kumpanyadan Vilet nâm bir şahıs idi ki, Dolamut'un dostu ve fend-bâzlıkta pâdâş ve akrâni, Vilet'in en başlıca bir hüneri her el yazısına taklîd etmesi idi. Ve halkın imzâ ve yazısının o dereceleri de tıpkısını ve benzerini yapardı ki, en usta gözler hangisi kalıp hangisi sahîh fark edemezlerdi. Şimdi göreceğiniz bu gerdanlık maddesinde dahî Vilet ne işte kullandı bu fasîd el hünerini.

Yukarda zikr olunan mükâlemeden sonra Madam Dolamut sevincinden ayağı yere basamayarak Kardinal'in nezdine geldi. Ve kendine bir "bilet" verdi. Kardinal bileti açar açmaz Kraliçe'nin yazısı olduğunu tanıyıp 'aklı başından gitti. Kraliçe gûyâ Kardinal'e yazmıştı ki;

“— Bana ibrâz ettiğün bu hizmeti kabul ederim. Ve sana ruhsat veririm ki, benim hesabıma ve mukarrer olan mukâvele mücibince gerdanlığı satın alsın.” Kardinal der-‘akab kuyumcubaşı Böhmer'i çağırttı ki, o da zâti: “Bu gerdanlığı ne yapacağım?” diye düşünüp dururken Kardinal'in keffâletini ez-cân u dil kabul edip teşekkür dahî

eyledi. İşte bu vechile her bir şey yoluna girmiş iken, Kardinal'in fikr-i za'fi ve vesvesesi işi bir eyyâmcık geri bıraktı. Kardinal bir adım daha ileri almazdan bir kere de sihir-bâz Kalistero ma'rifetiyle işi cinlere su'âl ettirmeğe karar verdi. (Ş)imdi Kalistero'ya haber etti ki “çabuk sarayına gelsin”. Kalistero ki, şüphesiz işin iç yüzünü bildirdi. Kendisini bu muhâtaradan sakınmak istedi. (Ş)imdi Kardinal'a mağrûrâne haber etti ki:

“— Hasta ise gelsin kendisini iyi edeyim. Eğer keyfi yerinde ise ne Kardinalin bana lüzümü var, ne de benim Kardinal'e.” Kardinal buna darılmaktan mâ'adâ daha beter Kalistero'nun peşine düştü. Diğer taraftan Dolamut ile Kalistero'nun madaması Lorenca bey-ninde olan mukâvele de bu hikâyeyi okuyanların zihninden çıkmamış olmak gerektir. Ol vechile yardım ederek nihâyet Kalistero mecbûr oldu Kardinal'in murâdına muvâffakat etmeğe.

Kardinal Rûhân sarayının gizli odalarının birinde bir büyücü meclisidir kuruldu. Geceleyin kapılar kapandı ve yalnız bir kaç mahrem zât içeriye alındı. Kalistero en ağır saltanat elbiselerini giyinip ileri geldi. Ve ortada altın tencere içinde kaynamakta olan bir takım kimyevî ezzâlara şöyle bir eyyâm-i dikkatle baktuktan sonra kendi kendine toplandı ve dalgın bir hey'ete girdi. Nâ-gehân ayılıp (gûyâ göklerden bir 'alâmet görmüş) gibi mütehayyir olarak şu ke-lâmları söyledi.

“— Prensin teşebbüs ettiği büyük şeydir ve kendine şâyândır. Ve tekâmül muvaffakiyetle başa çıkacaktır. Büyük bir Kraliçe kendine emsâlsiz bir teveccüh gösterecektir. Ve öyle mes'ûd günler de doğacak ki, bütün Fransa'lı Rûhân gibi 'akıllı ve nüfûzlu bir zâtın hükümü altında misli nâ-mesbûk bir sa'âdet ve me'mûriyet görecektir.” Hi-kâyeyi yazan der ki;

“— Kalistero adamını tanıdı. Ve iyi bilirdi ki, yalnız Rûhânlar böyle battâl ve inanılmaz müdâhanelere kapılabilir.” Nasıl ki öyle de oldu.

Büyüçünün bu hükmü "yanvar"⁶² 29'da verildi. Ertesi günü Kardinal (pono)ları yazıp gerdanlık mahfazasıyla beraber Kardinal'in eline teslim olundu ki, ondan da birkaç gün sonra Dolamur'un eline geçecekti. Bu fitne Kardinal'a dedi:

"— "Pedervar"⁶³ ikisinde tahâret-i Merjem yortusudur. Kraliçe'nin arzusu budur ki, "o gün bu gerdanlığı takınsın". Kendisi şimdi Tiryanon köşkündedir. Ve ben Versayl'da adam gönderip benden gerdanlığı alacaktır. Ve Kardinal inandı. Lâkin inanmasa da Dolamur Kardinal'a dedi ki:

"— Sen de Versayl'a gel. Ve gözünün önünde gerdanlığı Kraliçe'nin adanına teslim ettiğimi gözüün ile gör." Kardinal iki def'a söylemedi Madam Dolamur'u. Ertesi gün mukarrer olan vakitte, girdi 'arabasına gitti Versayl'e. Büyük emniyetle ki, "hakkında işihrâğ olunacak sa'âdet devri o günden başlıyor." Madam Dolamur Kardinal'in elinden gerdanlığı aldı ve bir masa üzerine vaz' etti. Kardinal'i de gizli mahbûblar misillü bir odaya tıktılar. Bu odanın çiçekli camlı bir kapısı var idi ki, Dolamur'un salonunda olan her şey oradan görülebilir ve işitebilir idi. Bir de bir kaç dakîka sonra yüksek sesle:

"— Kraliçe tarafından biri geliyor" diye, Dolamur'a haber verdiler. Ve vâkı'â saray kıyâfeti ile bir hademedir zuhûr etti ve Kardinal gözüyle gördü ki, Dolamur gerdanlık mahfazasını alıp bu hademeye teslim etti. Sevincinden Kardinal'in o kadar başı dönmüştü ki, taklîd-i hademeyi Tiryanon'da Kraliçe'nin nöbetçi hademesine ben-zeti ve inandı. Ya 'aşk ile, ya da Kalistero gibi bir büyüçünün sihri ile bağlanmış bir adam olmalıdır ki, bu kadar kolaylıkla böyle bir dek ve dübâraya gelebilsin. Her ne hâl ise, iki gün sonra Merjem ananın tahâret yortusu geldi yeüştü. Hayâl edin artık Kardinal ne tarz şaşkınlık ve ne tarz dalgalıklıkla Ruhânî hizmetini tekmi edebildi. Ne zaman baktı gördüyse ki, Kraliçe'nin boynunda ne gerdanlıklar, ne

de başka bir şey. Ne "kaddas"⁶⁴ da, ne Kraliçe'nin tebrik dâ'iresinde, ne akşam "suare"⁶⁵ sında Kraliçe'nin boynunda öyle gerdanlığa benzer hiçbir şey olmadığından mâ'adâ Kardinal'in inkılâbını artırmak için zannedersin ki, "Kraliçe evvelkinden besbeter Kardinal'e ters çehre gösterir. Ve yüzüne bile bakmaz idi." Bu bilmeceyi Kardinal bir türlü halledemeyip koştu Madam Dolamur'a ki, "müşkütlüğünü halletsin" şeytân karı aslâ şaşırmayıp bi-lâ-fütûr öyle emniyetli lakırdılar etti ki, bir eyyâm Kardinal'in kalbinde tezelzülde olan emniyet tek-rar ve daha ziyâde sübûr buldu.

"— Mösyö!" dedi. Madam Dolamur Kardinal'e:

"— Kraliçe'nin mektubu koyrunuda değil mi ki? Gerdanlıklar için vâsıta olmamıza matlûb edip size o kadar teşekkürler eder. Öyle bir senetle ne var korkacak? Besbelli Kraliçe kimseye şüphe getir-memek üzere yavaş yavaş, derece derece ve kimseye bir şey çaktırmayarak sizin ile ülfet peyda edecek. Sen onu o kadar 'acemi yerine mi koydun ki, birden bire yüzüne gülsün de her kesin ta'acübüne ve biri birinden muhâzaralı bin türlü fâsıllara sebebiyet versin?" Bu ma'nâdan Kardinal hoşnûd ve müsterih oldu. Lâkin şimdi de Dolamur başladığı filili almaya. Çünkü biliyordu ki, "bu mum yansıya kadar yanacak ve her dek ve dübârânın, her oyununun nihâyet bir sonu var."

Hâcet değil demek ki, gerdanlığın başına ne geldi? Kardinal'in gözü önünde Versayl'da gerdanlığı Madam Dolamur'un elinden alan ve Kraliçe'nin hademesi kıyâfetine giren, bâlâdaki zikrini geç-tiğimiz Vilet nâm usta dolandırıcı idi ki, madamın kocası Konet'in arkadaşı ve şerhki idi. Bunlardır gerdanlığı ele geçirdikleri gibi doğ-ru İngiltere'de soluğu aldılar. Ve fikirleri gerdanlığı paralayıp parça parçalamak pek kolay ve tehlikesiz bir mu'âmele değil idi. Onun için aylarla buna vakit sarf ettiler. Lâkin asıl tehlike şimdi Madam Dolamur'ta idi ki, Versayl'da kalıp her gün ortaya çıkabilir olan

⁶² Kândan-i sânt.

⁶³ Şubat.

⁶⁴ Bir nevi cema'at-i takdisiye.
⁶⁵ Gece söhbeti, ya'ni müsâmerce.

böyle muhâtaralı bir cinâyet hakkında yalnız kendisi meydânda kalıp cevâb vermeğe mecbûr olacak idi. Kardinal'i bu kadar vakit avundurma ve eğlendirmek için Madam Dolamut ne yalanlar düzdü, ne masallar sıraladı, ne dübârâlar çevirdi. Bunları tamamıyla nakletmeğe en usta bir müverrihin kalemi dahî 'âciz kalır. Lâkin nihâyet bekleye bekleye Kardinal usanmaya ve eğlence vesveseye tâhvil olmaya başladı. "Kraliçe'nin ihirâzi artık ölçüsünü aşırıyor." der idi. Hem yine evvelki surat, yine evvelki soğukluk, yine o 'adâvet, o ikrâh. Artık bu kadarı da biraz mübâlağa görünmeye başladı. Kardinal'e. Fenası şu ki, Kardinal'in kuyumcubaşı'ya verdiği bonolardan birinin va'desi dahî gelip çatmakta idi.

(Şimdi yeniden Maria Antuanet'ten bir uydurma mektub daha getirmediğçe, artık Kardinal'i uyandırmak muhâl kabilinden idi. Lâkin bu takîfid mektubu yazan Vîlet ise Londra'da idi. (Şimdi Madam Dolamut her posta Vîlet'e becid mektublar yazıp:

"— Aman yetiş, yoksa halimiz harâbî" diye, o kadar zorladı ki, nihâyet Vîlet Paris'e geldi. Gelir gelmez kalemece ustahgını icrâ edip bir mektub daha düzdü. Kardinal yine Kraliçe'nin yazısını tanıdı. Ve içinde o kadar tatlı, o kadar dil-âvîz sohbetler ve iltifâtlar vardı ki, sevincinden Kardinal'in gözleri dolmaya başladı. Lâkin iki taksît için Kraliçe'nin gönderceği ya 'ni va'd ettiği üç yüz bin frangın hiç zikri yok idi mektubda. Bunu Madam Dolamut'a ihtâr ettik de:

"— Dur şimdi sana açtayım artuk" dedi, şeytân karı. "Kraliçe'nin her esrârını beyân edeyim. Kraliçe bu para için ne yapacağını şaşırmıştır. Ve mektubda yazmadığı da sana acıdığındandır. Ya 'ni "canın sıkılmasını" diyyedir. Lâkin Monsinyor, ister misin Kraliçe'nin aşım hoşnûd olacağı bir işgüzarlığı daha yapıp bütün bütününe gözüne girmek? Eğer istersen, bu ilk taksîdi Kraliçe'ye ödünç olarak sen kesenden ver. Kraliçe'ye bundan ziyâde makbûl olacak bir hizmet edemezsin." Lâkin Madam Dolamut bilirdi ki, Kardinal'in mevcûd parası yok idi. Nasîhat verdiği Kalistero'ya mürâcaat etsin: "Kalistero kimyevî eczâlar ile altın yapar" diye tevâtür bulmuş idi. Lâkin Kardinal vaktiyle çaşmasını almıştır. Kalistero Strazburk'ta iken

Kardinal yüz bin Frank verip vâkı'â Kalistero'nun altın yapığını görmüş idi. Şu kadar ki, altı hafta vakit ve bir çok masrafa tevakkuf etmiş idi. Bunun va'desine ise altı gün bile kalmamış idi. Fend-bâz kanı bunun da yolunu buldu. Dek ve dîsbârâlarına alet ve vâsta edecek adam mı eksik idi Dolamut'a? O aralık da henüz Paris'e gelmiş gâyet zengin bir İngiliz var idi. Saint Carnes isminde bu İngiliz, vâriyete boğulmuş olduğundan akça gözündü olmayıp illâ nüfûz ve mansıb arkasında idi. Madam Dolamut bununla da görüşüp dedi:

"— Monsinyor biliyor musunuz? Fransa'da "Kadinal Rûhân" demek ne demektir? Hem dünyevî hem uhrevî Prens sarayın Rûhânî âmiri. Böyle bir adama cüz'i bir hizmet "Grankordon" nişânı demektir. Daha ne fırsat istersin?" Nihâyet Dolamut o kadar ibrâm etti ki, İngiliz de düştü vartaya. Ve Kardinal'e bir "parol"⁶⁶ ile üç yüz bin Frank vermeğe söz verdi. Madam Dolamut koştu Kardinal'e bu müjdeyi vermeğe ve o Kraliçe'ye yazdı ki, "bi'l-iftihâr bu hizmetini de görmeğe hazırdır." Kardinal mektubu Dolamut'a verdi ki, "sef'an Kraliçe'ye göndersin." Lâkin hâcet değil söylemek ki, fitne Dolamut böyle bir mektubu ne yaptı? Vîlet yeniden Londra'dan Paris'e celb olunup Kraliçe tarafından bir mektub daha yazdı. Bu mektub da Kraliçe Kardinal'e teşekkür edip fakat bir def 'alık bu taksît hizmetini de kabul edeceğini beyân ederdi.

Bu üç meşhûr dolandırıcıların manevralarından anlaşılan şu idi ki, merâmları Kardinal'i aldata aldata, avundura avundura her taksîtleri Kardinal'e ödetmek, yâhûd ödemeğe borçlu etmek idi. Kardinal bir kere bu çukura düştüğü gibi fend-bâzların hileleri meydâna da çıksa kendilerine hiçbir muhâtara yoktur. Niçin ki, Kardinal böyle bir ahmaklığını meydâna çıkarıp da halka gülünç olmaz idi. İllâ ki, Kraliçe'nin ismi de işin içinde olduğu halde Kardinal kendini büyük bir tehlikeye koymayarak kime ağız açabilirdi? (Şimdi Kardinal çâr-nâ-çâr bu kalbî yutup kimseye sırrını açamayacak idi. Ve dolandırıcılar serbest gerdanlığı yutup hazmedecekler idi. Bu cümle

⁶⁶ Söz, ya 'ni ta 'alhhûd.

ile Kardinal'i bu kadar vakit avundurmak ve kendine bu kadar parayı verdimmek kolay bir mu'âmele değil idi. Bu nâzik muhâtaralı hizmete Madam Dolamut ta'yîn olmuş idi. Şimdiye dek gördük bu fend-bâz ve riyakâr dış ehli ne ustalıklar ile Kardinal'i avundurdu. Şimdi naklederiz en son ve en baş ustalığımı ki, kimse ta'acub etmeyerek ve istîğrâba girifâr olmayarak okuyamaz. O vakitler Mart-mazel Eyke isminde bir genç ve dilber kız var idi Paris'te. Kimse hayrân olmayarak bu kızın yüzüne bakamaz idi. Fevka'l-'âde hüsn, boy bos ve endâm, tavrı u hareketi ve nihâyet sesinin ahengi ve la-kırdısının biçimi ile o kadar Kraliçe'ye benzer idi ki, olamaz! Madam Dolamut bu kıza Kalistero'nun hânesinde tesâdüf etti ki, bir çok kadınlar ile beraber sihir oyununun seyrine gelmiş idi. Bu kıza götür görünmez Madam Dolamut öyle bir tertîb düşündü ki, kimsenin hâbir ve hayâline gelmez. Lâkin ba'zı müverrihler de derki: "Bu tertîbler Madam Dolamut'un değil, illâ Kalistero'nun tertîbi idi." Her ne hal ise, Dolamut bu kızın nabzına girip bir takım hediyeler ve va'dlerle kendine celb etti. Kıza anlattı ki, hangi gün ve nerede, ne oyun oynayacak ve kızın ismine de Baron Döliya tesmiye eyledi. Bu kız biraz sâf-derûn, biraz da hafif olduğundan zannetti ki, "Kardinal ile eğlenecekler ve sonra üstüne gülecekler". (Şimdi Dolamut ne dediyse kabul etti. Madam Dolamut kıza bu vechile elde edip hanzırladıktan sonra koştu gitti Kardinal'e. Ve Kraliçe'den tekrar bir tezkire gösterip bu tezkire ile güvâ Kraliçe Kardinal'e şöyle yazdı: "Bir akşam seni Tiryanon'daki köşkümün ormanlarının birinde mutlak görmek ve görülmek isterim." Kardinal tezkireyi okuduktan, Madam Dolamut dedi:

"— İşte, artık sen kendin Kraliçe'yi bi'z-zât göreceksin ve bak kağıda yazamadığı kalbimin esrarını ve muhabbetini sana nasıl açacağ." Kardinal o kadar aşk ve 'alâka ile şaşırmış ve gözü ve başı dönmüştü ki, bu bartâl dübârâya da inandı. Ve Dolamut'un bir büyük dekinde daha geldi. (Şimdi dinleyelim şu hikâyeyi de ki, okudukta Kardinal'in şaşkınlığına mı ta'acub etmeli, Dolamut'un cesaretine mi? Bilemeyiz.

Kardinal ile Kraliçe'nin görüşmesine ta'yîn olunan günün ak-

şamı Kardinal mâ'i elbiselerini giyinip karârlaşmış olan mahâlle 'azîmet eyledi. Kardinal'in dâ'iresi mütehayyızâmından kişi-zâde Boron Doplant'a dahî birhikte o mahâlle gittirse de, orada Kardinal'den ayrılıp gitti. uzakta beklemekte oldu. O gece betrak bir gece olup, biraz da ay ışığı var idi. Lâkin mükâlemeye ta'yîn olunan mahâl ormanlar içinde olduğundan karanlığa benzer bir gölgelik idi. Madam Dolamut bir koyu kapot'a sarılı geldi, Kardinal'i buldu. Ve Kraliçe'nin geliyor olduğunu haber verdi. Ve vâkı'â Madam Dolamut'un arkasından biri de geliyordu. Kardinal bir ipek fiştân fiştırsı işitiğinde Kardinal'in 'aklı başından gitti ve bayılma derecelerine geldi. Lâkin birdenbire genç ve dilber Kraliçe'yi karşısında gördükte, biraz can alıp ve hemen koşup yerlere kadar eğilerek Kraliçe'yi selâmladı. Ve kendisine terk olunan nâzik elleri hemen der-pûs eyledi. Meh-tâbin za'îf bir şevk ile zannedersin ki, "Kardinal Kraliçe'nin sıfanını tanıdı." Diğer taraftan kıyâfet tamam Kraliçe'nin her akşam Tiryanon sarayında gezinmekte olduğu za'îf bir nakliye kıyâfeti idi.

Kardinal başladı yüz bin elfâz u ishlâhât ile Kraliçe'ye der-kâr olan hulûs u 'ubûdiyetini ve yedinden her ne hizmet gelirse dirîğ emeyeceğini, el-hâsıl Kraliçe'nin ednâ bir kul ve kölesi olduğunu beyân etmeye. Yapma Kraliçe ise, yavaşça fakat 'acelelen şu cevâbı verdi Kardinal'e:

"— Bu gece çok vaktim yoktur Kardinal! Senden derece-i nihâyede memnûnum. Ve pek yakında seni büyük büyük mesnedlere geçireceğim." O aralık yukarıdan bir ayak sesidir zuhûr etti. Kraliçe güvâ şaşırır gibi olup Kardinal'e muhabbet nişânesi olmak üzere bir güzel gül verdi ve yavaşça dedi:

"— Gâlibba "elim" beni anıyor burarlarda... Kaç, kaç!" Kardinal der-'akab ormandan çıktı ve karşı tarafa geçti. Geldi Boron Döplant'eyi ve Madam Dolamut'u buldu ve onlara yana yana dertleşti ki:

"— Hemen Kraliçe ile ülfete başlarken, nasıl oldu da elitisi üste geldi ve bir tarafa savuşmaya mecbûr oldu." Sessem Kardinal, olan dek ü dübârâları hala fehm edememiş idi. O ayak patırtısını, o fiştân

fişirtısını çıkarırlar Dolamut'un terfîb ettiği şerhlerden bir ikisi idi. "Kraliçe" diye terfîb ettiği Matmazel Olivıya dahî o aralık bir tarafa savuşup kayboldu gitti.

Madam Dolamut'un terfîb ettiği bu oyunu cümlesi tam tekmi'l ve kusûrsuz oynadırlar. Yalnız Kardinal yanar dururdu ki;

"— Nereden çıktı şu uğursuz elti de, böyle bir güzel oyunu bozdu." Ve bu müfâla'a ile sabaha dek uyuyamadıysa da sabahın güneşi kendine bir 'azîm müjde daha getirdi. Şu ki, Kraliçe'den beşinci def'a olarak bir tezkire daha gelip bu tezkirede "Kraliçe akşamki terslik üzerine te'essüf izhâr edip başka kere bur uzunca görüşmelerine ümîd verirdi Kardinal." Kardinal'in o kadar 'aklı başından gitmiş idi ki, en elzem ve en müşkül maddeyi dahî der-hâtır etmemiş idi. Üç yüz bin Franklık bir bonosunun da va'desi gelmiş yetmişmiş, daha ortada bir para yok idi. Bilmez ne sebebe mebnî bâlâda zikri geçen Sen Ceymiş nâm İngiliz Kardinal'e para vermemiş idi. Kuyumcubaşı ise, o da hesapsız borç altında olup başını hangi taş (v)uracağı bilmez idi. Düşündü ki (kendi derdine yanan olsa olsa cümleden ziyâde Kraliçe kendisi olacaktır.)

(Şimdi Kardinalin naklettiğimiz gece fıkrasından iki gün sonra kuyumcubaşı saraya celb olunup Kraliçe'ye bir küçük çiçek takdîm etmek vesilesiyle bi'z-zât Kraliçe'yi gördükte, iki sıra bir 'arz-ı hâl takdîm eyledi ki, derûnunda şu vechile yazılı idi:

"— Efendim! Dünyânın birinci mücevherine mâlik olduğunuz için sizleri tebrik, fakat kuyumcubaşı kulunuzu dahî hâurdan çıkarmanızı niyâz ederim." Kraliçe aldı 'arz-ı hâli, fakat sobanın üzerine koydu. Kuyumcu gittikten sonra alıp yüksek sesle okuduğu gibi bir şey anlamayıp:

"— Bizim kuyumcubaşı çıldırmuş" diyerek arz-ı hâli ateşe attı. Lâkin biraz sonra 'aklı başına gelip ta 'accüb etti.

"— Ve elbette bunda bir iş var" diyerek çağırıldı hazîne-dârî makamında olan Madam Kampan'ı. Emretti ki, (gitsin kuyumcubaşayı görsün ve ne demek istediğini bir iyice anlansın). Kuyumcubaşı Böhmer ise kaç vaktittir tam böyle bir haberi bekler idi. (Şimdi, derdini

Madam Kampan'a açıp nasıl geldi, nasıl gitti ve gerdanlığı nasıl Kardinal'in keffâleti altında Kraliçe'ye sattığını, taksîte kestiğini ve ilk takstün henüz verilmediğini birer birer nakl eyledi. Madam Kampan bir iyice dinledikten sonra:

"— Mösyö Böhmer!" dedi kuyumcuya; "Seni aldatmışlar. Gerdanlığı senden bir iyice çalmışlar. Ve emîn ol ki, Kraliçe'nin bunların birinden aslâ ve kat'â haberi yoktur."

Bırakalım şimdi kuyumcubaşı'yı kendi hâline, gelelim Kraliçe'ye. Madam Kampan'dan hikâyeyi işitir işitmez ateş kesildi. Ve gazabından baştan ayağa titremeğe başladı. Der-'akab Kral'i çağırıp yemîn verirdi ki, "çabuk bu işin muhâkemesini görsün ve kabahat-lileri en şedûd cezâlarla te'dîb eylesin." Kral söz verdi ve bir kaç gün sonra şu vechile icrâatına teşebbüs olundu.

Bir yortu günü Kardinal Prens Rûhân Kral'in has odasına da 'vet olundu. Kardinal resmi elbiselerini giyinmiş idi. Kraliçe meclis masasının bir tarafında oturmuş idi. Lüî der-'akab Kardinal ile lakırdı etmeğe başladı ki, ziyâde bir istintâka benzer idi. Nitekim bir mü-kâleme, Prens Kardinal zâyî-'i 'akl ancak pepeleyerek ma'nâsız ve mefhûmsuz cevâblar verirdi. Kraliçe hursundan murmur gelmiş, nutku tutulmuş, ters çehre Kardinal'in,yüzünü dahî görmek istemedi. Kardinal'in çâresi tükenip kendini kurtarmaya hiçbir yol bulamadığından cebinden bir mektub çıkardı ki, güyâ Kraliçe Madam Dolamut'a yazmış idi. Kraliçe'yi zannedersin ki bir ispazmoz tuttu. Ateş-i gazabı lehçesinde 'alev-gûr olurdu. Ve gözlerinden hisım 'âlâmetleri fırlar idi. Kral mektubu alıp okudu ve Kardinal'e geri verip:

"— Mösyö!" dedi Kardinal'e; "Bu ne Kraliçe'nin yazısıdır, ne de onun imzâsı. Nasıl oldu, Rûhân silsilesinden bir Prens, sarayın rûhânî me'mûru inanabilirdi ki, bir Fransa Kraliçe'si böyle bir mektub yazıp böyle de bir imzâ koyabilsin?" Kardinal'in nutku tutuldu. Kral hiddetlenip:

"— Ey de ne idi" (?) dedi Kardinal'e; "Anlat bana şu oyunun tekmi'lini, çöz şu bilmeceyi." Kardinal şu kadar cevâb verdi:

"— Efendim! Hurs ve haşmetiniz beni helâk edip lakırdıya me-

câi bırakmadı" dedi ve yere düşmemek üzere masaya dayandı. Kral o vakit tahtla dedi:

"— Git içerki odaya. Orada kâğıt, kalem ve yazı yazacak her şey var. Sen de kabalatlıların içinde değilsen?... Kardinal odaya gecti. Bir çeyrek sonra Kral'a bir 'arz-ı hâl takdim etti. Lâkin başının dönümlüğünden Kral'ı iskât ve müsterfih edecek izâhât yazacak yerde öyle şeyler yazmıştı ki, Kral'ın bir kat daha mi desî bulamp pür-âtes oldu. Hırs ve gazap ile:

"— Çık huzûrundan Mösyo'si" dedi.

Kardinal merdiven yolunu tutup silâh-şorân dâ'iresi önünden geçmekte bakı ki, Baron Döprito'il kendisini orada beklemekte idi. O zaman anladi başına ne geleceğini. Vâki'â Baron Doprîto'il'in bir işâreti üzerine silâh-şorân Kardinal'i ahz u girif ve sarayda olan kendi dâ'iresine mahbûs eylediler. Orada iki göz arasında kendi ve-kilîne kurşun kalemle bir kaç sıra şey yazdı ve usulî ile uşağının eline sıkıştırdı ki, böyle hizmetlere alışık olduğundan, doğru bindi Versay'l'dan Paris'e gitti. Ve mektubu vekîle teslim etti.

Vekîl ki, Kardinal'in sarayında oturur idi. Kağıdı alır almaz çıktı. Ve der-'akab Kardinal'in ne kadar gizli ve mühim kâğıtları var ise atese atıp yakması bir oldu. Ertesi günü Kardinal meşhûr Bastil kal'asına mahbûs olundu.

Kardinal'in bu vechile tevâkfîne emir verildiği misillü ertesi günü polis nezâretine verilen ta'îmât mücibince Madam Dolamut'u dahî tutup mahbese ilgâ eylediler. Mösyo Dolamut ile Vilet'i pek çok aradılar. Çünkü bunlar duyup saklanmışlar idi. Nihâyet Vilet'i bulup onu dahî arılar. Yalnız Mösyo Dolamut kendini İngiltere'ye atıp kurtulmuş idi. İş kaldı şimdi Kalistero'ya. Kardinal'i tutukları akşam zaptıye me'mûrları kapıcı, uşak dinlemeyip doğru Kalistero'nun hânesine duhûl eylediklerinde ve en gizli kapıları açtılar. Kalistero bu kadar sibir-bâz iken başına geleceksen haberi bile olmayıp gizlide kimyevî 'ilâçlar kaynatmakta idi. Nâ-gelân zabtıyeleri korkutmak için bir takım sibir-bâzlık 'alâmetleri gösterdi. Ve elinde olan bir timur 'asâ ile gûyâ kendisini muhâfaza etmek

üzere manevralar gevirdi.

"— Ya hu!" dedi mülâzım Kalistero'ya: "Biz buraya Kral emriyle gelmişiz. Ve yanımızda on nefer öyle bâzulu zabtıyeler var ki, sibir tencerelemini adamın başına geçirirler. Ve cehennemde ne kadar şeytân var ve havada ne kadar cin var ise hepsini birden mesharene yerine komuşlardır. (Ş)imdi de yürü bakayım?" dedi. Kalistero bakı ki olmayacak. Kendinde adam az zabtıyeler çok ve sibir kuvveti ise, tencerelelerde kaynayan sular gibi buhar olup havaya uçar idi. (Ş)imdi çâr-nâ-çâr mülâzıma teslim oldu ve arkasından gitti. Bindirdiler Kalistero'yu bir paytona ve iki tarafta açık kılıçlı ikişer süvân muhâfazasında olarak (Bastil) kal'asına götürdüler ve kapadılar. Ki, hânesinden pek de uzak değil idi. Madaması (Lorenca) dahî (Roma)'ya familyası nezdine firâr eyledi. Ertesi günü Kral emretti ki:

"— Büyük Parlament meclisi toplansın. Ve bu gerdanlık da 'vâsır-ı ru'yet etsin."

1786 senesi, 30 Ağustos'ta Paris Parlament'i kurulup bir divân-ı muhâkeme hey'etinde bulundu. Sabahleyin Rûhân familyasından olan kâffe'i prensler ve prensesler mâtem elbiseleri ile Parlament Meclisi'nin divân-hânesine dizildiler. Hep mahzûn ve mükedder bir hey'et göstererek üzerlerine a'zâların revccühlerini celb etmek istedikler idi. Rakkaya kırk dokuz a'zâ al elbiseler ile geldiler, yerlerine oturdular. Kabâhatlılar içeriyeye celb olundu. Fakat Kardinal'in mesnedi hürmetine hâkimler bunun da gelip sâ'ir kabalatlılar misillü tahta "parko"⁶⁷ üzerine oturmasını câ'iz görmemişler idi. Kardinal Bastil kal'asının ikinci kumandanı olan zâtn isitshâbında olarak Parlament kâtbünün odasında ârâm etmekte idi. Başlıklar kabâhatlıleri istintâk etmeğe. Madam Dolamut şu ağır cinâyetini mümkün merrebe haflfetmek için yalnız bir yol bulup ona göre avukâtlarını hazırlamış idi. Dolamut'un bulduğu yol şu idi ki; bu fesâdi düşünen, içrâ eden ve gerdanlığı dolandıran yalnız kendisi iken, Kalistero'ya, Kardinal'e vesâ'irlerine dahî kabâhât buluşturup kendi tekmiyen

⁶⁷ Bayağı ağaç kanepce, ya'ni peyke masa.

kurtulmazsa da işin başında olduğunu bâri kapatırp öbürlerinin sırasında bulunacak idi. Bu sebepten nâşi Parlement Meclisi huzurun-da Kalistero ile Madam Dolamut beyinde şedîd mücadeleler zuhûr etti. Tarafeyn birbirine ağır lakırdılar söylediler. Ve bir aralık Madam Dolamut o kadar hiddetlendi ki, Kalistero'nun kafasına bir pi-rinç şem'-dân fırlattı. Kalistero'nun hey'eti ise son derece gülecek bir hey'ette idi. Sırmalı yeşil kadifeden bir elbise giyinmiş olup avu-kat çünkü erkekler de karlar gibi saç bırakır idi. Kalistero saçlarını ince ince ördürüp yelpâze gibi arkasına bırakmış ve zengîn fakat zevzek madamsılar hey'etine kesb etmiş idi.

“— Kimsin sen?” diye, re'îs-i meclis su'âl ettikde Kalistero'ya:

“— Bir kişi-zâde yabanciyım” diye cevâb verip, başladı İtal-ya'nca 'Arabeça, Rumca ve Latince ile karışık bir uzun mufassal ve arkası gelmez nutuk îrâd etmeğe. Meclis sabahın alafranga sa'at ye-disinden başlayıp gece üste gelmiş ve muhâkeme daha bitmemiş idi. Nihâyet dört kabâhatiflerin i'lâmı verildi. Kalistero'nun büyük bir kabâhâti tebeyyün etmedi. O ise zâten kafayı dikip:

“— Ben böyle bir kibâr adamım. Vâriyetimin haddi hesâbı yok. Dünyâya bu kadar iyilik etmişim, fukarâya bu kadar sadaka vermişim” diyerek öğünüp durur idi. Nihâyet re'îs dayanamayıp dedi:

“— Mâşyö! Bizim şüphemiz senin vâriyetin olduğunda değildir. İllâ bu vâriyeti nasıl ve nereden edinmişsin? Şüphemiz ondadır. Dört kabâhatli dîvândan çıkarıldıktan sonra tahta bankoyu kaldırdılar. Ve yerine bir koltuk sandalyesi vaz' eylediler. O aralık Kardinal mansıbdâ olduğu vaktin ahkâm ve debdebesi ile meclise geldi ve koltuğun önünde durdu. Ve re'îs kendisine dedi:

“— Kardinal Efendimiz buyurup oturabilir.” Ve Kardinal oturdu. O vakit güyâ Kardinal'ı da istintâk eylediler. Lâkin ziyâde bir kibâr meclisinde olan bir mükâleme idi. Nitekim istintâk, nihâyet Kardinal geldikte 'umâmî a'zâlardan nasıl selâmlandıysa göttiği va-kit yine öyle selâmlanarak kâtibin odasına çekildi. Ve orada meclis-in i'lâmına muntazır oldu.

Kardinal göttikten sonra meclis biraz daha istişâre edip nihâyet

re'îs-i meclis i'lâmı şu vechile okudu:

“— Kraliçe tarafından yazılan kâffe-i mektublar ve tezkireler tekmîlen kalıptır ve kalpazan işidir. Yazıları da imzaları da... Madam Dolamut kamçılanacak. İki omuzlarına kızgın timur ile hırsız tamgası basılacak ve katle bedel hasta-hânenin birinde mahbûs olacak. Mâşyö Dolamut ele geçükte katle bedel küreğe vaz' olunacak. Vîlet mü'ebbeden sürgün. Kardinal kabahatsizdir. Matmazel Olivya kezalik. Kardinal'in hakkında Dolamut'un söyledikleri yalandır. Ve Kardinal me'zûndur. Bu i'lâmı i'lân etmeğe...” İşte bu vechile da'vânın i'lâmı verilip kapandı.

Bu cezâların icrâsı ertesi sene “Yunes” ya'ni Haziran ayına kadar te'hîr olundu. Yunes ayının yürmüsünde Dolamut'u mahbesden çıkarp cellâda teslim ettiler ki, çıplak teni üzerine üç yüz kırbaç (v)uruldu ve hutâmında iki omzunu kızgın timur ile tamgaladılar. Madam Dolamut kudurmuş bir canavar misâli bu dayağa ve tamğa-ya karşı kodu. Bağırır, çağırır, köpürür ve cellâdın elini ısırtıp debe-lenir idi. Nihâyet kaldırdılar attılar hasta-hâneye. Bir sene orada bekleddikten sonra bu şeyfân karı hasta-hânenin müdüresi olan kız ruşvete boğup kaçtı, kurtuldu. Ve soluğu Londra'da aldı. Ve orada Kardinal'e ve Kraliçe'ye karşı bir takım hiciv-nâmeler neşr eyledi. Nihâyet bir gün fesâd arkadaşları ile eğlencede ve 'îş ü 'işrette bulunduğ u halde her nasılsa bir münâza'a zuhûr edip bunu arkadaşları pencereden aşağı attılar. Ve hurd u hâş olup öldü gitti. Vîlet Pranga-da kaldı. Matmazel Olivya'yı arayan olmadı. Kalistero'ya emir verildi ki: “Yirmi dört sa'ata kadar Paris'ten çıksın.” O da Londra'ya, Londra'dan Roma'ya gitti. Ve orada “büyücü” diye tutulup kal'a-bend oldu. Ve bu cezâda vefât etti. Kardinal bir daha saraya gideme-yip sarayına ve kilisesine çekildi. 1803'te tövbe ve istiğfar ile vefât etti. Kuyumcubaşı Böhmer iflâs ederek müddet-i 'ömrünü mecmû-niyetle geçirdi. Ve böyle bitti, işte bu meşhûr gerdanlık vâk'ası.

Nihâyet

Fi 17 Ramazan, Sene 1290

Cilt: VI
BEŞİNCİ HİKÂYE:
VASFI BEY'LE MUKADDES HANIMIN
SERGÜZEŞTİ*

VASFI BEY'LE MUKADDES HANIMIN
SERGÜZEŞTİ

Nevbet-i rivâyet erkân-ı müsâreden Vasfî Bey'e intikâl edince, takrîr-i sergüzeştine şu vechile hâme-güzâ-i beyân oldu ki:

Bendeniz Mukaddes⁶⁸ Hanım nâmında bir meh-pârenin âteş-i 'aşkıyla sûzân ve nihmet-i hecrıyla nâlân ü gıyân olup el-an dâ'ire-i ümîd ü visâlin bir mehcürriyyet-i garîbesi içinde sefil ve ser-gerdân olmaktadırım.

Şimdiki bende-hâneyi inşâ ettirmeden evvel sekiz on sene kadar icâr ile üç beş mahâlde ârâm ve ikâmet edip o tarihte bir kaç seneler de Aksaray'da Yusuf Paşa Çeşmesi civârında bir hâmede bulunmuş idik. O vakitler sınıim onüç ondört râddelerinde olup Aksaray Rüşdiye Mektebi'ne devam ile pederin teşvîki üzerine ehîbbâsından Mesut Efendî nâmında bir zâttan da rîk'a tahsîl ederdim.

Bu zât kudemâ-yı kerebeden hüsn-i hat ile şöhratice bir zât idi ki, semti Kızılarağası Hanâmı civârında olup cum'a ve salı sabahları ikişer sa'at kadar hânesinde nev-resîd-gâne yazı ta'îlm ederdi.

Biz o meşk günleri sekiz on çocuk Mesut Efendî'nin hânesinde ictimâ' ettiğimiz gibi bir müddet sonra, Mukaddes Hanım da konağı o civârda olmak münâsebetiyle lâlâsı Reyhân Ağa ile oraya devama başladı.

İşte biz kendisiyle orada görüşüp beynimizde hâsıl olan ülfet, yalnız meşk refâkatından ibâret ise de, Mukaddes Hanım meşke gelen etfâl içinde asâlet ve haysiyetçe benimle hem-hâl olduğundan ekseriyâ ülfetini bana tahsîs eder ve kendisi bir nezâket ve bir câzibeyle mâlike olup mültefiâne sözlerle yanına sokulduka beni de

* Satılan Mahaller:
Köprübaşı barakasında, Hasan ve Celîl Ağaların dükkanlarında, Şehzadebaşı ve Üsküdar Kıra'at-hânelerinde, bazı gezele mevzi'lerinde dahî bulunur. İş bu Müsâmeret-nâmenin cildi evvelleri dahî zikr olunan mahallerde satılmak-tadır.

Birinci def'a olarak Bâb-i âli civârında Hacı Mustafa Efendî Mabba'asında tab' olunmuştur. Tab' ve neşri ruhsat-ı resmîye tahlûnda olup, iş bu hukûkî muharririne 'âittir.
Fî 9 Şevvâl, Sene 1290

⁶⁸ Bu isim fi'l-asl "Mukaddese" ise de, suhûlet için bu vechile tahfîfen telâffüz olunduğundan bu hikâyede dahî ol sûrette zebân-zed olduğu üzere yazılmıştır.

kendisine mecbûr eylerdi.

Ben evveleri meşke lâlâm Tâhir Ağamın ikdâmıyla gider olduğum halde Mukaddes Hanım'la aramızda ol sûretle germî-i ülfet hâsıl olduka meşke gitmek için gönlümde bir ârzû his ederek bi'l-'akis Tâhir Ağa'yı ben teşvîke başladım.

Lâkin Mukaddes Hanım daha on iki yaşında olduğu halde bir duhter-i perî-peyker Ve hüsn-i dilârâsı hakâkatın nazar-ı dikkati celb eylerdi. Bununla beraber kendisiyle teşerrüften her ne kadar aşın memnûn ve mütelezziz olur isem de muktezâ-yı sabâvet, hissiyât-ı tabî'iyyece noksâniyyet cihetiyle Mukaddes Hanım'ın derece-i kadr u kıymetini o kadar fark edememiş idim. Böylece aradan iki sene geçtikten sonra sinimimiz had-i kemâle yaklaşarak ben kaleme çırak, Mukaddes Hanım dahî kûşe-güzîn-i ferâğ olup ba'dehu birbirimizi asiâ göremez olduk.

Ben küçük yaşından beri tab'an mâ'îl-i sahrâ ve çemen-zar ve husûsiyle mevsim bahâr-ı letâfet-âsâr da mecbûr-ı geşt ü güzâr olup o aralık 'Amuca Paşanın 'Arabistan'dan gönderdiği yağz tayla gezip tozlamak hevesiyle dahî bî-karâr olduğumdan ta'îl günlerinde aralık mevsimine göre "Kağîthâne," "Veliefendi" dir gider ve oralarda akrânlarımınla buluşarak tenezzüh ederdim.

Ba'de-ba'de evvel bahâr ibtidâlarında bir cum'a günü Kağîthâne'ye gitmişim. Her nasılsa ehilbâdan bir münâsib zâta tesâdüf edemeyerek yalnızca bir kaç sa'at ârâm ettimse de rüzgâr da ziyâdece olup tozdan rahat oturulamadığından erkence kalkarak Be-yoğlu tarikîyle 'avdeti niyet eyledim. Sa'ate baktım dokuza geliyor. Oradan hayvâna binerek yavaş yavaş Kağîthâne yokuşuna doğrudum. Ortasına doğru vardığımda, seksen yüz hatve ileride bir hoş manzara gözlerimi almaya başladı. Bu manzara yokuşun yükseğe bulunan sol tarafında yayan çıkmakta olan iki kadının birisi idi ki, derece derece yokuşu yükseleldikçe rüzgâr da aldı mu, arkasındaki gâyet parlak bir ferâce, rüzgârın deli deli esmesinden taraf taraf vücûduna sarılıp temâs ettikçe parça parça tenâsub-ı endâmını teşkil eder. Ve her esişte bir başka türlü halâvet-i refâtını tasvîr eylerdi.

Öyle bir haldeki, insânın gönlünden "hemen şunu tutsam da canıma soksam" yâhûd "ben kendisine hulûl etsem" gibi türlü türlü hülyâlar geçerdi.

İşte bu püf-gerde-i rüzgâr, (?) o hâl-ile icrâ-yı merâsim-i nâz ü refât ederek aheste aheste çıkmakta olduğum halde şu manzara-i pür-behçeti pîş-i nazarımdan zâyi' etmemek üzere hayvânı ağır ağır sürerek bir kaç dakîka ol sûretle ta'kîben temâşâ ettimse de o gidiş nisbetinde âheste hareket bence mümkün olamadığından veyâhûd halâvet-i nâz ü refâtı beni derece derece iteri cezb ettiğinden biraz sonra kendisine yetişerek tamam hizâsına geldiğimde, başımı o tarafa çevirip, bir de ne bakayım? Mukaddes Hanım! Hem de bana bakıyor. Ammâ ne bakış? Ya o ne gülüş?... Sanki orada gönlüme bir ateş saçtı ve yüreğime bir ok sapladı. "İnsân sevdiğine ilk görüşte mâ'îl olur" derler. Bu söz o kadar tesfîm olunamazsa da Mukaddes Hanım'ı ben zâten nihân-hâne-i dilden büsbütün çıkarmış olduğum halde sözün doğrusu mebd-e-i muhabbeti yine o gündün i'tibâr ederdim. Çünkü "o nâzlım" o eski halde kalmamış. "Kız kısmı çabuk yetişir" derler. Fi'l-hakîka üç sene içinde gereği gibi gelip yetmişmiş. Ve gelişip boylanarak bir kat daha güzelleşmiş mi? Ve hem de o vaktin güzel güzel en yeni modalarından ser-â-pâ zîb ü zîmete de mustağrak olmuş mu? Artuk bir hâle gelmiş ki, müessesem bir melâhat kesilmiş. Hele yüzüne bakmaya ne kıylır ne doyulur? Ya o yürüyüş? Ya o refât? Her bir hareketi nazarıma başka türlü bir güzel manzara 'arz ederdi. Ve o sırada benim de kendisine mu'ârefe-i sâbukaya mağrûren nazar-ı şevk ü mecbûriyyetle baktığımı gördükçe o da bana durup durup bakarak hande-nümâ-yı iltifât olduğu halde yokuşun üst başına varılarak 'arabaya binip çekildiler. Meğer onların da Kağîthâne'den erkence kalkışları benim gibi Beyoğlu tarihiyle 'avdet etmek niyyetine mebnî imiş. 'Arabaya binip çekildiklerinde bir müddet arkaalarından hayrân hayrân giderek mu'ahharın yollarda ve daha sonra Beyoğlu'nda 'araba ile durdukları bir iki tuhafiyeci mağazası önlerinde kendilerini geçerek bu sûretle temkîn-lice ilerleye gerileye bir kaç kere daha mazhar-ı 'arz-ı dîdârı ol-

dumusa da o günkü gün sûret-i mülâkâtımız yalnız münâzaradan ibâret kaldı. Çünkü Mukaddes Hanım kendisi 'arabada yalnız olmadı' gibi Reyhân Ağâ da bir hayvânla yani başlarında bulunduğundan bi't-tabî' ikimiz de muhâfaza-i 'iffet u vakâta mecbûr olup beyrimizde münâzaradan başka bir şey olamadı. Şu kadarki iki taraftan o mestâne bakışlar pek de tehî olmayıp aranılma içinde ince ince ma'nâlar bulunurdu. Hele ârzû-yı ithîhâd her bakışın ilk ma'nâsı olup gîr-i kusûru da onun çâre-culuğundan hâif değildi. İşte o günkü gün bu vechile Laleli'ye kadar hemen beraber gibi gelinerek oradan bir veda' ile ben ayrılıp konağa geldim. Geldim amnâ ondan sonra 'akl ü fikrim Mukaddes Hanım'ın hayâl-i ferîşte misâliyle iştigâle başladı.

Bunun üzerine ben o pazar yine Kağıthâne'ye giderek dört gözle Mukaddes Hanım'ın teşrifine muntazır buldumda da, nerede? Ertesi Cum'a-pazar yine giderek akşamı katar Kağıthâne'de bekledim. Hayır, böyle böyle sırasıyla bir kaç haftalar daha devam ettim. Aslâ bir eser yok. Mukaddes Hanım'ın öyle seyr ü seyrâne alışık olmadığımı tahattur ederek artık kat'-ı ümîd emeli idiysem de kendisiyle o cum'a günü lezzet-i teşerrûf bir tırlı hayâlîmiden gide-mediginden "bir vaktiyle birisinin kurbâğa gözüne 'aşık olup yıl-larca derenin başında beklemiş olduğu" rivâyet olunduğu gibi, ben de "Kağıthâne serhad, bir yamak" diyerek öyle bir kuru ümîde bitâ-fâsıla tamam on gün iki hafta hizmet eyledim. Şöyle ki, gide gide hep Kağıthâne'nin mevsimi geçip çayırılar çağlayanlar kuru oldu ve artık kimseler gelmez olup seyrî günleryle eyyâm-ı 'âdiyenin hiç farkı kalmadı. Ve daha somralar o koca derenin suları çekilip kur-bağa sesleri dahî işitilmez oldu. Ona bedel ortak çîn çîn öter "başa mey gönlimü açmaz..." fehvasınca ben oralarda kendi kendime beklerim. Beklerim amnâ ne gelir var ne gider. Lâkin o kadar müd-dei nasıl geçirdim? Ve her cum'a-pazar Kağıthâne'de akşamı katar kadar bekleyerek Mukaddes Hanım'ın âteş-i 'ittizârıyla ne rûtbe mu'azzeb oldum, ben bilirim.

Bununla beraber o Kağıthâne'de evvel bahâr için ne emsâlsiz bir

mesûre olduğu erbâb-ı dikkate ma'îumdur. Hele evvelâ yokuş başından bakılıp köy tarafından bed' ile Silaharağa cihetlerine doğru imâle-i nazar olunduktan o iki tarafı dağlar bayırılar ser-â-pâ zümürü gibi çemen ve orta yer baştanbaşaya yeşil yeşil çayırılar ki: Üzerleri o mevki'e mahsûs beyaz beyaz⁶⁹ ve daha gün-â-gün çiçeklerle bezemiş bir kâllıçe-i kudret ve o çemen-zârı bir baştan bir başa tîlânî ikiye taksîm ile orta yerde bulunan köprülere doğru çağlayanlardan güzêrân eden, o cû-yî dil-cûnun yılan kâvî bir şeklide âheste-reviş dolana dolana akışı ve bu nehr-i laûfîn üst başından ortasına kadar iki kîçeli cesîm cesîm ağaçlar ve ortasından inthâsına doğru iki taraflı ser-â-pâ top top zümürü gibi sazlar arasından ceryanı çeşm-i dikkat ü 'ibrete bir hoş teşrifât-ı tabî'ye 'arz etmekle beraber in-'i-kâs-ı şu-â-ı mühr-i mümrî ile tâ bâlâra şa'şâ-â-endâz oluşu ve hem de bu nehr-i yegâne-i dehr hakîkaten üst baştan çağlayanlara kadar Hu-bûb-i nesîm ile hâre gibi mevşîlerle ince ince temevvüc eder bir havz-ı hoş güvâr. Ve oradan da süzülme süzülme çağlayanlara geçerek sıra sıra o mermerden masnû' tabakalardan şarıl şarıl akışı ise nâgâ-mât-i mücessseme-âsâ bir zenzeme-i bî-karâr ve bunu müte'âkib büyük havuzdan devir ile şapır şapır hâricce dökülerek bir deryâ-yı letâ-fet-medâr olup derhâl üzerinde "Anadolu'ya, Rumeilî'ye" nidâları/ya karnca gibi kayıklar gezinmesi ve sevâhîlîni ihâta eden eşcâr-ı sâ-ye-bârının seyircilere serîn serîn sâyeler 'arz itmesi, el-hâsil vasf u sitâyişine serhad ü nihâyet olmayan her bir cihet, bir manzara-i pür-behçet olup her yüzden kalb-i insâna tâze tâze hayât ve ferah-bahş oldukça, her tarafta halk pür-nege', o eğleniş, o letâfet ve o seyirciler-in yüzlerinde görülen şevk ü beşâşet ve sah-i zemîninde her bir hareketi muhassasât-ı medeniyeyi işbât eden o müzeyyen 'arabalar, bir kaç sıra zincîr gibi durmayıp devir eder. Ve ara sıra içlerinde de hayret-efzâ neler geçer neler? Ne meh-rûlar, ne perî-peykerler?...

Bununla beraber Mukaddes Hanım gibi hiçbirisi nazarıma doldu-ramazdı. Vâkı'â kudret-i ilâhiyeye nihâyet yok "el elden üstün 'ar-

⁶⁹ Kağıthâne çiçeği.

şa çıkınca" denilir. Bu söz de 'ayn-ı hikmet ise de, "gönül düştüğü yerde kaynar" fehvasınca, ben Mukaddes Hanım der, Mukaddes Hanım özlendim. Hele ondan başkası değil zihnimi, nazarımı dahî işğâl edemezdi. Bilemem ya hakikat öyle, ya bana öyle gelirdi. Lâkin Mukaddes Hanım'da da ta'rif gelmez bir hâlet ve aslâ tavşif kabul etmez bir melâhat var idi ki, neresini sevdiğimi bilemem. Ve o kadar müstesnâ halk olunmuş idi ki, en ziyâde neresine mecbûr olduğumu ta'yîn edemem. Yalnız hüsn-i dilâfârâsını tahayyül ettikçe meftûn olur ve meftûn olduğka, hüsn-i tabî'atımdan memnûn kalırdım.

Ah o cum'a günü ah! Ne şereflî gün imiş? Bir kuyruklu yıldız gibi geldi geçti. Bir daha görünmez oldu. İşte bu hâl üzere aradan günler gelip geçtikçe ve günden güne müddet-i tahassür uzadıkça kalben ziyâdesiyle müte'essir olarak ba'zı geceleri de uykum kaçıp 'âdetâ sabahlamaya başladım. O sırada gündüzleri kaleme gidip gelirken ba'zı kere Aksaray Caddesi'nden sağa saparak Mukaddes Hanım'ın konağı önünden dolaşıp 'arz-ı ahvâle o yüzden olsun bir çâre me'mûl ederdim. Ma'a-mâ-fih oradan gelip geçtikçe, Reyhan Ağa ekseriyâ konağın ya pencere veyâhûd kapısı önünde gözüme ilişerek beni ve yolumu bildiği cihetle oradan geçtiğimi göre göre şâyet efkârımı hissederek müâlâ'asıyla anda dahî kâ'ide-i 'tidâle mecbûr olup nihâyet haftada iki üç kere geçebilirdim. Ve böyle hesâblıca geçtiğim halde gerek kendimin ve gerek sevgilimin vikâye-i 'ismet ü vakârı kaydında da bulunurdum. Vâkı'â bu sûretle gelip geçmekten de bir semere hâsıl olamazsa da şiddet-i efkâr, kalb-i beşerî çok kere hülyâsından umîd-var eylediğinden işte oradan gelip geçtikçe pencerelere mecbûriyetimi halka hissettirmeyecek derecede bakabilmek fakat ziyâdesiyle kulak vererek yalnız Mukaddes Hanım tarafından bir esere muntazır bulunurdum.

Lâkin daha sonraları bu fikrî de cerh ettim. Zîrâ Mukaddes Hanım önlereinden gelip geçtiğime muntazır olsa bile, halktan şiddet-i ihtirâzı bırakır mı ki, bana bir renk verebilisin. Hâsılı kendisiyle görüşmek veyâhûd hiç olmazsa bir muhâbere kapısı olsun açmak üzere her hangi sûreti düşündümse her birsinde daha büyük bir mahzûra

tesâdüf ederek fenâ halde me'yûs olmaya başladım.

Bu hâl üzere bir müddet daha geçerek artık şiddet-i tahassürünü cebir ve ibrâma başladığından efkâr-ı kalbiyyemi bir türlü men' edemediğim gibi gizlemekte dah 'âcz ü nâ-çâr kaldım. Ma'a-mâ-fih estârımı kime açayım? Olsa olsa Tahir Ağa'ya açmalı idim. Çünkü meşke dâimâ onunla gittiğinden sevgilimi de bilir, ülfetinden mütelezziz olduğumu da hissetmiş olması lâzım gelir. Lâkin nerede o anlaysın? Tahir Ağa'ya ne kadar uzak. Fî'l-vâkı' ben de onbeş onaltı yaşlarıma kadar Tâhir Ağa'nın dâ'ire-i vikâye vü tahaffuzunda bulunduğum cihetle kaleme ginceye dek hevâ ve sevdâya dâ'ir görülecek hiç kimse ile ihtilâta meydan bulamadımsa da ahvâl-i beşeriyeyi sathice olsun tabî'attan duyardım. İşte o vakitler bile o kardarcık hissiyât ile Mukaddes Hanım'la görüşmekten mütelezziz olurdum. Tahir Ağa ise bu gibi duygudan hilkaten mahrumdur zannederim. Çünkü kendisinin her bir tavr-ı efkân dâ'imâ onu isbât ederdi. Hele pek iyi bilirim ki, sonraları meşke o kadar istekli gidişim mücerret Mukaddes Hanım'la görüşmek mecbûriyetinden neş'et eylediğini eğer zerre kadar hissetmiş olsa, güvâ bir sû-i harekettten muhâfaza eder gibi daha o vakit beni ihtilâtan men' ederdi. İşte Tahir Ağa bu efkârda bir lâfâ olduğundan esrâr-ı kalbiyyemi ona söylemekten duvara söylemek daha hayırlı idi. Zîrâ hiç olmazsa 'tirâz etmez. Her ne hâl ise, lâkin insânın bir mahremi olmamak da ne müşkül? Yine az çok derd-i derûnunu söyler. Eğer yalnız söylemekle bir çâre bulamazsa bile hiç olmazsa teşekkî-i hâl etmekle bir lahzacık olsun harâret-i kalbiyyesini teskîn eder. İşte benim öyle bir sırdaşım olmadığı cihetle ne gecem gece, ne gündüzüm gündüz. Eğer gündüzleri kaleme devam edersem de kalbim gider gelir. Hele Mukaddes Hanım'ın konağı önünden geçtikçe 'akl ü fikrim pencerelerde asılır kalırdı.

Nihâyet bir gece cebr-i efkârâ tahammül edemeyerek "herçibâd-â-bâd" diye, bizim Hüsrev'i çağırıp esrâr-ı fikriyyemi bir parça ona çitlattım. Ne kadar olsa müste'id adamın hâli yine başkadır. Daha ben söylerken hâlimi anladi. Ve kimi sevdiğimi açmadan Mukaddes

Hanım olduğunu bilip bana konagımı dahî taraf edince aşır ta'acub ettim. Meğer Hüsrev mukaddemâ ara sıra Mukaddes Hanım'a sokakta rası gelerek dikkat edermiş. Ve hem de bir kaç kere ikimizi birlikte görerek tatlı tatlı görüştüğümüz nazarı-dikkatini celb etmiş. Buraları bana hikâye ile efkârına âşinâ çıkarak gönülümce ba'zı sözler söylemesi ve hoşça ümîdler vermesi beni ziyâdesiyle memnûn bıraktı. Lâkin o vakte kadar ben Hüsrev'in efkârına muvâfik olduğunu anlamamış değilsem de ne çâre ki, kendisiyle görüşmek bence ba'zı mazûrdan hâlf değildi. Çünkü Hüsrev'in inkâr olunanamayan dirâyetıyla beraber dâ'irece tezkîyesi doğru sayılmazdı. Vâkı'â Hüsrev'in hâli de gariptir. Kendisi o zaman yirmi dört yirmi beş yaşlarında kadar olup, elinde epeyce okuyup yazması da var idi. Çünkü peder bunu aldığıında yaşı pek küçük imiş. Ma'a-mâfih o halinde bile gâyet cin fikrli bir şey olduğundan bunu o vakitler haylice okutup yazdırmış ve terbiyesi için de aşır ihtimâm ederek gereği gibi yetiştirip meydâna çıkarmış ise de, sonradan buna bir haylazlık 'âruz olmuş. Meselâ konaktan vakitli vakitsiz savuşur ve ba'zı akşamları gecikerek aralıkla çıkıp geldiği de olur. Bundan başka ara sıra bir gece veya sırasıyla bir kaç günler aslâ göze görünmediği de vuku' bulurdu. Hele konakta hiç kimseyi sallamaz, pek olsa biraz Efendî'den yıldırdı. O da gerçekten değil a! Şöyle resmi sûrette; "Tek kızıp kovmasını" diye. Çünkü Hüsrev'in dünyâda en korktuğu bir şey varsa, o da âzâd olması idi.

Efendî bunun hâlinde her ne kadar dil-gir ise de, ne çâre? Hüsrev büyümüş, artık utanası olmuş, o yaştan sonra sarılmaz, dövülmez. Hele koğmaya bedel defa'âtla âzâd kâğıdı yazılıp eline verilmiş ise de yırtmış armış ve âzâd kabul etmeyeceğini bin kere anlatmış. Bununla beraber hîn-i hâcette öylede hizmetler görür ki, âteş gibi, gerçekten yüz ağartır. Meselâ konaga bir ağır misâfir geldi mi, Hüsrev gibi kilerci olmaz. Bir büyük dâ'ireye götürülse, efendisinin i'tibârını artırır. Hele öyle vakitlerde dirâyetine bâhâ olmaz. Ammâ öyle bir yere gitmeden ve misâfir filân da'vet etmeden Hüsrev'i peylemeli idi ki, şâyet bulunmaz ve kendisi kılık kıyâfette o kadar

sistli ve o kadar temiz gezerdi ki, koyununda alın sa'at, boynunda alafanga kordon, üst baş çiçek gibi şöyle eteğine bile toz kondurmaz. Fakat öyle 'âdi hizmetlere de tenezzül edip elini bile sürmez idi. Kendisince bir iş bulamadı mı, artık havasına tâbi' olup nerede gezdiği bilinmez. Hâsılı Hüsrev sûretâ bizim kölemizse de hürriyetçe bizden serbest olup konakta bulunuşu gideceği bir eğlence olmadığı vakitlerde idi.

Lâkin bir bakıma da Hüsrev'i o kadar ta'yib edemem. Çünkü kendisi bir köle parçası ise de gönüli büyük idi. Ve hakikaten her şeyde mâhir ve elinden gâyet rusûmlu hizmet de geldiğinden büyücek bir düğün veyâhüd ağırca bir ziyâfet oldu mu, nelerden haber alırlar bilmem hizmete baş olmak için ekser mahâlden bunu çağırırlar. Ve fi'l-vâki' gittiği yerlerde gerek misâfirleri hoşnûd etmek ve gerek hâne sâhibinin yüzünü ağartmak buna mahsûs gibi idi. O cihele hem kendisi halk nazârında tanıyılarak büyüklük tarafından nâil-i talîf olur ve hem de hakkında ekseriyâ ağır ağır bahşis ve ikrâmın vuku' bulurdu. İşte böyle böyle, Hüsrev'in vakti eksiksiz düğün, çalgı, 'ışret, zevk-i âhenk içinde geçip bütün gün böyle eğlenmelerden hâlf olmadığundan, o yolda alışan bir adam biraz hevâyî olmaz da ne olur?

İşte Hüsrev böyle bir Hüsrev. Ve işte şu me'lûf olduğu âvâre ve âzâdelikten dolayı ben kendisiyle çokluk görüşmezdim. Fi'l-vâki' onunla ihtilâttan men' olunmuş değilsem de konak hakkının bir'i-umûn Hüsrev hakkında bulundukları i'tikâda nazaran zarûf kendisiyle seyrecek görüşmeğe mecbûr olurdum. Bununla beraber küçük-ten beri ben Hüsrev'i aslâ incimemiş olmadığım gibi o da beni sevdiğinden buraları bilip kendisiyle ihtilâfca olan ma'zeretime hak verecek beni gördükçe hakkımda hürmet-i münsafâne gösterirdi.

Ben Hüsrev'i hâricte veyâhüd araya taraya bulmuş değilsem de esrâr-i kalbiyemi açar açmaz kendisinin fikr ü isti'dâdını me'mûlundan ziyâde buluşum husûl-i merâmî temîn eder esbâbdan birisi ve belki birincisi olduğundan kendisinden fevka'l-'âde memnûn kalıp vakitimin her sa'atini onunla geçirmek ve kendisiyle sevgilim

hakkında uzun uzun hasbihâl etmek istersem de konak halkı nazârında tezkiye bozukluğu bana da sırâyet etmemek üzere Hüsrev'le konakta bî-gâne bulunarak gündüzleri kalemde buluşup ekseriyâ o sûrette görüşürdük.

Hüsrev bir gün yine böyle kaleme gelerek görüşürken bana:

“— Beyim işte artık sonbahar da geldi. Yine Kâğıthâne'nin mevsim kapıları açıldı. Hele bu hafta gitmelidir. Lâkin siz seyre gitmenin usûlünü bilmiyorsunuz. Madem ki bu efkârdasınız, öyle hayvânla açık saçık gezmeğe gelmez. Gidilecek olursa 'arabaya binilmelidir' diyerek, beni teşvîkte bulunması üzerine o hafta ve ertesi hafta cum'a pazar bir güzel 'araba tutarak Hüsrev'le beraber Kâğıthâne'ye gitmek. Vâkı'â epeyce kalabalık görüldüyse de ne fâ'ide? Mukaddes Hanım'a dâ'ir hiçbir eser yok. Yâ Kâğıthâne'de nazârında nasıl ilkbaharda öyle aylarca esîr olduğum halde be-her hafta mârûmiyetten başka bir şey göremediğim cihetle bu son gidişlerimde her ne tarafa baksam sevgilimin âteş-i intizânıyla geçirdiğim demlerdi nazarıma 'arz eylediğinden hiçbir mevki'ini görecek gözüm çekmedi. Ona mebnî artık Kâğıthâne'ye gidip de mihnet-i intizâr çekmekten ise bir daha gitmekten sarf-ı nazarla nefret-i kalbiyyemi Hüsrev'e de bildirdim.

O cum'a konaktayım. Sa'at dörde doğru gelmiş idi ki, ben başka bir sûretle vakit geçirmek niyetinde idim. Bir de odama birisi gelip bana bir tezkere getirdi. Hemen açıp okudum:

Meali:

“Beyim Efendim,

Tahkîkime göre bu gün Kâğıthâne'ye 'azîmet, efkârınızca bâ'isi i muvaffakiyet olacağından keyfiyyeti tebşîr ile bu sa'at Aksaray'da ma'hûd perû-kerde⁷⁰ teşrîfinize muntazır olduğumu 'arz ederim. Ol bâbta irâde efendimindir.”

Köleniz Hüsrev

Ben haber-i meserret eseri alınca sevincimden çarçabuk konaktan fırlayıp Hüsrev'i bularak işin aslımı su'âl ettim. Meğer o gün şahînen sevgilim Kâğıthâne'ye gidecekti. Çünkü Hüsrev boş durmayıp her vechile tahkîkattan hâlf olmadığandan o gün yine Mukaddes Hanım'ın konağı önünden bir dolaşır, kapının önünde harem 'arabası hazırlandığını görmesiyle 'arabacının yanına sokularak usûlletle Eyüp tarîkiyle Kâğıthâne'ye gideceklerini anlayıp sıkı sıkıya bana ma'lûmât yetiştirir. Bunun üzerine biz de derhâl oradan Kâğıthâne'ye gitmek üzere bir 'araba tutup yola düzülürük. Bununla beraber biz o haberi alıp Hüsrev'in bana tezkere yazması ve benim konaktan gelip Hüsrev'i bularak 'araba tutuşumuz bir sa'at kadar vakit kayıp ettirdiğinden sevgilimi çıkıp gitmişlerdir zannıyla yollarda sıkı sıkıya sürüp Silahtarğa'ya kadar harbî gittükse de hayvân kan ter içinde kaldığından orada bir ağaç altına çekilerek hayvânı dinlendirmek üzere bir çeyrek kadar ârâma mecbûr olduk. Biraz sonra ne bakayım? Arkamızdan Mukaddes Hanım'ın 'arabasıdır koptu. Ben onu görünce bir kere yüreğim yerinden oynadı.

“— Aman Hüsrev, iyi bak o mu değil mi?” derken Reyhan Ağa da yine yanlarında bulunuşundan onlar olduğuna şüphe kalmadı. Bir de gele gele yaklaşır 'arabadan kendisi de göründü. Lâkin ben sevinç telâşından elim ayacağım titremeye başlayıp hiçbir şey yapamadım. O kadarlık gözûme iliştî ki, sevgilim bizden tarafa baktığında, beni öyle iltifâtına muntazır bir halde görür görmez kendisi de bir kere şaşaladı. Ve o telâşa içinde hemen yüzüme bir gülüp geçti. O vakit ben de kendimden geçip yalnız gözlerim 'arabamın ardından baka kaldı. Hele kalben his eylediğim şevk ve meserrete vücûdum tahammül edemez bir hâle geldi. O halde Hüsrev bana:

“— Gördünüz mü tahkîkimin semeresini?”

“— Artık sorma Hüsrev sorma! Lâkin şimdi ne yapacağız?”

“— Ne demek? İşte ardi sıra gidiyoruz. Yine göreceksiniz.”

“— İyi amma! Yalnız böyle görmekle biter mi? Ben şu hâlimi nasıl 'arz edeceğim.”

“— Yok Beyim! Öyle hepsi birden olmaz, yavaş yavaş. Hele du-

⁷⁰ Hüsrev'in ara sıra ârâm-gâhı olan alafranga bir berber dükkânı.

içeri girdi. Ben ise nîm-i ümîd veren o kıymetli manzaraya dalmış olduğumdan Hüsrev'in 'arabadan inip gittiğinden bile haberim yok idi. Yanına gelir gelmez tezkereyi yazdığım altın kurşun-kalemliyle yine o yaldızlı kâğıtlardan iki tanesini zarflarıyla beraber bizim tezkirenin içine sıkıştırarak hemen aldı gitti. Artık ta'rif edemem ne yaptı. Bir kuşun kanadına mı bağladı, yoksa bir güvercinin ayacağına mı hâsılî nasıl ettiyse etti. Tezkireyi istediğim gibi hafifçe Mukaddes Hanım'ın 'arabasına uçurdu. Tezkirenin içine öyle kurşunkalemi ve çifte çifte kâğıt sıkıştırması da "şâyet sevgilim cevâb yazmayacak olursa, hiç olmazsa yanında kâğıt kalem bulunmadığını bahâne edemesin" diye, bu da Hüsrev'in eser-i tecrübesi imiş. Kâğıtlar da insâna sahâhen isteği yok iken yazı yazmaya heves getirir sûrette idi.

Bir de yine Hüsrev'in tezkire hakkında kurduğu tedbîr-i garfîbin semere-i nefcesî olmak üzere oradan çok geçmeksizin muntazır olduğum cevâb zuhûr etmez mi? Hemen aldığım gibi sevgiliime doğru bakarak yüzüme gözüme süre süre kemâl-i şevk ve ihtirâm ile açıp okudum.

Sûret-i cevâb:

"Mürüvvet-kârım Efendim,

Lûtuf-nâmeniz bâ'is-i memnûniyet, tervîc-i iltimâsınız ise sahîh olsun cana minnettir. İn-şâ-Allah düşünüp buna bir çâre bulur ve ta'rafınıza tahrîren 'arz ile nezd-i vefâ-kârielerinde makbûl olurum. Ol bâbda mürüvvet efendimindir."

İmzâ, Muhibbeniz

Ben bu cevâbı okuduğum gibi kemâl-i şevkimden dünyâlar benim oldu. Yine sevgiliime bakarak fevka'l-âde teşekkür ve memnûniyetle bulunduğumu lisân-i hâl ile anlattım.

Hem de bu sûretle en ziyâde ârzû ettiğim muhâbere kapısı açılması ve cevâb me'âlinde bir de ümîd penceresi görünmesi, o günkü gün ben iki üç muvaffakiyete birden mazhar ettiğinden nihâyet dercede sevinerek bundan dolayı Hüsrev'e de o kadar izhâr-i mem-

nûniyet ettim ki, kendimi gûyâ Hüsrev'in o gün âzâd ettiği bir kölesi hükmüne koydum. Biz o gün Kâğıthâne'den yine Mukaddes Hanım'la birlikte gibi bir halde 'avdet ederek nihâyet akşam üstü Laleli'den vedâ' ettikten sonra ben komâğa gidip Hüsrev de Aksaray'da 'arabadan inerek benden biraz sonra ayrıca gibi geldi. O gece biraz düşünüp ertesi gün Hüsrev'i kendi tarzime götürerek bir kat temîz esvâb ismarladım.

Ba'dehu ben artık sevgiliimin cevâbında va'd olunan ta'limâtın sûret-i virûduna intizârda bulunup hem de ihtiyât olmak üzere kendisine 'âşikâne bir tezkire yazıp koymuş bulundurdum. Derken bir kaç gün sonra kaleme otururken beni dışarıdan çağırıldılar. Çıktım baktım. Ha! Anladım. 'Arabada Mukaddes Hanım'ın karşısında oturan kadın⁷¹ Ben bunu görünce memnûn olarak "Oo! Buyurun" diye şöyle bir köşeye çekildiğimizde, Cevrî Kalfa bana:

"— Efendim size bir tezkire getirdim" diye elime gâyet güzel ipek mendilde sarılı bir kâğıt verdi. Ben bunu derhâl açarak okudum. Tezkirenin Me'âli:

"Vefâ-şî'ârım Efendim,

Cum'a günkü verdiğim va'd üzerine muhâbere için o kadar düşündüm o kadar düşündüm bir çâre bulamadım. Az kaldı ki, bu yüzden nazarımda mahcûb kalacaktım. Hele bereket versin o yolda düşünme geceleri tâ-be-seher uykum kaçması dadıma aşırı halde merak vererek mübremâne hâlimi su'âl ettirdi. Ve kendisi gerçekten hayır-hâhim ve her vechile mahfaza-i râz u esrârım olduğundan en-dişe-i kalbim ise ketm olunamaz dereceye geldiğinden artık o halde ben de bir türlü dayanamayarak kendisine biraz keşf-i zamîr ile hâl-i pür-melâlime acındırıp pek çok ricâlarla iş bu 'arife-i caâtîyânemi dest-i mahremânesiyle takdîm eyledim. İşte taraf-ı vefâkârielerinden dahîl va'd olunan lûtuf-nâmenin kendisine teslimen irsâlini ricâ ve bekâ-yı teveccühât-ı kalbiyyenize ilticâ eylerim. Ol bâbta 'inâyet efendimindir."

İmzâ, Mecbûreniz

⁷¹ İsmi "Cevrî" Kalfadır ki, Mukaddes Hanım'ın dadısıdır.

Ben bunun me'âlinde daha ziyâde memnûn olup benim de ihti-yâten yazıp sakladığım tezkire ise hâle muvâfık olduğundan ben de koyunundan derhâl onu çıkarıp Cevrî Kalfaya teslîmen sevgiliime takdîm eyledim.

Me'âl-i arife:

“Çâre-sâzım Efendim,

Gönül ki, zât-ı 'ismetinize bend oldu. O bir humâ idi ki, evc-i melâhate karârın buldu. Lâkin üftâdeniz ki böyle perîşân haldir, şehper-i lütfunuz yâr olmadıkça zirve-i maksâda vusûlî muhaldir. Ma'a-mâfih lütfunuzdan ümîd-vârım. Yoksa çoktan helâk olurdu dîl-i zârım. Madem ki rahm-i şefkatinizden kat'-i ümîd emnem can tende oldukça der-bânî olduğum bâb-ı merhametinizden ayrılıp bir yere gitmem. İşte hâl ü şânım budur 'arz eyleyecek. Müritüvvet-i kalbiyyenize dehâletten başka yoktur söyleyecek. Ancak muntazır-ı lütf-i hâsınız ve ümîd-vâr-ı va'd-i visâliniz olduğumu 'arz ile iktilâf ederim. Her halde ihşân efendimdir.

İmzâ, Bî-çâreniz

Ben fir'î-hakika Mukaddes Hanım'ın evvelki tezkiresinden de memnûn oldumsa da en ziyâde şu 'arızemin cevâbına muntazır bulundum. Bir de bir hafta sonra Cevrî Kalfa yine gelerek fakat be-nimle biraz görüşmek istediğini ifade ile kalemden kalkıp Hüstre'ye de tesâdüfen orada bulunmuş olduğundan onu da alarak hep birlikte bir münâsib mahâlde gittik. Oraya vardığımızda Cevrî Kalfa evvelâ çâr-geşim ile muntazır olduğum cevâbı verdi.

Sûret-i cevâb:

“Münevver-i ârzü-yı canım efendim,

İkinci tezkirenizde müjde veren tevccihât-ı kalbiyyenize zâten hakk-ı vefâ-kâriyerinde aslâ zevâl-pezâr olmayan şem'-i 'îmâdına bir kaç derece daha revnak-bağış oldu. Bu yüzden aşırı müftehir bulduğum gibi sûret-i mihr ü vefâda olan müşâbakatınıza dahî ne vechille teşekkür edeceğimi bilemem. Çünkü muhibbeniz gönülümün en kıymetli bir şerefi olan temâyülât-ı kalbiyyenizi kazandığım

günden beri kendimi o kadar muhtel ve o kadar bahutiyâr 'addederim ki, eğer cihânda benim için bir hâl-i sa'âdet varsa, o da ancak hakkındaki bekâ-yı tevccihünüzdür. Bu sebepten câriyeniz şimdîye kadar vefâsından şüphe etmediğim kalb-i sâdikânenize 'îtimâden tarafınızdan zuhûrâta muntazır olma ve üfî-dili senelerce o bâzîçe-i ümîd ile oyalanmış durmuş idim. Nihâyet ni'met-ressâdîf, mukaddemâ Kâğıthâne yokuşunda ettiğim teşerrüf derûnumda hız-ı can gibi sakladığım ümîdîmi tecedd eylediği gibi ondan sonra ara sıra penceremizin önünden geçmeğe râğbetle mecbûreniz memnûn ve müstefîd etmenize takdîr-i kıymetten 'âcizim. Ve ben de vakti bi-himmeyen teşrifinize ihtiyâten her sa'at muntazır olduğum halde ya pencereden 'arz-ı rû-yı şükranîyyet etmek veya hiç olmazsa muntazır bulunduğum kafes ardından olsun bildirmek vazîfe-i memlûkiyyet ise de, ne çâre ki bildiğiniz vechile nazar-ı rekâbetinde bulunduğum üveyi vâlidemin aslâ halden anlamaması ve hasbe'l-garaz hab-beyi kubbe etmesi şerhinden tenkîn ve sükûnete mecbûr ve işte bundan dolayı nazar-ı 'affınızda pür-kusûr bulundum. Ve yine cürmü-mün 'affını ricâ ve devam-ı tevccihât-ı rû'âdiyyenizi istîd'a ederim. Her halde, lütf ü kerem efendimdir.

İmzâ, Muhibbeniz

Ben şu cevâbı nazar-ı şevk ü memnûniyetten geçirdikten sonra Cevrî Kalfa, bana:

“— Efendim tezkireyi okudunuz. İçinde ne yazılı olduğumu bana da Mukaddes Hanım şöyle ağızdan söyledi ama, gerçekten de öyle mi yazdı bilemem. Her ne ise, fakat benim böyle teklâren ricâyâ da-yanamayıp hâtr belâsı geliştin, ancak sizinle görüşüp Mukaddes Hanım hakkındaki efkârınızı öğrenmek. Vâkı'â ikimiz de fâze ci-vân hemen Allah biribirimize kavuştursun. Lâkin niyetiniz hayır ise ne diyeyim, yok öyle değilse bu işi artık tatlı yerinde buraksanız fenâ olmaz. Zîrâ siz bilmezsiniz Mukaddes Hanım bana Tamî emâneti-dir. Vâlidisi vefât edeli tamam altı senedir ben bakarm. Pederi kendisini bana havâle ettiği için her cihetle muhâfazasını benden sorar.

Ben ise bir dakıka yanında(n) ayrılmam. Gece gündüz gözüm üzerindedir. Ve bu kâğıdı getirişim de aruk yine pek yalvardı ben de üzülmesin diye bir türlü hâturından çıkamadım. Ve hem de bu sırtı kimseye bildirmemek için, işte iki def'adır mahsûsen kendim geldim. Siz de niyetinizi meydâna koyunuz da, eğer hayır ise ne 'âlâ, yok öyle değilse artık bu sır buracıkta kalsın."

"— Evet evet, merâmınızı anladım. Ve efkârınızdan pek memnûn oldum. Lâkin bilmelisiniz ki, benim murâdım da hayır olmayıp ne olacak. Ben ki, Mukaddes Hanım'ı canım gibi severim ve lâzım gelse yoluna canımı dahî fedâ ederim."

"— Aa! Gördünüz mü ya! İşte bu olmadı."

"— Ay! Neden?"

"— Yâ! Ay Efendim! Siz madem ki bu efkârdasınız, artık hayır-şer onunla kavuşmak istersiniz. Hem, a Beyim kadın kısmına öyle tezkire gönderilir mi? Geçende tutmuş tezkirelerinizde Mukaddes Hanım'a da o efkârda görünmüşünüz. Hele sonraki tezkirenizi alalı kaç geçedir yavrucacağın uykusu şaştı."

"— Canım iyi ya! O kadar fenâ bir şey mi yaptık? Seviyorum ayıp değil a! Muhabbetimi kendisine bildirdim. İşte o kadar. Bunda ne var?"

"— Aa! Ay efendim, hâlâ dediğinizden dönmüyorsunuz. Siz hiç aynaya bakmaz mısınız? Bu tasvîr gibi civânlığımızla öyle istidâhî bir kıza o kadar dil dökülür mü? Ya alamadınız, sonra o kıızı ne yapmalı? Bî-çârenin başını âteşe mi yakacaksınız, yoksa bizi korkutduğumuza mı uğratacaksınız? İşte size söylüyorum; Eğer alacaksınız çâresine bakınız. Biz de bir taraftan elden geldiği kadar çabalayınız. Yoksa o muhabbet lakirdisim ortadan kaldırım."

"— Canım ne telâş gösteriyorsunuz? Hem gerçekten almak isterim. Hem de yeri gelince muhabbetimi söylerim. Ne zararı var?"

"— Ay efendim, biz de sizin aldığımızı isteriz. Lâkin niçin öyle Nuh deyip de peygamber demiyorsunuz? Ne olur ne olmaz, şu muhabbet sözü ortadan kalsın. Çünkü bir kaç günlerdir Mukaddes Hanım'ın hem uykusu şaştı, hem de o güzel yüzünün rengi uçtu. İşte

buna sebep siz oldunuz."

"— Yok yok, sen onu merak etme. Ben onun du'âcıyım. He-men Allah canını bağışlasın. O elbette yerine gelir. Gönüli benden tarafa olsun yoksa."

"— Aa! A Bey Efendi! Ya ben murâdımı anlatamıyorum, ya bu sözleri mahsûs söylüyorsunuz." Kendi kendine; "Ya ben dedim. Kadimim oturduğun yerde. Böyle sözlerle karşılık filân istemez diye" sözüyle sûret-i infi'âl göstermesiyle, Hüsrev benim me'yûsiyyetimi görüp o da lakırdıya katıldı.

"— Hemşehri, Kafkaslı bana bak! Ben de senin gibi Çerkesim. Sen nasıl hanımını muhâfaza edersen, ben de beyimi vikâyeden geri duramam. Gösterdiğin infi'âl mahâl yoktur. Bâ-husûs işte almak niyetinde olduğunu da söylüyor. Daha? Hem bir adam sevdiğini almaktan başka neyi murâd eder? Eğer muhabbetinden bahs ediyorsa... Şükür seninle ben yabancı değiliz. Hanımın senden başka mahremi olmadığı gibi, beyimin de benden mâ'adâ vâkıf-ı esrân yoktur. Hem sahîhen öyle değilse, bu tezkereleeri kendicığın niye getirdin? Eğer şimdiki halde sevgilisini alacağına dâ'ir bundan ziyâde kat'i söz veremediğine baktıyorsan, bu yaştaki bir gencin te'ehhüllü elbette pederinin muvâffakatına muhtâc olduğuna şüphe mi edersin? Fakat biz o muvâffakatı da tahsil etmeyecek değiliz. Yalnız sizin taraftan gelecek sözü bekliyorduk. İşte madem ki bize muntazır olduğumuz vehile almak teklifini ediyorsunuz biz de yarından tezi yok bu işin çâresine bakacağız" demesiyle Cevrî Kalfa:

"— Tamam işte biz de bunu istiyoruz. Çünkü Allah'a emânet ikisi de bir birinin dengi. İnşallah yakında kavuştuğularını götürürüz."

"— Evet, işte burada kal. Hele sen ara sıra haberleşmeyi eksik etme. Alt tarafını bizden al. İnşallah dediğiniz gibi onlar karîben kavuşsunlar da biz de bir birimize uzak düşmeyeceğiz gibi zihnime bir şeyler gelmiyor değil" diye, Hüsrev işi biraz da latffeye döktü. Biz Cevrî Kalfa'yı dadı dedikse de öyle yaşı başı geçkin dadılarından değil. Kendisi pek olsa olsa otuz. Hele kaş göz yerinde. Terbiye ve natukasına da diyecek yok. Biz bunu evvel pek yakından görmedik,

gördükse de sevgiliye karşı oturur bulunduğu cihetle ona bakmaktan buna dikkat olunamamıştı. Meğer Cevrî Kalfâ erbâbına göre çekilmez şey değil. O cihetle Hüstre'v de buna kendisi için cinâşlıca bir kaç söz daha söylemesi üzerine Cevrî Kalfâ; "Ey canım, öyle laüfeyi bırakın" dediyse de kalben memnûn olmadı da değil?.. Nihâyet giderken tekrar tekrar dönüp Hüstre'v'e bakması mahzûziyet-i kalbiyesine delâlet eyledi.

Hüstre'v'in değerini de tekrar ta'îffe hâcet yoktur. Biz kendisiyle seyre giitkiçe tesâdüf olunan 'arabalardan Hüstre'v'e de benden az bakmazlardı. İşte o vechile Hüstre'v Cevrî Kalfâ'ya kalben bir ilîşik sözü çıkarır mı? Bu lakırdıdan dolayı ben Hüstre'v'e hem gülüp hem de derûnî memnûn olurdum. Fi'l-vâkı' şu hâl öyle ehemmiyet verirli sûrette bir şey değilse de Mukaddes Hanım'la beynimizdeki muhâbere keyfiyetini bir dereceye kadar taht-ı teshîl ve te'mîne aldı.

Bunun üzerine biz Hüstre'v'le görüşüp Mukaddes Hanım'ı almak üzere emmediğimiz müşâvereye kalmadıysa da bir türlü hüsn-i sûretini bulamadı. Zîrâ ben te'ehhül arzusunda bulunduğumu doğrudan doğruya pedere söyleyemem. Vâlide'ye söyleyebilirim amma, ah o bî-câre de hekimler elinde. Hele üç dört ay var ki, ekser vakit yatakta geçiyor. Ve o halde günden güne ağrıdığından kendisinden ifâkat me'mâl değil. O cihetle efkârımı vâlide'ye açmanın hiç yeri yok. Bir gün ben Hüstre'v'e:

"— Hüstre'v, işte konakta senden serbest bir adam yok. Başkasına minnet etmeden ise, murâdımı bir aralık pedere sen açver."

"— A baş üstüne, şimdiden tezi yok. Lâkin siz benim bu işe giriştiğimi efendiden ihtarâz ettiğime mi zâhib oluyorsunuz? Benceci hiçbir şey değil. Fakat bilirsiniz ki, bu konak halkı 'indinde lakırdısı benim ağzında gezen bir kızın evvelâ 'iffetinden şüphelenir' dedi. Vâkı'â burası da böyle. Lâkin benim de bu işi pedere açmak ihtimâlim yok. Çünkü pederin niyeti bana 'Amuca Paşanın kerâmesini almak ister idi. Fi'l-vâkı' bunu bana henüz resmen teklîf etmemiş idiyse de o yolda kendisi kaleme alıp bana tebyîz ettirdiği bir kaç

kit'a tahrîrâtından anlamış idim. O cihetle bu husûsa benim efkârıma sûret-i muvâfakat göstereceğini 'aklım kesmediğinden bir türlü söylemeye cesâret edemezdim. Ve 'Amuca Paşanın ara sıra bana sûret-i mahsûsa da hediye ve talîf göndermesine de sebep bu idi.

İşte ben pederle 'Amuca Paşa beyinde bu işin karâr-gûr olmaktan bulunduğunu anlar durursam da, bana resmen teklîf olunmadıkça kabul edemeyeceğime dâ'ir ne denir? Her ne hâl ise, Mevlâ rahmet eyleye çok geçmeksiz bir gün vâlide vefât ederek aradan üç ay kadar geçtikten sonra bir akşam peder beni odasına çağırıp bâ'zi uzunca mukaddimeler ve talîflerle gûyâ beni tebşîr edencesine 'Amuca Paşaya dâmâd edeceğimi söylemesiyle, ben orada ne deyip ne vechile 'adem-i kabul göstereceğimi şaşırdım. Ve artık sükûtta başka bir mu'âmele gösteremedim. Peder şu hâlimi evvelâ mahcûbiyetime harıl ile beni açacak biraz sözlerinden sonra yine o hâl-i sükûnette kaldığımı görünce, biraz canı sıkılıp bana ibrâmlıca su'âl-lere başladı. Ben o zaman azıcık murâdımı îmâ eder bir iki söz söyleyecek oldumsa da hümet-i mahsûsuma dokunacağından yine sükûta mecbûr olup fakat şu keyfiyet, pederimden sevgili mi istihâma mümâni'at eylediğinden bana orada bir bî-cârelik gelerek bilâ-ihitiyâr ağlamaya başladım. Bu hâlim pederin ziyâdesiyle ta'accubuna dokunarak bana sıkı sıkı sebeb-i eşk ü sirişkimi sormasıyla, ben de artık ilk defasında pederime olan hümetimi bozmuş olmamak üzere gûyâ "Böyle bir emr-i meserrette vâlide-i merhûmenin bulunamadığını tahattur ettim" deyince, ağlamakta o da bana peyrev olup o günkü gün sözünü oracıkta kesir.

Derken üç beş gün sonra peder beni yanına çağırıp o teklîfi teklîf ederken bu def'a zarfâne red-i teklîf etmek üzere, dedim:

"— Efendim, bendenizin daha evlenmek vaktim değil. Husûsiyle 'Amuca Paşanın kerâme-i muhteremelerini almak, o hiç haddim değil."

"— 'Acâyib! Daha senden küçükleri evleniyor. Hem 'o haddim değil' sözü ne demek? Biz 'Amuca Paşanın sâyesinde geçimiyorumuz."

“— Estağfurullah efendim. Murâdım o demek değil... Sanki... Kulunuz... O şerefe lâıyk değilim.”

“— Neden? Paşa ‘Amucan teşekkür etsin, yoksa senin gibi dâ-mâî nerede bulacak? Hem bunu sana biz tensîb ediyoruz. Artık şimdi mahviyetin sırası mı? Lâkin kızdın yana seninde tâlî ‘ini teb-rîk ederim.”

“— Allah ‘ömürler versin... Mahcûb-u lütfunuzum... Teşekkür etmez değilim... Lâkin?...”

“— Ey o ne demek? Bir söyleyeceğin mi var?”

“— Efendim... Hayır...”

“— Yok söyle söyle.”

“— Hayır... Sanki ... Şey... Kulunuz derim?...”

“— Canım ne çekiniyorsun? Söyle, senin de bir tekîfîn mi var?”

“— Efendim kerem ediniz. Bendenizi memnûn etmek mi istiyor-sunuz?”

“— Evet şüphe mi var?”

“— Öyle ise bundan sarf-ı nazar buyursanız?...”

“— Ay neden? Demek ki istemiyorsun?”

“— Efendim, kulunuzun vaktim gelsin, evlenecek olayım, o hal-de efendimizden kendim ricâ ederim.”

“— Çok şey, yoksa nazlanıyor musun?”

“— Estağfurullah. Kulunuz hâlimi ‘arz ettim zannederim.”

“— İyi ya sebep?”

“— Hayır sanki... Vâlide merhûma?....”

“— Canım peki ama, biz de sana bu günlerde düğün yapacak de-ğiliz â. Sen şimdi söz ver de...”

“— Efendim, kulunuz bu bâbda ma ‘zür tutunuz ricâ ederim?”

“— Ay, demek ki gerçekten almayacaksınız ha?... Lâ-havle ... Ya şimdi Paşaya ne cevâb veririz?”

“— Efendim kerem ediniz. Bunda kırılmış dökülmüş?...”

“— Ya ben kendisine o kadar yazdım, şey ettim?...”

“— Merhamet buyurunuz, ne var? Her tasavvur fi ‘le gelmez â.”

“— Maşallah. O kadar muhâbere olsun bitsin de, ben Paşaya ne yazarm?” diyerek bir düziye pederimin böyle “Paşaya ne cevâb ve-ririz?”, “Ben paşaya ne yazarm?” ta ‘bîrleriyle hiddet ve şiddet gös-termesi beni tahammül edemez bir hâle getirdiğinden artık dayana-mayıp:

“— Efendim ‘afv edersiniz. Kulunuzu mu evlendireceksiniz, yoksa Paşa birâderi mi memnûn edeceksiniz?” dediğim gibi büsbü-tün gazaplanarak, bana:

“— Vay! Sen buralara kadar çıkış ha?” demesiyle ben artık di-şarı çıktım. Ve söylediğim söze de nâdim oldumsa da çâre ne? Bir kere ağzımdan çıkmış bulundu. Ma ‘a-mâ-fih bundan dolayı bir vakt-i münasibde isti ‘fâ-yı kusâra müterakkib oldum.

Bir de üç gün sonra bir akşam kalemden ‘avdetimde odama gir-dim baktım; Oo! Ortalık karışmış. Kütüphânenin bir camı ile içinde duran çekmecenin kilidi kırılıp içindeki ufak tefeğim alt üst olmuş. Ben bu hâli görünce çabuk iç gözde hıfz ettiğim Mukaddes Ha-num ‘in tezkerelerine baktım. Vay! Onlar da yerinde yok. Bre aman! Zûrâ tezkerelerde öyle evvelce naklettiğim gibi yalnız üç tane değil, aradan geçen üç dört ay zarfında beynimizde beş on muhâbere daha cereyân ettiğinden, tezkereler tahmînen bir düzine kadar birikmişti. Ben hemen dışarı çıkıp sorduğumda pederin gelip karıştırdımı söyledikleri gibi tekîfîni kabul etmediğimden nâşi hakkımda şüp-helenerek gelip karıştırdımı anladım. Lâkin nasıl edeyim? Tezke-relerin ekserisi de cevâb. Hâsılı işin aslâ inkâr götürür yeri yok. Ya pederin böyle edeceği evvelce kimin hâtırına gelirdi ki, onları ora-dan kaldırsın. Vâkı ‘â bu da artık benim için bir ‘azîm töhmet değülse de rişte-i estârim pederin öyle en hiddetli bir vaktinde eline geçmiş olduğundan iyi bilirim ki, buna daha fenâ halde camı sıkılacak. “Ey şimdi ne yapacağız? Sorarsa ne demeli?” diye düşünürken bir de Tahir Ağa odama gelip gözlerini tavana dikerek:⁷²

“— Buyurun bakalım sizi istiyor. Artık anladın yatın” demez

⁷² Bu işaretle sanki üst kata Pederi murâd etti.

mi? Buna da bir tutuldum ammâ vakit yok. O cihetle yalnız bir geh-re ile "def' ol" diyerek yukarı çıktım. Peder beni görünce:

— "Oo, gelin bakalım, şuraya buyurun" diyerek yanındaki kol-tuğu gösterir. Tezkereler de öyle demetle elinde. Lâkin ben şöyle bi-raz uzacak oturup, dedim:

— "Efendim?" Peder, müstehziyâne:

— "Hayır, bu gün şunları okudum da. Tuhaflı... Lâkin maşallah pek beğendim. İşi ilerletmişsiniz. Âferin işte böyle olmalı?"

— "Efendim müsâ'ade buyurun. Hakikat-i hâlf kendim 'arz ede-yim."

— "Yok yok! Ne hâcet. Nâfile zahmet almayınız. İşte bu mu-habbet-nâmelerden hepsi anlaşılıyor. O kadar ki, şu (tezkerelerin imzalarını göstererek) muhibbeniz mi, yoksa mecbûreniz mi nedir? Allah bağışlasın o kimdir? Bir de hanıya şu Kâğıthâne yokuşundaki teğerrüften sonra ara sıra gelip geçmeğe râğbet ettiğiniz pencerenin önü neresidir? Yoksa kuşur şeyler şu tezkerelerden hakkıyla istifâde olunuyor. İşte bak, meselâ vâstanızın adı Cevrî Kalfa buraları ma'âlüm. Hele muhabbet cihetini dersin artık çok âleş. Hemmen Allah def' eyleye."

— "Efendim kerem ediniz. İstihzânıza nihâyet veriniz. Zîrâ ku-lunuz fi'ilmî inkâr etmeyeceğim. Lâkin siz muhabbeti böyle tahkîr mi edersiniz?"

— "Hâşâ!"

— "Ey, o halde artık bırakınız."

— "Peki ammâ, siz de şu imzâların altındaki muhibbenizin is-miyle ma'âbûd pencere hangi konağıdır? Oracığım söyleyiniz de..."

— "Merhametimize mahzar olur muyum?"

— "Orasını düşünmeliyim."

— "Efendim, kulunuz da... Kezâ."

— "Lâkin Vasfî, ben seni böyle bilmezdim. İşte bir tanecik evlâ-dımsın ammâ huyunu daha yeni öğreniyorum."

— "Efendim kusurumu i'tirâftan geri duramam. Lâkin kulunuzu

bu bâbda mazûr tutun. Çünkü..." sözümlü keserek:

— "Yok yok, ona gençliğin hükümü derler. Lâkin insân olan ken-dini sakınmalıdır."

— "Efendim merhamet buyurun."

— "Hayır hayır, sen beni dinle. Zîrâ biz de böyle anadan saçlı sakallı doğmadık. Hep genç olduk, hep o köprülerden geçtik. Fakat dâ'îe-i edebîn hâricine çıkmamalıdır."

— "Efendim hakkınız var. Lâkin hâşâ. Kulunuza i'timâd buyu-run. İşte müsâ'adenizin bî'çâresiyim."

— "Hayır hayır, beyhûde yere tezelliül etme. Ben adama öyle nâ-me yazan kahpeyi alamam."

— "Aman Efendim sizi esirgerim! O bî'çârenin de günâhına girmeyiniz. Zîrâ bir bâkire-i pür-edepdir. Hele merhamet buyurun hakikat-i hâlf 'arz edeyim."

— "Hâcet yok, sana söyledim. Eğer evlenmek istiyorsan, işte Pa-şa 'Amucanın kerimesi. Hem de sana ben teklîf ediyorum."

— "Teşekkür ederim. Lâkin harâretten yüreği yanan bir teşneye sudan başkası def'-i ihtiyâç eder mi?"

— "Evet bu sözün doğrudur. Fakat ben de böyle derim. Paşa 'Amucan bizden haber beklerken, başkasını alıp onu kiralam" deme-siyle, artık bu husûsta pederle uyuşulamayacağını anlayarak, dedim:

— "Efendim anlaşulan, murâdınız Paşa birâderinizin memnûni-yetine beni 'alet etmek istiyorsunuz. Fakat ma'zûrum. 'Affınıza sı-ğınırım" diyerek, kalkıp dışarı çıkarken pür-hiddetî arkamdan:

— "Korkma korkma, senin mazaretin Paşa 'Amucanı dâmâdsız bırakmaz. Lâkin bilmiş ol ki, pederin de senin başkasıyla te'ehhül etmene aslâ karşımayacaktır." diyerek o hiddetle bir de yemîn etmez mi? Ben artık şu hallerden son derece me'yûs oldumsa da ne çâre? Elden ne gelir? Gönül yakamı bırakmaz ki, benim dünyâ bile gö-zümde yok. O halde pederi nasıl hoşnûd edeyim? Yoksa tahsîl-i ri-zâsını kim istemez? Husûsıyla te'ehhüllüme karşınamaya yemîn et-mesi, rızâsını kaybettikten mâ'adâ sevgili mi nasıl alabileceğimi ve hem de lâzım gelen düğün masârifini ne vechile tesviye edebilece-

ğimi mülâhaza ile derecesiz mahzûn ve muztar kaldım.

Bununla beraber çâresizlik insâna her ciheti mükemmel sûrette mütâla'a ettirdiğinden ba'dehu başka türlü bir fikre zâhib oldum. Eğer bu husûsta peder bana gücendiyse hâlimi olsun bir dereceye kadar anladı ya. İşi vicdânında muhâkeme ederek elbette bir gün olur ki, ma'zeretime hak verecektir. Ben de sâ'ir husûslarda evvelkinden ziyâde çalışarak nazarında kendimi 'afv ettirebilirim. Kaldı ki, ettiği yemîn maddesi adam...? Pederin bâr-i infî'âli altında olmuş olmayım da varsın tesviye etmeyeceği bir düğün masârifi olsun. Herkes cihânda sâye-i peder de olunmaz â! Ben de kendi servetimle evlenirim. Bana vâlidemden de az şey kalmadı. Ammâ pederimin edeceği tekellüfe nisbeten azmış. Haydi az oluversin, buna da şükürler olsun. Hiç yok değil â! Ya 'âlemde 'acezenin, bî-keslerin canı yok mu? Bunda borç harç düğün yapıp el evlerinde güveyi giriyorlar. Ya niçin girmesinler? Te'ehhül servete mi mütevakkıftır? 'Aşkolsun onlara ki, vazîfe-i insâniyeyi yokluk içinde ifâ ediyorlar. Cihânda kim evlenmiş de geçinememiş? Zevceyn beyninde devam edecek düğün değil muhabbettir. Evet öyle ya, hele buraları bence o kadar kaydedecek şey değil. Şu kadar ki, burası biraz sevgilimin haysiyetine dokunacak. Lâkin o da böyle şey'e o kadar ehemmiyet vermez zannederim. Çünkü birbirimizin servetine mâ'îl değildik ya. Onun bu kadarlık fedâkârlıktan geri duracağımı me'mûl etmem. Biz kendisiyle izdivâç edelim, dünyâda nâ'îl-i sa'âdet olalım da haydi varsın düğünümüz biraz şerefsiz oluversin? Bizim için böyle fedâkârlık da takdîr olunmaz bir şey değildir. Belki erbâbı 'indinde daha büyük bir şereftir. Onun en fenâ ciheti pederimin te'ehhülüne ka-rışmaya yemîn etmeyip de başkasıyla izdivâcını men' etmiş olması idi. Hele hamdolsun ki, bu ma'nâyı tahattur etmedi. Ve hem de o yemîn sebebiyle te'ehhülüm için delâleten bana izin vermiş bulundu. Bu da memnûn olmayacak şey değil. Fakat pederin hiddetine ve 'Amuca Paşanın tarafımdan beklemede olduğu habere karşı, şu aralık onlara rağm gibi izdivâcım uyamaz. Hele aradan beş altı ay geçsin, sevgilimle muhâbete ederek kaviiyen me'mûl ettiğim mu-

vâfakatını istihsâl ile bir gün pederimden habersizce te'ehhül ederek birkaç gün sonra sevgilimle konağa gidip ansızın pederin odasına girelim. Sağ elini ben, sol elini de sevgilim öpüp ba'dehu ikimiz birden karışısında ser-firû-yi isti'fâ ve i'tizâr edelim de, bana Paşa 'Amucamın kızını tensîb ediyordu, hele bir keremik sevgilimin melâhat ve mekânetime görsün. Oğlunu gelimini öyle birlikte seyretsin de, eğer onun da yüreği taştan ise kabul etmesin dursun? Evet bilirim beni 'afvedecek ve gelinini de severek kabul edecek. Ve hem de o vakit sevgilim hakkında ettiği bühtândan nâdim olarak bana karşı mahcûb da kalacaktır. Buralardan aslâ şüphe etmem. Lâkin sevgilim hakkında o sözü niye söyledi? Bilmediği halde bir duhter-i pâkizeye 'azîm bühtân eyledi. Artık ben de kendisini bu husûsta mekânetsizlikle ta'ayyûb etmekten bir türlü kendimi alamadım. Çünkü sûretâ muhabbeti inkâr etmediyse de beynimizdeki mecbûriyetin tahkîkine aslâ iltifât etmemekle beraber sevgilimin 'ismetini tahkîr etti. Ve hem de ricâ ettiğim halde bile bana söyletmeğe meydân vermedi.

İşte pederimin gösterdiği hiddet ve şiddet; Ahlâkımızın bozukluğundan neş'et etme bir keyfiyettir ki, halkımızın ekserisi bu huysuz geçememiştir. İki genç birbirini sevdiler mi, duyulduğu gibi bilâ-te'emmi'l ikisi de takbûh olunur. Beynlerinde bir sûretle muhabere veya mükâtebe de vukû' buldu mu, artık ma'âzallah. Eğer duyanlar ebeveyni dahî olsa, bî-çârelerin muhâfaza-i neseb ve nâmûsları tara-fına gidilmez. Hemen o anda birine zen-dost, öbürüne âşüfte sözünü yamarlar. Ammâ zavâhîlilerin muhabbeti ister kâzib olsun ister sâdik, o halde son derece ta'n u teşn' olunmakta aslâ tereddüt olunmaz. Ta oralara kadar ki, isterse bî-çâreler "Kerem" gibi âteş-i 'aşka yanıp kül olsun... Tarafeynin hâli bir kere nazar-ı tedkîke alınıp da zerre kadar insâf edilemez. Halbuki 'aşk ve muhabbet cihân halkından yalnız sergüzeştlere ma'lûm olan bir kaç 'uşşâka mahsûs olmayıp kalb-i beşer bi'l-umûm muhabbete müste'id olduğu aranmaz. Ve 'ale'l-husûs nev'-i insânın sûret-i bekâsî 'âileye ve 'âilenin medâr-ı tenâ-sülü olan hüsn ü mu'âşeret lüzûmu ise ancak mihr ü muhabbete müstenid bulunduğu aslâ hâtrılara getirilmez.

“Beni şikâyete mecbûr eden şu ‘adet, eğer ebnâ-yı vatandan üç beş tane mütrekib-i şenâ‘at olanların men‘-i habâsetine mebnî ise öyle bir şırzime-i kalîle yüzünden milyonlarca efrâd-ı milliyemiz sultân-ı ‘aşkın icrâ-yı fermânından mahrûm mu kalmalıdır? Yoksa ‘aşk u muhabbeti tabî‘at-ı beşeriyeden ihrâç mu etmelidir?” diye ye‘s ü etkârından böyle bir takım yollu yolsuz mü‘âla‘ada bulundum.

Ben mukaddemâ sevgilimi almak için pederin rızâ ve muvâfakatını tahsîl ile resmen haber göndereceğime dâ‘ir Cevrî Kalfaya söz verdiğim vakitten pederden cevâb-ı ye‘s aldığım güne kadar aradan üç ay geçip şu müddet zarfında Cevrî Kalfa benden söz almaya gelirken Kalben ettiğim tasavvura vücûd vererek, ya‘ni “pederin istih-sâl-i muvâfakatı hiçbir şey değil. Fakat vâlidemin hastalığı ve vefân araya girmesi işi te‘hîre sebebiyet veriyor” diye Cevrî Kalfaya bu yolda götürüldüm. İşte ben kendisini bu sûretle te‘mîn ettiğçe o da serbest gelip giderek her gelişte bir tezkere getirip benden de cevâbını alıp dönerdi. Biz işi bu dereceye getirdiğimiz halde pederden gördüğüm rû-yı muhâlefet beni derecesiz giriftâr-i müşkülât ve me‘yûsiyyet etmekle beraber vâlidenin vefânı uzadıkça, verdiğim va‘d üzerine tarafımdan bekleedikleri resmi haber için Cevrî Kalfa beni sıkıştırıp benim ise tekrarladığım eski sözlerin te‘sîri kalmadığından Cevrî Kalfanın emniyeti selb olarak yavaş yavaş gelip gitmeğe başladı. Aldığım tezkerele nazaran sevgilimin benden hiçbir sûretle yüz çevirmeyeceği taht-ı emniyette ise de, Cevrî Kalfanın tavassuddan böyle el çekmesi beynimizdeki muhâbreyi ihlâl eylediğinden ve Hüsrev‘in kendisine göstermekte olduğu rû-yı mecbûriyette de iltifât etmeğe başladığından bakım yine aramız eski hâle dönmek ve hem de madem ki ben kendi kendime te‘ehhüle mecbûr olup pederden bir mu‘âvenet göremeyeceğim “Bu halde artık başımın çâresine bakmalıyım” diyerek vâlide merhûmenin hemen yirmi beş otuz bin kuruş kıymetinde tek taş bir purlanta yüzüğü var idi ki, halkası nisâya mahsûs resimde olduğu cihetle daha hiç takılmamış idim. Bu yüzüğe yeni resimde gâyet zarîf bir halka yaptırarak bir

şabah Hüsrev‘le Cevrî Kalfa‘yı çağırıp tarafımdan nişân olmak üzere bir tezkere ile sevgilime o yüzüğü takdîm ettim. Fakat “Bu husûsta pederimin rızâsı tahsîl olunmamış değilse de vâlidemin vefânı elimi hâlâ kendisinden geçmediği ve bu halde halka karşı böyle bir yükümlüğün şimdilik mekrûm tutularak yalnız tarafeyni te‘mîne bir vesîle itihâz olunması etkârında bulunuyoruz” gibi sözlerle Cevrî Kalfa‘yı tamamıyla te‘mîn ederek artık beynimizde emniyet-i kâmile hâsıl olup ba‘dehu çeh-i muhâbere tamamen istediğim gibi dönmeğe başladı.

İş bu hikâyenin mâ-ba‘di yedinci cüz‘de hitâm bulunmuştur.

Fi 9 Şevval, Sene 1290 (30 Kasım 1873)

VASFI BEY'LE MUKADDES HANIMIN SERGÜZEŞTİ - II

Ben o hâl üzere ettiğim ricâlara terahhumen sevgilim fırsat kol-laştırarak yalnız Cevrî Kalfa ile gezmeğe çıkıp Reyhân Ağa'yı da yapma bir işle bir tarafa savarak kendisiyle üç kerelik görüşmek şe-refine nâ'il oldum. Ve ben de istediğim kadar 'âşikâne izhâr-ı derd-i derûne döşenerek bi'l-mukâbele me'mûlümün fevkinde şifâhen mahzar-ı iltifâtı oldum.

İnsân mahzar-ı merâm oldukça arzûsu büyüdüğünden ben de sevgilimle görüştükçe, buldukça bunâyarak nâ'il-i visâl olmak üzere kendisini almayı kurdum. Bunun üzerine vâlideden kalan servetimi hesâb ederek kendimce derece-i kifâyede gördümse de bunun için de en ziyâde para edebilecek şey âfîyeciler içinde bir kâr-gür çukacı mağazası olup bunun senedi ise pederde idi. Ben mağazayı el alından dellâla verip pederin ma'lûmâtına dokundurmaksızın satabileceğimi anladım ammâ, gerek vakfını ve gerek sâ'ir usûlünü bilemediğim cihetle be-heme-hâl senedin vücûduna lüzûm göründü. Ben de senedi pederin çekmeceesinde durur me'mûl ederdim. Şu bulunduğum zehâba mebnî çekmeceyi açmayı murâd ettimse de kilidini kırmak hürmetsizliğini kabul edemediğimden bir aralık gizlice anahtarın ele geçirilmesini Hüsvrev'den istedim. İki üç gün sonra Hüsvrev bir aralık (Mukaddes) Hanım tarafından gelip pederimin çekmeceinden almış olduğu tezkereleri takımıyla elimе vermesiyle ta'accub ederek sebebini su'âl ettiğimde, kendisi o sabah üst kata hizmete çıkıp peder henüz giyinmeden âbdeste girdiğinde, pantolonunun cebinden anahtarları alarak derhâl ma'hûd senedi almak üzere çekmeceisini açmış ise de en üstünde olup getirdiği tezkereleri gördüğünü, fakat çekmeceyi karıştırıp öyle senede benzer kâğıt bulamadığı cihetle bâri ele geçmişken sevgilimin tezkerelerini alıp getirdiğini söyledi.

Vâkı 'â tezkerelerden memnûn oldumsa da ma'hûd senedin elde

edilemediğine ve bir de peder tezkerelerin gaybûbetini görünce çekmeceisini gûyâ bi'l-mukâbele gibi açmış olduğuma zâhib olup bundan dolayı asılsız yere bana bir kat daha güceneceğini hâtırlayarak canım sıkıldı. Pederin böyle beyhûde-yere bir takım infi'âlini daha celb etmemek üzere o günkü gün tezkerelerin birer kıt'a sûretini alarak ertesi gün asıllarını aldığı gibi yine ber-takrîb çekmeceye koymasını Hüsvrev'e söylemek tasavvurunda iken, her nasılsa peder çekmeceisini açıp tezkerelerin alınmış olduğu gözüne ilişmesiyle, 'aklıma geldiği gibi yine pür-hiddet beni çağırır. Ben işi anlayarak telâşından şaşırıp o şaşkınlıkla tezkereler de elimde bulunduğunu unuttuğum halde merdivenden yukarı çıkarken Hüsvrev elimе dik-kat ederek arkamdan yetiştirip tezkereleri elimden aldı.

Ben yukarı çıkınca peder pür-hiddet, bana:

“— Âferin evlâdım, en sonra çekmeceyi de açtın ha?”

“— Efendim haşa.”

“— Ya tezkereleri şeytânlar mı aldı?”

“— Efendim bilemem. Kulunuz ne tezkereleri aldım ve ne de bendedir?”

“— Ay, tezkerelerden haberin de yok mu?” deyince, ben durakaldım. O vakit peder:

“— Ya! Sen dur, ben şimdi bulur gözüne sokarım” diyerek, Tahir Ağa'dan benim çekmeceyi istedi. O da böyle şeylere şâtir, hermen çekmeceyi alıp yukarı getirdi. Lâkin tezkereler çekmeceimde olmadığundan “pederin zannı boşa çıkacak” diye ben hiç kayd etmiyorum. Ve yine “hiddetle kilidini kırmasın” diye anahtarla açıp içini kendim gösterdim. Peder baktı; Vâkı 'â tezkereler yok. Ötesini benisini karıştırıp iç gözlerini filân tekmîl araştırdıktan sonra, bana:

“— Hani yüzüğün? Çekmeceyi geçende açtığında şu gözde duruyordu, şimdi nerede?” demez mi? İşte o vakit, Bende sıfır tükendi. Peder bu hâlimi görünce yüzükten de şüphesi kuvvetlenerek bana sıkı sıkı sormaya başladığı halde bende hiç ses yok. Öyle put gibi durup kaldığımı gördükçe, daha ziyâde hiddetlenerek pür-'azab, artık açtı ağzını yumdu gözünü. Ammâ ne söylemez? Ben de pek suçsuz

olmadığından şöyle zâbit karşısında bir mütehem gibi duruyorum. Söylediği sözler de:

“— Söyle bakayım! Nerede yüzük, yoksa satın mı? Elbette böyle bir şey yaptın. Şu yüzüğün yokluğuna mandığın gibi tezkerelerin de sende olduğuna hiç şüphem yoktur. Sanki çekmecedan tezkereler çıkmamakla kusûrun gizlenemez. Senin muhafaza-i esrârını araştırsam yüzük gibi daha ne ‘ayıpları için ardını aramak istemiyorum. Lâlerine tahammül edemeyeceğim için ardını aramak istemiyorum. Lâkin hicâb et ve yüzükten ziyâde âr et ki, işte böyle hâl-i sefâletine bâ’is olan bir yabancı kızdın aldığı kâğıt parçalarını sa’adet-hâhın olan pederinin çekmecesini açmaktan ehemmiyeti gördün.” Pederimin bu sözlerinden hemen orada yüreğime incek derecelere geldim. O halde hakikat-i hâli beyân etmek istedimse de hiddetinden gözüne aslâ hoş görünmeyecek ve belki daha beter gazablanarak sevgiliime dâ’ir ağzından daha fenâ bir söz çıkacak. Artık pederim bulunduğundan sükût ettim. Fakat geçirdiğim haller de ta’rif kabul etmez sûrette idi. Hele hakikat-i hâli söyleyebilmek nerede? Teskîni gazabı için bir kaç kelime ricâ ve minnet etmek murâd ettiğimde baktım hürsümdan çenelemin kilitlenmiş kendimde aslâ nutka mecâl bulamadım.

Her ne ise peder söylenip odasına çekildi. Arkasından Tâhir Ağa da içeri girip benim merdivenden yukarı çıkarken tezkereler elimde olduğu halde Hüsrev’in arkandan yetişerek elinden aldığı gözüne iliştiğini söylemez mi? Peder yine dışarı çıkarak bir âteş, tekrar bana ve Hüsrev’e de buluştu. Bî-çâreye bir çok atıp tutuktan sonra konaktan kovdu. Hüsrev ise her vakit ki gibi yine “âzâd kabul etmem fi-lân” dediyse de söktüremedi. Ba’dehu mükâfât-ı infisâliyye talep etti amnâ onunla da dikiş tutturamadı. Peder buna mükâfâtın mah-rûm bırakmayacağını îmâ ile, fakat bir daha konağa kabul etmeyip fî-mâ-ba’d ismini dahî tanımayacağına kavîyyen ‘ahd etti. Ve beni de biraz daha tekdâr ile en sonra:

“— ‘Acâyıb! Hüsrev de bu işin içinde imiş ha? Tamam, meğer oğlum mübtedilikle beraber elinden böyle ustalık işler çıkması te-

vekkeli değilmiş. İşte şimdi yüzüğün de ne olduğunu su’âle hâcet kalmadı. Lâkin vâlidenden kalma öyle kıymet-dâr bir yadigar çık-maz yollara fedâ ederek böyle bir ay zarfında sefhâne israf edişiniz için, sana sevgiliimin iffetini tebrik ederim. Hüsrev’e de beklemediği mükâfât için yüzük yüzünden ettiği istifâdeyi hakkında kâfi ‘adedderim” dedi. Ve bu sözlerinden güya ben Hüsrev’le yüzüğü saup bir fenâ yolda yediğimize zâhib olduğu ve bu ise mücerret Tâhir Ağa’nın iğfâlât-ı tahmîniyyesinden neş’et eylediği anlaşılıp o halde işin böyle olmadığı meydâna konulmak icâb etmedi değilse de hakikat-i hâlin beyânı sevgiliimin kim olduğunu ele vermiş olacağından bu sûrette hafazanallah gürültünün peder tarafından öte tarafa dahî ‘aks etmesi melhûz bulunduğundan müte‘accibâne sükûta mecbûr olup ben odama çekildim. Hüsrev de esyasyıyla kapıdan çıktı.

Meğer Tâhir Ağa sûretâ benim hayr-hâhın zaan olunur iken geçen seferki pederin beni çağırışında gösterdiği mu’amele-i bâridde üzerine kendisini terslediğimden dolayı benden ahz-ı intikâma fırsat gözetmiş. İşte birazı da Tâhir Ağa’nın iğfâlâtından nâşi pederin ettiği mu’amele-i tekdîriyyeden ikimiz de fenâ halde me’yûs ve müte’essir olduksa da, Hüsrev ara yerde büsbütün benim nârma yandı-ğundan ertesi gün kendisini görüp biraz tesellî vererek vukû’ bulacak kâffe’l masârifinin be-her ay tarafımdan tesviye olunacağını te’mîn ile büyük yeni handa kendisine bir oda tuttum. Vâki’â evvelce nakl ettiğim gibi Hüsrev para için de çok sıkıntı çekmezse de benim ef-kârına hizmete başlayalı ekseryâ öte beriye de pek gidemez olup ma’a-mâ-fih konaktan kovulmakla bî-çâremin başına bir de hâyic-i zarîriye çıktığından verdiğim te’mînâtın memnûn oldu.

Bunun üzerine biz artık gündüzleri Hüsrev’le istişâre ederek te’ehhülümce bir sûret vermenin çâresini düşünmekte olduğumuz halde bir de bir gün Mukaddes Hanım’ın pederi Trabzon tarafına me’mûr olmaz mı? Aman zaman, çâre yok sevgiliim de beraber gi-decek. Benim düğün için tedarikini tasavvur ettiğim paralar daha ne-rede? Hâlâ pederin çekmecesinden almak murâd ettiğiniz ma’hûd senedi bile ele getiremedik. Hem iş böyle de olmasa giderayak ne

olabilir? Bir de benim çekindiğim yer orası idi ki, nişân taktığımdan pederimin haberi olmadığı ve düğünümde dahî aslâ karışıp mu'âvenet etmeyeceği Mukaddes Hanım tarafından duyulmasın kuruntusu idi. Ma'a-mâ-fih bunun için sevgilimden o kadar çekinmem. Fakat Cev-rî Kalfa ile bâ-husûs pederimin zerre kadar bu işe vâkif olduklarını istemem. Çünkü ne olur ne olmaz? Belki benim hâlim onların nazarında pek çirkân görünür de sonra büsbütün işim müşkülâta düşer diye korkardım.

İşte bu mütâla'alar beni sükûtumda sebâta mecbûr ederek sevgilimle Trabzon'a gideceğine dâ'ir haylice muhâbere ettikse de beynimizde başka lakırdı yok. Sanki düğünümüz Trabzon'dan 'avdetlerine ta'îfk olunmuş gibi ben muttasıl; "Aman ölüm dirim var, gitmeden bir mahâlde iki sa'at kadar olsun doya doya görüşelim" diye bin türlü ricâlar ettimse de olmadı. Bir türlü kabul ettiremedim. Henüz nikâhlanmadığımız için sevgilim o hâle cesâret edemedi. Bununla beraber benim için de az fedâkârlık etmedi. Zîrâ benim nişân taktığım beynimizde karâlaşmış bir şey, bundan ne pederimin ma'lûmâtı var, ne üveyi vâidesinin? O cihette kendisini almak için öteden beriden görücülerin gelmesi eksik değil. Lâkin sevgilim her birine bir yolda temâruz ederek gelenlere görünmek nerede, turnağının ucunu bile göstermiyor. Ma'a-mâ-fih bu rivâyette o taraftan değil, giden görücülerin ta'allukâtı olup sözüne emniyet olunur ba'zı söylemeğe mecâl yok a. Yalnız kendi hâlimi ve sevgilimin ahvâlini nazâr-ı insâfa alarak ettiği fedâkârlıkla gösterdiği 'iffet ü 'ismete bir taraftan meftûn ve mecbûr olurdum. Şu kadar ki, o ettiğim ricâlar üzerine gideceklerinden bir kaç gün evvel yine yalnız Cevrî Kalfa ile gezmeğe çıkarak yirmi dakîka kadar mahzar-ı mülâkâtı oldumsa da cânânım gidiyor, artık ben o halde ağlaya ağlaya o güzel ellerini öperek vedâ' edip ayrıldık.

Lâkin sevgilimle her kaç kere mülâkâta mazhar olabildimse de seyirde, kırdâ, 'arabada bulunduğu halde yalnız ayakta teşerrüf edebiliş şöyle bir kerecik olsun hâl-i mestûriyetten 'âfî olarak

kenâranişin-i bezm-i visâlî olamadım. İşte şu mahrûmiyetten nâşi zaten hâl-i bî-behregden kurtulamadığım halde âsâr-ı sefâlet her yüzden etrâfımı almış idiyse de hele bu firkat hepsini bastırdı. Çünkü ancak gönülümü onunla mütesellif ettiğim muhâbere kapıları da kapandı. "İşte artık muhâberemize de vâsita ve imkân kalmadı" diye ben bu sözleri ağlaya sızlaya Hüsrev'le söyledikten, Hüsrev bana:

"— Ağlama Beyim! Eğer istersen, ben de Trabzon'a giderek muhâberemize vâsita olurum" demez mi?

"— Aman Hüsrev gerçek mi?"

"— Ya benim İstanbul'da ne iliştiğim kaldı?"

"— Eğer Hüsrev sahîh gidersen, hem burada te'mîn ettiğim harçlığını gönderir ve hem de 'avdetinde pederimden me'mûl ettiğin mükâfâtı ben veririm" dedim, bu işe Hüsrev benden ziyâde hâhiş göstermesiyle, derhâl işi karârlaştırdık. Fakat öyle ayrıca gidip hâriçten zahmet çekmeden ise Mukaddes Hanım'ın konağına gidip efendiye itekleyerek; "Efendim kulunuz kapımdan âzâd oldum. Bir aralık üç ay kadar sıla etmek niyyetindeyim. Trabzon'un Çerkezis-tân'a kurbiiyeti cihetyle kapınıza intisâbım kabul buyurulduğu halde siladan başka vakitler hizmetinizde bulunmak üzere her kaç ku-ruş ma'âş ih-sân buyurulursa teşekkür ederim" diyerek oraya kapıla-nıp dâ'irece birlikte gitmek muhâberemizi daha ziyâde teshîl edece-ğinden bu sûret münâsib olacağını birlikte tasavvur ederek Hüsrev hemen oradan kalkıp doğru çarşıya, esvâbımı tebdîl ile fesini ve ki-yâfetini gayet kâmileştirip saçlarını da perîşân tarayıp byıklarını önüne düşürmekle kendisini bâbâyânî bir hâle koyduktan sonra Mu-kaddes Hanım'ın konağına gitti. O kıyâfet fi'l-hakîka Hüsrev'i bir hâle getirdi ki, her bir teveği efkâr-ı heva-perestânesine delâlet eden çehresinin şekli ü hey'etini bile gereği gibi değiştirmiş idi. Bir de er-tesi gün bana geldikte, ol sûrele Mukaddes Hanım'ın pederine gidip ricâ ederek elli kuruş aylıkla kapılandığını ve hem de iki gün sonra gideceklerini haber verip bunun üzerine biz de Hüsrev'le beynimizde lâzım gelen sözleri ederek kendisine üç dört aylık harçlığını birden verdikten sonra onunla dahî vedâ' ettik. Ba'dehu bunlar hep

birlikte 'azîmetle ben İstanbul' da yapalım kalıp artık o taraftan gelecek mektuba muntazır oldum.

Bu sûretle bir kaç günler geçirdimse de, İstanbul' da da bir derece bî-kes kaldım ki, yalnızlıktan boğuluyorum. Sevgilim yok, Cevrî Kalfa yok, Hüseyin yok. Az çok gönülme tesellî verecek hiçbir mahrem esrârim yok. Hele Hüseyin' in gidişinden ne kadar memnûn isem onsuz kalışından da o derece müte'essir olmuştum ki, ne bileyim nasıl ve husûsiyle mebrî ü meskenim olan konakta yüzlerine bakmayı canım istemeyen rakîbler içinde bulunduğundan fenâ halde bunalıp hele geceleri tahammül edemez bir hâle geldim. Ve o aralık mevsim de mayıs üzeri olduğundan tebdîî-i hevâyı vesîle edinersek o hafta içinde bu salı günü kendimi Bursa vapuruna atarak İstanbul'dan çıktım. Fi'l-hakîka Bursa'da da eğlenemedimse de, hele bir ay kadar olsun rûhumu sıkın konaktan ve 'ale'l-husûs suratı içimi gıcıklandıran Tâhir Ağâ'dan uzak oldum. Vâkı'â biraz ısrâr etsem Tâhir Ağâ'nın konaktan def'i kâbil idiyse de artık sinnine ve emek-dârlığına acıyarak konaktan bir müddet kendi tebâ'üdünü daha mü-nâsib gördüm. Ma'a-mâ-fih sevgilimin firkaından o kadar müte'essir bulunduğum ki, hâb u râhat gözlerime harâm oldu.

Biz İstanbul' da bulunduğca hiçbir vakit sevgilimle bir aydan evvel mülâkât edemedikse de sûret-i firkat, imkân ve ihtimâle de hayli fet edeceğimden beni büsbütün me'yûs ve bî-câre bıraktı. O vakit anladım ki, nazardan nihân olan uzak yakın her halde gâ'ib sayılırsa da insân sevgiliyle bir mahâlde veya bir civârda olmakla büyük bir şehirden uzak mahâlde veya ayrı bir beldede bulunmanın pek çok farkları varmış. Çünkü insân sevgiliyle bir mahâlde veya bir civârda bulunduğca her sa'at görüsemize bile dilediği gibi arar bulur. Ve bir şehir derûnunda olup da uzak bulunduğca halde dahî eğer mümkün olup göremesez bile hiç olmazsa üzerine düşer de ahvâlden haber almaya olsun muvaffak olur. Lâkin böyle bizim gibi ayrı ayrı beldelelere iftirâk etmek yalnız ne yolda zühür edeceği belli olmayan beklediği habere muntazır olmaktan başka ne çâresi kalır? İşte benim de yollara bakmaktan başka çârem olmadığından yalnız

sevgilimden gelecek habere muntazır bulunurdum.

Hüseyin' le ayrılrken bana yollayacağı mektupları konğa uğratmamak üzere doğrudan doğruya bana olarak kaleme göndermesini tembîh ettiğim gibi Bursa'ya giderken de bana gelecek mektupların arkandan oraya gönderilmesini odacıya sipârîş eylemiş idim. Şu münâsebetle on ikinci günü Hüseyin' den gelen bir mektûp, Bursa'da dest-i inuzârâ vâsıl olup içinde sevgilimden dahî bir kat' a muvâssalat-nâme zühûr etmesiyle sevinerek açtım, okudum.

Me'âli:

"Câriye-i firkat-keşîdelertir ki,

Sille-i tefrika-i felekle Trabzon'a kadar atıldıksa da mücerred temînât-i kalbiyeniz semeresiyle bahren bir sıkıntı çekmedik. Hamd olsun 'âfyetimiz ber-kemâl olup fakat sûret-i tahassîs beyrimizdeki mesâfenin bu 'diyyetiyle mütenâsibdir. Ve bir de Hüseyin bendemizin teşhî-i muhâbere zımında i'zâmı en büyük bir endişeyi ber-taraf eylediğinden buna ne vechile teşekkür edeceğimi bilemem. Şu kadar ki, bu yüzden dahî minnetdâr-ı lütfunuz olduğumu ve gurbet elde dîde-i tahassîrî ancak onunla tenvîr edebileceğim lütfât-nâmenizin her posta şeref-vürûduna muntazır bulunduğumu 'arz ile muhtâc olduğum bekâ-yı teveccühât-ı vefâkârlilerini hîcâ ederim. Her halde 'inâyet efendimindir."

İmza, Garibeniz

Şu haber-i meserret eserden eşk-rûz-i memnûniyyet olarak tarafdından 'âşkâne bir cevâb yazdım. İşte biz bu vechile muhâbbereye sûret verip artık posta günlerini inuzârâ başladım.

Beş on gün sonra bir mektub daha alarak yine sevine sevine açtım. Annâ bu mektub sevgilimden olmadığından kalben hâsıl olan sevk ü meserret birdenbire kesb-i sükûnet etti. Bu mektub ise pederim tarafından olup, me'âli:

"Ferzend-i melek-menendim,

Gönlüm şereflî olan sensiz ve hânem büsbütün ıssız kaldığından sahîhen aşırı bî-zâr olmuştum. Bu halde artık temdî-i ikâmelle

teşvîd-i hasret revâ olmadıgından bu hafta 'avdete ragbetle pederinizi rehîn-i meserret etmeniz siyâkında nemîka-i mahsûsam terkîm olundu."

İmza, Pederiniz

Ben bu tahrîrâtı alarak pederin emrine imtisâlen iki gün sonra İstanbul'a 'avdetle kendisiyle görüştüğümde gelişimden sûret-i sahlâhada izhâr-i mahzûziyyetle beni haylice talfîf etti. Ve ba'dehu biraz mukaddemeler serd ü îrâd eyledikten sonra;

"— Evin içinde kimse yok. Harem tarafı ise alan-taran. Artık sen gideli daha beter bir perişanlıktır çöktü. Alan satan belli değil. Artık kızlar içerde bildikleri gibi oynuyorlar. Böyle olmayacak. Haremce nasıl olsa bir hanıma ihtiyacımız meydânda duruyor. Sen de bırakıp gittin. Ne yapacağımı da belli etmedin. Vâkı'a senin te'ehhülüne ben karışmayacağım dedimse de, sen de kıyâmete kadar böyle bekâr durmalı değilsin ya. Ve hem sen kendin te'ehhül ettiğin halde edecek masârîfi tesviye etmeyeceğime dâ'ir de bir şey demedim ya. İşte 'avdetini istediğim hem seni göreceğim geldi, hem de ne yapacağımı anlamak murâd ediyorum. İşte artık bak, düşün taşın. Bir ayak ol, ne yapacaksan yap ta şu haremce iç sıkı karışıklığı ber-taraf edelim" diyerek, beni te'ehhüle teşvîk eyledi. Ben evvelce şu hâle ta'acub ettimse de bu derece talfîfe mazhariyetimin sebebinin mu'ahharan der-hâtır eyledim. Meğer peder kendisi tee'hhülü kurarak ben mücerred bulunduğum için bir kerelik danışmaksızın hod-be-hod bir şey tedârikine sıklıyormuş. Ben bu halde şimdilik kendisinin te'ehhülü daha münâsib olacağını îfâde eder etmez aşırı memnûn olarak artık benden serbestleyip hemen kendisine münâsib bir câriye buldurup aldı. Ve bana da tekrar tekrar istediğimi almayı ihtâra başladığından, ben de bu müsâ'ade üzerine dilediğim zaman te'ehhül edeceğimi kendisine serbestçe anlattım. Şu münâsebet, sevgilimin 'avdetine muntazır olduğumu artık açıktan açığa söylemeğe cesâret vermedi değilse de, pederin bana en çok gücenmesi Hüsrev'in işe karışmış olmasından neş'et eylediğinden hazır pederin efkârı biraz

yatışmışken Trabzon'dan 'avdetle Hüsrev'in vesâletinden kurtulmadıkça sevgilimi alacağımı söylemek efkârına yine Hüsrev'li bir iş nazariyle bakılarak pederin gönülde tekrar bir nefret hâsıl olacağından bu husûsta hiçbir sûretle renk vermeği münâsib görmedim. Ma'a-mâ-fih pederimin te'ehhülüm hakkında gösterdiği teşvîkâtı kemâl-i memnûniyetimden Hüsrev'e ve sevgilime yazarak 'avdetlerini müte'âkib serbest düğün dernek yaparak nâ'îl-i visâl olacağı-muzdan o tarafı kaviyyen te'mîn ettim.

Ben dâ'imâ mihnet-i firâk ve elem-i i'tilâk ve iştiyâktan âzâdedil değilsem de pederin rızâsı dâ'iresinde nâ'îl-i sa'âdet olmak elbette daha başka şerefi mücib olacağından kendi kendime: "Me'mûriyetlerin hâlf ma'lûm ya. Pek olsa bir iki sene, şöyle böyle üç dört ay da gitti. Şunda ne kaldı?" diyerek ta'dîl-i nâ'ire-i tahassürle her posta cânânımdan türlü türlü iltifâtı hâvî muhabbet-nâmeler almakla dil-şâd olup bu halde 'avdetlerini beklerdim.

Bir de üç ay kadar geçtikten sonra bir hafta mektub gelmedi. Bundan biraz me'yûs oldumsa da "insân hâlf bu ya" diyerek bir mâni' vukû'una hâmedip fakat ertesi hafta için artık dört gözle dîde-dûz-i intizâr oldum. Baktım, yine ertesi hafta dahî zuhûr etmeyince, o vakit hâr-i intizârda kaldım. Üçüncü hafta Hüsrev'den aldığı mektubda asil sevgilim tarafından beklemekte olduğum bir esere muvaffak olamayınca elim ayacağım buz gibi kesilerek Hüsrev'in mektubunu açtım.

Me'âl-i mektub:

"Vefî-nî met Efendim,

İki haftadır takdîm-i 'arîze edemediğimden dolayı efendimi intizârda bırakmamış değilsem de, bu bâbda vukû' bulan kusûr, zât-i 'ismet-simât cânîbinden tahrîrât-ı mu'tâde alınamamasından neş'et edip bu ise haffîçe nâ-mizâç bulunduklarından sudûr etmiş. Ve fi'l-hakîka iş bu 'arîzem dahî tehfî dest-i takdîm olunmuş ise de hamd olsun müşârun-ileyhâ gün-be-gün ikmâl-i âfiyet buyurmakta olduklarından inşâallah gelecek hafta ahzî kaviyen me'mûl olan 'âfiyyet-

nâmenin müflehiren takdîm kılınacağı 'arz ve tebşîr olunur. Her halde irâde vefî-ni 'metimindir.'

Köleniz, Hüsrev

Bu haber-i melâlet eseri alır almaz yüreğime bir âteştir yapıştı. Vâkı'a mektubda sevgiliimin ikmâl-i sıhhat etmekte olup gelecek hafta mektub yazacağımı tebşîr ediyorsa da böyle tahfren haberde hastalığın derecesi tamamıyla bildirilemeyeceğinden ben "'aceb hastalığı nedir ve hat-i destyle bir selâmı olsun niçin gelmemeli-dir?'" diyerek beni endişeler aldı mı? O hafta pür-perşân bir halde günleri sayarak mektuba muntazır olup posta-hâneye mahsûs bir uşak gönderdim. Bu halde Hüsrev'in mektubu da yine gelmezlik etmez mi? Ben artık fenâ halde bî-zâr ve bî-karâr olup o vakte kadar hiçbir hafta arasını kesmemiş olduğum mektublarımı artık ta'ahhütlü göndermeğe başladım. Bir de bir ay sonra çka çka Hüsrev'den bir mektub, me'âlinde sevgiliimin hastalığı el-ân devam ederek vâkı'a öyle korkulur surette değlîse de kendisinin mektub yazmaya mecâli olmadığını ve Hüsrev kendisi ise mukaddemce va'd ettiği tebşîâtı veremediğinden kuru kuru mektub göndermeğe eli varmadığını bildirmiş.

Artık bu hâl büsbütün bâ'is-i nevmâfî ve melâl olup sevgiliimin hayâtıyla tesliyyet-pezîr olmak üzere bâri hiç olmazsa bir kâğıda yalnız imzâsını alıp tarafıma irsâlini Hüsrev'e yazarak tekrar ta'ahhütlü gönderdiğim birkaç mektub üzerine üç dört hafta intizâr eyledikten sonra nihâyet almış olduğum cevâb ki, me'âli:

"Veli-ni 'met Efendim,

Kaç vakittir sizi bekletim. Lâkin bekleemek istemezdim. Bilişim çok zaman âteş-i intizâr bıraktım. Mâ'a-mâ-fih kaderden böyle me'mûl etmezdim. Çünkü köleniz buraya mücerred zâhınızı memnûn etmek üzere gelip yoksa haber-i ye's ü melâlet 'arz etmek için gelmedim. Ne çâre ki, felek beni mevki-'i müşkülde bıraktı. Ve nihâyet zât-i 'ismet-simâttan talep buyurulan imzânın ahz ü irsâline muvaffak olamayıp nuktezâ-yi-kader muşârun ileyhânın tarafınıza

ihdâ eylediği en sonraki 'arz-i hulûsunu tebliğe mecbûr oldum. Kulunuzun da artık buraca işim kalmadığından ikinci maksadım olan sıla için Çerkezistân'a 'azîmet üzere bulunduğumun 'arz ü beyâ-mıyla ma'a'te'essûf iş bu ta'ziye-nâme-i çâkerânen takdîm kılındı. Ol bâbda irâde Efendimindir."

Köleniz, Hüsrev

Ben bu mektub mâtem üstübu olup mütâla'a etmeye başladığımda tûfân-i belâ gibi gözlerimi isfîlâ eden katarât-ı eşk ü sirtışkten bir türütü tekmi'l-i mütâla'a edemedim. Fakat nazara hazîn hazîn görünen hey'et-i mâtem şîretünden sevgiliimin terk-i iltbâs-i hayât eylediği anlaşılmasıyla, gözlerim kararır bir müddet kendimden geçtikten sonra giriftâr-ı ye's ü elem ve müstağrak-ı hüzn ü mâtem olduğum halde tekrar mektubu elimde alarak kendi kendime güft ü şinîd ile:

"—Ey nâme-i dîsûz! Vay muhbîr-i ciğer-dûz! Ben senden bunu mu beklendim? Yoksa me'âlinde böyle mi üzültürüm? Hani o va'dlar, hani o meserretler? Şimdi beni kuru kuru aldattığını bildir-mekle mi mükâfât ediyorsun? Ey tali', ey bahr-i bî-dâd sabrın somu bu mudur? Yoksa sıdk u sebâtin netîcesi hüsrân mıdır? Ah Mukad-des ah! En sonra beni böyle garîb mi bıraktın? Ey sâkı-i devrân, se-nin dest-i cefâ-peyvestinden car'a-keş-i mîhr-i muhabbet olanlar neş'e-yâb-ı bezm-i cânâm mı olur? Yoksa anca mekkâr böyle ser-be-zemîn humâr-ı hicrân mı kalır? Ey felek-i gaddâr, bunca demdir ümîd-i visâl ile yaşayan bir melh-pârenin vâdî-i firkatteki hayât-ı elem-nâkini de mi çok gördün? Ey rûzgâr-ı bed-girdâr, bu şebistân-ı muhabbette pervâne-i ruhsâr-ı âlf olduğum sevgiliimin şem'-i hayâtî dîde-i rekâbetini mi kamaştırdı da, fânâs-ı cismîni zulmet-zât-ı nâ-i zindân eyledin? Ey bâğbân-ı dehr, zîb-i refâtî tarh-ı zemînî tezyân eden bir gonca-i nev-küşâdenin hâr-meyânı dest-i terbiye kimi in-citi de, Nihâl-i vücûdunu böyle mevsim-i evvel-bahârında şikest eyledin? Ey hâk-i siyâh, senin tînetin nev-resîde-gânı enhâr ü sebze-zârından ifâza ve per-verde etmekle mükellef iken sevgiliimin cism-i muhneverini genç yaşında mazelle-i kabre mihmân etmekle mi

isbât-ı mâhiyyet ettin? Vah sevgilim vah, nerelere gütün? Bana umduğum şüpheli sa'âdeti âşikâre sefâlete mi tebdîl ettirdin? Ah üfretmiş kız ah, senin yâdın bana tâze tâze hayât ve yeni yeni şevk ü ümîd-bahş ederken, bundan sonra hâûra-i dil-şâdin dîde-i vicdânıma kara kara günler ve zulmetli zulmetli demler mi 'arz edecek? Ah Mukaddes ah! 'Âkıbet kendini bed-bahırlar içinde mümtâz ve beni de felek-zedeler zümresine mi ser-firâz ettin? Ya ben senin dilden visâlini özlür ve dîdelerimde hayâlini gizlerken, şimdiden sonra nihâyeti olmayan elem-i hecr ü firkatini mi gözleyeceğim? Ah me'yûs edici ümit, artık bana da ölümden başka teselli kalmadı. Lâkin benim için o da ne müşkül. Ah garip başım, çünkü işte nazarıma kara kara haberler 'arz eden şu elimdeki kuru kâğıttan başka sevgilimden bir tâze yâdigâra mâlik değilim. Ah, ben ise en sonra onun dizinde ölmek dilerken, hâle bak ki, başımı ayak taşına (v)ura (v)ura ölmek için cânânımın kabrini dahî bilmeğe muktedir değilim.

Medet, sevindirici ecel! Bâri sen yetiş ey cellâd-ı kazâ. İşte ben ne yolda fedâ-yı cân edeceğimi bilemiyorum. Bâri beni terk-i hayâtımla bahtiyâr kı. Zîrâ nazarım it'âb eden tâli'imîn çirkin çirkin renkleri ve gölümü mihnetten mihnete düşüren baht-ı bî-dâdımın acı-acı inkılâbları, beni giriftâr-ı âteş-i ıstırâb ediyor. Of! Gelmiyorsun ey gürz-i kazâ. Görünmüyorsun ey cengâr-ı ecel. Yazık yazık! Memâtıyla gülecek bir üftâdeyi öldürmeye de mi istîğnâ ediyorsunuz? Bâri ben gideyim. Sevgilimin neşr-i gübâr-ı mâtem eden hak-siyâhını göreyim. Ve üzerine hân-ı eşkimden kızıl kızıl güller döküyüm. Ve tâ ki, enis-i meşhedî olmak için işte oracıkta ser-fedâkârlık edeyim. Ve öyle edeyim ki, başımı taşlanna (v)ura (v)ura alnunun firkat yazılarını bozayım. Ve hem de hakkındaki vefâ-dârlığımlı bil-dirmek için heykel-i felâketimden ayak ucuna kara kara taşlar döküyüm" diyerek kalben dâ'ima sevgilimin meşhedine giderek orada terk-i hayât etmek lezzetini arzu ederdim.

İşte bu fikr-i melâl, bana öyle bir hâb-ı hayâl gösterirdi ki, giriftâr olduğum hâl, 'alemde hiçbir ferdin başına gelmesi muhâl gibi görünürdü. Ona mebnî gönlümde hâsıl olan elem ve ıstırâbtan artık

hiç kimse ile ihtilât da edemez oldum. Çünkü o sırada efkânımı dağıtmak üzere benimle görüşmek isteyenlerin hiçbir sözü nazarımda hoş görünmez ve ettikleri ta'ziye ve tesliyyetler dahî kalbime zerre kadar te'sîr etmez oldu. Şöyle ki, cihân-gözümünden düşmüş ve ümîdim dünyâdan el çekmiş, hele hayât ise bana en ziyâde ba's-ı ıstırâb olmuş. Benim için aslâ tesliyyet kabul eder cihet kalmamış. O halde kim ne söyler de ben dinlerim? Eğer birisi beni tesliyyete kalkışsa daha beter efkârımı tahrîk ile nefretimi celb eder. Ve eğer vukû'ât-ı zamaniyyeden bahs etse o halde de ahvâl-i perîşânıma sebep olan 'âlemde bulunduğumu ihtâr etmiş olarak infî alimi teşdîd eylerdi. O cihetle ben yalnız melâlet-hâl-i vizr-i emelle meşgul olup fakat perîşâni-i zihnimden de bir türlü kendimi toplayamazdım. Hem de bana bir vakitler öyle gelirdi ki, değil o tarafa gideceğimi kimseye söylemek, şu fikri gönlümden bile geçirdikçe gûyâ kâfile-i efkâr-ı harâr-bârim hâricden görünerek beni 'azîmetten men' ederler gibi görünürdü.

Ve bir müddet de öyle samî ü sükûnet geldi ki, değil kimse ile musâhabet, olduğum odada bile hiçbir ferd ile mücâleset edemez oldum. Fakat ben o hâl-i pür-melâl içinde bir memnûniyyet-i garîbe hiss ederdim ki, o da sahînen her kes tarafından acınmakta olduğum idi. Hele peder hâl-i perîşânımdan fenâ halde me'yûs ve mükedder olup artık bana hekimler, hocalar etmediği devâ kalmadı. Ma'a-nâ-fih beni o halden kurtarmak bir türlü mümkün olamadı. Lâkin daha sonraları zihnimde daha ağır bir sersemlik hâsıl olup müptelâ olduğum o hâlî vahdet ü tenhâyî de ben de vaktimi ne ile imrâr eder ve ne sûretle i'mâl-i efkâr ederdim bilemem. Ve bu hâlî el-ân düşüncesim de bulamam. Galibâ kemâl-i ye'sle varlıktan bezmiş ve hamyâze-i melâlet-i 'ırk u a'sâbımı ezmiş olduğu gibi kuvve-i müfekkireme de bir fütûr gelmiş olmalıdır. Ben o halde hiçbir şeyden haberdâr olmayıp yalnız gönlümden "hicrân hicrân" diye bir nidâ hiss ederdim.

Âşinâdan Lütfü Dede nâmında bir Mevlvî olup mukaddemleri ara sıra bize gelir ve her gelişte birer hafta onar gün misafir kalırdı.

Bu zât hoş sohbet ve rind-meşreb bir zât olup, hem de sözünü sohbetini bilir ve hakkâten söylediği de çekilirdi. Çünkü kendisinin görmediği hâl ve işitmediği makâl kalmamış olduğu gibi 'âlemde çekmediği dert görüp geçirmediği gemi ü serd dahî nâdirenden idi. İşte bu hâl ile kendisi gerçekten değerli bir adam olup kibâr nazlısı yolda bir şey ise de mübâreğin sağrı solu olmayıp dâ'imâ Anadolu Rumeli der gider. Hele Konya'ya senede bir kaç sefer ederdi. Bu sûretle müddet-i 'ömrünün ekserisi seyâhate güzârân eylediğinden aransa ele geçmez ve yerî yurdu gibi karârğâhı bilinmez bir hâner-dûş olup gelip gideceği vakti de belli değildi. Meselâ bâ'zı kere altı ayda zuhûr eder, bir de sonra bir çok sene aslâ görünmez idi.

Bir de Lütfü Dede her nasılsa o aralık ansızın çıka gelmesiyle hemen alıp benim yanına getirdiler. Ben bunu yanına gelişinde isteyerek kabul etmedimse de, biraz sonra kendisinden hoşnûd olmaya başladım. Ammâ Lütfü Dede de hakkâten insân sarrâfî bir adam. Yanına gelir gelmez hâlimi anladi. Ve benimle bir iki çift sohbet eder etmez musâhabetten sıkıldığını dahî his ederek kendisi de sükûta vardı. Derken çubüğünü tazeleyerek başını önüne eğip biraz düşündükten sonra bir kaç kere hazîn hazîn içini çekti. Bu hâli bana te'sîr ederek, dedim:

“— Lütfü Dede hayır ola!”

“— Hayır.”

“— Yok yok, sizde bir şey var.”

“— Artık bir şey, iki şey. Her ne ise.”

“— Nedir Allah'a sen?”

“— Ey efendim, ne ise dedik a!”

“— Yoksa benim hâlime mi acıdın?”

“— Tamam, kendi derdini bırakayım da tutup seni düşünüyüm” demesiyle Lütfü Dede'nin fikri nazarımda kesb-i ehemmiyet eyledi. Çünkü söylediği sözler nefisinde bana müşâbih bir hâl bulunduğuna delâlet eylediğinden 'âlemde bana misâl olsa ancak Lütfü Dede'nin hâl veya ma'lûmâtında bulunmak karbû'î-ihimâl görün-duğünden kendisini efkârıma muvâfık 'adde derdik. Gönülümde mu-

sâhabetine râğbet hâsıl olmaya başlayıp tekrar, dedim:

“— Lütfü Dede hâuramı niçin benden gizlersin?”

“— Hayır.”

“— Ya söylemiyorsun?”

“— Eh, sırası gelirse o olur.”

“— Ricâ ederim.”

“— Yok! Bak, ben bu dâğ-ı derûnumu üç yılda kazandım. Otuz beş senedir de hamyâzesini çekmekteyim. Öyle pek de çabuk söylemez.”

“— Ya şu hâlime bak. Benden kelâm etmeyi revâ görür müsün?”

“— Hayır kelâm etmem. Lâkin bir keyfime ras gelmedi. Hem dur bakayım, benim içim darlar bilirsin a! Öyle çok oturamam. Hele şöyle çarşığı fîân bir dolaşayım” diyerek gitmeğe kalktı. Ben yine:

“— Canım hele azıcık otur. Benim kimse ile görüşebildiğim yok. Efkârımızı merak ettim, ricâ ederim.”

“— Peki ammâ ben de İstanbul'a daha bu gün geldim, duramam. Ortalıkta ne var ne yok bir kere anlatalım. Hem ne ricâ ediyorsun biraz sabret bakayım. Ben akşama gelirim” diyerek çıktı gitti. Ben me'yûs oldumsa da daha ziyâde üzerine varılmaz, sonra büsbütün savuşur. O cihetle kendisinin bir kaç günler koyuverilmesini pederden ricâ ettim. O da zaten benim böyle bir hâl-i musâhabet-iştimâlime dört gözle muntazır olduğundan Lütfü Dede'yi ricâ ve minnet o def'a bir uzunca müddet alıkoymadı.

Bunun üzerine ben akşam sabah Lütfü Dede ile görüşüp fakat benim gönülümde başka sûretle müdâvele-i efkâra râğbet olmadığından yalnız kendisinin müzmer-i derûnunu anlamak sevâsında idiysem de bir türlü söyleyemez, beni oyalar durur. Ve her sorulduca dâğ-ı derûnunu daha ehemmiyetli göstermekle beni büsbütün kendi yakasını bırakmaz bir hâle getirir. Lâkin Lütfü Dede bir adamı oyalamak isterse kendisinde de ne yok, her sazdan çalar. Ez-cümle “ney” üfler, fıkra söyler, satranç oynar. Hele müsikîde epeyce mahâretti olduğundan oralıkta hazîn hazîn taksîmlerle insânı gerçekten mest eder. Ve fıkra-hânluğa gelince; Öyle dinletir ki, garâbet-i hikâ-

yesine sa'atlerce insânı hayrân ederdi. Satrancı da tatlı oynarsa da bir oyundan ziyâde oynamaz. Oyunu da bitirir bitirmez hemen ağa kalkarak, "of artık biraz dolaşmalı" diyerek kendini sokağa atardı. Benim kapı dışarı çıkmak menfûrum olduğu halde kendisinden ayrılmak istemediğimden hâh-nâ-hâh yavaş yavaş birlikte çıkıp öte-ye beriye dolaşmaya başladık. Ba'zı günler bana:

"— Ya hu, siz beni uzun uzun alkoydunuz. Lâkin ben öyle uzun oturuşta böyle kısa dolaşma ile edemem. Ya artık bana yol verin, ya bu seferde uzacak bir tarafa gidelim" diyerek beni alıp Çekmece'lere, Boğaziçi taraflarına gidip oralarda birer ikişer gece de kaldığımız olurdu. Ben bulunduğum efkâr ile o yolda geşt ü güzârdan hoşnûd değilim ammâ Lütü Dede'yi kırmaya gelmez. Çünkü latife sırasında kendisine her ne söylense katlanırsa da yolculuk husûsunda bir derece mütlûk-meşrep idi ki, mizâcî aslâ muhâlefet götürmez. Bu yolda azıcık hilâfına gidildi mi cihânda kimseye zerre kadar minnet etmez. Hemen "öyle ise siz safâ-yı hâturda olun, ben de selamette gideyim" diye bırakıp savuşur idi.

Bunun hâli bizce zâten mücerreb ve mazbât olduğundan kendisine evvel âhir aslâ muhâlefet göstermez idik. Ma'a-mâ-fih her ne tarafî murâd etse birlikte gidildi mi, elbette orada bir eğlence çıkarıp refikini memnûn ederdi. İşte biz bu sûretle Lütü Dede ile bütün gün her tarafî gezdik durduk. O sırada beynimizde bin türlü mübâhese cereyân ederek, bir gün Küçükçekmece'de sahrâya nâzır bir ağaç altında otururken kendisiyle uzunca bir musâhabete girişerek söz gide gide ahvâl-i perîşânıma intikâl etti. Ben o halde sergüzeştümden ba'zı fıkralar naklederek nihâyet giriftâr olduğum ye's ü melâlet, hiçbir sûretle kabul-i tesliyet edemeyeceğini beyân ile:

"— Ah Lütü Dede, işte ben bu âteşi hicrâna tahammül edemeyeceğim" dediğimde, bana:

"— Vâkı'â muhabbet kolay değildir. Husûsiyle mihnet-i muhabbet, eğer böyle ümitsizlikle de karşırsa şüphesiz insâmı can ve cihândan bezdirir. Lâkin muhabbetsiz yaşamamın da cihânda hayvânî niyyet kadar zevki yoktur. Ve muhabbet aransa hayvânlarda dahi

bulunur. O cihetle muhabbetsiz bir kalb, cemâdât kadar bile hâssaya mâlik değildir. Hele insân olan tarf-î muhabbete sülûk etmelidir. Eğer lezzet-i vuslata eremezse mihnet-i firkatî olsun öğrenmiş olur. Lâkin sen ki muhabbetten şikâyet ediyorsun, vâkı'â ümitsizlikten dolayı hakkın yok değilse de çâre ne?"

"— Çâre... Bence mi?... Terk-i hayât."

"— Evet 'aşk u muhabbet uğruna ölecek bir yoldur. Lâkin fevâğın cevrine göğüs gererek, yoksa mihnetten kaçarak değil. Çünkü mihnetten kaçan muhib sayılmaz."

"— Ya ben de döşüğimde ölmek istemem. 'Âşikâne can vermek için ser-i sevdâ-zedermi sevgilimin mezâr taşlarıyla güleştireceğim."

"— Yok! Kabristan kavga yeri değil. Hem o halde ma'sûkanın rûhâniyyetini ta'zîb etmiş olursun" demesiyle, ben gerek bu sözlerden ve gerek icrâsını tasavvurla gönlüme tesliyet verebildiğim serfedâlik mükâfâtından me'yûs olarak o halde birden bire gözlerim kararıp kendi kendime:

"— 'Acayib, ben şu aralık te'hîr-i mevt etmekle ancak Lütü Dede'den bir tesliyet beklerken cihânda bu tîmîdimde boşa çıktıkta sonra daha ben ne duruyorum? Bâri şu anda ve etvâr-ı felâket-medârine en ziyâde güvendiğim şu tesliyet-perverin gözü önünde olsun terk-i hayât edeyim" diyerek bu hülyâ ile elimdeki bastonun şişini çekip:

"— Ya! Öyle ise benim için yapacak işte budur" diye göğsüme vuracakken Lütü Dede pür-telâş elimden tuttu ve kendisini benden ziyâde bir celâl bürümüş olduğu halde elimden şişi alıp tekfirâne bana:

"— Dur, delilik etme! Bir adam madem ki sevdiğinin kara haberi aldığında ilk sa'ate tahammül eder, ondan sonrakilere o kadar ağır değildir. Hem öyle belki bu sa'at kendimi öldürsen sevgiline kavuşamazsın. Yalnız kıyâmete kadar bir seyyâh-ı bekâmın üç aylık peşine düşmüş olursun."

"— Vay! Ölümden o kadar inafsız mıdır ki, eşğine baş koyan bir bî-çâreyi yine firkatte bıraksın?"

“— Evet, kolay mı sandın? Sen bu yığılığı işte o vakit etmeli idin. Madem ki o hâle sabrettin senin için yine tahammül gerektir. Çünkü eşinden arda kalan bir gönül ne kadar cefâyâ katlanırsa vefâ-
tında sevdiğine o derece yaklaşıır.”

“— Ya irâde elden giderse?”

“— Onu bana sorma. Benim bildiğim öyle delice fedâkârlık in-
sâna yakışmaz.”

“— Ya ben nasıl edeyim?”

“— Evet ölmelisin, zîrâ cânânı için ölmek ‘aşka en şerefli bir vazîfedir. Lâkin gelici olmadan kaçmamalıdır. Yoksa üstüne giderek değil. Hem sende bu derece mecbûriyet neden?” demesiyse ben hid-
del-i me’yûsâne ile:

“— O dedem, demek ki sen benim sergüzeşüme pek ‘âdi nazarla bakmı? Giriffâr olduğum felâketi ise büsbütün hiç yerine koydun?”

“— Hayır öyle değil, halini anladım. Lâkin gösterdiğin kıyâktağa mahâl göremem.”

“— Ay, neden?”

“— Ya henüz vefâsı tecrûbe olunmayan bir nev-resîde için ken-
dine kıymak hangi insâniyete yakışır?”

“— Ne, vefâsını tecrûbe mi? Ya bana kendisini almak için gön-
derdiği demet demet teşvik-nâmeler vefâkârlığına isbâta kâfi değil midir?”

“— Evet, işte o fedâkârlığı da sana yüklemiş.”

“— Çok şey! Ya daha ne yapmalıydı?”

“— Ne mi? O teşebbüsü sana yükleteceğine, madem ki ayrılır-
ken o kadar ricâlar etmişsin seni bir keremcik olsun bezm-i visâline kabul edeydi. Senin gibi muhibb-i sâdikından ‘iffetine hâlel mi ge-
hirdi?”

“— Yok dedem yok, bildiğin gibi değil. Bu icmâb sevgiliime ze-
rre kadar hercâyılık edemez. Zîrâ şehrimizin perâ-peykerlerinden o
kadar da fedâkârlık beklemez.”

“— Öyle ise bizm-i ‘iffetine kabul edemeyen bir kız için bir

‘aşğın da fedâ-yı cân etmesi lâzım gelmez.”

“— Lâkin beni mecbûr eden lüzûm değil, gönülmdeki ‘alev sa-
can nâr-i hicrândır.”

“— Evet, dest-i tasavvuru kayûd-ı insâniyete bağlı olmayanlar
cinnet-i ceñâlet her cinâyeti irtikâb ettirir. Fakat fedâkârlık insân
için bir nişâne-i iftihar ise o da mecbûriyet tahûnda olmalıdır.”

“— ‘Acâyib, muhabbetten büyük ne mecbûriyet olur?”

“— Peki ammâ, muhabbet erlere âğuş-i terbiyesinde bir kaç ha-
lef yetiştiren bir zevce-i vefâ-lehçe için gerektir. Yoksa henüz sıdk ü
vefâsı tecrûbe olunmayan ve daha kemikleri vâlidelik mesakkatini
tahammül edecek derecede pekişmeyen bir duhter-i fazilet-ebter için
değildir.”

“— Çok şey! Ya bu kadar ehl-i ‘aşk henüz nâ’îl-i visâli olama-
dıkları genç ma’sûkaları uğrunda tevekkeli mi can verdiler?”

“— Evet, onların ser-firâzi Mecnûndur. O da Leylâ perest değil
Mevlâ peresttir. Hem onların her birisi ‘aşk için de bir ‘ibret gös-
terdi. Kimi kayalar delidi, kimi sahrâlara vurdu. Kimi canverlere ka-
nı, kimi mağaralara kapandı. Kimi yıllar yılı doladı, kimi nâr-i
‘aşka yanıp kül oldu. İşte onların her birisi muhabbet yolunda çek-
medikleri mihen ve mesakkat kalmadı. Hele mecnûn ise dünyâ ve
Leylâ’dan Hakka dönüp dillerde ‘aşk-ı hakîki gibi bir yadigâr br-
raktu. Sen arkandaki alafanga esvâblarını mı bırakacaksın? Bâri ci-
hânda bir kaç evlât yetiştir de teksîr-i ebnâ-yı millette sebep ol.
Veya hiç olmazsa bir hayr-ı halef bırak da neslinden gelenlerin maz-
har-ı yâd-ı hayır-nâkî olsun. Yoksa seninkisi kâr-ı ‘akıl değildir.
Efkârın ise ancak çocukların süründen kuzu almasına benzer ki,
kasap gibi değerlisine bakmaz da yalnız kara gözliüstünü intihâb
eder.”

“— Lâkin sevgilim sağ kalaydı, bana sıdk u vefâ göstermeyece-
ğini ve öyle hayır-halef yetiştir bir vâlide çıkmayacağı neden
ma’lûm?”

“— Evet tutalım ki, bir mâder-i velet-perver çıksın. Fakat sen de
şüpheli bir sıdk u vefâyı nefsin i ‘dâma nasıl senet edebiliyorsun?”

“— Sevgilimin mihr-i muhabbetle münevver olan kalbine güvenirim.”

“— Yahu, benim öyle karanlığı gözüm görmez. O kadar söyleyim ki, insân bu ‘âleme kendi gelmez. Nihâyet gitmemeye de hiç çâre bulamaz. Eğer sen bu genç yaşında mecbûriyet hâricinde kendine kıyarsan, yarın da ‘vâya çıkmakla siper-i vuslat olacak seni bu yaşa getiren emeklere ne cevâb verirsin?” diyerek benden i’râz ile içini çekerek kendi kendine:

“— Ah!... Hallâk-ı ‘âlem eğer zümre-i insânî mücâzât-ı dâ-cihân ile men’ ü tehdîd buyurmasaydı, şu billâ-mücib ahlâk-ı nefsine cesâret edenler, ‘aceb nefs-i âhere ne gaddârlık etmezlerdi?’ demesi beni inûte’essir bırakarak tasavvurât-ı kalbiyemi bir derece te’hîre ba’is olup, dedim:

“— Dede Sultan kerem et, hele biraz bana dön.” Sözüümü keserek bana:

“— Hayır kerem değil te’essüf ederim. İşte seni bu ikinci felâkete sevk eden mücerred gayret-i câhiliyedir. Yoksa bir inkulâb seni bu niyetten nâdimen geçirebilir.”

“— ‘Acâyib, ne yolda? Sevgilim geri mi gelir?”

“— Hayır o mümteni’dir. Lâkin işte bu noktada dur. Ve unutma ki, bunun cevâbını sana bir başka vakit vereyim. Şimdilik sana biraz merak etmiş olduğun derd-i derfînumu nakledeyim de ta’dîl-i efkâr için ondan ‘ibret al... Sen beni mine’l-kadîm bu hey’etle ‘abâ-pûş ve hâne-berdûş bir Lütfü Dede bilirsin. Halbuki ben de bu ‘âleme zât ü zamanıyla bir dervîş ve altmış yaşında bir pîr-i seffîd-rûş geldim. İşte benim hâlimde yalnız senin ma’lûmâtından ‘ibâret değildir. Ben ise ‘an-asl İşkodra Hânedân-zâdelelerindenim. Genç yaşında pederimin vefâtıyla bir çiftlik vesâ’ir bir takım emvâl ü mevâşîyle üç bin ‘adet Macar altınına verâs⁷³ oldum. Bundan başka peder-mânde olan konağında yirmi hayvân dâ’imâ yem kestirir ve bayramlarda ise

⁷³ Bu ifade sözlükte bulunmamıştır. Muhtemelen kelimenin doğrusu; “Mirasçı, mirasta hak sahibi olma” anlamlarına gelen “vâris” ya da “verâset” şeklinde olmalıdır.

yalnız İşkodra dağlarından iki bin silahşor mu’âyede için mahsûsen ayağıma gelirdi. İşte ben o vakit yine Hânedân-zâdelerden esîr-i zencîr-i zülfü olduğum bir kızı alarak yaptığım düğünlerde o altınları harç ettiğim gibi mu’ahharan yoluna olanca mâ-melikimi sarf ettiğim halde zerre kadar vefâ göremeyip en sonra ednâ bir uşağımla ‘iffetini leke-dâr etmesine vâkîf olarak işte canım gibi sevgilimi kendi elimle (v)urdum.

Lâkin bunun üzerine nedâmete ve hicâbımdan da oralarda duramayıp bakiyye-i emvâlîmi satıp savarak terk-i vatana mecbûr oldum. Ve gönlümdeki âteş-i hicrândan hiçbir yerde karâr edemediğimden senelerce serseri ve perîşân-hâl olup nihâyet tarîkâta sâlik oldum. Bununla beraber ben çileyi hâricte çıkardığımdan el-yevm bir mahâlde karârım yoktur. İşte sanma ki seyâhatimi dünyânın ardı sıra giderim. Ancak cev-r-i dehrden bucak bucak kaçırım. Hâsılı ben nikâhlımdan hayır görmedim. Sen nişânında vefâ tasavvuruyla kendine kıyarsan câhilâne gayretine ‘aşk olsun?...” diyerek sözüne nihâyet verip ayağa kalkmasıyla oradan birlikte konağa geldik.

Lütfü Dede’nin sözlerinden bence büsbütün kanâ‘at-i kalbiye hâsil olamadıysa da tasvîmât-i cân-sipârâneme fütûr geldi. Ve bir de esnâ-yı mübâhesede “bir inkulâb seni mi gelir?” diye ettiğim su’âle “işte üzerine; “acâyib sevgilim geri mi gelir?” diye ettiğim su’âle “işte bu noktada dur” diyerek bunun cevâbını vakt-i âhire ta’alluk etmesi gönlümü yine bir garîb ilişikte bıraktı. Ve mu’ahharan o cevâbı su’âl ettikçe “evet, lâkin onun da vakti var” diyerek araya başka sözler karıştırdı. Bir kaç gün sonra beni teşvîk ile birlikte Kâğıthâne’ye gidip orada otururken, mavi yeldirme ile oralarda gezinen ma’hûd çingene karlımından ikisi yanımaza gelerek; “Fala bakar, niyet bakar” diye başımıza musallat oldular. Ben bunlara bir kaç paravererek def’ etmek istedimse de Lütfü Dede bırakmayıp:

“— Canım bunlar öyle fuzûlî dilencilik etmiyorlar. Hele dur biz de bir niyet tutalım” diyerek karılara beni gösterip; “Bak bakalım şunun gönlünde ne var?” demesiyle karının birisi elimdeki iplikte dizili olan muhtelifî’ş-şekl ‘aklık ve boncuklara bakarak;

“— Canım Ağa, senin bir sevgilin var. Sen onu alacaksın. Senin bir de düşmanın var ammâ, hiç korkma. O sana dış geçiremez. Hele bak bak! Sevgilinin gönlü işte sana bakıyor. Artık gam yeme, kasâvet çekme kuzum. Elbette o senin olacaktır. Tâ sonunda sen ona kavuşacaksınız. Çok geçmeden murâdına ereceksin” diyerek ma’hûd terkemeleri dizip dökükçe, Lütfü Dede bana tekrar tekrar;

“— Hele şu sözleri iyi dinle. Ve işte sana va’d ettiğim cevâb yerine say” demeye başlamaz mı? Ben ise böyle söylemesine aşırı ta’accub ettim. Çünkü karılar bundan başka söz bilmez ki söylesem. Bin kişi niyet tutsa hepsine söyleyeceği o dur. Bunda şüphe olunur mu? Husûsiyle benim gibi sevgilisi dünyâdan el çekmiş ve derd-i tahassürü kendisine kayd-ı hayât olmuş bir bî-behreye o makûle falcı tekerlemesinin ne hükmü olur? O cihelle karıların sözlerine kazdığımdan ziyâde Lütfü Dedenin de “dinle dinle” demesine bozulduğum durdum.

Ba’dehu bir kaç günler daha geçerek Lütfü Dede bize vedâ’ edip gitti. Ben Lütfü Dedenin evvelce me’mûi ettiğim kadar istifâde edemedimse de meşrebi iktizâsı beni geşt ü güzâr ve yine halk ile müdâvele-i efkâra alışırması ve bu sûrele ‘uzlet ve kasvet ve tasnûm ettiğim ahlâk-i nefse cür’et maddelerinden geçirmesi benim için az fâide değildi. Şu cihelle bırakıp gidişinden me’yûs olmamaş degilim. Onunla beraber beni alıştırdığı gibi ba’dehu gezip tozlamak ve ba’zı ehîbbâ ile ülfet ve refâkate bir kaç aylar vakit geçirebildimse de câ-be-câ âteş-i hicrân gönlümde len’ân ettikçe görüştüğüm zevâtin hiçbirisinden tesliyet-i mü’essire göremediğimden gide gide Lütfü Dedenin kıymet-i refâkat ve ta’dîl-i efkârınca meziyet-i musâhabetini anladım. Daha somaları Lütfü Dedenin gayübüleriyle ehîbbânın te’hî dilâne tesliyeti gün-be-gün melâlet-i kalbiyeme meydân verdiğinden ve gide gide gezip yürütmek ve ehîbbâ ile ünsiyet etmekten kalup böyle böyle efkâr-ı reddiyem ‘avdere yüz tuttuğundan bazı günleri yine Odamda yalnızca geçirmeğe başladım. O halde Hüstre’v’e de o kadar canım sıkırdı ki, bana yalnız slaya gideceğini bildirip ondan sonra bir mektub_daha göndermedi. O vakte kadar

Çerkezistan’a gitti mi gitmedi mi bilmem ki? Bir mektub yazıp kendisini çağırayım da bâri hiç olmazsa onunla biraz efkârımı yeneyim. İşte ondan da bir haber zühûr etmemesi beni fenâ halde me’yûs ve bî-zâr bırakmıştı.

Peder yine hâlimin derece derece kesb-i sükûn ve kasvet ettiğini gördükçe merakına dokunarak emmediği mesâ’î kalmadı. Ve bir gün yine evvel bahâr mûhasebetiyle beni kendisi eğlendirmek üzere Veliefendi sahrâsına götürdü. Ve mürtefi’ce bir mahâlde ârâm ile âsâr-ı bahâr-ı leâfet-nisân oradan seyredip vâki’â o taraf taraf medd-i nazara kadar ittisâ eden ovalarla o câ-be-câ dest-i san’ar-kân-ı tabî’atla teşkil olunmuş dere ve tepeler ve üzerlerinde ser-â-pâ çemen-i zümürüdüün yüz göstermemiş ve mevki’ mevki’ tezyîn-i menâzir eden eşcâr-ı şükûfe-dâr ile zemîn-i feyz-kemûnden mahâl-be-mahâl rûnumâ-yı tarâvet olan rengârenk ezhâr-ı ‘anber-bâr, etrâfında tezyîn-i dîde-i tenezzüh eden halkın meşâm u hâturalarına ferâh ve neş’e-nisâr olduğu halde ben orada yalnız âsâr-ı kudreti temâşâ ederdim. İşte o bahâr-ı dil-nişîn, her bir cemni nazarımda bir tîr-i âeşin görünürdü. Peder benim öyle yerlerde de durgunluğumu gördükçe daha ziyâde mükedder olurdu.

Aradan çok geçmeksizin peder şimdiki beâde-hânenin ‘arsasını alarak ebniyesine başlatıp onunla işügâlden beş on günler işinden kaldı. Vazife-i me’mûriyeti de ta’tile müsâ’it olmadığından bir gün bana:

“— A Yasfî, sen böyle bütün gün kendi kendine oturuyorsun. Hem senin hâlimden mükedder oluyorum, hem de âhir vaktimde akşam sabah fenâ halde yorulup bî-tâb kalıyorum. Hiç olmazsa gündüzleri yapıya gitsen de hem biraz kendin oyalanıp eğlenirsin. Hem de bana mu’âvenet etmiş olursun” diyerek ricâ etmesi üzerine ben gündüzleri yapıya gitmeye başladım.

Derken bir gece rû’yâmde kendimi bir ormanda götürürüm. Ve kemâl-i melâletimden sevgiliime yâr olmayan dünyâdan büsbütün te’ebbî ve istikrâh ederek gi’lümde yine terk-i hayât fikri cevelâna başlar. Bakım sol kolumda takılı bir kemâne ve omzumdan aşağı

aslı bir tır-keş duruyor. Rû'yâ bu ya, gûyâ kendim de mine'l-kadîm kemân-keşmişim. "Hazır şununla bu mevki'î tenhâyi de cismimi helâk ve rûh-î bî-zarımı visâl-i cânân ile ferâh-nâk edeyim" diyerek kalb-gâhımdan (v)urmak üzere kemâneyi çekip kendime 'aşk ettim. Lâkin tersine yay çekmekte insânın tecrûbe ve mahâreti olmadıgından ok bana isâbet etmeyip sol koltuğumun altından fırlayıp gitti. Derhâl dönüp baktım; o sık sık ağaçların arasından gide gide tâ zemîne mâ'il bir ağaç dalından berk-hvar olan bir geyiğe tesâdüf etmez mi? Ben bunu görünce ettiğimden nâdim olup bâri hiç olmazsa bî-çârenin yarasından oku çıkarmak üzere o tarafa gitmeğe başladım da bî-çâredir üstüne gittiğimi görünce sol eğesinde okun ucu sallana sallana benden kaçmaya başladı. Arkasından koşacak olduğumda büsbütün firâr ederek bir müddet nazarımdan nihân oldu. Ben şu kânımdan aşırı müte'essir olarak olduğum yerde düşünürken bir de baktım bî-çâre geyik karşımdan yine zâhir olarak bana doğru gelmeğe başladı. Ben ise kendisini ürkütmemek için sükknetimi bozmayıp durdumsa da yanına yaklaştıkça hazîn hazîn bakışlarına tahammül edemeyerek o halde uyandım.

Lâkin şu rû'yânın hatırımda yer ettiği te'esürâtı unutamayıp dâ'imâ onu düşünmekten ve hem de bunun için bir fâzıl mu'abbire mü-râcaat tasavvurundan hâlf olamadım. Konak da yapıp karîn-i hitâm olarak bir gün yukarkı salonda kalfa ile ba'zı hesâb görüyoruz, bir de bir kadın salonun kapısından bana bakıp bakıp çekilir. Kim olduğü da belli değil. Yalnız yaşmağının ucu görünüyor. Ben o vakit; "Kimdir o?" diyince büsbütün çekildi. Bunun kim olduğunu anlamak üzere kalktım baktım. Ay ne bakayım, Cevri kalfa. Bir de ben bunu görünce bir kere yüreğim oynadı. Kendisinin şaşkın şaşkın bir tavırda de gözlerine perde-dâr oldu. Kendisinin şaşkın şaşkın bir tavırda bulunmasından yanına gelmeye cesâretsizliğine haml ile "içeri buyurunuz" dedim. Ebniye kalfası da bunu görünce haremnden birisi gelmiş zannıyla defterleri alıp dışarı çıktı. Cevri Kalfa içeri gelip kendisine bir sandalye gösterdime de, onu görmekte âteş-i hicrân gönlümde gâleyâna başladığından söyleyecek hiçbir söz bulamayıp

öylece melin melin⁷⁴ bakakaldım. Cevri Kalfa bana:

"— Beyim biz geldik. Hele el-hamdulillâh sizi de sağ sâlim gördüğümünden dünyâlar benim oldu. Lâkin sizin bir kederiniz mi var?" demesiyle bu sözlerle ta'acub ederek efkârından da ağlamaya başlayıp, dedim:

"— Aman Cevri kalfa ne söylüyorsunuz? Ya benim kederim olmaz da nem olur? Sen beni şimdi geldin de biraz iyi halde görebildim. Ah ben böyle müydüm? Ve şimdiye kadar sağ kalacağım da belli miydi?"

"— Aman efendim geçmiş olsun. Ne oldunuz? Hasta mıydunuz? Lâkin şükürler olsun ki, ben sizi 'âfiyette görmekte sevincimi hazmedemiyorum. Yoksa bilseniz 'acabâ ben buraya ne için gelmiştim?"

"— Evet biliyorum. Senin gelişin merhûmenin hâurına bir rîâ-yettir. Lâkin gelişin sñnemi âteşlere yaktı. Ah ah!... O gidip de şimdiye kadar ben sağ mı kalmalydım?"

"— Aman Beyim, öyle yana yana acıdığınız kim?"

"— Of! Senin de tersin mi döndü?"

"— Aman Beyefendi anlamıyorum. Size bir şey mi oldu?"

"— Tamam, ya daha ne olacak? Hani sevgilim?"

"— Ay efendim, birdenbire buraya nasıl gelsin? İşte konaktan beni yolladı" demesiyle ben kemâl-i hayrette:

"— Sen de Allah'a sen. Beni öyle garîb garîb tesliyetle büsbütün dil-hûm etme."

"— Aman Beyim, siz (Mukâddes) Hanım'ı ne oldu biliyORSUnuz? Yoksa!..."

"— Ya sağ mıdır?"

"— Allah ikinizi de birbirinize bağışlasın. Düşmanlarınız ne güne duruyor? Bunda bir esrâr var."

"— Hele onu bırak. Çabuk söyle gerçek sevgilim sağ mıdır?"

"— Ya! A Beğim, işte biz geldik diyorum. İnanmıyor musunuz?"

⁷⁴ Doğrusu, melûl melûl

Ben bunu işitince:

“— Aman Cevri Kalfa şimdi sevgilim sağ mıdır?” diyerek ke-mâl-i neş'e ve hayretimden hemen içime bir baygınlık geldi. Cevri Kalfanın uğraşmasıyla sekiz on dakfka sonra biraz kendime gelip:
“— Aman Cevri Kalfa gerçek söyle?..”

“— Evet Beyim, konaktadır ve beni buraya mahsûs kendisi gön-derdi. Lâkin vah vah! Mutlaka aranıza düşman girmiş. Hem etmiş size edeceğimi, şimdi anladım. Aman Beyim, hem durmanın sırası değil. Bırakın beni gideyim. Sizin sağlığınıza da Mukaddes Hanım'a müjde edeyim” demesiyle yine ben:

“— Cevri Kalfa bu ne Allah sen. Deminden de sen benim hayâ-tımı nazar-ı ta'acübte gördün?”

“— A Beyim ya nasıl ta'acüb etmeyim? Doğrusu biz de sizi ve-fât etti biliyoruz. O cihetle Mukaddes Hanım'ın sizin için dökmediği gözyaşı kalmadı. Aman ben durmayım gideyim de, sizi de o bî-çâ-reye müjde ideyim” deyip gitti.

Ben orada şu hâl-i garâbet-iştîmâle bakarak bir türlü hayretimü teskîn edemedim. Ve başladım kendi kendime:

“— Ah ümîd verici haber! Ah güldürücü ümîd! Söyle nazlım sağ mıdır? Şimdi vefâtu yalân mıdır? Ah bu ne meserret? İttifâkât-ı garf-beye bak ki, o gerçekten ölmemiş olsun. Ben hâlâ mihnetiyle yaşa-mamış olayım. 'Acaba gerçek mi? Şu mu'azzepe olduğum hayâtın dönüp memnûn kalayım? Ve şu cevri ü siteminden aslâ şikâyete ka-namadığım felekte tekrar gün göreyim? Lâkin umamıyorum. Ah inanamıyorum! Yoksa ecel mehamete geldi, beni sevinç ölümlerine mi uğratacak? Öyle ise benim için bu da meserret, hem ne bahıyar-lık? Demek yine sevgilime kavuşacağım. Lâkin tâlî'inden bu lütfü da me'mûl edemem. Ve hem de etmemeliyim. Çünkü bana her ver-diği ümîd gide şüphelere kalb oldu. Ve her gösterdiği emniyyet döne döne ye's ü hicrâna inkılâb etti. İşte böyle böyle her lütfünde bir cevri ve her merheminde bin zehr arz ediyor. Hele şu sînemde yakuğu keskin keskin âreşlere bir taraftan seyl-âb-ı eşk ü sirişkinin yetişmese beni bir daha hayât yüzü görmemek üzere semender-

hâne-i sermedilere yakıp kül ederdi. Lâkin ben ne söyüyorum ve ne garfî fikride bulunuyorum? Gözlerimi yıldırım tâlî'imîn tecrübeli hîşelerinden haber-i meserrete bile nazar-ı mustbete bakıyorum. Yok yok, hiç Cevri Kalfa yalan söyler mi? Sevgilim sağ olmasa müjde eyler mi? Evet evet, eğer kurduğum hülyâlar yalansa gördü-ğüm rü'yâlar da asılsız mı çıkacak? Ve hem tutalım ki, umduğum nasîbler sebepsiz olsun. Ya çektiğim mihnetler de mükâfatsız mı kalacak? Hayır hayır, güleceğim, sevineceğim, şâd olacağım. Visâle ereceğim.” diyerek ben böyle türlü türlü hülyâlarda iken bir de Mu-kaddes Hanım'dır oraya gelmez mi?...

İşie ben artık kendimi cennetin en üst tabakasında sanarak sevin-cimden ne yapacağımı şaşırılmış olduğum halde hemen koluğuna gi-rip döşenmemiş olan odalardan birine aldım. Cevri Kalfa da salon-daki duran eski sandalyelerden getirip bizi karşı karşıya oturttu. Ben artık kemâl-i neş'e ve süfürümden yerde miyim gökte miyim ken-dimi bilemedim. Ve ikimiz de ra'ş'e-gîri ve dem-besegî-i muvâssa-lattan nutka meccâl bulamayıp birbirimize hayrân hayrân bakarak bir müddet yalnız eşk-i şâdî vü meserrete uğraşık. Ba'dehu hâlimizden Cenâb-ı Hakka şükri-firâvân⁷⁵ ile bir mukaddime bularak ben söze başladım. Ve bir haylice 'arz-ı ahvâle düşündüm. Bununla beraber sevgilim benim kadar eşk-i meserrete nihâyet veremedi. O siyâh çeşm-i fûsûn-sâzı lâ-yenkatü' eşk-bâr-ı melâlet olurdu. Ve bir taraf-tan da bir siyâh mendil ile dîde-i mihnet dîdesini silerdi. Ve hem kendisi bir hey'ette geldi ki, dîdâr-ı melâhar-nisârın bir kalın yaşmak-la mestûr olup ya'nı kendisinin Mukaddes Hanım olduğuna da'vâ-yı mîhr ü vefâ eden bir kaç kelime sözü ile o kapalı yaşnaktan nîm bir halde görünen o mahmûr gözleri şahâdet etmese inanılmazdı. Ve hem de arkasında bir siyâh ferâce ile ellerindeki siyâh eldivenler ve bundan başka tepeden tırnağa kadar siyâhlara bürünmüş olması tezyânât-ı visâliyyeye hiç benzemediğinden nazarıma garfîb garfîb bir

⁷⁵ “Ferân” ya da “firân” şeklinde yazılan kelimeye sözlüklerde rastlanılmadık. Kelimenin aslı muhtemelen “çok, bol, fazla” gibi anlamlara gelen “firâvân” olmalıdır.

tesliyyet 'arz ederdi. Ben şu hâli su 'âl ettiğimde kendisi teşdîd-i bükâ ile ekseriyâ sözlerine Cevri Kalfa cevâb verirdi. Sevgilimin hakkındaki mecbûriyetle beraber kendisinden o derece ihtirâz görü-şüm ta 'accübürümü arttırdığından, şu hâle sabrım kalmayarak biraz 'arz-i cemâl ile kaç senedir isâle-i eşk-i mâtem eden dîdelerimin hakkıyla tenevvür-i visâl etmesine müsâ'adesini ricâ ettiğimin lütfunu vakt-i âheş ta'fik ile gitmeğe kalktı. Ve her ne kadar biraz daha merhametten ârâmını niyâz ettümse de gerek hey'etinin ve gerek sâ'ir ma'zeretinin sebeplerini beyân için Cevri Kalfa'ya bana bırakıp kendisi 'arabasına binerek canım gibi çekilip gitti.

Cevri Kalfa benimle kaldıkta ifâdesinden anlaşılır; bunlar hep birlikte Trabzon'a gittiklerin de bir müddet bizim Hüstre'v iki tarafın mektublarını yoluyla alıp vererek dâ'irece dahî herkesin emniyet ve memnûniyetini kazanmış. Bunun üzerine haremce ara sıra su başlarına filân gezmeye gidiğkte Hüstre'v de hizmette bulunup kendisinin bana olan münâsebetine mebnî sevgilim tarafından talfîf olundukça Hüstre'v bunun muhabetine düşerek kendisini benim yerime koymak üzere bana onun vefâtını yazdığı gibi benim de gönderdiğim mektubları keim ederek nihâyet bir gün ağlaya ağlaya güyâ benim irihâl etmiş olduğumu haber verir. 'Aklınca kendisini nazar-ı râğ-bete aldırarak üzere bir üfâde-i bî-çâre olduğundan bahsederek bir de 'arîze yazıp Cevri Kalfa ile sevgilime takdim eder. Sevgilim bu hâli görünce ziyâdesiyle gazaba gelerek Cevri Kalfa ile diğer bir sebep-i kavî buluşturup Hüstre'v'i dâ'ireden koğdururlar. Hüstre'v de oradan kalkıp sahîfen sîla etmek üzere Çerkezistan'a giderken Batum taraflarında bir dağ kenarından hîn-i mürründe bulunduğu daracık bir yolda altındaki hayvân kapanmasıyla kendisi bayırdan uçup mecrûben alt yanında bulunan dereye düşerek boğulur. İşte Hüstre'v bu sûretle belâsını bulursa da benim vefâtımı düzme olarak bildirmiş olması bir sûretle hatırlarına gelmeyecek sevgilim de benim gibi mihnet-i hüsrânı çeker dururmuş. Ve bir hayli vakitler de ye's ü elemenden hastalanıp pederini aşırı merakta bırakmış. Ve nihâyet iki gün evvel ma'zûlen İstanbul'a geldiklerinde sevgilim güyâ

beni ziyâret etmek için kabrimi haber almak üzere ertesi gün Cevri Kalfa'ya bizim konağa göndermiş de biz oradan çıkıp başka yere naklettüğümüzden Cevri Kalfa o gün akşamlara kadar dolaşmış olduğumuz yeri bulamaz. Ve sonra bir yerden pederin konak yapıldığını haber alıp oraya gelirse de vakit akşamlamış olduğundan yapıda da bizden hiç kimseyi göremez. Fakat bizden "elbette birisini bulurum" ümidıyla ertesi gün yapılan konağa gelip bize müte'alik birisini so-rarken benim yukarıda olduğumu haber verdikleri gibi kendisini bir hayrettir alarak o halde benim yanıma gelmek için salonun kapısından bakmakta imiş.

Ve sevgilimin siyâhlarına gark olduğu halde gelmesi ile o da Cevri Kalfanın getireceği haberi müte'âkib kabrimi ziyârete müteheyyi-i 'azîmet bulunduğundan bir de hayâtımı haber alır almaz artık tebdîl-i elbiseye vakit veremeyip sevincinden hemen o hey'etle kalkar gelir. Ve fakat o derece hâl-i mestûriyyetle gösterdiği şiddet-i melâlet ve mücânebeti bahsine gelince bu da sevgilimin çektiği hastalıkları pederi merak ederek i'âde-i sıhhatinde güyâ bî-çâreyi ber-murâd etmek zu'miyle işin aslını bilemeyerek muvakkaten orada biraktuğu tahfîrât kâtibine nikâh etmiş olması imiş.

Fi'l-vâkı' Mukaddes Hanım bu işe aslâ rızâ göstermeyip hîn-i akd de tarafından vekâlet dahî vermemiş ise de o husûsta pederinin cebr u ibrâmuna karşı gelemeyip şu kadar ki, eğer düğün olacak olup da göstermeyeceği muvâfakat üzerine hakkında şâyet yine cebr u şiddet vukû' bulur ise o halde kendisini tesmîm etmeği göze alıncadan yana kalbini şu teselli ile müsterîh tutmakta imiş. Ma'a-mâ-fih benden muhtezi(r)-âne⁷⁶ bulunması da her ne kadar olsa üzerinde hakk-ı nikâh bulunduğundan şu kayıddan başını kurtarıncaya kadar kendisini benden setr ü ictimâba bi'z-zarûr mecbûr görmesi imiş. Cevri Kalfa bu sözleri kemâl-i i'tizâr ile beyân edip gittikte ben yine kendi kendime:

⁷⁶ Kelimenin aslında "r" harfi bulunmamaktadır. Büyük bir ihtimalle baskı hatası olduğunu düşünmekteyiz. Anlam açısından "sakınma, çekinme" anlam-larına gelen "muhteriz" şeklinde okunmayı uygun bulduk.

“— Ah aldatici haber, ah ağlatıcı visâl! Gördüğüm ümîd kapıları kapalı çıktı. Güvendiğim imdât köprüleri açık bulundu” diyerek tâlî-i nâ-sâzımdan yine şikâyete başladım. Ve hem de onu tahattur etim ki, şu Lütfü Dede her ne dediyse geldi çıktı. Bilmem ya o zâtin kerâmeti vardı, veya hakikat-i hâli bilmediği halde beni oyalandı durdu. Hâsılı bu günkü hayâtım onun eser-i himmetidir. Fakat bana ta'dîl-i efkâr etirişi gerek hakîmâne ve gerek rindâne olsun bes-be-dâvâ⁷⁷ olup gidecektim ya. Ve hem de en ziyâde güce giden Hüsrrev gibi rakîbin dâm-ı hîlesine giriftâr olacaktım ya. İşte Lütfü Dedenin himmet ve meziyet-i 'ârifâne ile hakkımda gösterdiği lütfunu bir vakite unutamam.

Lâkin Hüsrrev'de olan i'timâdımdan ne kadar aldandım o yüzden cihânda ne kadar bî-zâr olduğumu ta'rif itiza etmez. Şu kadar ki, peder gibi lâ-yetegayer bir dostun tecrübe ve nefreti altında bulunan Hüsrrev gibi bir müfsidin evvelce o tatlı tatlı görümesine kapılışım, çok geçmeden cân u cihân ve cânândan te'ebbî ve mahrûmiyetimi ve Hüsrrev'in de cezâ-yı 'ameîli olmak üzere nâ'il-i merâm olamadığı halde sılaya giderken attan düşüp yardan uçup mecrûhen derede boğulduğumu 'ibret-i garîbe olarak yâd ederim.

Sevgiliim hakkında olan efkârıma gelince kendisine olan şiddet-i muhabbetim el-ân zerre kadar tenezzül ve tagayyür etmemişse de ne çâre ki hasbe'z-zarîr kendisini ma'zûr ve bî-kusûr tutarak hayâtıyla müteselli olup muhabbetle memlû olan kalbi benden yana oldukça başımsız bu kadar hâdise-i inkılâba uğratan felek de bir gün olur nâ'il-i visâl olmaz da taht-ı imkânda bulunduğundan şimdiki halde bu ümîd ile yaşayıp fakat şu günkü günde hasbe'l-insânîye nikâhı altında bulunduğuna hakk-ı âhere rîâyeten yoluna ölmek istediğim sevgiliimi tanıtmaya cebr-i nefis etmekteyim” diyerek Vasfî Bey ser-güzeştine nihâyet verdi.

LI-MUHARRIRIHI

Vasfî Bey esnâ-yı naklinde o nokta bulunan sergüzeşte nihâyet vererek uğruna terk-i hayât etmek dilediği mâcerâ-yı muhabbetinin ahkâm u muktezâyâtını pâzde-i hamîyet ve insânîyet etmiş olmakla 'ibret-bahş-ı huzzâr oldu. Binâ'en-'aleyh Vasfî Bey'in ahvâl-i meh-cûriyyet-i şümâlî bi'l-cümle ehîbbâ ve esdikkâsımın tahrîki-i 'irk-i gayrelerinden hâlf olamadığından bu hâl-i dil-güdâz ba'zı zevât tarafından Vasfî Bey'in Trabzon'daki rakîbine sûret-i mahsûsu da tebîğ ve iş'âr olundu. O hamîyet-mend de Mukaddes Hanım'ın Trabzon'dan 'avdelerinde pederinin mahâl-i me'mûriyyetçe zuhûr eden ba'zı ilişkilerinin tesviyesi zımnında vekâlelen orada o pürüzlü işlerin altında on dört ay ezilip kalmış. Ve bu sûret kendisini vekâlet ve kitâbetten isti'fâya mecbûr etmiş ise de, bî-çâre sîhrîyeti cihetle tahammül eder durmuş. Bir de ol sûretle menkûhasımın hâline vâkıf olduğu gibi bunu vesîle edinerek sîhrîyet vesâ'ir sûretten kat'-i münâsebet eder. Artık bunun üzerine tarafeyn şâd u handân olup Vasfî Bey Mukaddes Hanım'ı alarak nâ'il-i vuslat ve mazhar-i halâlet ve sa'âdet olmuştur.

İntihâ

Fî 15 şevvâl, Sene 1290 (6 Aralık 1873)

⁷⁷ Doğrusu bâd-i hava.

Cilt: VIII-IX
ALTINCI HİKÂYE
FÂ'İK BEY İLE NURİDİL HANIMIN
SERGÜZEŞTİ*

Muharriri: EMİN NİHAD

FÂ'İK BEY İLE NURİDİL HANIM'IN
SERGÜZEŞTİ

Nevbet-i rivâyet mümeyyizân-i aklâm-i şahânenen Şakir Bey'e geldikde; insân sergüzeştin hâfi değılse de zâtına 'a'id başlıca bir vak'a cerevân etmediğınden ve süzân-i sîne-i mecrûha olan bir fâci'a mesbûk-ı ser-melaâet-i efseri olmuş ise de bu da başından rüzgâr gibi gelip geçerek mukaddime ve neûcesi bir fikra-ı muhtasaradan 'ibâret olup hikâyesi o kadar lezzet-bahş olmayacağından meclis-i musâmereyi cümleye mu'âdil tezyîn etmek üzere meftûn mezâyâ-yı 'ibret-ârası olduğu bir garîb sergüzeştin nakil ve beyânını tercih eyledi.

Bu sergüzeşt Aksaray'da kâ'in hânese ittisâinde bir konakta kendisi mu'âvenetiyle netice-pezîr ve lezâ'iz-i garâbeti cihetle tafsilât-ı sâ'iresi heva ve hevesine zamîrinde cây-gîr olduğundan onun hikâyesine şurtü' ederek lisân-i şuhûdî ile şu noktadan sühan-sâz-ı iptidâ oldu.

Bicuk nâmında bir çocuk esâretinin ilk haftaları idi ki, Çerkezis-tân'ın hürriyet-i mutlakasından firâk, vatan ve ebûnâ-yı vatan ile fâ-milyası efrâdından her birine ayrı ayrı tahassür ve iştiyâk ile dağ-dâr-ı melâl ve birbirini müte'âkıb çektiğı merâret-i esâretke muzdarib ve bî-mecâl olmakta idi.

Çünkü henüz on iki yaşında bir tıfl-ı nev-resîde olduğu halde kendisini âğuş-ı vatandan dîr ve zîr-i şehir-i hân-mânından mehcûr eden Kabartaylı bir celeb bî-çâreyi 'ale'l-gafle kabilesinden ayırıp Anapa ya bir sûretle celb eyledi ki, esnâ-yı râhda ettiğı ezâ, değıl bir sabi-i mutâva 'ad-nüm bir kâtil-i tıfl-ı şîr-i hâr hakkında dahî revâ görülemezdi.

İşte o zâlim celeb, bu çocuğun meskeni civârında tesâdüfen bulunduğı bir mevki-'i tenhâyı da nâgeh-zûr olup kendisini nazarına garîbu'd-diyâr ve şâyeste-i merhamet bir şahs-ı 'alî ve ihtiyâr göstererek gûyâ gayb etmiş olduğu reh-i rastine delâletini dirîğ etme-

* Satılan maheller:

Köprübaşı barakasında, Hasan ve Celil Ağaların dükkânlarında, Bâb-ı 'âlî civârında Matbu 'at-ı Osmaniyye'de, Şehzadebaşı ve Üsküdar Kiraathânelerinde, ba'zı gazete mevz'ilerinde dahî bulunur. İş bu Musâmeret-nâmenin cild-i evvelleri dahî zikrolunan mahallelerde satılmaktadır.

Birinci def'a olarak Bâb-ı 'âlî caddesinde Kırk Anbar Matbaasında tab' olunmuştur. Tab' ve neşri ruhsat-ı resmîyye tahtında olup kâffe-i hukuku muharirine 'a'ittir.
Sene, 1292

mek üzere mürtıvvel-i hândânına ilticâ ve hezâr-i niyâz-i dil-güzâr ile re'fet-i kalbiyesini tahfîk ve iğâ eyledi.

Bıcuk buna terahhumen kendisine reh-nümâlık ederek aksâ-yı umnâna garb bir mahâide kâ'in kabîleleri mevki'-i fırâkı olan ayrı-lık ağacına kadar götürüp oradan reh-i maksûdunu ira'e ve artık 'av-det etmek üzere kendisinden intizâr müsâ'ade ve mu'âvede etmek de iken, Kabartaylı orada birden bire tagyî-i tavr ile esb-i irâdesini dest-i teshîre olup hâl-i serbesi ve istiklâli ihlâl ve cevher-i hürriyetini semend-i maksadına pây-mâl ile arkasında olan tağarcıyı Bıcuk'un omuzuna yükleterek tâziyâne-i cebr u şiddetle tehdîd ve bir sur'at-i 'âcele ile kabîlesinden teb'îde başladı.

Zavallı Bıcuk o halde velî ve hâmleri olan "Şapsih" kabîlesi dilâverlerinden enişte ve büyük birâderlerinin muttasıf oldukları gayret ve şecâ'ati düşünür ve nazar-ı şefkat eser-i tîf-perverilerindeki hâl-i asâyişini yâd ve tahatturta mağrûr olduğu besâiet ve sahabeleri kendisini dâ'ire-i hürriyetlerinde muhâfaza edemediğini nazar-ı ta'accub ve te'essüfle götürdü.

O sâ'ika-i cebr u şiddet altında enîn u şikâyetten hamûş ve o tağarcıkla yedi sekiz kıyye sikletinde nevâle ber-dûş olduğu halde iki üç sa'at kadar yol giderek dakka-be-dakka meskeninden teb'îd olunduğca, ta'akub u zuhûru me'mûliyle her adımda dû-çeşm-i eşk-bâtrını ihtiyârsız reh-güzârının cihet-i dūr-a-dürine imâle eden hânedânın şitâb-i âcılâne-i medet- kârtlerinden dahî bir eser zuhûr etmesi büsbütün ba's-i melâl ve gide gide gönli dahî kendilerinden me'yûs ve mâ'il-i infi'âl oldu. Ba'dehu bir müddet daha ol sûretle harve-güzâr-ı isit'câl ve hem de kendisi için ebnâ-yı sebîlden dahî istimâdâda mahâl kalmamak üzere caddeyi terk ile sevk olunduğu sapa ve vahşi bir çalılıktan hezâr mihnetle söküp çıkmadan bî-râb ve bî-mecâl olup artık vatan ve imdâd-ı vatanıdan kat'-ı rişte-i tefekkür ve giriftâr olduğu hâl-i sefâlet-iştimâle nazaran ahvâl-i atıyvesini düşünerek garîbâne bûkâ ve te'essüre başladı.

"Denize düşen yulama sarılır" fehvâsınca, pençe-i esâretine giriftâr olduğu Kabartaylı kendisinin en büyük düşmanı ise de hazırda

ondan başka da istimâd edecek kimsesi olmadığından Çar-nâ-gâr ona izhâr-i kemâl-i inkiyâd ile hiç olmazsa tahfîf-i cebr u hakâreti ümîdiye düşerek dedi:

"— "Tufakur"⁷⁸ artık telaş etme! Kabilemden gereği gibi ayrıldık. Daha ne çekiniyorsun? Kabartaylı çehresini eğerek:

"— Ne demek istersin?"

"— Yok sanki, bundan sonra kimse gelip de beni semin elinden alamaz. Şayet beni bir tesahib eden zuhûr etse bile, iyi bil ki artık ben kabul etmeyeceğim. Lâkin halime bak! Koşa koşa kan ter içinde kaldım. Dizlerim aşırı halde kesildi. Bırak biraz da dinlenelim. Zannetme ki ben vücûdumu ararım. Lâkin bu ıssız mahâllerde hastalanır kalırsam sonra senin başına yük olurum."

Kabartaylı hiç ses çıkarmayarak bir kırbaç savurdu. Bereket versin arkasında ki tağarcığa rast geldi. Lâkin anladı ki durmaya izin yok. Hem de herif kendisini hayvân gibi kullanacak. Artık Çar-nâ-gâr yola devyan etti.

Biraz sonra bir dereye inerek Kabartaylı orada biraz oturdu. Bıcuk da sevinç ile omuzundan tağarcığı indirip oraya çökerek vücûdunu dinlemeye başladı. Yola çıktuktan beri ya'ni dört beş sa'at kadar hiçbir şey yemediklerinden ikisi de ziyâdesiyle acıkışlardı. Kabartaylı tağarcıktan birkaç parça "gumul"⁷⁹ çıkarp biraz da Bıcuk'a verdi. Her ne ise beraberce yiyip bitirdiler. Ba'dehu birlikte kalkıp dereden de birer su içtiler. Lâkin Kabartaylı hiç söz söylemez ve yüzü dahi aslâ gülmezdi.

O halde ellerini cebine sokup beş on adım oralarda gezindikten sonra çehresini büsbütün ekşiterek dönüp bir sert nazar-ı istihzâ ile: "— "Hay Çilcuk"⁸⁰ ne idi o düşüncüklerin, söyle bakalım?" Bıcuk korkarak çekine çekine:

⁷⁸ Ağâ.

⁷⁹ Hamurdan yapılmış tatlımsı bir şeydir ki, şekli ve ta'âmı biraz kurabiyeyi andırır. Ağniyâ-i Çerâkise ekseriya onu tûse itihâz ederler.

⁸⁰ Çocuk.

“— Hayır... Hiç...” diyebildi.
 “— Yok yok, o hangi yığıttır ki, gelip de beni senin elinden alacak?!”
 “— Hayır sanki... Şayet... Karındaşlarım...?”
 “— Ne, karındaşların mı? ... Ha hay!... Onların haberi yok mu sanırsın?”
 “— Acayip bilirlir mi?”
 “— Ne demek? Senin için kendilerine tamam elli “manat”⁸¹ verdim, elli.” Bicuk buna aşırı ta’acub ederek:
 “— Ay! Onlar beni sana sattılar mı?”
 “— Ya ne zannettin? “Aşlı varsa insaf.” Hiç öyle olmasa, O karındaşların olacak haytalar şimdiye kadar peşimizi bırakırlar mıydı? Bicuk daha beter sinerek:
 “— Be canım darılma. Ben ne bileyim... Lâkin sen bana evvel bu yolda görünmedin de.”
 “— Evet, o da sana acıdığımдан: Birden bire mahzûn etmemek için.”
 “— Teşekkür ederim... Lâkin sen de beni ma’zûr tutmalısın ki, karındaşlarımı göremediğimden ne olduğumu anlayamadım.”
 “— Ya onların yüzleri tutar mı ki, sana görünsenler?” dedi.
 “— Ne garip Şevkat?” Ma’a-mâfih bu bâbda Kabartaylı’nın kavli-i mücerredî şâyân-ı i’timâd değilse de Çerkeslerin yüreği de filze-furûşluk (?) husûsunda istisnâdan hâfif değildir ya! Kabartaylı yine gazûbâne:
 “— Hefe şu verdiğim manatların acısı hâlâ yüreğimdedir. İşte şimdi anladın mı? Artık, haydi kalk bakayım, düş önüme” demesiyle, Bicuk derhal tağarcığı omuzlayarak kalkıp yola doğruldu. Arkasından:
 “— Hem artık sen o hülyaları kalbinden çıkar ki, öyle terleyip

⁸¹ Rusya meskûkâtından bir nev’i gümüş sikkedir ki, eczâsı yüz “kapık”ten ‘ibâret olup kapık te bakırdan mazrûb olduğu halde beheri yedi para i’tibâr olunur.

yorulmayasın. Zîrâ hava kışılıyor. Yolumuz da uzaktır. Hem de eğer sen böyle bir daha miskinlik edecek olursan ben kolayımı bilirim, bak!” diyerek, çocuğun bacaklarına bir kirbaç doladı. Bî-çârenin gözlerinden ateş çıkıp ayaklarını yıldırım yağladı sandı. Ve derhal acısından tekerlenip yere kapandı.

O vakit tağarcık bir tarafa, Bicuk bir tarafa yüzü koyun serildi. Olduğu yerde bir de boylu boyunca arkasına yapıştırmasıyla acısından canı ağzına gelmiş olduğu halde korkusundan dişlerini sıkarak silkinip kaktı ve çarçabuk tağarcığı yüklenerek yine yola doğruldu. Hemde kirbaçtan uzak bulunmak için dâ’ima sekiz on katve ileriden giderdi.

Bu sûretle beş gün yol kestirip Kabartaylı acıklıkça biraz şey yemek için gün ortalarında bir miktar ârâm eder. Ve yediği şeylerden artan kırıntıları ya ni “pasta”nın⁸² dış geçmeyecek derecelerde kuru ve tuzlu mahâlleleriyle “İğöğö”num⁸³ sinirsi parçalarını Bicuk’a ik-râm eylerdi:

“Şapsih” kabilesinden geldikleri Anapa beynindeki cadde yollar bi’t-tabi’ ekseriya dağlık ise de, Kabartaylı kendisine müsâ’id mahâllelerde beytütet edebilmek üzere câ-be-câ caddeye terke mecbûr olduğundan ba’zı kere daha beter sarp dağlık ve kayalık, ba’zen dahi sa’bul-murûr ırmak, çalılık, sazlık, bataklıklardan geçerlerdi. Şu cihetle tesâdüf eyledikleri tehlikeli geçitlerde Kabartaylı çocuğu ileriye sürer ve yalnız yüzünden alacağı akça için kendisini kaybetmemek üzere ırmak ve bataklıklara sürerken bazı belinden bir ip takmakla ihtiyâta riâyet ederdi.

Eâna-i rahde geceleri, güzergâhlarına tesâdüf eden kabileler civârında Kabartaylı’yı kabule müsâ’id olan çoban kütübelerine de-hâlet ve iki gece de bi’z-zarûr vahşiler gibi ormanda ağaç ve kaya kabukların da beytütet eylediler.

Mevsim Kasımın ilk ve ikinci haftaları olmak münâsebetiyle iki-

⁸² Dan unundan yapılmış bir nev’i ekmek.

⁸³ Çerkes parturması.

sinin de arkalarında "kedük"⁸⁴ mevcut idiyse de tağarcıkda Kabartaylının bir de tüyleri dökülmüş eski bir "çago"⁸⁵ olup yağmurlu havalarla geceleri kendisini mehniâ-emkan onunla muhafaza eder. Bicuk'a da nevâle-i huşk ile menlû "*çakıl torbası gibi senin olan*" ma'ñud tağarcığı bâññ-i ser-hâb u istirahat etmesini teklif eyledi. Bicuk ise câ-be-câ yağmurlardan ıslanıp sırsıkam olduğu halde tiritil tiril titretir ve hele o vahşiyâne ormanlarda kalmış oldukları geceler ta-be-sabah ayazdan çivi keserdi.

Hasbe'l-mevsim dolu ile kar iki üç defa gend sa'at miktarı semâdan 'arz-ı ghere-i haşmet u vakar eylediyse de müte'âkben inkilâb-ı hava ile bârâna mübeddel olup sultan-ı bürüde-fermâ-yı şîâ. Henüz lâyıkıyla hükümünü icrâ etmemekte, Bunları ta'cile mecbûr eden hâlet ise şu müsâ'âdi-i şîâ'iyeden bi'l-istifâde Anapa'ya vâsıl olmak maksadından neş'et eylemekte idi.

Bir de bir sabah yola çıkıklarında hava bir renk-i mağnûmiyete boyanmış ve biraz müddet sonra ince ince kar dökülmeye başladıysa da, onların da Anapa'ya nihâyet dokuz on sa'atlik yolları kalmış idi. Şu cihetle son gayret olmak üzere aşacakları yüksecek bir dağa "*av-cılarından fırtâr eden tavşanın bayıra sarıldığı gibi*" tırmanmasına çıkmaya başladılar. Fakat onlar derece derece yükseldikçe şimal rüz-gârları da sert sert esmeye başlayıp karın yağışı da bir derece kuvvetleşti ki, geri dönecek olsalar karşı gidilmesi mümkün değil idi. Bereket versin ki, arkalarından gelirdi. Hele ara sıra geri dönüp bakınca yüzlerine çarpan o beyaz beyaz taneler soğuk sacma kadar te'sir ederdi. Bu hal onlar için bâ'is-i telâş ve isti'câl olup bâri hiç olmazsa çıkıkları dağın öte tarafındaki coşkun dere kenarında bulunan çoban kullubelerinden birine olsun can atabilmek için canlarını dişlerine alarak güç belâ şahika-i cebele vâsıl olabildilerse de sultan-ı şîâ, tamamıyla ahkâm-ı tâkat-fersâsını icrâya i'tinâ etmesiyle, ar-

⁸⁴ İçî posteki kapılı Çerkeslerin giydiği kocuk.

⁸⁵ Yarıç gibi uzun, tüyleri siyah gebeden bir nev'i yağmurluktur ki, şimel tarzında kolsuz olanları Çerkeslere mahsûs olup kısın onu kocuk üzerine giyerler.

tık yeryüzünde yolculara men'ü tehdîde başladı. O halde dağın tepesinden etrâfi temâşâ ile gidecekleri ciheti keşf etmek murad eyledilerse de yağmaktaki olan karın kesretinden cevâ-i havada tabi'î bir kesâfet hâsıl olup kasd ettikleri ciheti, hatta dağın alt tarafları bile bir duman içinde kalıp etkilerini dahi aslâ müşâhede edemediler. Eğer ki, havanın şiddetine nazaran soğuk daha o dereceye gelmediyse de rû-yi arzı teşkil eden manzara-i hâk-ı siyah, ser-â-pâ zîr-i pûşîde-i seffîd-i birüdet iktinâh olup yollar nazardan nihân. Rüzgârın inifisi ise kulaklarına beyâbân tahayyurdan hadise-gü'yân olmaya başladı.

Bu sûret, kendileri için bir kat daha telâş ve isti'câle mecbûriyet vermesiyle, Kabartaylı Bicuk'a taşıdığı tağarcığı kızakvari altına alarak bî-çâreyi de arkasına oturturup birbirleriyle sıkı sıkı tutunarak dağdan aşağı kaya kaya inmeye başladılar. Rû-yi zemîn kardan istîâr ede ede petrekleri gayb alarak bir sah-ı müstevi ve sîmûn olup artuk yollar mollar fark olunamaz bir hale geldiğinden lâ-'alet-ta'yin gözlerinin kestiği cihete gider ve bazen pek dikçe olan bayırlarda ayakları ile direnerek kızığı idare ederlerdi.

Dağa çıkıkları müddein tahmînen nisfına garîb bir vakitte olvechile kaya kaya tepesinden etegine vâsıl olabildilerse de havada dahi yavaşı yavaş karın yağışından hâsıl olan kesâfetten başka bir tebeddül-i zulmâni peydâ ve şu hâl kendilerine gurtûb-i şems-i munîri muhatar u gûyâ oldu.

Bunlar dağın aşarak düze inmîş ve câ-yı necâları olmak ümûdinde buldukları çoban kulübesine tekrarrub etmiş iseler de, karın göz gözü görmez sûrette yağışıyla havanın gide gide kararışından yüz yüzeli adım ilerisi görünmek muhâl ve kar derece derece yükselip dizleri geçmiş olduğundan artuk öyle uzunca yol yürümek dahi 'adîmü'l-ihtimâl hükümüne girdi. Dağdan inerken derenin ne tarafta olduğunu göremedikleri gibi dağın yollarını dahi fark edemeyip yalnız cihet-i suhûleri gözeterek karârlamadan indiklerinden Kabartaylı derenin bulunduğu noktayı tahmînden 'âciz kalmasıyla büsbütün cihet-i maksûdu şaşırıp oracıkta kaldılar. O halde vakit ise geceye

inkulâb ettiğinden ortalık kâmilen kararır zülmet-i leyli her tarafı is-tilâ ve ikisini de necât ve hayattan büsbütün kat'-i ümîd ettirerek deryâ-yı hayrete ilgâ eyledi.

İnsân tabi'atının aşırı dehşet ve vahşetinden her nerede olursa dâ'ire-i tevehhüm ve dağdağa-i pîc ü izurabian hâli olmasa da vatan ve âşinâ ve astukâdan mahrûm ve her yüzü başka başka medâr-i se-fâlet olan gurbet ve husûsiyle dâ'ire-i muzfka-i esâretde mukayyed ve mahkûm oldukça kendisini başka türlü müte'essir bulur. Çünkü bunların giriftâr oldukları hal-i felâket ikisi için dahi müstelzim-i helâk ü mevt ise de, o halde Kabartaylı ma'hûd yağmurluğa bürünüp gezer. Zavallı çocuğun ise uğradıkları mahâllerden sarfiyatı ik-mâl olunan tağarcığın sikleti omuzlarını ezerdi.

Bundan başka hezar-i meşakketle sürüp geldikleri elli atmış sa'atlik mesâfeden ikisinin de ayakkabıları parçalanmış olduğu halde tağarcıkta bulunan bir çift yeni "çuaka"yı⁸⁶ Kabartaylı ondan iki gün evvel ayakkabılarına takmış, Bicuk'un ise "manda gözü gibi" delik delik olan ayakkabılarıyla her adımda yere bastıkça taban ve başparmaklarından hisseylediği soğuk ta dizlerine çıkmıştı.

Karın öyle yükselip dizlere çıkması cihetiyle yol yürümek muhâl hükmüne girmekte beraber insân hareketten kaldıkça soğukun şidet-i te'sirinden daha ziyâde müte'essir olduğundan hal-i sükûmetle soğuktan donmamak için lâ-yenkati' adım adım hareket eder ve ol-sûretle gittikleri ciheti görmedikleri halde bir taraftan da karârlama-dan ağır ağır kat'-i mesâfe eylediler.

Bununla beraber o halde nazarlarında karın beyazlığından başka eser vicdanlarından dahi câ-yi helâkden ma'ada mekar kalmamış-lardı.

Cenab-ı Hayru'l-Hâfizin, mahlukatına her nerede olsa yar u mu'în olduğundan meğher sevk-i tabf'at, bunları bir cihete cezb ü delâlet ederdi ki, o vechile bir iki sa'at kadar müddet geçtikten sonra

⁸⁶ Çerkeslere mahsûs ayakkabıdır. Bunun şekli çarık tarzında ise de oldukça muntazamdır.

karın yağışı seyteleterek "kusûf-i tamme uğrayan şemsin en donuk ve revnaksız hali gibi" nazarlarına uzaktan uzağa gâyet keşâfetli bir aydınlık zâhir oldu.

Şu manzara "gece vakti fırtınadan yolunu şaşırıp tehlikede olan gemilere uzaktan ateş böceği gibi görünen deniz fenerlerinin ümîd verdiği gibi" bî-çârelerin kalbini hemen hemen sevinç ulumalarına uğratacak derecelerde neş'e-i ümîd ile doldurdu.

Bunlar o aydınlığı görür görmez Kabartaylı "haydi Bicuk!" diye-rek aşırı bir sevinç ile elinden tutup ikisi de "sanki cisimlerinden hârice firâr eden âhû-yi hayatlarını yakalayacak gibi" etrâfa doğru koşmak istedilerse de müsâra'at şöyle dursun karın yükselmesi mü-mâna'at eylediğinden 'âdi yürümek bile mümkün değil idi. Ma'a-mâ-fih berây-ı takarrub mehmâ-emken o cihete doğru tahattıye baş-ladılar.

Kabartaylı boyu uzun olduğundan adımlarını leylek gibi karların üzerinden aşarak atardı. Fakat Bicuk'un o zaman hasbe's-sabâve bo-yuna göre dizleri de kısarak olduğu cihete ayaklarını karların üze-rinden aşırılmayıp ortasından yırıp küreyerek atmaya uğraştığından ara sıra tağarcıkla beraber tekerlenip yuvarlanırdı.

Her ne hal ise, o can sevinci ile artık ağrıya sızıya kim bakar? Düşüğü yerden çarçabuk davranarak yine gider. Ve gittikçe yakla-şarak bir yandan ümîd-i necâtlarını te'mîn ederlerdi.

Derken yanı yanına yaklaştıklarında, bir de çağlıtı hissederek gi-dişleri hem de dere ciheti olduğu anlaşılıp o gayretle biraz daha takarrub ettiklerinde o aydınlığın dahi sahifhen matlûbları olan çoban kulübesinin bir tek penceresi olup uzaktan o kadar donuk görünmesi ise birazı evvelce gördükleri mahâlden oraya kadar olan mesâfe beynindeki azar azar yağmakta olan kar tanelerinin haylûletinden, birazı da cam⁸⁷ yerine getirilmiş bir derinin sağırığından neş'et eyle-diği meydâna çıktı. Bununla beraber o gâyet donuk ve fersiz ziya,

⁸⁷ Ol havalide cam bulunmayıp pencereler kanatlarla muhâfaza olunur ise de, gündüzleri mehmâ-emkân tahfîf-i zülmet için pencerelerden ba'zısına davar derisi gererler.

kulübenin içinde yammakta olan nar-ı şu'le-nisârdan en ziyâde muhtâcî oldukları harâret-i kâfiyyenin hazır bulunduğunu imâ eyle-
diğinden artık o kirlî pash aydınlık nazarlarında "karpuz cesâme-
ninde *perbe bir purlanmanın âfîb-i 'âlem-ârdâdan ictibâs-i envâr-
gân-â-gân ile şa'sa'a-endâz olmasından ziyâde*" kıymet-dâr ve bun-
lar "*müştâk-ı şu'le-i berrak olan pervâne gibi*" cîvânna cezbe-me-
dâr olundu.

O sevk-i memnûniyetle gide gide kulübeye tekarreb ederek he-
men doksan yüz adını kaldıklarında, bir de kalın ve müthiş sesli bir
köpekler havlamaya başladı. Bî-çâreler bu sesi işitir işitmez kork-
maya başladılarsa da ne yaparlar, nereye kaşınlar? Onların ümîd-
gâhı ise ancak ora idi. Lâkin çâre ne? Buldukları yerde tevakküfa
mecebûr olup ondan ileri gitmeye cesaretleri kalmadı.

Kabartaylı oraların kurdu olduğundan köpek gece bekçisi ve bir
azılı canavar olduğunu anlayarak ihtirâzen biraz geri çekilip gece
vakti hâricte kaldıklarını kulübede bulunan çobanlara anlatmak ve
şu mühâsebele hârici tecessüse mecebûr ederek o sırada köpeği zabt
ettirmek üzere uzaktan bir tabanca boşaltmak murâd ettirse de o
günkü gün bunlar için aksilik bir biri üzerine gittiğinden pişirovi iki
kere çıktığı halde her nasılsa çakmağı küşeyerek taşının düşüp kay-
bolmuş olduğundan başka bir şey anlaşılmadı.

O zaman şu ümîtlerini de boşa çıkararak hem de o vakte kadar
gececin bir rub'u geçmiş, soğuk ise gereği gibi alıp oralık taham-
mül olunur raddeleri geçmeye başlamış olduğundan iksiminin de el ve
ayakları hemen karıncaalmaya yüz tutmuş idi. Bunun üzerine Ka-
bartaylı bilmem ne düşündü, ne taşıdı? Yine "gel Bicuk!" diyerek
çocuğun elinden tutup ağır ağır kulübeye doğru takarrube başladılar-
sa da kulübeye varılması köpek olmasa da pek kolay değildi. Çünkü
kulübe derenin en darca olan sekiz on kulaç 'arızının karşı yakasında
vâkı' olup kulübeye varılmak derenin üzerine köprü gibi vaz' olun-
muş olan on iki kulaç tılında bir seren üzerinden geçmeğe gibi vaz
olunmuş olan on iki kulaç tulunda bir seren üzerinden geçilmeğe
mütevakkıf idi.

Vâkı' â bu serenin üstü geçilirken ayak kaymamak için bir karşı
kadar yolunup düzeltilmiş ve gelip geçmeden de âşına âşına üye-
rinde serbest ayak atılır bir tahta halini bulmuş ise de, etrâfi beş altı
karş miktarı kar tutup hey'eti yine müdevver bir sütun şeklinden
çıkınmış olduğu halde üzerindeki kar her tarafına bir nisbette sa-
nılmayıp bi't-tabî' yalnız şimal tarafı pek kalınca tutmuş ve şu ci-
herle 'âdetâ beyziyyü'l-kur' (?) bir üstüvâne hey'etini alarak geçit
yeri belli belirsiz kalmış olduğundan serenin zahirdaki hey'eti ve
vaz'iyetine nazaran orta yerine basılmış olsa mutlaka mukavves
olan kenarına tesâdüf ederek basanın dereye düşmesi tabî'i idi.

Buraları Kabartaylı'nın semere-i tecrübesi olmak cihetyle sere-
nin ucu yaklaşıntılarak anlaşılıp şu ma'lûmât üzerine serenin dâ'ima
sol tarafına basa basa geçilmek kâbil idiyse de takarrube meydân
vermeyen köpek karşı yakadan ara sıra öyle hırladıkça müsâ'ade-
sine emniyyetle hod-be-hod geçilmesi cesaret olur şey değildi. Bir
aralık Kabartaylı yine Bicuk'un elinden tutmuş olduğu halde serenin
üzerine çıkarak geçilip geçilmeyeceğini tecrübe etmek istediye de
bunlar serenin üzerine çıkıktıkları gibi köpek başını kaldırp havlama-
ya başladığından artık hiç şüphe kalmadı ki, biraz daha ilerleseler
üzerlerine hücum edecek. O cihetle derhal geri çekilip köpeğin na-
zarından kendilerini kaybetmek için oldukları yere sindiler. Biraz
sonra Kabartaylı yine Bicuk'u alarak serenin başına götürüp orada
dahi bi-çâreyi ileriyeye sürmek istediye de artık muhâtarası göz önün-
de olan öyle bir tehlikeden can korkusu ile sıkı sıkı kendisine sarıldı.
Ve o da çocuğun böyle bir delâletinin kendisince bir fâ'idesi olama-
yacığını bildiğinden ziyâde ibrâm edemedi.

Ma'a-mâ-fih artık beklemeğe hal ve dönüp bir tarafa gitmeğe de
imkân ve ihtimâlleri kalmadığından yine kulübeden istimâd etmek
üzere Kabartaylı seslenecek olduyusa da köpek de hırlıyı artırarak
kalkıp gezinmeye başladı. Ba'dehu bir daha seslenecek olduyusa da
kulübenin 'âdi ebniyye gibi müte'addid pencereleleri olmayıp çitlen
örtme dört duvardan 'ibâret olduğu cihetle sağır bulunduğu gibi rüz-
gârın imlîsi ve derenin çağılışı ise etrâfi bir kat daha bürtmüş ol-

duğundan uzaktan çıkacak sesi kulübelerdeki işitinceye kadar köpek üzerlerine hücum edeceğinden bu yüzden de me'yus oldular.

Nihâyet Kabartaylı "*dâde-i ümüdlere o yed-i beyzâ gibi münevver görülen*" çoban kulübesinin penceresine bir kar topu fırlattı. Lâkin pencereye isâbet ettiremeyip kulübenin duvarına çarparak köpeği büsbütün kıskırtmasıyla, bir de o canavardır acı acı havlayarak üzerlerine şiddetli bir hücumdur gösterince bunlarda sıfır tükenip Kabartaylı can havliyle hemen Bicuk'u tutarak kendisine siper eyledi.

Bî-çâre o halde büsbütün çâre ve ümitsiz kalarak "*cellat önüne diz çöktürülen gözleri bağli bir müicrimin felâketine hasr-ı nazar eylediği gibi*" çocuk da mazlûmâne Cenâb-ı Hakka sığınıp gözlerini kapamış olduğu halde arkasından gelecek dendân-ı bî-emân helâka muntazır oldu.

Bir de o "*ok yaydan çıkmış gibi*" üzerlerine hücumla başlayan kelbin kendisine gelip yetişmesini tahmîn ettiği an birkaç sâniye geçtikere sesi dahi "*biçaklanmış gibi*" kesilmesiyle Kabartaylı "kurtulduk!" diye, Bicuk'un kollarını bıraktı.

Bî-çâre hemen dönüp arkasına baktı. Vâkı'â geçidin üzerinden köpek sır olup uzaktan boğuk boğuk sesi geliyor. Artık biraz nefesi genişti. Zîrâ karın beyazlığı arasında "*ok yaydan çıkar gibi*" üzerine hücumunu gördüğü kuzgunu siyah o yirtici canavarın sanki kendilerinden kaçıyormuş gibi gittikçe sesi uzaktlaşıyor.

"Aman ya Rab! Ne sür'at-ı inkılâb?!"

Meğer köpek onlara hucum ederken serenin şekil ve hey'etine aldandıp karın orta yerine basmasıyla derhal dereye düşer. Sesinin de öyle boğuklaşıp uzaktlaşması ise dereden şiddetle akan sulara katılıp kurtulmak için çabalayarak aşağıya doğru gitmesinden idi. İşte şu sür'at-ı inkılâb, mahzâ-bî-çâre çocuk hakkında Cenâb-ı Hakkın bir hüfz-ı mahsûsı oldu. Yoksa köpek kendisini bir hamlede bitirip gitmiş idi.

Her ne hal ise, köpek sûret-i ibtilâsından fırsat-pezîr olarak, bunlar hesaplıca basa basa serenin üzerinden geçtiler. Kabartaylı Bî-

cuk'u dövdüğü kurbacın kabza gibi sert olan baş tarafıyla kulübenin kapısını (v)urmayaya başladı. O aralık köpek de uğraşa uğraşa kendisini kurtarıp kıyıya çıkarak kesik ve yorgunca bir sesle yine kulübeye doğru gelmeye başladyısa da müte'âkîben kapı açılıp elimde 'alevli-ce yanan bir odunla esmer çehre kara bıyıklı bir laz göründü.

Bu adam arkalarında gelmekte olan köpeği fark etmekte beraber kendilerini tanımadığından içeri kabulde tereddütle kim olup nereden geldiklerini su'âle başlayınca, Kabartaylı bunun da orada yabancı bir misafir olduğunu anlayarak sözlerine aslâ kulak asmayıp iri iri bir sesle çobanlardan birini çağırды.

O sırada kulübenin kapısından da ocağında cehennem gibi yanmakta olup hârice intişâr eden harâret-i nar "*gâyâ gülzâr-ı Cenâb-ı Halîl'den vezân olan bir nesim-i 'anber-bâr gibi*" soğuktan donar-casına üşümüş olan vücûtlarına letâfet-nisâr olurdu. Derken çobanlardan birisi uyku sersemi olduğu halde esneyip gözlerini silerek kapiya geldi. Kabartaylı'yı görünce tanıyıp bunları içeri aldı. Ocağa karşı bir yer gösterdikten sonra biraz pasta ile bir parça da kuru peynir getirip bî-çârefere ikrâm eyledi. Bunlar orada ısınıp karınlarını doyurarak Cenâb-ı Hakkın eltâf-ı meded-resâniyyesine binlerce teşekkür eylediler.

O sûretle akılları başlarına geldikten sonra etrâfa nigâh-endâz-ı tefahhus olduklarında kulübede mukîm ve müsâfir idi sekiz kişi olup içlerinden ba'zıları uykuda, ba'zıları da öyle şamatalıca gelişlerinden uyanıp nazar-ı istiğrâb ile yüzlerine bakmakta idi.

İçlerinden bunlara meş'ale göstermiş olan Laz'ın yanında Bicuk akrân bir kız çocuğu olup bu kızın hasr-ı nigâh ile kendisine bakışı Bicuk'un da herşeyden ziyâde nazar-ı dikkatlerini celb eylediyse de o gecelerin öyle felâket-mendâne geçmiş olmasından dolayı hâsıl olan yorgunluktan vâsıl oldukları o câ-yı selâmet de ve o harâret-i mü'tedile içinde uykuya varıp ertesi gün kendisi ile görüştüme başladılar.

Bu kızın ismi Pişası Maf (?) idi. Kendisi "Bize Dog" (?) kabilesinden olduğu halde Bicuk misillü mahtûd Laz'ın pençe-i esâretine

dişmiş ve gelirken yollarda küçük hummadan hastalanıp onlardan bir hafta evvel oraya vâsıl olmuş idi. Bî-gâre orada istirahatla keşb-i âfiyet edebilmiş ise de, vatanından mehçür olalı Bicuk gibi akrânyia müsâhebet yüzüne hasret kalmış olduğundan "yeni kavuşmuş iki hasret gibi" birbirleriyle uzun uzun dertleşerek âyine-i diliden mehna-enkan def-i gubâr-i melâlet emmeye başladılar.

Üçüncü gün idi ki, Pıçası Maf sol tarafında olduğu halde bu çocuklar yan yana ocağa karşı oturup müsâhabet etmekte idiler. Kulübede bulunanlar da onlardan biraz geride bir halka çevirerek oturup konuşmakta iken Kabartaylı tağarcıktan biraz tütüün çıkartmak üzere iki üç def'a Bicuk'a seslenmiş ise de çocuk Pıçası Maf'ın kulâğına gâyet hoş gelen sözlerine dalmış olduğundan işitemedi.

Herif buna "işini de mahsûs alırmıyör zammıyla" fena halde hiddetlenerek yanındakilere renk vermeksizin olduğu yerden kalkıp yâvas yavaş Bicuk'a yaklaştı. Bicuk'un yüzü dahi Pıçası Maf'a mâ'il olduğu halde ona dahi anlatmaksızın birden bire sağ tarafından yüzüne bir tokat çarpmasıyla bî-gârenin gözlerinden bir ateşir uğradı.

Bicuk başının üzerinden almına doğru arka taraftan gelen bu hızlı şamarın ne olduğunu anlayamayarak bî-gâre vehleten o gözünü dışarı fırladı sandı.

Müteâkıben sağ gözü kan içinde kahlıp ve bu kan ise Kabartaylı'nın serçe parmağında bulunup avucunun içine dönmüş olan yüzü-ğünden sıvrıce bulunan bir sırca taşın Bicuk'un sağ kaşının üzerine açtığı yaradan akmakta idi.

Öyle olduğu mu'ahharan anlaşıldı. Ve bir hayli kanlar akıp nihâyet dindi ise de, sağ kaşının üzerinde para kadar bir deri mecrûh olup kemniğe kadar te'sîr ettiğinden Kabartaylı'nın şu ketebesini Bicuk'un alnında takarrur eyledi. O vakit kulübedekiler buna az söyle-nip darılmadılarsa da "olmuşa gâre ne?" hafazallah bî-gâre çocuk o sırada gözünü çıkmadığına şükreyledi.

O günkü gün Bicuk'un şu haline en ziyâde acıyan Pıçası Maf idi. Kendisi de oraya gelinceye kadar yollarda az sıkıntı çekememişler

ise de geçirdikleri muhnet, tabî'i olan meşakkat-ı seferiyeden 'ibâret olduğundan kendisinin rivâyetine nazaran esircisi olan Laz'ın hakkındaki nazar-ı şefkatini inkâr edemezdi. Bicuk ise kendi bî-gâreliğini ona kıyâs ettikçe Kabartaylı'dan gördüğü cebr u şiddet ve kadr u hakareti tahattur ederek hakkındaki husûmeti teşeddüd ederdi.

Her ne hal ise, Kabartaylı kulübede Anapa'ya kalmış olan beş altı sa'atlik yoluna gidebilmek için müsâ'ade-i havaya muntazır olarak bir hafta kadar ârâm ile şu muhâsebetle Bicuk Pıçası Maf'la yal-nız o kadar müddet görüşebildirse de kendisiyle hem-şehri ve akrân ve hâlen bir hâne-i derd ü elemde muhâmân oldukları cihetle beyhulindeki ülfet ve ünsiyet, rehîn-i mertebe-i uhuvvet oldu.

Kabartaylı'nın orada bir hafta kapamıp kalışı da havanın geldikleri halde devamından olmayıp o şiddet ertesi günü keşb-i şükûnet eylediyse de karn kesreti birkaç günler seyr u seyâhata mâni' olmasından idi. Bununla beraber hava günden güne düzelip gittikçe keşb-i safvet, güneş dahi üç dört günler ardına bakarak gurup ile ertesi günü te'mîn eylediği gibi karn yüksekliğini dahi tenezzüle hizmet eylediğinden yolculuk derce-i imkâna gelmesiyle oraya vusullerinin hafası olan bir Salı günü daha geçmeden Anapa'ya gitmeye niyyet eyledi. Pıçası Maf'ın yolu dahi berikiler gibi Anapa'dan başka cihet değişse de esircisi olan Laz bir refikini beklemek mecbûriyetinde bulunduğundan birbirlerine vedâ' ile Kabartaylı Bicuk'u alarak o sabah keâma-kâne yola çıkıp artık bata çika bin belâ ile Anapa'ya vasil olabildiler.

Fakat Pıçası Maf'ın arkasındaki esvâbı o kıs günlerinde kendisini muhâfazaya kâfi olmadığını ve evvelce yollarda hastalanması ise ancak hasbe'l-mevsim almış olduğu soğuktan neş'et eylediği cihetle Bicuk hem hem kendisine mu'avenet etmiş olmak ve hem de Kabartaylı'dan ol sûretle ahz-i intikamda bulunmak üzere yola çıkmadan evvel kulübede ma'hûd yağmurluğu tağarcıktan çıkartıp gizlice Pıçası Maf'a bırakmış idi. Şu halî esirci olan Laz da sezdüyse de o makûle herfler zaten çalıp çarpmaya her şeyden ziyâde alışıktı olduğundan izhâr etmek şöyle dursun ba'zı mertebe setr ü ihtfâya dahi mu'avenet eyledi.

Kabartaylı ma'hûd yağmurluğu yol yürürken giymediğinden Anapa'ya gelinceye kadar arayıp sormayıp oraya vusûllerinde geceleme üzere bir kahve-hânede tağarcığa el uzatıp yağmurluğu bulamayınca Bicuk'tan su'âle dahi tenezzül etmeyerek hemen kirbacı eline alıp gazûbâne üzerine yürüdü.

Bicuk "aman unutulmuş filân gibi" ca'li ve hakîki ba'zı mertebe te'esuf ve nedâmet gösterdiyse de herif aslâ kabul etmeyip o yorgun ve üşümüş olan vücûduna beş altı kere vurdu. Buna dahi kanâ'at etmeyerek çocuğu kaptığı gibi kahve-hâne önündeki setten aşağı sahile doğru fırlatmaya kıyam etmesiyle Bicuk'un acı acı feryâd etmesinden kahve-hâne de bulunanlar merhamete gelerek derhal yetişip Kabartaylı'nın elinden kurtardılar. Yoksa o hiddetle bî-çâreyi setten aşağı atıp kayaların üzerinde parça parça etmiş idi.

Bu husûsta Bicuk'un felâketlerinden kat'î nazar bahânesini kayb ettiğinden nâşi Kabartaylı da zarar ve ziyândan hâli degilse de herif öyle bir gazab-ı mücessem idi ki; Çehresinde mevcûd olan âsâr-ı ş'âmet, her birisi başka başka hiyânet ve kıyaklığına delâlet ederd.

Her ne hal ise, o aralık biraz teskîn-i şiddet eylediyse de iki gün sonra Anapa'dan bindikleri bir yelken seffinesiyle deniz üzerinde yağmurluğun lüzûmu anlaşılınca tekrar tekrar hırslanarak Bicuk'tan ne sûretle intikam alacağını düşünür. Ve artık "yan bastın, eğri baktın" diye etmediği zülüm ve hakaret kalmayıp ara sıra biraz ısınmak üzere bî-çârenin sâ'ir yolcular gibi geminin ambarlarına indigini dahi çok götürdü.

Bu hal üzere bir gün bir gece yol giderek Bicuk geminin güvertesinde ol sûretle hak-sâr-ı züll-ü sefâlet ve pâ-zede-i meskenet ile hakaret oldukça, Kabartaylı'nın şerrinden hilâs-ı nefis için kendisini hemen ilkâ-yı deryâ-yı hatarât-numâ etmeği kurardı. Lâkin Kabartaylı gibi bir zâlimin de cihânda kendisi gibi muntekimden âzâde bulunmasını çok görerek bekâ-yı hayatımı işte ancak ondan ahz-ı sâr için saklardı.

Bir de o gece hava bozulup lodos cihetinden bir fırtına zuhûr

ederek bir derece kesb-i şiddet eyledi ki, ertesi gece o vakte kadar üstlerindeki nîver-i nîvârdan bî-zâr ve altlarında da her bir sadmesi girdâb-i hatardan nişâne veren Karadeniz'in müthiş dalgalarmından med-hûş ve bî-karâr oldular. "Tali'siz başın yağmurlardan doluya tutulduğu gibi" onlar da karada sıkışıp câ-yi selâmeti bulmuşken Karadeniz'in ortasında rehberleri bârika-i dehşet ve sâyebânları se-hâb-ı felâket oldu.

O nîver-i vahşet-küsterine kibâb, tebeddül-i hava ile bârândan doluya ve ondan yine kara inkılâb ederek kendileri için Sinop limanını tutabilmek dâ'ire-i imkânâ girdiyse de gün akşam olup pertev-i âfritâb nikâb-ı gurûb ile ihticâb ve yine perde-i siyah çerde-i leyl-i rû-yi âfâki mestûr ve pür-nikâb eylemiş olduğu halde sevâhilden hiçbir eser müşâhede edemediler.

Gemide bunlarla beraber tamam onsekiz nefer yolcu olup içlerinden bir kaç pratika kuvvetiyle ol havalice vukûflarına mebnî o ümîde müntazır bulundukları halde geminin o vakte kadar hesapça Sinop limanına varmaması kendilerini su'âle mecbûr ederek Kaptandan istîzâh-ı merâm eylediklerinde Kaptan Sinop limanına gitmeyeceğini kat'iyyen beyân eyledi.

Halk ise fırtınadan yirmi otuz sa'at kadar lâ-yenkati' çalkalanarak fenâ halde sersem ve hasta-hâl olduklarından o gecelik Sinop limanına girilmek için kaptanı icbâr ve bu bâbda haylice ibrâm ve isrâr eyledilerse de kaptan kemâl-i te'annüdle aslâ bildiğinden şaşmayıp nihâyet Türkçe'yi dahî keserek lisân-i mâder-zâdi olan Rumca'ya tahvîl ile gemide (Marneller)⁸⁸ den başkasına söz söylemeyip o havada kurb u civârında bulundukları limana sığınmak istememesi ne sebebe mebnî olduğu anlaşlamadı.

Bunun üzerine bî-çâreler o ümîten dahî me'yûs oldukları halde bir taraftan havf u dehşet ve bir taraftan da her an ve dakîka müstağrak olacakları hâtura-i girdâb-ı felâket içinde gitmekte iken bir aralık kaptan tarafından yolcular kâmilan anbara çekilip hiç kimsenin

⁸⁸ Gemi ta'ifesi.

güverteye çıkmaması tembih olundu.

Bu sûret, soğuktan ve dalgaların serpinintisinden masûniyet cihetiyle yolcuların canına minnet ise de Kaptanın para ile dahî kemâl-i istîğnâ ile gösterdiği böyle bir ikrâmı cebr-i tahtuna almasından sebeb ne olduğu anlaşılabilir. Biraz müddet oracığî düşünülüp düşünür iken, bir de zulmet-i leyde nâ-gehân bir sefîne-i mehâbet-pîşenin sarvet-endâz-i âfâk olan âteşi kahhârâsına hedef ve bârka-fesân-ı savlet olan güllerinden sefîneleri âteş içinde kalıp hemen hemen rehîn-i gark ve telef oldukları halde bir de esâret-i harbiyye altına alındılar.

O hal-i pür-gulgule, gemi halkını anbardan güverteye uğratarak artık yolcularla ta ifeler beyninde bir velvele salıp kaptan'a dahî pusulayı şaşırttı. Zârâ sefîneyi âteş-i harb-i isfilâ ve atılan tanelerden ön direk kırılıp güverteye serildiği gibi su kesiminden açılan yaralardan dahî sintineyi iki kadem kadar su imlâ eylediğinden çar-çabuk açık bulunan kışık direk yelkenleri mayna edilerek oraya bir bandıra kaldırılıp üzerine teslîm kandilleri keşîde olundu.

İşte bu "ray"⁸⁹ bandırası görülmüş görülmez sefîne-i zafer-pîşeden derhal âteş kesilip meh-tâplar yakılarak üzerlerine bir büyük filika gönderildi. Gelen 'asâkir içeri girerek gemide yalnız kaptan ve "migo"⁹⁰ sunu terk ile orada bir on başı takımını bırakıp gemide bulunan on nefer Ruun marmelleri alıp götürdüler. Mîre 'âkıben o gemiden bunların üzerine "rampa"⁹¹ olunarak sefînenin su girmekte olan gülle yaralarını zifî kazıklarla tıkadılar. Ve o sırada bir taraftan da götür-dükleri devr-i dâ'im tulumbalarıyla sefîne-i mecûhayı isfilâ eden sular hâricce ahlırdı. Ba 'dehu baş tarafına da bir halat bağlayarak o sefîne-i harbiyye bunları arkasına takdığı gibi doğruca 'ale's-seher Sinop limanına götürüp orada lenger-endâz-i ârâm olan Donanma-yı Hümâyûn'a teslîm eyledi.

⁸⁹ Teslîm demek tir ki, mağlûbiyyet-i harbiyyede musta'mel bir ta'bir-i 'umûmîdir.

⁹⁰ Tüccar gemilerinde çekirdekten yetişen tayfalar.

⁹¹ Bir geminin diğer gemi üzerine galibâne yavaşması.

Limana vusûllarında diğer yolcularla beraber bunları da bir sandala doldurup birinci amiralık sancağını hâ'iz olan bir üç anbarlıya nakil ile hepsini "tavlon" nun⁹² baş tarafına aldılar. Oraya girdiklerinde yolcu olarak bunlar gibi karışık kıyâfet vermiş seksen kadar başı bozuk musafir mevûd idi ki, onlar da hep bunlar gibi onar onbeşer kişi olarak toplana toplana biriktirilmiş olup orada müsâfirlerin tevkîf olunmakta idiler. İşte o gece idi ki, Bicuk'un du dâ'ire-i delişet-i ızdırâbı içine düşüştüğü esâret-i 'âdiyye ve harbiyye, Kabartay-lı'nın pençe-i şiddet ve memlûkiyyetinden hûlâsına bir hûsn-i vesîle oldu.

Bicuk hâl-i sabâvetle girifâr olduğu hengâme neden neş'et eyleyip daha ne alacaklarını fark edemediğinden hakkıkar-i hâli Kabartaylı'dan su'âl etmek ister idiyse de o zâlim bî-gâreyi dâ'ima tahkîr ve tekdîr ile de gözünü yıldırmış ve kendisinden korkuta korkuta cesâret-i halkıyyesini bozmuş olduğundan kendisinden su'âl bir türlü cesâret edemeyip öylece mütehayır kalmış idi.

Fakat gemide bulundukları müddetçe bi'l-'umûm yolculara beylikten peksîmet zeytûn i'tâ olunarak gerek bunların tevzî'inde ve gerek müsâfirin haklarında gösterilen garf-nevâzlık husûsunda hiçbirisi yek diğerinden farklı ve imûyâzlı tutulmayıp 'asâkir-i bahriyye tarafından her şâhs hakkında mu'amele-i mütesâvîye icrâ' olunduğundan şu hûsn-i 'âdet çocuğun tab'-ı mâder-zâdnâ i'âde-i meânnet ve cesâret eyledi.

Çend gün sonra bir sabah Kabartaylı abdeste gitmiş olduğu halde gaybûbetini fırsat itihâz ederek kendisine birkaç kere dest-i şeffakate çorba ve peksîmet vermiş olan Çerkesce bilir Batumlu bir neferin o aralık olduğu yere yakın bir "imbar"⁹³ önünde oturduğunu görerek yavaş yavaş yanına sokulup uğradıkları hal-i felâket-i şîmâlin sebebini su'âl etti. Uğradıkları o hâl-i deşşet, sefînelerinin Y unanistan'a mensûbetiyyetinden neş'et eylemiş idi ki, o tarih Rusya mes'elesi

⁹² Beylik gemilerinde top anbarının alt katıdır ki, 'asâkir-i bahriyyenin ârâm-gâhidir.

⁹³ Geminin penceresi.

evâ'îli olup o aralık şirzime-i Yunâniyye dahî be-hasbe't-uğyân terbiyye ve tüccar gemileri dahi Saltanat-ı Seniyye denizlerinden men' ve tardiyeye olunmakta olduğu halde bunlar türlü türlü sahte bandıralar isti'mâl ederek yine Karadeniz'de ve şurada burada gezinip icrâ-yı mefsedete cür'et ederlerdi.

İşte seffineleri Kaptanın Sinop limanına girmek istememesi mücerred Yunaniliği cihetiyle korkusundan nâşâ olduğu gibi kendilerini taht-i esârete alan gemi dahi Donanma-yı Humayyun tarafından Karadeniz'de kordonu çevirmekte olan gemilerden bir "birlik" seffine olup fakat bunları öyle giriftâr-î âteş-î harb u dehşet eylemesi ise daha ilk akşamdan âfâkı tecessüsünde oniki onüç mil uzaktan âyne ile gemilerinin yeniliği cihetiyle beyaz beyaz görünen "gabiye"⁹⁴ ve "babafingo"⁹⁵ yelkenlerini görerek onları kollaştırırdı.

O halde leylen düşecekleri noktayı hesaplayarak tahmîn ettiği gibi birkaç kere çakmış olan şimşegin ziyâsında oldukları noktayı tamamiyle muhafaza ederek üzerlerine yaklaştığında evvelce çektiği "dur!" işâretlerine seffine-i Yunaniyye'den itâ'at olunmayıp kaçak sûreti gösterilmesinden kâ'ide-i bahriyye vechile bunları ol sûrette âteşe tutmaya mecbûr oldu. Eğer taraflarından müte'âkiben çekilen teslîm bandırası birkaç saniye daha gecikip de atılan toplar derhal ateş kesme idi, hafazallah seffineleri oracıkta gark u şikest olup gitmişlerdi.

İşte Batumlu nefer Bicuk'a şuraları yine anlattıktan sonra dedi:

"— Lâkin müsterih ol, bundan sonra hiç korkma. Bak, devlet sancığı altına giriniz. İstanbul'a kadar da yine o sayede gideceksiniz. Haydiniz, biraz gülün!" Lâkin Bicuk mübeddilik haliyle bir tarafta gidebilmeğe cesaret edemediğinden şaşkın şaşkın Batumlu'nun yüzüne baktığında, tekrar; "Yoksa seni haydi ben gezdireyim" diye elinden tutarak bunu alıp güverteye çıkarttı. Güvertede bulunan âlet ve edavât-ı bahriyye ve harbiyyeyi temâşâ ettirdikten sonra oradan

⁹⁴ Aşağıdan ikinci yelken.

⁹⁵ Daha üst tarafındaki yelken.

kat kat top anbarlarını gezdire gezdire aşağı indirip ârâm-gâhları olan "tavlon" a 'avdet ederken önünden geçtikleri kiç salon kapısını hâricinde bulunan küçük zabitlerden bir ikisi Bicuk'u görerek sevimli bir çocuk olduğundan elinden çekip içeri aldılar.

Bunun Türkçe bilmediği gibi zâbitler de Çerkesce tekellüm etmediklerinden Batumlu'ya tercümanlık ettirerek çend kelime ile bîçâreyi taltif ettiler.

Ba'dehu bu zâbitler salonda bulunan diğer birkaç arkadaşlarıyla beraber sekiz on kişi oldukları halde hep beraber kalkıp orta yerde bulunan sofranın etrâfındaki sandalyelere oturdular ve müte'âkiben salon kapısından iki hizmetçi ellerinde tepsilerle sütlü kahve ve has gevrek getirip cümlesine tevzi' ettikleri sırada zâbitler tarafından verilen işaret üzerine Bicuk'ı da kenarda bir sandalyeye oturtup kendisine yedikleri sütlü kahve ile gevrekten ikrâm ettiler.

Bunlar kahvaltı ile meşgul iken içeriye büyücek bir zâbit girdi. Bu zâbitin rütbesi salondakilere hepsinden büyücek olduğu cihetle içeri girenken evvelkiler ayağa kalkarak kendisine hürmet gösterdiklerinde Bicuk da hüzzâra tebe'iyyetle ayağa kalkıp durdu. O vakit büyük zâbit bunu görüp su'âl etmekle beraber ayağındaki parçanın ölçüsünü aldırttı. Ölçü alınırken Bicuk işi hissederek memnûniyetinden bi't-tercüme kendilerine esmâ'-i şükranıyyetle yanlarından çıktı. Bicuk kapıdan çıkarken yine zabitlerden birinin kendisine gönderdiği iki tane büyücek ve güzel Sinop elmalını bir hizmetçi arkasından yetiştirip eline verdi.

Bicuk'un elmalar elinde 'avdet ettiğini Kabartaylı gördükte, kendisiyle beraber olmadıkça bir tarafa ayrıldığına rızâsı olmadığını evvel-be-evvel tenbih ederek nereye gittiğini su'âl başladı. Bicuk meşhûdâtını azıcık söyler söylemez Kabartaylı aşırı halde hiddetlenmeye de orada bi'l-'akis Bicuk gibi kendisi 'âciz bulunduğundan sabr u sükûnete mecbûr oldu.

Bir iki sa'at sonra Batumlu ölçüsünü almış olduğu bir çift kumdurayı çoraplarıyla beraber getirip kendi eliyle Bicuk'un ayağına

giydirerek berâ-yı teşekkür kendisini yine zâbirana götürceğini söylediği gibi Kabartaylı artık çocuğun paşa gemisinde beyne'z-zâ-biân müzâvedeye çıkmış olduğuna kesb-i vukûf ederek çâr-nâ-çâr büsbütün yelkenleri suya indirdi.

Bunun üzerine gûyâ kendisi Bicuk'un pederi olup cihette teşekküre birlikte borçlu olduğuna dâ'ir idâre-i lisân ile birazdan kendisi götürceğini ifâde ile Batumlu'yu savdıktan sonra Bicuk hakkında isti'mâl eylediği elfâz-ı tahkiriyye'yi lisân-i nasîhat-i pederâneye tebdil ile beynlerinde bir baba oğulluk çıkararak ba'dehu gerek birbirlerine ve gerek soranlara ol sûrette söylenilmesini miyâza başladı.

Lâkin Bicuk da Çerkesistan'dan çıktı ise Çerkeslik'ten de çıkmadı ya? "Artık tarımın mukalebenin sırasıdır" diyerek, Kabartaylı'yi sıkmak murâdıyla dedi:

"— Camım celeb, sana ne oldu? Bugün seni ilk gördüğümüz gibi pek mülayim görüyorum. Yoksa beni yeni baştan kaldırıp buradan da başka tarafa mı kaçıracağını? Lâkin ne hacet? Ben sana iâ'attan hâlf değilim. Şâyet biri beni tesahüb edecek olsa bile artık ben kabul etmeyeceğimi sana söylemedim mi?" Kabartaylı güler yüzle:

"— Evet oğlum, evet benim Bicuk'ım. Ben de seni böyle isterim. Hem de sana olan muhabbetim peder muhabbetinden ileridir. Onun için sen de beni bundan sonra peder bilmeli ve hem de öyle çağırılmalısın. Hâricten birisi dahî su'âl eder ise benim için "Öz pederinindir" demelisin."

"— Teşekkür ederim. Lâkin "Tufakur" ben haddimi bilirim. Sen benim ağamsın. Ben senin esirimin?.." Kabartaylı gayet mülayimane:

"— Be canım "sışavâ"⁹⁶ bırak şu sözü!"

"— Peki amma, murâdını anlayamıyorum. Yoksa beni âzâd mı edeceksin?"

⁹⁶ Oğul.

"— Hayır öylesi deyil. Lâkin sen beni dinlersen öyle bil ki, sana edeceğim iyiliği değil kardeşlerin, baban bile olsa icrâya muktedir olamaz."

"— Lâkin va'd ettiğin iyiliğin ne olduğunu anlamalıyım?"

"— Evet işte buraya kadar geldik ve madem ki birlikte pence-i hükümete de geçtik, her nasıl olsa İstanbul'a kadar da birlikte gideceğiz. Şu kadar söyledim ki: "Orada esaret, Çerkezler için bir tarîk-i feyz ü sa'âdetir" diyerek "*fakarânın evlâdi olmaktan ağniyânın memlûki olmak her halde hayırlı olduğunu*" Bicuk'a uzun uzun anlattı. Ve sahîhen İstanbul'da esâret, kabâ'ili-i Çerâkise beyliklerine müreccih bir hâl-i medeniyet ve rif'at olduğuna zihnini iknâ' ile kendisinin begenip isediği bir iyi kapyıa satacağımı va'd eyledi. Bunun üzerine Bicuk Kabartaylı'nın sözlerine muvâfıkata mecbûr oldu.

Halbuki öyle bir zâlimin kendisine ettiği gadr u hakareten dolayı bi'çâre de onun hakkında bir şiddetli ahz-ı intikama niyyet etlemiş olduğu halde Kabartaylı'nın öyle nâ-çâr kaldığı bir zamanda ol vechile ettiği nasîhat güdük-firibânesine kanâ'atle va'dine gösterdiği i'timâd, vehleten za'f-i fikrine harıl u isnâd olunursa da Memâlik-i 'Osmaniyeye'de esâret, nev-resîde-gân-i vatani için bir meslek-i terbiye ve rif'at olduğu Çerkezistan'ca kulağına değmedik sözlerden değildi.

Bu gibi sözler orada her vakit cereyân edip; "*Husûsiyle cihânda Çerkesler için fevka'l-âde bir bahniyârlık var ise o da ancak esâretle İstanbul'a gidene müyesser olduğu*" mefâhîr-i milliyetlerinin en ağır misâllerinden olduğu bilindiğinden işte Bicuk Kabartaylı'ya şu sebeple râim ve hakkındaki kemîn-gâh-ı fırsata vaz' u seir eylediği niyyet-i hasmânede dahî kıyâs-ı nefis ile 'afvi daha büyük göterek o husûsda dahî kalben fâriğ-i intikâm oldu.

Kabartaylı Batumlu nefere vermiş olduğu söz üzerine biraz sonra Bicuk'u alıp tahrif eden zâbitlere teşekküre götürdük de, her ikisine "oğlumdur" diye ayrı ayrı 'arz ettiği gibi ertesi gün gemide bulunan başı bozuk misâfirlerin cümleten isimlerini bir deftere aldıklarında o dahî kendisi için "Öz pederimdir" dedi.

Bu misâfirler zaten hep bunlar gibi Yunan seffnelerinde zuhûr eden yolculardan 'ibâret olup o vakte kadar birikmiş olan ondört pare tüccar seffnesinden dokuz kit'ası yolcularıyla beraber bir Mısır firkateyine, bunların kimisi dahî tevki'f olundukları beş altı gün zarfında bir kat daha ta'mir ve teşmî' olunarak diğer dört kit'a seffâyin-i Yunaniye ile beraber serâğ-i bahri-nâm bir berîk seffne-i humâyû-nuna terfikan Donanma-yı Humayyun tarafından cümlesini İstanbul'a gönderdiler.

Sinop'an hareketle volta yelken üçüncü günü Karadeniz Boğazi'ndan içeri girerek oradan Sarayburnu açıklarına gelinceye kadar ser-â-pâ İstanbul'un tetâfet-i mevki'yesiyile o iki geceli şehrin cesâmet ve me'mûriyetine ve her bir ciheti başkaca câlib-i meftûniyyet olan o kışlalar, saraylar ve cami'-i şeriflerin 'ulviyyet-i manzarasına Bicuk'un ne rutbe hayrân olduğu ta'rif olunamaz.

Şu kadar ki, pâ-yi taht-ı saltanat-ı seniyyeyi kendisine vatan-ı 'azîz itihâzıyla her bir cihete tekrar tekrar hasr-ı nazar-ı meftûniyyet ederek kendisini buraya getirdiği için döner döner Kabartaylı'ya ibrâz-ı memnûniyyet ederdî.

Tophane önlerini dolıştıklarında köprüler açılıp içeri girerek tersâne-i 'âmir'e önünde birkaç sa'at durduktan sonra liman dâ'iresinden gelen bir zâbit ma'iyetinde bunları ve sâ'ir yolcuları sandallara doldurup sahile çıkarak isimlerini mübeyyin Sinop'ta tanzîm olunan defterle beraber doğruca götürüp bâb-ı zabtiyyeye teslim ettiler.

Bunlar orada birkaç günler misâfîreten tevki'f olunup yolculardan her birisi isim ve numaralarıyla çağrılarak yedlerinde bulunan pasaport ve yol tezkerelerine veyâhûd bi'l-istintâk tebeyyün eden sûret-i ahvâllerine nazaran tahliye-i sebilleri veya mahbûsen tevki'fleri veyâhûd tağrib u i'âdelerine dâ'ir her birisi hakkında lâzım gelen mu'âmele-i inzibâtîye icrâ olunduğu sırada dördüncü gün, Bicuk'ı da Kabartaylı ile beraber evvelâ tefrîk müdürîyetine çıkardılar.

Bunlara evvelce pasaportları su'âl olunduğ da, Kabartaylı mes'ele-i hazıra münâsebetiyle Anapa'da Rusya me'mûrları barınmadığından pasaport verip yoklayacak bir mevkî'-i resmîye te-

sâdüf edemediklerinden bahisle ma'zûriyyetlerini meydâna koydu.

Ba'dehu Der-sa'âdet'e sebeb-i 'azîmetleri sorulduğ da, buna da mazhar-ı tahsîn olmak ve şu münâsebetle kolayca cânib-i zâbitadan yakayı kurtarmak üzere güyâ mahz-ı hicret niyyet-i hâlisasiyla gelmişler gibi bir sûret-i garîbâne ve mülteciyâne görünüp Bicuk dahî Kabartaylı'nın ta'îmât-i hafiyesi vechile "pederimdir, filândır" yolu ifade-i tasdikiyede bulundu.

Ma'a-mâ-fih nazar-ı hükûmet, öyle Bicuk'u veya onun gibi bir çocuğu işgâl eden Kabartaylı'nın desîse-kârılığına kâni' olur sûrette mestûr-i perde-i gaflet olmadığundan ma'hûd defterden bunların isimlerine mahsûs olarak ihrâc olunmuş olan resmi pusula takrîrleri zapt ve derc olunan jurnal ile beraber müşiriyet-i celfiyye 'arz ve istifzân-ı hâl olunması üzerine keyfiyyet oradan da meclîse havâle olundu.

İki gün sonra bunlar meclisten çağırılıp biraz su'âl-cevâb olunduğ da: Bunların ikisi de evvelki sözlerinde sebât gösterdilerse de evrâk-ı resmîyelerinin bir kere de istintâka havâlesi tezekkür olundu. O vakit şu istintâk keyfiyyeti bunları orada birkaç günler daha tevki'fe sebebiyyet verdiyse de yanlarında tâ'ife-i nisâdan kimse bulunmaması kendilerini yalnız baba oğuldan 'ibâret olan efrâdi nâkis bir familya hey'etinde göstermekten ziyâde nâsiye-i hallerinde görülen mugâyiret-i külliye Kabartaylı'nın bir celeb ve Bicuk'un da bir esîr olduklarını taht-ı istibâhta da tutardı. Esnâ-yi istintâklarında Bicuk'u Kabartaylı'dan ayırıp diğer bir koğuşta ârâm eylediler. Şu vechile birkaç günler Kabartaylı ile görüşmeyip mustantıklar huzûruna kendisi yalnızca götürülerek su'âl vukû'unda: Kabartaylı için ta'îmâtî üzere "öz pederimdir" demekten dönmediyse de ahvâl-i sâ'ireye dâ'ir vukû' bulan su'âlde, doğrusunu söylemekten başka bir şeyi hatırına bile götürmezdi.

Bununla beraber Bicuk'un mensûb olduğu "Şapsıh" kabilesi hakkındaki ma'îmâtıyla 'ale'l-husûs familya ve komşuları efrâdının isim ve eşkallerine dâ'ir verdiği cevaplara Kabartaylı'nın noksâni-i vukûfî cihetiyle bi't-tabi' tamamıyla müvâfık söz bulamadığın-

dan sanı'ası meydâna çıkarak nihâyet kendi takriri altında celeplik töhmetiyle müttehem olup Bicuk hakkındaki müddâhalesinin kâmilmen niyle kendisinin menleketine i'âdesi için ters yüzüne Anapa'ya nefy olunmasına meclisce karar verildi.

O halde Bicuk kimsesiz kaldığından Kabartaylı'yı gönderecekleri gün onu dahi birlikte çağırıp eğer menleketine 'avdet etmek is-terse yine Anapa'ya kadar beraberce gönderileceklerini teklif eyledi-lerse de, Bicuk artık İstanbul'dan bir tarafa gitmek istemediğini ağ-layarak ifâde ettiğinden kendisine sûret-i cebriyye göstermeyip hali-ne bıraktılar.

Kabartaylı'nın giriftâr olduğu o hâl-i me'yûsiyyet içinde nazar-i isindât ile Bicuk'a baktığı sırada bî-gâre kendi hakkındaki gaddar-lıklarını tahattür ederek cezâ-yı 'amehî olan beliyeyen min tarafil-lah kendi takriri ile dâ-gâr oluşuna ta'acübben hâlf kalmadysa da, kendisini İstanbul'a götürdüğü için hakkında kahır yüzünden lütf et-miş olan bir adamın me'yûsiyyetine ahz-i intikam sevâsıyla kendi sebep olmadığına dahi aşırı memnûn oldu.

Ma'a-mâ-fih bî-keslik de düşünlümez bir sey olmadığından Ka-bartaylı'yı dost itihâz etmek ihtimâli olmadığı halde herifim mu'fâa-kânı dahi kalbini te'esürden hâlf bırakmadığından ayrılrken yanına sokulup hâlisâne elini öptü. O da onun dest-i nedâmetle omuzlarını okşadıktan sonra, "Bicuk, kal sağlıkla" diyerek gözlerinden öptü ve müte'âkiben bir zaptıye neferi kendisinin kolundan tutarak mustan-tıkların ortasından alıp dışarı çıkardı. Bicuk o zaman arkasından ba-karak Kabartaylı ma'hud tağarcığı omuzlanmış oldu halde zabıtyye ile beraber gittiklerini bir vakit seyretti.

Ba'dehu Bicuk o me'yûsiyyet-i garîbâne ile tekrar müstenitliklerin odasına girerek birer birer oturanların yüzlerine bakmakta iken, işle-rinden bir zâbit ayaga kalkıp elinden tuttu ve kendisine Çerkesce:

"Çocuk beni istermisin?" dedi. Bicuk ilk def'a gemdeki zâ-bitlerden ifitât göterek her sınıftan ziyâde onlarla muhabbet etmiş olduğundan kendisi cevâb olarak:

"Teşekkür ederim.Hem de size hizmette hiç kusur etmemi"

dedi. Bunun üzerine:

"Lâkin sen hüsrün. Ben seni sonra 'asker edeceğim. Sen an-cak padişaha hizmet edeceksin" demesiyle, artık Bicuk bir derece sevindi ki, bu söze hayrân olup ne diyeceğini bilmedi. Ve hemen iki ellerine sarılıp tekrar tekrar öptü.

Bu âbit ise Mekteb-i İ'dâdiyye-i Şâhâne cerrâh binbaşısı Es'ad Efendi olup hânesinde sırfat olunan ba'ızı eşyasından dolayı hakkın-da şüphle olunan bir uşağın istintakı için o aralık Bâb-i Zaptıyye'ye gider gelirdi. Bu zât orada Bicuk'un muvâfakatını aldıktan sonra meclise çıkarak kendisini Mekteb-i İ'dâdiyye'ye yazdırmak üzere bir senet verip ol vechile istihâl eylediği müsâ'ade-i resmîyye üzerine çocuğu arkasına katarak alıp hânesine götürdü.

O aralık Dolmabahçe'de kâ'in Mekteb-i İ'dâdiyye karşısında bu-lunan vâsi' ta'İm-hâne meydânına baştan başa kurulan çadırlarla beraber Rusya esra-yı harbiyyesine tahsis olduğundan Mekteb-i İ'dâdiyye talebesi Üsküdar'da Toprağı'nda kâ'in-i şerîf Paşakona-ğı'na nakl olunmuş. Şu cihetle Cerrâh Es'ad Efendi dahî hasbe'l-me'mûriyye Üsküdar'a nakl ederek o civarda müste'ciren bir hâne-de ikâmet etmekte bulunmuş idi.

Bicuk, Es'ad Efendi'nin hânesinde düştüğünden kendisini o kadar memnûn bulurduki, ta'rîf kabul etmez. Çünkü Es'ad Efendi vaktiyle "Şapsih" kabilesinden henüz Türkçe öğrenmemiş bir hür kıızı alarak o cihetle Bicuk'un lisânına az çok aşınalık peydâ etmiş idi. Ve bun-dan başka kendisi oldukça feylosof ve ma'a-mâ-fih rind-meşreb bir adam olup mizâcî yerine göre ne kadar ağır ve mekîn ise hilmîyyetü gâlib olduğundan teb'ası hakkında mu'amele-i lütfiyyeden hâli de-gil idi.

Bir de rütbesi bir Cerrah Binbaşısı olmakla beraber ehlibâ ve komşularına sûret-i mahsûsada icrâ-yı san'ar-ı tabâbet ettiğinden vârdâtu yolunda olup hânesi ise orta halin muntazamcası 'add olu-nur bir dâ'ire idi. Ve hem de evin içerisi iki bölüğe taksîm ile bir kısmı türlü türlü oyuncaklar ve tecemmülât-i medenîyye ile müzey-yen odaları hâvî olup diğer kısmı ise levâzımât-ı cerrâhiyyesiyle ta-

bâbeti için mazbût bir eczâ-hâne tarzında idi. Bicuk'a gösterdiği hizmet de eczâcısına refâkatten ibâret idi.

Es'ad âfendi Bicuk'u hânesine götürdüğünün ertesi gün Çerkez kıyâfetinden çıkararak arkasına bir mektepli setresi giydirip ba'zı günler birlikte alıp mektebe götürürdü.

Arasına kendisini mektebe yazdıracağını söylese de imtihân vak-tine kadar olan altı yedi ay zarfında mekteb derslerini anlayacak ka-dar Türkçe öğrenmesinin şiddet-i lüzûmunu beyân eder. Ve Bi-cuk'la ettiği sözleri yanı yarıya Çerkezce söylerdi. Es'ad efendinin tabâbeti bahsine gelince: Vâkı'â kendisi hikmet-i cedîdece mahâret-i kâmileye hâ'iz değilse de 'ilmi nebâtât kuvvetiyle o 'ilaçlarını hüsn-i isti'mâl eylediğinden şu usûlün zararsızlığı cihetiyle ehîbbâ ve hem-civânın ziyâdesiyle emniyetlerini celb etmişdi.

Eczâ-hâne ve eczâci ve eczâci refki demekle eczâ-hânenin 'âde-ta bir çarşı eczâ-hânesi kadar olduğu anlaşılmasın. Bununla beraber bir cerrâhın her ne kadar mazbût olursa olsun bir eczâ-hâneyi idâre edecek kadar mu'âmelâta yetiştirebileceği dahî uzak tutulmasın. Zîrâ Es'ad Efendi'nin mizac-girliği ve husûsiyle ayacağına gelenlere verdi-ği eczâ bahâsına bir miktar şey zammıyla iktifâ ederek ayrıca ücret-i tâbbiyye almaması pek çok kimselerin râğbetini celbe medâr olurdu.

İşte o küçük eczâ-hânedeki lüzûmuna göre her türlü edviyye tertîb olunduktan başka bir takım da müretteb haplar yapılırdı ki, değil yalnız Üsküdarın uzacık civârlarından ta nerelerden gelip kutularla alıp giderlerdi. Meselâ 'amberli hapları ve öksürük hapları ve mu-kavvîyâta dâ'ir gün-â-gün müretteb şeylerden yevmiye bir hayli ec-zâ sorulurdu. Bicuk da iki üç ay zarfında dikkat ve zekâveti cihetiyle kabaca 'ilaçlardan bir hayli şeyler öğrenip kendi başına yapmaya başladı.

"Mesela bâsûr için":

"Çalaya tozu" dirhem yarım; "erkek kasanı" kezâ; "meyan balı" dirhem bir; "hallolunmuş sumğ-i 'Arabî" ile mîkdâr-i kâfi; "güver-cin kökü tozu" yevmiyye onar tane alınmak üzere yirmi hap tertîb olunurdu.

"Meselâ Frengi İçin":

"Cezayir saparnası" dirhem dört; "peygamber ağacı" kezâ; "kı-sacık mahmut" dirhem iki. Yarım kıyye su ile yüzelli dirhem kalın-caya kadar kaynatılıp sabah akşam içilmek üzere madbûh tertîb olu-nurdu.

Ve yine tertîbi hatırdaki kalandardan mesela; "surur" dirhem dört; "ağu selmanı" buğday dört; "sarı balmumu" dirhem onbeş; "zeytün-yağı" dirhem yüz. Bunlar merhem sûretinde kaynayıp tozlu balgam ve alazlama⁹⁷ ve çatlak için verildi.

Ve ba'zen de hikmet-i cedîde üzere "sulfato"lu sıtma hapları ve "terementi" ve "mekke pelesengi" ile bel soğukluğu hapları ve daha sâ'ir bir takım uyuz ve ergenlik ve mayasıl ve sancı ve baş ağrısı için gün-â-gün tozlar ve madbûhlar tertîb olunurdu.

Bicuk yavaş yavaş hepsini öğrenip eczâcîya tamamıyla mu'ave-net ettikçe, asil eczâcînin işi hafifleyerek Es'ad Efendiye türlü türlü yemekler pişirtirdi. Ve Es'ad Efendi de şu halden mahzûz olarak Bi-cuk'u ziyâdesiyle taltif eder ve Çerkezce ismi olan Bicuk lâfzının çirkinliği cihetiyle ismini Fâ'ik tesmiye ederek "Fâ'ik Efendi" diye hitâb ederdi.

O sene imtihân vakti gelip Es'ad Efendi Fâ'ik'i Mekteb-i İ'dâdi-ye'ye yazdırmaya uğraşysa da kabul ettiremedi. Fâ'ik de fi'l-hakî-ka o sene mektebce ders anlayacak kadar Türkçe öğrenememiş ol-duğundan o kadar me'yûs olmadı. Fakat ertesi sene imtihân vakti gelip geçerek bu yine mektebe dâhil olamayınca o vakit canı sıkılıp Es'ad Efendi'ye 'arz-i me'yûsiyyete başladı.

Bunun üzerine Es'ad Efendi bir gün buna lisân-i feylesofane ile: "— Yok Fâ'ik Efendi oğlum, buna o kadar meyus olmamalısın. Ben seni eğer ki mektebe yazdıramadımsa da senin Mekteb-i İ'dâdi-ye talebesi olduğuna da o kadar hâhiş-ger değilim."

"— Acayib! Sebep?"

"— Evet orasını ben bilirim."

⁹⁷ Al atlaslama.

“Çok şey! Ya ben şimdiye kadar ta‘ahhüd etmiş olduğunuz öyle bir kıfî ümîd ederken, beni iki sene sonra böyle me‘yûs etmek?...”

“Yok yok, murâdımı anlayamadın.”

“Buyurunuz?”

“Ya‘ni ben senin Mekteb-i f‘âdiye talebesi olduğununu isre-memekle seni hizmette veyahut boşta da durduracak değilim.”

“Ya ne yapacaksınız?”

“Evet seni Mekteb-i Tıbbiye‘ye vermeği daha ziyâde arzu ederim.”

“Efendim niçin?”

“Ya a kuzum! Askerlik vâkı‘â cihâmı tutmuş bir ‘âlf şeref ise de vezâ‘if-i ‘askeriye dahî o şerefın ‘uluvviyeti derecesinde ağır bir keyfiyettir. Zîrâ harfâ-i ‘âlemde görülen büyük büyük inkılâplar ‘askerlerin ‘ibret-i cân-siperâneleriyile husûle gelir. İşte bu cihette Mekteb-i f‘âdiye yazılarak ‘asker olup da dağdağa cunbân-i dehr ü devr ü zaman olmak ba‘zı efkâra göre her halde tercih olunur. Ve bir de fazla olarak harc-ı ‘âlem bir san‘at bulunmuş olur?”

“Şu ihtârımıza teşekkür ederim. Lâkin beni ‘askeriğe sevk etmehtizi tekrar ricâ ederim.”

“Peki, sen bu senelik de sabret gelecek seneye inşallah ne yapar seni Mekteb-i f‘âdiye‘ye kabul ettireceğime hiç şüphelenme. Hem de müsterih ol ki, mektebe giremediğine göre haylazlıkla da vakit geçirmiyorsun. Egger şu eczâcılık husûsunda ettiğin hizmet bana ise öğrendiğin de sanadır. Zîrâ “*insân gûlden nâzik taştan pekîr*” ba‘zı kere ufak bir şeyle hasta olur. Ba‘zen daha ufak bir sebeple de ölü verir. Senin o kadarcık edviyelerle işiğâin hıfz-ı sıhhat için fâ‘ideden hâli degildir” diyerek. Fâ‘ik‘a bir takım nasihat ve teshiyet verip vazifesince dahî bir şevk-i cedîd olmak üzere ba‘de-mâ ve tıbbâ ve eczâcılığa müte‘allik ba‘zı mühimce şeyler öğretirdi. Fâ‘ik vazifesince aslâ fütûr göstermeyip gün ve gün ilerlediğinden Es‘ad Efendi‘nin hakkındaki mahzûziyeti artarak ba‘zı cum‘a

günleri Camlıca‘ya vesâ‘ir mesire ve eğlence mahâllelere gitmekte kendisini de alıp birlikte götürürdü. O zamanlar Fâ‘ik‘in İstanbul‘a geldiği üçüncü seneye basıp mektebe gitmekte, Es‘ad Efendi‘nin tembih etmiş olduğu bir talebeden Türkçe ders alarak biraz okur-yazar bir hale gelmiş. Ve since dahî on beşini ikmâl ederek gönlü gözü hayiden hayî açılmıştı.

O aralık üst taraflarında bulunan konaktan on iki yaşında kadar “Nuridil” isminde bir cariyein elleri mayasıla uğramış olduğu halde tedavisi zımında Es‘ad Efendi‘nin hânesine gelip gitmeye başlandı. Es‘ad Efendi Nuridil‘e ilk geldiği günden beri münâsib olan edviyeyi tertîb eylediyse de cildî ‘illetler az müddette savuşmadığından savacak kadar vakit geçtiği halde yine savuşmayıp bu ise müccered tertîb olan edviyenin konakta lâyıkıyla icrâ olunmadığı bir-teklik anlaşıldığından edviye-i mürettebenin Es‘ad Efendi hânesinde i‘mâl ve icrâsına karar verildi.

Şu münâsebetle Nuridil her gün ‘ale‘s-sabah oraya devama başladı. İlaçlarının hazırlanması ya‘ni ellerinin kaç dakka banyoda durup suyun hareketi kaç derece olacağına dâ‘ir lâzım gelen ‘amelihâtın yoluyla icrâsı Fâ‘ik‘a tembih olundu. O da ikizâsı vechile hareket ettiğinden kızın elleri günden güne iyiliğe yüz tutardı.

Lâkin Fâ‘ik, Nuridil ile öyle her sabah hizmet münâsebetiyile ihtilâf ettikçe, gönlü başka türlü bir hisse mağlûb olurdu. Bununla beraber Nuridil de hakkındaki mesâ‘î-i hâlisâne ve müslihânesine teşekkür zımında mütebessimâne yüzüne bakıp durdukça, hissiyât-i kalbiyesi günden güne kuvvet bulurdu.

İşte bu halde gün-â-gün müsâhabet ederek Fâ‘ik ile Nuridil bey-ninde hâsıl olan irtibât-ı kalbiye bir dereceye geldi ki, Nurudil‘in ‘ilaçlarını konakta hazırlamak için Fâ‘ik‘i her sabah uykudan sanki birisi uyandırdı.

Bu hal iki ay kadar devam edip şu genç çocukların ikisi de gece yatıkları vakit uykuya varıncaya kadar birbirlerinin hayâhî ile uğraşınklarından rü‘yâda yek-diğerini görür. Mevsim de yaz ortaları olduğu cihette her sabah evvelkinden erken uyanıp Fâ‘ik her ne ka-

dar vaktinden evvel 'ilaçları kaynatsa da 'akfbinde Nüridil'i dahî gelmiş bulurdu.

Nüridil'in herkes 'inde birinci derece güzellerden sayılacağı iddi'â olunmazsa da çeşm-i füsûn-sâzî Fâ'ik'i teshîre kâfi idi. Bundan başka Çerkezce ismi Fâ'ik'in öz hemşiresinin ismi olan "Çoşafîş" olduğu gibi kendi kabilesi hemşehrilerinden olup refîâr u etvâr-ı vataniyyesiyle mütehallik olduğundan ülfetinden o kadar müteleziz olurdu ki, yad ü hâtrası ara sıra kalbini dâğ-dâr eden ta-hassür ü vatan ve iştiyâk-ı handânımı unuttururdu.

Banyonun hükmü olan yirmi otuz dakfka müdür edinceye kadar Nüridil'in oralıkta gevşeyerek o güzel güzel bilekleri üzerine doğru perde-dâr olan yanlarını "İslanmasın" diye yukarıya sıvayıp çemreyerek o beyaz beyaz kollarını nazar-ı meftûniyyetle seyrederek. Ve gâ-hîce yüzüne dökülen gfsû-yi 'anber-bularını dahî düzeltmek bahâne-siyle dest-i muhabbet peyvestiyle sevîp okşardı.

Fâ'ik şu vesfîlelerle itâle-i dest-i nevâzîs ettikçe, Nüridil sûreta çekinip fakat muhibbinin o hâl-i meftûniyyet-işimâlinde kalben memnûn olduğundan sanki elleri banyo içinde bağlanıp kalmış gibi kendisini kayd-ı zarfretde göstererek yalnız gün-â-gün şive vü ref-târ-i câzibâne ile 'arz-ı ictinâb ederdi?...

Lâkin Nüridil'in o bâd-i tarâvet-âbâd seherle perîşân olan zülf-i şiringi ebrû-yı dil-cûsuyla kanşarak çeşm-i müstâna döküldükçe, insân sabîhen aşın halde meftûn ve hayrân oludu. Ve hele kendisinin de ba'zî ümîdli sözlerle Fâ'ik'e 'arz-ı mecbûriyyet etmesi bütün tâkat-fersâ idiyse de bereket versin ki, ikisi de since daha o vakitler ondan ileriyeye olan hissiyât-i beşeriyeden behre-ver de-gillerdî.

İşte şu hâlisâne icrâ olunan hüsn-i tedâvi semeresiyle Nüridil'in elleri gündün güne sıhhat-pezîr oldu. Ma'a-mâ-fih bu sûret, kat-'i münâsebetle birbirlerinden fırkat ve mecbûriyyetlerine sebebiyyet vereceği cihetle ya icrâ olunan hüsn-i tedavide kusûr veyahut Nüridil terk-i hamiyeye ile konakta gizlice ekşi ve zeytin yağlı şeyler yiyerek ellerince kesb ettiği sıhate frâs-ı fütûr olunması beyenlerin-

de câ-yı bahs olmadı değılse de "sıhhatın yüzü hayata ve hastalığın-ki memâta delâlet eylediğinden" Fâ'ik'in gönlü Nüridil'in ihlâl-i 'âfiyyetine aslâ rızâ gösteremezdi.

Bununla beraber mecbûriyyet kendilerine her sûreti iyice düşün-dürdüğünden Nüridil'in Çerkezce isminin "Çoşafîş" olması kendisini hemşire 'admetmeyi tahattür ettirdi. Bu desîseyi her sûretten evlâ görerek gûyâ söyleşe söyleşe bilmişler gibi bir gün beyenlerin-de bir karındaşlık çıkarıp ve rast geldiklerine ol vechile neşr ü îlân ettiler.

Es'ad Efendi şu karındaşlık sözüne tamamıyla inanmadıysa da Nüridil ney-resfde bir kız olup tedâvisi bi'z-zarfâr Fâ'ik'le ihtilâta mütevakkif olduğu halde öyle her gün gelip gitmiş olmasından do-layî hanesinin emniyetini vikâyeten Efendi'lerini te'mîn zımında keyfiyeti konakça nazar-ı sıhate aldirmaya mecbûr oldu.

Her ne hal ise, Nüridil iki ay zarfında tamamıyla kesb-i sıhhat ederek oraya gelip gitmesi kesildikten sonra vakit vakit Fâ'ik oraya gider. Ve gûyâ sabîhen karındaşmışlar gibi Nüridil ile serbestçe ülfet ederdi. Bu şöret-i uhuvvet gitikçe kesb-i kuvvet ederek mekte-bin imtihân vakti geldikde, Fâ'ik'in o sene mektebe kabulü için Es'ad Efendi de haylice uğraşıysa da Nüridil'in Efendisi bile gûyâ cariyesinin birâderi olduğundan dolayî ba'zî zevâta söyleyip iltimâs etmekten hâlfı olmadı.

Fâ'ik ol vechile mektebe dâhil olup hâriçte başka bir yeri yurdu olmadığundan cum'a günleri izinli çıktıkça, gâh Es'ad Efendi'nin hânesine gider ve gâhîce dogru konağa gidip hemşiresiyle görüşerek imrâr-i vakt ederdi.

O vakitler Fâ'ik onbeş onaltı yaşlarında olup Nüridil dahî onüç ondört yaşlarında olduğu halde kalplerinden bir fitnelik geçmeyerek hâlisâne ve sâdikâne görüşür. Ve ekseriya birleştiklerinde ahvâl-i hasret-işimâl-i vatani yâda atarak sa'atlerce 'affâne ve uhuvvet-mendâne konuşurlardı.

Böyle böyle bir sene kadar geçtikten sonra Nüridil'in Efendisi taşra me'mûriyyetine ta'yîn olunarak kapı kapamaca İstanbul'dan

çıkırlar. Bu halde Fâ'ik ile Nuridil birbirlerini kayb ederek müddet-i hasret uzadıkça, ikisi de birbirlerinin iştiyâkından bî-karâr olup hele Fâ'ik'in Nuridil için 'aklı başından giderdi.

Kendisini evvelden de ziyâde severse de hissiyât-ı beşeriyeye hasbe's-sin Nuridil'den ileri bulunup hakkında 'izhâr eylediği mecbûriyyet-i fîne-kârânesini tahattür ettikçe, ba'zı geceler gözlerine aslâ uykı girmezdi.

İşte Fâ'ik ced-be-ced olduğu halde esâret ne demek olduğunu o vakit anladı. Yoksa 'âdi rakıyyet, adl ü insâf ile mütehalik olan Osmanlılar elinde daha ziyâde lâ-kaydâne bir hüriyyet olduğunu evvelce dahî anlamış olduğu gibi gözü ile görmeye başladı. Lâkin çâre ner? Halka-i hüriyyet içinde bağlanıp kaldı. Kalben: "Ahi keşki esir olaydım da, Nuridil ile bir kapıda bulunaydım" derdi.

Zîrâ Nuridil'in derd-i hasretıyla beraber kalben diğer bir büyük endişeden de hâlf değildi. O da ancak Nuridil'in Efendi'sinin kendisinden iki üç yaş büyücek "Tevfik Bey" nâmında müccered bir oğlu bulunması idi. Ve vâkı'an tahmîn ettiği gibi azıcık daha korktuğuna uğruyordu. Aradan iki sene geçtikten sonra bir sabah Es'ad Efendi mektebe geldiğinde Fâ'ik Efendi'yi odasına çağırır. Biraz pür-siş-i hal ü hâirdan sonra:

— Fâ'ik Efendi haberin var mı?"

— Efendim neden?"

— Senin hemşîreni efendileri satılmak üzere İstanbul'a göndermişler."

— Acayip!"

— Evet. Hem de kendisinin geldiğini sana bildirmek için o da bana haber göndermiş" deyince, Fâ'ik Efendi orada bir sevinç hayretine uğradı. Yine Es'ad Efendi:

— Lâkin evlât gibi büyükükleri bir kapıdan kendileri taşrada buldukları halde hemşîreni mahsûsen satılmak üzere İstanbul'a gönderişlerine ben bir ma'na veremedim" demesiyle Fâ'ik Efendi şaşırıp yine bir söz söylemedi:

Es'ad Efendi bunun sükûtunu göreyerek kendi kendine birkaç da-

Kitka bıyık falı ile meşgul olduktan sonra:

— Her ne hal ise, işte şimdi hemşîren Mahmupapaş'a da esirci Fatma Hanımın hânesindedir. Bana bu haberi getiren de Üsküdar'lı bir bildik esir tellâlidir. Fakat düşündüğüm şurasıdır ki, hemşîrenin bana haber göndermesi yalnız İstanbul'a geldiğini sana bildirmekten 'ibâret olmak lâzım gelirken tellâlin ifâdesine nazaran "aman ne yarpaşa yapşın beni alsın" demiş. İşte ben bu sözün ne demek olduğunu anlayamadım" dedi.

Fâ'ik Efendi bu sözleri dinlerken kalben Nuridil'in vefâkârlığına meftûn olurdu. Fakat kendilerini mukaddemce herkese karındaş bildiklerinden hakikat-i hâli beyâna mahcûbiyyeti mâni' olarak:

— Efendim esir değil mi? Elbette hüriyyet arzu eder. Bu sözden murâdı o olmalıdır zannederim."

— Bunun için sana mürâcaatta ne fâ'ide var? Sen ona muktedir misin? Hem de öyle bir genç kızın esâreti, sa'âdet haline en büyük bir vesîledir. Şimdi onun bir beye odalık olup da esâreti sâyesinde bahuyâr olacağı yerde hüriyyet arzu edışı, kendisini sefâlete düşürmekten başka neye yarar?" deyince, Fâ'ik Efendi şaşırdı. Zîrâ kendisi 'âciz olduğundan böyle bir ümîdi ancak Es'ad Efendi'nin mu'âvenetinden bekleyebilirdi. Hakikat-i hâli keime yine devam etse kendisi için çâre-sâz 'addetiği Es'ad Efendi'nin karındaşlarına olan i'timâdını te'yîd etmiş oluacak. Ve o halde Es'ad Efendi hiç olmazsa gösterdiği etkâra nazaran Nuridil'e bir nasihat olunması tarafında bulunup bu sûrette kendi maksadı için Es'ad Efendi'ye olan mürâcaat kapısı büsbütün kapanacak. Şu cihetlerle Fâ'ik Efendi mevki-i müşkûlde kalarak:

— Efendim re'yiniz pek yolundadır. Lâkin Nuridil'in başkasına zevce olmasını revâ görmüştünüz?" demesiyle, iş Es'ad Efendi'nin şüphle eüğü noktaya gelerek Fâ'ik Efendi'nin rîş-i fikrini deşmek üzere:

— Ya öyle bir kızın sa'âdet hâli daha ne olabilir?" deyince, Fâ'ik Efendi'nin gözleri kararıp sanki odanın tavanı döndü, döndü de başına geçti. Artık sabr u tahammülü kalmıyarak:

“— Efendim bendenize acır mısınız?” dedi. O zaman Es’ad Efendi gülerek:

“— Ya! Evet evet. Vâkı’â ben de sizin karındaşlığınıza o kadar inanarlardan degıldim. Lâkin sizin öyle aylarca itilâtunuz, Nuridil’in Efendilerini bir güne şüpheye düşürmemek için hânemin emniyetine vikâyeten o vakit bir-tasfâk-ı zarfârde bulundum. Ma’a-mâ-fih bunda da bir be’is yok. Zîrâ o zaman ikiniz de çocukunuz. Ve senin ‘iffetine güvendiğim cihetle mu’ahharan da hakkınızda bir güne sû’i-zanda bulunmadım. Her ne ise, lâkin şimdi ne yapacaksınız?”

“— Efendim, evvelâ ‘afvınızı dilerim. İşte kemâl-i zarfuretle ya-nınızda ref’-i mahcûbiyyet ediyorum. Nuridil’in vefâkârlığı hakkı-katten beni kendisine bend eyledi. Fakat encâmı için hiçbir tedbire muktedir degılım. Ve hâlâ şu fedâkârlığı da beni pek ağır bir mecbû-riyet altında bulunduruyor. Bunla beraber siz de başka bir çâre-sâ-zım yoktur” diyerek, başını önüne eğdi.

“— Fâ’ik Efendi bana bak, bu bâb’da benim iyiliğim nihâyet ba-şına bir ‘alâka gelmiş sayarak seni ta’yîb etmekten ‘ibârettir. Yoksa senin haline acımakla bana da ziyâde bir iktüdâr gelmez.”

“— Efendim!... Hiç olmazsa kendisini bir görmek?...”

“— Eh o kadan mümkün. Kendisini buraya celb ederim. Lâkin bu da yalnız bir def’a çıkmak üzere” demesiyle, Fâ’ik Efendi teşek-kür ederek yanından çıktı.

İki gün sonra Es’ad Efendi Nuridil’i müşteriye celbeder yolda kendi hânesine götürürerek Fâ’ik Efendi’yi dahî o akşam mektebden birlikte alıp götürdü.

Fakat Nuridil esircisi tarafından yanına katılan bir kadınla bera-ber idi. O cihetle, dördü bir odada oldukları halde o gece iki sa’at kadar Fâ’ik Efendi Nuridil ile mülâkât eyledi. Birlikte gelen kadına şu iki hasretin ahvâlından renk verilmemek üzere bir müddet zâhir-i hâl ve mevki’â münâsib söz cereyan ettikten sonra Nuridil sergü-zeştini Çerkezce olarak lîsân-ı beyâna alıp:

“— Sizden ayrılarak İstanbul’dan çıktuktan sonra iki sene kadar konakta evvelki gibi kendi vazîfemle meşgul olup fâ’ika’sının has-

ret-i iştiyâkıdan başka hiçbir şey düşünmezdi. Ba’dehu kendimi Efendi-zâdem Tevfik Bey’in nazar-ı meyli altında görmeğe başla-dım. Ve bu nazar gide kuvvetleşip gizli gizli iltifata münkalib olduğu gibi Hanımefendi tarafından da büyük büyük imtiyâzlara mahzar oldum.

Ben şu taltûflerden kendi kendime huylanmakta olduğum halde konağın içinde gün-be-gün kâbiliyet ve isti’dâdına dâ’ir bahisler çoğaldı. Ve bundan başka ağır ağır elbiseler yapıp gündeğe giyin-mek için me’zûmiyet-i emriyye verilerek giyinip kuşandığım günler takdir ve tecrübe için süslenmediğim vakitler maşûkâne tekdîr olun-maya başladım.

Bu hallerden yüreğime bir korku düşerek kapı yoldaşlarının gizli gizli ettikleri mükâleme-i hased-kârânelerine kulak verdi-ğimde: Meğer Tevfik Bey’in İstanbul’da nişanlısı olan kendileri gibi ricâlden bir zâtın kerâmesinin daha ağır bir mahâlden gelen görücü-lere çıkarıldığı işitilmiş. Bunun üzerine aşırı infi’âl olunup kız tara-fına râğmen tantanalı bir düğün yapılarak beni Tevfik Bey’e vere-cekleri karârlaşmış imiş.” Söz buraya geldikte, Nuridil’i getiren ka-dın takrîrin uzamasından canı sıkılarak Es’ad Efendiye:

“— Efendim işte kızı gördünüzse gördünüz, beğendinizse beğendiniz? Nihâyet bahâsını da söyledim, artık izin verin istirâhat edelim. Zîrâ müşteriye çıkan bir cariyye böyle uzun uzun hikâye naklettilmez. Hem ben Çerkesce anlamıyorum, söyledikleri nedir bakayım?” demesiyle, Es’ad Efendi de biraz hiddetlenerek:

“— Kadın kadın sen ne demek istersin? Bak burası hekim evidir. Bâkire birakır bâkire alırsın. Uykun varsa kalk yat, işin varsa çık git. Akça sayıp cariye alacağım. Hikâye söyleyip meddahlık ettireceğim. İşte murâdım isti’dâdını anlamaktır. Sen ne karşıyorsun?... Otur oturduğun yerde yoksa çok lakırdı istemem” diyerek zâbit ağza gö-rünmesi kadını sükûta mecbûr etti. Ba’dehu Es’ad Efendi Nuridil’e: “Sen devam et!” demesi üzerine Nuridil sergüzeştini bıraktığı nok-tadan alarak:

“— İşte Efendilerimin o tasavvurlarına vâkıf olduğum gibi ben

eski tavrımı değiştirip kendimi nazar-ı ragbetlerinden dışıtmek üzere ba'd-ezîn gördüğüm ilifâta türlü türlü münâsebetsizliklerle mukâbeleye başkadım. Şu cihete benim kendi niyyet-i lütfiyelerimi hâlâ anlayamadığıma zâhib olarak bir gün Kâhya⁹⁸ kadın beni ten-haca odasına alıp gûyâ müjde verir gibi birer birer işi hikâye edince; Benim bir kere yüreğim sabırlıydıysa da hicâb-ı mâni' olarak birden-bire sûret-i redd gösteremedim.

Bununla beraber şu sözlerden bence bir hüsn-i te'sir bekledikleri halde ta'dîl-i tavr u hareket şöyle dursun gördüğüm mu'âmale-i nevâziş-kârfye daha ziyâde râ-yı nefret gösterdiğimden bir gün Hanmefendi beni çağırıp Kâhya kadınla birlikte olduğu halde ma'hûd sözleri tekrâr ederek te'sirlice bir nasihat vermeye kalkıştılar. O zaman ben beşâşetine muntazır oldukları cehremi eğerek büsbütün sûret-i me'yâsiyyet gösterdiğimde: Hanmefendi beni lûuf bilmiyor zannıyla müte'acciâne:

“— A, A kıızı! Sen söylediyini bilmiyorsun. Yoksa oğlunu mu beğenmiyorsun?” demesiyle, ona cevap olarak Kâhya kadın:

“— A! Ay Efendim, bu ne kadar tenezzül? Sâyesinde Hanım olacağı bir kibâr-zâdeyi beğenmemek haddi midir?” Hanmefendi:

“— Ya ne bileyim? Öfkenden öyle söylüyorsun. Baksana karşında put gibi duruyor. Hem de bir düziye yüzünü gözünü eksitiyor bana.”

“— A kız yüreğimi üzme! Bir harf de sen söylesene?” deyince, gönülündeki dudaklarının arasına geldiyse de kendisi vefâ-ni'metini olduğu için huzûrunda terk-i hümmet edemedim. Fakat tekliflerini dahî benim için kabul mümkün olamayıp bir sükût-ı mahcûbânede gösterecek olsam o halde muvâffakatına haml olunarak niyetleri daha ziyâde kuvvetleşerek işin bencesi büsbütün müşkülâta saracağından se'r-i zannî ederek dedim:

“— Efendim hakkımdaki hüsn-i teveccühünüzün teşekküründen 'âcizim. Lâkin sâyenizde bu halimden hoşnudum.” Hanmefendi il-

sân-i ihtirâmından hoşlanarak:

“— Peki ama, biz de seni sevdiğimiz için baş-göz etmeye çalışıyoruz” deyince, artık sükût ve mülâyemet elvermeyeceğinden:

“— Hayır Efendim.”

“— A kız niçin?”

“— Cariyenizi 'afv buyurunuz. Başka kullunuzu çerâğ ediniz” dediğim gibi, Hanmefendi aşırı halde hiddetlenerek gâyet sert bir sesle: “Ay sebep?” dedi. Bakım artık söz söylemek de uyamayacak hemen arkama dönüp oda kapısından dışarı çıktım. Şu hareketim Hanmefendi'ye gâyet ağır ve çirkin görüldüğünden artık başka su'âle tenezzül etmeyip derhal konaktan çıkarılmama ısrâr etti. Ve hakkımda dâ'irece dahî bir nefret-i 'umûmî hâsıl olduğundan beni ol sa'at konaktan bir komşu evine çıkarıp gend gün sonra yanına katıkları emniyetli bir kadınla vapura bindirip İstanbul'a gönderdiler.

İşte bu mecbûreniz muhabbet uğrunda şu sûretle fedâkârlık ederek oradan yakamı kurtarıp geldiğim gibi olduğum yerden tellâl vâ-sıtasıyla size haber gönderdim” dedi. Nuridî'in bu sözleri fâ'ik Efendi'yi yeni baştan kendisine esir ve en sonra gözlerini silerek 'âşikâne durup durup yüzüne bakması bî-câreyi dil-hûn u pür-te'sir eylediğinden biraz müddet kendisini zorla tutabildiyse de nihâyet “*üzerindeki köprülere kırıp sökererek alıp götürülen bir nehrin câş u hurûşa geldiği gibi*” Fâ'ik Efendi de eşk-i dû-çeşmîni zabî edemeyerek kalkıp oradan dışarı fırladı.

Es'ad Efendi bunun halini anlamayıp arkasından bî-cârenin diğer odadaki kanepeye kapanıp huçkura huçkura ağladığını gördükte, halinden müte'essir olarak biraz ümitsiz sözlerle tesliyyet verdi. Lâkin Fâ'ik Efendi tâlî'ine güvenemediğinden câresizliğini gözünün önüne aldıkça, me'yûs olarak o gece gözlerine aslâ uyku girmeyip sabahlara kadar ağladı. Ve bu iki bî-câreler o gece başka başka odalarda bulundukları halde ara sıra içlerini çektikçe, birbirlerinin ah-ı tahas-sirlerini işiterek müte'essir olurlardı.

Sabah oldukça, Nuridîl hazırlanıp giderken Es'ad Efendi kendisine Çerkeşçe:

⁹⁸ Kethüdâ

“— Sen sabırlı ol. Biraz düşünelim inşallah sizin için bir çare buluruz” dedi. Bu iki bî-çâreler birbirlerine mahzûn mahzûn birer son bakiş arz ederek ma' hûd kadim Nuridil'i alıp gittikten sonra Faik Efendi söyleyecek hiçbir söz bulamadığı halde, boynunu büküp Es'ad Efendi'nin yüzüne bakmaya başlayınca, Es'ad Efendi buna:

“— Lâkin Faik Efendi, bu husûsta ben de 'âcizim. Zîrâ işittin ya, senden gizli su'âl etmedim. Esircisi nihâyet kırk binden aşağı verilmeyeceğini, o da efendilerinin hakkındaki kemâl-i nefretlerinden nâşî olup yoksa bir istekli müştəriye tesâdüf ederse elli elibeş bine kadar değeri olduğunu anlattı. Bu halde ne söyleyeceğimi bilemem. Ammâ ben seni sevdiğim cihetle hakkında böyle bir mu'âvenetten de geri durmak istemem. Lâkin benim bu bâbda senin için edebileceğim fedakârlık nihâyet bir onbin kuruş kadar i'âne edebilmektir. İşte bundan ziyâdesi elimden gelmez. Eğer bu kadarla mümkün olursa şimdi hazırım. Veyâhut üst tarafı için senin başka bir çâren varsa, haydi şimdi gidelim kızın pazarlığını keselim. Hem berk olmadığımı da aslâ düşünme. Masârifimizi yüksünmem alıp buraya getirelim. Bununla beraber daha ziyâdesine muktedir olmadığımı sen de pek a'fâ bilirsin” dedi.

Vâkı'â Es'ad Efendi'nin hâline göre şu gösterdiği fedakârlık da az bir şey olmadıktan Faik Efendi kalben hak verip lisânen de ib-râz-i teşekkürle ellerinden öperek ancak tâli'ine küsmüş olduğu halde me'yûsen çıkıp kışlaya gitti. Bunun üzerine beş on günler düşünüp taşındıysa da husûl-i arzusu paraya mütevvakkıf olup öyle kuru kuru düşünmekle bütün dünyâ halkının can çektiği hümmâ-yi servet ü yesâr, lâne-i dest-i tehîye şikar olamadığından yine Es'ad Efendiye ricâ ile:

“— Bahasının te'diyesinde şimdilik 'âciz olup fakat kendisi benim için öyle fedakârlıkta devam ettikçe, ben de şu tatlı canımı ende sonda ancak onun husûl-i visâli uğrunda fedâ edeceğim” diyerek, şu niyetini ma' hûd dellâl vâsitasıyla Nuridil'e tebliğ ettirdi.

Aradan bir ay kadar geçtikten sonra Fâ'ik Efendi'ye rakfî-i hâssî olan Tevfik Bey'den bir mektub geldi.

“Hulâsa-i Me'âlimde”:

Nuridil'in hikâye ettiği maceranın tafsîli ile kendisinin İstanbul'a gönderildiğinden bahsettikten sonra, der ki:

“— Ben Nuridil'i severim. Ve muttasif olduğu hüs-n-i halka nazaran gösterdiği o bârid mu'âmeleri kendisinden me'mûl etmem. Ma'a-mâ-fih sebebi de hâlâ anlaşlamadığı cihetle o maceradan kendimce alınmayıp bir güne ilişki de dahî bulunmadım. Nuridil'in murâdı olsa başka bir sebepten ileri gelmiştir zannedirim. İşte ona mebnî gidip kendisini görünüz. Ettiği istig'nâ eğer zamanım gibi muhliseniz için olmayıp da başka bir sebepten dolayı ise isti'fâ-yi kusûr ettiğine dâ'ir kendi ağzundan tarafıma bir nedâmet-nâme yazınız. O halde ben de peder ve vâlideme recâ ile kusûrunu 'afv ettirerek beynimizde arzu ettiğim sihriyet yine husûl bulacaktır. Fakat şâ-yet buna muvâffakat etmediği halde hürriyete yüz tutmuş olan in-tihâ-yi esâretinin yeni baştan bî-gâne kapılarda teceddüd edeceğinden işin buralara varmamasının lisân-ı sahâbet-nişân-ı dâderâne ile kendisine tefhîmini ihtâr ve iltimâs ederim.”

Fâ'ik Efendi mektubu okudukta, Tevfik bey gibi bir rakfîi tarafından “kendi ipini kendisine çekirmek gibi” böyle bir teklîfe ev-velâ fenâ halde çamı sıklıdı. Ma'a-mâ-fih Tevfik Beyin şu tavsiyesi ise kendisini Nuridil ile karndaş bildiğine istinâden olduğunu tefekkür ederek ta'dfil-i hiddet eyledi. Ve mektubu tekrar tekrar mütâla'a ederek her okuyuşta yine hiddeti teceddütle yırtıp yırtıp parçalarını ayasının altında çiğneyecek derecelere geldiye de mektubun kendine bir te'sîri olamayacağından bıraktı.

Bir müddet sonra şurasını düşündü ki, şu mektub Tevfik Beyin Nuridil'e olan meylini meydâna koyup kendilerinin ona göre çâre-sine bakmalarını ihtâr eylediğinden ve bundan başka sevgiliyle bir kerelik daha görüşmelerine vesîle olabileceğinden nazarında kesb-i kıymet ederek zarfına laf edip söve söve koynuna soktu. Ve oradan kalkıp bir münâsib vakit kollatarak tenhaca Es'ad Efendiye gös-terdi.

Bu bâbda ettiği ricâ üzerine Es'ad Efendinin muvâffakatını tahsîl

ederek üç gün sonraki cum'a izninde birleşerek esircinin hânesine gittiler. Fâ'ik Efendi evvelâ mektubu Fatma Hamma göstererek Nürdil ile sahibinin tasdîki altında olan karındaşlıkları sözünü meyâdana koyarak, ba'dehu Nürdil ile yine serbestçe görüşebilme-leri için yeni baştan bir kapı yapmak niyetinde bulunduysa da mümkün olamadı.

Çünkü mukaddemce Nürdil'i Es'ad Efendinin hânesine götürülen kadın orada bulunup bunların halini evvelce görmüş olduğu ve o mesihste karındaşlıklarına dâ'ir bir söz geçmeyip işin hem de muhabbetten 'ibâret olduğunu anlayarak ona mebnî gösterdiği mü'mâna'at üzerine Es'ad Efendiden gördüğü sert sert mü'âmeleye ziyâdesiyle kinlendiği cihetle onun engelliği karındaşlık bahsini iz-hâra mâni' oldu.

Hem de şâyet öyle bir iddi'âda bulunup da ısrâr olursa derünun-da "hemşîreniz ve sıhrıyye" ta'bhîleri münderic bulunduğunuz cihetle nazâr-ı sıhhatle bakamayacakları bir mektuba belki bir de "sahte"lik isnâd edebileceklerini tahattur eylediklerinden idâre-i hissâna mecbûr olup artık mektubun oraca îrâdî münâsib olduğu kadar sözle iktifâ ettiler.

Ma'âhûd kadın o kadirlik söze bile türlü türlü fesât karıştırarak muzırlık etmek istediye de her ne ise artık gelmiş bulundukları ve biraz da yine Es'ad Efendinin mekânîyle göz doldurdukları cihetle bir çeyrek kadar Nürdil ile 'alenen görüşebildiler.

Esnâ-yi mükâlemede mektub üzerine ciddi sûrette biraz bahs edip nihâyet Nürdil:

"... Madem ki bana bu kadar ilhâh ü içbâr ediyorsunuz. Eğer âzâd kağıdını gönderirlerse ma'a'î-iffihâr girer, Tevfik Bey'e yine cariye gibi hizmet ederim" dedi. Bundan murâdî da şöyle bir desîse ile esâretten kurtulmak olduğunu hissân-i hâl ile Fâ'ik Efendiye anlattı. Ba'dehu yine:

"... İşte eğer mektub yazacak olursanız bu vechile yazınız, yoksa yine esâretle o kapıya gidemem" dedi. Bunun üzerine Nürdil ile beyenlerinde ikinci def'a olarak yine son itihâzıyla bir süzişli vedâ,

vukû' buldu.

Ba'dehu oradan çıkarak Fâ'ik Efendi Es'ad Efendi ile Nürdil'in ettiği re'y üzerine müzâkere eyledikte, Es'ad Efendi o gibi mü'nâse-betsiz re'yin tevçûz olunamayacağını ve oğluna dahî bir te'sîri görü-lemeyip bi'l-'aks kendi haklarında haurlarda olmayan bir takım sû'i-zam da 'vet edeceğimi beyân ettiği halde (...) ⁹⁹ Tevfik Beyi iğfâl ederek öyle bir desîseli basamağa bastırırız) hülyâsıyla Fâ'ik Efendi Tevfik Beye Nürdil'in söylediği yolda cevâb-nâme yazdı.

"Hulâsa-i Me'âlinde":

Ba'del-mukaddime ve'l-hulûs; "Hemşîrem cariyeiniz hâk-pâyeye yüz sürer ve hakkındaki devam-ı tevecühünüzün teşekküründen iz-hâr-i 'aciz eylerim. Fir'l-hakîka gösterdiği istîgnâyaya sebep zann-ı 'âlmîz gibi sizce olmayıp ancak esâret altında izdivâci her nasılsa nefsinde harâm etmiş olduğundan serî'an 'avdetle isî'fâ-yi cürm ü kusûr zımında hâk-i pâyeye yüz sürmek üzere mev'ûd olan 'ıtk-nâ-mesinin vürûduna muntazırdır. Ve dâ'ire-i sıhrıyyelerine kabulü-müz bahsine gelince, şu 'inâyelerine ne vechile şükür ü meffaret edeceğimizi bilemem" dedi.

Bu cevâb-nâmeyi Es'ad Efendi'nin rzâsı olmadığı cihetle ondan gizli olarak posta ile gönderip aylarca karşılığına muntazır olduysa da Es'ad Efendi'nin dediği gibi aslâ te'sîri olmayıp hele hürriyet-nâmenin vürûdu şöyle dursun bi'l-'aks öyle bir desîseli basamak 'arz olunmuşundan karındaşlıklar hîleden 'ibâret olduğu Tevfik Bey ve familyası nazârında meyâdana çıkarak Nürdil'i Fâ'ik Efendi ile görüştürmemeleri için esirci Hamam tarafına mahsûsen bir mektub gönderildi.

Bu mektub üzerine Nürdil biraz tekdîr olunduydu da Fâ'ik Efendi'nin işten haberi olmadığı halde Tevfik Bey'e gönderdiği ce-vâba bir karşılık zuhûr etmediğinden errâhn haklarında sû-i nazarlar-ını da 'vet etmiş olduğunu hissederek: "İnsân hali bu ya, ne olur ne

⁹⁹ Siliik olması nedeniyle okunamadı. Ulaşabildiğimiz diğer baskılarda da aynı durum sözkonusudur.

FAİK BEY İLE NURİDİL HANIMIN SERGÜZEŞTİ - II

İş bu sergüzeştin evveliyâtı sekizinci cüz'den bed' eylemiştir.
Ya Nuridil eski halde de kalmayıp büyüdükçe gelişip güzelleşmiş ve hem de âşikâne bir tavır peydâ ederek bir mahbûbe-i hasnâ vü müstesnâ olmuş idi ki, "görüp divâne olmaktan..." beytine mü'eddâ düşmüş idi. O esnâda Fâ'ik Efendi de bir hâle gelmişti ki, boy bos ve sîmâ ve tenâsüb-ı endâmını gören Nuridil'in muhabbetine hak verirdi. Bununla beraber bî-çâre Nuridil'in şevk-i hayâliyle bir vakitler gece gündüz düşünüp tefekkür eylediyse de visâline dair hiçbir çâre der-hâtır edemediğinden 'âciz kaldığı halde ancak Cenab-ı Hak'tan temenni-i merâm ve işgâl-i fikr için derslerine devam ederdi.

Bu sûretle aradan yedi sekiz ay mürûr ile imtihan vakti gelerek Fâ'ik Efendi birinci sınıftan Mekteb-i Harbiye'ye nakil etti. İ'dadiye'den Harbiye'ye nakilde ise âdî sınıfı terfî'i kadar meserretle iktifâ olunmayıp 'alâmet-i fârikalar temeyyüz ederek kılıç filân takıldığı cihetle nev'an-mâ zâbitlik hükmünü aldığından beyne'ş-şâkirdan buna ziyâde ehemmiyet verilir. Ve şu münâsebetle Harbiye'ye nakil edenler gûn-â-gûn surûr ve şâd-mâni ve tehniyyetler icrâsında bulunurdu.

Ma'a-mâ-fih Fâ'ik Efendi'nin zihnini perîşân eden eskâr-ı melâlet-nigâr, o gibi eğlenceleri hatır ve hayalinden bile imrâr ettirmezse de o sene takımca harbiye'ye geçmiş oldukları şâkirdân için de zâde-gândan Rıza Bey nâmında bir zât olup bu zât ba'de'l-ımtihan takım refiklerine Alemdağ'ında bir ziyâfet va'd eylemiş idi.

Şu ziyâfet için Rıza Bey tarafından olunan da'vet üzerine şâkirdândan yedi refik oldukları halde o sene Ağustos içinde bir çarşamba günü Üsküdar'dan 'ale's-sabah iki 'arabaya binip Alemdağına gittiler.

olmaz? Şâyet nefsâniyyette kalkışlılar da işimiz bir fenâ sûrette netice verir" diye, bir endüşeye daha giriftâr olup artık Nuridil'in Efendilerinin taht-ı temellükünde kalmasında tecvîz edemediğinden ehven-i şer bir kapiya satılması için yine o tellâh bulup Es'ad Efendi'den gizlice Nuridil'e bir haber göndermek istedikte, tellâh tenbîh-nâmenin geldiğini beyân ederek artık muhâbereye vesâlet edemeyeceğini haber verdi.

Fâ'ik Efendi o zaman Nuridil ile muhâbere kapıları dahî kapanmış olduğunu işittiği gibi fenâ halde me'yûs olup Nuridil de bu halden bî-zâr olduğu ve zaten de esirci evlerinde sürüp gezmeye alışık olduğu cihetle artık çâr-nâ-çâr bir kapı tutarak satılmayı niyet eyledi. İşte çâresizlik bu iki hasret beynine bir sedd-i mufârakat çekerek fakat o halde birbirleri için gece gündüz ne vehîle yapıp yaklaşırların tafsîlâtını lüzûm göremem. Zîrâ derd-i hasret mübtelâ-yı âteş-i 'aşk olanların ma'lûmudur. Anlamayanlara ise a'mâya renk ta'rifî gibi müstehîl olacağından şu kadar söyleyebilirim ki, birbirinin hayâli yek-diğerinin gözlerine perde olmuş idi.

İş bu sergüzeştin zeyli dokuzuncu cüz'de hitâm bulunmuştur.

Fi 15 Muharrem, Sene 1292.

Taşdelen'de su başında ârâm ile ihvânce yiyip içerek güllüp Oynamakta iken içlerinden Aksaraylı Mustafa Efendi nâmında birisi olup, bu zât 'avdetlerine karb olan sa'at dokuz râddelerinde sözü sohbeti terk ederek süknütle bir tarafa çekilip kendi kendine ezilip bütülmeye başladı.

Bir de bunlar Mustafa Efendi'nin içlerinden ayrırlıp bir tarafa geçkilmesine dikkat ederek yanına varıp halini istifşâr ettiklerinde, mi'desinde bir sancı zuhûr ederek bağursaklarına doğru uzanıp ızdırap verdiğini ve şu cihetle geri çekilerek onu geçişirmeye uğraştığını söyleyince, rufekâsi:

“ — Adam sende, şimdi geçer filân” diye yalnız temenniyât-ı hayr-hâhâne bulundular.

Lâkin Fâ'ik Efendi bunun haline nazar-ı im'ân ile bakarak teftişe kalkıştı. Çünkü Mustafa Efendi'nin şikâyet ettiği rahatsızlık mesmûniyyet 'alâmetleri olduğundan Fâ'ik Efendi derhal yedikleri şeyleri der-hâtur ettiyse de onlarda muzur bir şey bulamadı. Tekrar yanına sokulup yediği şeylere dair kendisine ettiği su'âlâ, biraz evvelce kendisinde bir iştilâ hâsil olarak bir parça ekşili patlıcan yiyip ağzında da bakır çalmış gibi bir burraklık duyduğunu haber vermesiyle Fâ'ik Efendi yemek takımlarının bulunduğu üzeri kulplu çifte kapaklı battal bir venedik sepetini mü'âyene etti. Yemekleri dahî ayrı ayrı iki büyük tabakta patlıcan dolması ve ırmık helvası ile dört gözli bir sefer tasımın içinde de söğüş tavuk kızartması, fışık üzümlü halep köfesi ve bir de ekşili patlıcandan 'ibâret idi. Bunları birazını sabah ta'amı ederek yarıdan ziyâdesi de yemediğinden aksama bırakılmış idi. Fâ'ik Efendi'nin evvelce der-hâtur edememesi ekşili patlıcan aksama kalamlarından olup henüz görmemiş idi.

Sefer tasımın kalayı biraz eskice bulunmakta beraber ekşili patlıcan olduğu göz her nasılsa diğerlerinden daha ziyâde sıyrılarak bazı yerlerinden bakır yüze çıkmış ve ma'a-mâ-fih me'külâtan mâ'iy-yerlerinden bakır yüze çıkmış ve ma'a-mâ-fih me'külâtan mâ'iy-yâta müte'alihk olanlar ve husûsıyla sirke ve zeytin yağlı şeyler çabuk ekşimeye müsta'id oldukları gibi bakır çalmakta dahî ser'ûf-te'essür bulunduklarından ve hem de Mustafa Efendi hân-i eklede

yemek hey'etini bozmamak üzere bir kenarından yemiş olduğundan 'âdetâ ekşili patlıcandan ümîtsiz bir halde zehirlemiş idi.

Fâ'ik Efendi işi anlayıp bî-çâreye bir de ölüm korkusu vermiş olmamak üzere ne olduğunu kendisine bildirmek istemediyse de arkadaşlarının telâsı o bakır kabı elden ele geçirip içini boşaltıklarda, zeytinyağı ve sirke ile bakırın kir ü pası büsbütün silinerek kırkırmızı olmuş ve şu cihetle kim görse içindeki ta'âma sıryet edeceği anlaşılır bir hale girmiş olduğundan bunu Mustafa Efendi de görerek zehirlendiğinde aslâ şüphesi kalmadığı cihetle eşk-bâr-ı nevîmî ve irtihâl olarak rufekâsıyla istihlâle başladı.

Eğerci böyle bir tehlikeli hastalığa doktorluk bilmeyenler tarafından tertîb-i devâ câ'iz değilse de dağ başında hekim ve eczâ-hâne olmayıp Üsküdar'a gelmek ise lâ-ekal iki sa'ate mütevâkîf olundugundan buna vakın tahammülü olmadığı cihetle çâresizlik Fâ'ik Efendi'nin eczâcılık ma'lûmâtına şiddet-i lüzûm gösterip o halde bildiği tedâvînin icrâsına cesâret verdi.

Fâ'ik Efendi'nin der-'akab Mustafa Efendi'nin boğazına parmak salarak mufassal istifrag ettirip bir taraftan da 'arabann birini çarçarlık hazırladığından kendisini Rıza Bey'le beraber 'arabaya atarak bir sür'at-ı 'âcele ile Taşdelen'e bir çeyrek mesâfede korunmuş itisâhinde bulunan Ermeni köyüne indirdi.

Yolda giderken Mustafa Efendi sancıdan kıvrandıkça Rıza Bey de kederinden ellerini ovuşturdu. Vâkı'â kendisinin bu bâbda bir güne sû-i kasdı olmadığı rufekâsının ma'lûmu ise de sebebiyyet cihetle vücûdânen herkesten ziyâde muazzeb olurdu. Ve Fâ'ik Efendi'nin tedbîrinden başka ümîd kalmadığından onun bir elini bırakıp diğerine sarıldı.

Her ne hal ise köye varır varmaz Fâ'ik Efendi hemen bir taze yumurta buldurup biraz da taze süt sağdırarak yumurtanın akıyla süttü karıştırıp Mustafa Efendi'ye içirdi. Ve hem de yumurta ile süttün tazelikleri cihetle derhal bir hüsn-i te'sîr göstereceğini kendisine tebşîr etti. Ve vâkı'â kırk eli dakîka zarfında yavaş yavaş sancı kesilip semek-i te'sîrât-ı muhlikesi karşılandığına Mustafa Efendi de

emniyet ederek Fâ'ik Efendi'ye teşekküre başladı.

O aralık öbür 'araba ile diger refikleri de gelerek oradan hep birlikte 'avdetle sa'at iki iki buçuk raddelerinde hava dahî bir güzel meh-fâb olduğu halde Üsküdar'a gelerek Rıza Bey'in Konasına indiler.

Çarçabuk oraya iki doktor celbiyle Mustafa Efendi Mu'âyene ve sûret-i ceryân-i hâl doktorlara ifâde olunduktâ, mesmûmiyyetin sıhhat vuku'ıyla beraber tedâvi-i vâki'anın muvâfık-ı hikmet olduğu doktorlarca tastik olunup yalnız vücûdta bâkî kalan mide rahatsızlığını def' için ba'zı edviyye terfîb eylediler.

İşte Fâ'ik Efendi'nin kabaca bir eczâcılık ma'lûmâtı Mustafa Efendi'yi öyle bir büyük muhâtaradan kurtardı. Ma'a-mâ-fih bu hizmet Fâ'ik Efendi'ce hiçbir şey değilse de Mustafa Efendi'nin nazârında tabî'i büyük göründüğünden Fâ'ik Efendi'nin minnettân olup o gündün sonra "canımı kurtardın gibi" kendisine ziyâdesiyle muhabbet ederek elinden gelse hakkında bir büyük mukâfât etmek arzu ederdi.

Şu sebeple Mustafa Efendi Fâ'ik Efendi ile gün-be-gün ülfet ve ihtulâtı artırdı. Fâ'ik Efendi ise bir hüzn-i dâ'imi içinde bulunduğu cihetle hiç kimse ile sıkı fıkı ünsiyete hâli müsââ'id olmadığı halde Mustafa Efendi ülfetini iltizâmından hâlf olmadığı cihetle her nasılsa melâlet-i kalbiyyesini hissederek ekseriyâ sebebinin su'âl eylediginden ve üffâdeleler 'indinde itifsâr-ı hâl, nev'an-mâ tezyfîn-i hayâl-hâ-ne-i visâl olduğundan Fâ'ik Efendi gönlü de onun ülfetine meyli ederdi.

Şu münâsebetle Mustafa Efendi ile sıkıca görüşüp kendisine râzı dilden su'âl ettikçe, ifşâ-yı serâ'ire gönlü rızâ göstermediginden bir müddet ketm-i esrârda sebât ettiyse de nihâyet bir meclis-i bâde-i enîste peymâne-i 'aşkı rızân eden galebe-i şevk ü muhabbetle Mustafa Efendi'nin ettiği ibrâm içinde gösterdiği sûret-i mu'âvenet-kâriye bir türlü dayanamadığından bir esîrin esîr-i 'aşk u muhabbeti olduğunu çötlattı.

Bunun üzerine Mustafa Efendi yoklukla Fâ'ik Efendi'nin dardine

bir çâre bulmak üzere letâ'ifü'l-cemîl olarak ma'sûkasını da'vâ-yi hürriyete teşvîk ile mudde'âsını isbât için taraflarından mu'âvenet gösterilerek ol sûretle nâ'il-i merâm olmalarını ihtâr eyledi. Vâki'â bu gibi mefsedet irtikâb olunur şey değilse de merâret-i tehassür bir kaç günler Fâ'ik Efendi'yi o yolda ba'zı tefekkürde bulundurdu. Çünkü o vakitler araya bir hayli inkilâb girip kendisi Mekteb-i Harbiye'ye naklettiği cihetle ikâmet-gâhı değişmiş ve müddet-i hasret uzayıp mürâcaat-gâhı olan Es'ad Efendi dahî vefât etmiş olduğundan bî-çâre büsbütün ümitsiz kalmış idi.

Bununla beraber öyle vâhi iddi'âdan hün-i nefîce husûlü mümkün olamayacağını ve olsa dahî insâniyete külliyyen mugâyır bulunacağı mütâla'a ile o niyetten sarf-ı nazar eyledi. Fakat bir kerelik daha görülebilmeleri için sevgîlisini yine müşteriye çıkarmak desisesiyle hânesine celb ettirmediği iltimâs etmesiyle, Mustafa Efendi bunun için vâliüdesine ricâ edip esîrcinin hânesine gönderdi. Fâ'ik Efendi Mustafa Efendi'nin şu insâniyetine aşırı derece minnettâr olduğu halde bir hafta kadar o sûrete hasr-ı nazar-ı umûd eylediyse de Nuridil'i celbe teşebbüs olunduktâ, bî-çâre altı ay evvel bir mahâlle satılıp neredede olduğu dahî öyle sebebinin meydâna konulamayan bir su'âl üzerine haber verilemeyeceğine dair esîrcinin hânesinden ekşice bir cevâb alndığı anlaşıluktan başka bir fâ'ideyi müffid olmadı.

"Yüzme bilmeyenler denize düştükleri halde çabaladıkça kendilerini batırdıkları gibi" Fâ'ik Efendi de derd-i 'aşka çâre aradıkça, daha beter derdini a'zâm eder müşkülâta tesâdüf eylediğinden artık isminin sahilhen nâ-murâdlık defterine kaydolunmuş olduğunu anlayıp ondan sonra umûd ve çâre-culuğu dahî terk ile fi-mâ ba'd ne kimseye derdini açmaya ve ne de bir taraftan çâre umum taleb etmeğe kendince karar verdi.

Çünkü mukaddemâ ma'sûkası meydânda iken, merhûm Es'ad Efendi dahî on bin kuruş i'âne edecek olmuş idi. O cihetle te'mîn-i emeli hiç olmaz ise "üç na'l ile bir ata kaldı işimiz diyen bir bî-çârenin nuuk-ı meşhûru gibi" yalnız otuzbin kuruşa ihtiyâçtan 'ibâret

idi. Mukaddemce o kadar akçaya daha mâlik olabilseydi kendi için bahiyârlık mümkün idi. Bu halde ise, ne Es'ad Efendi'den eser ve ne de Nuri'dî'in ne tarafta olduğundan bir haber kaldı.

Dîl-i şeydâ “arsız göcuklar gibi” bî-pervâ olup aslâ haber anla-mamakla beraber ‘az ü bî-vâyelik dahî mahfûmiyetten başka bir yüz göstermediğinden ve “*insân mezarına bile alışır*, darb-ı mesehi gibi” dîl-i me'yûs, bi'z-zarur ümitsizlikle de me'nûs olabildiğinden Fâ'ik Efendi ba'dehu kendisini kalb-i bî-rîh 'add ederek ümîd ve ikbâlî nefsinden teba'î ederti. Zînâ Fâ'ik Efendi Mustafa Efendi gibi bir yâr-ı vefâdâr ü bî-iktidârdan başka çâre-sâzı olmadığı cihetle ser-rişte-i ümîd olmak üzere Nuri'dî'in ne tarafta olduğunu tahkîk ve te-cessüse dahî makte'dir olmayıp eğer hârab-e-i kalbinde bir eser-i umîd kalmış ise o da ancak sevgilisi kendi ikâmet-gâhını bulabile-ceğinden o bî-çârenin eline bir fırsat geçer de kendisini arayacak olursa işle onun tarafından zuhûr edebilecek haberdan 'ibâret idi.

Bî-çâre Fâ'ik Efendi gend sene işte böyle muhâl ve ihtimâl içinde me'yûsane vakit geçirerek seksen iki tarihinde usûlü vechile Mekteb-i Harbiye'den zâbî olup 'askere çıktı.

Taşra i'dâdiyelerinden gelme olmayan şâkirdân ikmâl-i tahsîl ile Harbiyeden çıkışlarında, ordulara kûr'a ile tevzî' olunduğundan o sırada Fâ'ik Efendi Rumeli Ordu-yı Hümayyun'una isâbet eylediyse de o tarihte alayları Girit'te bulunduğundan bir ay sonra kendisini Kandîye'de bulunan taburu câmbine i'zâm ettiler.

Fâ'ik Efendi öyle senelerce sevgilisi tarafından olsun bir eser-i zuhûr emmediğinden bî- çârenin el-ân hayatta olduğuna şüphe et-mekten hâlf değildi. Şu cihetle Girit'te harb üzerinde bulunan bir ta-bura i'zâm olunmuşundan aşırı memnûn olurdu.

Zînâ bî-çâre kendisi için ihrâz-ı mertebe-i şehâdetten başka hâl-i sa'âdet göremezdi. Şu cihetle “ne vakit muhârebeye gireceğim?” diye dört gözle muntazır bulunurdu.

Ma'a-mâ-fih taburunda bulunan zâbitân ise, nısfından ziyâdesi mektepli olduğu halde 'Arab, Türk, Arnavut ve Çerkes bahâdır-lar-dan mürekkeb idi. Bunların her birisi secâ'at-ı millîyelerinden bah-

sederek yek diğelerine karşı mefâhir dâ'ima birbirlerine müsâbakat iddi'asında bulunurlardı.

Şimdi Fâ'ik Efendinin sergüzeşti gele gele Girit muhârebesine dayanıp bu vak'a ise onun lezâ'iz-i garâbet sergüzeştini “*meh-lâbda kalınış bir âres böceği gibi*” sevksiz birakacağından makâleyi o vak'anın îzâhât-ı mevresü'l-mübâhatına hasr etmek daha evlâ ve a'lâ olacağı bedîhî ise de maksadımız bed'en olunan sergüzeştin ikmâlî olduğundan burada Girit muhârebelerinden yalnız Fâ'ik Efendi'nin sergüzeştine ta'alluk eden muzafferiyet zikriyle iktifâ olunacaktır.

Vaktâ ki, “Arkadi Manasur”ın eşkıkkâ-yı ma'lûmedan tathîrine lüzûm göründü. Fâ'ik Efendi o vakit “Pokron”da bulunup orada se-kiz tabur oldukları halde aldıkları emir üzerine hep birden hareketle birinci konakları “Resmo” kasabası oldu. Fakat kesret-i nüzûl-i bâ-rândan orada iki gece beyûttete mecbûr oldular.

Bu “Arkadi Manasur” Resmo ile Kandîye sancakları beyninde şehirden beş sa'at mesâfede vâkı' ve ebnüyesi zâten Venedikliler zamanında kal'a misâli yapılarak etrâfi ise mu'ahharan verilen gâyet me'n istihkâmâu câmi' olup o iki sancak eşkiyâsının nokta-i mü-himne-i fesâdı ve ruessâ-yı eşkiyâdan meşhûr “Petropi” ve “Gom-nus” ile bir de mûr-alâyılık rûbesiyle “Atina”dan gelen Başkumandan “Karate'us”un kuvveti'l-zahir ü merkez istinâdi idi.

Seksen üç senesi receb-i şerfînin on üçüncü salı günü idi ki, 'asâkir-i şâhâne ve mısırye Resmo'nun yerli neferâtı ve beş yüz ka-dar Arnavut dilâverleri 'ale's-seher Resmo'dan hareket ettiler.

Ferîk-i sa'âdetü “Ali Rıza Paşa” hazretleri iki kit'a top ve mikdâr-i kâfî 'askerle cebel tarafından ve cihâdiye nâzır sa'âdetlü “İsma'îl Paşa” hazretleri dahî kezâlik iki 'adet top ve iki tabûr 'asâkir-i mısırye-i şâhâne ile doğru yoldan ve bakiye-i 'asâkir-i 'osmaniyye dahî mûr-ılivâ sa'âdetlü “Hayri Paşa” ve mu'îinde bulu-nan mûr-alây 'izzetlü “Süleyman” ve “Redîf” Beyler kumandaları ile sağ koldan sevk olunarak cem'iyet-gâh-i eşkiyâyı muhâsaraya al-dılar.

O sırada sadr-ı esbak-ı Giridî ebbehettü devletlü "Mustafa Nâ'î Paşa" hazretleri dahî ta o civârda bulunan "Marola" karyesine kadar gelip sokuldular. Her taraftan olunan gayret üzerine o gece muhâsara kordonu tanzîm ve teşdîd olunarak gayret üzerine o gece muhâsara yağmakta olduğu halde müsteniden bitevfkîhi te'âla 'ale's-sabah o istihkâmât-ı cesîme üzerine bir ağır hareket gösterildi. Bu halde eşkiyâ ise tuğyânda sebâtlarını i'lân için manastırın cihât-i selâsesinden şakâvet bandıralarını tahrike başladılar. Eşkiyâyı gâflet-in-timâ, kuvve-i kahhâre-i 'osmâniye ol-vechile karşılarına çekilip cezâ-yı sezâlarının mukaddemâtı fi'len dahî gözlerine sokulduğu halde istihkâmılarına güvenerek terahhumen evvelce nasîhata gönderilen me'mûr ve paşaları aslâ işgâ' etmeyip kurşuna tuttular. Bu sûrette manastırı büsbütün bir şakâvet-hâne hey'etine koyduklarından artık bi'l-mecbûriye her taraftan muhâceme boruları çalınıp o halde Fâ'ik Efendinin taburu da bulundukları noktadan hareketle mukâbillerinde bulunan manastırın kulesi üzerine doğru hucûma başladılar.

Ve kurşun menziline bulur bulmaz ateşe tuttukları gibi hemen teşdîd-i hucûma mecbûr oldularsa da gitmekte oldukları mevki'î bayırı bir mahâl olup ilerisi daha çetin ve sengîn olduğu cihetle evvelce bir gayretle hemen kule ile bulundukları nokta arasında olan sedd misillü bir siper altına varıp sokuldular.

Orada üç dört dakîka barınıp biraz nefes alarak hucûma en müsâ'id olan bir cihetten 'askeri sevk için setten nasıl aşıracıklarını tasavvur etmekte iken, dördüncü yüzbaşılı bulunan Aydımlı Zeybek "Mehmet Ağa" diğer zâbitâna hiç bakmayarak bölüğünün önüne düşüp bir gayret-i rest-mâne ile 'askerini taşlara tırmandıra tırmandıra arkasında bulunduğu seddi aşırıp yukarıya püskürttü.

Yüzbaşı Mehmet Ağa'nın şu musâbakatı diğer zâbitleri iddi'aya düşürmesiyle, artık hiçbirisi yola mola bakmayıp neferâtının ellerinden çeke çeke oradan aşırarak "yanardağ gibi" üzerlerine âteş saçmakta olan kulenin etrâfındaki istihkâma doğru gayet şiddetli bir hucûmdur gösterdiler.

İşte o halde milel-i 'osmâniye'de görülen gayret şâyân-ı temâ-

şaya bir şecâ'at idi. Fâ'ik Efendi ise ebnâ-yı vatandan başkasının besâletine daha rast gelmemiş olduğundan şecâ'atı en ziyâde Çerkeslerde kıyas ederdi. Halbuki o mu'âşır-ı mütenevvi'adan mürekeb olan zâbitânın her birinde gördüğü celâdet, sahîhen bir sarvet-i mücîbu'l-mefharatı idi.

Fâ'ik Efendi o vakit mülâzım-ı evvel bulunduğu halde zâbitân içinde kendisi gibi gâyet gösterişli ve cesûr iki hem-şehrisi daha olup bunlar da arslan gibi ölümler ve muhâtarayı bir tarafa atarak ve canlarını dışlarına takarak o kadar gayret gösterdiler ki, o hucûmda ibrâz ettikleri müsâbakat vücûtlarından akan teri ta tırnaklarından uğratmıştı.

Hele zâbitânın teşvikân da şöyle dursun neferâtın her birisi kurmuş bir ejder kesilerek semender gibi âteşi gördükçe seve seve üzerine hucûmları geçekten takdire lâyık. Ve'l-hâsıl cümlesinin gayret ve şecâ'atı 'Osmânlılık şân-i 'âlisini iclâda yek diğerine fâ'ik idi.

Fâ'ik Efendinin taburu işte o son hucûmda tuttukları kuleye kadar olan mesâfeyi kat' ettikleri beş altı dakîka zarfında öyle bir sür'at gösterdiler ki, o esnâda 'asâkirin nefes alıp almadıkları bilinmez. Fakat gözleri barut dumanından başka bir şey görmeyip kulakları da rehber-i müzaferiyyet olan "Allah! Allah!" nidâ-yı savlet-fezâsından mâ'adâ bir ses işitmezdi. Ve şu nidâ-yı nusret-intimâ, kulaklarından silâh paturtısı dahî mevc ü ilgâ eylemişti.

O aralık gözlerle dağları kaplayan barut dumanından başka bir şey görünmezken, bir de müte'âkiben Fâ'ik Efendi taburunun sancâğı evvelce aralarında üzerlerine âteş püsküren etrâfında tabya-vari kayaların ortasında bulunan kulenin tepesinden pür-keşâ-yı müzaferiyyet oldu. Manastırın kapısı gâyet mefîn ve mesdûd ve etrâfı istihkâmât ile muhâf ve mahdûd olduğu halde müte'âkiben cebel tarafına sevk olunmuş olan toplar bir nokta üzerine işletilerek manastırın dumanından bir delik açıldı.

Bunun üzerine mukâbilinde bulunan kol tarafından bir şiddetli hucûm gösterdiler ki, bu noktaya evvelâ 'asâkir-i misriyye-i şâhâne

birinci mîr-alâyı 'izzetli "Raşid Hüsnü Bey" ile Hassa Ordu-yı Hü-mâyûnu altıncı talf'a taburu binbaşısı rîf'atlı "Şevket Bey" vâsıl olup tırmana tırmana o açılan gediğin üzerine çıkarak elleriyle 'as-keri yukarı çekmeğe ve peyder pey içeri sevk etmeğe başladılar.

Eşkiyâ bu mehâbeti görünce, manastırın içinde barınamayıp hâ-ricini ihâta eden tabyalara çekildiler. Egerçi o derece kulliyetle ta-hassun etmiş olan eşkiya manastırdan çekilmeyip delikten girilenleri birer birer telef etmeleri mümkün idiyse de, o savet-i kâhhar-i 'Osmanîyeye tahammül nerede? Hâlâ en rütbeli kumandanları olan ma'hûd mîr-alây "Karate'us" harekât-i 'askeriyeyi haber ala-rak iki gün evvel oradan firar eylediği gibi en cesûr bulunan re'îslerinin birinci manevrası dahi; "Manastırdan çıkınız, atılan gü-leler kubbeyi üzerinize indirecektir!" diyerek, 'askerini ric'ate teşvîk oldu. Bununla beraber bir fırka-i galebennin girdiği mahelle geriden top atlamayacağım düşünemedi....

Her ne hâl ise, kendilerince en en ziyâde medâr-ı galebe olan bir kerte de sebât gösteremeyip ikinci çâreleri olmak üzere manastırın içinde evvelce hazırlanan birkaç lağım âeş verdiler. Bu dehşet, 'asâkirce beş on dakîka kadar şiddet-i hucûmunda tevakkufa sebebi-yet verdiyse de nihâyet onlardan başka lağım olmadığı anlaşılacak tekrar borular çalınıp olunan hucûm üzerine manastırın cevânib-i er-ba'asındaki istihkâmât için de sırma tuğralı al sancaklar etrâfa i'tân-ı şân ve şevkete başladı.

O ma'rekede tirara meydân bulamayan eşkiyadan altı yüz kadar silâh endâz-ı şemşir-i galebeden geçirildi. Ve rüesâ-yı fesede olan "Petropi" ve "Gomnus" dahi 'avenât-ı güzîdesiyle beraber şu cüm-leye dâhil oldular. Ve bakıyyesi ise kesretinden mikdârı hakkiyla tahmîn olunamayıp şu kadar ki, 'asâkir-i galebennin lâ-ekal üç misli kadar oldukları halde dağıları kaplayarak firar edişleri dîde-i ta'ac-cub u iftihân doldurdu.

Ma'a-mâ-fih peşleri bırakılmayarak arkalarından olunan âeşli ta'kîbde birkaç bini gürüz-gâhlarına yattırdı. Fakat 'asâkir-i müte-nevvi'a-ı şâhânenen dahi o günkü gün zâbitân ve neferâtın yermiş-

bir şehîd ve yüz almışdört mecrûh vukû' bulup bununla beraber o muharebede 'asâkir-i 'Osmanîye'nin gerek neferâtı ve gerek zâbitân ve umerâsî vazîfe-i millîye ve vataniyelerini zebûr-i sahîfe-i tevâhîn olacak sûrette fedâkârâne icrâ ettiler.

Çihânda düşmanın firarını rû'yetle ta'kîbi kadar lezzet-i mefharat olmadıktan esnâ-yı ta'kîbde Fâ'ik Efendi ziyâdece ilerleyerek ne-ferâta verdiği gayret üzerine erkân-i eşkiyadan iki kapitan (v)urdurup birisini daha bi'z-zât kendisi nişan almak üzere iken sol kolundan bir kurşun gelerek hafîfe sıyrıp geçti. Bu kurşun seuresini ve içindeki esvâblarını paralayıp bâzusunun az çok cehtden hâlf olmadıysa da Fâ'ik Efendi'yi ta'kîbden alkoyamadı. Bundan başka bir kat daha hürs ve hiddetini artırarak o kolunu mendil ile sarıp kendi nişan aldığı bir kapitanı evvelce tîfengini aldığı bir çavuşa (v)urdurduktan sonra, sağ ayağına da bir kurşun isâbet ederek baldırından delip geçmesiyle, Fâ'ik Efendi'nin gözleri kararıp olduğu yere yığıldı.

Fâ'ik Efendi'nin mecrûhen düşütüğünü görerek zâbitândan kendi-sine yakınca bulunanlardan bir kaçı o tarafa koşup derhal başına üşüttiler. Bi-çâre o halde:

"— Aman birader, fenâ (v)urduldum. (Acısından dudakları titre-yerek) Ne ise zarar yok. Lâkin siz böyle toplu durmayın, belki ni-şan alırlar" dedi. Bunun üzerine zâbitân işlerine dağılıp yanına bi-rakutları bir çavuşla iki nefer Fâ'ik Efendi'yi geri aldılar.

Arkadaşları bir taraftan ta'kîb ile meşgul oldukları halde Fâ'ik Efendi'yi kanları aka aka meh-mâ-emken incitmeyerek ve mu'ahha-ran bir mekâreye yükleterek Resmo'daki hasa-hâne itihâz olunan evlerden birisine nakl ettiler. Orada cerrâhlar bunun yaralarına bak-maya başlayıp kolundaki o kadar ehemmiyet verilecek bir şey degil-se de, bacağına isâbet eden kurşun ön taraftan girip baldırını delerek arka taraftan çıkmış ve diz kemiğini biraz da zedeleyerek geçmiş ol-duğundan sağ bacağı kitûk gibi şişerek gırtlığe kesb-i 'ufûnet ve il-tihâb ve hastalığı vücûdunun her tarafına yayılarak kendisini ziyâde-siyle giriftâr-ı iztrâb etmişidi.

Bu o halde yatmakta iken ikmâl-i muzafferiyetle çend gün sonra

taburları 'avdet ederek arkadaşları olan zabıterler ikişer üçer istifâr-ı hâtırâ geldiler. O aralık umerâ-yı müşârin-ileyhüm mecrûhiyyetini bi'z-zât mu'âyene ve her birini taltif eyledikleri sırada Fâ'ik Efendi'nin yanına da gelerek su'âl-i hâtırâ şecâ'atini takdîrle ve gösterdiği gayrete mülkâfâten yüzbaşılığı dâhil-i defter olduğunu tebşîr eyletiler.

Aradan sekiz on gün geçtikten sonra Fâ'ik Efendi'nin binbaşısı ikinci def'a olarak istifâra gelip kendisini biraz taltif eyledikten sonra:

“— Fâ'ik Efendi, hakkında emr-nâme-i ser-'askerî şeref-zuhûr etti. Mütübince kumandan paşa da bana emir verdi. Seni İstanbul'a göndericeğiz” demesiyle, bi'-çâre şaşırıldı.

Bununla beraber kendisi için İstanbul'a gidiş, o hâl-i ızurâb içinde bir de meşakkat-i seferiyye ihtiyâr ediştten başka bir şey olmadığundan ve bir de İstanbul'da kendisini düşündür kimsesi olmadığı cihetle hakkındaki emr-i 'âlfî neden neş'et eylemediğini anlayamadığından düşünmeğe başladı.

Nihâyet böyle bir emrin kendi hakkında sâdir olacağına zihnince ihtimâl vermediği cihetle, binbaşısına:

“— Efendim, tebşîrâtunuzdan fevka'l-'âde mesrûr oldum. Ve zâ-tunıza 'arz-ı şükranîyet ederim. Lâkin şâyet bunda bir yanlışlık olmasın?”

“— Ne gibi?”

“— Efendim İstanbul'dan bendenizi kim arayıp soracak? Bu emir bir başkası için olmalıdır zannederim?...”

“— Hayır hayır yanlışlık yok. Senin hakkındır.”

“— Efendim hiç me'mûl edemiyorum. Zîrâ bendenizin bî-kes olduğumu zâ-tunuz da pek a'lâ bilirsiniz.”

“— Canım o kadar uzatma. İşte senin için dedik ya.”

“— Efendim zâ-tunıza i'timâd etmiyor değilim. Lâkin böyle bir şey sebezsiz nasıl olabiliyor?”

“— Ben sebebini düşünmeye borçlu değilim. Bu emir ancak senin içindir. Hatta bu bâbda başkaca bana da bir mektub geldi ki,

onunla da harc-ı râh olarak yirmi liralık bir poliçe gönderildi.” demesiyle Fâ'ik Efendi bunada ziyâde ta'acubde kalarak:

“— Acayib, bu ne taraftan gönderilir?”

“— Orasını İstanbul'a gidince anlarsın.”

“— Lâkin kerem ediniz, bu gizlenecek bir şey mi?”

“— Hayır. Mahâllini ben de bilmiyorum da onun için.”

“— Afvedersiniz! Ya şimdi zâ-tunıza da mahsûs bir mektub geldi, buyurmadınız mı?”

“— Evet hatta paraları bile aldım. İşte bendedir. Fakat o mektub mahremânedir.”

“— Efendim iyi bilemem amma, zannettiğim gibi bu emir başka birisi için olmalıdır. Hele şu poliçe maddesi bedenize bedenize olmadığımı büsbütün isbât ediyor.”

“— O ne demek? Başkası için olsa öyle anlayıp dinlemeden hal-kın parasını sana nasıl sarf ederim?”

“— Evet hakkımız var. Lâkin iyi biliyorum ki, bendeniz için de ne emir-nâme gelir, ne de poliçe gönderilir.”

“— Ben orasını aslâ düşünmem. Eğer bunda bir yanlışlık varsa İstanbul'da olmuş. Yoksa sana izin veren kumandanın elinde o emir-nâme, poliçe için imzâsını tanıdığım o mektub ikimizin de elinde sened-i kâfidir.” deyince, Fâ'ik Efendi hayrette kalıp söyleyecek bir söz bulamadı, yalnız:

“— Efendim bendeniz bu halde nasıl giderim?” dedi.

“— Artık orasını sen düşün. Bana kalırsa nasıl olsa bir kaç güne kadar buradan Kandiye'ye gideceksiniz. Ben seni daha rahat gönderirim. Oradan İstanbul'a kadar ise üç günlük yolun var. Onu da vâpurla gideceksin. Bir de zaten parasız olmadığın halde yirmi lira da harc-ı râhın olduktan sonra yolca hiçbir rahatsızlık görmezsin.”

“— Evet sayenizde oralar öyle. Lâkin?...”

“— Ey Fâ'ik Efendi, ben seni kandırmaya ve zorla göndermeye me'mûr değilim. Hatırın kalmasın ama, artık bulmuş da bunuyor-sun.”

“— Evet vâkı'â sızı tasdî' ettim.”

“— Hayır hayır a kuzum, onun zararı yok. Lâkin anlادم ki, sen halen tereddüttesin. Benim de işim var, ziyâde duramayacağım. Sana birisini göndereyim de bak, aruk bir iyice düşün taşın da gidip gitmeyeceğini bana akşama onunla haber gönder.” diyerek çıkıp gitti.

Fâ'ik Efendi şu hâli bir haylice düşünüp tefekkür eylediyse de hiçbir vech veremedi. Zîrâ kendisinin muhibbi olarak İstanbul'da bir sevgilisiyle bir de mektep şerhî mülâzım Aksaraylı Mustafa Efendi olup bunlardan başka kimse yok idi. Mustafa Efendi ise zâten “ne mînas-ı peder gördük, ne zengin akrabamız var” mısra'ının şâ'iri gibi kendi yağıyla kendi kavulur bir adam olduğu cihetle ondan aslâ me'mûl edemezdi.

Ma'sûkasına geline; Bunun da üç dör seneden beri ne bir haber ve ne de bir eserini görüp işitemediğinden evvel-be-evvel onun ber-hayât olduğuna şüphe ederti. Sâniyen ber-hayât olsa bile bir canıye parçasını nâ'il-i servet ve ikbâl olabilmesi ancak bir mukbilin hem-İrâşı olmaya mütevakıf olup Nurdîli ise gösterdiği haslet-i fedakâr-rânesi iktizâsıyla cihânda ağıyâra yâr olamayacağından ve şâyet böyle bir hercâyılığın irtikâb etmiş olsa o halde dahî aslâ kendisini arayıp soramayacağından ne emir-nâmenin ve ne polîcenin kendi hakkında geldiğine hiçbir vechile vicdânında imkân bulamazdı.

Biraz sonra binbaşısı tarafından eski yüzbaşısı gelip Fâ'ik Efendi buna da etkârını tamamıyla anlattıkda, vukû'-ı hâle bu yüzbaşı da biraz ta'accübde kaldıysa da mü'ahharan:

“— Faik Efendi birader, bu dediklerin fi'l-hakîka düşünülmez şey değilse de madem ki sen bu haldesin, ne ki lâzım şu bu. Ara yerde sen kendi çıkarna bak.”

“— Evet orası öyle ise de en ziyâde düşündüğüm şurası ki, benim İstanbul'da hiçbir kimsen yok. Gidersem nereye ineceğim? Hem de bu yanlışlık yakında meydâna çıkar da, belki beni buraya i'âde ederler. O zaman 'avdet için bir de ikinci def'a meşakkat-i seferiyye görmüş olurum. Haydi burası da şöyle dursun sonra bir de

benden sarf edeceğim yirmi lirayı istirdâda kalkışırılar?”

“— Yok yok sen oraları düşünme. Çünkü hastaları zâten bir yandan İstanbul'a gönderiyorlar, sen hazır gitmişken tutup da niye i'âde etsinler? Git, git! İncecek yerin yoksa Haydarpâşa Hasta-hâne-sinde temiz pak yat. Çarılca sularını da iç de Pağışah'a du'a et. Yoksa böyle boş kuruntularla uğraşacak vakün değil. Baksana bir kere ne haldesin? Gelirim para bahsine; Onun da kolayı var. Buradan Osmanlı vapuruna bin, msf-ı ücretle çık git. Paraları harc etme, sakla. Ammâ her nasıl olsa zâbit olduğun cihetle “ikinci kamara ya binip birkaç altın da ayrıca yol masrafım olur” diyeceksin. Ar-tık o kadarnı rahatına say.”

“— Yok canım, aradığım öyle birkaç altın değil. Beni asıl düşündüren cihetler şuralardır ki, hele o emir-nâme ile polîçe benim için gelmediğini pek iyi bilirim ve bundan başka her kim için gelmiş ise kendisini celb etiren hasret-keşleri beklemektedir. Ben böyle bir arar sorarım olmayarak çıkıp gittiğim halde o br-çâennin hakkındaki lütfudan haberi bile olmayacak. Ve kendisini teşâhüb edenlerde âteş-i intizarda kalacak. İşte burası vicdânına fenâ halde dokunuyor?...”

“— Fâ'ik Efendi bana bak, sana bir şey söyleyim. Bunun burası orduhluktur. “*Sağ kalan kulagını çeksin.*” Bir de “*gemisini kurtaran kapılandır*” derler. Sen ise 'asker olduğun halde bu sa'at “*Kolu kanadı kırılmış kuş gibisin*” bak. Düşmanlarının bir kahraman kâtili iken, milletin en za'if bir merhamet-kerdesi oldun. O senin düşünüp düşünüp de “emir-nâme ile polîçe onun hakkında gelmiştir” dediğin adam, bakalım senin kadar bu lütfîlara müstehak mıdır?” demesi, Fâ'ik Efendi'yi iknâ' ile muvâfakattan başka söyleyecek bir söz bırakmayıp, o vakit:

“— Bari bildiğiniz gibi gönderiniz. İşte hâlimi görüyorsunuz” dedi. Yüzbaşısı:

“— Hay hay sen müsterih ol! Ben hepsini yapar yakıştırdım” diye, te'mînât vererek çıktı gitti. Bu karar üzerine Fâ'ik Efendi'yi iki gün sonra incitmeksizin Kandıye'ye nakl ederek orada ba'zı levâzimât-i seferiyyesi tedârik olunup üç gün sonra yine usûletle

'Aziziye Posta Vapuruna bindirdiler. Ve kendisini evvelce Girit'e mühimmât götürmüş olup ikmâl-i me'mûriyet ederek tesâdüfen o vapurla 'avdet eden Akif Ağa nâmında bir Yüzbaşı'ya tefrik ve teslim ettiler.

Bu Yüzbaşı Akif Ağa'nın Fâ'ik Efendi ile zâten hiç mu'ârefesi olmadığı halde kendisi dahî zâten refâkat-perver bir adam olduğundan ma'iyetinde bulunan birkaç neferle beraber vapurda Fâ'ik Efendi'nin rahatını iltizâm ederek İstanbul'a gelinceye kadar bî-çâreye hiçbir güne sıkıntı çekti. Bu sûretle der-sa'âdete vâsıl olup o vapurdan yolcular dışarıya çıkmaya başladıklarında, Akif Ağa Fâ'ik Efendi'ye:

“— Birader sen şimdilik rahatını bozma. Biraz gürültünün ardi alındığı gibi ben seni hiç incitmeyerek çıkarırım” diye, gidip evvelce kendi eşyasını toplatmakla meşgul oldu. Fâ'ik Efendi de o aralık bulunduğu kamaranın penceresinden vapura yanaşıp açılan kapak ve sandalların kargaşalığını seyr etmekte iken, kamaranın kapısından:

“— Maşallah birader sefâ geldiniz!” diye, kulağına bir bildik ses gelmesiyle derhal dönüp bakılda, bir de muhibb-i kadîmi olan Ak-saray'lı Mustafa Efendi'yi gördü. Bu hâle ta'acübüyle beraber aşım memnûn olduğu halde:

“— O birader buyurun! Lâkin siz burada ne geziyorsunuz?” dedikde:

“— Evet gezişim mahsûs sizi istikbâle geldim” demesiyle, Fâ'ik Efendi şu ifâdesinden daha ziyâde istiğrâb ederek:

“— Benim geleceğimi ve bu gün vapurdan çıkacağımı nereden haber aldınız?

“— Efendim, “*namazda gözü olanın kulağı ezanda bulunur*” derler. Benim gibi bir dostunun bu kadarlık ma'lûmât alışı çok mu görürsün?” dedi. Bu sözlere Fâ'ik Efendi'nin daha ziyâde fikri ürperip gıcıklandığı da o arada öyle uzunca konuşacak vakit olmadıktan hemen:

“— Teşekkür ederim. Biliyorum beni seversin. Ey bakalım aza-

cık şöyle ilişin” diyerek, kendisini bir kişi oturacak kadar olan kamaranın peykesine alıp eline, bir de sigara ikrâm eyledi. Mustafa Efendi oturup sigarayı yakarak:

“— Ey birader geçmiş olsun. İnşallah rahatsızlığın biraz ehven-dir?”

“— Hamdolsun bu günümüze.”

“— Nasıl, gelirken yolda sıkıldınız mı?”

“— Hayır arkadaşım var, Akif Ağa diyorlar bir yüzbaşı. Doğrusu ya çok insâniyetli adam imiş. Kendisiyle hiç mu'ârefemiz olmadığı halde gelinceye kadar “beni rahatsız olmasın” diye pervâne gibi bahşucumda döndü. Hamdolsun havalarda güzel gitti. Öyle deniz me-nizce de bir rahatsızlık görmedik” dedi. Ve bu sözleri söylerken gö-zü de Akif Ağa'da idi ki, vapurdan ne vakit ve ne sûretle çıkacakla-rını anlamayı merak ediyordu. Mustafa Efendi ile bu yolda istifsâr-i hâtıra dâ'ir birkaç söz daha eder etmez kamaranın kapısından bir ça-ruş görünüp Mustafa Efendi'ye nizamca bir temennâ ederek:

“— Efendim hazırdır” dedi. Fâ'ik Efendi bundan bir şey anla-madığı halde Mustafa Efendi'ye:

“— Birader işiniz varsa buyurun. Ben de hemen çıkmak üzere-yim. Bundan sonra her sa'at görüşebiliriz” dedikde, Mustafa Efendi:

“— Hayır işim başka bir şey değil. Ancak senin istirahatındır” demesiyle, mütehayyirâne:

“— Anlayamadım ne gibi?”

“— Sanki seni vapurdan rahat çıkarmak için bir “sedye” getir-tim de, “hazır” dediği odur” deyince, Mustafa Efendi'nin bu ikrâmı Fâ'ik Efendi'nin büsbütün zihnini kaşırdı. O zaman vapurdan çıkmayı te'hîr ederek Mustafa Efendi ile uzunca görüşüp İstanbul'a celbi için zihince bulamadığı sebepleri sorup anlamak istediye de o aralık Akif Ağa yanlarına gelip:

“— Ey bakalım çıkma vakti geliyor.” gibi bir mu'âmele-i muhtî-rânede bulunmasıyla, Fâ'ik Efendi vaktin müsâ'adesizliğine mebnî Mustafa Efendi ile o misillî mükâlemeden sarf-ı nazar ederek, yal-nız:

— A birader, sedye getirişin ne zahmet? Bu ne kadar külfet? Şu senin insânîyetin adamı mahcûbiyyette bırakır.” sözü ile iktifâ eyledi. Akif Ağa lâ'ubâliyhâne:

— Haydi bakalım, artık uzatma! Arkadaşımın bu iyîğilline diyecek yok. Zîrâ sedyeyi güverteye kadar dayamış.” diyerek hep birden Fâ'ik Efendi'yi aldılar.

Akif Ağa Girit'ten vapura girerken nasıl getirdiklerini görmüş olduğundan uzun uzun ta'rife meydân bırakmayıp Fâ'ik Efendi'nin altında yayılmış olan beylik kilimin uçlarından karşılıklı iki nefere tutturup kendisini yavaşça kucaklattırdıkları halde arkasından da mümkün mertebe yardım ederek usûlele kamaradan alıp güverteye çıkararak orada sedyeeye koydular.

Fâ'ik Efendi bundan memnûn olmakla beraber vapurdan kayığa nasıl çıkaracaklarını düşünürken, Mustafa Efendi sedyenin penceresinden başını içeri sokup:

— Birader sakın korkma! Sedyei cerâşkâle takular annmâ kol-lar sağlandı. Hem üzerinden def'a sardırıtığım bir ipin düğünlerini de kendim sıkışdırıyorum.” demesi Fâ'ik Efendi'yi müsterih eyledi. Bir de bir iki dakîka sonra “gargar, gargar” diyerek sedye havalanıp “gurgur, gurgur” diye bir atuş kayığının içine indi. Sedye öyle kalkıp inerken Fâ'ik Efendi'nin biraz yüreği titrediyse de devam etmeyüp derhâl geçti.

Ba'dehu kayığı vapura yanaşınp merdivenden inerek, Mustafa Efendi ile Akif Ağa içeri girdiler. Fâ'ik Efendi sedye ile kayığın içini haylice tutmuş olduğu halde refîklerinin ve yanlarında bulunan bir çavuş ile dört neferin dahî ufak tefek eşyalarını alarak birer birer kayığa koymakta olduklarını görünce, Mustafa Efendi'ye:

— Birader sâyende sedye içinde pek rahatım. Lâkin kayığınız da gürtlü çöğalyor. Bu kadar yükütle nasıl gideriz? Hiç olmazsa bâi şu neferlerimiz olsun başka bir kayığa binsele?” dedi. Mustafa Efendi:

— Peki bindirelim ama, ona hâcet var mı? İşte iskele dört kü-reklik yol” deyince:

— Nasıl, dört küreklik mi? Ta Haydarpaşa iskelesine kadar gi-decek değlimiz?”

— Hayır orada ne işimiz var?”

— Canım beni Haydarpaşa Hasıa-hânesine götürmecekmisiniz?”

— Yo...k. İşte şuraya Bahçekapısı'na çıkacağız” dedi. O vakit neferler de kayığa tekmiil girdiklerinden Mustafa Efendi eliyle işâret ederek kayıkçılar Bahçekapısı'na doğru çekmeye başlayınca, Fâ'ik Efendi telâşlıca Mustafa Efendiye:

— Canım birader sen beni nereye götürüceksin?”

— Efendim bize götürüceğim” demesiyle, Fâ'ik Efendi daha ziyâde müte'accib olarak:

— Ne demek, size mi?”

—Evet evet. Lâkin ne kadar telâş ediyorsun?” dedi. O zaman iskeleye de yaklaşıtklarından Fâ'ik Efendi daha beter telâşâ göster-meye mecbûr olup:

— Aman birader, ben sana daha hâlimi anlaramadım. Benim hastahığım öyle az bir şey değildir. Nâfile siz beni buraya çıkarma-yınız. Bırakan hasıa-hâneye gideyim ki, Ayagımdaki yara pek ağır-dır. Zîrâ akşam sabah çerrâh işidir” dedi. Mustafa Efendi güle-rek:

— A birader, cerrâh dediğin “dikilitaş gibi” yerinden oynamaz bir şey değil ya. Senin isediğin cerrâhları ben ayağına getiririm” dedi. Lâkin Fâ'ik Efendi Mustafa Efendi'nin hâlce iktidârsızlığım bildiğinden teklifâta muhtâc olan yarasının öyle bir ufak evde lâyıkıyla bakılmıyacağı mü'tâlâ'a ederek, tekrar:

— Mustafa Efendi, senin bu iyiliklerine teşekkürden 'âcizim. Lâkin gel beni eve meve sütlükleme. Zîrâ ben uzun uzadıya bakıl-maya muhtacım. Sonra sencesi müşköl olur.”

— Yok birader, sen müsterih ol murâdını anlamıyor değilim. Lâkin “minâreyi çalan kalfını hazırlar” senin nene lâzım” dedi. Bu sözleri söylerken iskeleye de gelmişler idi. Fâ'ik Efendi Mustafa Efendi'nin ol vechile kendisini İbrâm ederek hânesine götürütüşünden

bî-huzûr olduysa da hakkında o derece ettiği riâyet ve verdigi te'mînâtâ karşı "gitmem" diyerek, tekrar isrâr etmiş olsa "tenezzül etmiyor" ma'nâsı çıkacağından artık bi'z-zarûr sesini kesip ma'a'l-kerâhe muvâfakata mecbûr oldu.

Bahçekapısı'na çıktıklarında, Arif Ağa bunlara vedâ' ederek ayrılıp işine gitti. Ba'dehu Mustafa Efendi de Fâ'ik Efendi'ye:

"— Birader siz ağır ağır gidirsiniz. Benim şurada biraz işim var. Eğer müsâ'ade edersen, çok geçmez ben size yolda gelir yetişirim" diyerek, ayrıldı. Oradan sedyeyi kendi hamalları alıp üç dört yerde haffice mola vererek Laleli'ye kadar geldiler. Orada biraz dinlenmek ve artık eve dahî yaklaştıkları cihette Mustafa Efendi'yi beklemek üzere Aksaray Caddesi'nin üst başında sedyeyi sebil-hânenin alt tarafına bir kenara bıraktılar.

Fâ'ik Efendi bir çok seneden ziyâde Girit'te bulunduğundan sedye içinde gelirken İstanbul'un sokaklarını seve seve seyr eder. Ve gelip geçenleri gördükçe, İstanbul'a geldiğinden kalbinde bir memnûniyet hissedirdi. O aralık Aksaray yokuşundan yukarıya doğru siyâh atlas ferâceler ve ellerinde siyâh şemsiyelerle iki hanım zuhûr etti. Bunların üç beş adım önllerinde üstübaşı temiz ve kâmilce bir harem kahyâsı olduğu halde gele gele sedyeye yaklaşmış ikisi de Fâ'ik Efendi'yi süzeli süze seyr ederek geçtiler. Lâkin bunların geçmelerini Fâ'ik Efendi'nin o hâl-i bîmân içinde yüreğine bir oktur sapladı. Çünkü o siyâh ferâcelerin birisini ziyâdesiyle gözü ısırıldı. Derhâl yanında Mustafa Efendi'ye bakındıysada o da henüz gelmemiş idi. Eğer gelmiş olsaydı işi gücü bırakıp artık müsâfirliğe mübîn-dârûğa bakmayarak hemen kendisini o genç hanımların arkasından saldırap hiç olmazsa konaklarının ne tarafta olduğunu olsun öğrenmeyi ricâ edecekti.

Lâkin Mustafa Efendi henüz gelmediği cihette sedyenin yanında bulunan neferi çağırıp:

"— Baksana kuzum, Mustafa Efendi nerede kaldı?"

"— Efendim konağa biraz yemiş göndermek üzere Köprübaşındaki turfandacılara uğrayacaktı. Lâkin nerede ise şimdi gelir yetişir"

dedi. Fâ'ik Efendi bunun öyle gecikişinden o kadar müte'essif oldu ki, canının sıkıntısından olduğu yerde duramayıp sedyeyi çevirerek gözlerini o tarafa dikip o siyâh şemsiyeli kadınların arkalarından ağır ağır gidişlerini seyr ederek Mustafa Efendi'nin dahî gelmesine müntazır bulundu.

O halde nazarını tezyîn eden manzara kaybolup ba'dehu beş on dakîka daha şiddetle müntazır bulunduğu halde Mustafa Efendi gelip çıkmadı. Şu cihetle te'essüfî bir kat daha muşted olup zîrâ Mustafa Efendi'nin o kadar uzayacağını bilseydi o geçen hanımların ardından başka birini saldırdı. Ona dahî muvafak olamadığından şu İstanbul'a geldiğinin ilk günü feleğin böyle fevka'l-me'mûl bir musâ'adesine mazhar olduğu halde öyle bir 'aksiliğe tesâdüf ederek bunca senedir elem-i firkatıyla yandığı ma'sûkasının hiç olmazsa nerede olduğunu öğrenecek iken ondan dahî mahrûm olduğuna nihâyet derecede canı sıkılıp içi içine sığmaz oldu. Biraz sonra Mustafa Efendi gelip Fâ'ik Efendi'ye:

"— Birader, nasıl çabuk yetişmedim mi?" deyince, Fâ'ik Efendi o hiddetle:

"— Acayib, beni aradın mı? Ben sanki aşağıdan biraz yemiş göndereyim diye kalmış idim."

"— Sanki iş yaptın. Yemiş kim yiyecek?.. *Senin gecikişin yok mu, bana burada bir çuval inciri telef ettirdi.*"

"— Ne gibi?"

"— Ne gibi ise artık geçti gitti."

"— Canım söyle! Bir şey mi zâyî ettik."

"— Şüpheli mi var? Canımı kaybetsem o kadar acımadım."

"— Acayib, O derece nedir bakayım?"

"— Artık ne ise."

"— Yok, ammâ merak verdin."

"— Tamam, bâri ben de seni üzeyim."

"— Ricâ ederim?"

"— Nâfile şimdi söylemem. Hem haydi gidelim haydi" deme-

siyle, oradan kalkıp biraz giderek yine o caddede bir konağın kapılarını açıldı. Fâ'ik Efendi Mustafa Efendi'nin hânesine mukaddemce girmiş olduğundan yine oralarda fakat sokak içinde iki üç odalı bir ev olduğunu bilip oraya gideceklerine muntazır olduğu halde öyle bir büyük konaktan içeri girdiklerine ta'acub ve hayrette kalarak hiçbir şey diyemedi.

Derken kendisini sedye ile üç beş kişiler daha tutarak yukarı çıkartıp en üst katta sokağa nâzır geniş cumbalı bir odaya aldılar. Ve odanın içinde bir çift pirinç mangal köpürüp o kânûn-ı evvel soggunu bir harâret-i mu'vedileye tebdîl etmiş olduğu halde kendisini bir köşede minder üzerine serilmiş olan müceddid yatağın içine oturtular.

Ve yavaş yavaş üzerindeki yol esvâblarını çıkartıp arkasına hırkasıyla bir örnek yapılmış olan renk-âmnîz faniladan bir gecelik entarisi ve üzerine küvez ipekli kaşmire kaplı bir elma kütük (?) giydiyip kahve filân verilerle Mustafa Efendi kendisine merâsim-i hoş-âmedi'yi icrâdan sonra:

“— Ey birader, bak şöyle böyle derken gerçekten gazî de oldun. Artık şimdi seninle söyleşelim. Evvelâ yüzbaşılığın tebrik ederim. Hem, bak birader burası senindir. Her ne ki isersen emir edeceksin. Zîrâ benim birinci emelim ancak senim istirâhamdır” dedi. Fâ'ik Efendi konağın haline ve gördüğü ikrâm ve tekelîlâtın derecesine bakarak müte'acib ve memnûn olduğundan Mustafa Efendi'ye müteşekkiren cevâblar verip Girit ve muharebece olan su'âllerine meş-hûdâtını ifâde etmesini müte'akib 'askeriyyeden bir hekâm ile bir cerrâh gelip kendisini mu'âyene ederek yaralarını değiştirdiler.

Hekâm ile cerrâh sabahlı akşamı gelip gitmeden hâhî olmaktakı gibi meder-mezîde hasta-hânelerde bulunmuş müsta'id bir hizmetçi ile dirâyetlice bir onbaşı hizmetine ta'yîn olundu. Fâ'ik Efendi konağın intizâmıyla döşemelerin nefâsetine ve yediği perhîz yemeginin hüsn-i tabhıyla günüş çatal bıçak vesâ'ir takımların mükemmeli ve temizliğine ve hasralığına bakılmakta pek ziyâde i'tinâ olunup hakkındaki riâyet ve ikrâmın gün-be-gün derecesi arttığına aşırı

halde memnûn ve meftûn olarak geldiği gün buralarını bilmediğinden Mustafa Efendiye yolda rû-yi istiğnâ gösterdiğine pek ziyâde mahcûbiyette bulunur. Ve Mustafa Efendide gördüğü şu iktidâr-ı fevka'i 'âdenin sebebini sormaya sıktırıldı.

Vakî'â Mustafa Efendinin eski halini pek iyi bildiğinden kendisini görmeyeli rütbesince bulduğu fark yalnız mülâzım-ı sâniği mülâzım-ı evvelliğe tebeddül, fakat hâne ve sûret-i idâresince gördüğü fark ise aslâ nisbet kabul etmeyip eski 'aciz ü meskenetî gereği gibi servet ü sârnâne tahavvül etmiş idi.

Mustafa Efendi'yi derece-i uhuvvette sevdiği ve kesh eylediği servet ve iktidârdan kendisi dahî istifâde eylediği cihetle bu hâle kat kat memnûn olduğu halde sebebini bilemediğinden de ziyâdesiyle işiğrâb ve ma'a-mâ-fih bir münâsebet-i kaviye düşmedikçe, hod-be-hod su'âlden ictimâb ederdi.

Ve hem de şu hâli görerek Girit'ten celbolunması için mukaddemâ sebebini bulamadığından dolayî zâhib olduğu yanlışlığı zihminden çıkartıp artık o yolda bir güne su'âle bile hâcet görmezdi. Şukardar ki, ba'dehu fikrinde tutan şey Mustafa Efendi'nin şu servet ve iktidârı sâyesinde sevgihsizle nâ'il-i visâl olmasının bir câresi oldu.

Bir gün Mustafa Efendi buna esnâ-yı müsâhabette:

“— Fâ'ik, hanıya şu geldiğin gün benim geciktüğünden dolayî “kaçırdım” dediğin şey ne idi? Daha söylemeyecek misin?” deyince, Fâ'ik Efendi memnûn olarak:

“— Ah a birader! Hastaya yatak mı sorarsın? O günden beri ben seni “üzeceğim” diye yakındım, nekadard üzdüldüm hiç ta'rif edemem. Ve şu senin iyiliklerine yok mu? Artık ne bileyim, ne vechile teşekkür edeceğimi bilemem. Ben sana kaç gündür onu açmaya bir vesîle aramakta idim. İşte su'âl etin şimdi söyleyim.”

“— Rica ederim buyurun?”

“— Evet işte Laleli'de kaçırduğum şey sen gelmeden on dakika kadar evvelce Nuriddî'in oradan geçmesi idi.”

“— Acayib, sahn mi söylüyorsun?”

“— Evet. Lâkin ne fâ'ide ki, senin gecikmiş bana öyle bir mü-

sâ'id fırsatı fevt ettirmeye sebeb oldu."

"— Peki ama, madem ki sevgilini görmüşsün, kendisiyle iki çift lakırdı olsun niye etmedin?"

"— Evet, bende de kusur yok değil ya. Lâkin İstanbul'a geldiğimin ilk sa'atinde öyle ansızın rast geleceğimi kim me'mûl ederdî? Hem de kendisini evvelce tanıyamadım. Sonra yanından geçerken bana dikkatli dikkatli bakdıkta, yüzünü görüp tanımamla geçip gitmesi bir oldu. Bundan başka onlarında kâmilce bir harem kâhyasıyla yanında da gâyet ağır tavrılı bir kibâr haremi vardı ki, bunların yanında kendisine bir şey söylemek mümkün değildi. Ah Mustafa Efendi ah! O gün onlar nasılsa gelip geçti. Fakat yüreğimin sızısı bir türlü geçmiyor... Lâkin şu sen de benim evvelden beri ne şûrdebaht ve ne bî-çâre olduğumu bilirsin. O cihetle hakkımdaki lûtuflarımı bu günlerde artık açıkli koyulu görmeğe başlıyorum."

"— Aman birader, o ne demek anlayamadım?"

"— Ne olacak? Beni ta Girit'ten celb ettin ve bu güne kadar hakkımda bu kadar akça sarf ettin. Lâkin bunların hepsi bir yere getirilse değil ki şimdi, beni daha dört beş sene mukaddem mes'ûd edebilirdi. İşte ne fâ'ide ki, o vakit keselerden bir tanesinin olsun ağzını açmamış idik."

"— Ha birader, dur!... Orasını senden saklamam. Benim evvelki hâlim sahîhen senin bildiğın derecede idi. Hatta defa'âle misâfir geldiğın hânem hâlâ arka sokakta duruyor. Fakat bugünkü gördüğün servetim daha yeni ele geçmiş bir şeydir. Ve bu da başka bir taraftan olmayıp ancak büyük vâlidemin mal-i mevrûsidir."

"— Canım işte iyi ya "büyük vâlidem" diyorsun, sağlığında iste-seydidin senden para esirger miydi?"

"— Ne? Öyle bir 'acûze idi ki, "ölüyorum" diyene bir yudum su bile vermezdi. Hatta bu yüzden vâlidemi dahî evlâtlıktan reddetmişti. İşte bu konak dahî zâten kendisinin olduğu halde hissetinden bir gece içerisinde yatmak nasîb olmayıp hayâtında şuna buna icâra verirdi."

"— Acayip, demek ki size zerre kadar fâ'idesi yok idi?"

"— Öyle ya. Kendisi zâten babadan zengin ve ettiği hocalık yüzünden yirmi parça kadar da 'akâra mâlik olduğu halde yemez içmez varlık içinde zarûretle geçinir bir 'acûze idi. Hele bundan beş altı ay evvel onun gözlerine toprak dolup kapanması vâlidemle ikimizin gözlerinin açılmasına bir hüsn-i vesfle oldu. İşte servetim bu sûretle yeni ele geçmiş bir şeydir. Ve sana yeni baştan anlatmaya hâcet görmem ki, dünyâda iki paraya mâlik olsam elbette birisini senin uğruna sarf etmeği hani Alemdağ'nda helâktan kurtarmış olduğun şu nefsimen en ağır bir borç 'add ederim. O cihetle gözlerim açılır açılmaz evvelâ seni gördüm ve Girit'ten celbin için emr-nâme istihşâl ettim. Fakat bunlar ise senin için icrâsını arzu ettiğim büyüyecek bir hizmete ancak bir mukaddimdir. İşte bundan sonrasına emir senden, icrâ bendendir. Zîrâ şöyle bil ki, para ile olacak işlerin hepsine karşı durabiliriz" demesiyle, Fâ'ik Efendi buna hayret ve memnûniyyette kalarak:

"— Teşekkür ederim. Servetinizi dahî tebrik ederim" diyerek, biraz düşünmeye vardı.

"— Birader, ne düşünüyorsun?" dedikçe:

"— Ah ah! Senin şu lûtûfların beni ne derece memnûn bırakıyorsa, tâli'-i nâ-sâzum da kalbimi o kadar me'yûsiyyete düşürüyor. Çünkü "at bulunur meydân bulunmaz, meydân bulunur at bulunmaz" dedikleri, işte benim hâlim gibi gece yarısıyla bir yerde ictimâ'î mümkün olmayan gündüz ortasına benzeyen maddelerdir."

"— Hakkın var. Lâkin birader bana kalırsa gel o kadar me'yûs olma. Bakalım ona da bir çâre buluruz" demesiyle, Fâ'ik Efendi eşk-rîz-i meserret olarak:

"— Ah birader, ah velî-nî'met! Senin o tatlı söyleyen dudaklarını öpeyim. Ammâ tâli'imden o kadar müsâ'adeyi hiç me'mûl edemiyorum." Mustafa Efendi bunun ağladığını görerek:

"— Birader müsterh ol! Sana o derece kuvvetli söz verdim ki, madem ki sevgilini gözünle görmüşsün hayattadır. Bir kimsenin taht-ı nikâhına geçmemiş olduğu halde elbette kendisine kavuşacak-sın. Ve işte ben de bu sa'atten bed' ile Nuridil'i aramaktan hâlf ol-

mayacağıın” diyerek, derhal kılıcını kuşanıp çıkıp gitti.

Bunun üzerine Fâ'ik Efendi Mustafa Efendi'ye bin kat daha muhabbet ederek kendisinden gördüğü bu derece insâniyete ne vecchile teşekkür edeceğini bilemezdi. Bununla beraber gördüğü ba'zı riayât ve ikrâmıları pek fazla bularak onlardan dolayı da muzdarib olurdu.

Ez-cümle her gün akşamı sabahlı hekîm certâh gelmesi ve üst baştaki odada o yeni yeni döşemeler üzerinde yaraları değiştürülerek içinde bulunduğu müceddid yatak takımıyla ortalığın kirlenip harap olması aşırı halde yûreğini sıkardı.

Buraları ba'zı kere Mustafa Efendi'ye açarak şu fazla olan şeylerin ta'âfîni ricâ etmekçe, bi'l-'akîs hakkındaki ikrâmıların daha ziyâde bulur ve meselâ yatak takımı büsbütün tecdid olunarak sâ'irleri de o nisbette tathîr ve ikmâl olunurdu. Fâ'ik Efendi ise hâlince lâyıf olandan ziyadesini çok görüp bunun için her ne kadar uğraşsa da mümkün olup ta'âfîl etiremedi.

Ve hakikaten Mustafa Efendi de Faik Efendi'ye bir derece hizmet edip bir merrebe baş ucunda pervâne gibi dönerdi ki, olursa da bu kadar olsun. Ez-cümle yeni geldiği esnâda ayagındaki yaranın sızsından bî-çâre bir hafta kadar geceleri uyku uyuyamadığı halde Mustafa Efendi kendisini bi'z-zât sabahlara kadar bekledi. Ve bir de sonraları “*şâyet gece vakti bir lüzûm olur da çağırırsa*” diye Fâ'ik Efendi'nin yatağının muttasıl olduğu divana halka ile bir telgraf kayvanı geçirerek diğer ucunu dahî onun altındaki yatığı odada koluna taktıkça, uykuya yatmazdı.

Fâ'ik Efendi Mustafa Efendi'nin hâ'iz olduğu iktidârıyla beraber kendisini bu derece sevdiğini bildiğinden biraz müddet ma'sûtkasını bulup kavuşabilmesi için bir çâre bulabileceğine müminazır olup her vakit sokaka çıkıp geldiğiçe: “Acaba nasıl etti?” diye gözlerinin içine bakardı. Ma'a-mâ-fih Mustafa Efendi câ-be-câ o yolda edeceği teşebbûsâtı söylemekle ümid vererek fakat netîceleri söylemekte biraz ihmâl ederdi.

Bir gün ona dâ'ir konuşuklarında, Fâ'ik Efendi Mustafa Efendi'ye:

“— Birader! Hakkımdaki lütûflarına karşı su'âle de yüzüm yok ise de, Nuridil'i araştırmak için ettiğimiz işiâre üzerine teşebbûsde dakka fevt etmediğini görürsün da ne neñce hâsıl olduğunu arası uzamadan haber alamıyorum.”

“— Evet birader, sahîhsin. O husûsta ben de senden pek mahcûb kalıyorum. Lâkin zühür eden netîceler bütün cevâb-ı ye'sten 'ibârettir. İşte onun için vaküyle haber veremediğim seni me'yûs edecek sözü birdenbire söylemek istemediğimdendir. Yoksa bu bâbda nasıl çalıştığımı ben bilirim. Şu kadar söyleyeyim ki, Nuridil'in yerini haber almak için İstanbul içinde teşebbûs etmediğim yalnız bir dellâl çağırılmak kaldı. Eğer bir kimsenin taht-ı nikâhına geçmediğini bilsem onu bile yapmayacak değilim. İşte teşebbûsüm bu derecedir. Ma'a-mâ-fih hâlâ ne tarafta olduğuna dâ'ir bir ser-i rişte alamadım.”

“— Evet doğrudur. Sözlünü ben de tasdik ederim. İşte evvelce dediğim gibi şu benim tâlî'-i nâ-sâzım açık kapılara böyle duvar çeker.”

“— Lâkin birader sen bunu çok görürsün. Sevdiğin cihetle ma'zûriyetin meydânda ise de bu kadar mecbûriyetini de vücûdun için iyi göremem.”

“— Peki amnâ ne yapayım?”

“— Evet, beni dinlersen gel seni evlendiririm. Dünyâ bu neler bulunur. İhtimal ki, Nuridil'i bir daha yâda olmayacak bir güzelle te-sâdüf edersin. Hem de öylesini buldururum. Eğer vâlideme dahî emniyyet etmezsen kendicığın beğenmek şartıyla sana bir cariye alırm. Zîrâ hiç olmazsa onunla olsun biraz oyalanırsın.”

“— Nasıl nasil? Te'ehül mü dedin?”

“— Canım seni vikâye ettiğimden söylüyorum.”

“— Yo...k bak! Bu olamaz şeydir. Hem de sen benim Nuridil'i sevişimi yalnız güzelliğine mi haml edersin? Kızın insâniyeti, kızın fedâkârlığı öyle meydânda iken ben tutup da evleneyim?..”

“— Yok birader, o kadar darılma. Sözüün canı yoktur. Sanki senin için söyledim.”

“— Yo...k bak! Bu teklifine pek aşırı canım sıkıldı.”

“— Çok şey! Bunda ne var ki?.. İşte ben sözümü geri aldım.”

“— Peki ammâ bu gibi teklif benim hâl ve efkârıma aslâ ehemmiyet vermemektir.”

“— Yok canım, bilirim Nuridil'i sâdikâne seversin. İnsâniyetine de mukâbeleden geri durmazsın. Fakat “*kadın erkeğin eğlencesidir*” bununla beraber Nuridil'i kocasız bulabildiğimiz gün her nerede ve her kaç kuruşa ise sana almak yine borcum olsun” demesiyle, Fâ'ik Efendi bir hayret ve bir me'yûsiyyet içinde kalarak:

“— Lâkin birader, bu gün sen lakırdıyı değiştirdikçe değiştirdin. Bunlar ne demektir anlayamıyorum?”

“— Neresini?”

“— Sen bana evvel böyle te'ehhül teklif etmezdin. Fakat “*Nuridil'i kocasız bulabildiğimiz gün*” diyerek tekrarladığın kayıtlara nazaran Nuridil'in 'âdeta hercâyîlik ettiği ve gûyâ ona nisbet benim de te'ehhüllüm lâzım geldiği anlaşılıyor. Eğer böyle bir güne tahkîkâtın varsa ezip büzmeğe ne hâcet doğrusunu söylediğin halde yine sana teşekkür ederim.”

“— Hayır a birader! Nuridil'in hâlâ nerede olduğunu haber alamadım ki, ne halde olduğunu bileyim.”

“— Yok yok, sözünü geri alma. Eğer öyle bir şey işitmesen sen bana te'ehhül teklif etmezdin. Ricâ ederim söyle.”

“— Estağfirullah. Yemîn ederim ki, öyle bir şey işitmedim. Lâkin, hafazanallah öyle bir hercâ'îlik etse yine te'ehhül etmezmişin?”

“— Hiçbir vakitte.”

“— Niçin?”

“— Ya “o vefâsızlık etti” diye ben de tasvîmât-ı kalbiyyemi bopuz da vicdânımdan mahcûb mu olayım?”

“— Yok bu da iş değil. Bana kalırsa buradaki tasvîmât-ı kalbiyyenin onun vefâsıyla meşrû olmalıdır.”

“— Be canım Mustafa Efendi, bu gibi sözleri bırak. Ben şimdi

Nuridil'den aldığı haberi isterim?”

“— Sahîh söyledim ki, Nuridil'den haber alınmadı. “*Vefâsızlık etti*” diye bir de kızın günâhını almayalım.”

“— Ey öyledir de, bana te'ehhülü niye teklif ediyorsun?”

“— Evet seni dâ'ima bunun için mükedder gördükçe, te'ehhül emeni pek münâsebetisiz göremiyorum” diye, teyîd-i teklif edince, Fâ'ik Efendi hiddetlenip:

“— O birader! Lâtife matife derken sen artık gerçekten ısrâra başladın?”

“— ammâ bu iş nasıl olsa olacak da onun için söylüyorum. Hem de ricâ ederim o kadar hiddetlenme. Zîrâ buna muvâfakat ederse hakkında pek hayırlı bir şey olacak” demesiyle, Fâ'ik Efendi şaşırıp:

“— O! Demek ki, te'ehhülü kabulde çâre-sezâyim?”

“— Hayır o kadar da değilse de benim sözüm de öyle tehî bir şey olmadıgından, yine re'yinde muhtar olduğun halde lütfen muvâfakat edecek olursan hakkında memnûn olacağın sürette hayırlı bir şey olacağını sana olan şiddet-i muhabbetimle te'mîn ederim” demesine, Fâ'ik Efendi büsbütün ta'accüb ederek:

“— Acayip şey? Ben böyle bir işe hakımda tecvîz ettiğine ilişecekken bir de tensîb ederek tekrar tekrar ibrâm göster, 'indeinde ne kadar ehemmiyetim olduğu şimdi anlaşıldı!.. “*Biraz düşündükten sonra*” Mustafa Efendi, hakımdaki iyiliklerini insâniyetim unutmaz. Fakat ben şimdi dâ'irenden çıkacağım” diyerek gitmeğe kalktı. Bu halde Mustafa Efendi sözlerini külliyyen geri almak veya te'vîl etmek istediye de bir türlü önüne geçemedi. Fakat Fâ'ik Efendi'nin ayağı daha öyle büsbütün iyi olup da saldırı kalkıp yürüyemesi biraz mâni' olup Mustafa Efendi'ye:

“— Haydi beni Haydarpaşa Hastahânesi'ne gönder. Yoksa seninle fî-mâba'd ülfet ve münâsebeti dahî kat' ederim” dedi. Ve bir taraftan yavaş yavaş giyinmeğe başlayıp diğer taraftan da hiddet ve nefreti teşeddüd ederdi. Mustafa Efendi o halde her ne kadar isti'fâyı cürm ü kusûr ederek teskîn-i hiddet ve te'hîr-i 'azîmetine çalıştıysa da bir vechile çâre bulamayıp nihâyet dedi:

“— Birâder baş üstüne. Haydi seni götürüyüm. Lâkin kerem eti Beş dakîka sabr et de sana ettiğim teklîfe cür'etimin sebebini artık söyleyeyim” diyerek, Fâ'ik Efendi'yi bu sürele biraz te'hir ederek hakikat-i hâli beyâna başladı.

“— Sen şimdi bana dârdın ve bunda da hakkın yok değildir. Fakat kalkın gidiyorsanız, doğrusunu bil ki, bu konak benim değil ancak senindir. Ve ben de 'âdetâ sana bir hizmetçiyim.” Faik Efendi'yi bir 'azîm hayrettir istilâ ederek:

“— O ne demek?” dedi.

“— Evet, senin bir hâmi-i garbin var. Bu konağı senin için tuttu. Ve bu odaları senin için döşetti!. İşte seni Girit'ten celb ettiren de, polîceyi gönderen de odur. Ben ise sâyende vâlidemle yeyip içerek şu yüzden istifâde etmekteyim. O aşağıdaki işçi ve uşaklarla içerdeki hizmet eden işçi ve çamaşırı kadınlar hep senin hizmetine mahsûstur” deyince:

“— Mustafa Efendi ne söylüyorsunuz?”

“— Evet, işte hakikat-i hâl budur.”

“— Acayib, o zât kimdir?”

“— Evet, onu ben de lâyıkıyla bilemem. Şu kadar ki, Ümerâ-yı Mısriye'den bir zât olduğunu işittim. Fakat ondan ziyâdesine kesb-i vukuf edemedim. İşte yalnız kâhyasıyla görüşüp lâzım gelen akçayı ondan alarak senin uğruna sarf etmekteyim.”

“— Acayib, bu nasıl şey? Hiçbir adam para aldığı yeri bilmemek mümkün müdür?”

“— Evet, burasına ben de ta'aculbdeyim. İşte seni evlendirecek olan da onlardır. Şimdiye kadar teklîf etmedikleri de kesb-i sıhhatına intizar ettiklerindenir. Yoksa benim ettiğim teklîfi aksama sabaha kendileri edecektir.”

“— Çok şey! Beni zorla evlendirebilirler mi?”

“— Artık orası senin bileceğin şeydir. Ben yalnız dediğim Kâhya Efendi'ye haber vereyim de gelsin bir kere kendisiyle görüşünüz” dedi. Bunun üzerine Fâ'ik Efendi şu hâle işiğrâb ederek düşünmekte olsun. Mustafa Efendi'nin gönderdiği haber üzerine o gece

Kâhya Efendi gelerek Fâ'ik Efendi'nin odasına girdi. Biraz istif-sâr-i hâurla hoş-peş'ten sonra Kâhya Efendi:

“— Ben birkaç gündür zâtınızı görmek isterdim. Fakat bazı mâni' zühür ettiğinden gelemedim. Bu gece için kuvvetli niyet etmiş olduğum halde Mustafa Efendi'nin haber göndermesi de te'yîd ederek tasdf' ettim.”

“— Estagfirullah Efendim, pek büyük lutf etiniz.”

“— Mustafa Efendi ile olan muhabbetinizi pek tahşin ediyorum. Doğrusu ya kendisi pek hayr-hâhımızdır.”

“— Evet Efendim, bendeniz de sahîhen kendisinin mahcûb-i insâniyetiyim. Fakat bu gün bendenizi uzun uzun aldatmış olduğumu meydâna çıkardı.”

“— Evet ama, o husûsda mâ'zûrdur. Çünkü kendisine o yolda ta'ihmât verildi.”

“— Lâkin Efendim, bendeniz hakkınızdaki inâyetlerin fâ'î-i hakkısını anlayamadığımdan pek müte'essif kalıyorum.”

“— Mustafa Efendi size hiçbir şey açmadı mı?”

“— Hayır Efendim, işte yüzü. Yalnız “Ümerâ-yı Mısriye'den bir zât imiş” diye bu kadarlık bir söz söyleyebilirdi. (Derken Mustafa Efendiye dönüp) Birâder, öyle değil mi? Halbuki bendeniz de aslâ intikâl edemedim.”

“— Be'is yok. Şimdilik bu kadar bilişiniz kâffidir. Çok geçmez büsbütün anlar ve memnûn olursunuz. Fakat Mustafa Efendi size başka bir şey de açmıştır zannedirim.”

“— Evet Efendim. Hatıra bu gün...”

“— Ey o iş için ne yolda karâr verdiniz?”

“— Efendim o husûsa bir karâr verilemedi.”

“— Niçin Efendim?”

“— Ah Efendim, nasıl anlatayım?... Bendenizin te'ehhûlüm... Zannedersenem uzunca olacak?”

“— Ne gibi?”

“— Efendim, nasıl ifâde edeyim? Bendeniz süreâ mücerred

isem de mücerredler gibi de başım bağız değildir.”

“— Acayıp, bir nişanlımız filân mı var?”

“— Hayır keşke öyle olsaydı.”

“— Ne gibi anlayamadım?”

“— Efendim bendenizin boynumda göze görünmez bir kalm zincir takılıdır ki, diğer ucu da ne tarafta olduğu belli değildir.”

“— Evet gençlik hâli. Husûsiyle muhabbet-i insândan ba'd de-ğil. Öyle ise velf-ni'metin hakkımızdaki lütfünü pek küçük göreme-yeceksiniz?”

“— A Efendim, teşekkürden 'âcizim. İnsânlarna diyeceğim yok. Fakat te'ehhlül için irâdem elimde olmadığımdan arz-ı ma'zeret edeceğim.”

“— Hayır, anlatamadım. Ya 'ni velf-ni'met size bi'z-zât kerfme-lerini verecek değil ya. Her kimi isterseniz 'arz edelim de size onu alsınlar.”

“— Ah Efendim, nerede olduğunu bilsem o ricâdan baş kaldı-
mayacağıma şüphe mi edersiniz?”

“— Ey bu halde velf-ni'metin lütfünü redd mi edeceksiniz?”

“— Hâşâ! O hiç haddim değil. Yalnız kemâl-i te'essüfle 'arz-ı ma'zeret edebilirim.”

“— Zannederim bu efkârınızı işitirlerse memnûn olmayacaklar-
dır.”

“— Efendim lütf ediniz! 'İndlerimde ma'zeret kabule şâyân de-ğil midir?”

“— Evet ma'zeret-i sahîha olursa hakkınız var. Fakat bu öyle
değil!”

“— Niçin Efendim?”

“— Ey ya. Meselâ şimdi sevdiğinizi haber verseniz başkasını almakta ma'zûr tutulabiliriz. Lâkin bu haldeki ma'zeretiniz fuzûlî redd-i 'inâyet sayılacaktır.”

“— Estağfirullah Efendim, ya 'ni şâyet olabilir ki, sevdiğim bir hafta sonra meydâna çıkar.”

“— İnşallah. Siz de velf-ni'metin bu yolda rızâsını tahsil etmiş olduğunuz halde ona dahî muvâfık olacağınıza şüphe yoktur.”

“— Lâkin Efendim, sevgilimin bu 'âciz hakkındaki gösterdiği fedâkârılığa karşı mahcûbiyetimi ne ile def' edebilirim?”

“— Hakkınız var. Bununla beraber işte sizin bu derece vefâkâr-
lığınız da böyle cümlemiz 'inde sâbit oldukça, her nasıl olsa ma'şûkanızı cümleten te'mîn edebiliriz” demesiyle, birlikte Fâ'ik Efendi 'âciz kalarak sükûta vardığı halde:

“— Bakınız Faik Efendi, size bir şey söyleyim: Siz daha yirmi dört yirmi beş yaşlarında bir gençsiniz. Bendeniz oldukça pederiniz makamundayım. Şu cihette bu gibi şeyleri sizin kadar düşünmez de-ğilim. Velf-ni'met sizi Girit'en celbederek uğurunuzda bu kadar ma-sârîf-i ihtiyâr etikleri ve şimdi de te'ehhlünüz için haylice teklîf etmekte buldukları halde bu kadar gâ'ibâne lütf u 'inâyete muhâ-lefetle mukâbele gösterişiniz eser-i insâniyet sayılamaz. Belki de bir nev'i nankörlüktür” demesi, Fâ'ik Efendi'yi taht-ı mahcûbiyette bı-rakarak artuk redd ve isrârdan sarf-ı nazarla:

“— Efendim ricâ ederim. Şu velf-ni'metimin kim olduklarımı bildirseniz?”

“— Evet bu gibi şey gizli tutulamaz. Bunun ketm olunması yine kendi emirleri üzerine muvakkat bir şeydir. Tekliflerine muvâfakat gösterdiğiniz halde elbette hîn-i teşekkürde görüştü öğreneceksiniz. Fakat redd ettiğiniz halde işin pek ehemmiyeti olmadığı cihetle dest-i 'inâyetlerini geri çekeceklerinden onun için evvelce kendilerini bildirmek istemiyorlar” deyince, Fâ'ik Efendi yine mebhût kalarak mu'ahharan düşünüp ona göre bir cevâb vermek üzere orada ca'if olarak bir sûret-i muvâfakat ve şükranîyet göstermesiyle, Kâhya Efendi beyân-i memnûniyetle kalkıp gitti. Ba'dehu Fâ'ik Efendi Mustafa Efendi'ye:

“— Canım Allah'ı seversen, bu ne biçim hal?”

“— Evet işte gördün ya. Buna ben de ta'acübdeyim. Fakat gel şu işe gerçekten muvâfakat eyle de, ne olduğunu anlayalım. Evet ben de birden bire kızıp soğukluk etmemek için muvâfakat sûretinde

göründüm. Ammâ ne bileyim te'ehhulü de nazara aldıkça bir türlü zihnimde imkân bulamıyorum.”

— Fâ'ik Efendi birader, gel söz dinle! Bir adamı zorla evlendi-remezler. Pek olsa odasına bir ecnebi karı koyabilirler. Sen onun yüzüne bakıp da meyl etmedikçe, hüsn-i mu'âşeretü de başkaca tek-lif edemezler ya.”

— İyi dediğin ama, Nurdil'i tahattur ettikçe gönülüm bir türlü muvâfakat tarafına gidemiyor.”

— Sahîhsin, sen de hakikaten evlenecek değilsin ya. Sûretâ şu adamların iyiliklerini reddetmemiş olacaksın o kadar. Ve bir de böyle mecbûren te'ehhül edip de odanda bulunacak bir güzel kıza aslâ meyl etmediğini Nurdil bir taraftan zuhûr edip de işicecek olursa senin vefâkârlığına daha ziyâde emniyet etmiş olmaz mı? Sen böyle mücerred olduğun halde yüz yıl yaşasan zannederim sevgilini sadâ-katine o derece te'mîn etmiş olamazsın. Şurasını da nazâr-ı im'âna almahsın ki, biz işi yataкта bulunduğun günlerde sana bildirmedik, yoksa hastalığın öyle az boz muhâtaralı şeylerden değildi. Hele he-kimlerin ifâde-i gıyâbiyelerine nazaran eğer Girit'ien gelip de İstan-bul'un leâfeti-i ab u hevâsından istifâde etmemiş olmasaydın şüphe yok ki, büsbütün hayâtın tehlikede idi. İşte şu adamlar senin için he-kimlere cerrâhlara oluk gibi alın akittular” deyince, Fâ'ik Efendi:

— Camım Allah'a sen. Söyle şu vefâ-ni'met dediğin kimdir? Yoksa bu sefer de beni böyle aldarmayasın?” Mustafa Efendi ye-minler ederek:

— Sahîhen bu kadar parayı harc ve sarf eden onlardır. Kendi-sine de “Umerâ-yı Mısriyye”den birisi dıyorlar. Fakat hakikaten bu zâh bilmiyorum.”

— Subhânallah! İşte sen de böyle dedikçe, merakımdan çalta-yacağım. Be camım benim “Umerâ-yı Mısriyye”den hiçbirisiyle mü-nâsebetim yok. Eğerce Girit'te ba'zı zâbitân ile görüştümsede ümerâsından hiç kimse ile mu'ârefe peydâ etmedim.”

— Camım her ne ise, somradan öğreneceksin ya. Şimdiki halde şu iyiliklerine karşı Kâhya Efendi'nin dediği gibi “sen de benim gibi

hayâtının müderrisi olan” bir vefâ-ni'mete küffân-ı ni'mette mukâ-bele ermiş olacaksın. Hem de öyle bir iyilik ki, hakkında hasbî ola-rak icrâ ediyorlar. Sen onların rızâsını tahşîl ettikçe, sâyelerinde sevgilini almaya elbette muvafık olabilirsin. Lâkin kendilerini kurdı-ğın halde, elimize hiçbir fâ'ide girmeyecektir. Ve bir de ‘aksi gibi şâyet bir taraftan Nurdil zuhûr edecek olursa yine sen eski ‘aciz ü meskenet içinde kıyâmete kadar yanıp yakılacaksın ve bu keyfiyeti Nurdil de duyarsa kendi gelen böyle bir hâl-i iktidâr bile bile red-dederek elden kaçırmış olduğun için birinci derecede ser-zemiş ede-cek kendisi olacaktır” demesiyle, “iki kat bir büyü yerine geçer” denileceği gibi, Fâ'ik Efendi'ye gereği gibi kanâ'at gelip evvelce muvâfakata gördüğü mahzûrları artık ‘adem-i kabulde görmeğe başladı.”

Bunun üzerine işe karâr verilerek onbeş yirmi gün sonra Fâ'ik Efendi büsbütün iyileşerek gezip yürümeye başladıkda, ondan bir hafta sonra bir perşembe günü nikâh olmak için kendisinin vekâle-tini aldılar. Fakat bu velîme için öyle tanınmış cem'iyetler yapı-lmayıp o müddet zarfında yalnız yine İstanbul içinde bulunan asil konakta pek ağır sûrele bir gelin odası tefrîş ve tezyân olundu.

O gün sa'at dört beş gibi kararlarında zâbitân-i ‘askeriyeden Mustafa Efendi vesâ'ir beş altı zât ile asıl konağın mensûb olduğu mahâlesince huzuru lâzım gelenlerden ‘ibâret muhtasar bir mecliste akd-i husûsi icrâ olunup akşamdan sonraki usûl-i mu'tâde-i ma'ûma dahî ifâ olunduğunu müte'âkıb Mustafa Efendi işin hakî-katini anlayarak sıkı sıkı Fâ'ik Efendi'nin sağ kolundan tutup çeke-rek pür-telâş:

— Birader! Hele işin ne olduğunu şimdi haber aldım, gel sana söyleyim” deyince:

— Aman ne imiş? Çabuk söyle çabuk” diye, ifâdesine can ku-lağıyla muntazır oldu. O aralık salonda seccâdeler toplanıp cemâ'at şerbetler içerek du'âya hazırlanmakta ve herkes ayakta gezinir kar-nık bir halde idiler. Mustafa Efendi:

— Hani ya, o “Umerâ-yı Mısriyye”den dedikleri zât yok mu?”

“— Canım kim imiş orasını söyle?”

İşte “o zat” diye, kulağına söyleyeceksen:

“— Canım sizi du‘âya bekliyorlar” diye, Fâ‘ik Efendi’yi birisi kolundan çekip Mustafa Efendi’yi dinletmeğe meydân vermedi. Fâ‘ik Efendi kalbinden Mustafa Efendi’ye: “Sen de haber verecek zamânı buldun. O gibi ma‘lûmât böyle karışıklık arasına bırakılır mı?” diyerek ayrılıp cemâ‘ate karıştı. Ba‘dehu bir aralık Mustafa Efendi’yi yine görmek istediye de Kâhya Efendi kolundan tutup bir tenhâ odaya alarak orada koynundan üzeri lacivert kadifeli bir mahfaza çıkarıp içinde gâyet güzel bir resimde pırlanta bir broş gösterdi.

“— Bakınız bu broş otuz beş bin kuruşa alındı. Her ne vakit olsa yine otuz binden aşağı düşmez. İşte bunu alıp yüz görümlüğü takacaksmız. Ve şu yüz lirayı da şimdilik kendinize harçlık edeceksiniz” diyerek, mahfaza ile bir tûlbende bağlı olan akçayı kendisine teslim etti.

Fâ‘ik Efendi dest-i mahcûbiyetle bunları alıp odadan dışarı çıktı. Ve o sırada gönlünden Mustafa Efendi’ye: “Ah şu birâder de dar vakitte tahkikatını çarçabuk söyleyemedi de, uzata uzata anlamaya meydân kalmadı. Adam onu o kadar uzatır mı? Sanki iş yaptı?” diye te‘essüf ederdi. Ve kendisi daha ilk def‘a olarak yüzbaşlık ‘alâmet-teriyile tezyîn ettirmiş olduğu yeni esvâblarını giyerek kılıcını kuşanıp levendâne endâm-ı pür-intizâmı meydâna çıkmış olduğu halde, salondan erkekler çekildikten sonra bir mâbeyn kapısı açılıp kendisini koltuklayarak içeriye “buyurun!” ettiler.

Fâ‘ik Efendi kapıdan içeri girer girmez her ciheti bir günâ şa‘a‘a-nisâr olan odanın manzarasına meftûn oldu. Vâkı‘â hacle-gâhın tezyânâtı da gerçekten câlib-i meftûniyet idi. Ez-cümle daha kapıdan girmeden içerde gâyet münevver yanan gazlarla ön ikişer kollu gümüş şam‘danların ziyâ-yı behçet-fezâsı insânın gözlerini alırdı.

Odanın mefrûşâtı küvez kadife üzerine ser-â-pâ zer ü zîvere mustağrak olmuş ve bir köşeden dahme gibi fıskırp kol kol tavan ve

duvarlara yayılan alafranga askının âlâyiş ve rengârenk tüyleri orta-lığı bir başka türlü tezyânâta boğmuş idi. İşte bu sûretle her taraf pür-zînet, o âyine önünde vesâ‘ir yerde bulunan tecemmülât gün-a-günün her birisi ise başka başka câlib-i dikkat idi. Hele o gâyet zarif kadife keçe üzerine serilmiş olan baştan başa boz gibi sırmalı seccâ-denin şa‘sa‘ası dîde-i takdîsi tenvîr ederdi.

Husûsiyle ayak üzerinde kendisine muntazır bulunan gelinlik hey‘eti odanın sath-ı zemîninden bir hayli yer doldurup esvâblarının zîb u zîneti ise ser-tâ-ser mumlar gibi pırl pırl yanardı. Ve vafında haylice sözler söylenen rû-yı dil-ârâsına şu‘â‘-ı âfîfât-âsâ rişte-i zer-rinlerle müzeyyen bir al duvak perde-dâr olduğu halde yine altından başındaki pırlanta ile donatılmış olan sorğuçlarla murassa‘ bahçenin taşları gözler kamaştırırdı.

Ve‘l-hâsıl gelinin boy ve endâmca tenâsub ve melâhatı zâhir olup yüzü görünmediği halde müstağrak olduğu zînet-i pür-kiymete nazaran ‘akl-ı beşer, kendisinin elbette ve elbette bir dilbere perî-peyker olduğunu hüküm ederdi.

Bununla beraber Fâ‘ik Efendi surûr ve kederini tefrîk edemeyip Nuridil’i tahattur ettikçe, onun sirîşk-i hasretiyile gözleri dolmaya başladı. Ve Mustafa Efendinin evvelce öyle telâşla kendisini köşeye çektiği halde lakırdıyı uzatarak hiç olmazsa bir isim olsun veremediğine başkaca te‘estif ederdi. O vakit gûyâ (sağ ayağında yine az bir ağrı hissetmiş gibi) çiçekliğin yanında duran bir kadife sandal-yenin üzerine basıp dizini oğuşturarak zihninde şöyle bir mülâhaza cereyân etti:

“— Ah tâli‘! Bana bir vakitler ‘aciz içinde ümîd verdiği halde, şimdî servet içinde firkat gösteriyor. İşte bu şa‘şa‘alar, bu zînetler bana zarûretle kabul ettirdiği bî-vefâlığın zehir gibi acı acı mükâfâ-tudur. Sevğilimin izini kaybettirmeyince, bana iktidâr yüzü göstermedi. Ve hem de onun fedâkârlığına karşı terk-i insâniyyet ettirmedikçe, kıymeti kadar akçaya mâlik etmedi” diyerek yüzünde nîm câ‘if bir beşâşet olduğu halde kalben ol‘vechile nâleler ederdi.

Vâkı‘â Fâ‘ik Efendi’nin o dakikada ceplerinde Nuridil’in ilk

def'a ki semen-i matûbu olan tamam kırk bin kuruş altın ve mücevher olarak mevcûd idi. Mu'ahharan bir de şu mütâla'ada bulundu ki, eğer elinde ma'sûkasından bir güne ser-rîşte olaydı aslâ rezâlete fî-lâna kulak vermiyor hemen gelini ve diğün evini terk ederek o yüz görümlüğü ile yüz lira koyununda olduğu halde ber-takrîb-i sem-i maksadına firâr edecekti.

O aralık yanlarında bulunan yenge kadın Fâ'ik Efendi'nin zâhir hâline izhâr-i te'essüfle yanına sokulup hafîfçe:

“— Vah evlâdım vah! Gâliba dizinde yine bir rahatsızlık hâsıl oldu. Lâkin ne câre, gelini ayakta bekletmeyelim. Biraz dışını sıkarak köşeye oturt da, sende yanına geç. Senin dizini ben kendim oğuşturayım” demesiyle Fâ'ik Efendi şöyle ma'a'l-kerâhe gelini alıp köşeye oturatarak kendisi de yanına ilişti. Fâ'ik Efendi orada dahî dizini öğarak ser-i nefretle samt ü sükûnet gösterecek olduysa da yenge kadın yanına sokulup kulağına “davağı aç” sözü etmeye-rek yalnız; “Oğlum, yüz görümlüğünü taksana!” diye, tahrîk-i şîme-yi bahşayıp edince, artık Fâ'ik Efendi içn sükûnet mümkün olamayıp çâr-nâ-çâr dest-i imtinâ ile broşu mahfazasından çıkarıp geline takmak üzere davağı yüzünden kaldırdığı gibi bir de ne görürsün? On seneden beri müptelâ-yı âteş-i aşk ü muhabbeti olup teğne-i bâde-i visâl olduğu ma'sûka-i vefâkârinin perve-i hüsn ü âni dîde-i hasret-dâdesini tenvir eğledi.

Fâ'ik Efendi'dir bunu görmesiyle, derhâl mihnet-i kalbiyyesi şevk ü sîrûtra tebeddül ederek hemen:

“Va...y! Efendim velf-ni'metim, bu üffâdeni kendi ikidârınla mes'ûd edişin ne büyük inâyetir” diye, teşekküren dizlerine ka-panmak istedi. Nuridî ise buna meydân veremeyerek:

“— Estagfirullah. Ben sizin kendi cariyevizim ve ancak sâye-nizde size muvaffak olmakla nâ'il-i sa'âdet oldum” diye, yerinden fırlayıp kendisinin ayaklarına kapanmak istediği gibi, Fâ'ik Efen-dî'nin hâli sîrûtra ve hayretten hayrete munkalib olarak:

“— Efendim! Bî-cârenizi böyle mahcûb etmeyiniz. Benim şu mes'ûdiyette cehâlet ve 'acızdan başka medhulüm var?” dediğde,

Nuridî:

“— Evet Efendim! İşte ancak bu vechile nâ'il-i visâl alışımıza sebep sizsiniz. İşte velf-ni'metimiz de uzakla değil kapının önünde-dir. Buyurun gidelim teşekkürümüzü bi'z-zât kendi hâk-i pâylarına 'arz edelim” demesiyle el ele tutup birlikte odanın harem tarafına olan diğer kapısının önüne gittiler. Orada Nuridî'nin işâretü üzerine Fâ'ik Efendi perdenin arkasında mutazir bulunan bilmediği bir velf-ni-'mete artık fevka'l-'âde 'arz-i şükranîyet eyledi. Ve ba'dehu sâ-yelerinde nâ'il-i sa'âdet olup cihânda velf-ni'metini bilmekle teşer-rüften başka hiçbir emel ve arzusu kalmadığını lissân-i istihâm ile 'arz etmekte, perdenin arkasından:

“— Fâ'ik Efendi, Fâ'ik Efendi! Daha öyle fevka'l-'âde teşekkürünüzü müstehak değilim. Zîrâ ben size varlıkla mü'âvenet et-tim. Yoksa yoklukta hani o çoban kulübesinde Pişasi ma'f'a verdiğin bir eski 'abaya daha tamamıyla mukâbele edemedim” demesiyle, kari'in-i kirâmın henüz hatırlarından çıkmamış olduğu üzere velf-ni'metlerinin kim olduğu anlaşıldı.

Bunun üzerine Fâ'ik Efendi velf-ni'meti olan şu Şevk-nigâr Hanı-mefendi'nin bu kadar servet ve i'tibârıyla beraber insânîyet uğ-runda beyân-ı asl ü ifukâra tenezzülünü sahîhen takdîr ve şu vechile i'tâ-yı ma'îmât-ı hakîkat-perverânesine teşekkürünü temdîd ve tek-rîr etmesiyle:

“— Ben dahî ikimizin sadâkat-i kalbiyenizi takdîr ile muvafa-kiyetinizi tebrik ederim. İnşallah bundan böyle her gün görüşee-ğiz. Lâkin hengâm-ı visâlinizin en kıymetli olan ilk sa'atlerinde sizi işgâl etmiş olmayam. Haydi iki hasret varın doya doya görüşünüz de muvâssalat-ı garîbenizin ne vechile şüret bulduğunu Nuridî Hanım size nakletsin” diyerek, Hanımfendi perdenin arkasından çekildi. Şu mîsa'âde üzerine ordalarında bir kahveden sonra yenge kadın dahî yanlarından çekilip kapılar gevrilerek bu iki hasret birbirleriyle kavuşup yalnız kaldıkları halde Nuridî Hanım, Fâ'ik Efendi'nin meçhûlü olan maceranın nakl ü hikâyesine halâvet-sâz-ı lissân-ı ibtidâ oldu.

“— Efendim! Cariyeniz efendi-zâdem Tefkik Bey'den en sonra esirci hanım'a gelen bir mektub üzerine zâunizla görüşmemek için hakkımdaki tembâh veteğfırleri üzerine çok geçmeksiz bir mahâlde satılıp ba'dehu iki kapı daha değiştirdimse de her birinde birer mahzûra tesâdüf ederek oturmak istemediğinden beni üçüncü kapıdan da kaldımp esirci Zekiye Hanım'ın hânesine yolladılar.

Bulunduğum mahallelerde itâle-i nazar-ı tecâvüzden hâfif olamadığım cihetle artık erkekli yere satılmaya cesâretim kalmadığından orada iki ay kadar bekleyip en sonra cariyenizi “işte erkeksiz bir yer” diye, bu konağa gönderdiler.

Burada tamam bir hafta muhayyeren müşteriye kalıp sûret-i ahvâlim her nasılsa Hanımefendi'nin müzâcını pek muvâfık görünürek benim gönülm de kendilerinden memnûn olmamış değilse de, nihâyet “beni ister misin?” su'âline bir türlü “isterim” sözü ağızımdan çıkmadı.

Zûrâ sâ'ir kapılardan erkekleri bahâne ederek ayrıldım. şâyet burada iken siz beni alacak olup da kendileri satmak istemeyerek “erkeklerden nefret eder” şöhretimi önüme set çekecek olurlarsa, o halde düşeceğim mahcûbiyetin derecesini pek ağır görürdüm. Fakat Hanımefendi de eline geçmiş iken öyle kolayca yakamı bırakmayıp bir gün:

“— A kız, seni bana “erkekli kapıda durmuyor” diye, haber verdiler. İşte erkek bulunmadığı halde burasını niçin istemiyorsun?” demesine, yine sükût ettiğimde:

“— Yo...k! Sebebini söylemelisin? Bak, ben de esirlikten geldiğim. Öyle halden anlamaza sefâletine kendisi çanak tutmuş olur. Ya hut hiç değil senin bir aradığın var?” deyince, aşırı halde mahcûb olduğumdan: “Esağfirullah efendim” dedim. “Öyle ise sen bana birkaç sene istediğim gibi hizmet et, ben de seni çok sürmez âzâd ederim” demesi, cariyenize bir büyük ümüd verdi. Ma'a-mâ-fih şu ümüde kapıldığımı seir için yine “isterim” sözünü söyleyemedimse de ba'dehu lisân-ı hâl ile gösterdiğim mecbûriyet üzerine iki gün

sonra pazarlığımı ederek kırkaltı bin beşyüz kuruşa beni aldılar.

Hanımefendinin cariyenizi almaktan murâdı da ancak kendisine musâhib itihâz etmek idi. Çümkü kendilerinin vefâ-ni'meti ölüp genç yaşında irihâl eden zevcinin vefâu-ilemiyle bî-karâr ve kendileri zâten bî-kes oldukları gibi o vakit dâ'irelerinde yine yedi sekiz cariyesi varsa da her nasılsa hiçbirisi mizâçlarıncı suhan-şinâs olmadığından yalnızlık mihnetiyle dahî başkaca bî-zâr idi.

Kendileriyle ilk görüştüğümüzde ettiğimiz musâhabet, fikirlerin yek-diğerleriyle imtizâc ü muvâfakatına delâlet ederek şu cihetle cariyenizi kendilerine nedim ve gide gide beynimizdeki me'lûfiyyet bir dereceye geldi ki, değil yalnız dâ'iresini eğer bir güne serâ'ir-i kalbiyyesi varsa onu dahî mahfaza-i sadâkatime teslim eyledi.

İşte üç senedir bu hâl üzere kendileriyle hüsn-i mu'aşeret ederek gâhice heycân-ı efkârına ‘arz ettiğim tesliyet, mümkün mertebe ta'dfil-i elem ve teskîn-i melâlet ettirdiğinden cariyenizi bir lahza yanından ayırmaz. Ve her nereye gütsefer cariyenizi dahî birlikte götürmediği vukû' bulmazdı.

Menşe-i sa'âdetimiz olan bundan dört ay mukaddem bir kiç gecesini idi ki, esnâ-yı müsâhabette ba'zi letâ'ifin ‘arz ü hikâyesiyle kendilerini eğlendirdiğimden ziyâdesiyle mahzûz olmuşlardı. Zikri geçen şeyleri tahattur ve tahayyül ederek tekrar tekrar gülündükden sonra, cariyenize:

“— Nuridil, kız eksik olma! Nereden bulursun bu sözleri? şu sensiz bir gün edemem. Zannederim sen de beni pek az sevmeszin?”

“— Aman vefâ-ni'met, az mı buyurdunuz? Eğer mümkün olsa gönlüümü açar gösterirdim.”

“— Bilirim geçeksin. Lâkin seninle bu kadar öğür olduğumuz halde müşteriye geldiğin vakit sana su'âl ettiğimde, bir kerelik olsun “sizi isterim” demediğine hâlâ ta'acub ederim.

“— Aman efendim, cariyenizi mahcûb etmeyiniz. İşte cehâlet!..”

“— Yok yok!.. şu seni ilk gördüğüm gündün beri anlayışlısın. O vakit de sözünü bilmeyecek kadar câhil değildim” demesiyle:

“— Efendim başka ne olabilir?” dedimse de “bir mürtetik-i

âsîlin kazâna çaldığı şey' koyunundan çıkarıldıkda, hicâbundan bakr-âsâ kızardığı gibi" benim de sanki "nebet-hâne-i kalbimin kapısı açılarak içerisinden zâmnız görümmeğe başlamışsınız gibi" fenâ halde şerh-sâr olduğumdan Hanımefendinin hiç görmediği bir şâ-rette yüzüm kızarıp telmeye başladım. Hanımefendi, o hâl-i mahcûbiyet-iştümâle işğrâb ederek fakat kemâl-i şevkatinden:

— Canım o geçti gitti ya! Allah 'aşkına olsun sebep ne idi?' diye, and vermesiyle cariyeniz o zaman daha beter bir mevki'-i müşkülde kaldım. Ma'a-mâ-fih sizi tahatür etmekle "herçi-bâd-âbâd" diyerek hazır neş'eleri arasında böyle bir hüsn-i vesîleyi fırsat 'addettiğinden:

— Efendim kerem buyurun! Cariyeniz kendince efendimizi eğlendirmeyi vazife, canınızı sıkmayı en büyük kabâhat 'addederim. O cihetle ya verdiğiniz andı geri almanızı veyâhûd cariyenizi ma'zûr tutmanız ricâ ederim.

— Nuridî, a kız her ne ise söyle. Zîrâ pek fenâ bir şey olmaya-çagından sana emînim. Hem de sana öyle az boz bir şeyle darılmak bilirsin ki hatırıma bile gelmez" diyerek, müsâ'ade-i te'mînîye göstermesiyle, evvelâ dizlerini öperek:

— Ah velî-nî'metim!.. Nâkin işte kusûrunu 'afv edeceksiniz?"

— Aa! A kız bu kadar çok nedir? Sen bana büsbütün merak ver-din?"

— Efendim başka bir şey değil, ancak sergüzeşt-i garîbimden esnâyi nakilde 'rzına cesâret edemediğim en kıymetli bir parçadır."

— Allahını seversen nakl et bakayım" diyerek, te'yîd-i müsâ'a-de etmesiyle cariyeniz şu halden büsbütün cesâret alarak:

— Zâmnız bir'd-def'ât 'arz ü hikâye ettiğim vecchile bir vakit ellerim mayasıla uğrayarak bakılmak üzere bir müddet cerrâh Es'ad Efendi'nin hânesine devam ederdim."

— Ey...?"

— İşte orada ellerime 'ilâçları süren bir genç çocuk..."

— E...y! O kim?"

— Aman efendim şimdi darılacaksınız..."

— Yok yok! Anlamak için soruyorum."

— İşte o çocuk... İşte o..."

— A...y! Nuri (Nuridî) demek ki, o çocuk senin gönlünü al-mış."

— Ah efendim! Artık sormayınız..."

— Kız, meğer tevekkeli değil, senin gözlelerinden muhabbet eserleri anlaşılır dururdu"demesiyle, cariyeniz gözlerimi silmeğe başladım. Bunun üzerine yine kendileri aşırı merak etmiş oldukları halde:

— Ey şimdi sevgilin nerede?"

— Şimdi bilemem. Fakat o vakit Mekteb-i İ'dâdiyye'de idi."

— Bakayım kendisi kimin nesi idi?"

— Efendim asıl kendi kabûlendendir."

— İsmi?"

— Efendim asıl ismi Bicuk'tur. Fakat burada Fâ'ik Efendi tes-miye etmişler idi."

— Ey kendisi bari pek güzel mi idi? Ta'rif et bakayım."

— Efendim onun melâhatı hakkında cariyenizin hüsn-i şahâde-tim tabîdir."

— Aa! Kız benden kışkanma, deli. Benim gönlüm artık cihânda hiç kimseyi kabul etmeyeceğini bilmezmişin. Sanki sîmâca "sarı mı, esmer mi?" diye sordum" dedikde, cariyeniz de hüsn ü ânınızı ta'rif ettim. Ma'a-mâ-fih Hanımefendi'nin erkek yüzünü cihânda nefisine harâm etmiş olduğu halde sizi gözlelerinden bile kışkandığımdan ka-şınızın üzerindeki eser-i melâhat küsteri, gûyâ bir kusûr sırasında ta'rif ettiğim gibi, kendileri bir ufacık düşünmeye varıp ba'dehu:

— Kendisinin Çerkeşçe ismi ne idi dedin?" diyerek, isminizi tekrar tekrar su'âl etdikde:

— Efendim Bicuk idi" dedim. O zaman evvelki düşüncelerimi biraz daha uzatarak:

— Ey, o kaşının üzerinde "bir çukurluk var" dediğin eser, 'aca-ba neden olduğunu biliyor musun?" diye sordukda, cariyeniz de sizin

naklettiginiz gibi "Anapa'ya gelirken uğradığımız bir çoban kulübesinde esirciniz olan zâlim Kabartaylı'nın ketebesidir" ta "bîriyle söylemiş olduğunuzu 'arz ettiğim gibi, Hanımefendi kemâl-i ta'acubie, iki ellerimi yüzüne (v)urarak.

"— A.....y a kız! Ay ay ay ay! Senin sevgilini ben bildim. Ve hatta onun kaşının üzerindeki çukurluk dahî o dediğin çoban kulübesinde benim yanında vukû' buldu ve o yaradan akan kanları ben kendi elimle sıldım. İşte senin sevgilimle ben daha evvel görüşmüş-tüm" demesiyle, o zaman mecbûreniz de ta 'accübe başladım. Şu ci-hetle keşf-i esrâr eşidimin fenâ bir şey olmadığından meimnûniyetle beraber Hanımefendi'nin zâtınla öyle bildik çıkıp cariyenizden evvel görüşmüş olmanızı aşırı halde bir lisân-ı mahzûziyetle yâd etmelerinden kalben ba'zı şüphelere zâhib olarak ondan dolayı nâsi-yeme 'arz olan âsâr-ı nedâmeti müşâhade etmesiyle derhâl efkârımı hissederek:

"— Nuridil, sahîfen senin garâbet-i sergüzeştine hayrân oldum. Ve hem senin sergüzeştin benim sadefçe-i vicdânımda âlûde-i gu-bâr-ı nisyân olan bir dürr-i şehvâr-ı va'dı meydâna çıkardı. Zîrâ benim hayâtım sevgilinden bir hafta sonra Anapa'ya gelirken, kendisi-nin terahhumen o çoban kulübesinde bana bırakmış olduğu bir eski 'aba ile muhâfaza oldu" dediler.

Ve hem de "dağ dağa kavuşmaz insân insâna kavuşur" misâl-i hikmet-iştimaline mebnî o kulübede kendileriyle görüştüğünüz es-nâda İstanbul'a gelip de hanginiz kesb-i iktidâr ederse mütümün ol-dugu kadar yek-diğerinize mu'aveneti borç itihâz itmiş olduğunuzu ber-tafsîl naklettiler. Bunun üzerine:

"— İşte Nuridil, müsterih ol ki, senin sevgiline o verdiği 'abadan dolayı kalben 'ahd ettiğim mükâfâtı seni kendisine vermekle icrâ edeceğim" demesiyle, cariyeniz eşk-rîz-i şâd-mânı olarak:

"— Ah Efendim, velf-ni'metim!" diyerek, dâmen-i 'ismet ve 'inâyetlerine kapamıp ve ağlamadan içimi çekerek; "Efendim gerçek mi?" dedirdimde:

"— Evet. Hem de seni şöyle te'mîn ederim ki, işte bu dakıkada

benim gibi hür oldun" diye, cariyenizi azad dahî ettikleri gibi, se-vincimden artık kendilerine ne cihetle ibrâz-ı teşekkür edeceğimi bilemedim. Ve kendileri de ahdı olan sizceki mükâfâta mukaddeme-i mecbûrenizin esâretten halâsına muvaffak olduklarından kalple-rinde bir meserret-i fevka'l-'âde hâsıl olarak artık o gece uykuyu terk ile "defîne bulan iki karındaşlar gibi" sabahlara kadar tatlı tatlî konuştuk.

O geceki müzâkere üzerine ertesi gün zâtınızı soruşturmak üzere Dilâver Ağa bendenizi¹⁰⁰ Es'ad Efendi'ye gönderdik. Fakat o gün bize Es'ad Efendi'nin vefât etmiş olduğu haberinden başka bir ser-rişte alamayıp kendisine ta 'îmât vererek tekrar tekrar gönderdiği-mizden dördüncü def'asında Es'ad Efendi merhûmun terbiye-kerde-si olan mektebli Fâ'ik Efendi evvelsi sene Mekteb-i Harbiyye'den alaya çıkmış ise de, el-yevm ne tarafta olduğu bilinemediği ve fakat kendisinin derece-i uhuvvette seviştiği mekteb şerhlerinden Aksa-ray'lı Mustafa Efendi nâmında bir mülâzım olup bu ise bâb-ı ser-'askerîdeki taburlara mensûb olduğundan ona mürâcaat olunur ise tahkîk-i keyfiyyet mütümün olabileceği mekteb mu'allimlerinden bi-rinin ifâdesi olmak üzere haber alındı.

Ba'dehu ol vechile Mustafa Efendi buldurularak Girit'te bulun-duğumuz yine Dilâver Ağa vâsıtasiyla haber alındıkça sûret-i hâl kendisine tefhîm ettirilerek celbinizin çâresi ricâ olundu. Mustafa Efendi de sizi sevdiği cihetle bu işe bizden ziyâde gayret edeceğini anlatmış ise de o gün kat'ı bir cevâb vermeyip, o gece kendi kom-şusu olan mümeyyiz Şâkir Bey'e mürâcaatla ettikleri istişâre üzerine ertesi gün buraya gelip onun himmetle çar-çabuk bir emr-nâme istihsâl edeceğini tebşîr eyledi.

Ve kendisine verilen ta 'îmât mûcibince o posta Girit'e gönder-diği bir mektuba size elbette mukaddemce nakletmiş olduğu gibi al-dığı cevâbda o gün muhârebeye gireceğinizi haber aklararak bize bil-dirdiği gibi nasıl 'avdet edeceğinize meraktan Hanımefendi ile bera-

¹⁰⁰ Kendi harem ağaları.

ber aşırı halde halecanda kalup derhâl çekdirttiğimiz telgrafla mecrûhan 'avdet ettiğimizi dahî haber alır almaz büsbütün endişe ve ızdırâbda kaldık. O aralık emr-nâmenin gönderildiği tahkik olunması üzerine Mustafa Efendi tarafından da poliseyi hâvî binbaşınıza mahremâne olan mektubu yetiştirerek artık dört gözle teşrîfinize münazir bulunduk.

O halde Mustafa Efendi'nin re'yiyle Aksaray'daki konak tedârik olunup fakat en ziyâde sizi görebilmeyi merak ettiğimize Girir'ten yevm-i hareketiniz yine telgrafla haber alınarak gemiden çıktığımız gün Hanımefendi ile beraber siyâhlar giyinerek evvelce tertîb olduğu vechile Laleli'de o mevki'de durdurulan sedye içinde zâmnı bir kere görerek hemen durmayıp geçtik.

Sizin o hâl-i melâlet-işimâliniz mecbûrenizin gözlerine gece uykularını harâm edip husûsiyle birkaç gün sonra hastalığınızın kesb-i şiddet etmesi cariyezi büsbütün bî-karâr eylediğinden Hanımefendi'ye ettiğim ricâlar üzerine bir gece Aksaray'a gelerek yattığımız odanın kapı perdesinden izdirâb-ı hâlinizi dîde-i te'essüfle müşâhede eyledik.

İşte bu kadar, olan biten şeylerin sizden mekrûm tutulması ise müccerred Hanımefendi'nin beynimizdeki mecbûriyyetin muhabet-i hakîkiye müstenid olup olmadığımız tecrübe etmek ve bir de böyle bir macerayı nazar-ı isûğrâmınıza birdenbire 'arz etmek letâ'ifinden başka bir şey değildi. Ve hatta sizi te'ehhüle iknâ' için Kâhya Efendi sıfatıyla görüştüğünüz zât ise Mustafa Efendi'nin komşusu olan mümeyyiz Şakir Bey¹⁰¹, dir ki, kendisinin bir müşâvir-i mütâcaal-gâhî imiş. Hele o "ümerâ-yı Mısırye'den" sözüne gelince, bunun aslâ vücûdu olmayıp yalnız bu gibi mekrûm tutulan bir maddeye neiceden evvel hiçbir sûretle intikâl etmemeniz için bir taraftan zihnimizi iğlâk üzere tasn' olunmuş bir saçmadır.

Halbuki, konağın hâncen umûr-ı husûsi merhûm Beyefendi zamanından beri kendi emek-dârları bulunan Hacı Salih Ağâ nâmında

¹⁰¹ Nakli-i sergüzeşt.

bir kâmil vekil-harc ma'rifetiyile tesvîye olunmaktadır. Fakat cariye-niz kalırsa konağın idâresi ba'd-ezîn dest-i dirâyetimize havâle olunacaktır zannederim" diyerek, Nurdîl Hanım takrî-i dil-peşrine hitâm verdi.

Bunun üzerine güveyi ile gelin evvelki teşekkürlerini Şevk-nigâr Hanımefendi'ye odalarının kapısı önünde bulunduğu halde 'arz etmiş olduklarından bi'z-zât vefî-ni'melerinin ayağına gitmeği vazife 'adederek yine birlikte kalktılar. Ve istûzân ederek aldıkları mü-sâ'ade üzerine Hanımefendi'nin oda kapısına gittiler. Fâ'ik Efendi evvelki ettiği teşekkürde de münâsib sözler isû'mâl edebildiyse de öyle birdenbire düşüğü ahvâl-i garâbet-me'âl içinde zihni pek perîşân bir halde bulunduğundan bu sefer fikrinde hüsn-i tertîbe çektiği güzel güzel sözlerle mevki'e münâsib tekraren 'arz-ı şükranîyet eledik de, Hanımefendi ziyâdesiyle memnûn olarak:

"— Beni dinle Fâ'ik Efendi, bundan sonra ikimiz de dünyâ ve âhîret karındağsınız. İşte sizden başka hiçbir kimsem yoktur. Vefî-ni'metinden yâdigâr olan bunca servete sizi de hisse-dâr edeceğim. Bu bâbda ettiğim iyilik ise, teşekkürünüz kadar büyük değildir. Çünkü ben bu işte sarfettiğim bir mîkdâr akça ile iki 'aşık-ı sâdıkı ber-murâd etmiş oldum. Işın bu cihet size 'âid ise, ben de cihânda en ziyâde müstehak gördüğüm ikinize ve husûsiyle size mükâfâta muvafakiyyetimin kalben aşırı halde bir meserret hissetmekteyim. Ve bundan başka, bu gece üçümüzün surûr-i kalbinden hâsıl olan ecr-i cezîli Beyefendi merhûmun ruhânîyyetine takdîm ederek kendileri dahî hisse-mend-i şâd-mânî 'adediyorum" demesiyle, gelin güvey ikisi birden:

"— Onlar yattıkça Cenâb-ı Hak Efendimize 'ömr-i âfîyet ihşân buyursun" dediler. Cevâb olarak Hanımefendi:

"— Cümlemize" diyerek, hâb-gâhına döndü. Bu hâl üzerine iki hasret odalarına geltilip hacle-nişîn-i zevk-i visâl olarak Cenâb-ı Hakk'ı şükri-firâvân eylediler.

Ba'dehu bunlar yine hep birlikte konakta ârâm-sâz-ı hüsn-i mu'âşeret olup, işte Fâ'ik Efendi verdiği bir eski 'aba yüzünden bu

süretle mazhar-ı mükâfât oldu. Ve hem de hâl-i esâret-i memâlik-i 'Osmaniyye' de emsâl-i 'adîdesi görülmekte olduğu gibi bu üç genci de şu vechile nâ'il-i rif'at ve sa'âdet eyledi.

Şevk-nigâr Hanımefendi bu çerâğlarına dâ'iresinde evlâd mu'â- melesi gösterip kendisi ise nihâyet onlardan bir iki yaş büyüyecek bir meh-pâre idi. Şu hâle nazaran kendilerinin de Mustafa Efendi ile tezevvuclerine dâ'ir Fâ'ik Efendi'nin gönlünden vehleten ba'zı hâtura güzêrân etmedi değilse de Şevk-nigâr Hanımefendi gençliğine göre hakikaten 'azminde sâbit bir meh-pâre-i "kâsrâtu't-tarf" idi. Şu hâl üzere bir müddet geçtikten sonra Fâ'ik Efendi terff'-i rütbe ile ordusu cânibine giderek el-yevm orada ise de Birinci Ordu-yı Humayyun'dan bir zâbitle becâyiş-i me'mûriyyete çalışmaktadır" diyerek, Şakir Beyefendi sâlifü'z-zıkr kendi mu'âvenetiyle neñce-pezîr olan iş bu sergüzeşt-i 'ibret-âmîze hitâm vermiştir.

Fî, 15 Mart Safer, Sene 1292 (Hicrî)
Vefî, 11 Mart, Sene 1291 (Rumî)
23 mart 1875

Cilt: X - XII

YEDİNCİ HİKÂYE

İHSAN HANIM YAHUT ATIYE HANIMIN
SERGÜZEŞTİ*

Muharriri: EMİN NİHAD

* Satılan mahaller:

Köprübaşı barakasında, Hasan ve Celil Ağaların dükkânlarında, Üsküdar Baraka ve Kiraathânesinde ve ba'zı gazete mevz'ilerinde bulunur. İş bu Mü- sâmeret-nâmenin cüz'-i evveleri dahî zikrolunan mahallelerde satılmakta- dır.

Birinci def'a olarak Bâb-i'âli Caddesinde Tasvîr-i Erkâr Matba'asında tab' olunmuştur. Tab' ve neşri ruhsat-ı resmîyye tahtında olup kâffe-i hukuku muharririne 'â'ittir.

Sene, 1292

IHSAN HANIM YAHUT A TİYE HANIMIN SERGÜZEŞTİ

Nevebet-i rivâyet erkân-i müsemreden tahriât baş kâhibi Rıza Bey'e geldikte: İbreten kendi sergüzeşetine tercüh eylediği bir vak'a-ı garîbenin naklı ü hikâyesine şu vecihe mübâşeret eyledi.

Bin ikiyüz altmışbeş senesi ramazan-ı şerîfi mevsim-i sayfın esnâ-yı gemn-â-germisine tesâdüf edip leyle-i mukaddese-i kadînin mu'âd olan selamlık resm-i 'âlisi Topkapı Saray-ı Hümayyûnundan berren Bayazıd câmi'-i şerîfine terfih olunduğu halde ma'ûlun olan Alay Caddesi bir derece tezyîn ve tenvîr olunmuş idi ki: Sokaklar o vakit inhirâ'ât-ı nariyye ve işî 'âliyyesine bir meslek-i tecrûbe ithhâzıyla ser-â-pa işkâl-i mütevevî'ayi hâvî münevver armalarla tezyîn ve darb-hâne ve Sultanahmet ve Bâyezid meydânlarıyla mevki'-be-mevki' vâsi'ce olan mahâller surûc-ı rengârenk ve gün-â-gün mahıtab ve fişekniklerle tevşih ve teş'îl olunup Divanyolu ise hey'er-i kadimesi olan darlığıyla beraber iki kiçeli hâneleri istilâ eden âsâr-ı tenvirîyyeden hakâkaten reşk-â-ver-i mâ-sabak şehr-â-yîn olmuşıdı.

O misillü şehr-â-yîn-i fevka'l-'âdeyi câmi' rikab-ı şehr-yarı. Halkı seyr u temâşâyâ ne derece mecbûr edeceği ta'rîf ve tafsîlden ârdür. Şu kadar denilebilir ki: O Alay Caddesi her koldan takım takım hücum eden ricâl ü misâ ve her taraftan sa'sa'a-endâz olan keser-i ziyâyı hayret-fezâdan bir hâle gelmiş idi ki: Ne işne atılsa yere düşse-bilir ve ne de bir kanınca olsa ihtifaya muktedir gördünürdü.

İşte o temâşâ mecbûriyyetiyle halkın sokaklara döküldüğü gibi muhasebecilikle Bağdat câmbinde bulunan Hacı Nazîf Efendî'nin haremî dahi ba'del-iftâr müsâfir ü 'avenâtıyla Çağaloğlunda kâ'in-hânelerinden çıkarak semtlerine kurbîyyeti münâsebetiyle Divan yolunda vâkı' cennet-mekân Sultan Mahmud Han-ı Sâni Hazretleri'nin terbiye-i şerîfieri ve bağçesi önündeki mermerliği kademe kademe istilâ etmiş olan tâ'ife-i misânın en sonrasında sağ başında bir

yer tutarak oradan alay seyrine müntazır oldular.

Bu gibi züvvâr-ı civâr erkence hânelerinden çıkarak inthâb etkileri mevki'lerde karâr ve uzaktan gelenler ise bîr-tabî' geçkererek caddelerin darlığı cihetiyle uzunca temâşâyâ müsâ'id mahâllerde nokta-i ârâm bulamadıklarından bir tarafa yerleşebilmek üzere sokak ortalarında geşî ü güzâr etikleri halde muhâcermât-ı enâm. Yine her câmbden daha ziyâde zühûr ederek yekdiğerine inzîmâm eylemekde idi. Bu izdihâm ve iştidâd. Sa'at yarından bed' ile bir buçuk kadar imtidâd eylediyse de vakit takarrub eylediğinden Gülhane ve Darphane meydânlarında bulunan toplar karışıklı barka-feşân-ı cihân. Ve velvele-sâz-ı zemîn ü âsumân olmaları kâb-ı kamer-âb. Matla'-ı mümrî olan taht kapısından ru-nunâ-yı teşrîf ü inçilâb olduğu i'lân olunup müte'âkiben yollarda heybet-ârâ-yı inhirâm olan 'asâkir tabur tabur silâh be-dest selâm. Ve müzikâlar dahi mevki'-be-mevki' terennüm-sâz olarak zîver-i sâmi'a-i enâm olmaya başlandı.

Vakta ki alay gele gele Ortakapı ve Bâb-ı Hümayyundan şeref-zühûr ve Ayasofya ve Sultanahmet meydânlarından murur ile Divanyoluna girerek türbe-i müşârun ileyh pîş-gâhına vâsıl oldukta: İhtirâ'ât-ı cedîde-i nariyyeden olarak o meydancığa vaz' olunmuş olan reng-âmniz mahıtab ve garh-ı felekler tenvîr ve iş'âl olunduğu gibi enzâr-ı nuzzâr. Yehleten bir kaç sâniyeler mustağrak-ı zînet ü mesâr olduysa da ba'dehu lodos cihetinden hubûb etmekte olan bâd-ı neşîn, o mahıtab ve püskürme fişekniklerden hâsıl olan kükürtlü dumaniarla kırgıncımları türbe-i şerîf önündeki kadınlar üzerine sevk ve tehcüm eyledi.

Kadınlar şu hal-i dehşet-ıştimâle evvela biraz sûret-i tahammül gösterdiler ise de fenâ halde bunalıp derken sağılan şerârelerden içlerinden birisinin yaşmağı düşmesiyle orada bir gul-guledir koptu. Ve bî-câreler hep birden telaş ve heyecana gelerek artık birbirlerini çığnercesine hemen türbe-i şerîfin iki tarafındaki sokaklardan Çağaloğluna doğru firâta başladılar. O karışıklıkta artık bağırın kim? Çağırın kim? Tekertenip düşen, üstübaşı yırtılan kim? Papucunu

ayakdaşını kaybeden kim?... Her ne hal ise kaçanlar vardıkları mahâllerde hallerini mu'âyene ederek kendilerine çeki düzen vermekte buldukları sırada Hacı Nazîf Efendî'nin haremî dahî esnâ-yı firârda refikasından ba'zılarının tesâdüfen kimisi ilerde kimisi geride kaldıkları cihetle yanından ayrı düşenlerin cümlesiyle Çağaloğlu Caddesinin dört yol ağzında buluştularsa da kemâl-i mihr ü vi-kayetle kucaklarında götürdükleri Atiye isminde üç, üçbuçuk yaşında bir kerîmesinin nerede kaldığından hiçbirisi ma'fûmât veremedi.

Bunun üzerine beyinlerinde daha ziyâde bir telaş hâsıl olarak ço-cuğu araştırmak üzere bunlar hemen oldukları noktadan ikişer üçer kişi birlikte dört tarafa dağılıp tekrar tekrar oraya gelip giderek sa'atlerce aramadık yer bırakmadıkları halde o kalabalıkta kim kime?... Çocuktan ne bir haber ve ne de bir eser bulabildiler...

Şu hal cümlesince bâ'is-i telâş ü melâl olduysa da vâlide-i bî-çâre böyle ansızın uğradığı elem-i firkatın en te'sîrî olan ilk lahzasının şiddet-i merâretine bî-tâb olduğundan sa'at üç buçuk dört radelerinde onu hânesine götürüp ta'allukâtından ba'zılarının dâ'ire-i iğfâlâtına terk ile çocuğu sûret-i 'umûmiyyede araştırmak üzere et-râfa dellâller çıkardılar.

Dellâller sekiz on kişi oldukları halde her birisi İstanbul'un bir cihetine dağılıp sahura ve sabahlara kadar nidâ ve bundan başka bütün karakol-hâne ve merkezlere ma'lûmât verilererek Bâb-ı zabıyye'ye kadar murâca'atla emr-i taharriye i'tinâ eyledilerse de çocuğu bulmaya muvaffak olamadıklarından ba'dehu sinn ü mahâlliyle kimin nesi olduğu ta sol ayağında bulunan badem şeklindeki siyah bir nişâneye varıncaya kadar bî'l-cümle evsâf u 'alâmâtı ta'rîf oluna-rak bulup getirenlere on bin ve hiç olmazsa nerede olduğunu haber alıp familyasına müjde verenlere beş bin kuruş bahşîşler va'dile keyfiyyet-i cen'de-i havâdise derc edilerek sûret-i resmîyyede her tarafa neşr ü i'lân olunduysa da yine hiçbir fâ'ide-yi müfîd olamadı.

Çocuğu bilip işitenlerden kimisi pençe-i esârete geçtiğine ve ba'zuları da tâ'ife-i yahûd tarafından çalındığına dâ'ir türlü türlü zanmiyyâta düşerek her birisi fikrinde bir gûne tevcihde bulundularsa

da bî-çâre vâldesi âğuş-ı şefkatinden böyle diri diri kaybettiği ciğer-paresinin ne gibi dest-i ezâ ve ne yolda pençe-i kazaya uğradığını bilemediği halde merâret-i elem-i ifrâkiyla gece gündüz ağlamak-tan başka kendisine bir tesliyyet bulamazdı.

Uşak bozuntusu bir herif borcundan dolayı iki ay kadar mahbus olduğu halde leyle-i celfle-i kadre hürmeten 'ale'l-usûl emsâli bulunan ba'zı cerâyim-i haffife ashâbiyla beraber bakıyye-i müddet-i mahbusiyyetlerini ba'dehu ikmâl eylemek üzere bayramın dördüncü gününe kadar birer hafta kefâlete rabt olunarak Bâb-ı zabıyye-yeden koyverilmiş idi.

Bu hâne-harâb kendisine hem-şehrîlerinden ancak hayrına bir kefil tedârik edebiliyor fakat biraz harçlık için mürâcaat edecek bir kimse bulamadığından o gün akşama kadar serseri bir halde gezinerek nihâyet ezan vakti Ayasofya'da bulunup biraz göz açlığı edecek kader alayı münâsebetiyle çarşıda ba'zı dükkânlarda iftar eden nev-hevesânın artık iftariyyelerine minnetsizce mazhar olabildi.

Lâkin geceleri beytûtet için kendisini hanlardan başka kabul edecek bir yeri olmayıp iki cebinde bir akçaya dahî mâlik olmadığından o perîşâni-i zihin ile bir baş Alay Caddesine (v)urdu. Yollardaki âsâr-ı tenvîriyye ile o temâşâ-gâha hücum eden halkın yüzlerinde görülen kemâl-i neş'e ve neşât kendisinin iki aydan beî'âlûde-i kasvet olan hapis-hâne duvarlarından başka manzaradan mahrûm kalan gözlerine bir garîp imbisât 'arz ederdi.

Bu hal üzere gezindikçe büht ü hayreti arttığundan bir tarafa çekilip oturmak ve temâşâ-yı şehri-âyîni terk ile harâbe-zâr-ı kalbinde kendi derdine yane durmak istediye de caddeye mansub olan sokaklardan izdihâm münâsebetiyle kolayca sökülüp hârice çıkılmama-yacağı ve hem de o manzara-i münevvereyi bırakıp da bıkılmış olduğu cihet-i zülmete gitmeğe dahî yine gönlü kâ'il olamadığı cihetlerle sa'at bir raddelerinde şaşkın şaşkın türbe-i şerîfi müşârun-ileyh önü-ne geldi.

Ba'dehu yavaş yavaş orada tecemmu' etmiş olan kadınların biraz ilerisinde merkûz olan çark-ı felek armaları için tahliye olunan ma-

hâlleri muhafaza eden müsellaht noktaların arkalarında duran fişenki neferâtına karşı olarak barınabilen sekiz on kadar başı bozukların aralarına sokuldu.

Bu hâne berdaşun fı'l-hakıka üstü başı pejmürde ise de boyu uzunca ve arkasında setri pantolon bulunduğu cihetle yanında bulunan rençber ve hamal kıyâfetlere nazaran gece vakti hey'eti düzgünce götündüğünden arkası hızasına tesâdüf eden kadınların kucağında bulunan bir kız çocuğu o boy ve o kılıhta bir lalaya me'lûf olup lalası ise o gece hanelerinde beğçilikle bırakıldığından çocuk bunu lalasına benzeterak "Lalal... Lalal..." diye bir kaç kere selendi. Herif ewvelki çağırılışlarında arkasında duranlar ser-â-pâ tâ'ife-i nisâ olduğundan te'eddüben dönüp bakmak istemedi ise de çocuk zann ü zehâbından vazgeçemeyerek tekrar tekrar çağırıldı: Sesinin nezaketinden hiss eyledi ki, o tıfl-ı nâz-perveri üzmemek üzere hâh nâ-hâh bir def 'a arkasına dönüp bakarak edfâhâne bir te-bessümle çocuğa tıfl-nevâzlık gösterdi.

Bunun üzerine çocuk daha ziyâde mecbûr olarak "Lala beni al!" demeye başlayıp herif de kucağını çocuktan esirgemediğinden dönüp alıvermek niyetinde bulundysa da vehleten cesâret edemedi. Çocuk yine durup durup "Lala beni al!" demekten vazgeçmediğinden herif bunu işitince kendisine bir istek geldiği gibi pek kıymetli olduğu cihetle "üzülmesin hem de herif uzun boylu olduğundan et-râfi daha serbest seyretsin" diye, vâlidesince dahî bir mecbûriyet hâsıl olduğundan çocuğun en sonraki çağırması üzerine herif ardına bakar bakmaz vâlidesi:

"— A yol çocuk seni lalasına benzetti de, kucağını istiyor." demesiyle herif biraz yaklaşıarak:

"— Veriniz efendim. Bendenizde çocukları pek ziyâde severim." diyerek sûret-i hâhiş göstermesinden vâlidesi memnûn olup çocuğu dadısından alarak kendi eliyle herifin kucağına teslim ve başındaki nusha hükmünde bulunan âyetli alımların muhafazasını da enrr ü tefîm eyledi. Ve:

"— Sana biraz zahmet olacak amnâ hakkını üzerinizde bırak-

mayız" diye, bahşış vereceğini dahî anlatıldığından herif sevinerek: "— Estağfurullah efendim, niçin zahmet olsun? Hizmetinizle if-tihâr ederim" diye, 'arz-ı ihtirâm ile çocuğu güzelce kucaklayıp hem men üç dört harve ileride bulunan karârğâhına götürerek familyasının gözü önünde etrâfi temâşâ ettirmekle meşgul oldu.

Ol demki, tâ'ife-i nisâ kemâl-i telaş ile firara başlamışlar idi. Herif de niyyet-i hâlişe ile çocuğu familyasına yetiştirmek üzere arkalarına düştü. Fakat zaten kadınları bilmediği gibi orada dahî tanıyacak kadar yüzlerine bakmadığından olsa olsa ferâcelelerinin azıcık gözüne ilşen renklerinden tanıyabilir idiyse de, o kargaşalıkta ve husûsiyle Alay Caddesindeki kesret-i tenevvürden yorgunluk gelen gözlerde o ard sokakların hal-i zülmeti içinde renk menk fark olunamadığı cihetle yalnız çocuğu almak üzere familyasının kendisini tanıyıp çağırılmasına müntazır bulunurdu.

Bu sûretle beş aln dakıka kadar ta'kıb ettiyse de yollar çatlaşıp halk kollara taksim olundukca, herif ne tarafa gideceğini bilemediğinden bi'z-zarûr ekseriyete teba'iyet ederdi. Ve esnâ-yi râhde vâhidesinin tenbîhini tahattur ederek ara sıra çocuğun alımları "düşmesin" diye, eliyle yöklaşırdu.

Firâr edenler yalnız kadınlardan 'ibâret olmayıp mu'ahharan arkalarına bir o kadar da erkek katılmışıdı ki, bunlar firâr münâsebetiyle alayı bir iyice seyr edememiş olduklarından ekserisinin ve bâhusus erkeklerin maksadı hazır su vesîle ile alayı layıkıyla seyr etmek için Cagaloğlu'ndan sola saparak Tavuk Pazarı tarafıyla İrgat Pazarından bir daha istikbâle munkalib oldu.

Şu niyete mebnî sıkıca gidenlerin ekseriyeti cihetle herif dahî o zümreye tab'an gider. Ve fakat koşanlardan biraz ağır davranıp aydınlık olan mahellerde dahî etrâfına havâle-i gûş ü dikkatle çocuğun familyasına imtizâen bir miktar te'enni ve tevakkuf ederdi.

Bu hal üzere Tavuk Pazarına vardığında, yollar da iki tarafa dağıla dağıla girtikçe kadınlar azaldığından çocuğun familyasının gelinde kalmış olduklarına da 'ir olan zehabı kuvvetleşerek 'avdet lâzım geleceğine hüküm edemedi değilse de orada alımları bir daha yöklaş-

tinip hem de mizân-i mu'âyeneden geçince, orta yerdeki âyetli al-
tinla beraber diğerlerini on öniki dirhem tahmîn ederek mülfâyemet-
lerine nazaran bunların birde ikmâlîne mecbûr olduğu bekiyye-i
müddet-i mahbusiyyetten halâsına vesîle olabileceğini hâtırâ-i mi-
hekki siyeh reнге (v)urması mukaddemki niyyet-i zer-kıymetini
bozdu.

Bununla beraber uğradığı hal ü mevki'in müsâ'itliği şâhid-i fir-
sata rû-yı istîğna gösteremez olan öyle bir serserinin niyyet-i
fâsidesine az mu'âvenet etmedi. Zîrâ vâlide bî-çârenin ciğer-pâresi
hakkındaki bir kaç sâniyelik müsâmahası hem kendi felâketine ve
hem de herifin emânete hiyânetine sebep oldu. Yoksa firârlarının ilk
adamında gözünü herife dikerek çocuğu arkalarından götürdüğüne
dikkat ettiği gibi mu'ahharan dahi ol vechile nazârat ve daha iyisi
kucagından bir aralık çocuğu almaya gayret etmiş olsaydı ne ken-
dini firkate ne de herifi câh-ı denâ'ete düşürürdü.

Herif orada ber-takrib çocuğun takyesinden altınları keserek Ir-
gat Pazarına çıktığında, Alay geçerek henüz ardi alınmıştı. Yol-
larda oyalamak üzere çocuğa etmediği maskaralık kalmayıp nihâyet
bir kuşlu 'araba getirmeğe gideceğini tatlı va'd ederek iknâ' ile
Irgat Pazarının Parmakkapı köşesinde bir tütüncü dükkânına götü-
rüp oturttu. Ve kendisi karşısındaki cami' avlusuna abdeste gidip
çar-çabuk geleceğine dahi tütüncüyü igfâl ile çocuğu bu sûrette o
me'mene terk ederek oradan savuştu.

Herif ol vechile kolayca yakayı kurtarıp gitmekte olsun aradan
yarım sa'at geçtiği halde çocuğu arar sorar olmadığında bî-çâre
ma'sûmun oturduğu yerde kendi kendine canı sıkılıp sızlanmaya
başlayınca, tütüncü de sıkılmaya başladyısa da çocuk gâyet sevimli
ve üstü başı temiz olduğu cihetle dükkânda oturan iki seyirci bî-çâ-
reyi kenâr-ı dil-nevâziye alarak bir vâfir oyalayıp alayın 'avdetinde
dahi ihtirâmen dükkânın önüne indikleri halde kucaklarında tutup
seyr ettirdiler.

Ba'dehu her birisi bir tarafa dağılacaklarından çocuğu dükkâna
bıraktıklarında o zaman büsbütün yalnız kalmıca, bî-çâre vâlidisini

ve lalasını başka başka yad ile uzun uzun tutturup ağlamaya başla-
dıktâ, tütüncü bırakıp gidene kalben atıp tutmakta beraber bi'z-zarûr
dükkânında bâzîçeye müşâbih şeylerle işgâle mecbûr oldu.

İsma'il Efendi namında bir zat bir küçük Çerkes çocuğu iştirâ
etmek üzere Fatih esircilerden Gedik Paşada Tatlı Kuyu civarında
ikâmet eden Hacı Bey'in hanesine geldi. Fakat kendisini bulamaya-
rak yalnız o gece için hanesinde hazır bulunduracağına söz verdiği
bir küçük kölenin çend gün evvel satılmış olduğunu haber aldığına
dâ'ir bıraktığı ma'lumat sokak kapısından kendisine beyan olun-
duğu gibi me'yûs olarak 'avdet ederken yolu üzerinde bulunmak
münâsebetiyle tütün almak için tesâdüfen o dükkâna uğradı. Kese-
sinden bir yirmilik altın çıkarıp tütüncüye:

“— Baksana, şunu boz da on dirhem tütün ver” dedi. Tütüncü ise
çocuğun ağlamasına yüreği dayanamayarak avutmakla meşgul ol-
duğu cihetle biraz ağırca davrandığından, yine İsma'il Efendi:

“— De (ş)indi, eğlencenin sırası değil çabuk ol!” deyince, Tü-
tüncü:

“— Efendim ben isterim vereyim anuma, baksanıza yakarmı bira-
kıyor mu?”

“— Nedir o?”

“— Ne olacak? işte görmüyor musunuz çocukla uğraşıyorum”
dedi.

“— Fi'l-hakîka çocuk da tütüncü yanından ayrılacak olduğu gibi
ağlamaya başlardı. İsma'il Efendi öyle mâ'i gözlü, sırma saçlı, üstü
başı temiz bir güzel çocuğun yap-yalnız tütüncü dükkânında bulun-
masına bir ma'nâ veremeyerek:

“— İyi ya çocuk ne duruyor orada?”

“— Efendim ben de bilmem.”

“— O ne demek?”

“— Çünkü bu çocuğu birisi getirip bıraktı. “Şimdi gelir alırım”
dediyse de, o kadar bekliyorum hâlâ gelmedi.”

“— Ey nereye gitti biliyor musun?”

“— Efendim şuracığa abdeste gidiyorum, “şimdi gelirim” dedi, annâ diyeli iki sa’ati geçti. Ne sırdı anlayamıyorum.”

“— Çok şey!”

“— Ya Efendim, bu kadar çocuk buraya bırakılır mı? İşte ağlıyor. Deminden beri “oyalayacağım” diye bir kaç da müşteri kaybettim. Bu bana ziyân değil mi?” deyince, İsmâ’il Efendi tütüncünün çocuktan şikâyetine vâkıf olduğu gibi ta’acübüyle tütüncüye:

“— Lâkin senin de çocuktan şikâyetin tuhafır.”

“— Efendim, şikâyet değil annâ beş on para alınacak bir vakte...”

“— Peki annâ o çocuk yabancı değil, şurada bir komşunuzdur. Lâkin getiren adam deli mi ki hâlâ gelip almamış?”

“— Evet ben de ona şaşıyorum. Eğer bıraktığı vakit ettiği telâşi göreydiniz, hemen iki dakikaya kadar gelecek sanırdınız.”

“— Acayibi!”

“— Evet hem “uzağa gideceğim” demediğinden bana kalırsa bu adam kalabalıkta bir belaya uğrayıp kaldı” demesiyle, tütüncünün çocuğu bırakmanın geleceğinden ümitsizlik de göstermesi İsmâ’il Efendi’ni fikrine büsbütün kuvvet verdiğinden:

“— Kalırsa kalırsın, ondan sana ne? İstersen ben çocuğu alıp hanesine götürebilirim. Uzak değil, işte Tavşantaşı’nda bize komşudur. Hele sen şu parayı boz tütünü veredur. Çocuğu biraz ben avutayım” diyerek çocuğu kendisine ısındırmak üzere dükkâna girip gülererek kucağına aldı.

O vakit tütüncü tütünü tartıp parayı bozmakla meşgul olduğu halde İsmâ’il Efendi çocuğa ziyâdesiyle dil-nevâzlık göstererek tamamıyla kendisine celb ü teşhîr için koyunundan sa’atini de çıkarıp çocuğa ‘arz eyledi. Bu sûretle çocuğun meylini ve ewvelce nazarı dikkatini celbetmiş olan şimâca aradığı evsâfa gereği gibi muvâffakatını gördükçe, irâdesi elinden giderek artık türlü türlü oyuncaklar va’diyle büsbütün kendisine bend eyledi.

Tütüncü tarttığı tütünüle, bozduğu altın üst tarafını verdiğinde, İsmâ’il Efendi:

“— Bak gördün mü? Çocuğu oyalamayı bilmezsin de sana ağır geliyor. Hazır bana ısınmış iken bari götürüp yerine bırakıvereyim.”

“— Efendim gerçek götürürseniz beni bir angaryadan kurtarmış olursunuz” demesi de, İsmâ’il Efendiye büsbütün cesaret vererek kalben “herçi bâd-â-bâd” diye tasavvurunu bir sûret-i gayr-i mahdûde de tevsi’ eylediğinden tütüncüye:

“— Adam ne olur? Çocuğun hanesi işte çifte fırınların üst yanında Tavşantaşı’nda. Ben de zaten o tarafa eve gidiyorum. Hazır yolunun üzeri geçerken bırakıveririm” diyerek, çocuğu alıp dükkândan dışarı çıkarken, tütüncü:

“— Efendim ‘afv edersiniz, isminiz?’ diye su’âl edince: İsmâ’il Efendi bî-lâ tereddüt doğrusunu söyleyerek çocuk kucağında olduğu halde oradan kendisini gayb etti. İşte o vakit sa’at dört raddeleri idi ki, çocuğu araştırmak üzere tedârik olunan delâllar henüz çıkarılmış idi.

Yanya eşraf-ı hânedan-zâdelerinden olup bir hayli müddet Tırbala mustasarrıflığında ve daha sa’ir mülhâsib-i mülhimmede bulunmuş olan Daniş Bey İstanbul’da Yükselkaldırım’da bir tarz-ı dilmişin üzere inşa ve tanzîm ettirdiği konagi bağçesinin şimal cihetini tezyîn eden tak u illsâkı ezhâr-ı gün-a-gün ile müzeyyen kameriye-i zümriûdîn ile muhât olan kenare-i havz-ı dilâradada oturur. Ve gündüzleri küşe-nişn-i tenhayı olarak geceleri dahi sahura kadar o mevki’in hal-i sükûneti içinde bâlîn-i elkârına itikâ eder dururdu.

Konagin çâr cihetini ihâât eden ve ravzâ-i hazrâ, zînet ü irtifâ’i cihette bir mevki’-i ferah-fezâ idi ki; Gündüzleri her câmbden ‘arz-ı dîdar numayış eden menâzir-i ‘adîdenin temâşâsi neş’e-i nazara cilâ ve geceleri her bir tarz-ı zemîninde tahrîk-i bâd-ı nesîm ile dem-â-dem erfâla intuşâr eden revâyi’-i cemlîesi rûha bir başka türlü satâ verirdi.

Danış Bey ricâl-i devletten ve erbâb-ı haysiyetten olup İstanbul dâhil sûriyenin bir kır’â-ı mîmînzâzesi denilmeğe şâyân olan o mü-

zeyyen bağçeyi hâvî konağı gibi mükemmel bir kasr-i cihân-nümâyâ mâlik oluşundan dolayı sûretâ mağbût-ı sığâr u kibâr ve fakat ma'nen havsala-i kalbine sığıştıramadığı efkâr-ı melâlet-medâr ile bî-zâr ve bî-karâr olur idi.

Dâniş Bey'in terceme-i hâli pek güzel başlayıp 'âlem-i nev-civânisi dahî reşk-âver-i nev-resfde-gân olacak mu 'âşakalarla tezyîn olunmuş idi. Hâ'iz olduğu servet ve ru'yet sayesinde mu'ahharan bir çok cemîleler daha 'ilâve eylediği halde ara yerde siyah ba'zı faci'alar görüldü ki, o da sîne-i muhabbet-dîdesini âteş-i hicrâna pür-yân eden üç zevce-i ma'sûkasının genç vefâtıyla birbirini mü-te'âkib irihâl eden üçer beşer yaşında ciğer-pârelerinin âlâm-ı fırkat-ı encâmıdır.

Nihâyet semere-i hayâtı olarak İhsân nâmında üç yaşında bir mahdûma mâlik kalmış idi ki; bekâ-yı neslini ancak onun imtidâd-ı hayâtından bekler idi. Zîrâ geçirdiği sert sert acılar yüreğini şerha şerha ettiğinden en sonraki ma'sûkasının vefâtından sonra kendisinde tahammül görmediği cihetle ba'demâ familya tedârikine cesâreti kalmamış idi.

Şu halde o bir tanecek kalan ter-nihâl-i gülistân-i 'amri olan mahdûmu dahî bir hafta evvel dâyesinin âğuş-ı ihmâlinden ihtarâk etmesiyle artık bu son mâtem-i ciğer-sûz ile feleğe infi'âl ve kemâl-i melâletinden hasb-i hâle bî-mecâl olduğu cihetle yâr u ağıyârına dahî istiskâl ederek konağında "azlini ihtiyâr ve işte şu cihetle geceleri bağçesinde yalnız başına oturup gâhice âteş-i hicrân galeyân ettikçe; "İhsân...n İhsân" diye ihtiyâr-ser âh u zâr ederdi.

Bu hâl-i felâket-iştimal, günden güne kendisini fenâ halde giriftâr-ı ye's ü melâl eylediğinden dâ'iresi halkı kendisine tesliyyet vermek isterse de hiçbirisini yanına kabul etmediği cihetle en's ü gam-küsârî olan Kahyâ¹⁰²sından başkası huzûrunda bir çift söze muktedir olamazdı. Ramazân-ı şerîfin yirmi yedince gecesi idi ki,

¹⁰² Kethüdâ.

iftardan sonra Kâhyasını bir mahelle gönderip dört sa'at kadar imtidâd eden 'avdetine değin evvel vechile bağçede yalnızca oturup kahve, çubuk misillü hizmetleri için dahi ağalarından hiçbirisini çağırmadığından sahura kadar ne halde bulunduğunu kimse anılayamadı.

O sırada Kâhyası gelerek dâ'ire halkına görünmeksiz in usûlele yukarı çıkıp indikten sonra bağçeye gitti. Ve şayet Bey Efendî uykuya dalmış ise birdenbire kuşkutmamak üzere hafifçe öksürüp sessizce ayak sürüyerek ağır ağır havuzun başına yaklaştı. Dâniş Bey bunu hissederek dalmış olduğu 'âlem-i istigrâktan hâlet-i sahve gelerek:

"— İsmâ'il Efendî sen misin ?"

"— Evet efendim, kulunuzum."

"— Ne haber?"

"— Efendim, getirdiğim haberi zannederim beğeneceksiniz Efendim."

"— Bakalım bir şey bulabildiniz mi?"

"— Evet Efendim!"

"— Ey haniya nerede?"

"— Efendim yukarı çıkıncı çıkıncı odasına bıraktım."

"— Niçin?"

"— Efendim çocuk değil mi, Aksaray'dan beri 'araba ile getirdiğim halde kucagımda uyuya kaldı. Bendeniz de uyandırmaya kıyamadım."

"— Gerçek mi?"

"— Aman Efendim, huzûrunuzda yalan olur mu?"

"— Ey nasıl barî, sevimli mi?"

"— Efendim şimdi göreceksiniz. Memnûn olursunuz zannedirim."

"— Öyle ise haydi gidelim!"

"— Buyurunuz! Lâkin Efendim kulunuz hikmetini sonra 'araz ederim. Çocuğu kimseye göstermedim. Getirdiğimi yine dâ'ireden

kimse'nin duymanasını ricâ ederim.”

“— ‘Acayib niçin?’”

“— Efendim hele buyurunuz da, sebebini “arz ederim” dedim ya.”

“— Peki.” diyerek oradan kalkıp birlikte mâbeyn odasına çıktılar. Daniş Bey çocuğu görünce hoşlandı. Zîrâ bir iki gün evvelce getirmiş olduğu erkek çocuklar gibi büyücek ve haşın olmayıp penbe yanaklı, lepiska saçlı gayet nazik sîmâh ve sevimli bir şey olduğundan yüzüne bakınca kanı ısınmaya başlayarak, İsmâ'î Efendiyeye:

“— Canım İsmâil Efendi, sen bunu nerede buldun?”

“— Efendim artık Allah rast getirdi.”

“— Lâkin bu çocuk kız. Hem de esîr olmamalı.”

“— Hayır Efendim.”

“— Evet evet besbelli. Hem bu bir kibâr evlâdına benziyor.”

“— Efendim ammâ sen bunu nasıl ele geçirdin?”

“— Efendim bu işe kulunuzda hayretçeyim. Şu kadar ki, “Cenâb-ı Hak bunu size ancak mükâfât olarak ihsân buyurdu” derim.”

“— Teşekkür ederim. Fakat bunun kimni kimsesi yok mu?”

“— Efendim beğendiğiniz halde vâlidesi de, pederi de siz olacaksınız.”

“— Hakikaten memnûn oldum. İşte bu çocuk bana biraz eğlence olabilir.”

“— Zîrâ dikkat ediyormusun kaşları, şu ağzı, burnu bütün bizim çocuğu andırır. (Ağlayarak) İsmâ'î Efendi, yoksa bizim İhsânı mı buldun getirdin?” diyerek biraz derdi tazelandı. İsmâ'î Efendi:

“— Efendim artık melâlet-i kalbiyenizi teskin edin. İşte mübârek Kadir Gecesi Hakkın böyle bir lütfına uğradığımız için teşekkür edelim. Biraz vücûdunuzu da esirgeyiniz. Zîrâ bir haftadır kendinizi fena zehirlediniz. Biraz da vücûdümüzı aldatın ki, gönlünüz ferâh bulsun.”

“— Hakkın var amma, işte elde değil.”

“— Efendim şimdilik başka şey lâzım değil. Eğer beğendinizse bu çocuğu gizlice büyütmeğe bakalım.”

“— Lâkin kimin nesi olduğunu daha söylemedim.”

“— Efendim hakikatına vâkıf değilim. Fakat bendenize sorarsanız, size söz verdiğim köle için gittiğim Esirci Hâci Bey'in evinden onun satılmış olduğunu haber alarak me'yûsen 'avdet etmekte iken tesâdüfen İrgat Pazarında uğradığım tütündüde bu çocuğa rast gelerek sahibi oraya terk etmişesine sa'atlerce gelmemiş olduğu cihetle, bendeniz de “herçi bād-â-bâd” diyerek alıp savuştum.”

“— Öyle ise bu 'âdera bir sirkat demek.”

“— Hâşâ Efendim! Bendeniz orada sahibsiz bularak acıdığımдан alıp getirdim.”

“— Her ne ise ammâ mutlaka bunun familyası olmak gerektir.”

“— Efendim sûret-i ahvâle bakılırsa bendenizin kalbim bî-kes olduğuna şehâdet ediyor.”

“— Lâkin İstanbul içinde öyle şey olabilir mi?”

“— Efendim kerem buyurun. Bize o kadar tedkik yakışmaz. Biz yalnız “Cenâb-ı Hak birini aldı, öbürünü verdi” diyerek müteşekkirten kabul etmeliyiz.”

“— Peki ammâ, ya vâlidesi pederi zuhûr ederse?..”

“— Pek me'mûl değil amma, velle ki etsin. Biz bu çocuğu satacak veya iğneli fıçıya atacak batıracağız değiliz a. Sayenizde nâ'îl-i sa'âdet olacaktır.”

“— Fakat gay'bûbetine yürekleri yannaz mı?”

“— Efendim, bir ağır felâkete uğradığım sizin gibi gözle görmelikleri cihetle Cenâb-ı Hakkın vereceği sabırla müteselli olabilirler.”

“— Aman aman! Benim yüreğim acıklıdır. İhsâfıma el vermez.”

“— Efendim, müriyet-i kalbiyenize diyecek yok. Lâkin esîr olarak alacağımız çocukların anası babası yok mudur?”

“— Evet ama, sisilesinde esâret görmemiş olan hür yürekleri başka türlü rikkat-pezîr olur” deyince, İsmâ'î Efendi biraz sıkıldı. Zîrâ bu fedâkârlığın fi'l-hakıka şiddet-i elemden helâki melhûz olan

Daniş Bey gibi mürtvvet-kâr bir veliyyü'n-ni'metini menâfi'ini vikâyeten kaybetmemek üzere icrâ ettiyse de birazi da velf-ni'meti-ne mahz-ı şefkatinden neş'et eylemiş idi.

Şu cihetle Daniş Bey'in tereddüdü kendisine garip gördüğünden çocuğu getirdiğine biraz nâdim olarak, Daniş Bey'e:

“— Efendim kerem ediniz! Bendeniz bu fedâkârlığı ancak sizin için ihtiyâr ettim. Bununla beraber kabul etmediğiniz halde çocuğun i'âdesi imkânsız değildir. Hemen şimdi alıp getirdiğim yere götürü-bilirim” derken, sokak tarafından bir acı ses işiterek bekçi zannıyla harfîk haberine muntazir oldular. Bir de sonra anladılar ki, çocuğu araştırmak üzere gezen dellâllardan birisi idi. İsmâ'il Efendi bunu işitince, Daniş Bey'e:

“— Efendim nasıl? İşte çocuğu arıyorlar hazır şuradan verelim mi?” dedi. Daniş Bey ise o sözleri şefkat-i kalbiyyesi icbâriyle söy-ler. Ve bir taraftan da çocuğun alûde-i hâb-ı halâvet-nisâb olan rû-yı dil-câsuna hasr-ı nazar eyledi. Bir de o aralık çocuk uyku içinde tatlı tathî tebessüm etmesiyle Daniş melâhat-ı sîmâsına hayrân olarak:

“— Canım vermesi kolay. Sonradan da olabilir. Fakat çocuğu pek sevdiğimden uyanırsa da bari bir kerrecik hâl-i bî-dârisini görsem nasıldır?”

“— Efendim demek ki beğendiniz, alıkoyacaksınız?”

“— Artık sonrasının nasıl olacağını bilmem. Lâkin bu kadar fe-dâkârlığı aslâ unutamayacağımı beyân ederim. Maksadım şu idi ki; “Vâlidesei pederi varsa” diye tereddüt gösteriyorum.”

“— Efendim onun kolayı var. Kulunuz şimdi anlayabilirim” di-yerek, kapıdan dışarı çıkarak yarım sa'at sonra geldikte:

“— Efendim merak buyurmayınız. İşte şimdi dellâlden tahkîk ettim. Pederi yokmuş. Vâlidisinin de ber-hayât bulunan dördüncü evlâdı imiş. Bu yüzden de kalbinizi müsterîh tutun” diyerek, böyle bir söz uydurup ‘arz eyledi. Daniş Bey:

“— İşte bak şimdi biraz ‘aklım yattı. Yoksa deminden beri fa-milyasının bir tanesi ise zannıyla vicdânım büsbütün mu‘azzeb kala-caktı.

“— Efendim kulunuzun da yüreği taştan değildir. Ma'a-mâ-fih siz bu gibi bir eğlence bulamadığımız halde vücûdunuzu harâb edeceksiniz. Şu cihetle çocuğun kalışı hem sizi vâreste-i felâket, hem de kendisini sayenizde nâ'il-i sa'âdet edecektir” diyerek, işi i'zâmdan kurtarıp cemîlelere messi Daniş Bey'in efkârını ta'dîl etti.

Bunun üzerine çocuk uyandığı gibi ne sûretle oyalayacaklarını düşünüp Daniş Bey'in hazırlanmış olan sahur yemeğinden sütlü, tatlı ba'zı münâsib lezîz şeylerle avutmak üzere dahi konakta ele geçen oyuncaksı tuhaf tuhaf ba'zı edevâtı tedârik ettiler. Ba'de'l-imsâk İsmâ'il Efendi Daniş Bey'i hâb u istirâhat için yatak odasına ‘azf-mete teşvîk ile kendisi mâbeyn odasında çocuğu bekledi.

Yaz geceleri erken sabah olduğundan sa'at onbuçuk sularında çocuk uyandı. Yanında mâder-i şefkat-perverini görmeyince, iste-diği gibi tutturduysa da, İsmâ'il Efendi çocuğun o en şiddetli olan ilk def'aki hengâmesini yalnız başına o hazırladıkları yiyecek ve oyuncaklarla işgâl ederek geçiştirdi.

Üç dört sa'at sonra Daniş Bey dahi uykudan kalkarak çocuğu yavaş yavaş ona da alıştırdıktan sonra kendisi doğru Beyoğlu'na gi-derek artık bir kaç sepet doluları alafrağa tathîlar ve şekerlemelerle gözüne ilişen tuhaf şeylerden bebekler, düdüklükler, makinelî ‘arabalar, çalgılı dolaplar ve tranpete çalar tavşanlara varıncaya kadar alma-dığı oyuncak kalmadı. Ve ‘avdetinde Fatih esircilerinden dadılığa münâsib dört tane câriye intihâb ederek birlikte alıp konasına ge-tirdi.

Gelir gelmez Daniş Bey'i bir halde buldı ki, çocuğu aglatmayıp hoş tutmak üzere mâbeyn odasında lâlalıklı meşgul olmakta idi. Efendisinin şu tegâfûl ü iştigâlinde aşırı memnûn olup zîrâ Daniş Bey mahdûmunun elem-i mâteminden kendisini şaşırtmış ve ba'zı uygunsuz fikirlerine nazaran sahrâ-yı cunûna hemen bir kaç admılık yolu kalmış idi. İsmâ'il Efendi Beyoğlu'ndan aldığı şeylerle birer bi-rer çocuğu yeni baştan işgâl ve bu sûretle oyalayıp neş'elendirerek tuhaf tuhaf söyleyip güldürdükçe Daniş Bey'i daha ziyâde hayrân ve işgâl ederek o gün erkence bir uşak gönderip hânesinden Tahsîn is-

minde alıtı yaşında bulunan oğlunu dahi getirmiş olduğundan çocuğu en ziyâde memnûn edecek olan akrânıyla dahi oyalamaya başladı.

Mahdûmunu ondan bir kaç gün evvelce dahi getirmemiş değiltse de Tahsîn Daniş Bey'i memnûn edecek kadar dil-şikâat olmadığundan yine geri göndermişti. Mu'ahharan getirisi iki sebebe mebnû olup birisi çocuğu eğlendirmek ve diğeri de çocuğu gizleyip hiç kimseye göstermediklerinden ona mîta'alîk tedârik olunan şeylerle Beyefendinin mâbeyn odasında ârâm ve işügâhını dâ'ire halkı nazârında Tahsîn'den 'ibâret göstermek idi.

İki üç gün sonra getirdiği câriyeler içinde çocuğu en ziyâde hoşnûd ederek ünsiyetini celb edenlerden ikisini alkoyup diğertleriyle beraber zâten konakta bulunup çocuğu göstermemiş oldukları eski câriyeleri dahi kaldırp kimisini âzâd ve kimisini mezâd ederek def' ettiği gibi selâmlıktaki uşak ve aşçı ve 'arabacı ve sâyislerle ayvâz ve bağçivanlara kadar bir hafta zarfında birer ve ikişer cümlesini değıştirdi.

Zirâ İsmâ'îl Efendi çocuğu alıp getirmekle Efendisini kazandıysa da dellâlleri işitmesi üzerine şu cür'et ve cesâretinin derece-i ehemmiyet ve mes'uliyetini nazar-ı mutâla'aya aldıkça şuyû'undan ihtirâzen rahat ve huzûruru kaybetmiş. Hem de şahsını tanıttığı tütücüyeyi ismini dahi doğrucu haber vermiş olduğu vahimesi geceleri bile uykusunu bölmekte bulunmuştu.

Tütüncünün su'âlinde ismini doğru söylemiş ise bir dereceye kadar herifi şüphelendirmek üzere serbese götürmek için te'emni-lü tecvîz etmediğinden neş'et eylediyse de, bir de şâyet çocuğu alıp savuşmadan sahibi zuhûr ederek işi i'zâm edecek olursa; "Ey ben-zetmişim!..." şirretliğiyle geçiştirmek kâbil iken sahte isim de ver-miş olmakla büsbütün mes'uliyeti da'veten icinâba mebnî idi.

İşte şu cihetlerle dâ'ire halkını bil-'umûm tebdîl ile yeni alınan câriyeler ve Tahsîn'le beraber çocuğu sekiz on gün haremde muhâfaza edip çocuk da o derece nâz u na'îmi gördükçe familyasını unutarak serbestane gültüp oynamaya başladıysa da çocuğu nâm-ı aşısı olan Atiye ismiyle de selâmlığa çıkarmak ve gelene gidene

göstermekten ihtirâzen isminin tebdîline dahi lüzûm gördü. Bunun üzerine İsmâ'îl Efendi Daniş Bey'le işiştâre ederek bir münâsib isim lahartı eylediklerinde; Çocuk kendilerine leyle-i mübâreke-i kadirin bir büyük 'inâyeti ve isminin de merhûm çocuğun nâmına ma'nâca mütabakan cihetıyla Atiye'yi İhsân'a tahvîl ederek iş bir derece daha gizleştirilmek, hem de merhûm çocuğu nev'an-mâ ihyâ eylemek üzere çocuğu erkek farzıyla İhsan Hanım denilmevîp İhsan Bey diye çağırmaya başlandı.

İşte çocuk kız olduğu halde ismini tebdîl ve cinsini tercihen İhsan Bey nâm ve 'unvânıyla çağırılarak bu derece gizlendirildiyse de, şâyet selâmlığa çıksa gelen misâfirler tarafından ve bağçeye inse hâriçten görülüüp de sîmâca tanıyılarak bir taraftan haber verilir ihtirâziyle münhasıran harem dâ'iresinde muhâfaza olunup hâriçten dahi iğeriye bir kadın kabul olunmamasına karar virilerek tamâm iki hafta bu vechile idâre olundu.

Çocukda isit'dâd kadar büyük semnâye olamaz. İhsan Bey hasbe's-sabâve kendisinin neye uğradığından bî-haber olduğu halde konakta âğûs-ı mâderine tahammül ettiği kadar nâz ü işiğnâ göstermevîp herkesten ve bâ-husûs Daniş Bey'den gördüğü nevâzişeme'âmle-i ihtirâz-kârâne ile mukâbele ederdi. Ve bir de pederiyle hem-nişîn olmadığından lisân o hitâba me'lûf olmaması cihetıyla Daniş Bey'e "Baba" demeyip dâ'ima "Beyefendi, Beyefendi!" diye 'arz-ı hürmete çağırması Daniş Bey'i kasd-ı n'âyet-i mahûsasına haml ettirerek hakkındaki nazar-ı muhabbet ve şefkati günden güne muzdâd olundu. İhsan Bey terbiyesine ta'alluk eden ba'zı ta'îmâta dahi tamamıyla imtisâl ederdi. Ve bundan başka ekseriyâ meşhûdi olan hareket-ı mergûbaya taklîd ile ez-cümle Daniş Bey'in huzûruna girdikde; O mini mini ellerini kavuşturup "geli!" veyahûd "otur!" deyinceye kadar karşısında divân turarak hîn-i iktizâda gâyet ihtirâzlı temennâlar etmesi evâr-ı dil-firfânesine Daniş Bey'i büsbütün meftûn ederdi.

Daniş Bey fâci'a-gâh-ı fu'âdından süreklî süreklî acıları güzzerân eden yedi tane ciğer-pâresinin uğruna sarf edemediği servet ve sâ-

mânını o hâl-i buhrân içinde 'acele ile bir fûrû-mâyeye kapılıp da humâr-ı denâ'etüne pay-mâl ile isrâf etmeyerek İhsân Bey gibi bir duhter-i melâhat ahterin 'izzet ü ikbâline müyesser oluşuna müteşekkiren kendisine ez-cümle kadifeden aşağı gündelik esvâbî lââyık görmezdi. Daniş Bey çocuğu bu derecelerde sevip İsmâ'il Efendi de rahat ve memnûniyyeti için etmediği tekellüf kalmaz.

Ve bununla beraber sûret-i muhâfazasına ol vechile takviyyet vermediği halde bir taraftan da çocuk hakkında familyasi cânibinden açılan dehen-i taharrîden ne havâdis zuhûr edeceği için etrâfa kulak vermekten hâlî olmazdı. Bir de bayram haftasında gazeteye derc olunan ma'hûd i'lân gözüne ilişmesiyle düşünmeden gece uykularına hasret kalıp artık konakta dönme dolaba dahi kendisi giderek çocuktan bir rişte verilmemek üzere haremnden selâmlığa kuş bile uçurmaz. Kendisi dahi artık konakta kapı dışarı çıkamaz oldu.

Çünkü çocuğu tütüncüye bırakanın ne yolda getirdiğini hakıyla bilemediğinden elbette mu'ahharan gelip isteyeceğini ve bulamayanca tütüncüyü sıkıştıracağından o dahi hakikat-i hâli beyâna mecbûr olup velev böyle olmasa dahi şu i'lân üzerine her nasıl olsa işin tütüncüye dayanacağından şahsını tanıdığı için be-heme-hâl kendisini taharriye me'mûr edileceği mülâhazasıyla dahi mukayyed olmaya başladı.

Vâkı'â o tarihte gazetenin külleti ve bahasının kesreti gibi okuyanların nedretleriyle gazeteler yevmi olmayıp cerîdenin haftada ve takvîmin on beş günde çıktığından müddeice dahi bu 'diyyeti cihetleriyle gazete müttâla'a edenler gördükleri havâdisi zamanımızdaki gibi ekseriyyet okuyor mülâhazasıyla yalnız hafâ-hâne-i vicdâna almakla iktifâ etmeyerek okumayan zümre-i kesreye haftalarca nakl ederler. Ve hem de o vakit gazete okuyabilenler okuyamayanlara karşı bu sûretle 'ukelâdan geçinip işte şu vechile kulaktan dimlenyenler dahi gazete havâdisine ziyâdesiyle ehemmiyet vererek husûsiyle çocuğun gaybûbeti misillî garibçe bir şey işitilirse artık kullaklarına küpe edinin nefcesine erinceye kadar aslâ ağızlarından düştürmezlerdi.

* * *

Mevsim-i şitâda armaları soyularak Odun Kapısı sahilinde kışlayan tüccâr tekneleri içinde tayfalarından münâvebe ile birer bekçi kalıp kusûru ekseriya Unkapanı'nda bulunan hanlara çekilerek eyyâm-ı şitâyı orada imrâr ettiklerinden gündüzleri her birisi birer türlü işi-gâl eyledikleri gibi o uzun geceleri sâz-söz ve türlü oyunlarla vakit geçirdikleri cihetle bir aralık da kahve zarflarına setr olunup aranılan ma'rûf yüzük oyununa düşmüşler idi.

O esnâda Unkapanı hanlarının birinde bulunan yahı uşaklarından Sinop'lu bir gemiciye bir müsâfir gelecek o gece yüzük oyununa riâyeten onu da aldıkları halde müsâfir ma'hûd oyunda da 'vâ-yi mahâretle dâhil olduğu kol her nasılsa galebe etmesiyle oyuna mahsûs olan ezgileri uzun uzun terennüm ederek karşı taraf efrâdına he-nüz bilemedikleri sûrette kararlar basıp eğlence ve istihzâda haddi tecâvüz etti. Bu müsâfir iki üç gece daha kalıp oyunda bulunduğu kol tesâdüfen dâ'ima galebe gelecek karşı taraf ol vechile magrûfâne istihkâr ve oyun üzerine 'alâkaten şart kıldıkları boza ve kestane findık misillî yemişleri dahî aldirmakla izrâr ettikçe, mağ-lubunun aşırı halde gayretlerine dokundu.

Son gece her nasılsa emr-i bi'l-'aks olup beri taraf galebe ettikleri gibi yenilenlerden başkasına o kadar ilişik etmeyip en ağır hakâreti içlerinde yalnız müsâfire tahammül ettiler. Nihâyet kuyruk acısı olanlardan birisinin bir köşede bulup getirdiği mu'attal bir timur bukağıyı dahi ayağına takarak intikam almak üzere bir hayli ezâ ve is-tihzâ ettiler.

Bir vâfir bu sûretle eğlendikten sonra artık bukağıyı çıkaracak olduklarında: Ne vechile açılacağına hiçbirisi 'akıl erdiremeyip muftâhiyye zann olunan bir mevzi'ini maşa çivi bıçak ucuyla ha,iice kaınstırıp kurcaladırsa da bir türlü açamadılar. O halde müsâfir serzenişe başlayınca: Berikiler i'tizâr edecek 'ale's-sabah bir çilin-gire açtıracaklarını lîsân-ı mahcûbiyyetle ifâde ile, o gece yataкта vereceği rahatsızlığı men' için bukağı ile bacağı arasına bezler sar-dular. Müsâfir çâr-nâ-çâr yatağa öylece yatıp yoldaşları sabahleyin

bir çilingir çağırıp açuracak olduklarında, çilingir bu gibi habislere müte'allik a'zâ-yı bedene takılı olan edevâta esnâfca tenbîhli ol-
dukları cihette el süremeyeceğini beyân edince: Bunlar ta'acub ve
müsâfîre karşı mahcûbiyyette kalarak bu adam müttehem olmayup
eğlence için kendileri taktıklarını ve olmadıkları halde bir eğe ile ken-
dileri dahı açabileceklerini beyân ettirirse de çilingir bukağının gelik
olup öyle çarşıdan alacakları her bir eğe ile açılmayacağını ve fakat
tehmete mebnî takılmamış olduğu halde kâhyalarının ma'lûmâtıyla
açabileceğini ifâde eyledi.

Bunun üzerine bir kaç kişi mecbûren Kâhya'ya mürâcaat eyle-
diklerinde: Kâhya bu yolda şeylerin açılması zâbitanın hükmüne
'â'id olup memnû'iyet-i şedîde tahtında bulunduğundan müsâ'ade-
ye muktedir olamadığını beyân ile mukayyed olan şahs her kim ise
be-heme-hâl bâb-ı zabıtyeye götürülmek lâzım gelip fakat takanla-
rın hüsn-i şehâdetiyle derhâi ayagından bukağı çıkartırlabileceğini
ifâde eyledi.

Bunlar Kâhya'nın ifâdesinden birdenbire işi uzatlığına zâhib ola-
rak böyle on oniki kişinin gözü önünde mücerred eğlence olmak
üzere takılan bir şey'in açılmasına bu kadar ehemmiyet virdiğine
canları sıkılarak:

“— Kâhya baba bize bak! Biz o kadar uzun gidemeyiz. İşte sana
geldik. Bu işe cümlemiz şehâdet ettüğümüz hâlde sen çilingire izin
verecekmisin vermeyecekmisin? Yoksa biz kendimiz de Galata'dan
bir eğe aldığımız gibi bukağı kesip çıkarabiliriz.”

“— Yok evlatlar, bunun için bana darılmayın. Zîrâ benim bor-
cum size nizamımı bildirmek. Dinlemediğiniz halde zâbitaya haber
vermekdir. Bakan artık başınızdan korkmazsanız bildiğinizi yapın.
Annâ sonrasi ters gelirse orasını da kendiniz düşünün” deyince,
bunlar işin uzayacağını anlayarak:

“— Be canım Kâhya Baba, nizamımı iyi söyledin ammâ, şu
zâbitaya haber vermek ne oluyor?”

“— A kuzum siz de cadda yol dururken işi öyle çıkmaz yollara
niye sapıştıyorsunuz?”

“— Canım a baba iş gitikçe uzanyor. Biz de peşi sıra dolan-
maya üşeniyoruz. Hem de o adam bizde müsâfir olduğu halde aya-
ğına bukağı takıp bir de çıkartmak için kürek kaçığını gibi
zabıtyeye mi sürükleyelim?... Evvelâ adamın yüzü tutmuyor.”

“— Ey ne çâre bir şeydir olmuş?...”

“— Sanki sen haber vermesen de biz kendimiz çıkarsak olmaz
mı?”

“— Olurdu ammâ bana hiç duymamalıydınız. Madem ki bu-
raya geldiniz nizam tanımadığınız halde haber vermemek elimden
gelmez. Niçin ki ben de emir kuluyum. Sonra başım belâya uğrar”
deyince, bunlar işin sarpa saracağını anlayarak kendileri cesaret ede-
mediklerinden çâr-nâ-çâr müsâfiri alıp hep birlikte bâb-ı zabıtyeye
gittiler.

Orada me'mûr-ı mahsûsına mürâcaat eylediklerinde, o da keyfî-
yeti üst tarafına haber vererek nihâyet meclise kadar çıktılar. Bunlar
orada hakikat-i hâli ber-tarfîl ifâde ederek cümlesi birden hüsn-i şe-
hâdet etmeleri üzerine fil-vâki' müsâfir ma'zûr tutulduysa da aya-
ğındaki bukağı nereden ele geçip bunun öyle bir han köşesinde bu-
lunması elbette bir müttehemin oradan firâhna delâlet eylediğinden
şu mütâla'aya mebnî tahkîk-i keyfîyyet zımında han oda başısı
celb olundu.

Bunlar dışarı çıkarılıp beklemekte oldukları halde iki saat kadar
sonra han oda başısı gelerek meclise ba'zî su'âl-cevâb vukû'ıyla o
gün akşam edilip müsâfirin ayagındaki bukağıya bakılmadığından
o gece müsâfîrenen tevkîf edildi.

Ertesi gün handa bulunan bir'l-cümle müsâfirin isimleri bir def-
tere yazılarak icrâ-yı tahkîkât olunmak üzere içlerinde lâzım gelen-
ler celb olunarak icâbına göre her birine bir türlü su'âl-cevâb
vukû'ıyla iş uzayarak o gün dahı akşam olmasına mebnî müsâfir
ayagındaki bukağı ile kezâlik o gece de taht-ı tevkîfde kaldı.

Daha ertesi gün cum'a olup ta'âlî münâsebetiyle meclis in'ikâd
edemediğinden bir işe bakılmadığı cihette müsâfir lafîze tarzında
ayagına takılan bukağı ile bir gece handa üç gece Bâb-ı Zabıtye'de

köstekli kalıp hâlâ kurtulamadımı ve için kim bilir daha ne kadar uzayacağımı düşündükçe fenâ halde bunalduğundan cum'aertesini günü meclise çıkarıldığında tezellüm-i hâle cesâret gelerek vukû' bulan su'âllere dik dik cevâb vermeğe başladı.

Meclis bununun hareket-i ser-keştânesine dikkatle ta'dîl-i zebân etmesini tavsiye ettiyse de müsâfir yine sert sert meclise:

“— Efendim efendim! Ben ne vakit kurtulacağım.” Meclisten:

“— Evet işte biz de ona uğraşıyoruz.”

“— Lâkin on oniki kişinin hüsn-i şehâdeti beni halâsa kâfi değil midir?”

“— A kuzum biz de sana müttehem demiyoruz. Fakat o bukağından firâr eden sahib-i cinâyeti aramayalım mı?”

“— Ona diyecek yok. Lâkin benim ayağım bağı kalıyor. Hâl-buki ben o müttehem keffli değilim.”

“— Hayır ayol için meydânda. O cihetle sen elbette kurtulacaksınız.”

“— Lâkin ne vakit?”

“— İşte şimdi onu müzâkere edeceğiz dedik ya!”

“— Ey daha karâr verilmedi mi?”

“— Ey ayol o kadar bekledin, biraz daha sabret işte şimdi anlayacaksınız.”

“— Efendim sabır ne demektir? Zîrâ gerçekten müttehem ol-sam belki bu kadar tevkîf olunmazdım” dedi.

Müsâfirin meclise gördüğü mu'âmele-i mülâyim-kârâneye karşı öyle dik dik söylemesi hey'eti sıkığundan Re'îs Efendi bunu bir da-ha nazar-ı dikkate alarak:

“— Baksana ne telâş ediyorsun? Senin öyle sert sert cevâb ver-işin şirretlikten başka hiçbir şey'e benzemiyor.” Müsâfir yine hid-detle:

“— Ya Efendim, almış paralık bir eğenin göreceği bir iş için ni-zâma riâyetten dolayı almış sa'atür tevkîfdeyim.”

“— Evet ya sana kim dedi ki, 'bir müttehemin bukağısını aya-

ğına takdir" diye? Öyle bir cinâyet halkasını oynayacak mı zannettin? Elbette biraz yonlacaksın.”

“— 'Acâyib! Demek ki siz beni bu gün de koyvermeyeceksi-miz?”

“— Artık orasını hey'eün edeceği müzâkere bilir.” Müsâfir me'yûs olarak yine hiddetle:

“— Efendim, efendim! Benim de artık nizâma ettiğim riâyete el-verir. Bundan ziyâde bekleyip de nâ-hak yere ayağımı çürütmem. Ben gider bukağıyı kendim de açtırabilirim” diyerek dışarıya çık-mak isteyince, Re'îs Efendi dikçe:

“— Ay! sen 'âdeta ser-keşlik ediyorsun. Hakkıyla bakılırsa senin ayağına o bukağı da tevekkeli takılmamıştır. (Kapıdaki nöbetçiye) alın şunu” demesiyle, müsâfirini alıp dışarı çıkardılar. Re'îs Efendi o vakit meclise hitaben:

“— Evet öyle ya, şu bukağı zâhiren oyun içinse ma'nen kim bilir ne hikmete mebnûdir. Zîrâ bakınız evvelâ onun ayağına takılmakla hiç yoktan bir müttehemin firârına ser-rişte verdi. Eğer kendisinin de bir ettiği varsa elbette ayağına dolaşacaktır” demesi üzerine, müsâfir hakkında lâzım gelen müzâkereye devam ile tahkîk-i ahvâli zammında ba'zı mertebe kendisinin su'âl-cevâb olunmasına karâr verdiler.

Ertesi gün istintâk-nâmesi meclisce karâ'at olunup fezleke-i me'âlînde: Kendisinin Sinop'lu olup bundan on gün evvele kadar borcundan dolayı üç ay mahbûs bulunduğu anlaşıncı, bu makûle deyni için hapis olunan bir adamın üç beş gün sonrasıyla işe güce gitmeyecek geceleri yemiş almak üzere bahs tutuşarak bî-hûde ma-sârifi mücib oyunlara girişmesi münâsebet almayacağı mütâla'asıyla bir kere de hâricen tahkîk-i ahvâline karâr verildi.

Çend gün sonra tahkîkat-ı vâkı'a der-meyân olundukta, mukad-demki ikâmet-gâhi yedi ay kadar hizmetinde bulunduğu me'mûrin-den mu'teber bir zâatın konağı olup bir gûna hareket-i gayr-ı lâyık-sına dâ'ir oraca bir şey anlaşılmadığı cihetle ondan sarf-ı nazar ba'de'l-haps Bahçe Kapısı'nda bir handa sâkin olmuş ise de orada

dahî beş alı geçeden ziyâde kalmamış olduğundan sürer-i ahvâli anlaşılamayarak yalnız handan çıktığı gün odabaşı'ya teslim ettiği bir küçük heybesi getirilip ortaya kondu.

Bu heybe kilidi olduğundan kendisi celb olunup kilidi açurlararak mu'âyine olunduktâ, derununda bir iki kat çamaşırta, bir kaç parça fersûde esvâb fakat ara yerlerinde kat kat düğümlü bir bezde sarılı büyük kır'ta bir 'aded âyeti alın zühür etti!....

Ve alın meydâna çıkınca hey'et cümleten yüzüne bakıp o halde müsâfirin rengi gereği gibi tebeddül etti. O vakit bu şekilde bir altını ne vechile ele geçirdiği ve bundan on gün evvele kadar deymi için üç ay mahbûs kaldığı halde ne mecbûriyyetle bunu muhâfaza ettiği su'âl olunduktâ, te'annüd ederek hiçbir cevâb vermediğinden meclisce tekrar istinâkına karar verildi. Üç gün sonraki istinâk-nâmesi mühderecâtından bu altın kadir gecesi kaybolan çocuğun başındaki altunlardan en büyüğü alup diğer o ufarak olan dört 'adet küff yazılı altunlarla beraber aldıktan sonra çocuğu ma'hûd tutuncüye terk ile ertesi gün bir tanesini yüz yirmi kurşa bir sarrâfa bozdurmuş.

'Arefe günü diğerlerini dahî mubâya'acılar da bir yahudiye bozdurmak istediyse de çocuğun gaybûbeyle lakyesinde o şekilde altunlar olduğu ev'âh-ı nâsa yayılmış olduğundan bunu yahudi dahî her nasılsa duymuş olduğu cihetle altunlara layıkıyla dikkat ederek ve bir de kendisini baştan ayağa kadar süzerek altunlarla kıyâfetinde aslâ nisbet bulamadığından bunları nereden ele geçirdiğini ve şâyet altunlar(ı) olup olmadığını su'âl edince: Ser-nişte vermemek havfy-le hakk-ı sikkî olarak ufaklardan bir tanesini yahudiye terk ile kendisi diğerlerini alıp oradan savuşmuş.

Bunun üzerine hepsini birden kimseye göstermeğe cesâreti kalmadığından bayramın ilk günü üçüncüsünü dahî yalnız olduğu halde Galata'da bir sarrâfa bozdurduğu gibi bakıye-i müddei olan bir ay hapsini ikmâlden sonra ya'ni ondan on gün evvel dörtlüncüyü dahî diğer bir sarrâfa bozdurup yalnız henüz sarf edemediği o âyetli alın kalmış olduğu anlaşıldı.

Şu ikrâr mücibince kendisinin kânûnen küreğe vaz'ıyla ma'hûd

mübâya'acı yahudi ve çocuğu bilmediği bir adama teslim ettiğinden dolayı mes'uliyet havfyile sesini çıkaramayan titincü celbolunarak Yahudi'den o bir alın istirdâd olunduğu gibi titincüden dahî çocuğu fi'l-vâkı' o herif dikkânına götürdüyse de mu'ahbarın verdiği İsmâ'il Efendi'yi evvelce bilmediği halde mücerred hânesine götürmek üzere teslim ettiği ve o zâtin yüzünü görse tanıyabileceği istif-hâm olunup keyfiyyet çocuğun vâlidesine tefhîm ve altınlar dahî i'âde ve teslim olundu. Bunun üzerine evvelki i'lâmın te'kidyle şu macera-yı garîb dahî ilâve olunarak Bâb-ı Zabûiye cânibinden gasteyle derc ve i'lân ettirilip tütüncüye dahî ifâdesi vechile tam-yabileceği İsmâ'il Efendi'yi bulup zâbıtaya teslim etmek üzere bir neferle be-raber işlek caddelerde dîde-bânlık etmesi emr olundu.

Berî taraftan İsmâ'il Efendi yalnız kendi mütâla'ası üzerine konaktan dışarıya çıkamadığı halde bir ay sonra gazetede şu i'lâm dahî görüldü gibi kendisinin yalnız şahsını tanıyan tütüncünün taharriye me'mûr edileceğinden ihtirâz ederken çocuğun gaybûbeyine sebep olan herifin alınlarla beraber öyle bir sır-ı garîb içinde pençe-i hükûmete geçtiğini anlamasıyla 'aklı başından gîtip artık konaktan çıkmamasıyla dahî emniyyet-i tâmme hâsıl edemeyeceğinden bu bâbda Dâniş Bey'le uzun uzun işiâreye giriştiler.

Evvelâ çocuğu geri vermek tasavvurunda bulundularsa da hakkındaki hâsıl olan me'lûfiyyet ve kemâl-i muhabbetlerinden dolayı o cihet kâbil olamayacağı gibi bu derece şuyû' bulup Hükûmet-i Seniyye'nin dahî nazar-ı ehemmiyetine alınan bir maddenin velev kendi taraflarından olsun meydâna çıkarılması fâ'illerini pençe-i cezâdan kurtaramayacağından ve çocuğu konağına kabul ve ihtifâ ettiği cihetle bu töhmet Dâniş Bey'e dahî sirâyet edeceğinden bu esrânın muhâfazasına daha başka türlü i'tinâ lâzım geleceğini anlamlar.

Sâniyen, çocuğun haremde ve İsmâ'il Efendi'nin konakta ne kadar müddet muhâfaza olunabileceğini tefekkür ettiklerinde, İsmâ'il Efendi'nin konaktan çıkmaması dahî muhâfaza-i esrân hakkıyla

te'min edemeyip zîrâ İsmâ'îl Efendi'yi konakta ve mahâlde bilenden mukaddemâ li-maslahatin her gün bir tarafa gidip geldiği halde çocuğun gaybûbetini müta'âkib konaktan kapı dışarı çıkmadığına dikkat eden bulunabilip siyâk-ı ahvâline nazaran şüphe ederek sûret-i resmîyede gazetelerle va'd olunan bahşış tama'ıyla haber vermeleri ihtimâlden ba'îd olmadığını nazar-ı i'tinâyâ aldılar.

Sâlisen, çocuğun haremde ve erkek sûretinde muhâfazası olsa olsa üç dört sene mümkün olabilip ba'dehu elbette bir taraftan meydana çıkıp çıkmaya bile kendi kendisine vâkıf olarak merakla düşeceği gibi şimdiden yine kız ismiyle çağrılma bir müddet erkek ismi verildiğinden dolayı câriyeler meraka düşürülüp hâle vâkıf olan cariye yine tabdîl olursa bu esrânın garâbeti cihetiyle gittikleri mahâllerde işâ'adan hâli olmayacaklarından ez-her-sûret ihtirâzın şiddet-i lüzûmunu derk ettiler.

Rabî'an, tatalım ki çocuk şu hâl üzere beş sene ihfâ olunsun. Merhûm İnsan Bey'in vefâtı mahâllice herkesin ma'lûmu olduğu gibi 'âdî bir hastalıkla vefât etmeyip muhterikan irihâl eylediğinden şu felâket-sûz-ı şikârâneye uğraması cihetle değil yalnız İstanbul ve belki bir-umûm bilâd-i selâse halkının dahî mesmû'î olmuş olacağından ve bundan başka sâhib-i hânenin ba'de-mâ te'ehhül etmeyeb-ceği cihetle bu konaktan Beyefendi'nin evlâdı nâmyla hiçbir vakitte ne erkek ve ne de kız çocuk meydâna çıkarılıp halkın inandırılmayacağına hüküm ettiler. Ve işte bu hüküm üzerine İstanbul'da oturulması şu sını hakkıyla muhâfazaya müsâ'id olamayıp şâyet günün birinde şuyû' bularak haklarında mazarratı da'vet edeceğinden ba'd-ezîm¹⁰³ Dâniş Bey'in Tirhala'da bulunan çiftliğine hicretle bu madde büsbütün mütevârî-i perde-i nisyân oluncaya kadar o serbestce ikâmete karar verilerek artık işi gücü de öyle uzanmayıp bir hafta sonra hep birlikte Tirhala'ya 'azîmet ettiler.

Gerek çocuk ve gerek İsmâ'îl Efendi orada serbestâne her tarafa çıkıp gezerek hiçbir şeyden havf u ihtirâzları kalmadı. Çiftlik letâ-

fet-i mevki'iyesi cihetle Dâniş Bey'in zâten senelerce oturduğu bir karâr-gâhı olup derûnunda mükemmel salonları hâvî on iki odalı bir güzel köşk mevcûd olduğundan oraya vâsullarında İhsan Bey'in devâm-ı tercihine dahî muhal kalmamış ise de çocuk konağa gelir gelmez kendisine hepsi o nazarla bakarak diilleri İhsân Bey hitâbına alıştığı gibi Dâniş Bey dahî kendisini merhûm mahdûmunun yerine koymuş olduğundan tebdîl ve te'nisine hâcet görmediler.

Çiftlik kâhyası bulunan Nikolaki'nin Marya nâmında bir zevcesi ve Despino isminde dört yaşında bir de kızı olup İhsan Bey İsmâ'îl Efendi-zâde Tahsin'le beraber erkek kıyâfesinde gezdiklerinden Despino'yu dahî tercih ederek üçü bir kılıkta gezip yürür. Yatak ve yemek hizmetleri Marya ma'rifetiyle tanzîm olundüğundan günde bir kaç nöbet dahî onunla me'nûs olurlardı.

Bu üç çocuk bir sene sonra hep birlikte tahsîle bed' ettirilerek bir hocadan okuyup yazdıkları gibi Dâniş Bey'te İsmâ'îl Efendi Rumca bilip bâ-husûs Nikolaki ve Marya ve çiftlik tevâbi'âtından daha başka Rumlarla da ihtilâat eylediklerinden Rumca tekkellüme dahî başlamışlardı.

Dâniş Bey'in sâye ve meşreb-i rindânesi ibtidâki dört beş sene zarfında çocukları bir hüsn-i terbiyede bulundururdu ki, sekiz onar yaşlarında 'ultûm-i ibtidâ'iyede gerçekten ilerlediler. Bundan mâ'adâ mahsûl-dâr bir çiftlik dahî hüsn-i ta'ayyüşe gâyet müsâ'id olduğundan çocuklar kendilerinden ikişer üçer yaş ziyâde bulunan ak-rânlarına fâ'ik sûrette vücûdca dahî gelişip güzelleşerek kesb-i serbesti ve cesâret eylediler.

Bunlar o vakitler derslerini verdikten sonra tavla, iskambil, dama, bilardo ve emsâli oyunlarla eğlenip bir iki sene daha sonra çiftlikte enine boyuna gezinip eşeğe binmek, at koşturmak, silâh kullanmakta dahî epeyce kesb-i mahâret eylediklerinden, av mevsimlerinde mukaddemce beslendikleri av etlerini sa'atlerce sahra bayır gezerek kendileri dahî tedârik edebilecek dereceye gelmişlerdi.

O sırada Dâniş Bey İsmâ'îl Efendi'yi tefûş-ı ahvâl zımında iki üç ay müddet İstanbul'a gönderdi ki, çiftliğe hicretlerinin tamam do-

¹⁰³ Ba'de-zîn (bundan sonra) şeklinde de yazılmaktadır.

kuzuncu senesi idi. Vakı'â zaman ilerlemiş ve geçenler unutulup İstanbul hakkâten gereği gibi tebeddül etmiş olduğunu İsmâ'il Efendi'nin 'avdetinde efkârınca bir zebân-ı emniyet beyânından haber alarak şu münâsebette ziyâret-i asîtâneyi cümleten arzu etmeklerinden bunlar hep birikte çiftlikten Despino'yu da aldıkları halde İstanbul'a gelerek o kış ke-mâ-kân Yüksek Kaldırım'daki konakta vakit geçirdiler.

Vakı'â İstanbul'ca Dâniş Bey'le İsmâ'il Efendi için ihtirâz edecek hiçbir cihet kalmamış olduğundan ferîh-fânûr her tarafa çıkıp gittilse de mahâllice bir güne ser-rîşte verilmemek üzere Tahsîn Efendi'den başka haremnden kimseyi dışarı çıkarmadılar. Ma'a-mâ-fih kış münâsebety'le bi't-tabî' seyr ü seyrâna da gidilemediğinden İhsan Bey'le Despino ilk def'a olarak yasmaklanıp 'arabaya binerek karşlarında bir câriye ve ma'iyetlerinde hayvânla İsmâ'il Efendi bulunduğru halde esvâbıhğa müte'allik öte beri almak üzere gezintileri üç dört def'a yalnız İstanbul ve Beyoğlru çarşıları oldu.

İstanbul'da ârâm, sikkâm ve belki bütün ebnâ-yı vatan için aksâ-yı meâm ise de bunlar çiftlikteki hareket-i hümrâne ve lezâ'iz-i serbestâneyi bulamadıklarından ve çiftlikte geçirdikleri leâfet-i ey-yâm-ı bahâr, kendilerini 'azîmete teşvîk ve icbâr eylediğinden İstanbul'a muvakkaten vedâ' ile yine çiftliğe gidip ber-sâbık ahânâne yaşamaya başladılar.

İnkılâb-ı eyyâm, hiçbir şeyde sebât ve devam bırakmadığından bir gün Dâniş Bey hastalanıp gittikçe ağırlaşarak ve nihâyet kendisinden kat'ı ümîd etti. Bu halde İhsân Hanımı sûret-i te'nîsde zikre başlayıp ve bir gün çiftliğin mensûb olduğru kazadan lâzım gelen me'mûr-ı şer'iyyenin celbıyla onların huzûrunda kâffe-i mâ-melekini İhsân Hanım üzerine nefy-i mülk etti.

Bununla beraber İhsân Hanım'ın kendi sülb-i sahîh kerâmetsi olduğunu beyân ile ondan başka meydânda vârisi olmadığını halde şu nefy-i mülkden murâdî gûyâ hayret ve memârlarından haberi olmadığı uzaktan uzaga ba'zı vâris-i gâ'ibi olmak ihtimâlinde ba'îd olmayıp onlar ise ba'zı sebepten dolay merhûm pederi tarafından

redd olunduğru cihetle kendisi dahî onun isrine gittğini bildirmekten 'ibâret olduğunu ilâve eyledi.

Ba'duhu İhsân Hanım'ı tenhâca odasına alıp geçmece ve dolap ve kasa misillü mahfazalarını açarak o vakte kadar hakikatini hiç kimseye bildirmemiş olduğru defîne-varî külliyyeti nişkûd ve cevâhir ve fevâhriyle emlak ü 'akârna müte'allik kâffe'i evrâk ve senedâtını nefy-i mülk hüccetüyle beraber yedîne teslim etti.

Ve zâtuna 'â'id ba'zı vesâyâ-yı hayrîyye ile artık kendisi dahî büyüyüp yetiştiğri cihetle 'âlem-i tecerrüdde kalmamak üzere vefâtından sonra İstanbul'a nakl ü hicretleri münâsib olup fakat değil konakta Yüksek Kaldırım civârında dahî ikâmet etmemesini ve kendisine bıraktığı bunca servet sâyesinde tezevvücüne pek çok talep zühür edeceğinde şüphe yok ise de onlardan servetine tama' edenleri kabul etmeyip ancak asâlet ve terbiye ve 'aktine mecbûr olana rû-yı muvâffakat göstermesini nasîhat ve vasiyyet eyledi.

Dâniş Bey'in vasiyyetlerinden İhsân Hanım'ı Yüksek Kaldırım civârında oturmaktan men' emmesi ne sebebe mebnî olduğru muhâc-i zâh değildir. Hem de kendisini öyle yıllar yâlnca dâ'ire-i tahafuzda bulundurup familyasını aramak efkârına düşerek ifşâ-yı serâ'ire sebebiyet vermemek üzere asıl kerîmesi olmadığını dahî kendisine aslâ bildirmede.

Dâniş Bey sekiz on gün sonra elii yedi yaşında bulunduğru halde terk-i hayât-ı müste'âr ve bâkâdekiler hafialarca ye's ü mâleme girifâr eyledi. Bunun üzerine gûyâ kerîmesi ve muhtasuran vârisesi bulunan İhsân Hanım oraca olan vâsiyyetini icrâ ile arası çok geçmeksiz çiftliğri evvelki gibi Nikolaki Kâhnyâya emânet ederek kendisinin ve zevcesi Maryâm'ın isihşâl muvâffakalarıyla Despino'yu dahî alarak tamam yetmiş alı senesi evâsırında hep birlikte İstanbul'a gelip mukaddemce i'zâm eyledikleri İsmâ'il Efendi mâ'rifetüyle Karagümrük'te isfîcâr ve tefrîş olunan konaga indiler.

İHSAN HANIM YAHUT ATIYE HANIMIN SERGÜZEŞTİ -II

Mâ-ba'di onbirinci cüz'e nakl olunmuştur. Hatâ savâb cetveli
dahî hâtimesi olan on ikinci cüz'dedir.

Fî 21 Şa'bân, Sene 1292.

İhsân Hanım mukaddemki gelişlerinde İstanbul'u lâıykıyla gezip öğrenemediği cihetle bu def'a gelir gelmez defa'âta çarşı pazâr ve Beyoğlu'na çıkarak esâs-i beytiyye ve elbise ve tezyînat-ı sâ'irece pek çok şeyler iştirâ ederek kendini İstanbul tarzına döktü. Ve iki atlı yeni moda bir 'araba aldırıp cum'a pazar seyr ü seyrâne ve ey-yâm-ı sâ'irede çarşı ve cîrâna gitmeğe başladıysa da tahsîlce çift-likteki usûllerini bozmayıp sabahları ikişer üçer sa'at derslerini bir raktukları noktadan alarak bundan fazla konakta oturmak üzere bir de Fransızca mu'allimesi tedârik ederek ondan dahî ders ve tekel-lüm sûretiyle Fransızca tahsîline dahî başladılar.

Bunlar çiftlikte gâyet serbest alışuklarından İstanbul'da her ne kadar gezip yürüselere ata binmek, nişan atmak ve sayd ü şikâr ile sahrâ-güzâr olmak gibi ba'zı lezâ'iz-i ahîrârâdenen mahrûm kaldıklarından ona bedel iki piyano alarak haftada iki def'a gelmek üzere Madam Mari isminde bir de piyano mu'allimesi ta'yîn ederek tahsîl-i mûsikî ile dahî işigâl ederlerdi.

İhsân Hanım ve Tahsîn Efendi ve Despino karındaş derecesinde birbirleriyle gâyet mûmtezic üç müsâhib oldukları halde Fransızca mu'allimeleri bulunan Madam Laroş dahî inzimâm ederek konakca dert üstüne eğlencelerini yoluna koyup bir yandan da İstanbul'un 'acemisi buldukları cihetle elbisece nisâya müt'e'allik moda şey-leri Madam Laroş'la Madam Mari vâsıtasıyla bütün Beyoğlu tuhaf-cılarından celb ederlerdi.

Masârifce bu yolda hesapsız gidiş İsmâ'il Efendi'nin mütâla'a ve insâfına el vermeyerek bir gün mâ-beyn kapısından İhsân Hanım'a:

“— Hanımefendimiz!”

“— Buyurun!”

“— Kulunuz efendimizin pederi makamında sâdik ve emek-dâr bir bendesiyim. Şu cihetle dâ'ima sa'âdet halkınızı ve eğlencenizi

arz ederim. Bununla beraber İstanbul'a geleli iğence olan masârif-niz gittikçe büyümekte olduğundan ilerde dâ'ire-i iktidârî aşır taş-madan bunun şimdiden bir hadd-i i'âdâle alınmasını haddim olma-yarak ihtar ederim.

“— Pek a'îâ. İhtârınızdan memnûn oldum. Lâkin sarf-yâhtınızın hepsini lüzûm üzerine görüyorum. Eğer zâ'id bir şey varsa söyleyi-niz de tenkîh edelim. Efendim, kulunuz haremce ne yolda isitî'mâi olduğunuzu bilemem. İstanbul çarşısından aldırılan esya her ne ise... Fakat şu Beyoğlu'ndan celb olunan bir takım havayı şeyler için em-riniz vechile hafta geçmeksizin madamlara verilen üçer beşer bin kuruş gözlerine pek büyük görünüyor. Yine siz bilirsiniz.”

“— İfâdenizi kabul emez değilim. Lâkin İsmâ'î Efendi serve-tim öyle bildiğiniz derecede değildir. Zîrâ pederim Dâniş Bey mer-hûm hâ'iz olduğu iktidâr size dahî bildirmemiştir. Şu cihetle ilişikte olmamız kâfi değilse masârifin bence hiçbir ziyânı olmaz. Eğer vâ-ridâtımız kâfi değilse masârifimizi te'mîn için lüzûmu kadar 'akâr tedârîk edelim. Bakınız mu'teber şeylerden haber alınız da, ben bedelâhını tevsiye ederim. Bir de şu Yüksek Kaldırım'daki konagi da satverin de 'akâra tebdil edelim.”

“— Baş üstüne Efendimiz!”

“— Hem bakınız ben de bu yolda size bir şey söyleyecektim. Hazır şu vesile ile onu açayım.”

“— Buyurunuz Efendim!”

“— Annâ gücenmeyiniz!”

“— Estâğfirullah Efendim!”

“— Hayır, çünkü değil yalnız benim pedirimin dahî emek-dân olduğunuz için size bu gibi şeylerden dolayı inî'âl emeyeceğimi evvelce te'mîn ederim.”

“— Teşekkür ederim Efendim.”

“— Evet işte söyleyeceğim şu idi ki, dâ'irece yedîmizle vukû' bulan sarf-yâhtın mikkdârını tamamıyla bilemediğim halde verdiğiniz defteri tedkîk ettim. Mâh-be-mâh üçer bin bu kadar kuruş fazla görmekeyim.”

“— Aman efendimiz, hâşâ!”

“— Hayır hayır be'is yok dinleyiniz. Böyle olmadansa, iki bin kuruş olan ma'âşınıza üç bin kuruş dahî zam ederek 'alenen beş bine iblâğ ettim. Şu cihetle ba'd-ezîn defterce öyle karşılık olma-masını ihtimâs ederim.”

“— Teşekkür ederim. Ma'a-mâ-fih siz de sadâkâtından emîn olunuz efendim” dedi.

İhsân Hanım'ın servetce derece-i iktidârını İsmâ'î Efendi o gün anlayarak ba'dehu ona göre hareketle sûret-i ihtirâmında dahî başka türlü i'tinâyâ mecbûr oldu.

İhsân Hanım zekâvet ve ferânette ileri gidenlerden olup metânnet fikriyle beraber tezcanlı ve zâhiri hafîf meşreb idi. Şu münâsebetle İstanbul'un mübtedisi bulunduğu refâr-ı nezâket-medâr-ı zenâneyi bir sene zarfında tamamıyla öğrendiği gibi vânyeti sâyesinde seyir günlerinden mâ'adâ sa'at sekizden sonra bir akşam gezintisine mecbûr olduğu cihetle İstanbul'un her köşesini karış karış öğrendi. Bununla beraber mecbûr olduğu akşam gezintileri için Beyoğlu caddesini her dem tâze bir mesîre bulup fakat Karagümrük oraya gâyet ba'îd ve sâ'ir sûretle de mizâcına nâ-mûsâ'id olduğundan Beyoğluna kurbıyeti cihetle Faksîh veya Fîrûz Ağa veyâhûd Cihangir'le Gülmüşsuyu taraflarında bir konak araştırıp bularak o tarafa nakl etti.

İsmâ'î Efendi dahî İstanbul'daki gibi kendilerine hem-civâr olmak üzere Ağa câmisi¹⁰⁴ karbînde kendisine bir hâne istikrâ ile geceleri oraya gider gelirdi. İhsân Hanım artık mevsimine göre oradan Kâğıthâne, Levent Çiftliği, Maslak, İhlâmur'a gidip yaz günleri kayıkla Boğaziçi seyirleriyle, Üsküdar'a da geçerek iskeleden 'arabaya binip o havâli mesîresine dahî uzanır. Hele süs zînet ise birinci derecede meraklı olup moda şeyler de kendisine hakikaten fevkalâ'âde yakıştığundan gittiği yerlerde halkın nazar-ı dikkatini kazanırdı.

O yeni moda süs zînetle beraber eğlencesini dahî gâyet ilzâm ettiğinden kış günleri her akşam Beyoğlu Caddesinde gezinip Ti-yatro-hâne önünden geçerken i'ânâhını görerek ara sıra Madam

¹⁰⁴ Camii'î.

Laroş'a Madam Mari'den senâsını işittikçe, irâdesi elden gider ve tâ'ife-i mestûre-i 'Osmâniyye'nin orta oyunu pantemim ve hokkabâz cân-bâz misillî me'l'abe-gâh-ı fevâhiş-kârâneye gittikleri halde nev'imâ mekâtib-i edebiyeden ma'dûd olan tiyatronun temâşâ-yı 'ibret-numâsından mahrumiyetlerine te'essûf ederdi.

İhsân Hanım'ın şu hâl-i esef-iştimâlimi görerek madamlardan Laroş, kendisiyle Despino'yu kendi buldukları madam hey'etinin daha ziyâde bir sûret-i edîbânesine alarak yüzlerine yaşmaktan kalınca "vâl"¹⁰⁵ öterek Tahsîn Efendi ile bağçevânları Hirvat Marko ve Petro muhâfızları olduğu halde konaktan sedyelerle tiyatroya gidebilmesi ve kapıdan içeri girildikte, bir mevki '-i münâsibe tutacakları locada dahî ma'kûs bir birköşeye sokulup kendisini hiç kimseye göstermeksizin oyunu seyr ü temâşâ ile hutâmında yine ol vechile mesturâne ve mahfûzâne 'avdet eylemesi mümkün olduğunu ihtâr etti.

Madam Mari dahî kendileri murâd ettikten sonra o kadar tekel-lufe bile hâcet olmayıp zîrâ tiyatro direktörü Mösyö Nâ'um'un küçük kerfmesi kendisinin pek sevgili dostu olduğu cihetle onun tarafından bir da'vete tavassut ederek şu halde daha gündülden tiyatrohâne dahilinde bulunan onun dâ'iresine gidilip esââ-yı temâşâda en erkence girecekleri siperli bir locadan ve daha olmazsa "sana"¹⁰⁶ derûnunda bir sedye içinden oyunu pek güzel seyr ettirip hitâmında halk büsbütün dağılduktan sonra veyâhûd ertesi gün 'avdet ettirebileceğini va'd eyledi.

Madamlar İhsân Hanımı tiyatro'ya teşvîk ve işte o derecelere kadar hultûs-kârâne irâ'e ve teshîl-i tarîk ettilerse de gidip gitmediği bilinemez. Ma'a-mâ-fih elbette gütmemiştir zann olunur. Zîrâ İhsân Efendi vefâ-ni'metine kemâl-i hürmetle beraber gece zokâğa çıkmasını pederâne men' eder. Ve hatta gündüz bile o derece süs zînetle çıkılmaması hakkındaki ihtârât-ı hâlisânesini İhsân Hanım da dinlerdi .

¹⁰⁵ Madamların yüzlerine örttüğü siyâh bürüncek.

¹⁰⁶ Oyun yeri.

Bu hal üzere kendisi on beş yaşına girdikte Tahsîn Efendi'yi haremce sinninin tahammülü kalmadığı cihetle konağın selâmlık dâ'iresinde zâtına mahsûs olarak döşettiği bir odada oturup ba'd-ezîn kendi umûruna ve pederinin işlerine kitâbet etmesini kendisine bildirdi. Tahsîn Efendi şu me'mûriyyetine memnûn olmadıysa da çâr-nâ-çâr vazîfesiyile işügâle mecbûr oldu.

* * *

Komşulardan bütün gün İhsân Hanım'ın midhat ve sitâyişiyile kulakları dolmuş olan Nâtir Hanım gâyet serbest bir kadın olup zâten "var evi, kerem evi" diyerek râst geldiği büyücek kapılara girmeğe alışkın olduğundan eli değdikçe İhsân Hanım'a gelip görüşerek hoş-gûluğu cihetle mazhar-ı talîff olurdu.

Nâtir Hanım da hürmet ve riâyeti artırarak gide gide kendisini sevdirdiğinden İhsân Hanım ekseriyâ 'arabasına onu alarak seyre gider ve mülbtefîliğinden nâşi mesîrede ricâl ve nisâdan görüp bilemediklerini ondan tahkîk ederdi.

İşte İhsân Hanım böyle böyle İstanbul'u gezüp anladıkça, kendisini dahî herkes bilip öğrendiğinden hemen her gün gibi gelen görücüler 'âdetâ kapiyı aşındurdıkları halde kendisini pederinin vasiyyeti üzerine zevciyyetine tâlib olanları ince ince tahkîk ve tedkîk ederek cümlesini hüsn ü an ve terbiyesine temâyülden ziyâde servetine hâris bulurdu.

Çünkü kendisine lâyık gördüğü beyleri seyr yerlerinde gezen yaşıklı genç zâde-gânlardan intihâb edebilip bunlardan da izdivâcına tâlib olanları tahkîk ederek mesîrede nazar-ı dikkatten geçirdikçe, her birisi rast geldiği zenân-ı zînet-nişân eğlenmeye me'lûf bulduğundan hiçbirisinin vefâ-kârlığına emniyyet edemezdi.

Bununla beraber değil şâyân-ı emniyyet belki cevher-i vefâ vü sadâkat-i mücesseme denilecek derecelerde pek çok gençler görebilir idiyse de onları da tabf'atın dâ'ire-i savfet ve rehâvetinde bulup cemâl-i ferîşte misâline mu'âdil göremediğinden onlara da kendisi tenzîl edemezdi.

Tahsîn Efendi şu hâli hiss ettikçe, İhsân Hanım'ın bir gün olup kenâr-ı ağyârı bahutâr edeceğini tasavvur ederek 'aklı başından giderdi. Zîrâ Tahsîn Efendi küçük yaşından beri hem bezm-i tilfeî bulunduğru cihette kendisinin 'âteş-i 'aşkıyla yanar ve cihânda hiçbir şeyden telezüz edemeyerek sa'âdet hâlini ancak onun dâ'ire-i visâ- linde arardı.

Ma'a-mâ-fih haremnden men' olununcaya kadar derece-i muhab- betinin farkında olamayarak fakat ondan sonra nâ'ire-i tahassitle sûzân ve ba'zı geceler uykuları fedâ edip tâ-be-seher nâlân ü giryân olmaya başlamış idi.

Pederi Tahsîn Efendin bu hâline dikkat ederek hakikatine zâhib ve İhsân Hanım'ın servet ve melâhatı cihette herkesten ziyâde öğ- luna tâlib ise de İhsân Hanım'ın mecbûl olduğu 'uluvv-ı Cenâb, o yolda 'arz-ı ahvâle ziyâdesiyle bâ'is-i icinâb olurdu.

Zîrâ kendilerinin der-i İhsânına intisâbı cihette beynlerinde te- zevvüce nisbet bulamayarak şâyet bundan dolayı nazar-ı infî 'âlini celb edecek olursa çâre-i i'âdesi kâbil olmayıp şu sebeple belki menba'-i menfa'atlerini ihlâl etmiş olacakları mütâla'asıyla bir tırtılı izhâr-i mâ-fî'z-zamûre cesâret edemezdi.

Şu cesâretsizlikle beraber Tahsîn Efendi'nin ahvâl-i pür-melâline şefkat-i pedereânesi tahammül edemeyerek ta'miyye-i merâm ile hüsn-i sûrette isimzâcına zihnince karâr verip ettiğî istfzân üzerine mâbeyn kapısından İhsân Hanım'a:

“— Efendimiz müsâ'ade buyurulursa hâk-i pâye bir şey 'arz edeceğim.”

“— Buyurun.”

“— Vefî-ni'metimiz bendelerini ta'yîb buyurmazlar.”

“— Eşağfirullah!”

“— Evet efendim, zîrâ yaşlar kemâlini bulduka zihinler perişân oluyor. Efendimiz maşallah gençsiniz ve hem de rezânet-i re'ye mâlksiniz şu cihette zihnince hal edemediğim bir müşkülü Efen- dimizden istfzân edeceğim.” Gülererek:

“— Buyurun bakalım!”

“— Efendimiz, ma'lûm yâ bacı câriyeniz yine ara sıra sızlarn- dan rahatsızdır. Fakat bu sefer kendisini beğenmiyor. Serde ihti- yârlık da var. Her ne ise... İşte şu sebeplerden dolayı gözünü kapa- madan sanki evlâdının mürevetini görmek istiyor.”

“— Ay Tahsîn Efendi'yi mi evlendireceksiniz?”

“— Efendimiz, buna daha kulunuzun re'yim yok. Fakat işte ko- cakan 'aklı buya!”

“— Ey Tahsîn Efendi de istiyor mu?”

“— Efendim, onun bir şey dediği yok. Bu işi yalnız vâlidesi ku- ruyor.”

“— Ey, belki kendisi de ister ne bilirsiniz?”

“— Hayır Efendim, kulunuz Tahsîn kölenizin efkârını anladım.”

“— Ne gibi anladınız?”

“— Efendim ona kalırsa; “Ben nasıl evlenirim?” diyor.”

“— Niçin?”

“— Efendim o da bir türlü. Zîrâ gönlünü pek sultânî görüyorum. Sanki cihânda kimseleri beğenmiyor. Bununla beraber kulunuz ken- di bendenizim. Sâyenizde az vâriyete mâlik değilim. Ya'mi onu de- mek isterim ki, Tahsîn Efendi çâkerinizi evlendirecek olsam, him- metinizle istediğim ricâl kızını alabilirim. Lâkin Efendim kendisi kimselere tenezzül etmiyor. Hem de, “Ben sizin anlayacağınız sûret- de evlenemem.” diyor” diye, kendilerini de yükseltmek murâdını başı örtülü anlattı. İhsân Hanım da “leb” demeden “leblebiyi” anla- dırsa da kendilerini birden bire buldukları niyyet-i hafiyyeden me'yûs etmemek üzere:

“— Ey, o halde ne yapacaksınız?”

“— İşte Efendimiz kulunuzca da müşkül olan burasıdır ki, ancak hâk-i pâyinize 'arz ediyorum.”

“— Bana kalırsa şimdilik 'acele etmemelisiniz. Hem onun yaşı daha ne?... Olsun olsun da bizden iki üç yaş ziyâde olsun.”

“— Evet Efendim, tamam o kadardır.”

“— O halde vakti gelmemiş değilse de gelip geçmiş sayılmaz yâ!”

“— Pek doğrudur Efendimiz.”

“— Madem ki, kendisi de istemiyormuş, bana kalsa hâline bırakmalısınız. Hem bakalım daha ne olur ne olmaz” deyince, İsmâ‘il Efendi evvelki sözlerden kendilerini birdenbire me‘yûs etmemek için idâre-i lisân ettiğini anladyısa da sonraki şu “ne olur ne olmaz!” sözünden bir ufak ümîd aldı. İhsân Hanım’ın bu “ne olur ne olmaz!” sözünden başlıca murâd ise Tahsîn Efendi’ye kalbinden Despino’yu tensîb ederdi. İsmâ‘il Efendi buralara aslâ varamadığından niyyetini bir iyice anlamak üzere:

“— Teşekkür ederim Efendim. Zîrâ ki pek güzel buyurdunuz. Ve sahîhen kulunuz da o fikri tercîh eder gibi idim. Lâkin işte deli karnıya bir türlü söz aldırıyorum. ‘Acelesinden her gece başımın etini yer. Ya ‘ni bende-hânenize gitmeğe ‘âciz kaldım.”

“— Yok yok! Benden ona selâm söyleyin o kadar ‘acele lâzım değil. Hem kendisini de o kadar merak etmesin. Zîrâ hastalığı yeni bir şey değildir. Ne korkuyor? Allah’a emânet, ben ona hekâm de gönderirim. İnşallah daha çok vakit ‘afiyetle yaşar” diyerek, sözüne hitâm vermesiyle İsmâ‘il Efendi me‘yûsâne ‘avdet etti.

Tâhsîn Efendi şu makâlemeye vâkîf olabildiyse de me‘yûsiyeytinden başka bir semere hâsıl edemeyip ma‘a-mâ-fih kendisi de ‘acziyyeti cihette zâten o kadar ümîd-vâr olmadıktan yalnız mükâlemenin rûhu olan şu “ne olur ne olmaz!” tesliyetiyle hulyâsını evvelkinden birazcık daha tevîf‘ edebildi.

İhsân Hanım Tahsîn Efendi’nin hâl-i pür-melâline vâkîf olduğu cihette tezevvücüne pek de lâyıf görememekle beraber şu arzusuna her nasılsa vakt ü zamanıyla kendiceği sebebiyyet verdiğiinden o kadar istüb‘âd etmeyip bî-çâreye hak vererek haline acınamamış da değildi.

Zîrâ Tahsîn Efendi o vakit on sekiz yaşında gösterişli bir delikanlı olup hüs-n-i terbiye ve derece-i emniyette bulunan niyyet-i sâdikasınca dahî kendisine lâyıf gördüğü genç beylerden aşağı kalmazdı. Şu kadar ki, kadr u haysiyyetce dahî küfvüne râğbeti bir vesîle-i asâlet-kârâne ‘add ederek birlikte büyüdüğü bende-zâdesine

varmayı ve bir de bu sebeple halkın nev‘i-mâ düşeceği sû-i zannı ‘uluvv-i cenâbına yakıştıramazdı.

* * *

Nevresîde-gân-i zemâneden ve İzmir’li bir familya efrâdından Sa‘îd Bey gâyet güzide bir genç olup zenginliği cihette istihşâl-i feyz ü rif‘atı için öyle sinm-i kesîre çalışıp çabalamayı ihtiyâr edemeyerek hâl-i hazırını bir sûret-i feyz ü ikbâlde göstermek üzere devâm ettiği kalemi terk ile kendisini Bâb-ı Ser-‘Askerî’de tabur kitâbeti defterine kayd ettirmiş ve şu münâsebetle tenâstüb-i endâmını zâbitân-i ‘askerî formasıyla bir kat daha tezyîf etmiş idi.

Yetmiş yedi senesi evâsıtı idi ki, ‘alâmet-i fâhire-i ‘askeriyye’ler henüz ihdâs olunmamış idi. Şu cihette kendisi Cermani-kâri elbise giyinip ağır takımlı kılıç kuşanarak zâde-gândan olan binbaşılardan kanında gezer ve dâ‘ima seyir yerlerinde ceylân gibi atlara bindiği halde kişnetip oynatarak meh-pârelerin meylini celb ederdi.

Sa‘îd Bey yalnız mülâzemetten ‘ibâret olan o derece nisbet-i cüz‘iyyeye mebnî girdiği hey‘et-i mukabele-i ‘askeriyyeyi heva ve hevesine sermâye etmiş ve hakîkaten câzibe-i nev-civânisi nice âhû çeşmeleri pençe-i şikârine düşürmüştüğü halde ‘icrâ-yı zevk ü şevki için vârdâtından ekserisini dahî bâd-ı isrâfa kapırmış idi. Kendisi daha yirmi iki yirmi üç yaşlarında genç bulunduğu halde ne İstanbul içinde dalmadığı köşe bucak kalmış, ne de görüb geçirdiği bir şey bırakıp daha ince araştırılırsa belki feleğin çenberinden dahî bir kaç kere firil firil geçmiş idi.

İşte Sa‘îd Bey böyle uçan bir şey olup bir sabah konağında tesâdüfen peder ve mâder ve enişte ve havâhîri bulunmadığından yalnızca odasında otururken, bir kadın müsâfir gelip hanımların konakta bulunmadığını haber alınca, Cariye’ye:

“— A!.. Kör olayım dönersem. Sıcaktan kan-ter içinde kaldım.”
Cariye:

“— Canım sizi de koğan yok â! Buyurun biraz dinlenin.”

“— Hay hay, demesen de çıkacağım. Haydi “Melek” arkamsıra

gel' diye, refîki bulunan bir kızla beraber merdivenden yukarı çıkmaya başladı. Tamamıdır sofaya çıktığı gibi Sa'îd Bey'in odasından hâricce intişâr eden içüğü tüütün kokusu burununu alınca. Cariye'ye:

“— A kız! Bu güzel tüütün kokusu nereden geliyor?” Cariye:

“— Küçük Beyefendinin odasından” demesiyse, müsâfir Hanım kapıdan Sa'îd Bey'e:

“— Aman Beyefendi, hakikat tüütününüzün kokusuna bayıldım. 'Arsızlık sağ olsun isterim ha!’”

“— O ne demek? Elbette gönderirim.”

“— Ah nazik Beyim, artık dilenciliğimi 'afv et. Zîrâ havalar sıca, hamâm da ta'mürde olduğundan cariyeniz böyle kârsız kesbisiz kapı kapı geziyorum.

“— Estâğfirullah böyle dar vakinizde bile ahîbbânı unutmuyorsunuz demektir. Sâfa geldiniz.”

“— Rabbin sizi de sevdiğinize kavuşursun.”

“— 'Acaba hangisine?”

“— Tuhaf söylersiniz Beyefendi. İnsânın kaç sevdiği olur?”

“— Vallahi bilmem. Eğer insân olanın sevdiği bir dane olursa o halde ben insân değilim demektir.”

“— Estâğfirullah, lafife edersiniz.”

“— Hayır, artık sizin gibi bir insân sarrâfına da rîyâ-kârlık ne lâzım. Hakikaten âlemde sevdiklerim bir yere gelse bizim ev almaz. Zann edersen sizin hamâmı gelin hamâmı, gelin cem'iyyeti gibi hunc-â-hunc doldurur.”

“— Aman Beyefendi! O ne, sahîh mi söylüyorsunuz?”

“— Evet buna ben de hayretteyim. Ve işte efkârımın öyle işe güce yararamayacak derecede perîşânlığı bundandır.

“— 'Acayip şey, lâkin...” Sözümlü keserek:

“— Yok yok! Benim halim sizin o kadar da nazar-ı ta'acubunuza çarpmasın. Zîrâ sizin hamâm takımını meşrebe nasıl ki 'âdetin hâricinde geziniyorsa ben de bu türlü bir istisnâda bulunuyorum.”

“— A Beyim, biz cihânda etliye sütlüye karışmadığımız için mi?”

“— Estâğfirullah, sizi meşrebinizle ta'yîb için söylemiyorum. Sanki kendi efkârımı nazarınızda istîğrâbdan kurtarmak istiyorum. Lâkin her ne ise ayakta kalınız, buyurun dinleniniz!”

“— Lâkin Beyim, ne fâ'ide hanımları bulamadık. Ben ise onları eğlendirmek için yalnız da gelmemişim.”

“— Ey ne zarar var. İşte ben buradayım ya! Hem de yalnız canım sıkılıyordu. Bakalım kimi getirdiniz?”

“— Arkadaşın güzel sesli bir kızdır. Pek iyi ağzı var. Manileri artıkça insâna fenâ dokunuyor.”

“— Canım sizde de başka şey bulunmaz ya! Hep kız bulunur. Eh her ne ise sesini dinleyebiliriz ya!”

“— A hay hay! Biraz nefes alsın da” derken cariye ile Beyin gönderdiği tüütün gelmesiyle onu alıp müsâfir odasına gitti. Kapıdan içeri girdiğinde, hânende kızın harem bağçesine nazır olan köşe penceresi önüne cariyenin mukadence etmiş olduğu teklîf üzerine gidip oturmuş olduğunu görünce; Kıza:

“— Baksana Hanımefendi. Sen oraya kuruldu ama, o köşeyi adama bir manisiz vermezler.”

“— A, a abla! Manıyla mindere çıkılırsa ben damlara kadar yükselelim değil mi?”

“— Evet oralara kadar çıkarsın ama, o hem yazık olmaz, hem de oralara daha vakit var. Hele sen nefes aldınsa şimdilik bir şey söyle bakayım?”

Hânende mâlik olduğu sadâ-yı halâvet-edâ ile manîye başlayınca: Sa'îd Bey yerinden kalkıp yavaş yavaş o odanın kapısına doğru geldi. Mani bitince, kapıdan Nâûr Hanım'a:

“— Ben de bir niyet tutum bakalım ne çıkar.” Nâûr Hanım Bey'e:

“— Beyim ben senin niyetini anlıyorum ama, hânendemiz o yolda mani bilmez zannederim.”

“— Lâkin bir de kendisine soralım bakalım?” diyerek, kapıdan başını uzatınca, Nâûr Hanım:

“— Beyim öyle ayağımı korkak alıştırma, biz başımızı örttüğ bu-
yurun.” demesiyle, Sa’îd Bey serbestçe içeri girip diğer köşeye
oturdu. Bunun üzerine hânenenin söylediği maninin son mısra’ı
“Gönül ne belâ bilir, ne rezâlet anlıyor” deyince, Sa’îd Bey içini çe-
kere:

“— Lâkin Nâtur Hanım, sen bana ‘âkîbet bir de sevici sevdire-
ceksin.”

“— Aman Beyim, sakın kendini, zîrâ onlardan vefâ göremezsin.
Artık pek nâfile yorulursun.”

“— A, belki insâfına dokunurum?”

“— Yok Beyim yok, mümkün değil.”

“— Çok şey a canım, yoksa bunlar tabî’atın hâricinde midir?”

“— Ah o tabî’at dediğiniz ne vüs’atlı bir bağçedir. Bizim takım
da işte orada bir küşe-i kana’ata çekilerek kendi yağlarıyla kendileri
kavrulup öyle beşeriyetin lezâ’iz-i müdâhalâtına aslâ karışmazlar.”

“— Ah Nâtur Hanım ah! Şu gençlikte az gezip tozmadımsa da lâ-
yıkıyla gönül eğlendirmek için sizler gibi zarîf-meşreb bir mehpâre-
ye tesâdüf edemedim. Eğer öyle bir şey bulsam bu gün durmaz evle-
nirim. Ve artık gençliğimi de ona hasr ederim.”

“— A Beyim aradın da bulamadın mı?”

“— Hani ya?”

“— Ço.....k.”

“— Aman nerede?”

“— Ey öyle ise ben sizi evlendireyim.”

“— Lâkin dediğimi anladınız ya? Gâyet zarîf-meşreb olup in-
sânla erkek gibi görülebilmeli.”

“— Evet. Hem zannedersen değme erkek kendi yanında mahcûb
kalır.”

“— Aman bu dediğiniz kimdir? Sakın bu Hânende Hanım olma-
sın?”

“— Yok Beyim, o bizdendir.”

“— Sahîh mi?”

“— Evet. Vâkı’â daha ikrârı alınmadı ama, elimizden kurtulamaz
zann ederim.”

“— Öyle ise bî-çârenin de genç yaşında başını nâra yakacak sı-
nız?”

“— Ey, nasîbi o yüzden biz ne yapalım. Hem canım orası sizin
nenize lâzım. Ben size ne va’d ediyorum?”

“— Canım iyi ama, kim olduğunu söylemiyorsunuz.”

“— Bu dediğim kız hakikaten öyle ele geçer şeylerden değildir.”

“— Ey, terbiyece istediğim gibi mi?”

“— Belki de beş on kat ziyâde. Hem de ne alafranga; Okumak,
yazmak, çalmak, oynamak hepsi yerinde.”

“— Lâkin ‘iffeti?”

“— Artık o ciheti hiç sormayınız. Kız sanki demirden dökülmüş
bir kal’a.”

“— Ey, orası da a’lâ. Lâkin güzelliği?”

“— Evet bana sorulursa “emsâli pek az bulunur” derim. Zîrâ bir
kızı ki, bizim gözlerimiz beğenir, artık onun erkeklerce fevka’r-ru’ye
sayılacağına aslâ şüphe olunamaz. Aman ne perfî-peyker.”

“— Ey, vakt ü hâli nasıl?”

“— Artık orasını bırakınız. Çünkü onun servetiyle benim çene
yoracak vaktim yok.”

“— Aman deme!”

“— Evet efendim, işte bir “Tunus gediği” dersem hepsi içinde-
dir.”

“— Canım bu kimdir Allahımı seversen? İstanbul’da böyle bir
şey?..”

“— Yok Beyim, İstanbul’u da o kadar küçük görmeyiniz. Fakat
böylesi de yine az bulunur.”

“— Hal... Anladım. Bu sizin şu İhsân Hanımefendi olmalı.”

“— Evet işte bildiniz.”

“— Tamam, tamam şimdi kandım. Lâkin onu isteyenler pek çok
ammâ kendisi servetine mağrûr olduğundan kimselere tenezzül
etmiyor ki.”

“— Neniize lâzım. İşte size onu alacağım. Lâkin bana ne var?”

“— Ey Nâûr Hanım, öyle ise sen bana gerçekten bir iyilik edebileceksin. Sen de alabildiğin halde isteyeceğini hiç bana sorma, hemen düşün düşün de kendin iste.”

“— Öyle ise Beyim ben de size İhsân Hanımı aldım.”

“— Teşekkür ederim. İştiiğime nazaran o bana da tenezzül etmez zannedirim.”

“— Evet öyle ise de onun tılsımı benim elimdedir.”

“— Tamam, o halde ben de aldım.”

“— Eh öyle olunca söze başlayalım” dedi. Bunun üzerine mahremâne götüşmek için oradan kalkıp berki odaya gelerek, Sa’îd Bey’e:

“— Buyurun?”

“— Evvelâ İhsân Hanım’ı almak için ne fedâkârlık edebilirsiniz?”

“— O derece kudretim olsa hiçbir şey esirgemen. Lâkin sen de bilmez değılsin ki, onun variyetiyle güleşecek iktidâra mâlik değiliz.”

“— Hayır bu iş öyle zann ettiğimize kadarda ağır değildir. Lâkin işte dediğim gibi tılsımı bilmeli.”

“— Ey, nasıldır bakalım?”

“— Efendim, işte o tılsım benim için en büyük bir sermâyedir. Zîrâ böyle bir sır dünyâda bir daha elimme geçmez. Şu cihetle evvelâ bana vereceğimizi anlatalım.”

“— Canım sana kendin iste dedik ya!”

“— Peki. Lâkin bak Beyim, sakın gücümme. Ben bu işi tamam yirmi bine yaparım. O da size” deyince, Sa’îd Bey’in birden bire gözleri açılıp

“— Vaki â hizmetiniz değmez değil. Fakat yirmi bin... Yirmi bin kılâğuzla verilirse sonra düğün masârîfi nereye varır. Hani bunun tılsımı neresinde ya?”

“— Evet elbette tılsımı da anlayacaksınız. Fakat siz bu yirmi

binin üst tarafını ne ile biter zann edersiniz?”

“— Ne biliyim? Ne söyleyim, meselâ bir düğün masârîfi en aşağı kılâğuzluğun on katına da varmaz mı?”

“— Hayır Beyim hayır. İşte siz de tılsımını anlayınız ki, bir otuz bin... Ya daha pek olsa haydi haydi bir on binle daha bu işi bitirebilirim.”

“— Nâûr Hanım deme!”

“— Evet ya ne zann ettiniz?”

“— Aman öyle olacak olursa ben şimdi hazırım.”

“— Evet ben de hemen gider işe başlarım.”

“— Böyle gâyet ehven olacağımı hiç unanmıyorum.”

“— Niçin a Beyim? Biz bunu para ile alacak değiliz ki, “tılsımı elimdedir” demedim mi?”

“— Sahîhse hiç diyecek yok.”

“— Evet işte dediğim gibi, siz evvelâ şu benim yirmi bini sonra da üst tarafını hazırlayınız.”

“— Canım onlar kolay.”

“— Eh tamam. Siz de vereceğim ta’îmâtü harf-be-harf icrâ ediniz. O halde bu işi de bitmiş sayınız.” diyerek, lâzım gelen ta’îmâtü verdikten sonra Nâûr Hanım Hânende kız’la beraber çıkıp gitti.

Nâûr Hanım kalben “oh! Şu vakt-i ta’îfide hele kârin yolunu tuttuk” diye, sevinerek Hânede’yi vâlidisine bırakıp kendisi İhsân Hanım’a dar yetişti. Zîrâ nabzına girerek etkârim tanımasıyla öğrenmiş olduğundan kendisini ufak bir servetle mes’ûd edecek olan İhsân Hanım’ın kılâğuzluğunu “bir başkasına kapıtırım” diye ödü kopardı. Şu cihetle bu gelişinde şetâretce her ne kadar sermâyesi varsa cümlesini birer birer İhsân Hanım’ın nazar-ı mahzûziyyetine dökerek aşırı bir halde eğlendirdi. Ve esnâ-yı musâhabette hasbel-mevsim Gökusu ve Çamlıca seyirleri de çekilmez değlisse de Maslak ve Levend Çiftliği mesâreleri başka türlü ferah-bahş olduğundan bahs ederek o cum’a birlikte oralara gidilmesini taht-ı tesmîme alırdı.

Çum'a geldikte, Nâtr Hanım kendisini konakta bulundurup verdikleri karar üzerine İhsân Hanımla beraber 'arabaya kurulum evvel Maslak'a giderek ba'dehu seyircilerle beraber Levent Çiftliği'ne 'avdet ettiklerinde: Oradaki ma'hûd set'¹⁰⁷ üzerinden tolaşan 'arabaların arasına katılarak erkeklere mahsûs olan mevki' pîş-gâhından devrettikleri sırada gâyet genç bir 'asker zâbiti iki atlı bir faytona kurulum gereği gibi kibâr bir tavırdaki bulunduğunda halde lâ-yenkatı pîş-i nazarından 'arabalarla devreden meh-pârelerden hiçbirisine hasr-ı dikkat etmeyerek yalnız edibâne etrâfî temâşâ etmekte olduğu görüldü.

İhsân Hanım iki üç kere dolaştıktan sonra biraz ârâm edecek olduklarında: Nâtr Hanım 'arabamın kırk elli adım daha ileri çektilmesini münâsib görüb o noktaya ise zikri geçen 'asker zâbitinin tamam karşı hızası idi. Orada İhsân Hanım mesfirece intizâr-ı meh-pâre-gâni tezyîn eden genç Beyleri birer birer hadde-i nazardan geçirerek iki atlı faytona kurulmuş olan o genç zâbiti gerçekten nazârübâ olduğundan bu Beyin kim olduğunu Nâtr Hanım'dan su'âl etti.

Nâtr Hanım da üç dört gündün beri çâr-çerşim ile müntazır olduğu şu 'âle muhâtab olunca, tamam dil-hâhı üzere fırsata bularak dedi:

“— A Efendim, bilemediniz mi?”

“— Evet evvelce de görmüş idim ammâ, bu derece vakârını seyre etmemiş idim.”

“— Evet kadını öyledir. Kırk bin kere maşallah. Gençliğine göre pek edîbdir. Akranlarından hiçbirisine benzemez. Hem de dikkat buyuruyormusunuz bilmem, güttükçe güzelleştiği gibi ilerledikçe daha ziyâde kâmilleşiyor.”

“— Evet ben de kendisini bu sefer öyle görüyorum. Lâkin o neden?”

“— Efendim bu günlerde kendilerine gâliba yeni bir rütbe daha verildi de, o cihetle kendisine bir büyüklük geldi. Eh, elbette olmasın mı ya?”

“— Evet evet, lâkin 'acaba yeni verilen rütbe nedir?”

“— Efendim cariyez 'askeriyeye olan rütbeleerin hepsini sırasıyla bilemem ammâ, zannedersem binbaşılık şerefine nâ'il olmuş olmalıdırlar. Ah ne mutlu! Bir erkek ki, 'ömrünün en kıymetli olan böyle genç yaşında binbaşılık mesnedi kadar bir büyük zâbit olsun?!... Bu gidişle paşalığa ve ilerde üç tuğlu müşîrlığe kadar yolu var” diyerek meşreb u ikbâl ve isti'dâdını senâ etmekle İhsân Hanım'ın gereği gibi nazar-ı meyli ve râğbetine soktu. İhsân Hanım bu derece medh ü senâsı üzerine Sa'îd Bey'i nazar-ı ehemmiyete alarak tekrar tekrar baktıkça, kendisini tezevvüce şâyeste gördüklerinden cümlesine tercîh eyledi. Ve Nâtr Hanım'a dedi:

“— Lâkin Nâtr Hanım, siz bu Bey'i iyi bilirsiniz?”

“— A! Çok yaşa a kadını. Hiçbir adam velf-ni met-zâdesini bilmez mi? İşte siz nasıl büyük bir velf-ni metseniz, Efendim kadar olamazlarsa da onlar da bir velf-ni mettir.”

“— Ey Bey'in ismi nedir?”

“— Efendim, 'Sa'îd Beyefendi' derler.”

“— Kendisi kimin nesidir?”

“— Efendim, nasıl anlatayım?... Ced-i a'lâlan İzmir Beylerinin rütbe ve zenginlikçe en ileri gelenlerindedir. Kendileri de yine İzmir eşraf-ı hânedân-zâdelerinden Kâmil Beyefendi Hazretlerinin mahdûmlarıdır. İşte bunlar silsilece vâriyetti orada çiftlikler, değirmenler, filânlar... Hâsılı meşhûr Kara'osmanoğulları gibi gâyet zengin ve nâm-dâr şeylerdir.

İşte şimdi de bunlar devlet mesnedlerine el atarak pederlerinin nemansibda olduğunu dilim dönmez ki söyleyim. Lâkin Sa'îd Beyefendi böyle genç yaşında bu derece meydâna çıkmış olduğu halde kim bilir ilerde daha ne büyük mesnedlere nâ'il olacaktır?” diyerek, bir takım ağız dolusu şamâtalı¹⁰⁸ sözlerle uzun uzun vâsf edince, İhsân Hanım kalbinden: “Tamam, benim küfüvümdür. Artık bundan ziyâde hem-şereflik de olamaz” diye, fikrinde bir takım sevimli

¹⁰⁸ Şemâtetli

¹⁰⁷ Sed.

mürâla'alarda bulunduktan sonra:

“— Lâkin Nâûr Hanım, siz şehiri bulunduğunuz halde bu Sa'îd Bey'in faniyasını ibtidâ ne sûretle tanıdınız?”

“— Efendim, Beyefendinin faniyası olan Hanımefendiler kendi yunucularındır¹⁰⁹.”

“— Çok şey, onlar bu derece zengin oldukları halde sizin hanımın gelinler mi?”

“— Hayır Efendimiz, hiç öyle ağır, kibâr bir faniya karşı hanımına tenezzül eder mi? Ancak sizin gibi konaklarındaki hanımına girecek olduklarında ustalık için cariyenize haber gönderirler” diye- rek, her yüzden kadilerini yükseltip kendisiyle hem-pâyeye gösterdikçe, İhsân Hanım'ı büsbütün Sa'îd Bey'e heveslendirdi.

Levent Çiftliğinden 'avdetlerinde herkesten biraz evvelce hare- kele Zincirlikuyu karakol-hânesi önünden geçerken biraz teneffüs bahânesiyle Nâûr Hanım orada bir miktar ârâmlarını ricâ eyledi. O gün seyirde bulunan beylerin her birisi bir yolda atarla, 'arabalarla önlerinden geçtikten sonra Sa'îd Bey en arkaya kalmış olduğu halde ejder gibi Macar atları koşulu olan o kötüklü Faytonla yıldırım gibi herkeslere yetişip geçerek Karakol-hâne hizâsına yakla- şınca, nâbetçilerini: "Has dur, selâm dur!" kumandasıyla sert sert ha- reket-i ihtirâm-kârâne göstermelerinden İhsân Hanım Sa'îd Bey'in şöyle yarım selâm atarak öyle General-vâri geçişine bütün bütün hayrân kaldı.

İhsân Hanım İstanbul'a geleli hiçbir hafta seyirden kalmamış ol- duğu halde o günkü eğlence ve meşhûdâtından pek ziyâde memnûn olup ondan sonra her hafta Nâûr Hanım'la birlikte giderek nazar-ı dikkatini Sa'îd Bey'e hasr eder. Ve kendisinin öyle genç ve mukbil halinde siyah ebrûlardan hiçbirisine dîde-i mecbûriyetle bakmadı- ğını anladıkça, dîdâr-i ferîşte-refâamı ona 'arz emmeği kalben aşırı arzû çekerti.

Sa'îd Bey dâ'ima ol vechile edibâne gezip hiçbir güzele sûret-i

rağbet göstermediği halde her nasılsa bir gün fayrondan bir iyi çalı- mna getirerek İhsân Hanım'a hürmetlice bir "teverans"¹¹⁰la ibrâz-ı mu'âmele-i muhabbet-kârâne de bulunmasıyla, kızcağzın 'aklı ye- rinden oynayarak derhâl izhâr-i kemâl-i beşâşetle mukâbele-i kabul- kârânedan kendisini geri alamaması aralarında bir tarîk-i münâsebet açtı. Ve gide gide şu esrâra Nâûr Hanım da ekseriya 'arabada bulun- dğu cihetle karşılarında bulunan Despino'dan sonra ikinci mahrem 'öldü.

Artık bundan sonra İhsân Hanım'ın Sa'îd Bey'e gün-be-gün müz- dâd olan mecbûriyeti şu üçü beyninde mestûr tutulmayıp ekseriya musâhaberleri sûret-i izdivâclarının çâresini tezekküre münhasır olduyorsa da böyle bir teşebbüsün herhalde ricâl tarafından vukû'una intizâr-i tabî'i olduğundan işin en mühîm noktası olan şu cihetün idâ- resi dilediği miktar akça verilmeğe şartıyla Nâûr Hanım'a havâle olundu.

İşte Nâûr Hanım bu işin mukademâtını pek güzel bir yolda ter- tîb eylediğinden iki taraftan kemâl-i minnetle bile o derecesine dest- res olamayacağı ücret-i vasâfete kendisini ma'a-ziyâdeden fevâhişten sûret-i istîgnâda mazhâr etti. Zirâ İhsân Hanım'dan istediği akça mukteza-yı mürüvvet-mendâne olarak 'âdeten verilecek hediye ve behîyyeden mâ'âda tamam otuz bin kuruş olup bununla beraber ta'ahhüd edindiği hizmetin ne ağır bir san'at olduğunu beyân ederek İhsân Hanım'ı yine kendisine minnettâr etmekten hâlf olmazdı.

Sa'îd Bey Nâûr Hanım'ın ta'îmâtını fi'l-vâkı' harf-be-harf icrâ ederek işi o dereceye getirdiği gibi İhsân Hanım'ın tezevvüçüne tâlib olması üzerine iki taraftan icimâ' eden vekîller beyninde toptan aşırılık nâmıyla karâr verilen otuz bin kuruş bî-lâ-tereddüttür kabul olunub yüzgörümlüğü olmak üzere takılacak mücevherin kıymeti dahî lâ-âkal yirmi bin kuruştan aşağı olmaması teklîf olunduğu halde bunun için de otuz bin kuruşluk pırlanta bir yüzük zaten mevcûd bulunduğuy İhsân-ı girnâ ile beyân olundu.

¹⁰⁹ Müşteri

¹¹⁰ Ser-fürû-yı ihtirâm-kârâne.

İhsân Hanım şu ahvâl-i ganûmet-iştîmâle bakarak Sa'îd Bey'in kendi servetine iştirâk kasdıyle bî-hakkım muhabbete şâyân olan hüsn-i cemâline bir 'aşk-ı sahte olup şu numâyişlerle Nâtır Hanımla beraber kendisine igfâl eylediklerini bilemediğinden merhûm pederinin vasiyyetini şu vechile gûyâ tamamıyla icrâya muvafakiyetten memnûn ve bunun için tahkikat-ı bî-tarafâneye asfâ lüzûm görmeyip bu bâbda Kâhyası İsmâ'il Efendi'nin tedkîk ve 'adem-i tensîbini dahî oğlunun me'yûsiyyeti 'arzına haml ederek Sa'îd Bey'e ez-her cihet meftûn olurdu.

* * *

Bu sergüzeşt gele gele nihâyet "tarafeyn dâ'ire-i imkân-i visâle gürecek kırk gün kırk gece düğün demekle birbirlerine kavuşup onlar ermiş murâdına darısı dostlar başına" neñce-i ma'rûfesiyle hitâm-pezîr olmadıgından tezevvüce karâr verilmesi üzerine nikâh ve düğün ne sûrette icrâ olundığı tafsilâtına hâcet görülmedi.

Şu kadar ki, İhsân Hanım üçüncü ay nihâyetinde şânına lâyıklî sûrette tantanalı bir düğün kurarak Sa'îd Bey iç güveysi gireceğinden çehâr-şenbe günü ba'de'l-'akd ba'zı ehîbbâsıyla İhsân Hanım'ın konağına gelerek çalgılar ve mükenmel alafranga sofralarla tarafeyn müsâfirlerini ağırladı. Ertesi penc-şenbe günü tâ'ife-i nisâdan olan da'vetli ve seyirci müsâfirler dağıldıktan sonra Sa'îd Bey huzûru mu'tâd olan zevât ile beraber konağa geldiyse de tamamıdır akşamdan sonra cemâ'at güveyi du'âsına hazır olduklarında, kendisi nazardan nâ-bedîd olduğu anlaşılmasıyla herkeste bir telâş hiçbirisi ne olduğunu anlayamayıp yalnız yengeliikle haremde gelin otasında bulunan Nâtır Hanım'ın yakası İhsân Hanım'ın dest-i isticvâbına geçti.

"— Nâtır Hanım, bu ne?"

"— Efendim gelir."

"— Ay nereye gitti?"

"— Kadınım merak etme vâllahi gelecek."

"— Canım nereye gitti onu söylesene?"

"— Efendim pek mühim bir şey zuhûr etti."

"— A hiç böyle vakitte işe güce bakılır mı?"

"— Efendim çâresiz kalırsa ne yaparım?"

"— Canım ne oldu, niçin saklıyorsun?"

"— Ah kadınım, Efendim, "gelecek" diyorum şimdi gelir." İhsân Hanım kederinden ellerini oğuşturarak:

"— Aman Yarabbi, şimdi ne yapacağız?" Nâtır Hanım daha ziyâde te'essûf izhâr ederek:

"— A velf-ni'met, ben sizden ziyâde kederleniyorum. Hem de hicâbımdan yüreğime inecek. Lâkin ne çâre bir iştir oldu!.."

"— Canım ne oldu? Söylesene. Yoksa bizi 'âleme kepâze mi edeceksiniz?"

"— Ah Efendicğim hâşa. Hem bizim ne kabahatimiz var? Fakat Beyefendi de şaşırdu ne yaparım?"

"— İyi ya nedir? Bari söylede bileyim."

"— Ah Efendim söylenir şey değil ki?"

"— Canım ne demek bir de beni meraktan mı öldüreceksin?"

"— Ah ben hiç istermiyim. Lâkin nasıl söyleyim?"

"— Aman Allah 'aşkına olsun söyle!"

"— Olamaz kadınım! Zîrâ insân çiğ süt emmiştir. Sonra kim bilir hatırıma neler gelir?"

"— Aman şimdi fenâlaşacağım. Allah bilir gücümüm söyle!"

"— Ah Efendim! Beyefendi'nin bu gece parmağımıza takacağı yüzük yok muydu?"

"— Ey ne olmuş?.."

"— İşte onu düşürmüştü."

"— 'Acayib, nasıl olmuş?"

"— Efendim, demincek selâmlıkta dâ'ireye bahşîş verirken altın kesesinden sır olmuş."

"— Ey sonra?!"

"— İşte o halde nasıl güveyi girebilisin? Pederinin konağına sıkı

sıkı haber yolladı ki, "çarçabuk bir şey bulup da yetiştirsinler" diye."

"— Çok şey, böyle darlıkta öyle şey olur mu?"

"— Efendim ne yapısın? Familyası da yok yoksul bir şey değil a. Elbette bir şey bulup kavuştururlar. Lâkin gece vakitî münâsib bir şey bulamazlarsa ben Sa'îd Bey'i yine güveyi girmeye hicâb ederse diye korkuyorum" deyince: İhsân Hanım yüzüğü'nü gaybûbetine inandırdığı gibi başka bir şey getireceklerine dahî tamamiyle inmadığı emmedirse de işin uzayıp alt tarafında halka karşı bir rezâlet çıkacağından İsmâ'îl Efendi nazârında küçük düşmesini de bir dürtü cenâbına kabul etiremediğinden çâr-nâ-çâr rûy-i 'îmâd göstererek:

"— Ey Beyefendi nerede?"

"— Efendim bizim evde bekliyor."

"— Öyle ise haydi çabuk al gel. İşin önünü (?) belli etmemek için bâri ben ona kendi yüzüğü'nü vereyim."

"— Ah Efendim, müritvehtiniz dâ'im olsun. Lâkin onu nasıl ka- bul edebilir?"

"— Niçin?"

"— Ya Efendiciğim, dosta dışmana karşı sıklımaz mı?"

"— Efendim sizce ne var?"

"— Canım iyi ya ben kendi yüzüğü'nü verince daha ne?"

"— Ah Velf-ni'met, ihsânınız var olsun. Fakat Beyiniz bu gibi mahcûbiyete aslâ tahammül edemez."

"— Canım ben kimseye bildirmem."

"— Olsun Efendim, bahâsını size ödeyecek değil mi? Halbuki yüzüğü'nüzün kıymeti belli değil. Belli de olsa şu aralık Beyiniz şu kadar döküldü saçıldı. Belki birden bire öyle ağır bir bahâyı ödeye- mez."

"— Canım ben de yüzüğü ona satacak değilim ya."

"— Evet kadınım, o yine sizin olacak ama, bedava¹¹¹ da olabilir mi? Meğer ki bir büyük yemîn edesiniz de kendisi de ödemeğe

muktedir olamasın yoksas?..."

"— Hele git, çabuk sen kendisini al gel de, ben hepsinin çâresine bakarım. Aman şu münâsebesizliği uzatarak meydâna çıkırp da halkı kendimize güldürmeyelim" demesiyle, Nâur Hanım giderek çâr-çabuk Sa'îd Bey'i alıp getirdi.

Şunlar bu yüzgörtmülüğü destâsesini pek ustalıkli¹¹² düşüreme- dikleri cihetle İhsân Hanım hakikatini anlayamadı değilse de şu sanî'a sedefçe-i servetinin dürtünü bile şikest etmediğinden yâr u agyâra ve husûsiyle İsmâ'îl Efendi'ye karşı kendisini sûreta inanmış gibi göstermeye mecbûr oldu.

İşte Sa'îd Bey bu sûrele ehvence güveyi girip ertesi gün yine düğüne gelen kadınlardan vak'ayı hiss edebilenler kemâl-i dikkatle gelinin parmağındaki elli binlik yüzüğü görerek Sa'îd Bey'in ikinci def'a olarak böyle bir kıymet-dâr şey takabilmiş olduğu zanıyla reşk-âverâne tekrar tekrar hasr-ı nazar-ı dikkat eyledikçe, İhsân Ha- nım köşede yüzüğe sahîfen yeniden nâ'il olmuş kadar ifnâr ederdi.

Her ne hâl ise, hepsi oldu bitti. Tarafeyn birbirlerinden ziyâde- siyle kesh-i mahzûziyyet etiyse de derd-mend Tahsîn Efendi kemâl- i hızn ü melâletinden bir ay kadar hastalanıp düğü'nü filân görecek gözü elden gittiği gibi indifâ'-ı hâl-i bî-mârîde dahî agyâra mesken olan konağa dâ'ir havâdisi bile gûş-i hüsrân-ı mengûş-i nefretine büsbütün harâm etti.

Tahsîn Efendi artık konağa gımeddiği halde İhsân Hanım kendi- sini ma'zûr tutarak ke-mâ-kân ma'âşını ve arasıra pederiyle ilifât gönderdikçe, bî-çâre müâlâ'asında: "Ah ben ne bî-çâreyim, evet o kadar bî-çâreyim ki, bu lütf-i üffâde nevâz-âne ye's ü minnetimi tezyîd ettiği halde hercâ'ilikle ten-dâde-i kenâr-ı agyâr olan cânânıye bile "bî-vefâ" deyemeyeceğim. Zîrâ son derece fırsat-pezîr iken hâk-i pâyine bir keremik olsun 'arz-ı ahvâl edemedim. İşte çek- tiğim hep kendi kusûrumdur. Bir üffâde ki, böyle sükûn-i cürm eder, pervâne gibi âreş-i hicrâna müstehakur. Ah ne kadar bî-çârelik,

¹¹¹ Bâd-i hevâ

¹¹² Üstâd

felekden aslâ şikâyete hak bulamayacak mıyım? Tali'-i nâ-sâzıma olsun infî'âl edemeyecek miyim?

Yok yok, çünkü lisânım sükût ettiyse gözlerim de mi 'arz-i mec-bûriyetten el çekmiş idi? Ya zebânım ihmâl ettiyse turre-i cânânıye pâ-bend olan gönülüm de 'avdet mi etmişdi. Yoksa çektiğim muhabbet karşılıksız hassâsına mı mâlik idi? 'Aceb penbe-i kalb yâre şere-pâş olan nâ'ire-i sînemün te'sfirine mi halel geldi?' diyerek, gâh tâli'-i bî-dâdine serzeniş eder ve gâhice sabr ü tahammülü vazîfe-i nâ-çârını 'add eylerdi.

Tahsîn Efendi bî-çârelikle meşgul ola dursun, İhsân Hanım bezm-i ifihâre aldığı zevce Sa'îd Beyle ünsiyet ve bir ay kadar gece gündüz birbirlerinden dakıka ayrılmayıp hüsn-i mu'âşeretle yek diğerine hâdden ziyâde riâyet ettiler. Vâkı'â Sa'îd Bey de zevcesini fevka'l-'âde hoşnûd edebilecek mütefit bir genç olup İhsân Hanım dahî gerek güzelliği ve gerek hezâr-fenlikde bulunur şeylerden olmadıgından her ikisi de kendilerini derece-i nihâyede mes'ûd sayarlardı.

Bu hâl üzere bir müddet geçdikten sonra Sa'îd Bey gündüzleri işine veyâhûd gezmeye gidip 'avdet zamanı takatrub edince, İhsân Hanım kendisini köşe penceresinden intizâr ederek tamamdır zuhûrunda mâbeyn kapısından istikbâl ile hizmetine ta'yîn ettiği iki beyâz câriyeye dahî kanâ'at edemeyip meze ve sigara misillü mükey-yifâta dâ'ir ince işleri Despino'nun iyâde-i dirâyetine havâle etmekle beraber daha ziyâde dikkate şâyân olan ufak tefek hizmetlerini bî'l-iltizâm kendi dest-i nezâket peyvestiyle tanzûm ederdi.

İşte bu derece hürmet ve riâyette gâh salonda ve gâh balkonda ârâm ettirerek ekseriyâ haremde it'âm ve dem-be-dem türlü türlü oyunlar ve çalgılarla neş'e-yâb edip dâ'imâ eğlence ve istirâhatuna ihtimâm ederdi. Ve esnâ-yı müsâhabette beyenlerinde mülâtafaya ni-hâyet olmadıgı cihette İhsân Hanım hâ'iz olduğu zekâvetini setre

muktedir olamaz idiyse de fend-bâzıgâ ta'alluk eden meşreb-i mahâret-kârânesinden aslâ renk vermezdi.

Sa'îd Bey de gâyet serbest ve şuh-meşreb ve şu münâsebetle hâl-i tecerrüdünde bile sûveri-i 'adûde ile mucerreb bulunduğu halde ar-tık her nasılsa icrâ-yı vazife-i mahremânıye muvaffak olamadıgından dolayı mahfaza-i kalbi bir garîb mahcûbiyyetle meşhûn ve bunula beraber mukaddemâ ahlâkı gereği gibi bozulmuş olduğundan İhsân Hanım'ın melâhat ve riâyetinden fevka'l-hadd mahzûz olduğu halde gide gide hâricde gördüğü ba'zı çeşm-i füsûn-sâzlara dahî meftûn olmaya başladı.

İşte şu münâsebetle Sa'îd Bey ba'zı akşam gecikerek daha sonraları bir kaç def'a da geceleri sa'at iki de, üç de 'avdetle İhsân Hanım'ı intizârda bıraktı. Şu sûret-i te'ahhur, bî-çâreyi esnâ-yı intizârda ba'zı meretebe giriftâr-ı hayret ve tefekkür eylediyse de yenilikleri cihette sebebini su'âle dâ'ire-i riâyette yer bulamazdı.

Ba'dehu birbiri üzerine bir kaç kerre daha sa'at üçlere dörtlere kadar gecikince, İhsân Hanım tez canlı ve gâyet ehvâmli olduğundan çirkin çirkin şüphelere düşüp Sa'îd Bey'i vaktiyle 'avdete mecbûr etmek istemedi değilse de beyenlerindeki mu'âmele-i ihtirâmiyye ve meveddet-i 'halâvet-kârâneyi ihlâle sebebiyet vermemeğe üzere en sonraki geç gelişinin sabahısı:

"— Efendim, zâtınızla teşerrûf edeli başka bir şeyle eğlenemediğinden siz geciktikçe mahzûn oluyorum."

"— Evet Efendim, fi'l-hakıka ba'zı kere kusûr ediyorum. O halde bendeniz de memnûn değilsem de ne çâre ki öyle iktizâ ediyor."

"— Estağfirullah şikâyet değil, sırasına göre elbette gecikir da... Fakat vakti bilinemediğinden şiddet-i intizârınız gönülümü bîkarâr ediyor" diyerek, zevcini tabî'atıyla kendisine bend etmek mü-râd ettiyse de bir kaç gün sonra Bey'in o akşam yemeğe gelemeyeceği uşak vâsıtasıyla haber verildi.

İhsân Hanım Beye olan mukaddem ki ifâdesinde şikâyetinin bir cihetini de habersizliğe hasır etmesi nezâketinden neşet edip yoksa

zevcinin öyle üçüncü ay içinde haber göndermekle geceye kalabilmesi için kendi kendince bir imtiyâz çıkarmasını hiç beğenemedi. Zîrâ bu gecikmeler kalbine bir takım uygunsuz şüpheler getirdiğinden yine gecikmediği bir gecenin ertesi gün(ü):

“— Efendim, ba'zı geceler gecikmeniz elbette bir lüzûm üzerine olduğu şüpheden vâreste ise de sebebini bilemediğimden onu dahî başkaca merak etmekteyim. Bununla beraber başka bir zanda bulunmam. Yalnız ba'zı ziyâfete 'azîmet veyahûd paralı oyunlara rağmen ve müdâvermet gibi eğlencelere haml etmekte isem de, bu gibi şeyler ise vücûd ve serverce mazarattan hâlf olamadığından her halde zâtınızı vikâye etmek isterim. Zîrâ zannettiğim gibi bulunduğunuz mahâller ziyâfet ise meclis-i sahbânın vücûdca mazarat verecek derecede imidâdı ve eğer paralı oyunlar ise serverce zarar ve hasârâtı tabîhîdir” dedi. Sa'îd Bey ifâdesini nihâyetine kadar dinleyip hiçbir şey söyleyemedi. Ve ba'dehu biraz düşünüp mahcûbâne:

“— Efendim hakkınız var. Vâkı'â kemâl-i ferâsetiniz ahvâllimi kerâmet gibi keşf etti. Hele şu kumar oyunları yüzünden bu aralık hakikaten az ziyân da görmedim. İşte nezdinizde bendenizi şem-sâr eden gecikişim ise hiç olmazsa uğradığım ziyânların birazını olsun kurtarmak içindir.”

“— 'Acâyib, ziyânınız ne miktâr şeydir?”

“— Efendim 'akârâtımdan iki parçasını hemen elden çıkaracak derecededir.”

“— Ondan 'ibâret ise be'is yok. Eger müsâ'ade eder iseniz o ziyânı cariye'niz tazmîn edeyim de, tek siz bu gibi telâfi-i mâfât yolunda gönlünüzü üzümüş olmayınız.”

“— Teşekkür ederim.”

“— Estağfirullah. Ya vâriyet denilen şey ne içindir?”

“— Efendim bendenizi fenâ halde mahcûb bırakıyorsunuz.”

“— Estağfirullah. Hem zâtınızdan şu müsâ'adeyi iltimâs etmekle bir daha oyun oynamamanızı da murâd etmem. Zîrâ dost var düşman var. Şayet bir mahâlde bulunup da ehtibbânız oynadığı halde sizin geri durmanıza “ya parası yok, ya hissetti (?) gök” ma'nâsi ve-

ritler. O cihette hiç oynamamanız uyamaz. Şu kadar ki, bunun için mesela üç beş liralık bir hadd ta'yîn ederek hîn-i hâcette ondan ziyâdesine girilmesmesini ricâ ederim. Zîrâ bu miktâr ziyân değil bir def'a sâyenizde senede bir kaç def'a tazmîn edilebilirse de vâridâtınmazı o yolda ber-hevâ emmenin de bir ma'anâsi olmadığından ricânı tekar ederim.”

“— Estağfirullah Efendim, ricânız emirdir” demekten başka bir söz bulamadı.

Bunun üzerine İhsân Hanım güvâ deyn olarak, ziyân verdiğini bildirdiği alınıp bin kurûşu verince Sa'îd Bey aldığı gibi sanki o gün rehinde bulunan 'akârını kurtarmaya gitti. İhsân Hanım bu miktâr akçayı vermekle zevcini zehâbı gibi bir günâ hevâya mübtelâ olmuş ise oralara meydan vermemek üzere gecikmesi temarruzundan iskât etmek isterim.

Fakat Sa'îd Bey şu halden zevcesinin belâhetine ve hakkında aşırı derece muhabbetine zâhib olarak o üç ay zarfında te'ehhul te-kayyudâtı haylûletyle icrâ edemediği havâ-dârılık birke birlikte fesâd kumkumasına dönen kalbinden “hele kolaylıkla bizim kazı yolmaya başladık” diyerek, sevine sevine bir taraftan efkârına revâc verdi.

Ma'a-mâ-fih o aralık on on beş gün kadar duruştuce gidip gelerek önünü (?) bildirmemek istediye de, ba'dehu yine geckip ba'zı kere sa'at yedilere kadar gelmemeye başladığından İhsân Hanım artık zevcinden büsbütün emniyeti bozarak bunun için mahrem-i râzi olan Despino ile ettiği müzâkere üzerine mufassal bir tezkere yazıp Sa'îd Bey'in tefîş-i ahvâline henüz şahsını görüp tanımadığı Tahsîn Efendi'yi me'mûru etti.

Bî-câre Tahsîn Efendi bu tezkereyi alıp rakûbının ol vecihle nar-i emniyetten düşüğünü gördüğü gibi müddet-i 'ömründe henüz hiss edememiş olduğu bir sevinçle memnûn oldu. Ve tefîş-i ahvâline dâ'ir emr olunup kendisince en tatlı olan bir hizmeti ise aşırı derece i'tinâ ile gömergi hâlisâne ta'ahhüd eyledi.

İhsân Hanım kendisini şu hizmete ta'yîn etmekle beraber esas efkârı zevcinin islâh-i ahvâli olup hem de böyle dört gün içinde şu

hareketinin şuyû'unu halka revâ görmediği gibi bu bâbda İsmâ'il Efendi'den dahî ziyâdesiyle hicâb ettiğinden Tahsîn Efendi'ye yazdığı tezkerede bu işin en ziyâde pederinden mektûm tutulmasını tekrar tekrar tenbîh etmişti.

Sa'îd Bey o aralık gündüzleri her nerede gezerse gezer ve mevsimin şitâya tahavvülü cihetiyle akşamları Beyoğlu'nda "Valori" veya "Kafe dö Luksenburk"de vakti geçirdi. Kendisi orada neş'elererek konağa geç kaldığı geceler Galatasaray karşısında bulunan 'Osmânlı Lokantasına uğradıktan sonra melâhat-i fevka'l-âdeleleri cihetle o tarihte yine o civârda hevâ-perdâzan-ı zamanenin câlib-i meyl ü arzusu olan Fransız kızlarıyla ülfete başlayıp ekseriya onlarla eğleneye giderdi. Bir gece Sa'îd Bey akşamdan yine o gazino ve lokantaya uğradıktan sonra Fransızca bilir bir refîkiyle beraber o Fransızlı mekkârelelere giderek (madara)¹¹³ ve ba'zı güzel meyvelerle tanzim olunmuş olan bir sofraya başında dördü birlikte ve buldukları odayı bir laûf-i harâretle ısıtan yerli sobaya karşı koyuldukları germ-â-germi-i musâhabetten bir zevk ü şevk olduğu halde ansızın oda kapısı açılıp bir hizmetçi vâsıtasıyla eline bir tezkere verildi.

Sa'îd Bey vehleten bu tezkerenin ne taraftan geldiğini bilemediği halde zarfının gâyet müzeyyen olmasından hem-nişini bulunan muşâbeleri misillü bir dostundan geldiğine zâhib olarak dest-i memnûniyyetle kabul edip hem-bezmine karşı müftehirâne bir açtı. Evvelâ imzâsına bakarak bir de gözüne İhsân ismi ilişmesiyle oturduğu koltukta bir sallandı. Tezkerenin me'ali ise başka bir şey olmayıp ancak kendisini bu gibi ağıâr-nevâzlıktan ricâ yollu men' edici bir ihtârdan 'ibâret idi.

Sa'îd Bey bunu okuyunca mahcûbiyyetinden dolayı izmâr edecek olduysa da kendisinin tezkereyi öyle müftehirâne aldığı halde açar açmaz yüzünün rengini deðişmesi refîkasını meraka düşürdü-

¹¹³ (Madara) şarabıdır.

günden hepsi işi anlamak istediler. Ve nihâyet latifeye bozarak üçü birden elinden tezkereyi almaya kalkışklarında, ber-takrîb sobaya atabilir ise de o halde kendisi berikileri daha ağır bir meraka düşürmemek müttâla'asiyla refîkine ibrâza mecbûr oldu.

Şu mahcûbiyyet üzerine Sa'îd Bey şaşırıp konağa gitmeğe yüzü kalmadığı halde tezkerenin ne sûretle geldiğini tahkik ederek tanımadıkları bir adamın getirdiği aşığıdan haber verilmesiyle rufekâ-yı sâdikası... kendisini vikâye ettiklerinden, gitmemekle zâ'il olamayacak böyle bir mahcûbiyyete arasını uzatmamakla mu'terifâne kuvvet vermekten ise mûsil-ı tezkere kendisinin orada bulunduğunu bi'z-zât görmediği cihetle derhâl konağa gidilirse belki orada bulunduğunu inkâr bile kâbil olacağını ihtâr ettiler.

Bu husûsda kendisi de başka bir çâre der-hâtur edemediğinden o idâre zihnine sûver-i sâ'ireden ma'kûlca görünmesiyle sa'at dört buçukta oradan vedâ' ederek 'ale'l-'acele konağa geldiyse de zevcesi tarafından istikbâl şöyle dursun mâbeyn kapısını açtırmak için dört beş dakîka kadar bekleli.

İçeri girdikde, biraz sonra İhsân Hanım yanına gelerek:

"— Efendim safâ geldiniz, Lâkin kızlar sizi daha soymadılar mı?" diye, ma'lûmâtından bir taş atarak derhâl kapıya doğru dönüp:

"— Kızlar! Hani Beyefendinin gecelikleri?" Beye:

"— 'Avf edersiniz bu gece erken teşrifinizi me'mûl etmediğimden geceliklerinizi daha hazırlamadım."

"— Efendim ne ye's var?"

"— A ne demek Efendim. İnsân olan her halde vazifesini icrâ etmelidir" dedi.

Şu sözler Sa'îd Beyi az sıkıp tertletmediyse de o gece birazını cariyelerin derhâl getirdiği çamaşır ve gecelikleri giymenin meşgalesiyle geçiştirip birazını da serâfme-i hâl-i mestiyeye (v)urmakla savuşturabildi.

Ma'z-mâ-fih ertesi gün mahcûbâne minnetâr-ı 'itâb olduğu halde hareminin maksadı işi suya sabuna dokundurmaksızın temizlemek olduğu cihetle bi'l-'aks ba'zı mertebe mu'âmele-i tecâhülkârâne de

bulunması Sa'îd Bey'in fikrini iğfâl iderek 'âdetâ haremimin ma'lûmâtından şüphe etmeğe başladı. Ve mu'ahharan tezkerenin bile zevcesi tarafından yazılmayıp mücerred bir hased-keşinin dest-i rekâbetiyle tasnî' olunduğu zannına düştü.

Vâkı'â tezkerede İhsân imzâsı mevcûd ise de tanınmadığı bir Pa-lemle yazılmış idi. Ve bu husûsda en ziyâde evhâmını te'yîd eden zevcesinin şu "kızlar sizi daha soyumadılar mı?" sözü ise konakça-da pek mevkî'-i hâcette sarf olunduğundan onu da tesâdüfât-ı garîbeğe haml eyledi.

Ve kalbinden: "Erkeğinin bu gibi töhmet-i bî-vefâ-kârihsine vâkıf olan bir zevcesinin ve bâ-husûs İhsân Hanım gibi tez canlı bir meh-pâre-i zelfîâ-lehcenin iki çift sözle olsun bozulmayıp sabr edebil-mesi kâbil midir?" diyerek, maceradan zevcesinin hissiyatına aslâ ihtimal veremez oldu.

Bununla beraber Sa'îd Bey bir müddetlik daha gelip gitmeyi dü-zelerek İhsân Hanım'ın nazarna beklemediği vechile hüsn-i halde gö-rünmesiyle ta'dîl-i meslek etmesine mükâfâten kendisine ağır kor-donlu bir nefis sa'atle on iki bin kuruşa bir güzel at aldı. Ve esnâ-yı müşâhabette güzêrân eden ba'zî münâsebât-ı cu'îyyeye mebnî iki def'a onar onbeşer bin kuruşla taltif olunması vicdânını büsbütün kayd-i iğtibâhdan kurtardı.

İhsân Hanım rütbe ve kudrece mâhiyyetini tamamıyla anlamış olduğu halde zevcini ziyâdesiyâle sever. Ve para vermediği vazîfe-i muhâbbet 'add ederdi.

Bununla beraber hevâya meyilini hissedince aşırı derece me'yûs ve münîfâ'îl olup şu halde kendisince henüz bir güne eser-i vefâ gö-remediği bir enîs-i hevâ-celîsi öyle hediye ve behiyyelerle tekrar tekrar taltif etmesi münâsebet olmaz idiyse de kendisinin bundan da muvâdî başka bir şey idi.

Zîrâ zevcinden halka karşı dört günde mu'fârakatı tecv'z etme-mekle beraber o misillî mübteleâ-yı agyar olan erkeğin 'alâka-i hevâ-persânesiyle mukyyed kalmayı da hiçbir vechile revâ göre-medüğinden zarfâne ihtâr ile zevcinin islâhını muvaffak olamadığı

takdirde mu'şeretî uzatmadan bir çâresini murâd ederek nazâr-i dikkate aldığı âyine-i tecrübeye çarçabuk sûret-numâ-yı zamîr ol-ması için zevcini müsâ'ade-i tecâhülîyye ve firsat-ı nakdiyyeye musâğrak ederdi.

Sa'îd Bey ise buralardan bî-haber bulunduğu tecâhülîyye halde câ-be-câ neş'e kuvveyitle: "Benim gibi bir genç ve husûsiyle mülk ve millet uğrunda şemşîr-i besâleti kuşanmakla 'askerlere karışan bir kâtib-i nükte-senc cihânda ne kadar sürebileceği bilmeyen 'ömri-i 'azîzi içinde artık bir kariya esir olamaz. Ammâ o bî-çâreyi de kus-kaç belâsına uğratmamak için pek olsa "*karda gezip izini belli et-memek*" kendisince bir vazîfedir. Eh, biz de ona muvaffak olmadık değîl yâ. Bir de fazla olarak şimdiye kadar lezâ'iz-i visâllerine do-yamadığım duhterân-i vatanla ihtilâu da hatır için etlik. Artık daha ne?... Her ne ise, işte bizim kazı kandırıp yolumaya başladık" di-yerek hâsıl olan sururunu hazm edemezdi.

* * *

Şu fikr-i nâ-be-câ üzerine on on iki gün sonra yine perhîz-i 'âdeti bozarak çat pat geçikmeye başladı. Bu sefer geç kalışları tiyatroya devamından neş'et edip fakat tiyatroya gitmekten maksadı ise yalnız oyun seyretmek olmayıp oyunu seyrede ede oyuncuların mefûn-ı refîhâr-ı şîvekân olduğu İtalya'lı bir (balerina) ¹¹⁴ ile görüşmek idi.

O kızla dahî oyunu mahsûs olarak giydiği o türlü türlü kurde-balarla müzeyyen kaba kaba yarım tül fistanlar içinde olduğu halde zânû-zen-i meveddet olmaya mecbûr olup şu chette her gece gün-â-gün hediye-i fedâ-kârânelerle tiyatrounun letâfet-bahş ne'icesi olan oyunculardan evvel kendisi bulunduğu locaya celb ile bir geyreğ kadar rakûb ü ağyârına karşı götürülerek müfâhara ederdi. Bir gece yine o kızın locasına da 'vet ve ütfer-i 'âlem-pesendânesiyle istihşâ-i men-nûniyyet eylemekte iken enâmil-i isfzân ile loca kapısı hafif hafif hâricden (v)urulmaya başladı. Sa'îd Bey kapıyı açtıkkda mefûn-i

¹¹⁴ Rakkâse, ya'ni tiyatrodâ İspanyol-kârî ayak oyunu oynayan kız.

musâhabeti olduğu hem-nişni bulunan balerinadan daha müştehá bir esvâbla tezyîn-i endâm eylemiş olduğu halde Despino göründü...

Ma-ba'di ile hata-savap cetveli hâtümesi olan on ikinci cüz'dedir.

Fî 4 Ramazan, Sene 1292

IHSAN HANIM YAHUT ATIYE HANIMIN SERGÜZEŞTİ -III

Sa'îd Bey fevka'l-ihimâl Despino'yu görünce, fenâ halde bozulup nutku tutularak kemâl-i hayretle bakmakta iken, Despino:

"— Vay efendimiz! Siz burada mısınız?" diye loca kapısını çekişip kayboldu.

Despino'nun öyle gâyet müzeyyen bir halde gelip nâzikâne 'arz-ihitrâm edişine bakılsa Sa'îd Bey'in halka karşı olan mir'ât-ı müfâharasına az cilâ vermemele idiye de bi'l-'akis Sa'îd Bey bundan aslâ memnûn olmadı. Ve bundan başka sıkıntısından gözleri kararıp belki karşısındaki kızı dahî göremez oldu.

Sa'îd Bey şu tutuluştan neş'e ve huzuru münselib olarak üç beş dakıka öylece dili bağlanmışcasına sükût üzere kaldığı halde kızın oyun vakti takarrub ederek soğukça bir adiyö ile kalkıp gitükten sonra kendisi de mağmûmiyyet-i kalbiyyesinden bir daha girmemek niyyetiyle tiyatro kapısından çıktı.

Despino'nun o derece mükemmel tezyînât ile gelip görünmesi haremmin be-heme-hâl meftûn olduğu kızın kılığına değıl kendisini, işte böyle bir hizmetçisini dahî koyabileceğini anlatmaktan hâlf olmaduğına intikâl ederek şu nükteyi bir türlü zihninden çıkaramadığı cihetle hâl-i şerm-sârîsi gittikçe tezâyüd ederti.

Bunun üzerine o gece konağa gitmeğe cesâreti kalmayıp bir kaç günler familyasında ve şurada burada müsâfir oldu. Bu ikinci ce-rîha-i maceraya ne yolda merhem-sâ-yı berâ'et olacağını pek çok düşünüyse de her sûreti birer birer çürüterek nihâyet inkârdan başka bir yol bulamadı. Vâkı'â buna inkârda hayır etmeyeceğini bilmez değılse de şu cur'etini isbâta Despino'nun kendisini rû'yetinden mâ'adâ bir defil olmaduğından bu bâbda haremi tarafından mel-hûz olan mes'uliyeti barbarlıkça olsun redde kâfi görüp ol vechile siper-i inkân dest-i istâra olarak bir gece kafayı dumana boğmuş olduğu halde sa'at üç râddelerinde konağa gitti.

Bu kere mâbeyn kapısını açık bulduysa da mukaddemleri gibi hareme girdiğinde, kendi odasına varıncaya kadar önüne mum tutan cariyeyi göremediği gibi karanlıkta mahâret-i kademiyesiyle iki taraflı duvarları yoklaştıra yoklaştıra bulabildiği yarak odasında dañî mukaddemleri gözlerini kamaştıran şevkî müşâhade edemedi.

O vakit hizmetine mahsûs olan cariyelerden birisine seslenecek olduyrsa da şu hakâretin hakkında müretteb bir şey olduğunu anlayarak bir vakit ayak üzerinde zuhûrâta muntazir olup hicâbından sesini çıkarmadı. Nihâyet elinde bir gülmüş şam'dânla sûret-i tesâdüfde gelen bir cariye kendisini görünce:

“— Ay siz geldiniz mi? Öyle ise haber vereyim” diyerek, şam'dân yine elinde olduğu halde kendisini tekrar karanlıkta bırakıp gitti.

Sa'îd Bey bu derece hakârete tahammül edemez idiyse de ne çâre ki mahcûbiyet kendisini gereği gibi şaşırtmış idi. Neden sonra cariyeler gelip odayı tenvî ederek müte'âkiben İhsân Hanım da içeri girip, müstehziyâne:

“— 'Acâyib, zâtımız teşrîf buyurmuşsunuz da niçin bir haber ih-sân buyurmadınız?”

“— Evet, vâkı'â geleli hayli oldu. Lâkin kimin yüzünü görebildim ki?...”

“— Niçin Efendim, kızlar karşılamadılar mı?”

“— Kızlar mı? O yadıgârtlar hâlâ bir mum bile getirmediiler.” İhsân Hanım gülerken câriyelere:

“— Kızlar, bakınız çabuk Beyefendi bir mum emrediyor” demesiyle, Sa'îd Bey hiddetlenerek:

“— Çok şey, bundan sonra mumu ne yapacağım?... “ Yine istihzâ:

“— Ne bileyim Efendim öyle emir buyurmadınız mı?” deyince, Sa'îd Bey zevcesinin inklâb-i teveccühle bu gibi eğlence tarzında sözlerine fenâ halde tutulduysa da biraz sabredererek:

“— Lâkin Efendim, bu derece istihzâyâ bir sebep olmalı?”

“— Eh, aranıza belki bulunabilir” diye, te'yîd emmesinden Sa'îd

Bey daha ziyâde hiddetlendiyse de biraz kendisini topladı. Ve artık inkân dahî mevki'-i kabule dökemeyeceğini anlayıp te'vîl tarafına giderek:

“— Efendim, eğer bendemiz için Despino'nun boğboğazlığına kapıldınızsa ta'acub ederim.”

“— Çok şey, demek ki hakîkat-i hâl anladığım gibi değildir?”

“— Evet tersine zâhib olmuşsunuz.”

“— Pek a'tâl O halde doğrusuna teşekkür hazırlarım?”

“— Evet Efendim! Despino'nun benimle beraber gördüğü kız, fil-hakkıka tiyatro balerinalarındandır. Fakat kendisiyle icimâ'imuz bir güne mu'ârefeden nâşî olmayıp mücerred tiyatrodaki yer kalmadığından o gecelik nefisine tahsîs olunan bir loca'ya açığa kaldığımız cihete kondöktörlerin vesâlet-i ikrâmıyyelerine mebnî nezâketen bendemizi yine tam ücretle kabul etmesinden neş'et etmişiz.”

“— Evet, hakîkati böyle olsa memnûn olurdum. Lâkin ondan evvelki geceler kendisiyle ne gibi münâsebetle birleşti(niz)?...”

“— Hayır hayır! Ondan evvel aslâ birleşmedim.”

“— Efendim nâfile zahmet almayınız. Zînâ Despino tiyatroya gider kızlardan olmadığı halde o gece de tevekkeli gönderilmemiştir. İşte i'tirâf ettiğiniz en sonraki icimâ'imuz evvelkileri haber veren kolcuları bile tasdik ediyor” diyerek, zevcesinden i'tirâf-i hakîkatle te'mînât-i isnkâbiyyeye müntazir olduysa da Sa'îd Bey bilâ-deñîl kavlini te'yîd ile kendisini cerh emesi üzerine uzun uzun mu'âzazalarla o geceyi sabahladılar. Ve beynerindeki mu'âmale-i ihtirâmıyye şu vesîle ile gittikçe tenezzül ederek hayfâ ki ondan sonra tarafeyn “yok sen beni aldatamazsın, evet ben seni istersen daha kolay avlayabilirim. Ammâ sen de bana öyle küll yutturamazsın” gibi bir takım lâyüksüz iddî'âlara düşüp ibrâz-i mahâret için ikisi de cân-bâzlığa kalkıştılar.

Bununla beraber mes'ele yanlış anlaşılmasın. İhsân Hanım zevciyle iddî'â uğurunda 'ismet-fedâlık edemeyip yalnız zevcinin sûret-i ahvâlini tahkika devamda bir derece daha i'tinâ eyledi. Sa'îd Bey ise o yolda çok düşüp kalkmış, hele uçarıklıkta tecrübe ve mahâretti

yükselte yükselte göklere çıkarmış olduğundan dilediği halde icrâsına muktedir olduğu gizli eğlencelere zevcesinin kesb-i vukûf edebilmek fikrinde bulunmasına gelir. Ve hareket-i serâ'ir-cüyânesini öyle Fransalı ve İtalyalı kızlarla eğlendiği misillü 'alenî hükümünde olan vukû'ât-ı sâbıkasını tahkik derecesinde kolay bir şey zannettiğine durup durup ta 'accub eylerdi.

* * *

Sa'îd Bey ondan sonra câsûsluklarına zâhib olarak görüştüğü ba'zı ehibbâsını terk ettiği misillü akşamları "valori" ve "Kafe dö Lüksenburg" dan dahî sarf-ı nazarla "Kafe Oryantal"e devama başladı. Bir akşam orada zevcesine rağmen i 'mâl-i fikr ederek yalnızca çakmakta iken o aralık yeni çıkıp münâsebet-i mevki 'iyye ile çend def'a sathîce görülmüş ve fakat henüz ism ü resmini öğrenememiş olduğu genç bir mîrâsyedi içeri girip kendisine yakın bir kanepeye oturdu.

Mîrâsyedinin üst başca tezyînâtı gâyet mükemmel olduğu halde elindeki mor güderi bir eldivenin diğer teki meydânda yogüdi. O yalnız olan teki de eline giymeyip önüne getirilen sehbâdan ara sıra 'arak-nûş olurken dahî gûyâ çiçek tutar gibi sağ elinde tutardı. Biraz sonra içeriye temîzce bir uşak kulıklı birisi girip ma'hûd eldivenin diğer teki dahî onun elinde idiki, bunların ikisi de orada bulunan halk içinde o eldivenler vâsıtasıyla birbirlerini tanıyıp birleşerek o uşak kulıklı olan mîrâsyediye gizli gizli bir şeyler söylemeye başladı.

Bu sözler mîrâsyediye başka bir yolda memnûniyet-başş olarak arası biraz geçtikden sonra sa'ate bakıp "tamam vaktidir" diyerek ve hesâbı için şekerlemeciye bir çok paralar vererek kemâl-i beşâsetle ikisi beraber çıkıp gütüler.

Uşak kulıklı dediğimizin kendisine söylediği sözler tamamıyla anlaşılmadı ise de, sesinin kısıklığı cihetle biraz hışırtılıca söylediğinden mîrâsyedi ise tekrar tekrar sorarak lakırdıyı aldıkça ziyâde-stiyle rû-yı memnûniyet gösterişinden başka bir şey anlayamayıp

sûret-i ifâdesi mîrâsyediye sevgilisi tarafından da 'vete dâ'ir bir haber getirdiğine delâlet eyledi. Ve biraz sonra vakitte kalkıp gidişlerine dahî ondan gayri bir ma'na verilemezdi.

Bu mîrâsyedi ertesi akşam yine oraya gelerek refiki bulunan bir genç zâbitle beraber yine Sa'îd Bey'in yanına oturup birbirleriyle tatlı tatlı söyleşip gülerler. Ve tekrar tekrar söyledikçe o derece telezüz ederlerdi ki, hâsıl olan neş'eleri dikkat edentere dahî sırayetinden hâfî olmazdı. Bunların konuşmaları da pek işitilmez râdelerde olmayıp ba'zı nüktelerinden yeni geçmiş bir macera üzerine olduğu müfahim olduğu gibi ara sıra dahî şehre-i perf-peykerânın isimlerini yâd ettiklerinden şu musâhabetin hemen düm akşamki zannolunan da 'vetin pek eğlenceli bir sûrette vukû' bulduğuna dâ'ir olduğu istidlâl olunurdu.

İsimleri yâd olunanlardan ikisi ne ise ne ammâ, içlerinden birisi Sa'îd Bey'in mukadderme bizim visâline tarif-i imkân bulamamış olduğu meh-pârelerden en ziyâde arzû-kerdesi olduğundan bunu aşırı halde merak ederek nihâyet dayanamayıp biraz daha yaklaşıarak mîrâsyedi'ye:

"— Yahu Bey Birader! Artık yetişir, zîrâ mükâlemenizin lezzeti 'aklımı alıyor. Ya artık kesimiz, ya beni de aranıza alınız" deyince, mîrâsyedi:

"— Buyurun Efendim!" diyerek, hep bir meclis oldular. Sa'îd Bey aralarına girip sohbetlerine katılarak bir aralık:

"— Canım Beyler! Siz böyle yalnız siz size mi eğlenirsiniz?" mîrâsyedi:

"— Bu aralık öyle tesâdüf ediyor."

"— Peki amâ, (zâbit için) hele bu zât kendi ihvânımız, sizinle de vâkı'â ülfeümüzün kîdemi yogüse de efkârımızın tam râdde itihâdi bendenizi de refâkatınıza kabule da 'vâci edebilir zannederim?"

"— Hay hay Efendim! Zâtımız gibi bir muhterem sirdâştan hiç refâkat esirgenilir mi? Tenezzül edeceğimiz bilinmezdi yoksa ..."

"— Ne tenezzül mü? Aman Bey Birader, mükâlemenizi dinledikçe kemâl-i şevkimden kulaklarımın bu derece bahtiyârlığını belki

bu gün hissediyorum” diyerek, muhabbete koyuldular. Biraz sonra mîrâsyesinin refîkı olan zâbit kalkıp giderek bunlar iki kişi kaldıkları halde Sa'îd Bey:

“— Canım o kim idi? Demincek şîve-kârılığından bahs ediyordunuz?” İsmi vererek “işte o meh-pâre” demesiyle, mîrâsyesidi:

“— Lâkin Efendim bu su'âli geriye bıraktığınızın ne kadar isâbet buyurdunuz?”

“— Neden?”

“— Artık sormayınız! Zîrâ sizin su'âl ettiğiniz meh-pâreye ben-denizin mecbûriyetim yoktur. Fakat kendisine giden arkadaşım pek bitkin olduğundan şâyet yanımızda bulunup da su'âlinizi işitse idi beynimizde bir rekâbet gürlüğü kopacağına hiç şüphesiz.”

“— Öyle ise gerçekten isâbet olmuş.”

“— Artık derecesiz.”

“— Lâkin kendisi olmadığı halde de bahs edemez miyiz?”

“— Ne ye's var. Hem de istediğiniz kadar” demesiyle, Sa'îd Bey mîrâsyesidi Bey'le o dediği meh-pâre üzerine bir hayli müzâkere ettikten sonra kendisi için onu mîrâsyesidi için kendi sevgilisini o usâk kılıklı vâstasıyla bir me'mene da'vet ederek bir gece hep birlikte gâyet gizli bir eğlenceye karar verdiler.

Bu eğlence için bir me'men tedârîkini mîrâsyesidi Sa'îd Bey'e teklîf etmesi üzerine o dahî bildiği mahâllerden münâsib iki üç yer haber veriyse de mîrâsyesidi onların her birisine bir mahzûr bulup Sa'îd Bey de daha başkasından izhâr-ı 'aciz edince mîrâsyesidi o halde imkânsızlık gösterdi.

Sa'îd Bey o vakit yine evvelki buluşukları mahâlde icimâ'larını lîtimâs ettikde, mîrâsyesidi o me'mene getirmekten sûret-i istîğnâ gösterdiği halde Sa'îd Bey bunun için tekrar tekrar ricâ etmesiyle mîrâsyesidi me'a'l-kerâhe kabule mecbûr olup fakat icimâ'ları için vakit ta'yîn edemeyerek orasını başkaca bir karâra ta'îk eylediler.

Bunlar tasnîn eyledikleri eğlence için vakit ta'yîn edememeleri pek de hikmetsiz değildi. Zîrâ Sa'îd Bey şu teşebbüsünü hiçbir vechle haremine sezdirmemek e'fkârında bulunduğu gibi gidecekleri

me'men dahî mîrâsyesidinin kendi hânesi olduğundan o da hânesinde tenhâlikca düşecek fırsata müterakkib idi.

Şu münâsebetle bir kaç günler geçerek ikisi de kendilerince düşecek fırsata muntazır oldukları sırada İhsân Hanım bir sancıdan ziyâdesiyle hasıralamp yatağa düşmüş ve bir kaç gün zarfında büsbütün rengi solup çehresi âdetâ ayvaya dönmüş idi. Şu cihetle Sa'îd Bey gerçekten telâşa düşüp haremî hâl-i bîmârsine bakıtıkça te'essüründen mukarrer olan eğlenceleri hâtrından bile çıkmıştı.

Bir de o sırada mîrâsyesidi Bey'den bir tezkere alıp me'âlinde hânesinden familyaca müsâfîrete gittikleri cihetle icimâ'ı o geceye tertîb ederek celbi mukarrer olan meh-pâreleri da'vetle kendisiyle dahî akşam sa'at on iki râddelerinde Taksim'de kendilerince ma'rûf bir mahâlde buluşmaları ricâsında şiddet eylediğini okuyup anlayınca mevki'-i müşkülde kaldı.

Zîrâ gitmiş olsa haremî hâline terahumunu cihetle vücûdan mu'azzeb, gitmemiş olsa kemâl-i minnetle o derece tekelîlüfân kabul ettirdiği yeni bir dostunu ilk mukâvelede aldarmış olacağından dolayı nazarında fenâ halde sitem-dide ve jmu'âieb olacağını mülâhaza ederek vehleten mütehayyır kaldıysa da vücûdanca hâsıl olacak 'riâbdan heves-şikenlikle beraber el sitemini daha ağır görerek ötekine tercih etti.

Şu cihetle da'vete icâbet ederek o gün hava da sürekli bir yağmurla mağmûm olduğu halde Mîrâsyesidi Bey'le Taksim'de buluşurlar. Oradan yola doğruldularsa da ileride bir gazinoda yarım saat kadar ârâmdan sonra yağmurdan başlıkların çekmiş oldukları halde Ağa Hanâmî'ndan saporak karanlık olan o ard sokaklardan kötü körtüne bir hayli yer dolaşıktan sonra tamam sa'at bir de Mîrâsyesidi'nin hanesine vâsıl oldular.

İçeri girdiklerinde önlerinde çekilen muamlarla merdivenler(i) yukarı çıkıp en üst katta lambalarla tenvîr olunmuş bir odaya girdi-

ler. Ortalıkın tezyînâtı pek aşağı yolda değilse de Mîrâsyedi Bey'in hâl ü etvârına nisbetle o derece muntazam olmayıp fakat girdikleri odada hazırlanmış olan sehâ-yı meclis epeyce ağır sûrette tertîb ve tezyîn olunmuştu.

Sa'îd Bey kılıcı çıkardıktan sonra Mîrâsyedi'nin ikrâmen gös- terdiği bir koltuğa kuruldukdaki:

“— E...y Velini'met! Hazırlığınız pek mükemmel. Lâkin beriki- ler nerede?”

“— Efendim 'arz ettim ya. Onların hepsi yoluyla mürettebdir. Lâkin bir ufak muzır peydâ oldu. Onu da savalım da ba'dehu eğlen- cemize bakacağız.”

“— Acayib, o muzırlık nedir?”

“— Efendim biraz sonra 'arz ederim. Fakat merak etmeyiniz ehemmiyet verecek bir şey değil. Siz hele şu sakızlıdan bir taneçik buyurun bakalım nasıl bulursunuz?”

“— Öyle ise birlikte.”

“— Hay hay, ma'a'l-memnûniyye.” Birer kadeh alırlarken, kapı- dan içeri kumral sakallı orta yaşlı bir efendi girip, Sa'îd Bey'e:

“— Efendim safâ geldiniz. 'Âfiyet olsun.”

“— Allah 'ömürler versin Efendim!”

“— Efendimiz! O yadigâr sakızdan sûret-i mahsûsada geldi. Zannederim hoşca bulacaksınız.”

“— Evet Efendim! Vâki'â pek nefis”

“— Eğer ta'âm etmemiş olsam, şerefimize tekrar başladım. Lâ- kin zâtınız kaynım bendenizle safâınızda olunuz. Kulunuz kemâl-i te'essüfle 'afvımı ricâ edeceğim.”

“— Estağfirullah! İrâde Efendimizin.”

“— Kaynım bendeniz ma'zeretimi 'arz ederse makbûl tutulur ümîdindeyim” deyip odadan çıktı. Sa'îd Bey müte'accibâne Mîrâsyedi'ye:

“— 'Acâyib! Zât-i 'âlfileri enişte Beyefendi olmalı!”

“— Evet Efendim, enişte bendenizdir.”

“— Lâkin kendileri devlet-hânede miydi?”

“— Hayır Efendim bulunacak değil. Fakat bağteten bir müsâferi zuhûr ederek kendisini kalemede bastırmış olduğundan o da müsâferete gideceğine dâ'ir i'tizâra sıkılarak alıp ta'âm için buraya getirmiş. İşte “deminden muzırlık” dediğim kendisinin me'mûlun gayrı buraya gelmesidir ki, şimdilik aşağıda kendi odasıdadır.”

“— Ey sonra?”

“— Ma'a-mâ-fih be'is yok. Çünkü müsâfirîyle birlikte şimdi ti- yatroya gideceklerinden beyân-i ma'zeretü dahî işte o dur. Şu cihetle bizim zevkimize mâni' olmayacaklardır.”

“— Ooh! Hele biraz genişledim. Zîrâ evvelce “tutgım verdik” zannıyla fenâ halde sıkılmış idim.”

“— Hayır Efendim zâtınız müsterfih olun. İşte evvelce kulunuzun eğlence için bende-hânenizden çekindiğim de vakitli vakitsiz zuhûr eden bu gibi muzırlıklardandır.”

“— Lâkin her ne ise bu kadarn ziyânı yok. Hem enişte Beye- fendî pek nazik bir zât. Ba-husûs iltifâtlarından da hakikaten müte- şekkirim.”

“— Estağfirullah! Zâtınıza riâyet her halde borçtur efendim.”

“— Lâkin bu derecesi ancak kendi nezâketleridir. 'Acab me'mûniyyetlerini su'âl edebilir miyim?”

“— Efendim bizim muhâsebede mûmeyyizdir.”

“— Lâkin tiyatroya ne vakit teşrif edecekler?”

“— Efendim bendenizin de 'aklım orada. Zîrâ berikiler gelmiş oldukları halde içeri aldırmadığım da onun içindir. (sa'ata bakarak) Efendim sa'at bir buçuğu sekiz geçiyor. Hemen şimdi giderler zan- nederim.”

“— Peki ammâ berikiler nerede?”

“— Efendim onlar geleli iki sa'at kadar olduysa da ev boşalama- dığı için arka sokakta bir komşudadırlar.”

“— Aman Bey Birader hiç öyle şey olur mu? Sakın kimse bir şey sezmesin?”

“— Hayır Efendim hayır. O komşumuz öyle bir kadındır ki, ara sıra bize bu gibi hizmetlerde bulunur. Hem de pek yoluyla idâre eder.”

“— Bununla beraber şu bekleyişimize yine te'essif değil mi?”

“— Evet Efendim ammâ ne çâre?”

“— Lâkin Beyefendi bir şey daha var.”

“— Nedir Efendim?”

“— Şu ki, devlet-hâneniz de bendeniz için başka bir cihetle az tehlikeli değil.”

“— Ne cihetle Efendim?”

“— Evet, zîrâ hânesini yerli yerile bilemem. Fakat buralarda bizim bir İsmâ'îl Efendi olacak?”

“— ‘Acabâ hangisi? Şu komşumuz olmasın?’

“— Aman demeyimizi Bendenizin dediğim Yanyah, uzunca boylu, kır sakallı, gözlük takar.”

“— Evet ta kendisi. Hânesi de işte ittisâlimizdekidir.”

“— Gördünüz mü bir kerre?”

“— Niçin Efendim?”

“— Ya şâyet hânesinden bendenizin buraya geldiğini gördülse?”

“— ‘Acayib, onlar sizin nenizdir?’

“— Efendim! Söyle bir biliştüğümüz ahbâbâdandır. Ammâ şu bulunduğumuz tehlikede ne olur ne olmaz? Onun için bendenizi gör-düklerimi istemem.”

“— Hayır Efendim, geldiğiniz vakit gibi bir karanlıkta kim kimi görebilirdi. Hem de onlardan evde kimse olmamalı zannederim.”

“— Neden?”

“— Efendim İsmâ'îl Efendi'yi tanıyor sunuz. Meşguliyeti de ci-vâr-ı âlâmızda bir zengin hanıma kahyâlk olduğunu bilmelisiniz.”

“— Evet işitirim.”

“— İşte o Hanımefendi hastamı imiş ne imiş de üç beş gündürdir, ekseriya vakitleri familyaca orada geçiyor. Yine bu gün erkence gi-

kip giitiler. Mutlaka oraya olduğunu bilemem ama, hâlâ gelmediler. Zîrâ gelmiş olsalar şu odada aydınlık bulunurdu” diye, pencerelerden birinin perdesini kaldırıp hânci ziftir gibi boyanmış olan zülmet-i leyde “işte” diye bir cihet gösterdi.

Havannın yağmuru gibi soğuşu da haylice te'sîrli olduğundan odada soba yanmış ve pencerelerin perdeleri dahî hepsi birden kapanmış idi. Sa'îd Bey mîrâşyedinin gösterdiği cihete bakıyorsa da karanlıkta hiçbir şey fark edemeyip dönerek:

“— Efendim orada aydınlık yok ki, neresi olduğu görülsün. Her ne ise lâkin İsmâ'îl Efendi'nin bir de oğlu olacak zannederim.”

“— Evet, Tahsîn Efendi.”

“— Onunla görüşür müsünüz?”

“— Efendim ba'zen.”

“— Canım Efendim! Kendisi ne şahısdadır?”

“— ‘Acayib, zâtımız tanımaz mısınız?’

“— Hayır.”

“— Efendim, biz çağda bir gençtir. Kendisini bin kere görmüş-sünüzdür, ammâ kim olduğunu bilememişsinizdir.”

“— Bu Tahsîn Efendi ekseriya nerelerde gezer.”

“— Efendim kendisi meşgâle-i resmîye olarak bizim odaya devam eder. Mîzâcî biraz ağır olduğundan gazinolara girmez, ammâ Beyoğlu'ndan hemen her gün gibi gelir geçer.”

“— Ricâ ederim. Yolda filân teşâdüfümüzde bendenize gösterir misiniz?”

“— Baş üstüne.”

Sa'îd Bey fil-hakkıca Tahsîn Efendi'yi konğa gelmediği cihetle henüz görmemiş olduğundan tanımaması pek isterdi. Bu sûretle ko-nuşarak aralıkda bir kadeh şeyle de teksîr-i neş'eye hizmet ederler. Bir taraftan da enişte Bey'in ne vakit gideceğine göz dikerlerdi. Sa'îd Bey:

“— Lâkin gücnenmeyiniz ama, enişte Bey'in böyle bir vakitte uzun uzun müsâfirini ağırlaması bizim için az engellik sayılmaz.”

“— Ne demek Efendim! Bu bâbda yerden tavana kadar hakkınız var. Ona bendeniz de sıklıymıyordunuz değilim. Yine (sa'ate bakarak) lâkin ikiye geliyor. Artık gitmeleri yakındır.”

“— Aman aman, zîrâ mihnet-i intizâr artık yetişir oldu.”

“— Evet pek doğrudur. Hele buyurunuz birer daha.”

“— Peki içelim efendim” diyerek, kalkıp birlikte birer kadeh daha aldıktan sonra, mîrâsıyedi Bey:

“— Efendim, deminki söz biraz tez geçtiğinden su'âl edemedim. İsmâ'îl Efendi ehlibânızdan olduğu halde mahdûmunu niçin tanıyamıyorsunuz?”

“— Evet! İşte münâsebetimizin derecesi de ondan anlaşılabilir” derken, aşağıda bir ayak sesi olup enişte Bey'in müsâfiriyiyle beraber tiyatroya 'azîmeti anlaşıldı. O halde şâhid-i fırsat kendilerine tamamiyle 'arz-ı didâr-ı emniyyet etmesiyle derhâl meh-pârelelere haber gönderip teşriflerine muntazır iken, Sa'îd Bey kendisinin ismini ve kim olduğunu henüz bildirmediğinden mîrâsıyedinin zehâbını anlamak üzere:

“— Efendim bendeniz de zâtınızdan o yolda bir şey su'âl edeceğim.”

“— Buyurunuz?”

“— Zâtınız da İsmâ'îl Efendi'yi ve kime kahyâlık ettiğini bilirsiniz. Efendisi olan hanımı da tanırmısınız?”

“— Hayır! O Hanımefendi'nin yalnız servetinden dolayı iştihâr eden nâmını işitiyorum.”

“— Peki zevcini?”

“— Hayır! O bahtiyân tanımak şerefine de henüz mazhar olmadım. Şu kadar ki, sizin gibi genç bir 'asker zâbiti olduğunu Tahsîn Efendi'den işitmekteyim.”

“— 'Acâyib! O zât bahtiyâr mıdır?”

“— Şüphe mi edersiniz?”

“— Öyle ise bizim kendisine komşu olduğumuz halde tanımadığımızı ta'yîb edeceksiniz.”

“— Estagfirullah! Zâtınızı müstesnâ tutarım.”

“— Ne vehile?”

“— Efendim zâtınızı ondan hiçbir vehile aşığı göremem. Zîrâ mesmû'âma nazaran o bahtiyârın siz yaşta ve siz kibâlde bir zât-ı 'âlf-simât olması lâzım geldiğinden hatta zâtınız müte'ehhil olsanız meclisimize ikinci üçüncü teşrifimde o bahtiyârın belki siz olduğuna hüküm edebilirdim.”

“— Lâkin çok şey! Zâtınız bendinizi mücerred mi sanıyorsunuz?”

“— Ay Efendimiz mücerred değil misiniz?”

“— Hayır! Fakat neden anladınız?”

“— Vâki'â hakikatına da vâkif değilim ama, merâtib-i şebâbetin ilk sırasında ve bulunduğumuz efkâr-ı heves-medâr-ı tecerrüdânenin derece-i intihâsında gördüğümden...” demesiyle, Sa'îd Bey biraz mahcûb olarak sükût eylediğinden; “Bununla beraber murâdım hâşâ zâtınızı ta'yîb değil zehâbımın sebeplerini 'arz etmektedir. Lâkin bu halde şimdi meh-pâreniz gelirse nasıl idâre edeceksiniz?”

“— Ne gibi?”

“— Çünkü o nazlımin da 'ahdî varmış ki, müte'ehhile aslâ râm olmazmış.”

“— Öyle ise bendenizle görüşmek 'ahdine dokunmaz zannederim.”

“— 'Acâyib! Ne sebeble Efendim?”

“— Ey zîrâ bendeniz râbita-i te'ehhülle aslâ mukayyed değilim.”

“— Efendim! Her ne kadar olsa yine büsbütün âzâde-dil olamazsınız.”

“— Evet evet, belki sizden bile ziyâde.”

“— Bilemem ama, bu halde de meh-pâreyi vefâ-karlığımızdan te'mîn edemeyeceksiniz zannederim.”

“— Hayır Efendim! Kendisini gerçekten severim. Ve hatta kalbimin dört gözü olsa bu gece hepsi sevgili meh-pâremizin teşrifine muntazirdir” demesiyle, odada kapı gıcırıtması gibi bir ses olup mîrâs-

yedi Bey dışarı fırladı. Mütte'âkıben yüküklük kapıları açılıp içerden İhsân Hanım Zuhûr edince: Sa'îd Bey kâla kaldı. İhsân Hanım:

“Eğlencenizi tebrîk ederim.” Sa'îd Bey şaşalayıp hicâbından sûtü dökmüş kedi gibi bozulmuş olduğu halde:

“Estrâğfirullah! Kiminle?”

“İşte dört gözle teşrîfine muntazır olduğumuz Meh-pâre hanım hemşîrenizle” dediği gibi, Sa'îd Bey aslâ hayâle getiremediği bu san'atlı başgından kurtuluş olmadığımı bilerek i'tirâf-ı kusûr ile hem zevcesinin ayaklarına kapanarcasına “pardon!” etti. Ve artık et-tiklerinden ibrâz-ı nedâmetle ‘arz-ı te'mînâta başlayınca: İhsân Hanım da üçüncü sıçrayışta çekirge gibi ele geçirdiği zevcini tekrar itâba hâcet görmedi.

Lâkin Tahsîn Efendi kendisini Sa'îd Bey'e başka isimde ve bir mîrâs-yedi tarzında göstererek ve “vefikim ve eniştem” diye türlü tür-lü şahıslar istihdâm ederek akşamın eğlendiği gazinolarda gün-â-gün desiselerle yemleye yemleye nihâyet balık gibi hânesinde avla-yıncaya kadar tertib ettiği oyunları kendisine aslâ hissetirmeksizin gâyet mâhîrâne icrâ etti.

İhsân Hanım da zevcini tamamıyla iğfâl için o aralık sebebi göze götürmemek üzere sancı yüzünden bir hastalık çıkararak kendisini bîmâr hâlinde göstermek için yatağa serilip gîsû-yı dil-ârâsını Tah-sîn Efendi'nin zihni gibi perîşân ederek yüzüne de derece derece sarımtırak düzgülün sürmüştü.

İşte İhsân Hanım zevci-fîne-bâz u vefâ-nâ-sâzi olan Sa'îd Bey'i ba'dehu da vâya mecâl bırakmayacak bu kuru baskın üzerine kah-yâsının hânesinden arabasına alarak gece vakiti birliktelikte konağa ge-tirdiyse de kemâl-i imfâlînden evvelki riâyetine lâyıf göremezdi. Ve ba'dehu Sa'îd Bey meyve-i visâline itâle-i engüşt-i tecâvüz ey-ledikçe, henüz emniyet edemediğinden dâmen-keş-i istîğnâ olurdu.

Bir müddet bu hâl üzere geçip İhsân Hanım derece derece ta'dî-i

igbîrâna yüz tutarak yine ara sıra talihât-ı nakdiyyeye başladıyla da Sa'îd Bey yine perhîz-i sabır ü nedâmeti bozup bu sefer ba'zı geceler haber dahî vermeksizin hiç gelmemişe başlayınca, İhsân Hanım o kadar nedâmet ve te'mînâtın sonra zevcimin yine bu derece her-câ'ilîğine tahammül edemeyerek islâhî için dahî yapacak bir tedbîri kalmadığından bâri habersizlikle bıraktığı âteş-i imizânın cezâsını vermek üzere İstanbul'da el altından bir konak işfîcâr ederek gelme-diği bir gecenin ertesi gün ansızın oraya nakl-i hâne eyledi.

Sa'îd Bey o akşam ezândan sonra mu'âdî üzere çıktıkları ko-nağa gelerek “kervân göçmüş dağ başı” gibi konağı ıssız bulunca, kapının önünde “kubbe-i murâca'attan zemîn-i istîskâle atılan köhne put” gibi kala kaldı. Bu hakâretin cezâ-yı 'amehî olduğumu anlayarak evvelâ dost ve vefâ-sî'ânı olan komşuları Nâîr Hanım'a ba'dehu mahâlle imâmına kadar murâca'at ettiyse de nereye gittiklerini ha-ber alamadı.

Sa'îd Bey'i bu vechile perende-i tahavyîrden atan bir keyfiyyet, kendisinin hiçbir vakitte hâturına getiremediği oyunlardan bir garfîb san'at olduğundan o haldeki hiddet ve hayreti ve husûsıyla su'âl için murâca'at ettiği sa'âdet hâlinin hased-keşi olan komşuların nazar-ı ta'accub ve şefkatlerinde hâsil olan ızdırâb-ı mahcûbiyyeti kendisin-ce az te'sirli bir terbiye değildi.

“Para cihânda yal murâd için ya 'inâd için” olduğu halde işte Sa'îd Bey'in zevcesindeki akça ile olacak şeylerin hepsine karşı du-ran iktidâr, kendisinin te'dîb ve islâhına medâr olmalı idiyse de yine müteebbih olmayıp tekrar iddî-â-yı müsâbakat ve artık icrâ-yı nis-bet ve hiyânet niyetiyle eşyaları nakl etmiş olan Takسیم 'arabacıla-rından yeni konağı haber alarak ertesi gün oraya gitti.

Kendisi öyle bir fikr-i nâ-revâda bulunduğu halde İhsân Hanım zevcimin ta'dî-i etkârından büsbütün ümîd kesmiş olduğu cihette mu'âmele-i sâbıkasında devam ve gide gide kesb-i milîâyemet ve hoşnûdu ederek hemen evvelkilere yakın bir derecede rû-yı emniyet ve ihlîrâm göstermeğe başladı.

Bu halde Sa'îd Bey bir akşam konağa geldikde, o gün kendisiyle

beraber üç tabur kâtibî mülâzımının 'Arabistan'da bulunan taburlara me'mûr olup fakat hangisinin ne cihetle ta'yîn ve i'zâm olunacağı henüz tebeyyün etmediyse de hasbe'l-me'mûriyye çend güne kadar beynlerinde firkat el vereceğini bir lisân-i hazîn ile haremine haber verdi.

Ve şu cihetle derece-i mecbûriyyetini yeni hissetmeğe başladığına dâ'ir me'yûsâne biraz ağılayıp sızlayarak İhsân Hanım'ın hâtıra-i tahassürle rikkat-pezîr olan temâyüülât-ı kâmile-i kalbiyyesini kazandı. Ve şu halde bir kaç günler konaktan dışarı çıkmayıp nakd-i vaktini zevcesinin doya doya kâlâ-yı dîdârına sarf ederdi.

İhsân Hanım sevmek istediği bir zevci tarafından henüz bu rütbe mu'âmele-i muhabbet-kârâne görmemiş olduğundan devamına bütünü emniyet edemediyse de gönlü bir dereceye kadar daha avlanarak artık Sa'îd Bey'in levâzımât-ı seferiyyesinden ba'zılarını ancak kendi dest-i hâlisânesiyle tedârik etmek üzere bir gün 'arabasına binip çarşıya çıktı.

Artık zevci için bir çok paralar harc ederek seyyâhâne ve yâdigârâne olduğu bir takım neffis şeylerde 'arabasını doldurmuş olduğu halde konağa 'avdetinde Sa'îd Bey'in kendisinden biraz evvelce gelip yukarı çıkmış olduğunu haber alıp derhâl yukarı çıkarak getirdiği şeyleri 'arz etmek üzere kendisini oda oda araştırdıysa da vücûdundan eser bulamadı. Yalnız bir odada mücevherâtına mahsûs olan bir mâûn çekmecenin kilidini gönlü gibi kırılmış bularak derûnunu mu'âyene ettikde, mücevherâtından en kıymetlileri olan bir ağır broşla yüz görümlüğü itihâz ettiği yüzüğünü göremedi.

Zîvâ bir adamın o derece ahlâkı bozulup yüreği katılmasın, ma'âzallah şî'âr-ı insâniyyete yakışmayan her türlü denâ'eti nef-since ehven görüp irükâba vicdân-ı mefseted-iktirânınca bir hak bulabilir.

* * *

Suriye mes'ele-i mühimmesi esnâsında Beyrut'ta bir nâzik

mes'ele daha zuhûr etmiş idi ki, o hâl-i şûriş-iştimâl arasında bu mes'elede erbâb-ı zevk ve şevkin efkânını bir tatlı sûrette işgâl ederdi. Şöyle ki:

O aralık Beyrut'ta Bahûrâ ve Sa'âde nâmında iki mösyö¹¹⁵ türeyip bunlardan birisi dil-berlik ve sâzendelikte mümtaz, diğeri ise hakikaten hânende-gân-ı zamaneye ser-frâz idi.

Bu kızlar o esnâda zuhûr ile dikkât-numâyân şehrin nakdîne-i râğbetlerini kazanarak haylice revâc buldukları gibi o sırada da Beyrût'a gelen Fransa ordu generallerinin dahî nazar-ı meyl ü i'tibârlarını celbettiklerinden şu vesâ'il-i i'fâniyyelerle şöhet-i dil-firibâneleleri gereği gibi etrâfa intişâr itmiş idi.

Bu ferah-nâklar sahîhen ikisi de birer gûnâ yegâne-i zemâne olduklarından kendileri gâyet nev-resfde oldukları halde iki üç sene zarfında a'sâr-ı sâbikanın ber-güzâr-i hazînde dîde-i 'ibreti meftûn eden Suriye'nin â sâ r-ı 'atfâkı olan "Palimir" harâbe-zân kadar yâd olunmaya başladılar. Zîrâ geceleri birisi mâlik olduğu elhân-ı 'aşk-nihân ve diğeri enâmîli mahârete çektiği kânûn-i şevk-numâyân ile bir birine pey-rev olup 'âlem-i musikîde sehharâne dem-sâz olurlardı.

İşte bu hüsn-i sadâ ve sami'ni başkaca mest ve medhûş eden o rû-yı dil-ârâ ile gâhîce makâmâta girişip gâh gece dahî erbâb-ı ser-vet ve haysiyetten ülfetlerine mecbûr olan müsâfirlerle paralı eğlen-celere dalıp ekseriyâ sa'atlerce iskambil çekerlerdi. Şu müsâfirlerin içine her nasılsa bir gece bir yeni müsâfir daha dâhil olup kendisi bu yolda paralı oyunlara gâyet serbest giriştiğinden az vakit zarfında cürmleyle takdîm ederek mösyölerin nezdinde en muhterem bir dost itihâz olundu.

Bu sûrette aradan bir müddet geçtikden sonra o müsâfir-i muhterem hareminin hatt-ı destiyle bir mektub aldı.

¹¹⁵ Metinde "mösyö" olarak geçtiği için bu ifadeyi değiştirmedik. Ancak cümlemin doğru anlaşılabilmesi için bu ifadenin; "madam" ya da "matmazel" şeklinde olması daha doğru olur kanaatindeyiz.

"Sûretî":

"Mehcûr-î İltifâi olduğum Efendim,

Fırkatınız yalnız te'essür-i durîden 'ibâet kalmayıp sîne-i bî-gûneyi bir kaç sûretle mağmûn eyledi. İftirâkınızın gaybûbetle başlamasına başkaca te'essif olunup ma'a-mâ-fih 'azîmetiniz her ne tarz ile olursa olsun nihâyet beyâbân-ı hasrete dayandıysa da ta'dîl-i izzurâbına hazırlanmış olduğum şeref-i vedâ'dan mahrûmiyyetimin elem-i iftirâkınızı kat kat taz'if etmekteyim.

Visâl ü iftirâk, her ikisi de muktezâ-yı tâlî-i yâr ve nâ-hem-vâr olmak cihetiyle vuku'u hâlinde şükri-i tahammülden başka çâresi yok ise de inihâ-yı visâl ve ibûdâ-yı firâk olan an-ı kıymet-iktirân-ı muvâda'dan dahî mahrûmiyyet-i takaddüme-i yâdigâri elinde kalan câriyeleri gibi bî-câreyi son derece mahzûn ediyor. İşte bahri-nâ-sâzin şu yüzden dahî hüsrân-dâde bırakmasına sebep ne olduğu bir türlü kestirilemedi.

Bunlardan mâ'adâ fırkatınıza ta'alluk eden âlâm hafazanallah hakk-ı 'âlmizde ciheti bilinemez sûrette bir kazâ-yı nâ-geh-zuhûr şûr-efgen veyâhûd bir yüzden in'âl ile mecbûr-î târik-i mesken olmaları tevêhumâhûdur. Yoksa hemîşe istîd'âsında bulunduğum devam-ı 'âfiyyetleri istibşâr olundukça, isticlâb-ı tevaccühâtımızdan daha değerli ne istihâm olunabilir?

Şurası da 'arzdan geri durulamaz k, oraca şâyet isirâhâları mü-kemmel değilse nefsi-âlfilerine 'arzi mahzûziyyet edemeyen bir me'mûriyyet için niye esîr-i gurbet olmaldır? Çünkü zât-ı vâilâlarınca ez-her sûret hâiz oldukları meziyyetten büyük feyz olamaz. Bina'en 'aleyh şâyet hâl-i meczûm olduğu sûrette ise 'acilen istigfâ ile 'avdet buyrulduğu halde ma'a ziyâde telâfi-i mâfât için 'arzi te'm-nâet eder ve lûtf-nâme-i cevâblarına hasr-ı intizâr eylerim. Ol bâbda 'inâyet efendimindir."

İhsân

"Cevâb-nâme":

"Vâye-dâr-ı iftirâkı olduğum Efendim,

Hatt-ı destinizle giriz-gâhımı ta'kîb eden meveddet-nâmeniz bu kerre dest-i iftirâka yetişip nazar-ı istigfâyâ çarpu. Bununla beraber fevkal-istihkâk mazhar olduğum iltifâtınızla sahben kalbimde bir meserret-i mümedâne husûl-pezîr olduğundan uzunca teşükkürler takdîm ederim. Fakat istimalât-ı ebleh-firibânelerine mukabele için ta'acubden başka bir söz bulup gönderemedim.

Buraya 'azîmetim muktezâ-yı me'mûriyyet olmayıp mucetred İstanbul'dan evsâf-ı dil-şikârânelerine kapıldığım ma'âhûd müsyö-lerle i'tilâfa mühtasır olduğumu nazar-ı hakikat cûyânelerinden keim edermem. Şu cihette çekmecelelerinden dest-i inihâbe aldığım iki kat'a ber-güzâr-ı kıymet-dâr dest-i mürtivvet-ikârânelerinde kalan yâdigâra mahsûb tutulamazsa da firâra inkilâb eden 'azîmet-i 'acilemin sebebini kestirebileceğinden şîkâyet titikleri âlâm ve evhâma da kendim bâ 'is olmuş zannıyla itî'âb-ı vicdân edermem.

İşte bu gibi takayyûdâtan dahî gönülümü müsterîh bulundurduğum halde üç aydan beri sîne-sûz-i rekâbet olan Beyrut'un zevki-yâtü içinde yaşamaktayım. Buna da ancak sâye-i mühlmel-ânelerinde muvaffak olabildiğimi inkâra meccâl bulamam. Hele mühnet-i firkat pâ-yi hürriyetime dolışan zencîr-i nigâh-pânilerinden vâeste olduğundan şeref-i mukarenetleri kadar hiss olunmaz bir meşakkattir.

Bununla beraber emninizle imtisâlden ziyâde icbâr-ı tahassürle töhmet-i ma'rûzandan sükûta tahammülden gerçekten nazarımda yükselen hâk-i pâyimize yüz sürmek arzûsundan hâlf değilim. Lâkin ne çare ki, sabhâ-yı ülfelerine kanamadığım mösyölerin ilhimâs-i câzibe-i mihmân-nevâzilerinden kendimi alamamak vazife-i 'avdete mâni' olmaktadır. İstîd'â-yı 'âfiyyetleriyle isir'fâ-yı cümme cür'et olunur. Bakî kerem Efendimindir."

Sa'îd

İhsân Hanım bu cevâb-nâme-yi okur okumaz hâsıl olan te'essürât-ı kalbiyyesinden hemen bayılacak derecelere geldi. Zirâ zevcimin öyle mücevherâtını alıp savuşmasından evvelce ziyâdesiyle canı sıklımadı değilse de Beyrut'ta bulunduğunu bir hayli tedikkâtın son-

ra haber alması üzerine yazdığı mektubda ondan bahs etmeyip o yolda bir günâ iddi'âya dahî kıyâm etmemesi kendisiyle hüsn-i mu'âşeret için son def'a olarak gönlünde bulabildiği temâyüyle mebnî 'avdetine bir tarîk-i cesâret çıkmak maksad-ı 'afv-kârânesinden nâşî idi.

Fakat Sa'îd Bey'in cevâb-nâmesinde aslı var yok Beyrût'ta bulunan mösyoyle eglenip istihâm olunan 'avdetine dahî onların iltimâs-ı câzibe-i mühmân-nevâzileri hâ'il olduğunu sûret-i râğm ve iltizâmda gösterişi kendisine bir daha ısınmamak üzere yürüğünü buz gibi dondurdu. Ve hele o derece istihzâ ile kışkânc yolunda bu rûte ahz-i intikâma kalkışması aralarına daha fenâ bir ziddiyet düşürdü.

Bunun üzerine İhsân Hanım zevcinin daha başka bir hiyânete iktidârî kalmadığını bilirse de ba'de-mâ kendisini ayağı bağı bırakmakla öc alarak üzeceğini hiss ettiğinden pençe-i cevritinden bütün halâs olmak için arzû ettiği husul-i mufârakata kendisini mecbûr etmek üzere uzun uzun düşünmeye başladı. Füsûn-sâzlığı kuvvetiyle mukâbele-i eskâra dökülerek zevcini kat'-ı münâsebetе suhûletle mecbûr edebilmez değilse de cevher-i 'iffetini de bir vehile pay-mâl edemezdi.

Bununla beraber cevâb-nâmeyi elinden bırakmayıp tekrar tekrar mütâla'â ettiğinden her okuyuşta bir günâ müte'essir olup o kadar mihnetlerine katlanarak yine fedâ-kârâne âşiyâne-i imtizâca da 'vet ettiği zevcinden mağrûr olduğu hüsn ü ânına karşı o derece ezâ ve istignâ gördüğünü mülahaza ettikçe, hirs ve hiddetinden kendi kendisini yerdî.

Nevresîde-gân-ı zemânedен Hakkı Bey nâmında sarışın bir genç mevsim-i baharda bir esb-i aşkarâne ile Kağıthâne'ye giderek orada nazarı dikkatten geçirdiği hûbân-ı siyeh ebruvân içinde bir çeşm-i kebûdfye ziyâdesiyle mâ'il oldu. Ve icbâr-ı meftûniyyetle ibrâz eylediği mu'âmele-i muhabbet-kârânesine nîm-nigâh muvâffakat gör-

mesiyle 'inân-i ihtiyârî bütün bütün elden giderek reh-güzâr-ı gerdü-ne-i vefâ-kârânesine düşti.

Bu yolda birkaç kereler mülâkattan sonra bir gün o çeşm-i kebûdfi ile bir vâdi-i tenhâya çekilerek 'arabasına yaklaşıp 'arz ettiği ahvâl-i mecbûriyyet-iştimâl-i perfîşânsine acındırarak hezâr niyâz ile neyl-i visâline va'd aldı.

Artuk şiddet-i iştyakından sa'atleri yıllar gibi imrâr ederek çend gün sonra karâr-hâne-i visâle 'azîmetle cânâneyi pek ağır bir hey'ette tezyûn-i endâm etmiş gördü. Ve hele sine-i billûrundan iktibâs-ı şa'sa'a eden fevka'l-'âde bir broşla parmağındaki kuş yumurtası kadar bir purlanta yüzüğü görmekle kendisinin vâriyyetü de mefâhatı derecesinden aşağı kalmadığını anlayarak hümrünü birkaç kat daha artırmaya mecbûr oldğu gibi intişâr-ı şu'â'-ı halâvetine perde-dâr olan yaşmaktan mu'arra bulduğu âfitâb-ı hüsn ü cemâlîne büsbütün hayrân kaldı.

Kendisiyle bir salonda karşılıklı koltuklara çekilip üç beş dakfka mazhar-ı iltifâtı olarak muntazır-ı 'azîmet-i vuslat-gâhı bulunduğu halde kapıdan kendisi akrân bir Bey daha görünüp ona da rû-yi ka-bul göstermesiyle o dahî glerek diğer bir koltuğa oturmasını müta'â-kib orta yere bir fotoğraf dest-gâhidir kuruldu.

Hakkı Bey şu hâlât-i garîbeden mustağrak-ı hayret kalmakta iken cânânedir o sonradan gelen Bey'le kendisinin ara yerlerine geçip sükûnet-sâz-ı 'iz ü vakâr olduğu halde üçünün birden bir levhaya resimlerli alındı.

Ba'dehu Hakkı Bey arzûsuna yakın bir sûrette cânâne ile bir lah-zâcık tenhâ-nişin oldularsa da beynlerindeki mâcerâ-yı tecâvuzât-ı beşeriyeden mu'arrâ idi. Çünkü cânâne dâ'ire-i 'ismetten hârice çıkmayıp fakat kendisini ziyâdesiyle sevdiği cihetle kayd-ı esâretinden halâsa çalıştığı zevcinden kat'-ı 'alâka eylediği halde sâkiyye-i bezm-i izdivâcına kendisinden başkasını piyâle-nûş-ı müsâhabet etmeyeceğini ta'ahhûdle o vakte kadar ol sûretle 'affâne görüşmeleri ni ricâ eyledi.

Hakkı Bey dahî bu çeşm-i kebûdfnin refîâr-ı 'ismet-kârânesine

daha ziyâde meftûn olarak ricâsını hâlisâne kabul eyledi. Hakkı Bey'in ma'sûka-i sadâkar-şî'ârının kim olduğunu beyâna hâcet görülemeyip şu kadar ki, resim alınırken beraber bulunan diğer genç Bey dahî kendisinin üftâde-i kadîmi olan Tahsîn Efendi'den başka birisi değildi.

Tahsîn Efendi'nin pederi İsmâ'îl Efendi İhsân Hanım'ın bulunduğu şu harekât-ı nâ-hem-varını şeditden men'e kalkışarak evvelce hasbe's-sadâka kendisine demiş idi:

“— Efendim, servet ve dirâyetiniz cihânda her şey'e muktedir olablir. Fakat nâmûsunuz gibi kıymetli bir cevheri satın alamaz.”

İhsân Hanım:

“— Lâkin İsmâ'îl Efendi, Bey'in etiketlerini de bilmez değilsin. İşte ona karşı mecbûriyetin sevk ettiği fedâkârlığa karşı durmak için gönlümce bir gûnâ teselli ve tahammül bulamıyorum?”

“— Efendim kerem buyurunuz!...” derken lakırdısını keserek yine:

“— Yok yok! Artık gördüğüm o derece hakârete ise hirs-i imtî-kâma mağlûb olan gönlüm aslâ tâkât götüremiyor.”

“— Efendim, ona yine siper-i 'ismetinizle mukâvemet etmelisiniz. Zîrâ ahz-ı imtîkâm böyle olamaz. Zîrâ ki, imtîkâm ancak hasmın müte'essir etmektedir. Sizin tedbiriniz ise onu haklı çıkararak kendinizi ithândan kurtaramayacaktır.”

“— Yâ nasıl edelim?”

“— Hele biraz sabırlı olunuz! Elbette bir çâresini buluruz.” diyerek, bir'd-defa 'ât geçiştirmek istediye de, bilimmez ki somradan ne düşündü ne taşındı. Süret-i muhâlefetü rû-yi müssâ'adeye munkahib oldu.

İhsân Hanım zevce-i vefâ-şî'ân ile 'alâkadân olan Hakkı Bey'i güzellikle mukayese için Despino'dan su'âl etikçe, Despino her sû-relerle Hakkı Bey'i tercih ederdi. Kızın bu tercihi yalnız vefâ-nî'metine mecbûr olduğu hulusdan nâşî olmayıp hakkîkar-i hâli söyler idi. Ve daha doğrusu ancak hissiyât-i kalbiyesini beyân eder idi. Zîrâ bî-çâre kız dahî Hakkı Bey'i sevmiş ve 'aşk u muhabbetinde

İhsân Hanım'dan belki birkaç derece ileri gitmiş idi. Ve henüz şiddet-i muhabbetini hissedemeden hanımına medh ü senâ ederek bütün gözüne sokması kendisinin dâ'ire-i imkândan hâric görmediği visâlden mahrûmiyetine sebebiyet verebileceği cihetle mu'ahharan oraları düşündükçe, etiğine ziyâdesiyle nâdim olurdu.

İhsân Hanım zevcine rağmen iki misli kıymetinde yapıldığı mücevherâtını takınmış olduğu halde üç kişi birlikte alırdığı resmin bir tanesini zîrdeki mektuba leff ederek aldığı cevâb-nâme'ye karşılık olmak üzere Sa'îd Bey'e gönderdi.

“Süret-i Mektub”:

“Mütebâhî-i firkanı olduğum Efendim, İlimnâs-ı 'avdetinize dâ'ir takdîm olunan 'arîza cevâbında isimâ-lar-ı hâlisânemin desîseye hamlolunması câ-yi istîğrâbdır. Eğer şu zehâb ber-gûzâr edindikleri şeylerin kâle alınmasından neş'et eylediyse mahfâza-i servetimin tezelzülüne bile muktedir olamayan o misillü cevher-i 'âdî mekâdire (?) sahîfen zât-ı vâlâtarını değışmezdim.

Hayfâ ki, zât-ı gayverâneleleri bir zengin ma'denî bir kasır külliyye ve bir mâl-dâr-ı gencîneyi bir değersiz sırcaya değıştiler. Bununla beraber iş'âr buyrulduğu vechile Beyrûr'tan ayrılmadıkları eğlencelerle me'lûf oldukça engüstr-i imtîhâba alınan yâdigârlar değil bir broşla bir yüzük medâr-ı temâşâ-yı cevâhîr-i kâ'inât olan gözlerim dahî olsa idi ba'd-ezîncihânda yüzünüzü görememek gibi bir şerefi dahî mütezammın olduğundan dolayı mazhar dolacağıın bahiyâr-hğa muvaffakiyyet için aslâ te'essüf etmezdim.

Kaldı ki fırsat-ı ifrâkımdan ne kadar memnûn ve müstefîd bulunduğuma şâyet i'timâd buyurulmuşsa leffen takdîm kılınan resimdeki mazhar-ı iltifân olduğum Beyler şâhid-i 'âdil olsunlar. Müccerred beyân-i hâli vesîle-i istîzân 'addederim. Ol bâbda lîrûf ve mü-sâ'ade Efendimindir.”

İhsân

“İstedigini söyleyen, istemediğini işitir.” Fehvâ-yı hikmet ihtivâsınca, Sa’îd Bey bu mektubu okuyup bir de içindeki resimde zevcesinin gâyet ağır sûrette giyinip kuşanmış ve alıp savuştuğu mücevherlerin daha ağırlarını takınmış olduğu halde iki tane süslü genç beylerin arasında behcet ârâ-yı ‘iz ü refât olduğunu görünce, hemen başından (v)urulmuşa dönüp artık Beyrût’ta oturamaz oldu.

Ve o resme istinâden gerek zevcesinden ve gerek çifte ma’sûklarından istediği gibi ahz-ı sâr edebileceğine hükmederek ondan sonra ilk gelen vapurla Ders’âdet’e vâsıl oldu. Gelir gelmez doğru konağa baş (v)urduysa da kapıda bekleyen henüz tanımadığı iki Hırvat bî-gâne-vârî göğsüne dayandılar.

Sa’îd Bey bu hakâretin dahî emsâline tatbîken müretteb bir şey olduğuna intikâl ederek zorlamaya cesâret edemeyip hânesine ‘avdetle ba’zı ta’allukâtıyla bi’l-istişâre hep birlikte oldukları halde İsmâ’îl Efendi’yi celbederek istifisâr-ı hâle başladılar.

İsmâ’îl Efendi evvelâ bir kaç sözle idâre-i lisân edecek olduysa da Sa’îd Bey’in elinde bulunan öyle bir üçüzlü resme karşı İhsân Hanım’ın iffetini tesâhib mümkün olamayacağından pek ileri gidemedi. Binâen-‘aleyh içlerinden Hâfız Efendi nâmnında çenesi kuvvetlice bir zât ma’rifetiyeye ma’hûd resimdeki cem’iyyete müsâ’adesinden dolayı kendisine ‘âdetâ vesâetle ithâma kadar sözler dokundurdular.

İsmâ’îl Efendi arasında kalıp bunaldığı şu müşkülâtın def’ine başka bir çâre bulamadığından, dedi:

“— Efendiler! O kadar tecâvüz lâzım değil. Zîrâ buradaki sözlerin beyhûde münâza’adan başka hiçbir hükmü olamaz. Madem ki Beyefendi iddî’âsını elimdeki resme istinâd ediyor, bu keyfiyyet bir hüküm-i resmî ile fasl olunabilir. Fakat bendenize bırakılırsa şu kadar söyleyebilirim ki, Beyefendi hükûmete müraca’atla gerek zevcesi ve gerek sâ’irleri haklarında bir da’vâ kapısı açmış olsa zevceleri Hanımefendî’nin dahî kendi haklarında cihet-i âhirle ba’zı iddî’âda

bulunabilip hükmettirebilmesi dahî ihimâlden pek de ba’îd değildir.

Bununla beraber tutalım ki, Beyefendi öte taraftan ‘aleyhine açılacak da’vâyı reddetmüktedir olsun da kendi iddî’âlarını istediği gibi kazansın. Bu halde dahî keyfiyyeti halka i’lândan vikâye mümkün olmayacağından yine kendi nâmûsunu hakkıyla muhâfaza etmiş olamaz. Çünkü hüküm-i hükûmetten ziyâde ihtirâza şâyân olan halkın ağızları olduğu beyâna muhtâc değildir. Hükûmetçe husemâsi hakkında her ne da’vâ etse ve her ne töhmet sâbit olsa işte o ağızlar cümleten “Sa’îd Beyin haremî” mukaddemesiyle yâda başlayacaklardır.

Bir de dîvân-i hükûmet ekseriyâ söz anlamayıp hakkına râzı olmayanlar içindir. Beyefendi ve husemâ ‘add eylediği zevât ise her ne kadar yek-diğeri ‘aleyhinde sûret-i şiddet gösteriyorlarsa bile yine her birisi ‘adî hakkâniyyeti dahî kabulden geri durur makûleden olmadıklarından ve hele hükûmete mürâcaat etmekten ise Beyefendi ile bizim taraftan ve bir de Hakkı Bey tarafından üçer dörder kişiden mürekkeb bir meclis-i husûsî teşkîl olunarak içlerinden birer hakem nasbîle keyfiyyet halka ifşâ olunmadan evvel-ermde bir kerelik orada tedkîkine girişilmesini münâsib ‘addederim. Hem de hakemler ma’rifetiyeye karâr ve hükmü bile verilerek belki hakîkat zannumuzun ‘aksî olarak zuhûr edeceğini ve şu cihetle te’lif-i beynlerini dahî me’mûlden hâlf olamam.

İşte bi-lâ-te’emrûl halka eğlence olmadansa evvelâ da’vânın bu sûretle mahremâne halline çalışılması tarafeynin ‘uluvv-i cenâblarına daha muvâfık olur zannundayım. Ma’a-mâ-fih için bu sûrete dökülmüş olması istenildiği halde mu’ahharan yine hükûmete mürâcaat kapısını kapamış olamaz.” demesiyle, huzzâr cümleten İsmâ’îl Efendi’nin bu re’yini kabul ederek üç gece sonra ol vechile bir meclisin İhsân Hanım birinci derecede müdde’iyyetün ‘aleyhâ bulunmak cihetiyeye onun konağında teşkîline karâr verdiler.

Bu karâr üzerine İsmâ’îl Efendi oradan kalkıp konağa gelerek keyfiyyeti İhsân Hanıma ifâde eyledikde, kendisi bundan memnûn olmadıysa da Sa’îd Bey’in yedinde gönderdiği gibi inkâr kabul it-

mez bir sened olduğca, hükümete müracaat edecek olsa işin özü bu kadar da alınamayacağı beyân etmesiyle başka bir çâresi olmadı. Şundan hâh-nâ-hâh reddedemedi.

Ma'a-mâ-fih bu keyfiyyet dediği derecede müşkil olduğu halde öyle bir meclisde def'-i da'vâ yine mümkün olmayacağı evhâmina düşüyse de İsmâ'î Efendi ta'îmânı vechile hareket olunur ise şu müşkilâu suhûletle def' edeceğine veyâ hiç olmazsa ehven sûrele geçişirebileceğine da'ir te'mînât vererek İhsân Hanım'ın muvâfa-kat-i kâmlisini tahsil eyledi.

Ba'dehu ikinci derece müdde'â 'aleyh olan Hakkı Bey'e mürâ-caatla sûret-i hâli ona dahî itâde eyledikde, bî-çâre nâmûsunun pây-sûretle olur ise olsun mevki'-i muhâkemeye çekilmesine aslâ gönülü olup bununla beraber her şeyden ziyâde bu işin familyasına duyu-rulmasından icinâb eylediği halde İsmâ'î Efendi "artık kendisine ne dedi ise dedi" onu dahî her sûrette irzâ eyledi.

Vaktâ ki mukarrer olan meclis vakt-i mu'ayyeninde teşekkül edip Sa'îd Bey peder ve vâlidesi ve bir de eniştesi olan Reşâd Efen-di ile Hakkı Bey dahî kezâlik peder ve vâlidesi ve bir de akrabasın-dan Rızâ Bey¹¹⁶ ile dörder kişi oldukları halde geldiler. İhsân Hanım taraf-dârını da kendisiyle İsmâ'î Efendi ve üçüncü derecede müd-din'in ehîbbâsından Hacı Rüstem Efendiden ibâret idi.

Bunlar üç taraf dörder kişi oldukları halde her fırkanın içinde bir de kadın bulunması İhsân Hanım kolunda bit-tabî' kendisi hâric ka-lamayacağından her fırkanın efrâdı dahî 'adâlet-i mütessâvîye tahn-da bulunmak üzere içlerinden bir şahsın tâ'ife-i misâdan olmasına başkaca karâr vermişlerdi.

Meclisin hân-i teşkilinde evvelâ Sa'îd Bey tarafından Reşâd Efendi ve Hakkı Bey kolundan Rıza Bey İhsân Hanım tarafından

¹¹⁶ Nakli-i sergüzeşt.

dahî Hacı Rüstem Efendi hakem nâsb olunarak şu üç zât beyninde kur'a keşîdesiyle riyâset Rıza Beye isâbet eyledi.

Eshâb-ı iddîâdan Sa'îd Bey asâlelen müdde'a ve müdde'a 'aleyh bulunup, müdde'iyeh 'aleyhâ ve müdde'iyeh olan İhsân Ha-nım tarafından dahî İsmâ'î Efendi vekil ta'yîn olundu. İkinci müd-de'â 'aleyh olan Hakkı Bey'e, üçüncü ve dördüncü müdde'â 'aleyhi-mâ bulunan Tahsîn Efendi ve pederi İsmâ'î Efendi icrâ-yı asâlete hazır oldukları halde diğerleri dahî İsmâ'î Efendiyi vekil ettiler.

Bunların mecmû'u dörderden on iki kişi olup içlerinden kadınlar mestûre oldukları halde buldukları salonunda hakemler ve ashâb-ı iddî'â ile sâ'irleri meclis üsûlüne tevâfikkan müstahilü' ş-şekli olan ma-sanın etrâfındaki sandalyelere teşrîfât üzere oturdular.

Bu halde Sa'îd Bey da'vâsına kıyâm ile hey'et-i hukemâyâ hitâ-ben:

"— Efendim, zevcem bulunan şu İhsân Hanım bendemiz Bey-rût'ta bulunduğum halde şu Hakkı Bey ve şu Tahsîn Efendi ile bî-lâ-cebr 'iffetini pây-mâl ederek 'ırz ve nâmûsunu ihtâl eylediğinden şerk-i töhmetleriyle beraber üçünün de lâzım gelen cezalarını tâlib olduğum halde ikmâl-i nâmûsum için evvelâ zevcemim te'âfihini iddî'â ederim" dedi.

Re'is Rızâ Bey, İsmâ'î Efendi'ye:

"— İsmâ'î Efendi, Sa'îd Bey'in zevcesi olan müvekkileniz İhsân Hanım 'aleyhindeki iddî'âsına ne dersiniz?"

"— Hâşâ efendim, bu gibi iftirâyı aslâ kabul edemeyiz. Re'is Efend, Sa'îd Bey'e:

"— Beyefendi, bakınız da'vânızı teslim etmiyorlar. Siz bunu isbâta muktedir misiniz?"

"— Evet efendim, işte senedim" diye, ma'tûm olan resmî mey-dâna koyarak: "Hem de bu resim şu mütehemlerden mâ'adâ be-heme-hâl bir de ressâmın vücûdunu iktizâ edeceğinden her kim ise

onun cezasını da başkaca iddi'â ederim."

Hakemlerden ikincisi Reşâd Efendi Sa'îd Bey'e:

"— Beyefendi şimdilik hâdis olan ikinci da vânz geri kalsın da, evvelâ birinci da vânzı bitirelim." (İsma'îl Efendi'ye):

"— Efendi, siz bu resme ne diyeceksiniz?"

"— Efendim, bu resim beyefendi'nin ettiği iftirâya sened olamaz."

"— Niçin?"

"— Yâ Efendim, bu resim velev ki sahîh olsun. Bu zâtların Hanımefendi'nin yanında bulunmalarından 'iffetine ne zarar gelebilir?"

Re'is Efendi İsma'îl Efendi'ye:

"— 'Acâyib! Bu zâtların Hanımefendi'nin mahremleri midir?"

"— Evet Efendim yabancuları değildir."

Üçüncü hakem Hacı Rüstem Efendi Sa'îd Beğ'e:

"— Beyefendi bakınız zâtlar "Hanımefendinin yabancuları değildir" diyor. Siz buna ne dersiniz?"

"— Efendim, bunların ikisi de nâ-mahremdir. Hele sağ tarafında durmuş olan şu Hakkı Bey hiç tanımadığım bir ecnebidir."

Re'is İsma'îl Efendi'ye:

"— Bakınız! "Bu zâtların ikisini de nâ-mahrem ve husûsiyle Hakkı Beyi hiç tanımadığım bir ecnebidir" diyorlar."

"— Estağfirullah! Hakkı Bey değil ecnebi, nâ-mahrem bile değildir."

"— Pekî ammâ söylemek size düşer, beyân edin bakalım. Hanımefendinin nesidir?"

"— Efendim, Hakkı Beyefendi, Hanımefendinin öz vâhid karındaşıdır!...." demesiyle, huzzâr-ı kemâl hayretle birbirlerine baktılar. Bu hâle İhsân Hanım'la Hakkı Bey hepsinden ziyâde ta'acübde kaldılar. Hele gaybûbetinden on dört senedir ciğer-süz olan vâlide-siyle pederi ise halecân-ı kalbe:

"— Bizim sevgili 'Atiyemiz mi?" diyerek birbirlerine girip,

Hakkı Bek: "Yârab! Bu ne garîb esrâr?! Sevgilimle karındaş mı çıktık?!..” diyerek, hüzn ü sürûr ile karışık bir hayretle parmaklarını birbirine kıltitledi. İhsân Hanım bunların telâşına bakarak şaşırmış olduğu halde biraz kendisini toplayarak titrek bir sesle:

"— Lâkin yanlış!... Ben 'Atiye değilim!...” demesini müte'âkıb, İsma'îl Efendi:

"— Velf-ni'met, ta'accüb etmeyiniz! 'Atiye ismi 'an-asıl pederzâd olan nâm-ı 'ismetinizdir.” deyince, İhsân Hanım:

"— Ah gerçek mi?!.....” diyerek, te'essürât-ı kalbiyyesinden âğlamaya başladı. Yine:

"— Evet efendim, şimdiye kadar size bildirememiştik.” dedikte, İhsân Hanım:

"— Ah! Meğer Hakkı Beyle muhabbetimiz, tevekkeli değilmiş!” deyince, nazar-ı hayretle bakmakta olan vâlide ve pederi İhsân Hanımı agûş-ı sürûra almak için hücûm ederlerken, Sa'îd Bey dik sesle:

"— Durunuz! Ben bunu kabul etmem.” (Re'ise) "Efendim, töhmetlerini def' için bu bir sanî'adır."

Re'is İsma'îl Efendi'ye:

"— Bakınız! Beyefendi o ifâdenizi kabul etmiyor."

"— Efendim, isbâta hazırım."

"— Buyurun!"

"— Hanımefendi şu vâlideleriyle pederleri olan Hacı Nazîf Efendinin bundan öndört sene evvel üç yaşında bulunduğu halde bir Kadir gecesi kaybolan kerfmeleleridir."

"— Neden ma'fûm?"

"— Evet. Zîrâ Hanımefendi'yi murûr-i zaman ile vâlidesiyle pederi eğer birdenbire tanıyamadılarsa, kendisini bulmak için o vakit gazetelerle 'âleme i'lân ettikleri nişânesini aslâ unutamazlar."

İkinci hakem (vâlidesiyle pederine):

"— Ne idi o 'âlâmet. Buyurun haber veriniz bakalım?"

"— Evet, sağ ayağında badem şeklinde bir tekekir" demesiyle

İhsân Hanım müte'âccibâne:

“—Evet doğrudur.”

Yine ikinci hakem (Sa'îd Beg'e):

“—Beyefendi, bunlara ne dersiniz?”

“—Evet Efendim! İsmâ'il Efendi zevceci, bunlar da mahdûmanlarını pençe-i ihtâmından kurtarmak için cümlesi beyrinde tertîb olunmuş bir sanî'adır” derim.”

Re'is (İsmâ'il Efendi'ye):

“—Efendim! Beyefendi da'vânızı nasıl cerh ediyor?”

“—Efendim! Beyefendi hakikat-ı hâli bilemediğimize o vecchi-
le sî-i zanda bulunuyor. Lâkin hakikat bir vakitte tağayyur ede-
mez.”

“—Pek güzel ama, böyle bir garîb iddi'â ifâdenize taraftar düşen zevânın öyle bir 'alâmet-i haber vermek gibi tasdikleriyle teslîm olunamaz. Şu cihetle iddi'ânız daha başka edilleye muhtâcdır.”

“—Peki Efendim! Bunlara da bir diyecek var mı? İşte bunlar o tarfhte göcücü bulmak için evvelâ familyası tarafından mu'ahharan bâb-ı zabûyye cânibinden resmî i'lânlar derc olunmuş olan hükû-
met-i seniyenin tasdikci altında bir senedir. Buyurunuz!” diyerek,
o vakitten beri sakladığı gazeteleri meydâna koydu. Bunlar kıra'at
olunduktan sonra:

Üçüncü hakem (Sa'îd Bey'e):

“—Beyefendi! Bunlara bir diyeceğiniz var mı?”

“—Vâkı'â bu gazeteler dedikleri yolda bir da'vânın isbâtına kâ-
fîdir. Lâkin bendenizin şu Hacı Nazîf Efendi kerâmisi 'Atiye Ha-
nım da'vân yok. Muhtlisiniz nikâh kâ'imesiyle musaddek Yanyalı
Dâniş Bey kerâmisi olan şu İhsân Hanım 'aleyhine da'vâ ediyor-
rum.”

Yine üçüncü hakem (İsmâ'il Efendi'ye):

“—Efendi dinliyor musunuz? Beyefendi sizi bu sûretle de red-
dediyor. Hem bu söz de hakları anlaşılıyor. Ne cevâb vereceksiniz?”

“—Efendim, Beyefendinin şurası hatırlardan çıkmış olmalıdır

ki, nikâh kâ'imesinde Hanımefendinin pederleri ismi Nazîf Dâniş diye yazılıdır. Beyefendi ise Nazîf ismini Dâniş Bey'in mahlası ol-
duğuna zâhib oluyor. Halbuki Hanımefendi hakikat-ı halde şu Hacı
Nazîf Efendinin sulb-i sahîh kerâmisi olduğu cihetle pederinin ismi
şüphe kalmamak üzere nikâh kâ'imesinde hem de Dâniş isminin ev-
veline vaz' olunmuştur. İşte buyurunuz!” diyerek, nikâh kâ'imesinin
bir sûret-i musaddakasını çıkarıp masasının üzerine attı.

Bu sûreti gend gün evvelce 'akdlerini ierâ eden İmâm Efendi
nezdindeki mevcûd olan kaydından ihrâc ettirmiş idi ki, mahâllesi-
nin imâmet ve muhtârânı mühr-i resmîleriyle memhûr ve musaddak
idi.

Bu sûret-i musaddaka huzzâr tarafından mu'âyene olunduktan
sonra:

Re'is (İsmâ'il Efendi'ye):

“—Vâkı'â bu musaddak sûret iddi'ânızın o cihetini de isbâta kâ-
fîdir. Lâkin pederlerinin isminde gösterilen karışıklık gibi Hanımef-
endiye de evvel 'İhsân' ve mu'ahharan “'Atiye” ismi veriyorsu-
nuz? Bu ihtilâf neden neş'et ediyor?”

İsmâ'il Efendi, Hanımefendinin sûret-i gaybûbeyile isminin teb-
diline dâ'ir olan mâcerâ-yı ma'îumadan icâb eden fikraları naklettik-
ten sonra:

“—İşte nâmn-ı asîlîleri bulunan 'Atiye'nin o yürekleri yakıcı olan
“İhsân” ismine tahvîl olunup bu da familyasının gazetelerle müjde-
sine va'd ettikleri akçaların ihbâra mecbûr ettiği cihân halkından
gizlemek maksadından başka bir şey değildi.”

İkinci hakem (İsmâ'il Efendi'ye):

“—Evet bu ifâdeniz de 'akla ba'îd değil. Lâkin “İhsân” ismine
bir de “yürekleri yakıcı” ta'bîriyle bir vasf 'ilâve ettiniz. Ona sebep
nedir?”

“—Evet Efendim bu su'âliniz de variddir. Çünkü isimlerinin
“İhsân” a tebdîli hem de iki sebep tahundadır. Birisi “'Atiye” kelî-
mesinin lafzını tağayyur etmekle ma'nâsını mahv etmekle murâd
olundu. Diğer sebep de Dâniş Bey'in o vakit hiç evlâdı kalmayıp

“İhsân” nâmi ise en sonraki muhterik vefât eden üç yaşında bir oğlunun ismi idi ki, Hanımefendi’ye onu tesmiye etmekle merhûm çocuk nev’imâ ihyâ edildi. Ve “İhsân” nâmi hakikaten Dâniş Bey’in ol sûretle vefât eden en sonraki mahdûmunun ismi olup kendisinin gerek erkek ve gerek kız hiçbir evlâda mâlik olmadığımı Yüksekkaldırım ve Tırhala’daki çiftlik ahâîleriyle isbât edebilirim.” deyince:

Yine ikinci hakem (İsma’îl Efendi’ye):

“— Vâkı’â bu ifâdâtınız da yolundadır.”

(Sa’îd Bey’e):

“— Beyefendi, siz ne buyurursunuz?”

“— Efendim, bu ifâdelerden şu anlaşılıyor ki, Dâniş Bey’in dâr-i dünyâda hiç evlâdı kalmamış, gûyâ zevcem de onun kerfmesi olmayıp, ancak şu Hacı Nazîf Efendi’nin kerfmesi imiş! Bununla beraber hamdolsun öz pederi böyle ber-hayât bulunduğu halde kendisi mâlik olduğu bunca servete nereden nâ’îl olmuş?”

Re’îs (İsma’îl Efendi’ye):

“— Dinlediniz mi Efendî? Beyefendi yine ne söylüyor. İşte bu da bir dereceye kadar câ-yı s’âldir.”

“— Evet Efendim, “hakları yoktur” deyilemez. Zîrâ Hak müzdâd buyursun. Velf-nî’metin servet ve sââmî vâkı’â bir insâna da havadan gelemmez. Cümlelerin ma’lûmudur ki, bu servet kendisine ancak Dâniş Bey’den intikal etmiştir. Bununla beraber Hanımefendi Dâniş Bey’in sülb-i sahîh kerfmesi olsaydı, merhûm vefâtından evvel ba’zı bahâneler serdiyle Yanya’daki çiftliğinde kâffe-i servetini Hanımefendiye nefy-i mülk etmesine ne ihtiyâc kalırdı? Nefy-i mülk mad-desi ise işte şu musaddak sûretle sâbittir. Asıl hüccet-i şer’iyyesi dahî velf-nî’mette el’an mahfûzdur zannederim” diyerek, meydâna bir hüccet sûreti koymasıyla huzzârı bir hayret-i tasdîk istilâ eyledi.

O vakit İhsân Hanım (gözlerinden inci gibi yaşlar dökülerek)

“—Ah! Aslımı şimdi anladım!... Ne garîb bahtıyarlık?! Ne hü-zünlü muvaffakiyyet?! (O deryâ gibi mâ’î gözlerini silerek) Ondört senedir hasretlerini bilemediğim.... Sevgili Vâlidem!.. Hürmetli pe-derim!...” diye, tekrar hiçkura hiçkura ağlamasıyla familyaca bir

gulgule-i der-agûştur kopardılar. Şu hâli bi’l-cümle huzzâr teslim ederek kemâl-i rikkatle seyr ü temâşâ ettiler.

* * *

Mûre’âkiben hakemler ““Atiye İhsân” Hanım’ın Hakkı Beyle karındaşlıklarına hükmederek Sa’îd Beyin bunlar ‘aleyhine nâ-mahre-miyyet husûsundan dolayı da vâya salâhiyyeti kalmadığına bi’l-itifâk karâr verince:

Sa’îd Bey (hey’ete hitâben):

“— Efendiler! Tutalım ki, karındaşlıkları hakîkat olsun. Fakat iddî’â etdiğim töhmetten yine kurtulamazlar. Zîrâ ikisi de karındaş olduklarını daha şimdi anladılar” deyince, huzzâr be-tekrar birbirlerine bakıştırlarsa da.

Üçüncü hakem (Sa’îd Bey’e):

Lâkin Beyefendi! Ne çâre ki, da’vânızın hükmü geçti. Çünkü karındaşlıklarının subûtundan sonra evvelce görüştükleri için kendileri hiçbir nazarda mes’ûl tutulamaz” dedi. Sa’îd Bey de fi’l-hakîka da’vâsından bu cihetin istimâ’a kabiliyyeti kalmadığını anlayarak ondan sarf-ı nazarla:

“— Efendim pek a’îâ. Haremimle Hakkı Beyin karındaş çıkma-ları ikmâl-i nâmûsuna hizmet eylediğinden uhuvvetlerini bendeniz de teslim ederek, Hakkı Bey’i kayımlığa kabul ettim. Fakat zevcem resimdeki sol tarafında bulunduğuşu Tahsîn Efendi hakkında ne diyecektir?” diyerek, ikinci da’vâsına kıyâm etmesiyle:

Re’îs (Sa’îd Bey’e):

“— Beyefendi, bu da’vânız şâyân-ı istimâ’dır. Fakat muhâkeme-yi birbirine karıştırmayalım. Çünkü Hakkı Bey ‘aleyhindeki iddî’ânıza evvelce elinizde bulunan resmin bir de vücûdunu iktizâ eden ressâm her kim ise ondan da başkaca da’vâ edeceğinizi beyân etmişsiniz. İşte o da’vâ-yı hâdisi Tahsîn Efendi’ye takdîm ve tercîh ettiğinizden usû-i muhâkemece şimdilik o cihetin tedkîki icâb eder.”

“— Evet münâsib efendim. Su’âl buyurunuz o ressâm kimdir?”

Üçüncü hakem (İsma'î Efendi'ye):

“— Efendi bakınız ne diyorlar?”

“— Fotoğraf takımı fı'l-vâkı' Beyoğlu'nda bir ressamdır. Lâkin resmi alan Pişano mu'allimesi Madam Marî'dir. Şu cihetle Hanımefendi'nin yanında onlardan başka erkek bulunmadı. Ve madam o yoldaki mahâreti Beyefendice dahî mümkün değildir.”

Yine üçüncü hakem (Sa'îd Bey'e):

“— Beyefendi bakınız, ne cevâb veriyorlar?”

“— Efendim öyle ise be'is yok. Zînâ şu cevâbda resimlerin ayrı ayrı alınarak somradan birleştirilmeyip müctemi'an alındığı i'tirâf olunması bendeniz için kâffîdir. Şu cihetle ondan da sarf-ı nazar ettim. Fakat zevce'nin evvel ve âhir rakibim olan Tahsîn Efendi ile birleşmesine ne denilecektir.”

Re'îs (İsma'î Efendi'ye):

“— Efendi! İşitiyorsunuz, Beyin da'vâsı mahdûmunuza tevaccüh etti?”

“— Efendim, mahdûmum Tahsîn Efendi fı'l-hakîka Hanımefendi'nin mahremi sayılamaz. Lâkin Hanımefendi zevce'nin mübteâ ve musır olduğu heva ve hevesince islâh-ı ahvâline evvelleri her ne kadar müritvet-mendâne çalıştıysa da aslâ te'sür ettiremediğinden en sonra zikri müstehcen ba'zı gaddârlık ve yine kıskançlıkca artuk tâkat gelmeyen harekât-ı gay-ı lâ-yıkasına nihâyet verdimmek üzere mukâbeleten bir 'ibret göstermek için Hakî Beyle ülfete başladı.

Bendeniz şu fikr-i nâ-becâdan kendilerini evvelce şedîden men' edecek oldumsa da zevce'nin intikâmı vefî-ni'metin yütüğüne bir kurt olduğundan şu mihnetle telef-i nefsinî câ'iz göremeyerek bir çâre-sini araştırmakta iken, bir de Hakî Bey'in kendi karındaşı olduğunun tahkikine tesâdüfen muvaffak oldum. Ve buna ta'acub ederek hem de anladım ki, birbirlerine olan muhabbetleri tevekkeli değil meğer iki taraflı kaynayan karındaşlıklar kâni iktizâsı imiş. O zaman ahz-ı sârda Hanımefendinin râhat-ı kalbîyesini bozmamak üzere hakikat-ı hâli kendilerine bildirmeyerek ba'dehu muhâlefeten el çektim. Bununla beraber karındaş olduklarını bilmeyen iki gencin

musâhabet-i temâyyül-kârânelerine Beyefendi'nin haklı olduğu işti-bâhı gibi bendeniz de kâmilen emniyet edemediğimden bir güne mu'âmele-i müteccâvizeye fırsat vermemek için vefî-ni'metin çâker-i sâdıkı bulunan Tahsîn Efendi'yi ihtiyâten kendilerine engel olmak üzere yanlarında bulundurdum. İşte mahdûmum ise ancak dâ'ire-i 'ismetlerinin muhâfızdır. Kaldı ki, Tahsîn Efendi'nin 'iffet ve ihâ-nehine ta'alluk eden şüret-i ahvâli, kendisinin vefî-ni'met hakkında ne derecelere kadar hareket-i edîbâne ve 'afrîfânde bulunduğunu Beyefendi dahî inkâr edemez.

Şu cihetle ki, Hanımefendi'yi kendisine bildirmeyerek Ağa Câmi¹¹⁷ sendeki hânemizde buluşturduğu zaman Beyefendi'yi değil da'vet etmek haber bile vermeksizin gece vakti yalnızca bir hânede öyle bir fırsatı kendi me'âmına pek kolay istî'mâl edebilirdi?” dedi.

İsma'î Efendi fütûr-ı şeyhû-hâne ile bu kadar sözü yalnız başına bile de idâre edemez idiyse de müvekkilleri bir taraftan usul Rumca olarak kendisine söz yetiştirip İsma'î Efendi de onların mu'âvenetiyle ifâdânu ortaya inci gibi dizip dökerdi.

Re'îs (Sa'îd Bey'e):

“— Beyefendi, İsma'î Efendi'nin şu ifâdânu nasıl bulursunuz?”

“— Efendim, bu sözler kendisinin mâ'îli-i hevâ üç tane genç hakkunda irtikâb ettiği tühmet-i vesâleti sevr için nice vakitler beri düşünme düşünme zihninde hüsn-i terûbe geçtiği bir takım san'âh hâlelerdir. Yoksa şu zâtlar gibi yakıskılı iki gençle görülmüş olan zevce me birini karındaş çıkarıp diğerini ona engel düşürmekle 'iffetinden 'vicdânını aslâ te'mîn edemez” demesiyle, İsma'î Efendi mahdûbuyetinden kızarp hiddetinden sakal bıyığa karıştığı halde yine cevâba âgaz etmekte iken 'Aüye İhsân Hanım derece-i inthâyâ varan hicâbından daha ziyâde müte'essir ve bî-karâr olarak ayâğa kalkıp halecân-ı kalbinden artuk dili dolaya dolaya (Re'îse):

“— Efendim, Efendim! Beyefendi artık tecâvüz ediyor. Çünkü ben hâ'iz olduğum 'uluw-ı 'ismetle beraber şeref-i nâmûsunu tanı-

¹¹⁷ Câmi'inde

yan şu beylere görünmüş olduğumu inkâra tenezzül etmedim. Fakat bu bâbda her ne kadar ısrâr etse Beyefendi'nin da 'vâsı ondan ileriye gidemez.

Zîrâ kendi kalb-i fesâd-kârânesi icbârıyla zâhib olduğu öyle bir alçaklığı hâşâ irtikâb etmediğim hâlâ yüzümden açılmamış olan duvâkla sâbât olabilir. Bununla beraber benim gibi zevcimin vefâsından ümîd kesmiş bir bâkire için nâmahreme görünmek o kadar büyük bir töhmet ise, ya henüz perde-i bekâretle muhadder olan bir zevceye râğmen Beyefendi'nin irtikâb ettiği bu nice denâ'etler kendisi için bir 'alf şeref mi sayılacaktır? İşte!... Hatt-ı destidir" diye Beyrut'tan gönderdiği mektubu ortaya attı. Ve (Sa'îd Bey'e):

"— İşte mağrûfetiniz!... " dedi. Mektub kira'at olunurken 'Atiye İhsân Hanım yine evvelki te'essürâtını hissetmeye başladı. Bu def'a zevcî hazır olduğundan yüzüne baktıkça, daha ziyâde hırs ve hiddetli artarak kira'atın hitâmında artık tahammül edemediğinden (Sa'îd Bey'e):

"— Gördün mü? Gidi alçak!..." dediği gibi, Sa'îd Bey'in de halka karşı 'ârından irâdesi elden gidip kemâl-i feverân-ı gazabla derhâl kılıcını çekti.

O vakit huzzâr korkularından pür-telâş kimisi feryâd ederek her biri bir bucağa sığındıkları haldе Sa'îd Bey yalnız kılıncı zevcesine hücûm ederken, zevcesiyile oturmuş oldukları mevki' karşı karşıya olmak cihetiyile Sa'îd Bey masayı dolaşıncaya kadar Tahsîn Efendi taraftarlık münâsebetiyile 'Atiye İhsân Hanım'ın yanı başında bulduğundan hemen yerinden fırlayıp bî-çâreye siper olarak kılıca göğüs gerdi."

Ve evvelce derhâl piyanonun önünden kapmış olduğu vidalı piyano iskemlesiyile dahî kendisine siper almak istediye de hakkıyile idâreye vakit bulamadığından Sa'îd Bey hamlesini geri almaksızın o sür'atle ikinci düşman bellediği Tahsîn Efendi'ye saptı.

Huzzârın ettiği feryâd üzerine koşuşan uşaklar ve Hırvatlar yeti-şerek Sa'îd Bey'i yakalayıp kılıncını elinden aldırsa da Tahsîn Efendi kanları akararak olduğu yere yığıldı. Bereket versin ki, hasmi-

nin sol memesinden saptırmak istediği kılıncı tesâdüfen setresinin konyun cebinde bulunan kalınca bir bağ cüzûdân içindeki beşlik zer-i 'Osmaniye isâbetle zırh-vârî ucunu kaydırmış ve o anda can havliyle kendisi de çekilmiş olduğundan yalnız sol koldan haylice mec-rûh olmuş idi.

Bu halde Tahsîn Efendi'yi bir kanepeye uzatıp der-akab huzzâr cümleten başına üşüterek bir taraftan da hekîm ve cerâha haber koş-turdular. İsmâ'îl Efendi oğlunun başucuna geçip gözlerini silerek:

"— A yiğidim, haline bak! Elimdeki iskemle ile sen de onun kafasına niye (v)urmadın?"

"— Ah pederim!.. Ben vefî-nî'metin beyine nasıl el kaldırabilirim?" diyerek, hürmet-i şeffikâne göstermesi huzzâra daha ziyâde rikkat verdi. Bunun üzerine 'Atiye İhsân Hanım (Tahsîn Efendi'ye):

"— 'Acayib! Ya benim kendisinden kemâl-i nefretle ettiğim hakâreti görmedim mi?"

"— Efendim, hakkınız var. Siz yapabilirsiniz. Lâkin kulunuzun... Haddim değil. Bendenizin... Vazifem... Ancak... Hâk-i pâyimizi... Muhâfazadır." Deyince, 'Atiye İhsân Hanım'ın kalbinde başka bir fikir hâsıl olup pür-telâş ortaya:

"— Nerededir o hâ'in? İşte şimdi kendisinden kan da 'vâ edeceğim" diyerek, etrâfa göz gezdirirken uşaklardan birisi

"— Efendim kılıncını alıp aşağı indirdik. Emrinize muntazırız" dedi.

'Atiye İhsân Hanım (huzzâra hitâben):

"— Efendiler, ne diyeceksiniz? İşte cümleiniz gördünüz ki, hem bana kılıcı çekerek sî-i kasd etti, hem de şu bî-çâreyi yalnız koldan dan cerh edebildiyse de (v)urduğu kılıcı öldürücü bir hamle idi. Bunun hiçbiriniz inkâr edemezsiniz. İşte ben cümleinizin şehâdet-i 'âdilânesiyile mahkeme-i cezâyâ murâca 'at edeceğim. (Tahsîn Efendi'ye) Bî-çâre, haydi beraber sen de"

"— Efendim, kulunuzun ... Mecâlim yok. Her şey'e ... Efendimizi... Vekîl ettim."

"— Bunun üzerine İhsân Hanım hükkûmete murâca 'atla zevcini-

den ahz-ı inîtkam etmek üzere vukû-ı hâli kaleme alarak bir şehâdet-nâme tahrîd eylemek için huzzânı tekrar masa başına da 'vet etti.

Bu halde Sa'îd Bey'in taraf-dârânî için ne'vcesi pek fenâya varacağı anladıkları misillü diğerleri dahî teşkîl ettikleri böyle bir meclis-i husûsî ile ne'vcesini bir hüsn-i sûrete rabt edemeyerek 'âkıbet sebebiyet verdikleri cerh maddesinden dolayı nazar-ı hükûmetle ne gibi mes'ûliyyete dâcâr olacaklarını bilemedikleri cihetle ziyâdesiyle havf u ihtirâz etiklerinden beyenlerinde mahremâne ba'zı müzâkereden sonra hep birden 'Atiye İhsân Hanuma büyük büyük tarzîyeler vererek dâmen-i 'afvına düştiler.

Ve bundan başka zevceyn beyrinde hüsn-i mu'âşerete imkân kalmadığını meydâna koyarak yine o meclisin bir hüsn-i ne'vcesi olmak üzere yalnız beynlerini tefrik ile iktifâya karar verip ricâ ettiler.

'Atiye İhsân Hanım da 'umûmun ricâsına ve bâ-husûs zevcinin râbta-i ta'allukundan o anda kurtulmak mahzûziyyetine dayanamamış yarak o şart ile 'afvına muvâfakat gösterdi.

Sa'îd Bey'in tarafîsı derhâl kendisini mufârakata izâ ederek fakat zevcesinin mihr-i mu'eccebi olan kırk bir kurşun 'afvını dahî kendi ağzından olarak başkaca teklîf ve istihâm eylediklerinde:

'Atiye İhsân Hanım müstehziyâne:

"... Pek güzel pek güzel! Bu ricâsından da aşırı memnûn kaldım. Zîrâ dokuz aydır başına mahz-ı felâket olan zevcemın zerre kadar bir müritvetini görmediğim halde, ilk geçeden beri dâmen-i lütfüma açtığı dest-i mürâcaatı son dakıkaya kadar geri almaya muktedir olmadığımın dolayı merhamet-i kalbiyyeme el vermeyecek derecede bir hakâreti kendi kendine da 'vet ettiğine iftihar ederek işte bu bed-bahlığımı gönlümce ahz-ı inîtkâm 'adde ederim" diyerek, bir lahza da nafaka-i şer'iyye ve hukûk-i sâ'ire ve müsterikasyıla beraber kırk binî fedâ etti.

Sa'îd Bey ve taraf-dârânî hukûk-ı sâ'ire ile kırk binin hatırı için o derece hakârete tahammül ile aslâ aldırımadıklarından huzzânın şahâdetleriyle hemen nikâhları fesh olunup mev'ûd olan 'afv-ı cinâyete dahî mazhar oldukları halde çıkıp gittiler.

'Atiye İhsân Hanım def'-i sûrs u memnûniyyet-i âzâdegi ile vâlide ve peder ve biraderleriyle beraber masa başında oturup mütehasserâne görüşürlerken hekim ve cerrâh dahî gelerek Tahsîn Efendiye mu'âyene ile yarasını sarmakla idiler. İsmâ'îl Efendi bî-gâre oğlunun yanından (bir) dakîka ayrılmak istemez idiyse de o karşılıklıta iktizâ eden ba'zı muhim ve müsta'cel işlerin çâr-nâ-çâr tesviyesine mecbûr olduğundan içeri girip dışarı çıkmakta iken oğlunun mecrûhiyyetini müte'âkib hânesine de göndermiş olduğu haber üzerine o aralık haremi gelerek onun önüne düşmüş olduğu halde salon kapısından içeri girdiler.

Bu iki ihtiyânın evlâd derdiyle yürekleri pür-hûn ve husûsiyle haremi henüz oğlunun ne olduğunu görüp anlayamadığı cihetle derûnî daha büyük bir âteş-i ızırâbîla meşhûn olduğu gibi Tahsîn Efendi dahî o vakte kadar geçirdiği korku ve akıttığı kanlardan benzi limon gibi sararmış olduğu halde bî-gâre vâlideyi bunu görünce, şaşırıldığından ihtiyârlık hâliyle garîb garîb vaz'u hareketle ağlamaya başlâ-yınca; Masa başında oturanlar mülkâleme-i germ-â-germi-i tahassürâneyi bırakıp o tarafa hasr-ı nazara mecbûr oldular.

O vakit ihtiyâra vâlideyin ağlamasına İsmâ'îl Efendi dahî peyrev olarak mahdûm-ı mecrûhları karşısında bir vâfir acınp sızlandıktan sonra İsmâ'îl Efendi, (Atiye İhsân Hanım'a):

"... Veli-nî'met, işte uğurunuzda cân-sipâr olan bir bende-i bî-mârnızdır. Artık merhamet sizindir" diyerek, karı koca karşısında boyunlarını büküp tarafından 'arz-ı hâlde bulduklarını imâ ettiler.

"... Ne, merhamet mi? O ne demek? Oğlunuz beni ölümünden kurtarmakla şu sa'at hayatımın sâhibi oldu" diyerek, Hakkı Beyden uyur gibi medhûş duran bî-gâreye yatdığı yerde ilcâ-yı meserretünden bedenine sanki derhâl bir kuvvetli can girmiş gibi kanepeden kalkarak hizmet eden câriyelerin i'ânesiyle gele gele ma'sûka-i merhamet-kârinin hak-i pâyine kapandı.

"*Cân girmeyince cânân ele girmez*" me' alini hâtırlayarak huzzâr kendisini tebrik ettiler. 'Atiye İhsân Hanım memnûniyyetinden kendisini de şâyeste-i tebrik gördüğü halde ara yerde birâderi Hakkı Beyin me'yüsüyeti nazâr-ı mürtüvvetine çarparak, onu ve emektarlığında Tahsîn Efendinin kapı yoldaşı bulunan Despino'yu birbirleriyle mes'ûd etmek üzere kızın kolundan tutup Hakkı Bey'e arz etti.

Despino Hakkı Bey'i zâten ziyâdesiyle sevmiş olduğu cihetle aslâ me'mûl etmediği şu lutf-i nâgehâni ve bî-îmtinândan hâsıl olan sururu 'aklım yerinden oynatacak derecelere getirdiği gibi Hakkı Bey de Despino'yu karındaş çıkmakla visâlimden me'yûs kaldığı sevgilisinin yâdigânı olmak üzere kemâl-i mahzûziyyetle kabul etti. Bununla beraber fakat 'Atiye İhsân Hanım kendilerini el ele verirken:

"— Sevgili birâderim, şu anda ben kendimi ez-her-cihet mes'ûd bulduğum halde sizin me'yüsüyetinizi gönlüm aslâ revâ göremiyor. Eğer kabul buyurulursa kendi terbiye-kerdemdir. Hem de kendisi öyle 'âdî bir kız olmayıp gâyet vefâ-kâr bir hemşîremdir."

"— Sevgili hemşirem, bu mes'ûd ve nâ-çârnızı şu sûretle olsun bahtiyâr eden lütfunuza binlerce teşükkür ederim. Şu kadar ki, ne isimle kabul edeyim? " diyerek, Despino'nun mugâyeret-i mezhebiyyesini anlattı. Despino ise şeytan fikirli bir kız olduğundan derhâl murâdına intikâl ederek Hakkı Bey'e 'âşikâne bir bakışla:

"— Efendim, madem ki kendi câriyeniz oldum her ne ki tesmiye ederseniz bi'l-ıfihâr onu kabul edeceğim" demesiyle Hakkı Bey hemşîresine:

"— Efendim, sizin için bâ'is-i firkat olup hem de artık üzerinizde zâ'id kalmış olan "İhsân" nâm-ı müste'ârnızı da birlikte 'inâyet buyurursanız?" deyince:

"— Evet işte size İhsân Hanımı takdîm ettim" diyerek, 'ârnız olan İhsân ismini Despino'ya terk itmekte Hakkı Bey 'âşikâne maktûlesi olan yeni İhsân Hanımla be-kâm oldu.

Değil beyhûde 'âlem içre her kâr

Kese yed-i kesbdir ikbâl ü idbâr"¹¹⁸

Beyti musaddâkıncı, Sa'îd Bey 'Atiye Hanım gibi sâhibe-i hüsn ü cemâl ve gencîne-i servet ve kemâl olan bir zevceden müfârekat ve mahrûmiyyete cezâ-yi a'mâlini bulup Tahsîn Efendi ise üç ay sonra şifa-yâb olduğu halde sabr u sadâkatının semeresi olarak 'Atiye Hanımla nâ'îl-i visâl ve tarafeynin vâlide ve pederleri dahî oğul ve kızlarının sa'âdet-hâl içinde mürtüvvetlerini müşâhade etmekle ferihü'l-bâl oldular.

İsmâ'îl Efendi'nin mukaddeme-i sergüzeşti pek sâde başlamış ve üzerinde Hâce hakkı olmadığı halde gözden kulaktan istihsâl edildiği ma'lûmât ve dirâyetiyle evâsımı dahî tanzîme aslâ himmet etmeyerek yalnız hayır ve şerden idhâr-ı emvâle hasr-ı gayret etmiş ise de hâtıme-i sergüzeştinden çocuğu aşırarak ve bü yüzden kendisini ithâm ederek nazâr-ı hükûmetten kaçırarak leke-dâr ettiği sahîfeleri şu vak'anın nefce-i garîbesi içinde 'Atiye Hanım'ı mes'ûden familyasına i'âde ve 'îrz ve cânnı oğluna muhâfaza ettirip şu vesîle ile onu dahî bahtiyâr etmekle tezyîn eyledi.

* * *

İntehâ Mûsâmeret-nâme

Hâtıme

İş bu Mûsâmeret-nâme on cild olmak üzere yedi parça sergüzeştten 'ibâret olup cüz-i evvelin zeylinde on 'aded fikarât gösterilmiş idiyse de, üçünün tahrîri ma'lûmları olmak cihetiyle erbâb-ı kalem-den bâ'zı zevât-ı fâzilet-simât tarafından ta'ahhüd olunmuş idi.

Eser-i kem-terânemin ikmâl ve na'îl-i nazâr-ı 'tibâr olabilmesi ancak zevât-ı müşârun ileyhimin himem-i 'âlf-rakam-ı edîbânelerinden muntazır olduğu halde her nasılsa ta'ahhüdât-ı mebhûsseden

118 "Dünyâda her iş boşuna değildir. Yükselmek ve alçalmak insânın elinin kazanıdır."

SÖZLÜK

hiçbirisi keşîde-i sahîfe-i husulî olamaması, iş bu müsâmeret-nâmeyi mahsûlî-hâme-i 'ac-z-i câmeye münhasır bırakmıştır.

Ma'a-mâ-fih şu dâ'ire-i 'ac-z-i bâhrede vekâyi'-i gayr-i mestûre-min tasvîhî dahî nâ-mümkün değilse de gerek terceme ve gerek te'lif olarak kırâ'at-hâne-i yâddîgâra vaz' olunan asât-ı ahîre-i esâtirâne-me'âi olanlardan kat'-ı nazar cümlesi bi-hakk-ı hayret-efzâ-yi karî-in-i rûzgâr ve müsâmeret-nâme eshâb-ı sergüzeştini bile hayrân ve lâl edecek derecelerde mu'teber ve kıymet-dârdır.

Şu cihette bir iki cüz'ünden mâ-'adâsı dikkat-ı mütemâdiye altında büyütülen kıymetli bağçe mahsûlî gibi emsâli içinde vukû'ât-ı vataniyye olmaktan başka değeri olmayan iş bu eser nâcizânemin fevka'l-hadd mazhar olduğu râğbet-i 'umûmiyyeye nazaran noksan bırakılması revâ görülmeyişi misillî tasavvurât-ı ibtidâ'iyye-i vic-dâniyenin tevâfî-i dahî ber-vech-i ma'rûz peyderpey tekessür eden emsâli-i kıymet-ıştîmâîi arasında şeb-tâb-ı meh-tâb gibi beyhûde ve 'abes kalacağından işbu sergüzeşt hâtime 'add olunup bunun ve ec-zâ-yı mesbûkasının ekseriyyet-i münderecâtı olan hatî'ât ve sehviyye-yâta nazre-i 'aliye-i harâ-puşâne ile bakılması mütâla'asına tenezzül ve râğbet buyuranlardan ricâ olunur.

Ft 25 Ramazan, Sene 1292

Ft 13 Teşrîn-i evvel, Sene 1291

A

A'sâr-ı ahîre-i esâtirâne-me'âi:

Son zamanlarda meydana gelen hikâyeler, son asırda yazılan hikâyeler

Acz: Gücü yetememe

Adalet-i mütesaviyye: Eşit adalet

Add: Sayma, sayılma; İbar etme

Adem: Yokluk, bulunmama, fani-lik

Adem-i kabûlî: Kabul etmeme

Adem-i tensîb: Uygun bulunama

Aff-âne: İfretlice, temizce

Alfiyet-nâme: Sağlık, esenlik mektubu

Âfiyet-peşr: Şifa bulan

Âf-tâb: Güneş

Âfâb-ı hüsn ü cemâl: güneş gibi güzel yüz

Agûs: Kucak

Ağyâr: Rakip, düşman; Yabancılar, başkaları

Ahd-nâme: Yemin mektubu

Âher: Başka, gayri, diğer

Aheste-reviş: Yavaş yürüyüş

Âhibbâ, Ehibbâ: Dost, Arkadaş

Âhîr: En son, en sonraki, nihayet, son olarak

Ahrâr: Hür olanlar, serbest olanlar

Ahter: Yıldız

Ahvâli-i pür-me'lâl: Gamlı, kederli durum

Ahvâl: Durumlar

Ahz: Alma, kabul etme, teslim etme, sayma

Ahz-ı ihtiyâç: İhtiyâç duymak

Ahz-ı intikâm: İntikam alma, öğ alma

Ahz-ı sâr: Öğ alma

Akâr: Para getiren mal, mülk

Akd ü zîfâf: Nikah ve gerdeğe girme

Aksâ-yı merâm: Arzulanan en büyüğü

Alafranga: Ban usulü

Alâka-i hevâ-perestâne: Zevkine düşküncesine

Alan-taran: Karnakarsık

Al'e'l-husus: Hususiyile; Hele; En çok

Al'e'l-usûl: Yol yordam gereğince

Al'e's-sâbâh: Sabahleyin, erkenden

Al'e's-sâher: Tan vakti

Âlem-i istigrâk: İç dünya, kişinin iç alemi

Âlem-i tecerrüd: Bekâhik

Alev-irz: Alevlenen, parlayan

Alev-irz-i izzîrâb: Alevlenen izzîrâp

Âhî-şân: Şan ve şerefi yüksek olan

Âlûd, Âlûde: Bulasım, bulasık, bulanmış

Âlûde-i hâb-i halâvet-nisâb: Son derece tatlı uykuya dalma

Âlûde-i kasvet: Sıkıntı bunahlığı, sıkıntı karışmış
Ameliyyât-ı Bahriyye: Denizcilik işleri, tecrübeleri
Anber-bâr: Güzel kokular saçan -âne: İsmi zarf yapar; Fakir/Fakirâne
Ârâ: Süsleyen, bezeyen, donatan
Arabiyyu's-simâ: Araba benzer, Arap gibi
Arak-nûş: İçki için
Ârâm: Durma, dinlenme, istirahat etme; Yerleşme, karar kılma
Ârâm-gâh: Dinlenme yeri
Ârâyiş: Süs, zinet, bezek
Ârâyiş-bahş: Süsleyiş, süsleyen
Ârizî: Sonradan olan, geçici
Arz-ı ahval: Halimi anlatma.
Arz-ı düddar: Yüz gösterme
Arz-ı istîğna: Nazlanmak
Arz-ı işîkâ: Bir şikayeti dile getirme, şikâyetlenme
Arz-ı mahzuziyet: Hoşlandığımı gösterme
Arz-ı pûse-i mu'âyede: Bayramlaşma öpücüğü sunmak
Arz-ı te'minât: Güvence gösterme
Âsâr: Eserler; İzler, nişaneler
Âsâr-ı 'âfiyyet: Sağlık işaretleri
Âsâr-ı atka: Eski eserler
Âsâr-ı bahâr-ı letâfet-nûsar: Güzellik saçan baharın izleri
Âsâr-ı cedfede: Yeni eserler
Âsâr-ı tarâvet: Yeni izler

Âsâr-ı vedd-i vefâ: Dostluğu devam ettirme izleri
Ashâb: Sahipler, malikler; mutasarrıf olanlar
Asîâne: Büyük
Âsmân: Gök, sema, gökyüzü
Aşyân: Ev, yuva, mesken
Aşuffegâ: İffetizlik, nâmuşuz kadın
Avdet, Avdet etmek: Dönme, dönmüş; Geri dönmek
Âyine: Ayna
Âzâde, Azâde-gâ: Hür, serbest, Hürlik, serbestlik
Âzâde-dîl: Gönlü bir şeye bağlı olmayan
Azadelik: Serbestlik, gönlü bir şeye bağlı olmamak
Azîmet: Gitme, gidiş
Âzmûde: Tecrübe etmiş olan, sınamış, tecrübe edilmiş
Âzmûde-i germ ü serd: Sıcaklığı tecrübe olunmuş olan, çok sıcak

B

Bâ-, be-, ile, ...li

Ba'de: Sonra

Ba'de'l-'akd: Nikahtan sonra

Ba'de'l-mu'âyede: Bayramlaşmadan sonra

Ba'dehu: Sonra, daha sonra, ondan sonra

Ba'de-mâ: Bundan sonra, bundan böyle

Ba'd-ezin: Bundan sonra, bundan böyle

Ba'fd: Uzak, ırak
Bâ'is: Sebep olan, gönderen, icap ettiren

Ba'is-i firkat: Ayrılık sebebi

Ba'is-i zindegâ: Canlılık sebebi

Bâb: Konu, bölüm; Kapı

Babayânî: Babayâne, dervişçe bir tavir sergileme

Bâb-ı ser-askeri: Askerlik dairesi, askerlik işleri ile uğraşan daire

Bâb-ı zabtiyye: İstanbul'da emniyet işleriyle uğraşan daire

Bâd: Rüzgar

Bâd-â-bâd: Ne olursa olsun, her ne olursa olsun

Bâd-bân: Yelken, gemi sereni

Bâd-bân-gûşâ: Yelken açan

Bâde: İçki, şarap

Bâde-keş: İçki için, şarap için

Bâde-keş-i ahd u vefâ: Yemin ve vefa şarabını için

Bâd-ı nesim: Yumuşak, hafif rüzgar

Bâdiye-nişîn: Çölde oturan

Bağteten: Birdenbire, apanızın

Bahâ: Zariflik, güzellik, parlaklık; Alışma, adanma

Bahâr-ı dil-nişîn: Gönülde yer tutan bahar

Bahren: Deniz, deniz yoluyla

Bahr-ı muhît-i cenubî: Güney kutbunu çeviren deniz

Bahr-ı muhît-i Hindî: Hint yarımadasının doğusu

Bahr-ı muhît: Denizde, deniz için de bulunma

Bahriyye-i ecnebiyye: Yabancı donanma

Bahriyye-i zâbitân: Deniz subayları

-bahş, bahşâ: Bahşeden, bahşilayan, veren, Süsleme, süsleyiş;

Baht-ı bîdâd: İnsafsız, kötü talih

Baht-ı nâ-sâz: Kara baht

Bâ-husûs: Husûsiyle; En çok; Hele

Bakiye-i müddet: Kalan zaman

Bakiyye-i emvâl: Geriye kalan mal, mülk

Bâlin-efkâr: Düşünceli

Bandıra: Gemilerin denizde bir devletin kanunlarına tabi olması

ve o devletin bayrağını çekmesi; Gemilerdeki bayrak direği

Bar: Yük

Bârân: Yağmur, fırtına

Bârka: Şimşek, yıldırım

Ba's: Gönderme, gönderilme; Yoldan dirlitme

Basiret: Seziş, öngörü

Baziçe: Oyuncak

Bed': Başlama

Be-dest: Ele, ele kadar

Behçet ârâ-yı 'iz ü refâr: Güzel için süsteddiği vakar içinde

Be-heme-hâl: Her halde, elbette, nasıl olursa olsun, mutlaka

Be-her: Her bir

Behiyye: Güzel; Hediye

Behre, Behrengî: Nasipsizlik, kimsizlik

Behre-dâr-ı izdivâc: Evlilik payı

Bekâ-yı teveccüh: Sevginin de-

varını
 Belâhât: Ahmaklık, kalın kafalılık
 Bendi: Kul, köle; Birinin emri al-
 una girme
 Bende-hâne: Köle evi
 Berâ: İçin
 Ber-güzâr-ı kıymet-dâr: Kıymetli
 hediye
 Ber-hayat: Sağ, diri
 Bertin: Pek yüksek, çok yüce; Yur-
 tük, delik, yarık
 Ber-kemâl: Mükemmel
 Ber-sâbık: Eski, eskisi gibi
 Ber-tafsîl: Ayrıntılı
 Ber-takrîb: Tahmin üzere, yaklaşık-
 urma
 Besâlet: Yiğitlik, bahadırlık
 Besâmet: Güler yüzlülük, güleçlik
 Bess ü iştkâ: Yanıp yakılmaman
 meydana çıkması
 Beşâset: Güler yüzlülük
 Beyâbân-ı hasret: Hasret gölü
 Beyne'n-nas: Halk arasında
 Beytü'tet: Geceleme, gece kalma
 Bezm-i visâi: Kavuşma meclisi
 Bî: -siz, -siz
 Bî'd-deîâ'ât: Defalarca
 Bî'l-: -ile ma'nasına gelir. İhave
 edildiği kelimeleri zarf yapar
 Bî'l-cümle: Hep, bütün, toptan;
 Bütünüyle, tamamen
 Bî'l-iftihâr: İftiharla
 Bî'l-iltizâm: Bile bile
 Bî'l-istîşâre: İstîşâre yoluyla, danı-
 şarak

Bî'l-tabî: Tabiatıyla, tabî olarak
 Bî'z-zarûrî: Mecburen
 Bî'z-zarûre: Zarurî olarak, ister is-
 temez
 Bî-behre: Nasipsiz
 Bî-cürm: Suçsuz
 Bî-gâr: Düşmüş, çaresiz
 Bî-gâreğân: Zavalılar
 Bîdâr: Uyanık, uyumayan
 Bî-gâne: Kayıtsız, ilgisiz
 Bî-hakk-ı hayret-efzâ-yı karî'n-i
 rûzgâr: Rûzgar okuyanların
 hayret artıran doğrulukları
 Bî-hûş: Şaşkın, sersem
 Bî'l-münâsebe: Strası gelince
 Bî'l-aks: Aksine, tam tersine
 Bî'l-umûm: Bütün, hep, toptan
 Bîlâ: -siz, -siz
 Bîlâ-dehî: Delisiz
 Bîlâ'd-i medenîye: Medeni mem-
 lekeler
 Bîlâ'd-i selâse: İstanbulda üsküdar,
 Galata ve Eyüp semtleri; İstan-
 bul, Edirne, Bursa
 Bîlâ-fâsîla: Arasız, durmaksızın,
 Aralıksız
 Bîlâ-te'emnuî: Ertafıca, düşün-
 meden
 Bîmâr: Hasta
 Bî-perra: Korkusuz
 Bî-vâye: Nasipsiz, mahrum
 Bî-zâr: Rahatsız, bıkmış
 Bu'd: Uzaklık, gidilecek mesafe
 Bu'düyyet: Can sıkıntısı
 Burc-i esedî: Arslan burcu

Bûse-i vedâ: Ayrılık öpücüğü
 Büht, Bühtan: Yalan, iftira
 Bûrûdet-say: Soğuk gâbalar
 C/C
 Ca'fi: Sakte, uydurma
 Câ-be-câ: Yer yer; Ara sıra
 Cah-ı denâ'et: Alçaklık makamı,
 âdilîk mevkisi
 Câlb-i meyl ü arzû: Meylimi çe-
 ken, çekici gelen
 Canne: Elbise, çamaşır; Strahi
 Cânîb: Taraf, cihet, yön
 Câ-yı bahs: Söylenilen şey, bahsi
 geçen konu
 Câ-yi ta'acüb: Şaşılacak şey
 Cebr-i nefis: Kendini zorlama
 Ced-i a'lâ: Soy kökü
 Celâdet: Yiğitlik, bahadırlık
 Celb: Çekme, çekiş, kendine çek-
 me; Yazı ile çağırma
 Cemâdât: Cansızlar, cansız var-
 lıklar
 Cemâl-i ferîşteh: Melek yüzü
 Cerâye-i hafîfe: Hayır yiyeceği;
 Vakfın verdiği yiyecek
 Cerh, Ceriha: Yara, yaralama
 Cesâmet: Büyüklük
 Cesim: İri, büyük, kocaman
 Cevânîb-i erba: Dört yanındaki
 Cevlân: Dolanma, dolanma
 Cevher-i 'âdi: Değersiz mücevher
 Cevr: Eze, cefa
 Cezi: Çok, bol; Bol sevap
 Cezire: Ada

Cezîre-i visâi: Kavuşma adası
 (sevgiyle kavuşma)
 Cezîre-nîşân: Adada oturan
 Çiğir-süz: Bağır yakan, acıklı
 Çihan-ı aşk-nihân: Gizli ezgiler,
 nağmeler
 Çinet: Yön; Sebep, vesile
 Çirân: Komşular
 Çivân-merd: Asil, cömertli
 Çürm: Hata, günah
 Çâker: Kul, köle, sevgili
 Çar-cihet: Dört taraf dört yan
 Çar-çesim: Dörtgöz
 Çâre-cu: Çare aramak
 Çâre-sâz: Çare bulan
 Çarh-ı felek: Talih
 Çâr-nâ-çâr: Çaresiz; İster istemez
 Çâr-yek: Çeyrek, dörtte bir
 Çehre-i hâb u sükûn: Hareketsiz
 uykulu göz
 Çemen-i zümrit: Zümrüt yeşili
 Çend: Bir kaç
 Çesmân-ı firkat-nîşân: Gözlerde-
 ki aydınlık izi
 Çesim-i füsûn-sâz: Büyütleyici göz-
 ler

D
 Dâ'ire-i 'ismet: Günahsızlık daire-
 si
 Dâ'ire-i igfâlât: Aldatmalar çem-
 beri
 Dâ'ire-i riâyet: Saygı çemberi
 Dâ'ire-i tahaffuz: Koruma
 Dâğ-ı derûn: Gönlü acısı, gönlü
 yarası

Dahme: Havaya atılan fişek
Dâmen-i afv: Af eteği
Dâmen-keş-i istîgnâ: Çekinerek işe karışmama
Dâr: Ev; Dünya
-dâr: Tutan; Sahip, malik
Dâye: Sut anne
Dehâlet: Birinin merhametine ve himayesine sığınma
Dehen-i taharri: Araştırılan, aranmış
Dehâlet-i ebediyye: Ebedi dakikalar
Delâlet: Gösterme, yol gösterme, kılavuzluk; İz, işaret
Dem: An, vakit, zaman; İçki; Nefes, soluk, koku; Gurur, kibir; hile, aldatma
Dem-â-dem: Her vakit, sık sık
Dem-besteğ-i müvassalat: Kavuşma anı
Dem-güzâr: Vakit geçirmek
Dem-sâz: Arkadaş, sırdaş, dost
Der: Kapi; İçinde-de, -da
Der-'akab: Hemen, akabinde
Der-âğuş: Kucaklama, sarma, kucağına alma
Der-bân: Kapıcı
Der-dest: Elde etme, tutma, yakalama
Derd-mend: Tasalı, kaygılı, dert sahibi
Derecât: Dereceler
Derece-i intiha: Son derece, nihayet
Der-hâtîr: Hatırdâ, unutulmamış

Der-kâr: Malum, bilinen, belli, açık
Der-miyân: Orta yerde, ortada, arada
Der-sa'âdet: Saadet kapısı, İstanbul
Der-rûn(î): İç, dahil, içeri; Gönül, yürek; Gönülden, içten
Desîse: Hile, oyun
Dest: El; Fayda; Güç, kuvvet; Üslûp, tarz
Dest-be-dest: El ele, elden ele, Peşin satış
Dest-i mürtüvvet-kârâne: İnsânlık eli
Dest-mâl-i sefid: Beyaz el mendili
Dest-res: Ele geçirmek, elde etmek
Deyn: Borç
Dîdâr: Çehre, yüz, göz; Görme, görüme; Açık, aşkar
Dîdâr-i hakikat: Hakikatin yüzü
Dîdâr-ı mecbûriyyet: Zorunlu bakış
Dîdâr-ı melâlet-nîsar: Güzellik saçan yüz
Dîde: Göz, gözcü
Dîde-ban: Bakıcı, muhafız, kolcu, gözcülük
Dîde-düz-i intizâr: Bekleyen göz
Dîde-i mihnet-düdesi: Mihnnet görmüş göz
Dîde-i tahassür: Hüzünlü gözler
Dikkat-nümâyân: Dikkat gösterme
Dil: Gönül, kalp, yürek
Dil-ârâ: Gönül alan, okşayan, kapan

Dil-cüb(y): Gönül arayan, gönül çeken
Dil-gîr: Gönül tutan, alımlı, câzibelî
Dil-hâh: Gönül isteği, gönül dileği
Dil-hûn: İçki kan ağlayan, gönül yaralı
Dil-i me'yûs: Gönül kırılmış
Dil-i şeyda: Deli gönül
Dil-nişîn: Gönülde yer tutan, hoş, lâtif
Dil-sâd: Gönül hoş, sevinmiş
Dil-şikâr: Gönül avlayan, gönül avlayıcı
Dirâyet: Bilgi, kavrayış, zeka
Dûcâr: Tutulmuş, yakalanmış, uğramış
Duhter, Duhterân: Kız, kerime; kızlar
Duhter-i melâhat: Güzел kız
Duhter-i peri-peyker: Peri yüzü kız, çok güzel kız
Durer-i muhassenât: Güzел, büyük inci tanesi
Dürî: Uzaktık
Dûrr: İnci
Düzgün: Kadın makyajında yüz sürülen boya, alık
E
Ebhâr: Denizler
Ebnâ-yı nev': Soy, sop
Ebniye: Binalar, yapılar
Ebter: Züriyyetsiz ve hayırsız; Faydasız şey; Arkası olmayan

Ecnebi: Yabancı, misafir, taşralı
Ecr-i cezil: Bol sevab
Eczâ-yı mesbuka: Kalıba dökülmüş parçalar, kısımlar
Edîle: Herhangi bir dâvâyı ispat etmeye yarayan şeyler, deliller
Edviye: İlaçlar
-efgen: Düşüren, yere atan, yıkan, yıkıcı
Efkâr: Fikirler, düşünceler
Efkâr-ı hayret-medâr: Şaşkınlık etrafındaki düşünceler
Efkâr-ı heva-perestâne: Zevke düşkün olan kişinin efsane
Efkâr-ı heves-medâr-ı tecerrüdâne: Bekârlığın heves ve fi-kirleri
Efrâd: Fertler
Ehl-i dirâyet: Bilgi ehli, bilgili
Ehl-i servet: Zenginler
Ehven: En zararsız
Ekser, Ekseriya: Genellikle, çoğu zaman, çok defa çoğunlukla
El-ân: Şimdi, henüz, hala, daha, şu anda
Eifâz: Sözlere, kelimelere
Eltaf: İyi muameleler
El-yevim: Hâla
Erniyyet-i tâmmе: Tam bir güvenlik
Emtî'a-i nefise-i Hîndiye: En güzel Hint kumaşları
Emvâl ü mevâşî: Mülkler ve hayvanlar
Enâm: Mahlukat, yaratılmış olan canlılar; Halk, insânlar
Enâmîl: Parmak uçları

Enâmî-i mahâret: Maharetili par-maklar
endâz: Ahçı, atan; Amuş
Engüş: Parmak
Enhâr: İmâklar, nehirler
Enh ü gam-kusâr: Husûsi keder arkadaş
Enfs: Dost, arkadaş; Yar, sevgili
Enfs-i hevâcelis: Sohbet arkadaş
Enzâr: Bakışlar
Enzâr-ı nüzâr: Gözlerin bakışları
Esb: At, beygir
Esbâb: Sebepler
Eser-i kem-terâne: Acizâne eser
Eser-i mahzâziyyet: Hoş tesir
Eser-i mişâbêhet: Benzeyen alamelter, izler
Esnâ: Sıra, sırasında
Esnâ-yı germ-â-germi: Kızıyıp ısınmak; Sıcak üstüne sıcak; Bualtıcı sıcak.
Esnâ-yı râh: Yolda giderken, yürürken
Esvâb: Giyecek şeyler
Eşkâr-ı şükûfe-dâr: Çiçeğe durmuş ağaçlar
Eşk ü sırtşk: Aşkın göz yaşı
Eşk: Gözyaşı
Eşk-bâr-ı melâlet: Sıkıntı gözyaşı harı
Eşk-i meserref: Sevinç gözyaşı
Eşk-riz: Gözyaşı döken, ağlayan
Eşraf-ı hanedân-zâde: Şeref ve itibar sahiplerinin oğlu, zenginler
Etfal: Çocuklar

Etvâr: Hal ve hareketler, tavırlar
Etvâr-fazîlet-medâr: Faziletli tavırlar
Etvâr-ı dil-firib: Gönlü aldatan hal ve hareketler
Evâsıt: Orta, ortadakiler
Evc: En yüce, sonsuz
Evc-i melâhat: Sonsuz güzelliik
Evsâf: Vasıflar, sıfatlar
Eyyâm: Günler
Eyyâm-ı şîâ: Kış günleri
Ez-cümle: Cümleden, bu arada
Ezhar-ı anber-barr: Güzel kokulu çiçeklerin yuku, Güzel kokulu çiçekler
Ez-her: Her yönden
F
Fâik: Üstün, nanevi olarak üstün olan
Fâgür: Çin'de porcelende yapılan kap, çanak
Farik: Fark eden, ayıran, ayırtıcı
Farzend-i melek-menend: Melek gibi çocuk
Farz-ü misâl: Diyelim ki
Fazilet-simâti: Fazilet sofrası, ziyafeti
Fedâ-kârâne: Fedakar olana yakıncak surette
Fehm ü tefhim: Anlama, anlayış; Anlatılan anlam
Felmu: Anlayış, anlama
Fehvâ: Mâ'na, mefhum, kavram, anlam
Fehvâ-yı hikmet: Hikmetli söz

Felaket-suz-ı şîkârâne: Ender görülen yakıcı felaket.
Felek-i gaddâr: Kaderin zulmü
Ferace: Eski den müslüman kadınların sokaka çıkıkları zaman giydikleri giysi
Ferâh-bahş: Ferah, bağışlayan, ferah veren
Ferâhnâk: Sevinçli
Ferdâ: Gelecek, yaran
Ferh-fâhûr: İftihar ederek, sevinçli olarak
Ferîşteli: Melek, günahsız, masum
Ferzend, Ferzendâne: Oğul, çocuk, mahdum, vâlet
Fesâd kumkuması: Fenalık kötü-lük tesüsi
Fesân: Saçan
Fetânet: Cömertlik, eli açıklık
Fevâhir: Onurlu, şerefli
Fevâhş: Ahlaksız kadınlar, fahişeler
Feverân-ı gazab: Kızgınlığın patlak vermesi
Fevk: Üst, üstte, üstünde
Fevka'l-âde: Olağanüstü
fevka'l-gâye: Son derece
Fevka'l-hadd: Haddinden fazla, pek çok
Fevka'l-istihkak: Hak ettiğinin üstünde
Fevka'l-me'mul: Umulunan üstünde
Fevk-i lenger-i ikâmet: Geminin demir alınması
Fevr: Bir daha ele geçmeyecek şe-

kilde kaybetme yitirme
Fezleke-i me'âl: Meydana gelen netice
Fikarât: Küçük hikayeler, küsseler
Firkateyn: Eskiden kullanılan bir çeşit savaş gemisi
Fîr-ı hakîka: Gerçekten, doğrusu
Fîr-ı vâkı': Vakı'a, hakikaten, gerçekten
Fî-nâ-bâ'd: Bundan sonra, bundan böyle, bir daha
Fîrâk-ı cîger-düz: Cîger yakan ayrılık
Fîrâs: Döşek, yatak
Firkat: Ayrılık, ayrılık
Fu'ad: Kalp, gönül, yürek
Füsûn-sâz: Büyüleyici
Füsûn-sâzlık: Büyüculük
Fütûr: Bezginlik, usanma, kesip atma
G
Gâhice: Bazı
Galebe: Üstünlük
Garâbet: Gariplik, tuhaflık
Garâbet-i hey'et: Garip görünüş
Garaz-kâr: Kim, düşünce
Garîk-i hüce-i hüsnân: Engin su-da boğulmanın hüsnâmı
Gark: Batma, gömülme
Gark-âb-ı tûfan: Suyu gömülme, tufana tutulmak, boğulmak
Gaybûbet: Kaybolma, yokluk
Gayret-i Rüstemâne: Rüstem gayretiyle (Ünlü bir Fars pehlivanı, Zaloglu Rüstem)

Gâzûbâne: Hiddetle, kırgınlıkla
Gencîne-i cevâhir-i hasâys: Duy-
 gu cevherlerinin hazinesi
Germ-a-germi-i musâhabet: Soh-
 betin kızışması
Germ-i ülfet: Sıkı fıkı görüßen
Geşt ü güzâr: Gezme, gezip toz-
 ma; geçme, gitme
Gına: Zenginlik, bolluk; Bıkın-
 lık, usanç; Türkü, nağme
Girdâr: Meşguliyet, iş
Giriftâr: Tutulmuş, esir
Giriftâr-i âteş-aztırâb: Iztrab ate-
 şine tutulma
Giriftâr-ı hayret: Hayrete uğra-
 mış, hayrette kalmış
Gîsû: Uzun saç, kâkül
Gonca gûşâ-yı mahcûbiyyet:
 Utangaçlığın belirmesi
Gonca-i nev-keside: Taze çiçek
 demeti
Gubar: Toz, toprak
Gulgule: Gürlüğü, şamata, bağrışıp,
 çağrışma
Gûn-â-gûn: Renk renk, türlü türlü
Güne: Gidiş, tarz, yol; Türlü
Gûş: Kulak; İştme, duyma, dinle-
 me
Gûş-ı hûş: Anlayış, fikir
Gûlzâr: Gül bahçesi
Gün-be-gün: Her gün, günden
 güne
Gürz-i kazâ: Savaş topuzu (silah)
-güster: Yayan, gösteren
Güzerân: Geçici, geçen, geçiren
Güzer-gâh: Geçilen yer, yol, geçit

Güzân: Seçkin, seçilmiş, beğenil-
 miş
H
Hâ'il: Engel; Korkunç, korkutucu
Hâ'ir: Şaşırılmış, hayretle kalmış
Hâ'iz: Sahip, mâlik; Taşyan
Hâb: Uyku
Habbe: Tane, tohum, parça
Habbeyi kubbe et-: Küçük bir şeyi
 abartmak
Hâb-gâh: Yatak odası
Hâbis: Kötü, suçlu
Hâcet: Gerek, ihtiyaç
Hâdde-i nazar: Dikkatle bakmak,
 gözden geçirmek
Hâdd-i i'tidâl: Ortalama sınır
Had-ı kemâl: Zamanı gelmek, ol-
 gunluğa ermek
Hadika: Bahçe
Hâdis: Ortaya çıkan, meydana ge-
 len
Hafa-hâne-i vicdân: Vicdanın gi-
 zir yeri
Hafazallah, Hafazanallah: Allah
 korusun, Allah saklasın
Hafiyen: Gizlice, Gizliden giz-
 liye, saklı olarak
-hâh: İsteyen, ister
Hâher: Kız kardeş
Hâk-ı siyah: Kara toprak
Hak-ı pâye: Ayak toprağı
Hâk-sâr: Toz toprak içinde kalmış,
 perişan halli
Halâs: Kurtuluş, kurtulma
Hâlât-ı garibe: Garib haller

halâvet: Tatlı, şirin; Şirînlîk, tatlı-
 lık; zevk
Halâvet-bahş: Zevk veren, tatlılık
 veren
Halâvet-i refâr: Tatlı yürüyüş
Hale: Eksik, eksiklik
Hâl-i bîmâr: Hastalık hali
Hâl-i bürrüdet me'âl: Meydana
 gelen soğukluk hali
Hâl-i hatar-iştimâl: Tehlike hali-
 nin kaplaması
Hâl-i hüzn-iştimâl: Üzüntü saran
 hal, üzüntü hali
Hâl-i ictinâbe: Uzaklaşma hali
Hâl-i infî'âl: Gücenme, danılma
 hali
Hâl-i melâhet-iştimâl: Sıkıntı sa-
 ran hal
Hâl-i mestûriyyet: Gizlilik hali
Hâl-i müsâ'id-kârâne: Uygun
 durum
Hâl-i pür-melâl: Çok sıkıntılı hal
Hâl-i sürîş-iştimâl: Karşıklık,
 kargaşalık hâli
Hâl-i şerm-sâr: Utangaç hali,
 utangaçlık durumu
Hâl-i tecerrüd: Uzak olma hali
Hâl-i zarûret-iştimâl: Sıkıntı sar-
 ma hali
Hâl-i zulmet: Karanlık durum, ka-
 ranlık hal
Hâlî: Tenha, boş, sahihsiz yer,
 açkyer; Kayıtsız
Hâme: Kalem; kafatası, başın üst
 kısmı
Hâme-rüzgar-ı beyan: Kalemle

yazılmış anlatım
Hâmi: Koruyan, koruyucu
Hâml: Yüklü, yüklenmiş
Hamyâze: Sıkıntı
Hamyâze-i melâlet-i irk: Soyun
 sıkıntı veren kötülüğü
Handân: Gülen, sevinçli
Hande-nüma: Gülen
Hâne-ber-düş: Sersen
Hâhender: Şarkıcı, şarkı söyleyen
Hâhender-gân-ı zamane: Zamanın
 şarkıcılar
Han-ı hâcet: İhtiyaç evi
Hâr: Diken; bayağı, aşağı
 -hâr: Yiyen, yiyici
Hârâbe-zâr: Virânelik
Harâret-i şems: Güneşin sıcaklığı,
 ısı
Harekât-âdiyye: Alışılmış hare-
 ketler
Harekât-ı cemîl: Hoşa giden ha-
 reket
Harekât-ı gayr-ı lâyika: Başkala-
 rına yakışan hareket
Harekât-ı nâ-hem-vâr: Uygunsuz
 hareket
Harekât-ı serâ'ir-cüfâne: Gizli
 şeyler arayan hareket, tavrı
Hareket-i ihtirâm-kârâne: Say-
 gılıca hareket, davranış
Harf-be-harf: Olduğu gibi aynen,
 aslında ayrılmaksızın
Hârik: Yurtan, yurucu; Yakıcı, ya-
 kan; Yanan, tutuşmuş
Hâris: Aşırı hırslı
Harr: Kızgın, sıcaklık

Hasâyi's-i insânîyye: İnsânî duy-
gular
Hasâyi's-i mü'mîzâza: Seçkin duy-
gular
Hasbe'l-garaz: Düşmanca
Hasbe'l-iklîm: İklimine göre
Hasbe'l-mevkî: Yerine göre
Hasbe'l-mevsim: Mevsim gereği,
mevsime göre
Hasbe's-sâbave: Çocukluk gereği,
icabı
Hasb-i hâl: Görüşüp derleşme
Hased-keş: Hased eden, kıskançlık
Hâsılı masdar-ı melâhat: Güzel-
liğin kaynağı
Hasm-âne: Düşmancasına
Hasr et-: Vakfeme, tahsis etme
Hasr-ı dikkat: Dikkat gösterme,
dikkat etme
Hassâ: Bir kimseye ya da bir şeye
ait olan nicelik, özellik
Hatar: Tehlike
Hâtura-ı dîl-şâd: Gönlün haz eden
anı
Harf-ât-ı sehviyyât: Suçlar, kaba-
halar, yanlışlar
Hâtime-i sergüzeşt: Maceranın ni-
hayeti, sonu
Hâtime: Hatim etme, bitirme
Hatt-ı dest: El yazısı
Hatt-ı fâtivâ: Ekvator
Havve: Adım
Havâli: Civar, çevre
Havf u ihtirâz: Korkma, çekinme
Havf: Korku, korkma
Hâvî: İçine alan, kaplayan, toplar-

yan; İssiz yer, tenha
Havzâ-ı hazrâ: Yeşil bahçe
Hayât-ı elem-nâki: Hayatın acıla-
rın bitmesi
Hayr-hâh: İyiлик isteyen, iyiлик se-
ver
Hayr-halef: Hayırlı evlat
Hayâlet: Yolu kapama, mani ol-
ma, araya girme
Hayret-efza: Hayret veren, şaşır-
tan
Hem-bezm: Aynı mecliste bulu-
nan; içki arkadaş
Hem-civâr: Komşu
Hem-dem: Carığır arkadaş, sıkı
fıki
Hem-hâl: Halleri birbirine benze-
yen, bir hâli
Hem-nişin: Birlikte oturup kalkan,
teklifsiz arkadaş
Hem-pâye: Rutbece bir
Her-bâr: Daıma, her defa, sürekli
Hercâ'î, Hercâ'îlik: Kararsız, ve-
fasız; Kararsızlık, vefasızlık
Hercî-bâd-â-bâdi: Ne olursa olsun
Hevâ vü hevves: Zevk ve hevvesler
Hevâ-perdâzân-ı zemânne: Aama-
nın azusunu söyleyen
Heves-şikenler: Heves kıran, isek
kırcı
Hey'et- i kadime: Ordu'nun ileri
karakolu
Hey'et-i hükemâ: Hakimler top-
luluğu
Heybet-ârâ-yı ihtirâm: Saygıyı
süstleyen korku

Hezâr: Bulbul; bin, pek çok
Hezâr-fen: Maharet sahibi, elinden
çok iş gelen, çok bilen
Hırvat-ı bî-gâne-vâr: Çekimnek-
sizin, çekimmeden
Hiyre-sâz: Göz kamaşırıcı
Hüddet-i mevûs-âne: Ümitsizliğin
öfkesi
Himm-i âh-rakam-ı edibâne:
Edepli bir şekilde büyük miktar-
da çalışmalar
Hind-kârf: Hindli, Hind işi
Hin-i ekt: Yemek sırasında, esna-
sında
Hin-i hâcet: Herkektiği zaman
Hin-i iktiza: Lazım gelen gereken
zaman
Hisset: Tamahkarlık, cimnîlik
Hiş, Hişân: Akrabalar, soysoy
Hiâm: Son, nihayet
Hiâm-pezir: Nihayete, sona eren
Hiyre: Kamaşık göz; Donuk göz
Hod-be-hod: Kendi kendine, kendi
başına
Hoşâmedi: "Hoş geldin"e gitme,
"hoş geldin" deme, Resmi su-
rette "hoş geldin" deme
Hûb: Güzel, iyi, hoş
Hübân-ı siyah edruvân: Kara kaş-
lı siyah kiplikli güzellikler
Hubb: Sevgi, muhabbet
Hulk: Tabiat, huy
Hulûl: Gelip gitme; Geçme, ge-
çişme; GİRME; KONMA
Hulus-kârâne: Gönlü kemizliğiyle,
saflıkla

Humâr: Sarhoşluk, sersemlik
Hummâ: Ateşli hasatlık, sırma, nö-
bet
Hûn: Kan
Husarâs: Hasarlar
Hûsn-ı muşeret: İyi geçinme
Husûli: Çıkma, ortaya çıkma, üret-
me
Husûli-i merâm: Çıkma isteği
Husûli-pezir: Çekici, çeken
Hûr: Büyük balık, balık burca
Huazzâr: Bizzat bulunanlar, göz
önünde olanlar
Hüccet: Senet, vesika, delil
Hürmet-i munstf-âne: Saygıyı bi-
rakma, saygısız davranma
Hûsn ü ân: Güzellik
Hûsn-ı dîl-ârâ: Gönlü alan güzel-
lik
Hûsn-ı hat: Güzel yazı
Hûsn-ı te'sir: Olumlu etki
Hûsn-i teveccül: Sevgi ile karşık
beğenme
Hûsrân-dide: Hüsrân içinde kalma
VI
İğfâlet-ı tahminîyye: Tahminde
yanılma, Hesabı tutmama
İnkıâb: Değişme, değişim
İslâh-ı ahvâl: Kendi halini iyileş-
tirme, düzeltme
İlhâk: Koyuverme, Salı verme; Bo-
şanma; Alfetme
İlhâk: Koyuverme, salıverme; Bo-

şanma; Cezadan kurtarma, affetme
İylak: Karıştırmak
İ'ade-i vizite: Karşı ziyarette bulunma
İ'âne: Yardım, yardım parası
İ'râz: Sakınma, yüz çevirme
İ'tâ: Verme, ödeme
İ'tidâ-i havâ: Havanın ne soğuk ne sıcak olması, ılık
İ'tilâ': Yükseltme, büyük rütbelere erişme
İ'tizâr: Özur dileme
İ'zâm: Büyütmek, aşırı önem verme; Gönderme yollama
İbrâ': Temize çıkma, aklanma
İbrâm: Can sıkacak derecede üstüne düşme, ısrar etme, zorlama
İbrâr: Yemin, doğru tasdik edilme
İbrâz: Meydana çıkarma, açığa çıkarma, gösterme
İbrâz-i mu'amele-i ye's u infi'âl: Dargin ve ümitsiz davranış gösterme
İbtidâ': Başlangıç, başlama; İlk, ilk önce
İbtidâ-yı firâk: Ayrılığın başlangıcı
İcâr: Kirâya verme, kiraya verilme
İcbâr: Mecburiyet, zorlama, zorlanma
İcbâr-ı meftuniyyet: Cönül vermeye zorlama
İcbâr-ı tâhassür: Hasret çekmeye zorlama
İclâs: Oturma, oturulma

İcmâl: Kısaltma, özetleme; Öz, özet
İcrâ: Yapma, yerine getirme, yürütme
İcrâ-yı mefsedet: Ortalığı karıştırmak
İcrâ-yı merâsim-i naz ü refâr: Nazlı yürüyüşün gerçekleştirildiği merâsim
İcrâ-yı tahkikat: Soruşturma işini yürütme
İcrâ-yı vazife-i mahsûsa: Özel görev yapma
İctimâ': Bir araya gelme, toplanma
İctinâb: Çekinme, sakınma, uzaklaşma
İfâ: Yerine getirme, yapma, ödeme
İfâ-yı vazife: Görevi yerine getirmek
İfâza: Bereketlendirme, çoğaltma
İfşâ: Gizli bir şeyi ortaya çıkarma, açığa vurma, yayma
İftirâk: Ayrılık, Ayrılma, dağıtma, perişan olma
İğmâz: Görmezlikten gelme, göz yumma
İhâfe: Korkutma
İhâta: Bir şeyin etrafını çevirme, kuşatma, sarma
İhfâ: Gizleme, saklama, gizlilik
İhrâz: Alma, elde etme, kazanma; erişme
İhrâz-ı mertebe-i şehâdet: Şehitlik mertebesi
İhticâb: Hicap etme, gizlenme, saklanma

İhtifâ: Gizlenme, saklanma
İhtilâf: Karışma, katışma; Karşılaşarak görüşme
İhtimâm: Dikkat gösterme, özen
İhtirâ': Yenibir şey icat etme, meydana getirme, getirilme
İhtirâk: Tutuşarak yanma
İhtirâm, İhtirâmiyye: Saygılı, hürmetli davranış
İhtirâm: Hürmet, saygı
İhtirâz: Çekinme, sakınma, korkma
İhvân: Kardeşlik; İçten dost olanlar
İka': Yapma, yapturma, oldurma, düşürme
İkâ'-ı İetâfet: Şaka yapmak
İka'-ı nâire-i İstidâd: Şiddetli sıcağığa dayanma
İkbâl: Baht açıklığı, mutluluk
İkdâm: Gayretle çalışma, devamlı çalışma; İlerleme
İkmâl-i 'afiyet: Sağlığın kavuşması
İkmâl-i fünûn-bahriyye: Denizcilikle ilgili dersleri tamamlama
İkmâl-i nâmus: Namusunu koruma
İkmâl-i sıhhat: Sağlığın kazanılması
İktifâ': Kanat etme, yetinme, yetirilme
İktisâb-ı sıhhat: Sağlığını kazanma
İktizâ': İcap etme, gerekme, ihtiyaç
İlcâ': Mecbur etme, zorlama

İle'l-ân: Şimdiye kadar, bu ana kadar, hâlâ
İlga': Lağvetme, bozma, ortadan kaldırma
İlhâh: Üzerine düşme, zorlama, ısrar etme
İlka': Bırakma, terk, atma, bırakılma
İltica': Sığınma, barınma
İltikâ': Rast gelme, kavuşma, karışma
İltimâs-ı cazibe-i mihmân-nevâzi: Misafiri okşayan sevimli ayrıcalık
İltizâm: Kendi için lüzumlu sayma; Birinin tarafını tutma
İm'ân: Bir işte çok ıleri varma, çok dikkatli olma; İnceden inceye araşturma
İmâle-i nazar: Uzun bakma, dikkatli bakma
İmrâr: Geçirme, geçirilme
İmtidâd: uzama, uzanma, uzun sürme
İmtinân: Yapılan iyiliği başa kakma
İmtisâl: Gerekeni yapma, bir emre boyun eğme
İmtiyâz: Ayrıcalık
İmtizâc: Mizaç, uygunluk
İn'ikâd: Bağlanma; kurtulma, topolanma
İn'ikâs-ı şü â-i mühr-i münir: Güneş ışığının yansması
İn'ikas: Aksetme, yansma; mağlup olma, yenilme; Tesir, tepki
İnân: Dizgin, idare etme

İnân-i İhtiyâr: İrade dizgini
İnâyet: İyilik; Dikkat, gayret, özenme
İnbisât: Yayılma, genişleme; Ferahlık
İndihâ: Ortaya çıkma, başgösterme, yer yer görünme
İnfisâl: Azledilme, yerinden ayrılma
İnkıhâb: Bir halden diğer hale geçme, değişme, değişim
İnritâ: Ortadan yokolma, kaybolma
İnhâ: Son bulma, bitiş, bitme
İnhâb: Seçme, seçilme, seçim
İnikâl: Bir yerden bir yere geçme, ulaşma, varma
İnişâ: Mensub olma, bağlanma; Birinin adamı olma
İnişâr: Dağılma, yayılma; Gizli bir şeyin ağızdan ağza yayılması
İnitâr: Bekleme, beklelenme; Gözleme, gözlenilme
İrâ: İyilikte bulunma; Parlama
İrâ: Gösterme, tâyin etme
İrsâl: Gönderme, yollama, gönderilme; Salıverme, bırakma
İrthâ: Cöçme, göçetme; Ölme
İrtika: Yükselme, çıkma; Yakarı derecelere ulaşma
İrtikâb: Kötü bir iş işleme, yiyicilik; Rüsvet yeme
İrzâ: Râzi etme, gönüllünü etme, kandırma
İsâd: Mesut etme
İsâl: Vusul buldurma; Vardırma, ulaşırma, ulaştırılma

İsâle-i bâân-i müfârakat: Ayrılık yağımurunu dökmek
İsâle-i eşk-i mâtem: Mâtemin göz yaşlarını dökmek
İskât: Susturma, sukuti etirme
İsr: İz, eses, nişane; meslek, gidiş
İstîdâ: Yalvarma, yakarma, isteme; Dilekçe
İstîmâl: Kullanma, kullanılma
İstîdâd: Akıllılık, kaabiliyet, anlayış
İstîkâb: Birinin kusurlarını, ayıplarını araştırma
İstibâd: Uzak görme, ihtimal vermemek
İstibşâr: Müjde alma, sevinme, ferahlama
İsticâr: Kiralama, kiraya tutma
İsticdâb: Celbetme, çekme, çekilme; Uyardırma
İstidâ-yı dürru: Sücun bağışlanma sıni isteme
İstidâlâ: Bir delille dayanarak bir şeyden bir netice çıkarma
İstifsar: Sorma, sorulma
İstigrâb: Garip bulma, şaşma, şaşırma
İstîğnâ: Aza kanaat etme, tokgöz- lülük; nazlanma, çekinme
İstihkâm: Sağlam, dayanıklı; Mevzi, sipir
İstihkar: Horlama, hakir görme, hakaret
İstinhâ: Helal kabul etme, helalleşme, helallik isteme
İstihrâc: Çıkarma, çıkarılma; so-

nuç çıkarma, ma'na çıkarma
İstihşâl: Hasıl etme, üretme, meydana getirme
İstihşâl-i feyz ü rifât: Şöhret ve derece kazanma
İstihşâl-i ma'îmât: Ele geçenler, bilinenler
İstikrâh: Fiksinme, iğrenme
İstinâ: Dinleme, işitme; Dinleyip kabul etme; Kulak verme
İstinzâc: Mizacı yoklama; Birinin ne düşündüğünü öğrenmeye çalışma
İstinâd: Dayanma, güvenme; Delil
İstinâk: Sorgu, sorguya çekilme, zorla söyletme
İstirdâd: Geri alma, alınma; Geri isteme
İstiskâl: Küçük düşünme, yüz vermemek, kovarcasına davranma
İstisnâ-i mihir ü mubbabbet: Mubbabbet güneşinin ayrıcalığı
İstisâre: Fikir sorma, danışma
İstizân: İzin, müsaade isteme; Sorma, danışma
İş'âr: Yazıyla bildirme, haber verme
İşââ: Herkese duyurma, haber yayma; Dedikodu, haber, havadis
İşrâb: İçirme, içirilme; Bir maksiadi kapalı olarak anlatılmak
İşret: İçki, içki içme
İştibân: Şüphe etme, şüphelenme
İştidâd: Şiddetlenme, Ağırlaşma, artma, büyüme
İştigâl: Meşgul olma

İştimâl: İçme alma, kaplama, ihtiva etme; Çevirme
İştirâ: Satın alma, alınma
İştıyak: Özleme, göreceği gelme
İr'âb: Zahmet verme, yorma, yorulma
İr'am: Yemek yedirme
İrâb: Azarlama, tersleme, darılma
İrâf: Öldürme; Bogyere harcama; Yok etme, bozma
İrthâd: Birleşme, bir olma, birlik etme; İtibar etme, sayma; Kul lanma; Kurma, tasarlama
İrtikâr: Dayanma, yaslanma
İrtisâ: Bolluk, genişlik; Genişleme, bollaşma
İrtisâf: Vasıflanma, nitelenme; Bir hâl takınma
İrtisâl: Bitişme, kavuşma, ulaşma, yakınlık
İzâ'a, İzâ'at: Zayı etme, kaybetme
İzâ'a-i vakt: Boşa vakti harcama
İzân: Bildirme, bildirilme
İzdiyâd: Artma, çoğalma
İzhâr: Meydana çıkarma, gösterme
İzhâr-i hüsn-i hareket: Güzel davranışta bulunma
İzhâr-i sürr: Sevincini gösterme
İzhâr-i ma-îz-zamîr: Gönüldeki ni açığa çıkarma, İçindeki göstermek
İzhâr-i mekân: Ağırbaşlılık, ağırbaşlı davranış
İzzet ü İkbâl: Şeref ve tahi

K
Ka'îl: Razi olmuş, boyun eğmiş;
 Söyleyen, diyen
Kâ'im: Ayakta duran; Birinin yerini tutan; Namaz kılan
Ka'ime: Ferman, buyruk
Kadem: Ayak, adım
Kâdime: Ordu'nun ileri karakolu.
Kadr: Deger, itibar
Kâffe-i mâ-melek: Sahip olduğu şeylerin hepsi
Kâffe-i servet: Servetin hepsi
Kâfile-i efkâr-bar: Fikir saçan kafile, fikirle dolu
Kalb-i fesâd-kârâne: Fesad çıkarıran kalb, kalbi fesat
Kâfşe-i kudret: Zenginlik halısı
Kameriye: Çardak
Kameriye-i zümür-rüd: Yeşil çardak
Kanûn-ı evvel: Aralık ayı
Kanûn-ı şevk-numâyân: Mutluluk veren kanun
Kâr ü efkâr: İş güc, düşünceler
Kâr ü kesb: Geçim yolu
-kâr: -li, -ci; Eder, edici; İş, güç
Katâr-hâne-i visâl: Kavuşma yeri
Kâr-gir: İş tutan, iş tutucu
Karib: Yakın; yakın olan, soyca yakın
Karîh: Okuyanlar, okuyucular
Karîh: Yakın, sahip olma; Arkadaş, komşu, akraba
Karîh-i hîtam: Nihayet bulmak, okumayı bitirmek
Karye: Köy, kasaba

Kasâvet: Dert, tasa, Keder
Kaşâne-i surûr: Mutlu, sevinçli yuva
Kat': Kesme, kesin
Kat'-ı nazâr: Bakışı kesme, bakmama
Kat'-ı ümit: Ümidin kesilmesi
Kat'-ı münâsebet: İğinin kesilmesi
Katârat-ı eşk: Gözyaşının damlaları
Kâtib-i nükte-senc: Nüktedan, nükte söyleyen kâtip
Katre, Katârat: Damla, damlalar
Kavm-i cengâver: Savaşçılar kavmi
Kayd-ı esâret: Esâret zinciri
Kazâ-yı nâ-geh-zuhûr-ı sur-efken: Karışıklık çıkaran, vaktisiz kaza
Kemâ-kân: Ekisi gibi, evvelden olduğu gibi
Kemâl-i beşâset: Güler yüzlülük
Kemâl-i dikkat: Çok dikkatli olma
Kemâl-i firâset: Anlayışlılık, çabuk sezîş
Kemâl-i hûzn ü melâlet: Sıkıntı ve üzüntü bolluğu
Kemal-i mihr ü vikâyet: Güçlü ve olgun sevgi
kemâl-i rikkat: Yumuşak kalplilik
kenâr-ı dil-navaziyye: Gönül okşayan taraf, köşe
Kerem: Cömertlik; Soyululuk
Kesb-i sükûnet: Sessizlik, sakinlik; Susma, yatışma

Kesb-i vukûf: Öğrenme
Kesret: Çokluk, bolluk, ziyadelik
Kesret-i nüzûl-i barân: Yağmurun çok yağması
Kesret-i tenevvür: Aydınlığın çokluğu
Kesret-i ziyâ: İşğin çokluğu, parlak ışık
Kesf ü intişâr: Gizli bir şeyi ortaya çıkarma, açıklama
Keşf'z-zamîr: Gizli sırların öğretilmesi
Keşide: Çekilmiş, tartılmış, çekiliş; Dizilmiş; Yazılmış
keşide-i sahîfe-i husûl: Çıkan sahiyeyi yazma
Keşî: Verimsiz, çorak yer
Ketebe: Kâtipler, yazıcılar
Ketm et-: Gizleme, saklama; Bir sır, bir sözü saklama
Ketm u ihfâ: Gizli tutma
Ketm-i esrâr: Gizli sırlar
Keyfiyyet-i cerfde-i havadis: Olumsuz haberler
Keyfiyyet-i ecnebiyyet: Aradaki yabancılık
Kezâlik: Bunun gibi, aynı şekilde
Kibâb: Kubbe
Kibâl: Karşılaşırma, hareket, davranış şekli
Kif'a-i mûmâtze: Seçkin bölük
Kıyâm: Ayaga kalkma; Bir işe kalkışma, yeltenme
Kifâyetisiz: Yetersiz, az
Kisvân-ı 'anber-feşân: Anber saçan görünüştü

Kitâbet: Yazı yazma, kâtiplik
Kudema-yı ketebe: Eski kâtipler
Kurb, Kurbiyyet: Yakın, yakınlık
Kurut: Peynir
Kûşe-güzîn: Terk etmeyi seçip köşeye çekilmek
Kûşe-nişîn-i tenhâ: Tek olan, yalnız başına olan
Kuvve-i zahîr: Geri kuvvet, yarıdücü kuvvet
Kuyûd: Bağlar, kayıtlar; Deftere geçirmeler
Küf: Eş, benzer, denk, arkadaş
Külli, Külliyyen: Tam, bütün; Bütün olarak, tamamen
Kürre-i arz: Yeryüzü
Küsûr-ı ekseriyâ: Geri kalanlar
Küşâd: Açma, açılma, açılış
L
Lâ-akal: Hiç olmazsa, en azından
Lâ-yenkati': Ardi kesilmeksizin durmadan, hep
Lâ-yetegayyer: Değişmez, bozulmaz
Ledünniyât-ı ahvâl: Durumların iç yüzü
Ledünniyât: Allah bilgisi; Bir şeyin iç yüzü
Leff: Sarma, dürüp zarfa koyma
-lehce: Yüz, surat
leke-dâr: Lekeli, lekelenmiş
Lenger: Gemilerin demir atarken kullandıkları zincir, çapa; Demir
Lezân: Türek, titreyen

Letâfet: Hoşluk, güzellik, nezaket, yumuşaklık
 Letâfet-âsâr: Güzel eserler
 Letâfet-bahş: Güzellik yayan
 Letâfet-i mevkî'îye: Makamın güzelliği, hoşluğu
 Letâfet-i eyyâm-bâhar: Bahar günlerinin hoşluğu, güzelliği
 Levâzîmât-ı seferîyye: Seferde ait ihtiyaçlar
 Levn: Renk, boyalı; Sıfat; Nev'i, çeşitli
 Leyle-i mukaddese-i kadîr: Mubâreke gece, (Ramazanın 27. gecesi)
 Leyle-i mübareke-i kadîr: Mubâreke kadîr gecesi
 Li-mastahâtin: İş icabı, gereği
 Lisân-gıma: Zengin bir dil
 Lisân-ı hâl: Halin dili, insanın durumundan anlaşılacak şey
 Lu'büyyât: Oyun ile ilgili eğlenceler
 Lütf-i garîb-i nevâz: Garîp, kim sesizleri koruyan
 Lütf-i hak: Allah'ın yardımı
 Lütf-i nahahân: Ansızın yapılan ihtiyatı, iyilik
 Lütf-i üffâde: Düşkünlüğün güzelliği, açıklığın hoşluğu
 Lüce: Engin su; Kalabalık; Gülmüş; Ayna
 Lüce-i merâm: İstegün aynası

İle ilgili bilgi
 Ma'a'l-memnûniyye: Memnûniyye, seve seve
 Ma'a-hazâ: Böyle iken, bununla beraber
 Ma'a-mâ-fih: Bununla beraber, böyle ise de, böyle iken
 Ma'a-zîyâde, Ma'a-zîyâdetin: Ziyadesiyle, fazlasıyla
 Ma'sûk, Ma'sûka: Sevilen (E); sevilen (K)
 Ma'sûka-i sadâkat-şî'ar: Sadakat-ı sevgili
 Mâ'ûn: Ev için lazım olan şeyler
 Mâ'zûl: İşinden çıkarılmış, azledilmiş
 Mâ' hûd: Bilinen, sözü geçen
 Mâ'ih-i hevâ: İstekli, düşkün
 Mâ'ih-i sahrâ vü çemen-zarr: Çöl düşkünü
 Ma'kus: Ters, yolunda gitmeyen; Uğursuz
 Ma'rûf: Bilinen, Belli, meşhur, tanınmış
 Mâ-ada: -den başka, geçen, fazla
 Mâ-bâ'd: Sonu, sonraki, sonrası, öteki
 Mâ-beyn: Ara, iki şeyin arası; Evin haremle selâmlık dairesinin kapısı
 Mâder-i şefkât-perver: Şefkât gösteren anne
 Mâfât: Bir şeyi kaybetme, yok olma, ortadan kalkma
 Mâg'bût: İmrenilmiş, gıpta edilmiş
 Mâg'bût-ı sâgâr-u kîbâr: Küçük,

büyük herkesin gıpta ettiği kimse
 Mâg'nûm, Mâg'nûmiyyet: Sıkıntılı, keder
 Mâg'rûr: Gurur, kibir; Gururlu, kibirli
 Mâhâl-be-mahâl: Yer yer
 Mahal-i sarf: Yerine sarf etmek
 Mahâll, Mahâll: Yer, yerler
 Mahâret-i kademiyye: Ayak yordamıyla
 Mâh-be-mâh: Aydan aya
 Mahcûb-ı lûtf: Bir iyilik karşısındayken
 Mahcûr, mahcûriyyet: Haczolunmuş, kullanılmaktan men edilmiş, kısılanma
 Mahdûd: Sınırlanmış, sınırlı, belirli
 Mahfaza-i raz u etkâr: Gizlenen şeyler ve sırlar
 Mahfûz, Mahfûz-âne: Gizlenmiş, saklanmış
 Mâh-ı müînir: Işık veren ay, ay ışığı
 Mahmûl: Yüklennmiş, üzerine konulmuş
 Mahrem, mahremâne: Gizlice, saklı
 Mahrem-i râz: Sırdaş
 Mahsul-dâr: Mahsul veren, verimli, bereketli
 Mahviyyet: Alçak gönüllülük, tevazu
 Mahviyyet-i meşrebi: Tabiatında ki alçakgönüllülük
 Mahzar-ı muâkât: Görüşmeye

hazır olma
 Mahz-ı felâket: Felâketin aslı, felâketin ta kendisi
 Mahzûz, Mahzûziyyet: Hoşlanmış, hoşlanma; Zevk
 Mâli: Hevesli, istekli
 Makâmât: Mekanlar, meclisler, toplantılar
 Makber: Mezar, mezarlık
 Makûl: Kaldırılan, öldürülen yer
 Makûle: Takım, çeşit, soy
 Mâl-dâr-ı gencine: Hazinesi, mal olan, zengin
 Mâl-i mevrûs: Miras kalan mal
 Manzara-i pür-behget: Sevinç dolu manzara
 Manzûr: Nazar olunan, bakılan, bakılmış, görünen, görülmüş; Gözde olan, beğenilen
 Manzûr-ı gesh-i taaccüb: Şaşkın gözle bakma
 Mâ-sabak: Geçen, geçmiş.
 Mashariyyet: Elde etme, nail olma
 Masâmiyyet: Korunma, sağlamlık, eminlik
 Matla': Doğacak yer; Güneş ve yıldızların doğması
 Matla-i müînir: Işığın çıktığı, doğduğu yer
 Matûbb: Talep edilen, istenilen şey
 Mazarrat: Zarar, zıyan, zarar verme
 Mazbût: Hatırda tutulmuş, ele geçirilmiş, korunmuş
 Mazbûtât-ı tarihîyye: Bilinen tarihler

Mazhar-ı iltifât: Övgüsüne nail olma
Mazhar-ı merâm: Maksadına ulaşma
Mazhar-ı mu'âvemet: Şereflenme sebebi
Mazhar-ı yad-ı hayır-naki: Soyun devam etmesi
Mazhar-u arz-ı dîdâr: Yüz görülen yer, sevgilinin olduğu yer
Me'âl-i arıza: Cevaben yazılan yazı
Me'al-kerâhe: İstemeyerek, isteksizce
Me'âl-memnûniyye: Memnunluk neticesi
Me'külât: Yemekler, yiyecekler
Me'luf, Me'lufiyet: Alışmış, alışıklık; Huy edilmiş
Me'men: Emin, güvenilir, sağlam, sığınacak yer
Me'mûl: Emel edilen, umulan, beklenen
Me'mûr-ı mahsûs: Husûsi vazifeli kişi, özel görevli
Me'yûs, Me'yûs-âne: Ümidi kesilmiş, ye'se düşmüş; Ümitsizce
Mebde-i muhabbet: İlk sohbet
Mebhûs: Bahsedilmiş, sözü geçmiş
Mebhût: Hayrette kalmış, şaşmış
Mebût: Geceleyecek yer, mesken
Mebnû: -den, -dan dolayı, bir şeye dayanan
Mebzûl: Bol, çok
Mecbûl: Yarattılmış

Mecbûr-ı târik-i mesken: Evi terk etme zorunda kalma
Mecis-i bâde-i enis: Dost meclisinin içkisi
Mecrûh: Yaralı, yaralanmış
Mecrûhiyyet-i âzâde-gâ: Hümiyet yarası
Meczûm: Karar verilmiş, niyet edilmiş
Med'uvven: Çağınarak
-medâr: Bir şeyin dönceği, devredecği, hareket edeceği yer, etrafında döntülen nokta
Medâr-ı temâşâ-yı cevâhir-i kâtinât: Kâinatın özünün seyredildiği yer, Dünyanın güzelliklerinin seyri
Medd-i nazar: Uzağa bakma
Meded-res: Yardıma yetişen
Medfen: Defnolunacak yer, mezar, kabir
Medhûs: Korkmuş,şaşmış, dehşete düşmüş
Mefkud: Kayıp, yok, olmayan, bilinmeyen
Mefsedet: kötülük, bozukluk, or talığı karıştırmak
Meftûn: Gönlü verme, tutkunluk, vurgunluk, hayrân olma, şaşma
Meftûn-ı refâr-ı şivekâr: Tutkun yürüyüş
Meheûr: Terk olunmuş, kullanılmamış; Uzaklaşmış, ayrılmış
Meh-mâ-emken: Mümkün otabil-diği kadar
Meh-pâre: Çok güzel kimse; Ay

Meh-pâre-gân: Ay yüzlü
Mehpâre-i zelikâ-tehce: Ay parçası yüzlü zeliha
Meh-rû: Ay yüzlü, güzler
Meh-tâb: Ayışığı
Mekânet: Güç, kuvvet
Mekâre: Yük hayvanı, kiraya tutulan hayvan
Mektûm: Gizli, saklı
Melâhat: Güzellik
Melâî, Melâlet: Sıkıntı, usanç, bıkkınlık
Melanî: -den dolayı
Melhatz: Düşünülebilen, olabiler, hatıra gelen
Memât: Ölüm
Memdûh: Medh olunmuş, övülmüş
Memhûr: Mühürlü, mühürlenmiş, vesika
Memlû: Dolu, doldurulmuş
Memlûk, Memlûkiyyet: Kulluk, kölelik
Menâfî: Menfaatler, yararlar, çıkarlar
Menâsib-i mühimme: Önemli makamlar
Menazir-i adide: Birçok manzara
Menbâ'-i menfa'ât: Menfaat kaynağı
Menbâ-i tûfan-i hicrân: Hicran tufanının pınarı
Menfûr: Nefret edilen
Mengûş: Küpe
Menkûna: Nikahlı kadın

Meratib-i şerâbet: Gençlik dereceleri
Merbût: Bağlı, bağlanmış; Ulaşmış, bitişik; Bağlı
Merdûd: Reddolunmuş
Mergub: Beğenilmiş, sevilen, istenilen
Merhem-i sây-ı berâ'et: Aklanamasına çare bulan
Merhem-i şifâ-tev'em: Şifa merhemine eş
Merhûs: Uğursuz
Mersâ: Liman, sığınacak yer
Mersâ-yı te'enîfde-i merbût: Limana yanaşma
Mersâ-yı visâl: Kavuşma limanı
Mertebe-i hâlet-i nez': Can çekişme hali
Meryûz: Ümitsizlik
Mes'ele-i mühimme: Önemli mesele
Mesfûd: Kapanmış, kapalı, tıkalı
Meserret: Sevinç, sevinçli
Meserret-i mümtedâne: Sürekli, devamlı sevinç
Meshûr: Büyülenmiş
Mesire: Gezilecek yer
Mesk: Yazı örneği
Meskenet: Miskinlik, yoksunluk
Meskût: Söylenmemiş, sükût edilmiş
Mesmu': İşitilmiş, duyulmuş, haber alınmış
Mesmumiyet: Dinlenmeye, duyulmaya değer
Mesmû'ât: İşitilen, duyulan, haber

alınan şeyler
Mesned: Dayanılan, isnat edilen şey; Derece, rütbe, makam
Messi: Değme, dokunma, meydana gelme
Mest-âne: Sarhoş
Mesûr, Mesûr-âne: Kapalı, Örtülü, gizli
Mest-yâb-ı bezn-i cânân: Sevgilinin meclisinde keyifli olama
Meşâmım: Burun, koku alacak yer
Meşhed: Şehit olunan yer
Meşhûd, Meşhûdât: Gözle görülen şeyler, görülmüş
Meşhûr: Dondurulmuş, dolu
Meşreb: Hay, tabiat
Mesrut: Şarlı, koguflu
Meübû'-ı muvakkat: Kendisine geçici uyulan kimse
Meveddet: Sevmeye, sevgi
Meveddet-i halâvet-kârâne: Tatlı dostluk
Mevki-i hâcet: İhtiyaç makamı
Mevki-i müşkil: Zor durum
Mevvûs: Anadan babadan miras kalan
Mevsim-i evvel-bahar: İkbahar mevsimi
Mevsimi sayf: Yaz devresi.
Mevsim-i şîa: Kış mevsimi
Meyve-ğn-i şecere-i âmât: Meyve toplayıcı, Ağacın meyvelerini toplayan
Mezahib-i sâ'ir: Başka mezhepler
Minûka-i bâride: Kutup kuşağı
Minûka-i hârre: Ekvator bölgesi

Minûka-i mu'tedile: Orta kuşak
Misdakınca: Bir şeyin doğru olduğunu isbat eden şey, ölçüt
Midhat: Mâbetme, övme
Miffahiyye: Kilit, anahar yeri
Mihetti: Alın veya günüşün ayarını anlamaya yarayan taş
Mihmân: Misafir, konuk
Mihmân-dâr: Misafir ağırlayan
Mihr ü muhabbet: Sevgi
Millet-i sâhib-i şecâ'at: Yiğitliğe sahip millet
Mihne'l-kadim: Eskiden beri
Mir'ât: Ayna
Mirakey: Albay
Mir-ıvâ: Tüm veya tuğ general
Misâl-i gâli-ğn-i âfâk: Güll renkli ufuklar
Misâhîlâ: Benzer, gibi
Mu'âmele-i mütecâviz: Haddini aşan davranış
Mu'âmele-i tecâhülkârâne: Bilmemeçhiklen gelincesine muamele
Mu'ârefe: Tanışma, birbirini bilip tanıma
Mu'ârefe-i sabîka: Eski tanış, eskiden beri tanınan
Mu'âsaka: Sevimsiz
Mu'âseret: Birlikte yaşayıp iyi geçime
Mu'âvenet: Yardım, yardım etmek
Mu'azzeb: Azab duyan, eziyet çeken, sıkıntı gören
Mu'âhede: Karşılıklı andıçme, antlaşma

Mu'ahhar, Muahharan: Geriye bırakılmış; Sonradan
Mu'âmele-i muhabbet-kârâne: Sevgi dolu davranış, güzel davranış
Mu'arrâ: Çiplak soyulmuş
Mu'attal: Bir kenara atılmış
Mu'ayyen: Gördülmüş, bilinen, kat'î olarak belli olan
Mu'azzez: Kıymetli, değerli
Mu'tâdi: İyiyat edilmiş, adet olunmuş, alışılmış.
Mu'tedil: Ne az ne çok, orta karar
Mu'tenâ: İhmal
Mu'terif, Mu'terifâne: İtiraf eden, anlatan, itiraf eder gibi, anlatırcasına
Muârazâ: Kavga, çekişme, karşı gelme
Muâtîb: Sorguya çekilen, azartılmış
Muhabbet-mâ'îl: Muhabbete düşkün
Mubeddal-i tenezzül: Alçak gönlü olmaya başlama
Mûbrem: Önlenebilir
Mucereb: Tecrübe olunmuş
Mûcib-i te'essür: Üzüntü sebebi
Mufahhara: Karşılıklı
Mufarakat: Ayrılık, Ayrılma
Mufasssal: Tafsilat, ayrıntı
Muhabbet-i 'iffet-kârâne: Temiz sevgi
Muhabere: Haberleşme, mektublaşma
Muhacemât-ı enami: İhsânlanma-

nın hücumları
Muhâl: Gerçekleşmesi olanaksız, mümkün olmayan
Muhâleset, Muhâleset-kârâne: Dostluk, dostça geçinme, iyi muamele etme
Muharrerât-ı resmîye: Resmî yazılar
Muhasara: Kuşatma, çevre ile ilgili kesme
Muhâsma: Düşmanlık, düşmanlardan her biri
Muhassenât: Güzel, hayırlı, faydalı işler
Muhat: Çevrili, kuşatılmış
Muhatarâ, Muhâtarât: Zarar, zıyan, can korkusu; tehlike
Muhâvere: Karşılıklı konuşma
Muhbir-i eğer-düz: Çiğir paralyan haber, acı haber
Muhib, Muhibbet: Seven, bekleyen; Sevgili
Mûhib-i firkat: Ayrılmış sevgisi
Muhtelifü'-ş-şekl: Çeşitli şekillerde olan
Muhterika, Muhterikan: Yarımış, yarılarak
Muhteriz, Muhteriz-âne: Sakınma, çekinme; sakınarak, çekinerek, çekine çekine
Mukâbele: Birbirine karşılaşma
Mukaddem, Mukaddemâ: Önde olan, önceki, takdim edilen, sunulan; Bundan önce, eskiden
Mukaddime: Başlangıç, giriş, ön-söz

Mükâleme: Konuşma
Mukarrer: Bildirilmiş
Mukâseme: Paylaşma, bölüşme
Mukayyed: Bağlı, bağlanmış, sınırlanmış
Mukbil: İkbali, kutlu, mutlu
Mukim: Oturan, ikamet eden
Mulâtafa: Şakalaşma
Mülâzemet: Bir işle devamlı meşkul olma; Bir yere ya da bir kimseye bağlanma; Gidip gelme; Staj görme
Munkalib: Dönen, değişen, başka bir şekle ve kılığa giren
Muntazir: Gözleyen, bekleyen.
Muntazir-i 'azâmet-i vuslat-şâh: Kavuşma yerine gitmeyi bekleyen
Murâca'ât-ı tasavvur: Göz önüne getirilene baş vurma
Musaddak: Tasdik olmuş, gerçekliği bildirilmiş
Musâhabet: Sohbet, konuşma
Musâhabet-i asûde-gî: Rahat sohbet
Musâhabet-i temayül-kârâne: Sevgi gösterircesine
Musâhib: Biryle sohbetle bulunana, konuşana, arkadaş
Mustâğrak: Batmış, bömülmüş
Mustâğrak-ı hayret: Hayrette kalmak, şaşırnak
Muttasif: Vasıflanan, vasıflanmış, kendisinde bir vasıf bulunan
Muttasıl: Ulaşan, kavuşan; Aralıksız, hiç durmadan, biteviye

Muvâfakat, Muvâfakat-kârâne: Uygunluk, uyuma, uzlaşma, razı ola; Razi olur şekilde, izin verir şekilde
Muvakkat, Muvakkaten: Sürekli, geçici; Geçici olarak
Muvâneset: Ünsiyet etme, alışma, beraber yaşama
Muvâsalâ, Muvâsâlat: Varma, ulaşma, yetişme
Muvassâlat-nâme: Tavsiye mektubu
Muzarr: Zararlı, zarar veren, zarara sokan
Mti'esser: Kendisine bir şey te'sir etmiş olan
Mübâhase: Bir iş hakkında iki veya daha çok kimse arasında edilen söz, konuşma; İddialı konuşma, bahse girme
Mübâşeret: Bir işe girişme, başlama
Mübâyaa: Satın alma
Mübâddel-i telâş: Telaşa dönüşmek, telaşlanmak
Mübhem: Kapalı, saklı
Mübted, Mübtedî: İcat eden, yenilik ortaya koyan; Yeni başlayan
Mübteâ: Tutkun, tutkunluk, düşkünlük
Mübâlese, Mübâleset: Birlikte, beraber oturma
Mübânebet: Bir şeyden sakınma, çekinme
Mübâzât: Karşılık, bir suç karşı

Mükâtebe: Mektublaşma, yazışma
Mülâzım: Teğmen; Bir yere tutunup kalma; Stajyerlik
Mütefitt, Müttefitt-âne: İhifat; İhtifalılık
Mütezem: Lüzumlu, gerekli görülen
Mülûk-meşreb: Hükümdarane, Bilgi sahibi
Mümevviç: Bir dairede yazıcıların yazdıkları yazıları düzelden kâtip, baş kâtip; Seçen, ayıran
Mümteni: İmtina eden, çekinen; Olamaz
Mümtetiz: İmtizac eden, uyan, uyuşan, uysal, uyuşmuş, bağdaşmış; Kaynaşmış
Münavebe: Nöbetleşe, nöbetleşe iş görme
Münâzara: Kurula uygun olarak karşılıklı konuşma, tartışma
Münâzara-i hâmuş-âne: Sessizce karşılıklı konuşma
Münker: Bir tarafa çekilip sürüklenen; Neticelenen
Münderic, Mündericât: İçinde bulunan; İçindekiler
Münevver: Aydınlatılmış
Münfehîm: Anlaşılan, kavranılan
Münhasır, Münhasır-âne: Sınırlanmış, yalnız bir kimseye veya bir şeye mahsus olan; Sadece, yalnız olarak
Münir: Işık veren, aydınlatan, parlak
Münselib: Zorla, mecbur olarak
ceza çekirtme
Mücella: Parlantılmış, parlak
Mücerreb: Tecrübe eden, deneyen
Mücerred: Tek, yalnız, bekâr
Mücessem: Bütünüme, bütünlüğü, cisimlenmiş
Müctenib: Sakınan, çekinen, uzak duran
Müdâvele-i efkâr: Düşüncelerini birbirine söyleme
Müdâvim, Müdâvemet: Devam etme, aralıksız çalışma
Müdde'â-aleyh: Aleyhinde dava açılan
Müdde'â-aleyhimâ: Karşı tarafın iddia ettiği şey
Müddeâ: İdda olunmuş, idda olunmuş şey, İddia, tez
Müddeiyye: İddia eden, davacı
Müddet-i sefer: Sefer müddeti
Müfâhare: Övünme (Karşılıklı)
Müfârakat: Ayrılma, uzaklaşma; Boşanma
Müferrih: Ferahlık veren, iç açan, iç açıcı
Müfid: Faydalı, faydalı olma; İrade eden, anlatan
Müfsid: Fesatlık eden, bozan
Müfteh: Hazine
Müftehir: İftihar eden, övünen; Şanlı, şerefli
Mühmel: İhmal edilmiş, bırakılmış; Manasız, boş
Mükâleme: Konuşma; Antlaşma
Mükâleme-i germ-a-germ: Kızışan konuşma, kızgınlık

Mürevvic: Taraflısı olan, Geçiren, süüm kazandıran; İtibar eden, yürüten
Mürevvic-i arzı: Arzunun taraf-tarı
Mürûr: Gezme, yürütme, bir yandan öte yana gitme
Mürûr-i zaman: Geçen zaman
Mürüvvet: Mertlik, yığıllık, cömertlik
Mürüvvet-kâr: İyilik eden, mert olan
Müşâdât: Yardımlar, izinler
Müşâhabe, Müşâhabet: Konuşma; Sohbet etme
Müşâmeret: Gece toplanması
Müşmûr: Boş, faydasız
Müşta'cel: Acele, tez
Müştağrak-ı zinet ü mesar: sevinçleri ve süsleri batmış
Müştaidd: İstidatlı, kabiliyetli; Akıllı, anlayışlı
Müştatilü'ş-şekl: Dikdörtgen şekliindeki
Müştefîd: İstifâde eden, faydalanınan
Müştehzâ, Müştehziyâne: Birlikle eğlenen, herkesle eğlenmek adinde olan; Eğlenerek, alay yolu
Müştemirr: Surekli, devamlı, dâimâ
Müştevfî: İstifa eden, ele geçiren; Yayılan, kaplayan; Salgın
Müşâbih, Müşâbehet: Benzer; Benzeyiş, benzeme
Müşâhede: Bir şeyi gözle görme

Müşâru'n-ileyh: Adı geçen
Müşâveret: Danışma
Müştehâ: Arzu olunan, istenen
Müşta'alik: Asılı, bağlı, ilgili, ait, dair
Müşteaccib-âne: Şaşma, şaşkınlık; Şaşarak, şaşkın şaşkın
Müştehammîl: Tahammül eden, dayanan
Müştehayir: Hayrette kalan, şaşmış, şaşırmuş
Müştemâdiyen: Devamlı olarak, sürekli, arkası kesilmeden
Müştemim: Tamamlayan, bitiren, bütün haline getiren
Müştenâsib: Uygun olan, uygun, denk
Müştenebbih: Uyanan, uyanık; Uslanan, aklını başına toplayan
Müşteneffir, Müšteneffir-âne: Nefret eden; Tiksinerek
Müştenevvi: Nevvilenen türlü çeşitli, çeşit çeşit, değişik.
Müşterâkim: Biriken, birikmiş, toplanmış
Müşterakkib: Bekleyen, gözleyen, uman
Müştesavi, Mütesaviye: Eşit, denk
Müştevakırf: Duran, bekleyen, bir şeye bağlı olan
Müştevâri: Gizlenen, gizli, saklı
Müştevâri-i perde-i misyân: Unuttuğunu gizleme
Müştehem: Kabahatli, suçlu; Sanık
Müşesser: Kolaya gelen, kolaylıkla yapılan

Müzâyede: Artırma
Müzâdâ: Artırılmış, çoğaltılmış
Müzeyyen: Zannedilmiş, süslenmiş, süslü
Müzmen-i derûn: Gönlü bezginliği

N
Nâ'îl-i merâm: İsteğine kavuşmak
Nâ'îl-i nazar-ı itbâr: Saygı gösterilme, itibara kavuşma
Nâ'îl-i sa'adet: Mutluluğa ulaşmış
Nâ'ire-i tahassür: Hâsret ateşi
Nâ-beccâ: Yersiz, munasebetsiz, uygunsuz
Nâ-bedid: Gözden kaybolma, görünmez, kayıp
Nâ-gâr: Çaresiz
Nâdim: Pişman olan
Nâ-gehan: Ansızın, birdenbire
Nâ-hem-vâr: Uygunsuz, uymayan
Nâil-i merâm: Maksud ulaşıma
Nâil-i visâli: Kavuşma, murada erme
Nâim: Bollukta yaşamış
Nâim: Uyuyan, uykuda bulunan
Nâire: Ateş, alev, sıcaklık
Nâire-i sîne: Yürük ateşi
Nâ-kâbil: Kabul edici olmamak
Nâkd, Nakdiyye: Para, parasal
Nâks, Nakisa: Eksik, noksan
Nâlan u giryân: İnkleyen, ağlayan; İnkleyici, ağlayıcı
Nâm-dâr: Namlı, ünlü
Nâ-me'mûl: Ummulmadık, beklenmedik

Nâim-i aslı: Asıl ad gerçek isim
Nâm-i ismet: Geçmişimiz
Nâm-i müste'âr: Takma ad
Nâ-mizâğ: Rahatsız, keyifsiz, hasta
Nâr: Ateş; Cehennem
Nâr-i hicrân: Ayrılık ateşi
Nâeb: Dikme, saplama; bir memurluğa tayin
Nâşî: Ötürü, dolay, sebebiyle, ...ileri gelen
Nâşî-i 'arz-ı çehre-i melâl: Sıkıntıdan kaynaklanan, Sıkıntı nedeniyle meydana gelen
Nâtika: Düzgün, dokunaklı, söz söyleme
Nâz u nâim: Refah ve bolluk içinde olma
Nazar-ı im'ân: Bakıp süzme, dikkatli bakma
Nazar-ı istîğrab: Garipsemek, şaşkınlık, şaşakalmak
Nazar-ı seyr ü meyl: Seyre dalma
Nazar-ı taaccüb: Şaşkın bakış, şaşmış, şaşırmış
Nazar-ı tedkik: İnceleme, araştırma
Nazar-meyl: Meyleme
Nazar-rûbâ: Göz çeken
Nâzir: Bakan, gözetken
Nâzir: Benzer, eş
Nâzire-i 'âliyye-i hatâ-puşâne: Kabahatleri örtün yüce örnek
Nedamet: Pişmanlık
Nedret: Azlık, seyreklilik az bulunma

Nefs-i vefâ-res: Nefsin vefasına ulaşmak
Nefy-i mülk: Bir malın başkasına ait olduğunu söylemek
Nemâika-i mahsûs: Özel mektub
Nermî: Yumuşaklık, gevşeklik
Nesâm-i meyl-i muhabbet: (Sevgiliye) yönelen sevginin rüzgân
Nesl-i şerâfet-i asl: Şereflî nesil
Neş'e-i bâd-i nesim: Rüzgâr yelinin mutluluğu
Neş'e-nisâr: Neşe saçan
Neş'et: Meydana gelme, ileri gelme, oluşma; Çıkma, yetişme
Neş'e-yâb: Neşeli, keyifli
Neşât: Sevinç, neşe, şenlik
Neş-i gubâr-i mâtem: Matem toprağı yayma
Nev: Yeni, körpe
Nev'an-mâ: Bir türlü, bir dereceye kadar, bir bakıma göre
Nev': Çeşit, cins, sınıf
-nevâz: Okşayan, okşayıcı
Nevaz-âne: Okşayıcı
Nevâziş: Okşama, gönül alma, iltifat
Nevazlık: Okşayıcılık
Nevbet-i rivâyet: Hikaye anlatma sırası
Nev-civân: Taze, genç
Nev-hevesân: Bir işe yeni ve büyük bir hevesle başlama
Nevmîd: Ümitsiz, ümidi kırık
Nev-resîde: Yeni olgunlaşmaya başlamış, genç, taze
Nev-resîde-gân: Yeni yetişmişler, gençler, tazeler

Nokta-i nazar: Görüş, düşünce
Nevbet-i hikâyet: Anlatma sırası
Nucûm: Yıldızlar
Nukûd: Nakitler, paralar
Nukûl: Nakiller, hikâyeler, rivayetler
Nuzzar: Eş, benzer
-nümâ: Gösteren, bildiren
Nümâyân: Görünücü, görünen; meydana
-nümûd: Gösteren, görünen, benzeyen
P
Pâ: Ayak
Pâ-bend: Ayak bağı, engel, mania
Pâdâş: Mükâfat
Pâ-nihâde-i za'f ü fütûr: Zayıf ve güçsüz duruma düşmüş
-pâş: Serpeh, saçan, dağıtan
Pây-dâr: Sağlam, sabit; devamlı, süreklî, iyice yerleşmiş
Pây-mâl: Ayak altına alınmış, çiğnenmiş
Pâ-zede-i hamîyyet: Onursuzluk, onurun ayak altına alınması
Peder-zâd: Babadan olma, büyüme
Peçe-i esâret: Acımasız birinin eline geçme, esir olma
Peçe-i nazar: Kuvvetli bakış, korkutan bakış
Perde-dâr: Büyük bir kimsenin kapısında bekleyip içeri gireceklere kapı perdesini açmakla vazifeli
Perde-i bekâret: Kızlık perdesi
Perde-pûş: Perde çeken, örtü örtene
-perest: Seven, tapan
Perhîz-i âdet: Alışkanlık edilmiş perhîz
Perî-peyker, Perî-peykerân: Yüzü güzel, alımlı; Peri yüzlü güzel
Perşânî-i efkâr: Karışık düşünceler
Pertev-i âf-tâb: Güneş ışığı
Pertev-i hüsn: Parlak güzellik
Perû-kerde: Perukçu, peruk satan, peruk satılan dükkân
-perver: Besleyen, besleyici, büyüten, yetiştirici
Pesend, Pesend-âne: Beğenme, seçme; Beğenecek yolda
Peymâne-i aşk-i rizân: Aşk kahkinden dökülen
Pey-rev: Ardı sıra giden, izinden giden
-peyvest: Ulaşma, kavuşma
-pezîr: Kabul eden, edici, alan
Pîç-â-pîç: Kıvrım kıvrım, karma-karışık
Pîçde-gî: Dolaşıklık, bükülmüşlük, kıvrıklık
Pîrâye-bahş-ı ma'zeret: Bahanelerin süsü
Pîr-i sefil-rîş: Zayıf ve güçsüz ihtiyar
Pîşe: Sanat, meslek; İş, amel; Tabiat, huy, adet
Pîş-gâh: Ön, ön taraf
Pîş-i nazar: Göz önü

Piyâle-nûs: Kadeh çekmek, içki içmek
Pûf-kende-i rûzgâr: Kendini beğenmiş, yapmacıklı
Pür-behçet: Güzellik dohu, çok güzel
Pür-hiddet: Çok kızgın, hiddetli
Pürsîş: Sorma, soruşturma
Pürsîş-i hal ü hâur: Hatır sorma
Pür-telâş: Çok telaşlı

R

Ra'ş-e-gîr: Titreme tutan, ürperen
Râbûta-i ta'alluk: ilgi kurma, mü-nasebet
Rabî'an: Dördüncü olarak
Rahîa-i te'ehhül: Evlilik bağı
Râdde: Aşağı yukarı, derece, merbe, dolaylarında
Rahim: Merhametli, koruyan, acı-ma
Rakb-i nâ-şekb: Sabırsız rakip
Râşf: Rüşvet veren
Râyîha-i cemî'e: Güzel kokular, haca giden, yı kökular.
Raz: Gizlenen şey, sır
Refâkat: Arkadaşlık, yoldaşlık
Refîs: Arkadaş, yoldaş
Refika: Eş, zevce, kadın arkadaşı
Refâr: Gidiş, yürüyüş; Salınarak edalı yürüyüş.
Refâr-ı ismet-kârâne: Namuslu davranış
Refâr-ı nezâket-medâr-ı zenâne: Kadınlara ait nazik takılar

Rehâ-intimâ: Kurtulup başka bir yere gitme
Reh-güzâr-ı gerdtme-i vefâ-kârâne: Vefa yerinin arabasının yolu
Renk-ânız: Renkli, renk renk
Resk-âver: Hasede düşüren, kıs-kanmayı uyandıran.
Resk-âver-i nev-resîde-gân: Gençleri hasede düşüren
Revîş: Gidiş, yürüyüş; Yol, üslup, tarz
Revnak-bahs: Parlak söz
Râyet-sâz: Saygıda bulunma
Ric'ât: Geri dönme, geri çekilme, kaçma
Ricâl-ı devlet: Devlet icralı, devletin ileri gelenleri
Ricâl ü nisa: Erkekler ve kadınlar
Rikab: Boyun, ense kökü; Büyük bir kimsenin katı, önu.
Rikab-ı kamer-tâb: Aydınlık yer
Rikab-ı şehr-yari: Hükümdarın katı; Seyahatinin bulunduğu yer
Rikkat: İncelik, dokunma
Rikkat-pezir: Merhamet edici, incelik
Rind, Rindâne: Hoşgörülü, kalen-der
Rişte: İp ucu
Rû: Yüz, çehne; Yüzey
Rufeka: Arkadaş
Rûhsâr: Yanak, yüz, çehne
Rûhsâr-ı melâhat-ımsâr: Güzellik saçan yanak
Rû-nümâ-yı teşrif ü inclâb: Zorla

teşrif ederek yüzünü gösterme
Rusûm: Merasim, usul vergiler, gününük vergileri
Rû-yı dil-ârâ: Gönlü olan yüz
Rû-yı dil-cû: Gönlü çeken yüz, sevimli yüz
Rû-yı fîmâd: İfimat etme, güven-me
Rû-yı istîğna: Çekingencilik
Rû-yı muvâfakat: Uygun görme
Rû-yı deryâ: Deniz yüzeyi
Rûz: Gündüz
Rûz-şeb-i muntazır-ı 'avdet: Ge-ce gündüz dönüşünü bekleme
Rû'esâ: Reisler, başkanlar
Rû'yet: Görme, bakma, görtilme; idare etme, yöneme
Rûfekâ-yı sâdika: Sadık arkadaş-lar
Rûzgâr-cevr-i bî-vefâ: Vefasız ölüm rûzgârı

Sâhib-i sergüzeşt: Hikayenin sa-hibi
Sahrâ-güzâr: Geçilen göl, kır
Sahra-yı cihun: Delilik gölü, aşk gölü
Sahîrî'z-zikr: Daha önce adı geçen
Sâlisen: Üçüncü olarak
Sânân: Servet, zenginlik; dinçlik, rahatlık
Sânî'n-i kirâm: Dinleyenler, dinleyiciler, cömerler
Sant ü sükûnet: Susuş ve sessiz-lik
Sanî'â: Uydurma, düzme iş, hile, tuzak
Sarf-ı nazar: Vazgeçme
Sarsar: Şiddetli rûzgâr
Sath-ı mutallâ: Yaldızlı yüzey, cilalanmış yüzey
Satvet-i müchbu'î-mefhâret: Övünmeye değer
Savlet: Saldırma
Sayd ü şikâr: Avlanma
Sâyebân: Gölgecik
Sebkat: Geçme, ilerleme
Sebz-e-zâr: Yeşillik
Sedâ-yı halâvet-edâ: İşveli, edalı ses
Sefâret-i semîyye: Büyük elçilik
Sefîne: Gemi
Sefîne-i meyl ü heves-i deryâ-yı aşk: Aşk denizine hevesli gemi
Sefîne-i sergüzeşt: Serüven gemisi
Sehâb: Bulut
Sehâb-ı kebûdî-i geçim: Gözlerin mavi bulutu

Şuyû': Yavılma, duyulma
 Şükûfe- Çiçek, süs
 Şükûfe-dâr: Çiçeklik, çiçek vazosu
 T
 Ta'acûb: Şaşırma, şaşakalma, şaşkınlık
 Ta'alluk: Asılma, asılı olma; İl-gisi, ilişkişi olma
 Ta'annüd: İnat etme, direnme
 Ta'arîf: Soyunma, çıplaklaşım; Bir işten bir şeyden boş olma
 Ta'dîl: Doğrulma, değişikliklik
 Ta'dîl-i iğbirâr: Gücenme, kırılma
 Ta'dîl-i meslek: Meslek de-ğiş-tirme
 Ta'ârk: Asma, asılı, bir şeye bağlı gösterme, belli bir zaman birakma
 Ta'âlm: Öğrenme, öğretme, öğre-nimi; Ders verme; Askerlik id-manı
 Ta'yûb: Ayıplama
 Ta'zîb: Eziyet etme, boş yere yor-ma
 Ta'zîh-i zebâhi: Lisani düzeltme, dilini de-ğiştirme
 Ta'zîfe-i mestûre-i Osmanîye: Osmanlıya mensup kapalı toplu-luk
 Ta'zîfe-i yahûd: Yahudi topluluğu
 Ta'ziye: İşlenen bir suçla karşı özür dileme; Başsağlığı dileme
 -tâb: Güç, kuvvet; Işık, parlaklık; Hararet

Tab': Huy, tabiat, yaratılış; Bas-ma, baskı
 Tab'-ı mâder-zâd: Doğuştan gelen yaratılışı
 Tâb-dâr u envâr-ı şebâbet-vech: Gençlik yüzünün parlaklığı
 Tâ-be-seher: Sabaha kadar
 Tagayyür: De-ğişme, başkalaşma; Renk de-ğiştirme, bozulma
 Tahaffuz: Kendini muhafaz etme, koruma, sakınma
 Taharrî: Arama, Araştırma, ince-leme
 Tahattur: Haurılama, Haurılanan şey
 Tahavvîl: Dönme, dönüşme, de-ğişme
 Tahârîat: Resmî mektub, mektub-lar
 Tahî-i tevkîf: Tuutlukların bekle-tildiği yer
 Tahvîl: De-ğiştirme, de-ğiştirilme
 Takarrub: Yaklaşma, yanaşma
 Takayyüdât: Kayıtlar
 Takrî-i segûzeşt: Macceranın an-larını
 Tâîf'-ı nâ-sâz: Talhisiz
 Tâîf'-i bî-dâd: Sonradan gelen
 Tahîf: Gönül okşama, mülkâfat, yumuşatma; Rûbe, nişan, maaş artırımı gibi şeylere sevindirme
 Tanzîm: Düzelme, düzenleme, düzen verme
 Tarafeyn: İki taraf, iki yan
 Tarâvet: Tazelik
 Tarâvet-yâb-ı kemâl: Olgunluğun

tazeliği
 Tarîk: Yol
 Tasnûm, Tasnûmât: Kararlaştır-mak, kararlaştırılan şeyler, işler
 Tasnûmât-ı ferâgat-kârâne: Hak-kından vazgeçercesine
 Tasnûmât-ı nevâziş-kâr: İhtifâ edici iş
 Tasnû: Yapma, uydurma, düzme, yakıştıрма
 Tathîr: Paklama, temizleme
 Tatyûb: İyi davranma; gönül ok-şama, hoş etme
 Tavattur: Yerleşme, yurt edinme
 Tavvîr-ı hod-pesend-âne: Kendini beğenmişcesine
 Tavvîf: Vasıflandırma, nitelendir-me
 Tazmîn: Sebep olunan zararı öde-me
 Te'dîb: Edeplendirme, cezalandır-ma, terbiye
 Te'diye: Ödeme, borcunu vermeye
 Te'ebbû: Birini baba edinme; Eylet edinme
 Te'eddûb: Edep ve terbiye kaide-sine riâyet ederek, edepi davra-narak, utanarak, çekilerek
 Te'ehhûl: Evlenme, evlilik
 Te'ehhür: Sonraya kalma, geriye kalma, geçkime
 Te'emîn: Yavaş yavaş, dikkatlice hareket etme
 Te'kîd: Sağlamlaştırma, kuvvet-leştirme, üsteleme, pekiştirme
 Te'kîd-i 'ahd-i vefâ: Vefanın tek-rarlanması
 Te'kîd-i rişte-i muhabbet: Mu-habbet ipini düğümlemek
 Te'mînât-ı istikbalîye: Geleceğin güvencesi
 Te'nîs: Münis kılma, alıştırma, alıştırılma
 Te'vîl: Sözü çevirme, de-ğiştirme, söze başka mana verme
 Te'vîd: Doğrulama, destekleme
 Tebâ'üd: Birbirinden uzak düşme, uzaklaşma
 Tebdîl-i hevâ: Hava de-ğişikliği
 Tebeddül: De-ğişme, başkalaşma
 Teberrük: Uğurlu sayma, mübarek kabul etme
 Tebeyyün: Belli olma, meydana çıkma, anlaşılma
 Tebşîr: Müjde verme, müjdeleme
 Tebyîz: Beyazlama
 Tecemmur: Toplanma, yığılma, bi-rikme
 Teecessüs: Araştırma, bir şeyin iç yüzünü bulma, gerçek
 Tecvîz: Caiz görme, görülme, izin verme verilme
 Tederrîs: Ders alma
 Tedrîs: Ders verme
 Tefâhür: Övünme, iftihar etme, övünç
 Teferrîs: Gezinti, Gezintiye çıkma- rak etkâr dağıtma
 Tefevvuk: Üsün olma, yükselme
 Tefevvüh: Ağza alma, söyleme; Dil uzatma, münasibetsiz söz söyleme

Tefhüm: Büyük sayma, tanzim etme
Tefrik: Ayırma, ayırt etme, seçme
Tefrîş: Döşeme, yayma, Ev eşyası düzenleme
Tegâfûl: Anlamazlıktan gelme, Anlamamış gibi görünme; dalgin olma
Tehnîyyet: Tebrik etme, kutlama
Tekarrüb: Yaklaşma, yanaşma
Tekâyüüdât: Bir birine hile yapmalar
Tekellûf: Zahmetli iş görme, külfet, özenne
Tekellüm: Konuşma, söyleme, söz etme
Tekessür: Çoğalma, artma
Tekkîf-i beyn: Aralarını bulma
Tekmâl-i ders: Dersi bitirmek, tamamlamak
Teksîr-i ebna-yı millet: Millet evlatlarının çoğalması
Telâfüm: Şiddetli dalga, dalgaların çarpışması
Telezüz: Hoşlanma, tat alma
Temâruz: Hasta görünme, yalandan hastalanma
Temâşâ-gâh: Seyir ve gezinti yeri
Temâşâ-yı dîdâr-ı melâhat-nisâr: Yüzünün saçtığı güzelliği seyretme
Temdîd-i ikamet: Oturmanın uzatılması
Temevvüc: Dalgalanma, dalga dalga olma
Temhîd: Yayma, döşetme; Düş-

zeltme, düzenleme
Tenâsüb: Uyuma, uygunluk, orantı
Ten-dâde-i kenâr-ı ağıâr: Başkalarına teslim olmak, razı olmak
Tenezzüh: Gezinti
Tenezzühet-gâh: Gezinti yeri
Tenhâ-nişin: Yalnız oturan
Tenkâh: Nikâh etme, evlenme, evlendirilme
Tenvîr, Tenvîriyye: Işık, Aydınlık; Aydınlatma ve ışıklandırma
Tenvîr-i dîde-i tahassür: Gözlerinin ışığının hasretü
Terahhum: Acıma, merhamet etme
Terâküm: Toplama, birikme, yığılma
Terbiye-kerde: Terbiye olunmuş, terbiyeli
Terdiye: Örü ile kaplatma, örtme
Terk-i hâb-ı rahât: Rahat uykuyu terk etme
Terk-i libâs-ı hayat: Ölmek, hayat elbisesini çıkartmak
Ter-nihâl-i gülistân-i 'ömr: Ömür bahçesinin genç fidanı
Teshîl: Kolaylaştırma, kolay hâle getirme
Teshîr: Ele geçirme, zapt etme
Teskîn-i hararet: Ateşini yatıştırma
Teshîyet: Teselli verme, verilme, avutma, avutulma
Teshîyet-perver: Teselli veren
Tesmüm: Zehirleme, zehirlenme

Tesmiye: İsmlendirme
Tesvîd: Karartma, karartılma
Tesviye: Karşılama, ödeme
Teşdüd, teşeddüd: Artma, şiddetlenme
Teşyî: Selametleme, uğurtlama
Tevahhuş: Yantızlıktan ürkmek, korkma
Tevakkuf: Durma, eylenme, bekleme
Tevcîh: Yönelme, yöneltme; Bir kimseye öz arma, bakma; Mana verme, yorumlama; Mevki ve rütbe verme
Tevdîf: Bırakma, emanet etme; Vedalaşma
Tevehhüm: Şüphelenme şüpheye düşme
Tevek (tegek): Asma kütüğü, Asma filizi, asma dalı
Tevekket: İş olurluna bırakma, boşlama
Tevsî: Genişletme, genişletilme
Tevzî: Dağıtma, dağıtılma, dağıtım
Tezâyüd: Artma, sıkıştırma, çoğaltma
Tezevvüc: Evlenme
Tezkiye: Temize çıkarma
Tezyîf: Değersiz gösterme, alay etme
Tezyîn, Tezyinât: Süs, bezek; süsler, bezekler
Tîre-baht: Kara bahtlı, talihsiz
Tuğyan: İsyân, taşkınlık, azgınlık
Tûlâmî: Uzunluğuna, boyuna

U/Ü
Üftade: Düşkün, düşmü aşık
Uhuvvet: Kardeşlik, dostluk, yakınlık
Ulûm-i ibtidâ: Başlangıç ilimleri
Ulûm-i inşâ'iyye: Yapı işleri ilimleri
Uluv-ı ismet: Namuslu, dürüst, çok tenâiz
Uluv-ı cenâb: Şeref ve yücelik
Umûr: İşler, hususlar
Usûl-i medfîne: Şehir'in üstülü
Usûl-i tedrisiyye: Ders metodları
Uzlet: Bir köşeye çekilme, yalnızlık
Ülfet: Alışma, kaynaşma; Görüşme, konuşma; Ahbablık, dostluk
Ülfet-i âlem-pesendâne: Herkesle dost olma, beğenilme
Ümit-var-ı va'd-ı visal: Kavuşma sözünden ümitli
Ümmî: Okuma yazma bilmeyen
Ünsiyyet: Alışkanlık, ahbablık, arkadaşlık
V
Vâfir: Bol, çok
Vâhi: Boş, manasız, faydasız
Vâhime: Şüphe, kuşku
Vahşet-zâr: Yabancı, ıssız yer
Vakt ü hâl: Servet durumu
Vakt-i âhir: Son zaman
Vakt-i azîmet: Gitme vakti
Vakt-i mu'ayyen: Tayin edilen zamanda
Vakt-i zevâl: Ögüle vakti

Vahide-i âğuş-ı şefkat: Annemin şefkat kucacı
Vâm: Borç
Vârester: Kurtulmuş; serbest, ilişik-siz
Vâridât: Gelir; Hatıra gelen şeyler
Vâsâl: Ulaşan, varan, kavuşan
Vâst': Geniş, enli
Vâye-dâr-ı iftirâk: Ayrılığın nasipsizliğini çekmek
Vâye-dâr-ı visâi olmak: Nasibine ulaşmak
Vâye-mend: Kismetli, nasibi olan
Vâz': Koyunak, yerleşürmek; Koyun, yerleşten
Vazife-i mahsûsa: Hususi görev
Vazife-i memlûkiyyet: Kölelik görevleri
Vazife-i memûriyyet: Memurluk görevi
Vazife-i resmîyye: Resmî vazifeler, devlet işleri
Vech: Sebep, vesile, münasebet; yön; Yüz, sırat
Vefâ-dâr: Sözünde sevgisinde dulan
Vefâ-nimûd: Vefa gösteren
Vefâ-sî'âr: Vefâlı
Vehleten: Birdenbire, anırsız, ilkin
Vekây-i gayr-ı mestûre: Gizli olmayan hadiseler, olaylar
Velvele-sâz-ı zemîn ü âsmân: Yer ve gökteki karışıklık
Verâf: Çalışma, işletme; çalışmış; Bir işi adet edinme
Vesâlet: Araya girme, vasıta olma

Vesîfe-i asâlet-i kârâne: Asilce sebep
Verân: Esen, esici
Vicdân-ı mefsedet-iktirân: Fesat-ılla yaklaşılan vicdan
Vihâye: Korunan yer, daire; Korunma, sâhip çıkma
Vihâye-i ismet ü vakar: Temiz ve ağır başlılığı temkinliği korumak
Visâi, Vusûi: Varma, ulaşma, ulaşma
Visâi-i halâvet-bahş: Tatlılık veren sevgiliye kavuşma
Vukû'-i hâl-i beyân: Bir hadisenin çıkış ve oluş şeklini anlatma
Vukûf: Öğrenme; anlama, bilme
Vûs'at: Genişlik, bolluk
Vusûi: Gelme, ulaşma, varma
Y
Yâd: Hatırlama, anma
Yâr u âğyâr: Dost ve düşman
Ye's ü mâtem: Mârem sürekliliği
Ye's: Keder, üzüntü, tasa
Yed: El
Yevmi: Günlük, gündelik
Z
Za'f-i kalb: Gömül güçsüzlüğü
Zâ'id: Fazla
Zâ'ih: Geçen, geçmiş olan; Devam-ı olmayan, sona eren
Zâbit, Zâbitân: Subay; Subaylar
Zabt-i ismet-sîmât: Namus işarelerini elde etme, günahsızlığını anlama

Zâde-gân: Soylular sınıfı, zenginler
zafer-pişeden: Zafere alışımsız
Zâhib: Bir fikre, zanna kapılma, sanma
Zâhir: Açık, görünen
Zann ü zehab: Bir düşünceye uyma, sâpma, şüphelenme
Zânû-zen-i meveddet: Sevgi (çün) diz atan
Zarf: Süre, sürede
Zarfâne: Zarıfçe, nazıkçe
Zarif-meşreb: Nazık, ince yaradılış
Zât-i âh-simât: Büyük adam, önemli kişi
Zât-i gayûr-âne: Gayretli kişi
Zat-i ismet: Temiz kişilik
Zât-ı vâfâ: Yüce kişi
Zebân: Dil, lisan
Zekâvet: Çabuk anlama, kavrama, zekâlık
Zemmi: Kinama, yermeye, aşağılama
Zemmi-i istisâfâ: Aşağılama, ayak altına alma
-zen: Vurucu, vuran, atan, çalan
Zenân-ı zînet-nîşân: Duran, dikilen süsü kadınlar

Zencîre-i zabt ü kârâr: Zincire vurmak, karar altına almak
Zer: Alın
Zer-i Osmanîye: Osmanlı alımı
Zevâl-pezîr: Sona eren
Zevât: Kişiler, şahıslar
Zevât-ı müârru'n-ileyh: İşaret olunan kişiler
Zevce-i fine-bâz u vefâ-nâ-sâz: Sıkını veren, vefâsız eş
Zevce-i vefâ-lehçe: Vefa bilen eş
Zevce-i vefâ-sî'âr: Vefâlı eş
Zeyl: Son, bir şeyin altı, devamı, ilavesi
Zamm: İç taraf; Gizli maksat
Zîb: Süs, bezek, güzel
Zîr: Aşağı, aşağıdaki
Zîver-i sanî'a-ı en'am: İnsan kullarının süsü
Zuhûr, Zuhûrat: Meydana gelme; Hesapla olmayan, umulmadık hadiseler; Raslıyış
Zuhmet-i leyli: Gece karanlığı
Zuhmet-zâr-ı dâr-ı zindân: Dünyasını zindana çevirmek
Zûnû: Düz
Züvvâr: Ziyaretçiler
Züvvâr-ı civâr: Yakın ziyaretçiler

KAYNAKÇA

A. Kendi Eserleri

- Müsâmeret-nâme (1851-1875)
(Bu seri içinde yer alan hikâyeler)
(Cilt I) "Binbaşı Rifat Bey'in Sergüzeşti"
7 Temmuz 1871, 55 sayfa, Hacı Mustafa Efendî Mat. bas.
(Cilt II-III) "Kapı Kethüdası Behçet Efendî ile Makbule Hanım'ın Sergüzeşti"
15 Mart 1872, 144 Sayfa, Hacı Mustafa Efendî Mat. bas.
(Cilt IV) "Bir Osmanlı Kaptanının Bir İngiliz Kızı ile Vuku' Bulan Sergüzeşti"
21 Temmuz 1872, 100 Sayfa, Hacı Mustafa Efendî Mat. bas.
(Cilt V) "Gerdanlık Hikâyesi"
17 Ramazan 1873, 55 Sayfa, Hacı Mustafa Efendî Mat. bas.
(Cilt VI-VII) "Vasfi Bey ile Mukaddes Hanım'ın Sergüzeşti"
9-55 Şevval 1873, 140 Sayfa, Hacı Mustafa Efendî Mat. bas.
(Cilt VIII-IX) "Fâik Bey ile Nuriddin Hanım'ın Sergüzeşti"
15 Muharrem - 15 Safer 1875, 210 Sayfa, Kırk Anbar Mat. bas.
(Cilt X-XII) "İhsan Hanım - Yahut- Atiye Hanım'la Uşşakının Sergüzeşti"
21 Şaban - 25 Ramazan 1875, 216 Sayfa, Tasvir-i Efkâr Mat. bas.

B. Hakkında Yazılanlar:

- Kaplan, Prof. Dr. Mehmet, "Hikâye Tahillleri - Yol Mecmuası," 23 Şubat 1966, No.11, s.15.
Kudret, Cevdet, "Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman," C.I, İnkılâp Kitapevi, İst. 1987.
Okay, Prof. Dr. M. Orhan, "Yeni Türk Edebiyatı Ders Notları - Tanzimat Edebiyatı," Atatürk Ün. Fen-Ede-Fak. Yay. Erz. 1990.
Tampınar, Prof. Dr. A. Hamdi, "19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi," Çağlayan Kitabevi, İst. 1985.
Uzun, M.İsmet, "Gece Hikâyeleri" Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, İst. 1973.
Parlatır, Prof. Dr. İsmail, "Tanzimat Edebiyatında Kölelik" Türk Tarih Kurumu Yay. VII. Dizi. S. 901, Ank. 1992.

C. Kullanılan Diğer Kaynaklar

- Banarlı, Nihat Sami, "Resimli Türk Ede. Tarihi," Milli Eğt. Yay., İst. 1985.
Basiret Gazetesi (Metinde numarası verilen nüshalar) 10 Kanunusâni 1285.4 Nisan 1293.
Belviranlı, Dr. A. Kemâl, "Osmanlıca İmla Lügâtü" Nedve Yay., İst. 1980.
Boratav, P. Naili, "Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği," Ank. 1946.
Develioğlu, Ferit, "Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügât," Ank. 1962.
Elçin Prof.Dr.Şükrü, "Halk Edebiyatına Giriş" K.T.B. Kültür Eserleri dizisi No.52, Ank.1986.
Naci Muallim, "Lügât-i Naci"
Neyyir Yusuf, "Gülzar-ı Hayal" İst. 1289, A. Mithat Efe. Mat. bas.
Okumuş, Prof. Dr. Ömer, "Türkçe-Farsça Atasözleri ve deyimler" Atatürk Ün. Fen-Ede-Fak. Yay. Erz. 1989.
"Ortak Kelimeler Sözlüğü" Farsça-Türkçe, Türkçe-Farsça" İran İslam Cumhuriyeti Büyükelçiliği Müsteşarlığı, Ank. 1989.
Özen, M.Nihat, "Türkçede Roman" İletişim Yay., İst. 1985.
Özen, M. Nihat, "Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi," İst. 1930.
Pakalın, M. Zeki, "Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü," İst. 1971.
Pala, Dr.iskender, "Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü" Akçağ Yay. 1989.
Paşa, Ahmet Vefik, "Lehçe-i Osmani."
Sarı, Mevlüt, "El-Mevarid," (Arapça-Türkçe Sözlük) Bahar Yay., İst. 1982.
Şükür, Ziya, "Ferhang-i Ziyâ," (Farsça-Türkçe) M.E.B., İst. 1967.
Tampınar, A. Hamdi, "Edebiyat Üzerine Makaleler," İst. 1930.
Toparlı, Prof. Dr. Recep-Coğenli, Prof. Dr. M. Sadi "Osmanlıca'da Kullanılan Arapça ve Farsça Edât, Zarf. Deyim ve Terkipler" Atatürk Ün. Fen-Ede-Fak. Yay., Erz.1990.
Türk Dili Dergisi Roman Özel Sayısı 1. Sayı:154, Ank., Temmuz 1964.
"Türkçe Sözlük," 2. cilt. Türk Dil Kurumu, Ank. 1988.

